วารสารรามคำแหง

ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2569
VOL.9 NO.2 MAY-AUGUST 2026

ISSN 3057-1820 (ONLINE)

โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
โครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาที่สัมพันธ์
2. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าของคณาจารย์และนักศึกษา
3. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ผลิตและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการสู่สาธารณชน

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นวารสารทางวิชาการที่โครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดทำขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการทั้งในรูปของบทความวิจัย และบทความทางวิชาการ ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไปทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาที่สัมพันธ์ เช่น สังคมวิทยา สังคมวิทยาการเมือง ปรัชญาการเมือง เศรษฐศาสตร์การเมือง สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารการศึกษา โดยมีกำหนดการตีพิมพ์/เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ (ฉบับแรกเดือนมกราคม – เมษายน ฉบับที่สองเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม และฉบับที่สาม เดือนกันยายน – ธันวาคม) ในฉบับออนไลน์

เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ถนนรามคำแหง หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240

สำนักงานกองบรรณาธิการ

โครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาคารสำนักงานอธิการบดี ชั้น 5

ถนนรามคำแหง หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240

ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะกรรมการดำเนินการจัดทำวารสารรามคำแหง

ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

1.	คณบดีคณะรัฐศาสตร์	ประธานคณะกรรมการ
2.	รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย	รองประธานกรรมการ
3.	รองศาสตราจารย์ ดร.รวิภา ธรรมโชติ	กรรมการ
4.	รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพรัตน์ บุบผะศิริ	กรรมการ
5.	รองศาสตราจารย์ ดร.จักรี ไชยพินิจ	กรรมการ
6.	รองศาสตราจารย์ ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์	กรรมการ
7.	หัวหน้างานบริการการศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
8.	นางสาวจิตตราพร พิรุณ	กรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้จัดทำวารสาร

บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา

อ.ดร.บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการบริหาร

รศ.สิทธิพันธ์ พุทธหุน 17 ซอยร่มเกล้า 17 ถ.ร่มเกล้า
เขตลาดกระบัง กทม. 10520

บรรณาธิการประจำฉบับ

อ.ดร.วิโรจน์ ก่อสกุล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ่มมณี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.สุพิณ เกชาคุปต์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศิริลักษม์ ตันตยกุล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.จักรวาล สุขไมตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
อ.เดช อุณหะจิรังรักษ์ 30/93 ซอยนวมินทร์ 80 แขวงนวลจันทร์
เขตบึงกุ่ม กทม. 10230

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกควบคุมคุณภาพของวารสาร

รศ.เฉลิมพล ศรีหงษ์	23/132 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กทม. 10230

ผู้พิสูจน์อักษร

ผศ.ดร.วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้จัดการ

นายสิทธิรักษ์ ตรีศรี

ฝ่ายศิลป์

นายประดิษฐ ทองมณโฑ

ประจำกองจัดการ

นางสาวทัศนีย์ อนุชาติ

นางสาววราลี แสงนาค

เหรัญญิก

นายอรรถวุฒิ ศรีเหรัญ

กรรมการกลั่นกรอง (Peer Reviewers)

ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ่มมณี	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ดำรงค์ วัฒนา	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.วันชัย มีชาติ	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ. ดร.เวียงรัฐ เนติโพธิ์	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผศ.ดร.สุธรรมา ปริพนธ์เอื้อสกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.กิตติ ประเสริฐสุข	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศ.ดร.ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.สุพิณ เกชาคุปต์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.เมธาวุฒิ พีรพรวิทูร	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ชาย ไชยชิต	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ชัยพร พยาครุฑ	วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์
ผศ.ดร.สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศ.ดร.วราภรณ์ จุลปานนท์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ปิยะนุช เงินคล้าย	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ปรัชญา ชุ่มนาเสียว	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.วรัชยา ศิริวัฒน์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.รวิภา ธรรมโชติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ทิพรัตน์ บุบผะศิริ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศุภชัย ศุภผล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศิริลักษม์ ตันตยกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.จักรี ไชยพินิจ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.พงศ์สัณฑ์ ศรีสมทรัพย์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.เกรียงชัย ปึงประวัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.มูฮัมหมัด อิลยาส หญ้าปรัง	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รศ.ดร.ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ชญาน์ทัต ศุภชลาศัย	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.นิพนธ์ โซะเฮง	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.พัด ลวางกูร	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.ปะการัง ชื่นจิตร	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.กฤติธี ศรีเกตุ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.วิโรจน์ ก่อสกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.นฤมล มารคแมน	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.วิทยา จิตนุพงศ์	คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.วันชัย ปานจันทร์	คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.นันทวรรณ บุญช่วย	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.ปรมต วรรณบวร	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ. ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผศ. ดร.ไพลิน กิตติเสรีชัย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ. ดร.สุพิชฌาย์ ปัญญา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ. ดร.ชุมพล อุ่นพัฒนาศิลป์	สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์
รศ.พรชัย เทพปัญญา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ. ดร.ณัฏฐญาณี จันทพลาบูรณ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ. ดร.วัชรพล พุทธรักษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ. ดร.วีระ หวังสัจจะโชค	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ. ดร.นพพล อัคฮาด	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
รศ.ดร.นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ.พ.ต.ท. ดร.ไวพจน์ กุลาชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ. ดร.ณพัชญ์ปภา สว่างนุวัตรกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
รศ.ดร.บูฆอรี ยีหมะ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
รศ.ดร.ธานี สุขเกษม	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ดร.เกรียงไกร ทองจิตติ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร	คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์	คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.อมรทิพย์ อมราภิบาล	คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.สมชาย ดำเนิน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.จักรวาล สุขไมตรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ดร.ศิรวัฒน์ ครองบุญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ภูมภควัชจ์ ภูมพงศ์คชศร	สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ
ผศ.ดร.ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ผศ.ดร.สมภพ ระงับทุกข์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ธันยนันท์ จันทร์ทรงพล	สถาบันรัชย์ภาคย์
ดร.รุ่งโรจน์ สงสระบุญ	มหาวิทยาลัยสยาม
ดร.เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์	สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
รศ.ดร.ทิพาพร พิมพิสุทธิ์	นักวิชาการอิสระ
รศ.ดร.นิยม รัฐอมฤต	นักวิชาการอิสระ
รศ.พิพัฒน์ ไทยอารี	นักวิชาการอิสระ
รศ.ชลิดา ศรมณี	นักวิชาการอิสระ
รศ.เฉลิมพล ศรีหงษ์	นักวิชาการอิสระ
รศ.สิทธิพันธ์ พุทธหุน	นักวิชาการอิสระ
รศ.วัชรากรณ์ ชีวโศภิษฐ	นักวิชาการอิสระ
รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ	นักวิชาการอิสระ
รศ.เสาวลักษณ์ สุขวิรัช	นักวิชาการอิสระ

ผศ.ดร. ญานกร โท้ประยูร	นักวิชาการอิสระ
ผศ.ดร.ประสงค์ โตนด	นักวิชาการอิสระ
พล.ต.อ. ดร.ไกรสุข สินศุข	นักวิชาการอิสระ
ดร.สุชาติ ศรียารัณย	นักวิชาการอิสระ

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้มีบทความวิชาการที่น่าสนใจอยู่ 4 เรื่อง คือ กรอบแนวคิดการวิจัย, ที่ประชุมว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกา: สู่ยุคใหม่ของความสัมพันธ์, แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่น พื้นที่ตำบลลาดหญ้า และวิพากษ์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561 - 2579) ของกรมป่าไม้

ขณะเดียวกันก็มีบทความวิจัยทั้งด้านรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์อีกจำนวนหนึ่ง เช่น Hybrid Threats in the Thai–Cambodian Conflict: A Case Study on Emerging Risks and Cognitive Warfare Readiness การประยุกต์ใช้แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อส่งเสริมการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ผลของโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการเพื่อสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ ระบบดิจิทัลสำหรับบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ

วารสารฉบับต่อไป ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 กำหนดจะตีพิมพ์ในเดือนกันยายน - ธันวาคม 2569 เรียนเชิญท่านที่สนใจจะนำผลงานมาเผยแพร่ติดต่อประสานมาได้ โดยจะต้อง submit เข้าระบบและดำเนินการตามขั้นตอนของวารสารให้เรียบร้อย และขอให้เข้าไปอ่าน author guideline และ ศึกษาTemplate ของบทความ เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมบทความด้วย ในการ submit บทความเข้าสู่ระบบ ขอให้กรอกรายละเอียดให้ชัดเจน และให้หมายเลขโทรศัพท์ที่ใช้ติดต่อประสานงานไว้ด้วย

รองศาสตราจารย์สิทธิพันธ์ พุทธหุน

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ

- บทบรรณาธิการ x
- ที่ประชุมว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกา: สู่ยุคใหม่ของความสัมพันธ์
  วราภรณ์ จุลปานนท์ 1
- แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่น พื้นที่ตำบลลาดหญ้า
  จิรกิตติ์ เผ่าสวัสดิ์ 17
- วิพากษ์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561 - 2579) ของกรมป่าไม้
  นิกร ศิรโรจนานนท์, ปิยะนุช เงินคล้าย & กฤษณ์ รักชาติเจริญ 37
- กรอบแนวคิดการวิจัย: ความจำเป็นท่ามกลางความคลุมเครือเชิงแนวคิด
  วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ 73
- การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมือง: กรณีศึกษา นายยงยุทธ ติยะไพรัช
  นิพนธ์ โซะเฮง & ณัฐพัชร์ ศิริวัฒน์ 121
- การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการแก้ไขมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี
  สุริยะ หาญพิชัย, จันทร์ฉาย จันทร์ลา & ณัฐทิญาภรณ์ การะเกตุ 145
- การจัดการคุณค่าสาธารณะในการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิจังหวัดมหาสารคาม
  คุณานนต์ ทินใต้, นิภาพรรณ เจนสันติกุล & รักพงษ์ แสนศรี 177

- ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี
  ทรงพล โสภาเจริญ, วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์ & มยุรี รัตนเสริมพงศ์ 201
- การประยุกต์ใช้แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อส่งเสริมการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
  อัสดล งามสม 234
- การออกแบบพัฒนาผ้าไทยเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียวและการใช้วัสดุที่ยั่งยืนสำหรับผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จังหวัดเชียงใหม่
  สุญาณี วัฒนกุล 262
- การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
  พัทธนันท์ ตลาดทรัพย์ 291
- Hybrid Threats in the Thai–Cambodian Conflict: A Case Study on Emerging Risks and Cognitive Warfare Readiness
  Jeerawat Linakani & Tatporn Tanawarit 330
- ประสิทธิภาพและการยอมรับระบบติดตามงานซ่อมผ่านเว็บแอปในหน่วยงานกองสรรพาวุธเบากองพลทหารราบที่ 4
  อิษฎา นามมณฑา &อุดมโชค อาษาวิมลกิจ 399
- การบริหารจัดการหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
  ศศิวิมล มหาวัน 428

- ผลของโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการเพื่อสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง
  นทีกานต์ อธิมุตติกุล, พีสสลัลณ์ ธำรงศ์วรกุล & กรรณิการ์ แสนสุภา 464
- แนวทางการพัฒนากระบวนการการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท
  ณัฏฐ์วัฒน์ เพชรพิชัย, มยุรี รัตนเสริมพงศ์ & วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์ 495
- ระบบดิจิทัลสำหรับบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน: กรณีศึกษาอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
  อรวรรณ โตวิทยานันท์ 531
- การศึกษาการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่
  รตนมน นำภา 564
- การตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากรสังกัดสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี)
  สำรวย อริเดช, วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์ & มยุรี รัตนเสริมพงศ์ 610
- การพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
  พิมพ์พลอย พรหมวัง 634

- แนะนำผู้เขียน 668
- ปัจฉิมบท 672

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ที่ประชุมว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกา: สู่ยุคใหม่ของความสัมพันธ์

Forum on China-Africa Cooperation: Toward a new era of relation

วราภรณ์ จุลปานนท์[1]

Waraporn Julpanont[1]

warajul@gmail.com

Received:13/01/69 Revised: 17/02/69 Accepted: 27/02/69

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์สำคัญในการศึกษา (1) ความสำคัญของที่ประชุมว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกา ในฐานะที่เป็นกลไกเชื่อมความสัมพันธ์ด้านการพัฒนารอบด้านของจีน-แอฟริกา (2) เหตุผลของจีนในการจัดตั้งที่ประชุมดังกล่าว และ (3) อนาคตของความสัมพันธ์จีน-แอฟริกายุคใหม่ ผลการศึกษาพบว่า (1) ที่ประชุมว่าด้วยความร่วมมือนี้เป็นเวทีการประชุมอย่างเป็นทางการระหว่างจีนกับรัฐแอฟริกันทุกรัฐ ยกเว้น ราชอาณาจักรเอสวาตินี อีกทั้งยังเป็นกลไกหลักด้านความร่วมมือพหุภาคีที่สำคัญของทั้งสองฝ่าย (2) จีนมีเหตุผลสำคัญในการจัดตั้งที่ประชุมใน ค.ศ. 2000 นี้ตามข้อเรียกร้องของนักการทูตแอฟริกันในทศวรรษ 1990 ก็คือการสร้างความมั่นใจในอนาคตของตนในแอฟริกาทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ท่ามกลางการแข่งขันของประเทศสำคัญในภูมิภาคแอฟริกา เช่น สหภาพยุโรป อินเดีย และตุรกี (3) อนาคตของความสัมพันธ์ระหว่างจีน-แอฟริกาในยุคใหม่นี้จึงเป็นความร่วมมือเพื่อความทันสมัย ก้าวหน้า ยุติธรรม เสมอภาค

---

[1] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

เปิดกว้าง และได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย อีกทั้งยังให้ความสำคัญลำดับแรกกับประชาชนที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วทั้งทวีป

คำสำคัญ : ที่ประชุม; ความร่วมมือจีน-แอฟริกา; ความสัมพันธ์; ยุคใหม่

Abstract

The purposes of this article is to study (1) The importance of the Forum on China-Africa Cooperation-FOCAC as a development mechanism of China-Africa relationship (2) The China's reasons of realization the FOCAC and (3) The future of China-Africa relationship in the new era. Finding are as fellow: 1) The FOCAC is an official forum between China and all states in Africa with the exception of the Kingdom of Eswatini. Moreover, it is the multi-lateral coordination mechanism between African countries and China. 2) China established the FOCAC in 2000 following the urging of African diplomats in the late 1990s and to ensure future political and economic influence in Africa among the competition of the great powers in Africa such as European Union, India, Turkey there. 3) The future of China-Africa relationship in the new era is cooperation for advance modernization that is Just and equitable, open and win-win, put the people first, diversity and inclusiveness.

Keywords : Forum; China-Africa Cooperation; relation; new era.

บทนำ

ที่ประชุมว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกา (Forum on China-Africa Cooperation-FOCAC) จัดตั้งเมื่อ ค.ศ. 2000 โดยมีการจัดประชุมครั้งแรกที่ปักกิ่ง จีน ระหว่าง 10-12 ตุลาคม ค.ศ. 2000 เป็นการประชุมสุดยอดของผู้นำประเทศทั้งฝ่ายจีนและแอฟริกาทุกประเทศ ยกเว้นราชอาณาจักรเอสวาตินี ซึ่งยังมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันอยู่ การประชุมนี้จึงส่งเสริมนโยบายจีนเดียวของกลุ่มประเทศแอฟริกา (Shinn and Eisenman, 2023) ทั้งนี้ FOCAC เป็นกลไกหลักด้านความร่วมมือระหว่างทั้งสองฝ่ายที่ประสานความร่วมมือด้านการพัฒนารอบด้าน โดยมีจีนเป็นผู้นำและตั้งแต่ ค.ศ. 2018 เป็นต้นมา ทั้งจีนและแอฟริกาต่างมองว่า FOCAC เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ข้อริเริ่มแถบและเส้นทาง (Belt and Road initiative) ของจีนด้วย (Murphy, 2022) และโดยเหตุนี้ทวีปแอฟริกามีความกว้างใหญ่ไพศาลด้านพื้นที่ อีกทั้งยังมีความเป็นพหุสังคมสูง มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งอาหรับ คริสต์ อิสลาม พุทธ การนับถือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ทำให้จีนมีความสัมพันธ์กับกลุ่มแอฟริกาเหนือในกรอบที่ประชุมความร่วมมือจีน-อาหรับ (China-Arab States Cooperation Forum-CASCF) โดยสมาชิกของ CASCE ประกอบด้วย ***แอลจีเรีย จีบูติ อียิปต์ ลิเบีย มอริตาเนีย โมร็อกโก โซมาเลีย ซูดาน คอโมโรส และ ตูนีเซีย*** ดังนั้น รัฐแอฟริกาเหนือเหล่านี้ จึงเป็นสมาชิกของทั้ง CASCF และ FOCAC ในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้รัฐแอฟริกันทั้งหมดนี้ยังเป็นสมาชิกของสหภาพแอฟริกา (African Union-AU) มีสมาชิก 55 ประเทศ และเป็นองค์การความร่วมมือระดับทวีปที่สำคัญของแอฟริกา การที่ประเทศบางส่วนของ CASCF ที่ในทวิปแอฟริกา มาอยู่ในกรอบความร่วมมือ

FOCAC ก็เพื่อเป็นเอกภาพในเชิงภูมิศาสตร์ และแม้ว่าสหภาพแอฟริกาจะทวีบทบาทด้านการประสานงานมากขึ้น หลังจากการเข้าเป็นสมาชิกของ CASCF ใน ค.ศ. 2012 แต่ในกรอบของ FOCAC แล้ว แต่ละประเทศแอฟริกันต่างสามารถนำเสนอกิจกรรมความร่วมมือของตนเองกับจีนในลักษณะทวิภาคีโดยเสรีตามยุทธศาสตร์การพัฒนาที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ ที่ประชุมว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกากำหนดจัดเป็นประจำทุก 3 ปี โดยสลับสับเปลี่ยนสถานที่ประชุมระหว่างจีนและเมืองสำคัญต่าง ๆ ของแอฟริกาหมุนเวียนกันไป โดยการประชุมครั้งแรกเริ่มที่ปักกิ่งในจีน เมื่อ ค.ศ. 2000 และครั้งล่าสุดนี้เป็นการประชุมครั้งที่ 9 ใน ค.ศ. 2024 ที่ปักกิ่ง ซึ่งจะกล่าวถึงสาระสำคัญการประชุมต่อไป

ความร่วมมือใต้-ใต้ : กรอบการวิเคราะห์ความร่วมมือจีน-แอฟริกา

แนวความคิดความร่วมมือใต้-ใต้ (South-South Cooperation) เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และวิชาการที่ประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนาให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การให้ทุนการศึกษา ฝึกอบรม ทุนดูงาน ผู้เชี่ยวชาญ วัสดุอุปกรณ์หรือการให้แต่เพียงฝ่ายเดียว เช่น ทุนอบรมระยะสั้นในด้านต่าง ๆ เช่น การเกษตร สาธารณสุข เทคโนโลยี นวัตกรรม การศึกษา การท่องเที่ยว การพัฒนาอย่างยั่งยืน โลกร้อน หรือมีลักษณะการแลกเปลี่ยนความร่วมมือระหว่างกัน แนวคิดดังกล่าวอาจย้อนไปถึงการประชุมเอเชีย-แอฟริกา ที่บันดุง อินโดนีเซียใน ค.ศ.1955 ซึ่งประเทศโลกที่สามร่วมมือกันต่อสู้การครอบงำของชาติตะวันตกหรือการประชุมสหประชาชาติใน ค.ศ.1974 ให้การรับรองจัดตั้งหน่วยงานภายในโครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme-UNDP) ที่มุ่งส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการระหว่างประเทศกำลัง

พัฒนาด้วยกัน อันเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งสำนักงานสหประชาชาติ เพื่อความร่วมมือใต้-ใต้ (United Nations office for South-South Cooperation-UNOSSC) ในเวลาต่อมาคือใน ค.ศ.2013 ทั้งนี้เอกลักษณ์เฉพาะตัวของความร่วมมือใต้-ใต้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาที่จะช่วยเหลือกัน มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (solidarity) บนหลักการเคารพต่ออำนาจอธิปไตย การไม่แทรกแซงกิจการภายใน และการมีผลประโยชน์ร่วมกันโดยผ่านความช่วยเหลือด้านการพัฒนา ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนระหว่างกัน และลดการพึ่งพาการรับความช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้วให้น้อยลง มีการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ มีการแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดี การแก้ไขปัญหาการพัฒนาต่าง ๆ ที่ปรับเข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศผู้รับได้อย่างดี อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ประเทศกำลังพัฒนามีพลังมากขึ้นในเวทีโลก ตลอดจนเป็นเครื่องมือทางการทูตในการเสริมสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างกัน รวมถึงเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก 2030 หรือ SDGs 17 ทั้งในด้านการแก้ไขปัญหาความยากจน ความมั่นคงทางอาหาร และการลดภาวะโลกร้อนอีกด้วย

หลักการพื้นฐานในนโยบายต่างประเทศจีนต่อแอฟริกา

หลักการสำคัญในนโยบายต่างประเทศจีนต่อแอฟริกาในความร่วมมือภายใต้ FOCAC เรียกว่า “หลักการ ปัญจศีล” เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ได้แก่ 1) เคารพในอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน 2) ไม่รุกรานกัน 3) ไม่แทรกแซงกิจการภายใน 4) ร่วมมืออย่างเท่าเทียม และ 5) อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งหลักการนี้เป็นหัวใจสำคัญของนโยบายการต่างประเทศจีนต่อโลกด้วย อีกทั้งยัง

เป็นหลักการที่มีการตีความมาจากเวสฟาเลีย (Westphalian norms) ในเรื่องหลักอธิปไตยแห่งรัฐ (Murphy, 2022) นอกจากนี้ จีนยังใช้ความช่วยเหลือต่างประเทศเป็นเครื่องมือสำคัญในกรอบความร่วมมือ FOCAC เช่น การยกหนี้สินให้กับ 31 ประเทศในแอฟริกากว่า 1 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ในช่วง ค.ศ.2006-2010 การให้เปล่า การให้เงินกู้ การลงทุนในเหมืองทอง ทองแดง แร่โคบอล อีกทั้งยังมีคลินิกรักษาโรค โรงเรียน มหาวิทยาลัยในสาธารณะรัฐประชาธิปไตยคองโก จีนยังสร้างถนนซุปเปอร์ไฮเวย์ที่เคนยา เอธิโอเปีย ไนจีเรีย ยูกานดา ซูดาน แทนซาเนีย อาคารชุดในแองโกลา สร้างแองโกลาให้เป็นแหล่งพลังงานสำคัญของจีนในแอฟริกา อีกทั้งยังสร้างสำนักงานใหญ่สหภาพแอฟริกาที่แอดินอบาบา เอธิโอเปียให้เป็นของขวัญแก่แอฟริกา (มูลค่าประมาณ 200 ล้านเหรียญสหรัฐฯ) ใช้เวลาก่อสร้าง 3 ปี แล้วเสร็จเมื่อ ค.ศ. 2012 (Chan, 2013) และในการประชุม FOCAC เมื่อ ค.ศ. 2022 รัฐมนตรีต่างประเทศหวางอี้ ได้ประกาศว่าจีนจะยกหนี้เงินกู้ปลอดดอกเบี้ยที่ครบกำหนดในสิ้นปี ค.ศ. 2021 ให้กับ 17 ประเทศในแอฟริกา (Joint Statement of the Coordinators, 2022) ด้วยเหตุนี้เองการจัดตั้ง FOCAC ของจีนจึงเป็นการสร้างความมั่นใจถึงอนาคตทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีนในแอฟริกาที่ซึ่งยังเป็นเวทีแข่งขัน ตลอดจนคงอิทธิพลของกลุ่มอำนาจสำคัญในโลก ทั้งสหภาพยุโรป อินเดีย รัสเซีย ตุรกี และสหรัฐฯ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าจีนจะยังคงอยู่ในแอฟริกาอีกยาวนาน เห็นได้จากการจัดตั้งกองทุนพัฒนาจีน-แอฟริกา มูลค่า 1 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยจะเพิ่มเป็น 5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในอนาคต ในคราวประชุม FOCAC ครั้งที่ 3 เมื่อ ค.ศ. 2006 และต่อมาได้เพิ่มเป็น 10 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในคราวประชุม FOCAC ครั้งที่ 4 ที่อียิปต์ใน ค.ศ. 2009 โดยจีนมุ่งเน้นให้ใช้เงินในการพัฒนาผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งให้มีการปรับปรุงคุณภาพชีวิตประชาชนในแอฟริกา และให้กว่า 10,000 หมู่บ้านในแอฟริกาได้เข้าถึงโทรทัศน์ดาวเทียม

ผลการประชุมว่าด้วยความร่วมมือจีน-แอฟริกา ครั้งที่ 7, 8 และ 9

ในคราวประชุม FOCAC ครั้งที่ 7 เมื่อ ค.ศ. 2018 ที่ปักกิ่งมีประเด็นสำคัญระดับโลกที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการที่ดีในความสัมพันธ์จีน-แอฟริกาคือ ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ได้เน้นย้ำที่ประชุมถึงแนวนโยบายของจีนต่อแอฟริกาที่เรียกว่า “Five Nos” หรือ 5 ไม่ โดยมีสาระสำคัญดังนี้ 1) ไม่แทรกแซงแนวทางการพัฒนาของประเทศอื่นที่มีแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพภายในของชาตินั้นอยู่แล้ว 2) ไม่แทรกแซงในกิจการภายในของชาติอื่น 3) ไม่บังคับแนวทางของจีนต่อประเทศอื่น 4) ไม่เชื่อมโยงเงื่อนไขทางการเมืองกับความช่วยเหลือต่างประเทศ และ 5) ไม่แสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองในการลงทุนและการเงิน (Meng, 2024) อีกทั้ง แถลงการณ์ของที่ประชุมนี้ยังชี้ให้เห็นว่าทั้งจีนและแอฟริกาได้มีความเห็นพ้องกันว่า FOCAC จะเป็นที่ประชุมสำคัญในการร่วมมือพัฒนาหรือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาในกรอบข้อริเริ่มแถบและเส้นทาง (Belt and Road Initiative-BRI) ด้วย ทั้งนี้ ในระหว่างการประชุมประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ยังได้ประกาศเงินให้เปล่า 300 ล้านหยวน และเงินให้ฉุกเฉินอีก 100 ล้านหยวน เพื่อความช่วยเหลือด้านอาหารจากจีนสู่ซูดานใต้ นอกเหนือจากให้เงินกู้ 60 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในการพัฒนารอบด้าน

ส่วนประเด็นสำคัญในการประชุม FOCAC ใน ค.ศ. 2021 ที่ดาการ์ เซเนกัล คือการทูตเพื่อสุขภาพเนื่องจากโลกอยู่ภายใต้วิกฤติโควิด-19 การประชุม

ครั้งนี้จึงเป็นการประชุมออนไลน์ โดยผ่านวิดีโอโดยมีผู้ร่วมประชุมอยู่ที่ปักกิ่ง จีน และดาการ์ เซเนกัล นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้เน้นย้ำความร่วมมือด้านความมั่นคง ด้านไซเบอร์ และส่งเสริมการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจแอฟริกันกับได้ลดเงินกู้แก่แอฟริกาลงเหลือ 40 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เนื่องจากวิกฤติโควิด-19 และเศรษฐกิจชะลอตัว

สำหรับการประชุม FOCAC ครั้งที่ 9 จัดที่ปักกิ่งใน ค.ศ. 2024 ก็เป็นเหมือนเช่นเคยคือ ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ได้ประกาศแผนปฏิบัติการ 10 ประการ มีวาระ 3 ปี สำหรับการพัฒนาแอฟริกาในกรอบ FOCAC ในช่วง ค.ศ. 2025-2027 ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม 2) ส่งเสริมการค้า 3) ความร่วมมือด้านห่วงโซ่อุตสาหกรรม 4) การเชื่อมโยงทางคมนาคม 5) ความร่วมมือด้านการพัฒนา 6) สาธารณสุข 7) การเกษตร 8) การแลกเปลี่ยนการเยือนของประชาชน 9) การพัฒนาสีเขียว และ 10) ความมั่นคงแต่สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจถดถอยในจีนและการลดลงของทรัพยากร จีนยังเพิ่มความช่วยเหลือทางการเงินแก่แอฟริกาอีกร้อยละ 25 ในคราวประชุม FOCAC ครั้งนี้ เมื่อเทียบกับการให้เงินกู้แก่แอฟริกาเมื่อ 3 ปีที่ผ่านมา ในการประชุม FOCAC ค.ศ. 2021 โดยยอดเงินให้กู้ใน ค.ศ. 2024 อยู่ที่ 50.7 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ แยกเป็นเงินกู้ 1) เพื่อการลงทุน 10 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ 2) เพื่อการให้ความช่วยเหลือ 10.7 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ การลงทุนดังกล่าวนี้จะถูกดำเนินการโดยบรรษัทเอกชนของจีน แต่ภายใต้การให้ความช่วยเหลือทางการเงินและการอุดหนุนโดยรัฐบาลจีน ซึ่งความช่วยเหลือดังกล่าวจะครอบคลุมทุกประเด็น ความยากลำบากจะอยู่ในรายละเอียดเรื่องการกู้ยืม ซึ่งแต่เดิมจีนได้ให้ความสำคัญลำดับแรกแก่โครงการ

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานใหญ่ ๆ เช่น รถไฟ ถนน สะพาน โดยใน ค.ศ.2023 จีนได้แถลงว่าบรรษัทที่จีนเป็นเจ้าของได้ดำเนินโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานถึง 1,600 โครงการ แต่ในการประชุม FOCAC ค.ศ. 2024 จีนกำหนดจะดำเนินโครงการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานเพียง 30 โครงการเท่านั้น ในช่วง ค.ศ. 2025-2027 นั่นหมายถึงว่าจีนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาจากโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ไปเป็นโครงการขนาดเล็ก ๆ ที่ทั่วถึงประชาชนมากขึ้น โดยครอบคลุมในประเด็น สังคม ความมั่นคง และสภาพแวดล้อม

สู่ความสัมพันธ์จีน-แอฟริกายุคใหม่

จากสุนทรพจน์เปิดการประชุม FOCAC ค.ศ. 2024 ที่ปักกิ่ง จีน ของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง เกี่ยวกับ “ความร่วมมือเพื่อพัฒนาความทันสมัย และเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในอนาคตร่วม” นั้นได้สะท้อนให้เห็นแนวทางความสัมพันธ์จีน-แอฟริกันในยุคใหม่ ซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือยืดหยุ่นในแนวปฏิบัติเดิมให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ และบริบทด้านเศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อมโลกที่ก้าวเข้าสู่ยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างหลากหลายทั้งในเรื่องปัญญาประดิษฐ์ หุ่นยนต์ อินเทอร์เน็ตของทุกสิ่ง นาโนเทคโนโลยี การพิมพ์ 3 มิติ เทโนโลยีชีวภาพ ควอนตัมคอมพิวเตอร์ ด้วยพลังงานสะอาดควบคู่ไปกับการลดโลกร้อน โดยพลเมืองโลกไม่ควรทำลายทรัพยากรธรรมชาติให้เสียหายเช่นที่เคยปฏิบัติมาในการปฏิบัติอุตสาหกรรมครั้งก่อน ๆ (Schwab, 2016) สำหรับสาระสำคัญของสุนทรพจน์เปิดการประชุมของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง มีดังนี้ (Xinhua, 2024)

การสร้างความทันสมัย

จีนและแอฟริกาจะสร้างชุมชนความร่วมมืออันยิ่งใหญ่สู่อนาคตโดยสัมพันธภาพที่ยาวนานของทั้งสองฝ่ายได้ก้าวสู่จุดที่ดีที่สุดในประวัติศาสตร์ ทั้งนี้จะได้ยกระดับความสัมพันธ์ทางการทูตทวิภาคีสู่ความสัมพันธ์ระดับยุทธศาสตร์ต่อไป โดยผู้นำจีนย้ำว่า การสร้างความทันสมัยเป็นสิทธิอันโอนกันมิได้และไม่มีการทำให้ทันสมัยในโลกที่ปราศจากการสร้างความทันสมัยของจีนและแอฟริกา ซึ่งการสร้างความทันสมัยนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนาในซีกโลกใต้ (Global South) หรือประเทศกำลังพัฒนา (Xinhua, 2024) ได้แก่ การพัฒนาที่เปิดกว้าง เสมอภาค ยุติธรรม และทุกฝ่ายได้ด้วยกันทั้งคู่ โดยเฉพาะประชาชนจะต้องมาก่อน เป็นการพัฒนาที่หลากหลายครอบคลุมทุกมิติ และเป็นเศรษฐกิจที่เป็นมิตรอย่างมั่นคง โดยเฉพาะจะพัฒนาในกรอบของสหประชาชาติภายใต้นโยบายหรือเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ และกรอบความร่วมมือใต้-ใต้ (South-South Cooperation)

หุ้นส่วนปฏิบัติการสู่ความทันสมัย

เพื่อให้วิสัยทัศน์การสร้างความทันสมัยจีน-แอฟริกาเป็นจริงนั้น ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ได้เสนอหุ้นส่วนปฏิบัติการ 10 ประการในช่วงปี ค.ศ. 2024-2027 โดยครอบคลุมประเด็นหลักในความร่วมมือจีน-แอฟริกาทั้ง 10 ประการได้แก่ (Xinhua, 2024) 1) ความร่วมมือเพื่อการเรียนรู้ด้านอารยธรรมระหว่างกัน 2) การส่งเสริมการค้า 3) ความร่วมมือด้านห่วงโซ่อุปทาน 4) การเชื่อมโยงด้านคมนาคม 5) ความร่วมมือด้านการพัฒนา 6) สาธารณสุข 7)

การเกษตร 8) การพัฒนาสีเขียว 9) การแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ 10) ความมั่นคงร่วมโดยจีนจะให้การสนับสนุนทางการเงินในหุ้นส่วนปฏิบัติการสู่ความทันสมัยทั้ง 10 ประเด็น ในห้วงเวลา 3 ปี โดยเชื่อว่าหุ้นส่วนความร่วมมือจีน-แอฟริกาดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างชุมชนจีน-แอฟริกา เพื่ออนาคตร่วมกันในยุคใหม่นี้

การริเริ่มเพื่อพัฒนาโลก

นอกจากความร่วมมือจีน-แอฟริกายุคใหม่แล้ว ในการประชุม FOCAC ค.ศ. 2024 นี้ ทั้งสองฝ่ายยังได้ออกแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยการริเริ่มเพื่อพัฒนาโลก (Global Development Initiative-GDI) ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาโลกเพื่อผลประโยชน์ของมนุษยชาติตามข้อเสนอของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง เมื่อ ค.ศ. 2022 ทั้งนี้แถลงการณ์ร่วม FOCAC 2024 มีจุดประสงค์เพื่อ (Xinhua, 2024) 1) สนับสนุนแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือระเบียบวาระ 2030 ของสหประชาชาติ หรือการสู่เป้าหมายการลดความยากจนและสร้างสันติภาพ 2) เพื่อดำเนินการพัฒนาตามกรอบวิสัยทัศน์จีน-แอฟริกา 2035 ที่ว่าจีนจะลงทุนอีก 60 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ภายใน ค.ศ. 2035 เพื่อพัฒนาด้านการเกษตร โครงสร้างพื้นฐาน การปกป้องสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจสีเขียว ตลอดจนด้านการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ จีนจะเน้นการปฏิบัติตามโครงการที่มีมาตรฐานสูง 175 โครงการ โดยสมาชิกรัฐแอฟริกันกว่า 30 ประเทศได้เข้าร่วมกลุ่ม “Group of Friend of GDI” และข่ายงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาโลกร่วมกัน 3) เชื่อว่าความร่วมมือจีน-แอฟริกาจะเป็นตัวอย่างที่ดีของความร่วมมือใต้-ใต้ (South-South cooperation) โดยให้มีการประสานความร่วมมือระหว่าง GDI และ

ระเบียบวาระ 2063 (Agenda 2063) ซึ่งเป็นแนวพัฒนาแอฟริกาของสหภาพแอฟริกาอย่างกลมกลืน (ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายการพัฒนาแอฟริกา 7 ประการ คือ 1) แอฟริกาที่เจริญรุ่งเรืองบนพื้นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2) มีการบูรณาการเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการรวมแอฟริกัน 3) มีธรรมาภิบาล ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และหลักนิติธรรม 4) มีสันติภาพและความมั่นคง 5) มีความแข็งแกร่งทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ มีมรดกร่วมกัน 6) มีประชาชนเป็นพลังผลักดันในการพัฒนา และ 7) มีความแข็งแกร่ง เอกภาพ พึ่งตนเอง และเป็นตัวแสดงที่มีอิทธิพลในเวทีโลก (วราภรณ์ จุลปานนท์, 2568) ทั้งนี้ โดยมีการปฏิบัติตามความทันสมัย 10 ประการคือ 1) ส่งเสริมอุตสาหกรรม 2) ส่งเสริมการเกษตร 3) ส่งเสริมทักษะการพัฒนารอบด้านของแอฟริกา 4) เพิ่มอัตราพัฒนาอุตสาหกรรมการเกษตรอย่างรวดเร็ว 5) มียุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม 6) ให้การสนับสนุนสหประชาชาติในการพัฒนาโลก 7) เพิ่มบทบาทของประเทศโลกใต้ในเวทีโลกโดยมีจีนและแอฟริกาเป็นตัวอย่างในการบริหารจัดการโลก 8) สร้างเอกภาพ ความเสมอภาค ความเป็นธรรมและมีความสมดุลในการพัฒนา 9) จีน-แอฟริกาจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาความยากจน ความมั่นคงด้านอาหาร สุขอนามัย อุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การพัฒนาสีเขียว การเชื่อมโยงในยุคดิจิทัล 10) ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การแลกเปลี่ยนบุคลากรให้ทุนการฝึกอบรมเยาวชนแอฟริกาในจีนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีกองทุนพิเศษอีก 14 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในการดำเนินงานตามกรอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ หรือระเบียบวาระ 2030 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของแอฟริกาให้บรรลุผลการพัฒนาโดยเร็ว

อนาคตความสัมพันธ์จีน-แอฟริกายุคใหม่

ผลการประชุม FOCAC ค.ศ. 2024 ชี้ให้เห็นเจตนารมณ์อันแน่วแน่ของจีนที่จะยืนหยัดส่งเสริมการพัฒนาแอฟริกาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการเงิน การพัฒนาบุคลากร ขยายการค้าโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนปรับการพัฒนาให้สอดคล้องกับการเข้าสู่ยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 เช่น การส่งเสริมการค้าออนไลน์ การขนส่งสินค้าสู่ชุมชน การลดขนาดโครงการพัฒนาให้มีขนาดเล็กลงและยืดหยุ่น เพื่อให้ชาวแอฟริกาได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยทั่วถึงที่สำคัญคือบริษัทต่าง ๆ หรือเอกชนจากจีนจะมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในแอฟริกามากขึ้น จีนจึงตั้งใจอยู่ในแอฟริกายาวนาน เพื่อขยายบทบาททางเศรษฐกิจ และการเมืองที่นั่นอีกทั้งยังยกระดับความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาเข้าสู่ความสัมพันธ์ทางยุทธศาสตร์ เข้าสู่ความสัมพันธ์แบบชุมชนจีน-แอฟริกาที่รอบด้านด้วยการมีส่วนร่วมในอนาคตด้วยกัน ตั้งแต่ ค.ศ. 2024 ซึ่งเป็นจุดที่ความสัมพันธ์จีน-แอฟริกาอยู่ในภาวะที่ดีที่สุดในประวัติศาสตร์ และจะคงทนยืนยาวต่อไปในยุคใหม่ที่จะมาถึง จีนและแอฟริกาจึงเป็นคู่ความสัมพันธ์ตัวอย่างในความร่วมมือใต้-ใต้ จีนต้องการทรัพยากรที่หลากหลายและดาษดื่นในแอฟริกาต้องการตลาดที่ใหญ่กว่า 1,400 ล้านคน เช่นเดียวกับที่แอฟริกาต้องการเรียนรู้การพัฒนาเพื่อนำชาติเข้าสู่ความทันสมัยจากจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีการพัฒนาเพื่อขจัดปัญหาความยากจนจากจีนโดยผู้นำแอฟริกาจะต้องประยุกต์แนวทางแก้ไขปัญหาให้เข้ากับบริบทและวิถีชุมชนของแอฟริกาให้บรรลุผลด้วย ด้วยเหตุนี้อนาคตในความสัมพันธ์จีน-แอฟริกายุคใหม่จึงเต็มไปด้วยความร่วมมือในการพัฒนาแอฟริกาให้ทันสมัยก้าวหน้า แต่เป็นความทันสมัยที่ก้าวหน้า เสมอภาค

ยุติธรรม เปิดกว้าง ได้รับประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นลำดับแรก และเป็นการพัฒนาที่หลากหลาย ครอบคลุม และสร้างสมดุลทั้งวัตถุและจิตใจ (Ministry of foreign Affaire of China, 2024)

สรุป

เมื่อพิจารณาการจัดตั้ง FOCAC ของจีนและความร่วมมือจีน-แอฟริกาภายใต้กรอบ FOCAC แล้วเห็นได้ว่า ความร่วมมือดังกล่าวมีลักษณะเป็นการเมืองระดับสูง กล่าวคือเป็นแนวทางความร่วมมือและการพัฒนาระดับโลกหรือสากลที่จีนมีบทบาทนำ ความพยายามในการขยายบทบาทของจีนในแอฟริกาโดยใช้ธงในการพัฒนาจึงเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้จีนในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง ความมั่นคง โดยเฉพาะการเป็นผู้นำด้านการพัฒนารอบด้านในซีกโลกใต้ โดยดูตัวแบบความสัมพันธ์จีน-แอฟริกาเป็นหลัก นอกจากนี้ ผลจากการพัฒนาได้สร้างความทันสมัยทางวัตถุในแอฟริกาที่ก้าวหน้าอย่างไม่เคยมีมาก่อน จีนได้ตระหนักแล้วว่าการขจัดปัญหาความยากจนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความทันสมัยที่ยุติธรรม เสมอภาค และเปิดกว้างได้ และแอฟริกาได้เรียนรู้สิ่งนี้แล้ว จีนเสนอว่าแอฟริกาควรนำแนวทางขจัดความยากจนของจีนไปประยุกต์ใช้ในแอฟริกาให้ได้เพื่อเป็นสิ่งค้ำประกันถึงแนวทางการพัฒนาที่ทันสมัยรอบด้านระหว่างชุมชนในอนาคตของจีน-แอฟริกาในยุคใหม่นี้ให้ยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

วราภรณ์ จุลปานนท์. (2568). แอฟริกาหลังโควิด-19. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ 8*(1), 174-199.

Chan, S. (2013). *The Morality of China in Africa: The Middle Kingdom and the Dark Continent.* London: Zed book Ltd.

Chinadaily. (2024). *Focac sees private sector as important aspect.* Retrieved December 22, 2024, from https://www.chinadaily.com.cn

China-Africa Business Council. (2022). *Chinese Investment in Africa 2022.* Beijing: China-Africa Business council.

En.people.cn. (2024). *Commentary: China-Africa cooperation inspires friendship across mountains and sea.* Retrieved December 22, 2024, from https://2024focacsummit.mfa.gov.cn/eng/zxyw-1/202409/t20240910-11488050.htm.

Hangwei, L. (2024). *Focac 2024: Moving Away from large Infrastructure Deals towards Normative Power of China.* Retrieved November 30, 2024, from https://www.swp-berlin.org/publikation/ megatrends-spotlight-38-focac-2024-toward-normdtive-power-of-China.

Joint Statement of the Coordinators. (2022). *Meeting on the Implementation of the Follow-up Actions of the Eighth Ministerial Conference of the FOCAC.* Retrieved December 3, 2025, from https://www.fmprc.gov.cn.

Meng, W. (2024). *Development Peace: Theorizing China's Approach to International Peacebuilding.* New York: Colombia University Press.

Ministry of Foreign Affairs of China. (2024). *Joining Hands to advance Modernization and Build a community with a Shared Future.* Retrieved December 8, 2025, from www.fmprc.gov.cn.

Murphy, D. (2022). *China's Rise in the Global South the Middle East, Africa and Beijing's Alternative World Order.* Redwood City, CA: Stanford University Press.

Neema, C. (2024). *What Focac 2024 Reveals About the Future of China-Africa Relations.* Retrieved November 30, 2024, from https://carnegieendowment.org/research/2024/11/what-focac-2024-reveals-about-the-future-of-china-relations?.

Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution.* New York: Crown Publishing Group.

Shinn, D. & Eisenman, j. (2023). *China's Relations with Africa: a New Era of strategic Engagement.* New York: Columbia University Press.

Sun, Y. (2024). *2024 Focac Beijing Summit: A New Chapter?.* Retrieved December 22, 2024, from https://www.brookings.edu/articles/2024-focac-beijing-summit-a-new-chapter/.

Taylor, I. (2012). *The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC).* London: Routledge.

Vinicius, M. (2023). *The Impact of Chinese Investments in Africa: Neocolonialism or Cooperation?.* Retrieved December 25, 2024 from http://www.sais-cari.org/Chinese-investment-in-africa#.

Xinhua. (2024). *(FOCAC) Xi Focus: Xi proposes partner actions to jointly advance modernization Africa.* Retrieved December 22, 2024 from https://english.news.cn/20240906/d393216abc154003a36d35b555e03465/c.html.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่น พื้นที่ตำบลลาดหญ้า

Guidelines for Promoting Public Participation in Local Elections in Latya Subdistrict

จิรกิตติ์ เผ่าสวัสดิ์[1]

Jirakitti Paosawaddi[1]

Corresponding author: s66563825024@ssru.ac.th

Received:23/04/69 Revised: 01/06/69 Accepted: 2/06/69

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บริบทการปกครองในระบอบประชาธิปไตย บทบาทของการปกครองส่วนท้องถิ่น สภาพการณ์การมีส่วนร่วม ปัญหาอุปสรรค และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์เชิงเอกสาร บูรณาการร่วมกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ ทฤษฎีบันไดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Ladder of Citizen Participation) และทฤษฎีทางเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Rational Choice Theory) ควบคู่กับการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการเมืองและการบริหารผ่านกรอบ SWOT Analysis ตลอดจนความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และแผนพัฒนา

[1]วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

[1] College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University

ท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) เพิ่มเติม ครั้งที่ 3 ของเทศบาลตำบลลาดหญ้า เพื่อตอบสนองต่อสภาพปัญหาในทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบและมีเอกภาพ

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นตำบลลาดหญ้ายังอยู่ในระดับจำกัด โดยส่วนใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมแบบผิวเผินหรือพอเป็นพิธีผ่านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามวงรอบเท่านั้น ขณะที่การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในกระบวนการทางการเมืองและการบริหารท้องถิ่นหลังการเลือกตั้งยังมีน้อย ปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 4 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติด้านทัศนคติและจิตสำนึกพลเมือง (ความไม่สนใจทางการเมืองและความรู้สึกว่าการเลือกตั้งมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันต่ำ) 2) มิติด้านสารสนเทศและการสื่อสาร (การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ไม่ทั่วถึง) 3) มิติด้านกายภาพรอบหน่วยเลือกตั้ง และ 4) มิติด้านข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง กฎหมาย และงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การจัดการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องสะท้อนให้เห็นว่ายังคงมีกลไกประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นขับเคลื่อนอยู่

บทความนี้จึงเสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ผ่าน 8 กลยุทธ์นวัตกรรมเชิงรุก ประกอบด้วย การสำรวจความคิดเห็นของชุมชน การสร้างแรงจูงใจในการลงคะแนนเสียง การปรับปรุงการเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวกในหน่วยเลือกตั้ง การรณรงค์ให้ความรู้เชิงพลเมือง การเพิ่มโอกาสลงคะแนนเสียงล่วงหน้า การจัดตั้งหน่วยบริการและบูธตรวจสอบสิทธิ์เคลื่อนที่ การสื่อสารที่โปร่งใส และการสานต่อการมีส่วนร่วมหลังการเลือกตั้ง ซึ่งกลยุทธ์ทั้งหมดนี้จะเชื่อมโยงเข้ากับขั้นตอนการจัดทำและแก้ไขแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อแปรสภาพบทบาทของประชาชนจากผู้ลงคะแนนชั่วคราวไปสู่หุ้นส่วนการพัฒนาท้องถิ่นระดับฐานรากอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การส่งเสริม; ส่วนร่วม; การเลือกตั้งท้องถิ่น

Abstract

This academic article aims to examine approaches to promoting public participation in local elections in Lat Ya Subdistrict, Mueang District, Kanchanaburi Province. The study analyzes the context of democratic governance, the role of local government, the current state of public participation, existing problems, obstacles, and the linkage between local development plans and the development strategies of local administrative organizations. The research design methodology employs Qualitative Analysis and Documentary Analysis, integrating political science and public administration theories, specifically Arnstein's Ladder of Citizen Participation and Downs' Rational Choice Theory, alongside a comprehensive SWOT Analysis of local political and administrative capacities.

The findings indicate that public participation in local elections in Lat Ya Subdistrict remains limited, with participation largely confined to exercising voting rights on election day. Continuous participation in political processes and local administration after the election is relatively low. Major factors affecting participation are categorized into 4 dimensions: 1) attitudinal and civic awareness dimensions (political apathy and a perception of low impact on daily life), 2) informational and communication dimensions (insufficient access to data), 3) physical dimensions around polling stations, and 4) structural, legal, and budgetary constraints of the local government organization.

To address these issues, this article proposes 8 proactive strategies: community opinion surveys, voting incentives, enhanced

accessibility, civic education campaigns, early voting opportunities, mobile polling stations, transparent communication, and post-election engagement. Implementing these approaches through integration with local development plan processes will allow the municipality to transform citizens from passive voters into active development partners, thereby fostering the sustainable development of democracy at the grassroots level.

Keywords : Enhancement; Participation; Local Elections

บทนำ

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งนำโดยคณะราษฎร ได้เข้ายึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ส่งผลให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย (บุญธรรม เลิศสุขีเกษม, 2542) การพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงจำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความเป็นธรรมในสังคม (กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง, 2547)

การปกครองท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นการกระจายอำนาจสู่ประชาชนในพื้นที่ ทำให้สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนได้อย่างใกล้ชิด ความเข้มแข็งของการปกครองท้องถิ่นจึงขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนากลไกและช่องทางที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดเวทีประชาคม การสื่อสารสาธารณะ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนา อย่างไรก็ตาม หากประชาชนมีส่วนร่วมเพียงในช่วงการเลือกตั้ง ย่อมส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดพลังสนับสนุน และอาจทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (กองราชการส่วนตำบล, 2550)

สำหรับพื้นที่ตำบลลาดหญ้า การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นถือเป็นกลไกพื้นฐานที่สำคัญในการสะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนในระดับพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักในบทบาทของพลเมืองต่อการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

สรุปได้ว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นสำคัญจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงจำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ โดยเฉพาะการมีบทบาทในการตัดสินใจ

กำหนดนโยบาย และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสและความเป็นธรรมในสังคม การปกครองท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ทำให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้อย่างตรงตามความต้องการ ความเข้มแข็งของท้องถิ่นจึงขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมผ่านกลไกและช่องทางที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง สำหรับพื้นที่ตำบลลาดหญ้า การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นถือเป็นกลไกพื้นฐานที่สำคัญในการสะท้อนความคิดเห็นของประชาชน และส่งเสริมบทบาทของพลเมืองในการพัฒนาท้องถิ่น โดยสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชนพื้นที่ตำบลลาดหญ้า อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ตำบลลาดหญ้า เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สะท้อนบทบาทของประชาชนในการใช้สิทธิและอำนาจของตนอย่างเหมาะสม การรวมตัวกันแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ การแสดงออกทางการเมืองควรดำเนินไปภายใต้กรอบของกฎหมาย ยึดหลักสันติวิธี และสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น โดยไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น อันจะนำไปสู่บรรยากาศทางการเมืองที่สร้างสรรค์ (องอาจ จัตุกูล, 2560)

ข้อมูลสถิติประชากรในการเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชนพื้นที่ตำบลลาดหญ้า อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สะท้อนบทบาทของประชาชนในการใช้สิทธิและอำนาจของตนอย่างเหมาะสม การรวมตัวกันแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ การแสดงออกทางการเมืองควรดำเนินไปภายใต้กรอบของกฎหมาย ยึดหลักสันติวิธี และสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น โดยไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น อันจะนำไปสู่บรรยากาศทางการเมืองที่สร้างสรรค์ (องอาจ จัตุกูล, 2560)

พบว่า ประชากรล่าสุดสำหรับเทศบาลตำบลลาดหญ้า อ.เมือง จ.กาญจนบุรี (ณ ส.ค. 2564) มีประชากรรวม 5,826 คน (ชาย 2,658 คน, หญิง 2,868 คน) แยกตามอายุพบว่า อายุ 18-60 ปี มีมากที่สุด 3,399 คน ส่วนใหญ่มีสิทธิ์เลือกตั้งท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อค้นพบจากสถิติประชากร พบว่า กลุ่มประชากรที่มีอายุช่วงระหว่าง 18-60 ปี มีจำนวนมากที่สุดถึง 3,399 คน จากประชากรรวมทั้งสิ้น 5,826 คน ซึ่งส่วนใหญ่ประชากรกลุ่มอายุนี้คือผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งท้องถิ่นหลักในพื้นที่ โดยประชากรเป้าหมายเหล่านี้กระจายตัวครอบคลุมอยู่ในเขตเทศบาลตำบลลาดหญ้า ทั้งพื้นที่หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ซึ่งจำแนกโครงสร้างภายในออกเป็น 6 ชุมชนย่อย การที่คนกลุ่มนี้เป็นประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ (คิดเป็นร้อยละ 58.34 ของประชากรทั้งหมด) ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนวัยทำงานและคนรุ่นใหม่กลุ่มนี้มีความสำคัญยิ่ง การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารหรือเครื่องมือรณรงค์รอยต่อทางการเลือกตั้งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน

จากระบบดั้งเดิมมาสอดรับกับวิถีชีวิตที่เน้นความคล่องตัวและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคนกลุ่มนี้เป็นสำคัญ

ปัญหาการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชนพื้นที่ตำบลลาดหญ้า อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

จากการประเมินสถานการณ์ สภาพปัญหา และขอบข่ายปริมาณของปัญหาในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลลาดหญ้า ทั้งหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 จำนวน 6 ชุมชน สามารถจำแนกและวินิจฉัยลักษณะปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขอบข่ายหลักอย่างเป็นระบบ ดังนี้:

1. ลักษณะปัญหาด้านทัศนคติและจิตสำนึกพลเมือง: ประชาชนบางส่วนในพื้นที่ 6 ชุมชนยังขาดความตระหนักและขาดจิตสำนึกในการเข้ามามีส่วนร่วมกับเทศบาล มีภาวะความไม่สนใจของประชาชนทางการเมือง และสะสมความรู้สึกเชิงลบว่า การเลือกตั้งมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของพวกเขาในระดับต่ำ ส่งผลให้ขาดแรงจูงใจภายในในการออกไปใช้สิทธิ แม้ที่ผ่านมาจะมีการจัดกลไกเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง เช่น เหตุการณ์จัดให้มีการเลือกตั้งซ่อมในปี พ.ศ. 2566 แต่ปัญหาด้านทัศนคติและความเฉยชาก็ยังคงปรากฏเด่นชัด

2. ลักษณะปัญหาด้านการสื่อสารและสารสนเทศ: ช่องทางการประชาสัมพันธ์และการกระจายข้อมูลข่าวสารของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และรายละเอียดรายละเอียดการเลือกตั้งท้องถิ่น รวมถึงบทบาทหน้าที่และการทำงานของสภายังไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึงชุมชน ทำให้ข้อมูลสารสนเทศจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่ม

3. ลักษณะปัญหาด้านกายภาพรอบหน่วยเลือกตั้ง: ปัญหาความยากง่ายในการเข้าถึงคูหาเลือกตั้ง ป้ายบอกทาง พิกัดพื้นที่ และความพร้อมในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาใช้สิทธิ ซึ่งต้องการการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและพิกัดหน่วยเลือกตั้งให้เอื้อต่อการเดินทางมาใช้สิทธิของทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการที่เผชิญอุปสรรคในการเข้าถึงคูหา

4. ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง งบประมาณ และกฎระเบียบราชการ: เทศบาลได้รับการจัดสรรงบประมาณในจำนวนที่จำกัด ซ้ำยังมีระเบียบ กฎหมาย และหนังสือสั่งการควบคุมจากส่วนกลางที่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริงเนื่องจากข้อจำกัดของบริบทในทางปฏิบัติ ส่งผลให้การบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมกระตุ้นเชิงรุกไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนและวัตถุประสงค์ที่ท้องถิ่นตั้งไว้

กรอบแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การวิเคราะห์ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีความลุ่มลึก บทบทความวิชาการฉบับนี้ได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีสากลจำนวน 2 ทฤษฎี เพื่อจำแนกพฤติกรรมและสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ ได้แก่:

1. ทฤษฎีบันไดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Ladder of Citizen Participation) ทฤษฎีบันไดการมีส่วนร่วมของ Sherry Arnstein ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนแบ่งออกเป็นหลายระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดคือการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพียงฝ่ายเดียว ไปจนถึงระดับกลางซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามพิธีกรรมหรือเฉพาะช่วงเวลาเลือกตั้ง (Tokenism) และระดับสูงสุดคือการเข้าสู่

กระบวนการเป็น "หุ้นส่วนร่วมพัฒนา" (Partnership) ที่ประชาชนมีอำนาจร่วมตัดสินใจร่วมกับรัฐอย่างแท้จริง เมื่อนำกรอบคิดนี้มาวิเคราะห์สภาพการณ์จริงในพื้นที่ตำบลลาดหญ้า จะพบว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังติดอยู่ในระดับกลาง คือประชาชนตื่นตัวเฉพาะการไปใช้สิทธิลงคะแนนตามวาระหน้าที่ แต่ยังขาดกลไกการมีส่วนร่วมตรวจสอบ บริหารจัดการ หรือขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องภายหลังการปิดหีบเลือกตั้ง

2. ทฤษฎีทางเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Rational Choice Theory) ทฤษฎีทางเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผลของ Anthony Downs อธิบายพฤติกรรมมนุษย์ผ่านมิติเศรษฐศาสตร์การเมืองว่า ประชาชนจะตัดสินใจออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะก็ต่อเมื่อผ่านกระบวนการประเมินแล้วว่า "คุณค่าหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับ" (Utility) มีมูลค่าสูงกว่า "ต้นทุน" (Cost) เช่น ค่าเสียโอกาสทางการค้า ค่าเดินทาง หรือเวลาที่ต้องสูญเสียไป หากประชาชนสะสมทัศนคติและความรู้สึกต่องบประมาณและการบริหารงานท้องถิ่นว่า "การเลือกตั้งไม่มีผลต่อชีวิตประจำวันของพวกเขา" หรือมีผลกระทบในระดับต่ำ (Low Perceived Impact) ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจะลดลงจนไม่คุ้มค่าต้นทุน ส่งผลให้เกิดภาวะความเฉยชาทางการเมือง (Political Apathy) และละเลยการมีส่วนร่วมทางการเลือกตั้งในที่สุด

แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) เพิ่มเติม ครั้งที่ 3

ตามที่ เทศบาลตำบลลาดหญ้า ได้อนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570)เพิ่มเติม ฉบับที่ 2 เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2566 ไปแล้วนั้น

ในการนี้ เทศบาลตำบลลาดหญ้ามีความประสงค์ดำเนินการแก้ไขแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566–2570) เพิ่มเติม ครั้งที่ 3 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยการดำเนินการเพิ่มเติมแผนพัฒนาท้องถิ่นต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว จึงเสนอผู้บริหารท้องถิ่นประกาศใช้ และเปิดเผยให้ประชาชนทราบเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามสิบวัน การดำเนินการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เทศบาลตำบลลาดหญ้ามีแผนพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสม เป็นกรอบในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี และสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เทศบาลตำบลลาดหญ้า, สำนักปลัด ฝ่ายอำนวยการ, 2567)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. ความสัมพันธ์ระหว่างแผนพัฒนาระดับมหภาค

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)

เป็นกรอบแนวทางหลักในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะยาวภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อให้แผนพัฒนารอบด้านมีความสอดคล้องกัน ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคง ในส่วนของเป้าหมาย ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีความคล่องตัว ยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นสำคัญ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับบริบทสังคม และเอื้อต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคง

ด้านความมั่นคง มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศและความผาสุกของประชาชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับระบบการบริหารจัดการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยึดหลักธรรมาภิบาล ตลอดจนเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐในการบริหารจัดการสถานการณ์ด้านความมั่นคงอย่างเป็นระบบ มีความพร้อมในการป้องกัน รับมือ และแก้ไขปัญหาภัยคุกคามในทุกรูปแบบได้อย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิผล

ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีความคล่องตัวในการดำเนินงาน โดยยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นสำคัญ ตลอดจนปรับโครงสร้างและบทบาทของหน่วยงานภาครัฐให้เหมาะสมกับภารกิจ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และทันต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

นอกจากนั้น กฎหมายควรมีความชัดเจน ครอบคลุม และมีความเหมาะสมเท่าที่จำเป็น โดยต้องมีความทันสมัย สอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน และเป็นไปตามมาตรฐานสากล ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อำนวยความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ และเอื้อต่อการพัฒนาในทุกมิติของประเทศอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด

กำหนดกรอบการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ โดยระบุแนวทางปฏิบัติงานที่สอดรับกันอย่างชัดเจน 3 ประการ ได้แก่:

1. การส่งเสริมความรู้และสร้างจิตสำนึกในการทำงาน

2. การส่งเสริมการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

3. การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลลาดหญ้า

เทศบาลตำบลลาดหญ้าได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมมิตินี้ไว้ในแผนพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาด้านการเมืองการบริหาร ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องคือ:

1. การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. อบรมให้ความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย

3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเทศบาล

สอดคล้องกับ เป้าประสงค์ข้อที่ 3 ของเทศบาลที่ระบุชัดเจนว่า เพื่อ "ส่งเสริม สนับสนุน การมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรกับประชาชน ตามระบอบประชาธิปไตย" และปัจจุบันเทศบาลตำบลลาดหญ้ามีความประสงค์ดำเนินการแก้ไข แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566–2570) เพิ่มเติม ครั้งที่ 3 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน แผนเพิ่มเติมฉบับนี้จึงใช้เป็นกรอบเชิงนโยบายในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีและขับเคลื่อนโครงการรณรงค์การมีส่วนร่วมทางการเลือกตั้งได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนกฎหมาย

การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการเมืองการบริหาร (SWOT Analysis)

กระบวนการประเมินศักยภาพและขีดความสามารถ (Internal and External Factors) ของเทศบาลตำบลลาดหญ้าในการบริหารจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและวางยุทธศาสตร์ด้านการเมืองการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ ปรากฏรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังนี้

ปัจจัยภายใน (Internal Factors)	ปัจจัยภายนอก (External Factors)
จุดแข็ง (Strengths - S) 1. ผู้บริหารเทศบาลตำบลลาดหญ้ามีวิสัยทัศน์ในการบริหารที่ดี มีบุคลิกที่คล่องแคล่ว สามารถติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี 2. มีการส่งเสริมและรับฟังปัญหาด้าน ต่าง ๆ จากทุกภาคส่วนตลอดจนจัดให้มีการประชุมประชาคมในเขตพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของเทศบาล	**โอกาส (Opportunities - O)** 1. นักการเมืองท้องถิ่นมีความสัมพันธ์อันดีกับนักการเมืองในระดับต่าง ๆ ทำให้การประสานงานของบประมาณกับหน่วยงานอื่นสะดวกและรวดเร็ว สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนตรงตามความต้องการของประชาชนได้เร็วขึ้น 2. รัฐมีนโยบายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้น
จุดอ่อน (Weaknesses - W) 1. การพัฒนาด้านต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานตามแหล่งที่มาของงบประมาณหรือนโยบายของรัฐบาล 2. แผนพัฒนาของเทศบาลมีการบรรจุโครงการ/กิจกรรมไว้มากแต่ไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วนเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีจำนวนจำกัด	**อุปสรรค (Threats - T)** 1. มีระเบียบและกฎหมายและหนังสือสั่งการที่ไม่สามารถปฏิบัติเนื่องจากบริบท ทำให้การบริหารจัดการไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนและวัตถุประสงค์ที่ท้องถิ่นตั้งไว้ 2. การจัดสรรงบประมาณจำกัดไม่เพียงพอต่อการบริหารงานให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน

แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนรวมในการเลือกตั้งท้องถิ่น พื้นที่ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

จากการบูรณาการปัญหาบริบทและโครงสร้างยุทธศาสตร์เข้าด้วยกัน บทความนี้ขอเสนอทางออกและแนวทางการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่น พื้นที่ตำบลลาดหญ้า ผ่าน 8 กลยุทธ์เชิงปฏิบัติการ (อ้างอิงกรอบนวัตกรรมของ เอมี่ วูด, 2567) ดังนี้

1. การสำรวจความคิดเห็นของชุมชน (Community Opinion Surveys) การสำรวจความคิดเห็นในชุมชนเป็นวิธีที่ดีเยี่ยมในการวัดระดับความสะดวกสบายของประชาชนเกี่ยวกับการลงคะแนนเสียงด้วยตนเองและการลงคะแนนเสียงรูปแบบต่าง ๆ การสำรวจเหล่านี้ควรสอบถามถึงความเต็มใจของประชาชนที่จะกลับไปใช้สิทธิ์ที่หน่วยเลือกตั้ง และข้อกังวลของพวกเขาเกี่ยวกับความปลอดภัย จากผลการสำรวจ หน่วยงานท้องถิ่นสามารถปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินการเพื่อแก้ไขข้อกังวลเฉพาะด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มมาตรการด้านความปลอดภัยหรือการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้แก่สาธารณชน

2. แรงจูงใจในการ “ลงคะแนนเสียง” (Voting Incentives) วิธีการที่ได้ผลดีในการกระตุ้นให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปใช้สิทธิ์คือการเสนอสิ่งจูงใจ แม้ว่าสิ่งจูงใจเหล่านี้ควรได้รับการออกแบบอย่างรอบคอบเพื่อรักษาความถูกต้องของกระบวนการเลือกตั้งตามกฎหมายท้องถิ่น แต่สิ่งเล็ก ๆ น้อยๆ เช่น สติกเกอร์ “ฉันลงคะแนนแล้ว” หรือปากกาที่ระลึกก็สามารถสร้างความแตกต่างได้ ลองพิจารณาใช้รูปแบบนวัตกรรมดิจิทัลร่วมด้วย ประชาชนมักจะรู้สึกภาคภูมิใจและประสบความสำเร็จที่ได้แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพลเมืองของตน

3. การเข้าถึงที่ดียิ่งขึ้นและการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก (Enhanced Accessibility) เพื่อดึงดูดผู้มาใช้สิทธิ์เลือกตั้งด้วยตนเองให้มากขึ้น ควรทำให้สถานที่ลงคะแนนเข้าถึงได้ง่ายและน่าดึงดูดยิ่งขึ้น ซึ่งอาจรวมถึงการปรับปรุงต่างๆ เช่น ป้ายบอกทางที่ดีขึ้น ที่จอดรถเพียงพอ และพื้นที่รอคอยที่สะดวกสบาย สิ่งสำคัญคือต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าสถานที่ลงคะแนนเป็นไปตามพระราชบัญญัติและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการและผู้สูงอายุของไทย (เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ทางลาด หรือป้ายสัญลักษณ์) เพื่อขจัดอุปสรรคทางกายภาพและส่งเสริมให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนเดินทางมาลงคะแนนเสียงได้อย่างเท่าเทียม

4. โครงการรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชน (Civic Education Campaigns) การรณรงค์ให้ความรู้ด้านพลเมืองส่งเสริมความสำคัญของการลงคะแนนเสียง สร้างสื่อข้อมูลที่เน้นความสำคัญของการเลือกตั้งท้องถิ่นและผลกระทบตรงต่อชุมชน และอย่าลืมใส่ลิงก์ไปยังเว็บไซต์ที่มีรายละเอียดการเลือกตั้ง เทศบาลควรใช้สื่อผสมผสาน ได้แก่ เว็บไซต์ จดหมายข่าว การแจ้งเตือนทางอีเมล สื่อสังคมออนไลน์ และสำนักข่าวท้องถิ่น ควบคู่กับช่องทางดั้งเดิมในพื้นที่ เช่น เสียงตามสาย เอกสารแผ่นพับ และรถออกประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ กิจกรรมชุมชน โครงการนันทนาการ และการประชุมประชาคมก็เป็นโอกาสที่ดีในการเข้าถึงสมาชิกในชุมชน เพื่อแปรเปลี่ยนทัศนคติจากความเฉยชาไปสู่ความตื่นรู้

5. โอกาสในการลงคะแนนเสียงล่วงหน้า (Early Voting Opportunities) การเสนอทางเลือกหรือการประชาสัมพันธ์โอกาสในการลงคะแนนล่วงหน้าสามารถช่วยลดความกังวลเกี่ยวกับแถวยาวและความแออัดในวันเลือกตั้งได้ วิธีการนี้ให้ความยืดหยุ่นสูงสำหรับผู้ที่มีตารางงานยุ่ง โดยเฉพาะกลุ่มประชากรวัยทำงานช่วง

อายุ 18-60 ปี ซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดของตำบลลาดหญ้า (จำนวน 3,399 คน) รัฐบาลท้องถิ่นควรประสานงานและประชาสัมพันธ์โอกาสเหล่านี้อย่างกว้างขวางเพื่อเพิ่มอัตราการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

6. หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ (Mobile Polling Stations) พิจารณาจัดตั้งหน่วยบริการหรือบูธประชาสัมพันธ์และตรวจสอบสิทธิ์ในลักษณะเคลื่อนที่ตามงานกิจกรรมและสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การตั้งบูธที่ตลาดเกษตรกร (ตลาดนัด) งานเทศกาล หรือศูนย์ชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและลงคะแนนได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ เทศบาลต้องไม่ลืมที่จะสอบถามความคิดเห็นจากชุมชนเพื่อค้นหาสถานที่จัดตั้งที่เหมาะสมที่สุดและตรงต่อรูปแบบพฤติกรรมการเดินทางของคนในพื้นที่

7. การสื่อสารที่โปร่งใส (Transparent Communication) สร้างความไว้วางใจสาธารณะด้วยการสื่อสารที่โปร่งใสกับประชาชน แจ้งให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับมาตรการด้านความปลอดภัยและการจัดการระบบเลือกตั้งที่ใช้ในสถานที่ลงคะแนน เช่น ระเบียบการดูแลและแนวทางการจัดการพื้นที่ สำหรับระบบการตรวจสอบ ให้ใช้ช่องทางการติดตามและระบบการยืนยันข้อมูลเพื่อให้ประชาชนมั่นใจว่าคะแนนเสียงของตนจะถูกนำไปนับอย่างเที่ยงธรรม และส่วนงานราชการต้องทำการแก้ไขข้อกังวลใด ๆ ของภาคประชาชนอย่างรวดเร็วและเปิดเผย

8. สานต่อการมีส่วนร่วมหลังการเลือกตั้ง (Post-Election Engagement) การเลือกตั้งเป็นช่วงเวลาที่ดีในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ควรแน่ใจว่าได้สานต่อการมีส่วนร่วมนั้นต่อไปหลังจากปิดหีบเลือกตั้งแล้ว ใช้เวลาหลายวันและหลายสัปดาห์หลังการเลือกตั้งในการติดต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกี่ยวกับวิธีการมีส่วนร่วมในรัฐบาลท้องถิ่น และติดตามข่าวสารล่าสุด

เกี่ยวกับโครงการริเริ่มต่างๆ ในชุมชน ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมคือ การดึงผู้แทนหรือภาคประชาชนจากทั้ง 6 ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในขั้นตอนทบทวนและแก้ไข "แผนพัฒนาท้องถิ่น เพิ่มเติม ครั้งที่ 3" ของเทศบาล เพื่อปรับแผนและงบประมาณประจำปีให้ตรงตามที่ประชาชนต้องการ การสานต่อสัมพันธ์เช่นนี้จะช่วยยกระดับประชาชนจาก "ผู้ลงคะแนนชั่วคราว" ให้กลายเป็น "หุ้นส่วนร่วมพัฒนา" ไปจนถึงการเลือกตั้งครั้งต่อไปอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นระดับที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด การเลือกตั้งท้องถิ่นไม่เพียงเป็นการใช้สิทธิทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่ช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ และอำนาจของตนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์พบว่าปัญหาการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นยังคงปรากฏอย่างชัดเจน อาทิ ความไม่สนใจของประชาชน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ไม่ทั่วถึง ความรู้สึกว่าการเลือกตั้งส่งผลต่อชีวิตประจำวันในระดับต่ำ รวมถึงข้อจำกัดด้านโครงสร้างและงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้จะมีการจัดการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องก็ตาม ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงจำกัดอยู่ในรูปแบบการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และขาดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในกระบวนการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นหลังจากนั้น

ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและเป็นรูปธรรม ตั้งแต่การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน การให้ความรู้และสร้างความตระหนักทางการเมือง การปรับปรุงการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้ง การใช้สื่อและการสื่อสารอย่างโปร่งใส ตลอดจนการสานต่อการมีส่วนร่วมหลังการเลือกตั้งเพื่อเชื่อมโยงเข้ากับกรอบแผนพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ควรมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและสนับสนุนกระบวนการดังกล่าวอย่างจริงจัง ซึ่งไม่เพียงช่วยเพิ่มอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างพลังของชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนำไปสู่การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในระดับฐานรากอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง. (2547). *การศึกษาบทบาทและการดำเนินงานของเทศบาลในด้านการคุ้มครองผู้บริโภค.* นนทบุรี: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.

กองราชการส่วนตำบล. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น.* กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.

บุญธรรม เลิศสุขีเกษม. (2542). *การเผยแพร่ความรู้ทางการปกครองท้องถิ่น ฉบับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น.* ปทุมธานี: โรงพิมพ์สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น.

เทศบาลตำบลลาดหญ้า อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570).* กาญจนบุรี: ผู้แต่ง.

เทศบาลลาดหญ้า, สำนักปลัด ฝ่ายอำนวยการ. (2567). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) เพิ่มเติม ครั้งที่ 3*. กาญจนบุรี: ผู้แต่ง.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). หมวดว่าด้วยการปกครองท้องถิ่น. *ราชกิจจานุเบกษา. 134*(40ก), 1-90.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). รายงานการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและผู้บริหารท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

องอาจ จัตุกูล. (2560). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองแวง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

เอมี่ วูด. (2567). กลยุทธ์เพื่อเพิ่มจำนวนผู้มาใช้สิทธิ์และการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งท้องถิ่น. ค้นเมื่อ 6 มกราคม 2569, https://granicus.com/blog/10-strategies-to-boost-voter-turnout-and-engagement-in-local-elections/

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

วิพากษ์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561 - 2579) ของกรมป่าไม้

A critique implementation of the Royal Forest Department's Integrated Strategy and Action Plan for Promoting Economic Timber (2018 - 2036)

นิกร ศิรโรจนานนท์[1] ปิยะนุช เงินคล้าย[2] & กฤษณ์ รักชาติเจริญ[2]

Nikorn Sirarotchananon[1], Piyanuch Ngernklai[2] & Krish Rugchatjaroen[2]

Corresponding author: nikorn.sira.@gmail.com

Received:27/04/69 Revised: 12/06/69 Accepted: 12/06/69

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสอุปสรรค และเสนอแนะแนวทาง การพัฒนายุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) ของกรมป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 1 คน พบว่า ยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) มีจุดแข็ง คือ กำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานไว้อย่างชัดเจน ครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีโอกาสที่ดี คือ นโยบายป่าไม้และแผนแม่บทพัฒนาการป่าไม้แห่งชาติ

[1] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Ph.D Program in Political Science, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

กำหนดมาตรการและเป้าหมายที่มุ่งพัฒนาระบบฐานข้อมูลไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร มีจุดอ่อน คือ สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ มีข้อจำกัดด้านอัตรากำลังและงบประมาณด้านส่งเสริมไม้เศรษฐกิจ และมีอุปสรรค คือ ขาดกลไกทางการเงิน การคลัง และการตลาดในการส่งเสริมและสนับสนุนผู้เข้าร่วมโครงการ สำหรับแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) มีดังนี้ (1) ยกระดับ “สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้” ให้เป็น “กองเศรษฐกิจการป่าไม้” (2) ปรับปรุงกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีที่ไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ (3) จัดสรรงบประมาณด้านส่งเสริมการปลูกและบำรุงรักษาไม้เศรษฐกิจให้เพียงพอ (4) กำหนดเป้าหมายพื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจให้ชัดเจน (5) ปรับปรุงเงื่อนไขโครงการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจให้ยืดหยุ่นมากขึ้น (6) จัดทำตลาดกลางค้าไม้เพื่อเป็นศูนย์กลางการซื้อ-ขายไม้และผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสวนป่าไม้เศรษฐกิจ (7) ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนวนเกษตรให้มีมาตรฐานการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน (8) พัฒนาระบบฐานข้อมูลไม้เศรษฐกิจให้มีความถูกต้อง แม่นยำ และ (9) พัฒนาบุคลากรและประชาชนผู้ที่สนใจให้มีองค์ความรู้ด้านไม้เศรษฐกิจที่รอบด้าน

คำสำคัญ: การส่งเสริมไม้เศรษฐกิจ; นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านป่าไม้; การจัดการป่าไม้แบบบูรณาการ; การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน (SFM); วิสาหกิจวนเกษตร

Abstract

This academic article aims to examine the strengths, weaknesses, opportunities, and threats of the Royal Forest Department's Integrated Strategy and Action Plan for Promoting Economic Timber (2018 - 2036) and to propose development guidelines for its effective implementation. Based on a comprehensive review of relevant documentation and from an interview with one key informant, the study reveals that the strategy's strengths lie in its clearly defined framework and inclusive multi - sectoral coverage. Opportunities for enhancement are supported by national forestry policies and the National Forestry Development Master Plan, which emphasize the development of an integrated economic timber database. Conversely, the primary weakness identified is the Forestry Economics Office's limited personnel and budget. Furthermore, significant threats include the lack of robust financial, fiscal, and marketing mechanisms to support project participants. address these challenges, the study proposes nine development guidelines: (1) elevating the 'Forestry Economics Office' to the 'Forestry Economics Division' status; (2) revising laws and cabinet resolutions that hinder economic timber cultivation; (3) allocating sufficient funding for the planting and maintenance of economic forests; (4) clearly demarcating target areas for economic plantations; (5) increasing the flexibility of program terms and conditions; (6) establishing a central timber market to serve as a trading hub for timber and related forest products; (7) promoting community agro-forestry enterprises to achieve sustainable forest

management standards; (8) developing an accurate and precise database system for economic timber; and (9) enhancing the expertise of personnel and stakeholders across all dimensions of economic forestry.

Keywords: Economic Timber Promoting; Forestry Policy and Strategy; Integrated Forest Management; Sustainable Forest Management (SFM); Agro-forestry Enterprises

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ แต่ในระยะเวลาต่อมาได้มีการเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักเกษตรกรรม ส่งผลทำให้ประชากรมีความต้องการพื้นที่เพื่อทำการเกษตรเพิ่มขึ้น อีกทั้งเกษตรกรยังคงใช้วิธีการเพิ่มผลผลิตโดยการขยายเนื้อที่เพาะปลูก จึงมีการบุกรุกเข้าไปครอบครองพื้นที่ป่าเพื่อใช้เป็นที่ทำกินเพิ่มมากขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากข้อมูลสถิติกรมป่าไม้ ปี 2567 (กรมป่าไม้, 2567) พบว่า ปี พ.ศ. 2516 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ 138.57 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.21 ของพื้นที่ประเทศ และในปี พ.ศ. 2567 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้เพียง 101.79 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.46 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น โดยนโยบายป่าไม้ของชาติ พ.ศ. 2562 ได้กำหนดให้ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ จำแนกเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ และเป็นพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ

15 ของพื้นที่ประเทศ ทั้งนี้ จากการตรวจสอบข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ในปี พ.ศ. 2562 พบว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 19.32 (62.49 ล้านไร่) ต่ำกว่าเป้าหมายอยู่ร้อยละ 5.68 (18.39 ล้านไร่) และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ มีเพียงร้อยละ 6.80 (22.0 ล้านไร่) ซึ่งยังต่ำกว่าเป้าหมายอยู่ถึงร้อยละ 8.20 (26.0 ล้านไร่) (กรมป่าไม้, 2562) และจากข้อมูลสถิติกรมป่าไม้ ปี พ.ศ. 2566 พบว่า ประเทศไทยได้สั่งซื้อไม้ท่อนและไม้แปรรูปจากต่างประเทศ รวมปริมาตร 2.171 ล้านลูกบาศก์เมตร รวมมูลค่า 5.03 พันล้านบาท จำแนกเป็นไม้ท่อน 50,248 ลูกบาศก์เมตร มูลค่า 156.64 ล้านบาท และไม้แปรรูป 2.121 ล้านลูกบาศก์เมตร มูลค่า 40.870 ล้านบาท (กรมป่าไม้, 2566) ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียเงินตราและเสียเปรียบดุลการค้าให้กับต่างประเทศที่กระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลในอดีตและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญในการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของชาติให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม และลดการนำเข้าไม้จากต่างประเทศ จึงได้จัดทำโครงการเกี่ยวกับการพัฒนา ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ของชาติขึ้น เช่น โครงการพัฒนาป่าชุมชน โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า หรือโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในปัจจุบัน เป็นต้น

กรมป่าไม้ สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีภารกิจในการอนุรักษ์ สงวน คุ้มครอง ฟื้นฟู ดูแลรักษา ส่งเสริม ทำนุบำรุงป่า และการดำเนินการเกี่ยวกับการป่าไม้ การทำไม้ การเก็บหาของป่า การใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ ฯลฯ มีอำนาจหน้าที่หลักในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านส่งเสริมการปลูกป่า การจัดการป่าชุมชน และการปลูกสร้างสวนป่าเชิงเศรษฐกิจในลักษณะสวนป่าภาคเอกชนและสวนป่าในรูปแบบอื่นที่เกี่ยวข้อง ศึกษา วิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ป่าเศรษฐกิจของตลาดในประเทศและต่างประเทศ ฯลฯ (กรมป่าไม้,

2560) ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า กรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจด้านส่งเสริมการปลูกป่า การปลูกสร้างสวนป่าเชิงเศรษฐกิจในลักษณะสวนป่าภาคเอกชนและสวนป่าในรูปแบบอื่น โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2537-2542 ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า และได้เปลี่ยนชื่อเป็นโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจในปีงบประมาณ พ.ศ. 2542-2549 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนนำที่ดินมาปลูกสร้างสวนป่าเศรษฐกิจ โดยรัฐให้เงินทุนสนับสนุนในอัตราไร่ละ 3,000 บาท แบ่งจ่าย 5 ปี (ปีที่ 1 - 5 จ่าย 800, 700, 600, 500 และ 400 บาท ตามลำดับ) (กรมป่าไม้, 2569) ต่อมาในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2566 กรมป่าไม้ได้จัดทำโครงการปลูกป่าภาคเอกชน จำนวน 10 โครงการ เช่น โครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ศสส.) โครงการส่งเสริมปลูกไม้โตเร็วเพื่อเป็นพลังงานทดแทน โครงการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วเพื่ออุตสาหกรรม เป็นต้น มีเอกชนเข้าร่วมโครงการ 85,022 ราย รวมเนื้อที่ 457,346 ไร่ และในช่วงปลายปี พ.ศ. 2560 กรมป่าไม้ ได้จัดทำ “ยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579)” เพื่อกำหนดกรอบการดำเนินงานเชิงนโยบายที่มุ่งเน้นให้มียุทธศาสตร์ระดับชาติรองรับการส่งเสริม ผลักดัน เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ผู้ประกอบการ นักพัฒนา นักส่งเสริมให้ใช้การพัฒนาไม้เศรษฐกิจเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพหรือเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) สร้างโอกาสให้เกษตรกร ผู้ประกอบการ ภาคธุรกิจ และเอกชนหันมาให้ความสนใจต่อการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ ขจัดความยากจนหรือหนี้สินของเกษตรกรในชนบท สร้างความมั่นคงทางอาชีพให้เกษตรกร เพิ่มทางเลือกในการทำการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ผลิตผลที่ได้มีคุณภาพที่ดี เป็นที่ยอมรับและตรงกับความต้องการของตลาดในประเทศและต่างประเทศ ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการ

แข่งขัน ยกฐานะรายได้ของประชากรในประเทศให้หลุดพ้นจากรายได้ปานกลางสู่รายได้สูง รวมถึงเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในรูปแบบของสวนไม้เศรษฐกิจไม่น้อยกว่า 26 ล้านไร่ ในระยะเวลา 20 ปี เชื่อมโยงมิติด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลกหรือสภาวะโลกรวนโดยการดูดซับก๊าซเรือนกระจก และการบริหารจัดการสวนไม้เศรษฐกิจอย่างมีมาตรฐาน เป็นที่ยอมรับในระดับชาติและระดับสากล อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนให้ระบบเศรษฐกิจสีเขียวหมุนเวียนอย่างยั่งยืน (คณะวนศาสตร์, 2560)

ทั้งนี้ จากการดำเนินโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ โครงการปลูกป่าภาคเอกชนของกรมป่าไม้ในอดีตที่ผ่านมา และการจัดทำ “ยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579)” ย่อมแสดงให้เห็นว่า กรมป่าไม้ได้เล็งเห็นถึงสภาพปัญหาการขาดแคลนไม้และความต้องการใช้ไม้ภาคครัวเรือน รวมถึงความต้องการใช้เป็นวัตถุดิบในภาคอุตสาหกรรมของประเทศ จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าว เพื่อผลักดันยุทธศาสตร์และแผนงานไปสู่การแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการใช้ไม้ดังกล่าว ซึ่งจากการคาดการณ์ความต้องการใช้ไม้ภาคครัวเรือนและใช้เป็นวัตถุดิบในภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศ พบว่า จะเพิ่มขึ้นเป็น 112 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือ 75 ล้านตัน ในปี พ.ศ. 2570 และจะเพิ่มขึ้นเป็น 128 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือ 85 ล้านตัน ในปี พ.ศ. 2580 (คณะวนศาสตร์, 2560) ดังนั้น คณะผู้จัดทำบทความวิชาการจึงมุ่งเน้นการวิพากษ์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) เพื่อสะท้อนว่าผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าวในช่วงที่ผ่านมามีมากน้อยเพียงใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ1) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคใน

การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561 - 2579) ของกรมป่าไม้ 2) เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561 - 2579) ของกรมป่าไม้และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจรของกรมป่าไม้ในอนาคตให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มอบหมายให้กรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ทั้งในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองและที่ดินของรัฐที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ โดยมีหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขการสนับสนุนเงินอุดหนุนหรือกล้าไม้ของแต่ละโครงการที่แตกต่างกันไป เพื่อให้ตรงกับความต้องการประชาชน และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 ช่วง (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2566) ดังนี้

ช่วงที่ 1 โครงการที่เริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2537–2560

1. โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2537-2542) และโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2542-2549) เริ่มจากโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2537-2542) และเปลี่ยนเป็นโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในปีงบประมาณ พ.ศ. 2542-2549 มี

วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนนำที่ดินปลูกสวนป่าเศรษฐกิจ โดยให้เงินทุนสนับสนุนแก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการอัตราไร่ละ 3,000 บาท แบ่งจ่าย 5 ปี ปีแรกจ่ายไร่ละ 800 บาท และในปีต่อไปจ่าย 700, 600, 500 และ 400 บาท ตามลำดับ ปลูกต้นไม้ตามชนิดพันธุ์ที่กำหนดไม่น้อยกว่า 200 ต้นต่อไร่ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545 เป็นปีสุดท้ายที่ได้รับงบประมาณส่งเสริมผู้เข้าร่วมโครงการ มีผู้เข้าร่วมโครงการ 80,126 ราย รวมพื้นที่ 1,056,058 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

2. โครงการส่งเสริมปลูกป่าในที่ดินเกษตรกรได้รับเอกสารสิทธิทำกิน (สทก.) เป็นกิจกรรมส่งเสริมอาชีพด้านป่าไม้ (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2559) เริ่มในปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 ตามยุทธศาสตร์เรื่องการจัดการที่ดินและส่งเสริมอาชีพด้านป่าไม้ที่ดำเนินการเพื่อออกเอกสารสิทธิทำกิน (สทก.) ให้ประชาชนที่ถือครองพื้นที่ป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และให้ส่งเสริมอาชีพด้านป่าไม้ในพื้นที่ที่ออกเอกสารสิทธิ (สทก.) ควบคู่ไป ซึ่งโครงการจะสนับสนุนกล้าไม้ 300 กล้าต่อไร่ (ปลูก 270 กล้า ปลูกซ่อม 30 กล้า) ให้แก่เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิทำกินแล้ว หรืออยู่ระหว่างการออกเอกสารสิทธิทำกินที่สมัครเข้าร่วมโครงการ เพื่อปลูกต้นไม้ในพื้นที่ทั้งรูปแบบการปลูกเต็มแปลงและการปลูกผสมผสานในลักษณะวนเกษตร ชนิดไม้ที่ส่งเสริมจะพิจารณาจากความต้องการของเกษตรกรและความเหมาะสมกับพื้นที่ ต่อมามีประชาชนที่มีเอกสารสิทธิประเภทอื่นต้องการเข้าร่วมโครงการ จึงมีการส่งเสริมในพื้นที่ประชาชนที่มีเอกสารสิทธิที่ชอบด้วยกฎหมายด้วย มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 31,901 ราย รวมพื้นที่ 253,808.84 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

3. โครงการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วเพื่อเป็นพลังงานทดแทน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2552-2553) เริ่มการดำเนินงานในกลางปีงบประมาณ พ.ศ.

2552 ภายใต้ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูสภาพป่าเพื่อแก้ปัญหาโลกร้อน ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกไม้โตเร็วเพื่อเป็นวัตถุดิบสำหรับรองรับโรงไฟฟ้าชีวมวล สนับสนุนกล้าไม้โตเร็ว 400 ต้นต่อไร่ มีระยะปลูกไม่น้อยกว่า 1 x 2 เมตร สามารถเข้าโครงการทั้งรูปแบบปลูกเต็มพื้นที่ และปลูกเป็นรายต้น นับจำนวน 400 ต้น เป็น 1 ไร่ และสนับสนุนเงินให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 800 บาทต่อไร่ แบ่งจ่ายปีแรก 500 บาทปีที่สอง 300 บาท โดยกรมป่าไม้ได้รับงบประมาณปี พ.ศ. 2552 เพียงปีเดียว มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 5,950 ราย รวมพื้นที่ 35,486 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

4. โครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม (ศสส.) แบ่งการดำเนินโครงการเป็น 2 ช่วง ดังนี้ (1) ช่วงที่ 1 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553-2554 เป็นโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 (งบเงินกู้) กรมป่าไม้ได้เสนอแผนส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ ทั้งไม้โตเร็วและไม้โตช้า เพื่อหวังผลผลิตไม้เศรษฐกิจรองรับอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้ เช่น โรงไฟฟ้าชีวมวล โรงงานเยื่อกระดาษ ไม้ก่อสร้าง ไม้แปรรูป ไม้บาง เฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น สนับสนุนกล้าไม้ 400 ต้นต่อไร่ และสนับสนุนเงินให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการอัตราไร่ละ 2,500 บาท แบ่งจ่ายปีแรกไร่ละ 1,500 บาท และปีที่สองไร่ละ 1,000 บาท ซึ่งกรมป่าไม้ได้รับงบประมาณจากแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็งเพื่อปลูกปีแรกเฉพาะในปี พ.ศ. 2553 เท่านั้น มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 9,560 ราย รวมพื้นที่ 71,548 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก) และ (2) ช่วงที่ 2 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557-2560 เป็นการดำเนินงานภายใต้งบประมาณประจำปีของกรมป่าไม้ โดยสนับสนุนกล้าไม้ 400 ต้นต่อไร่ และสนับสนุนเงินให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการอัตราไร่ละ 3,000 บาท แบ่งจ่ายปีที่ 1-3 ไร่ละ 1,500, 800 และ 700 บาท ตามลำดับ กรมป่าไม้ได้รับการสนับสนุน

งบประมาณสำหรับการปลูกปีแรกในปีงบประมาณ พ.ศ. 2557-2558 เท่านั้น กำหนดหลักเกณฑ์ให้ปลูกต้นไม้ตามบัญชีที่กำหนด 2 บัญชี เฉลี่ย 400 ต้นต่อไร่ สามารถปลูกไม้บัญชีที่ 1 (ไม้โตเร็ว) ได้ไม่เกินร้อยละ 75 ของต้นไม้ที่ปลูกทั้งหมด มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 12,085 ราย รวมพื้นที่ 92,381 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

5. กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาการปลูกไม้เศรษฐกิจ ดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 เพียงปีเดียว โดยสนับสนุนกล้าไม้ 300 กล้าต่อไร่ (ปลูก 270 กล้า ปลูกซ่อม 30 กล้า) ให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการเพื่อปลูกต้นไม้ในพื้นที่ ทั้งรูปแบบการปลูกเต็มแปลงและการปลูกผสมผสานในลักษณะวนเกษตร ชนิดไม้ที่ส่งเสริมพิจารณาจากความต้องการของเกษตรกรและความเหมาะสมกับพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และให้คำแนะนำทางวิชาการด้านป่าไม้ มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 2,327 ราย รวมพื้นที่ 16,298.25 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569)

6. โครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ (พพศ.) (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2560) เป็นการดำเนินโครงการเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจของประเทศให้ครบตามเป้าหมายร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ โดยสนับสนุนกล้าไม้ให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการ 200 ต้นต่อไร่ กำหนดชนิดไม้ตามบัญชีรายชื่อพันธ์ไม้ที่ปลูกตามโครงการฯ ซึ่งมีทั้งพันธุ์ไม้โตช้าและไม้โตเร็ว เป็นโครงการที่ได้รับงบประมาณเพียง 2 ปีเท่านั้น มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 6,258 ราย รวมพื้นที่ 41,774.75 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

7. โครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ระยะที่ 2 (ศสส.2) (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560-2563) เป็นการดำเนินโครงการเพิ่มพื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อผลิตไม้ใช้สอยให้เพียงพอภายในประเทศ สร้างอาชีพด้าน

ป่าไม้ให้กับประชาชน และเพิ่มจำนวนต้นไม้ที่จะช่วยดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์สร้างสมดุลธรรมชาติ โดยให้เงินสนับสนุนอัตราไร่ละ 5,000 บาท แบ่งจ่าย 5 ปี ปีแรกจ่ายไร่ละ 1,000 บาท ในปีต่อไปจ่าย 700, 800, 900 และ 1,600 บาท ตามลำดับ เมื่อผู้เข้าร่วมโครงการปลูกต้นไม้ตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การปลูกต้นไม้ต้องปลูกลักษณะต่อเนื่องเป็นแปลงเดียวกัน โดยกำหนดชนิดไม้ที่ปลูกตามโครงการเป็นไม้รอบตัดฟันยาวตามบัญชีรายชื่อพันธุ์ไม้ที่กำหนด โดยกรมป่าไม้สนับสนุนกล้าไม้ 200 ต้นต่อไร่ หากผู้เข้าร่วมโครงการประสงค์จะปลูกไม้ชนิดอื่นที่ไม่ได้อยู่ในบัญชี ให้รายงานกรมป่าไม้เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 5,341 ราย รวมพื้นที่ 45,155 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

ช่วงที่ 2 โครงการที่เริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน

1. โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ยางพาราและพื้นที่เกษตรกรรม (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 - ปัจจุบัน) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินที่ปลูกไม้ยางพาราและทำเกษตรกรรมได้อย่างเต็มศักยภาพโดยปลูกไม้เศรษฐกิจแทรกในพื้นที่ กรมป่าไม้สนับสนุนกล้าไม้ 50 ต้นต่อไร่ มิได้กำหนดบัญชีชนิดไม้ สามารถปลูกได้ทั้งไม้โตช้าและไม้โตเร็วตามความเหมาะสมของพื้นที่ และตรงตามความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 15,899 ราย รวมพื้นที่ 164,074 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

2. โครงการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วเพื่ออุตสาหกรรม (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 - ปัจจุบัน) มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้มีการปลูกไม้โตเร็ว เช่น ไม้สกุลอะคาเซีย ยูคาลิปตัส สนทะเล ไผ่ทุกชนิด เป็นต้น เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบรองรับ

อุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ โดยกรมป่าไม้สนับสนุนกล้าไม้ 300 ต้นต่อไร่ และให้เงินสนับสนุนแก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการอัตราไร่ละ 3,000 บาท แบ่งจ่าย 3 ปี ปีที่ 1-3 จ่ายไร่ละ 1,500, 800 และ 700 บาท เมื่อผู้เข้าร่วมโครงการปลูกต้นไม้ตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามลำดับ การปลูกต้นไม้ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการต้องปลูก ลักษณะต่อเนื่องเป็นแปลงเดียวกัน โดยกำหนดชนิดไม้ที่ปลูกเป็นไม้โตเร็วตามบัญชีรายชื่อพันธุ์ไม้โครงการฯมีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 8,128 ราย รวมพื้นที่ 49,526 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

3. โครงการส่งเสริมปลูกไม้โตเร็วเพื่อพลังงานทดแทน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 - ปัจจุบัน) มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้มีการปลูกไม้โตเร็ว เช่น ไม้สกุลอะคาเซีย ยูคาลิปตัส ไผ่ทุกชนิด กระถินยักษ์ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบรองรับอุตสาหกรรมด้านพลังงาน โดยกรมป่าไม้สนับสนุนกล้าไม้ 800 ต้นต่อไร่ การปลูกต้นไม้ให้พิจารณาความเหมาะสมและศักยภาพของพื้นที่ แหล่งรับซื้อ ตลาดไม้ และระยะทางในการขนส่งเข้าโรงงาน โดยกำหนดชนิดไม้ที่ปลูกตามโครงการเป็นไม้โตเร็วตามบัญชีรายชื่อพันธุ์ไม้โครงการฯ มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 8,128 ราย รวมพื้นที่ 49,526 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

4. โครงการสนับสนุนการปลูกไม้เศรษฐกิจ (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 - ปัจจุบัน) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจที่เป็นไม้โตช้าไว้ใช้สอยและจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับครอบครัว โดยกรมป่าไม้สนับสนุนเงินอุดหนุนในการปลูกและบำรุงดูแลต้นไม้ในปีที่ 1 ไร่ละ 1,000 บาท เมื่อมีการปลูกต้นไม้ครบตามจำนวนไม่น้อยกว่า 100 ต้นต่อไร่ โดยกำหนดชนิดไม้ที่ปลูกตามโครงการเป็นไม้โตช้าตามบัญชีรายชื่อพันธุ์ไม้โครงการฯ หากผู้เข้าร่วมโครงการประสงค์จะปลูกไม้ชนิดอื่นที่ไม่ได้อยู่ในบัญชี ให้รายงานกรมป่าไม้เพื่อพิจารณาให้

ความเห็นชอบก่อน มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 4,488 ราย รวมพื้นที่ 40,655 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

5. โครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 3, 4 และ 5 ก่อนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 - ปัจจุบัน) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรในพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้มีรายได้จากการปลูกไม้เศรษฐกิจ เพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจของประเทศ และสนับสนุนธุรกิจที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบให้มีแหล่งผลิตไม้อย่างยั่งยืน โดยผู้ที่เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ที่มีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล ภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำชั้น 3, 4, และ 5 ก่อนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ที่มีสมุดประจำตัวผู้ได้รับการคัดเลือกให้ทำกินในชุมชนตามนโยบายรัฐบาลในลักษณะแปลงรวม หรือมีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อราษฎรที่คณะอนุกรรมการนโยบายที่ดินจังหวัด (คทช.จังหวัด) มีมติเห็นชอบและรับรองรายชื่อให้เป็นผู้ได้รับการจัดที่ดินทำกิน โดยกรมป่าไม้สนับสนุนกล้าไม้ 225 ต้นต่อไร่ (ไม้โตเร็ว 200 ต้นต่อไร่ ไม้โตช้า 25 ต้นต่อไร่) และให้เงินอุดหนุนแก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการอัตราไร่ละ 3,000 บาท แบ่งจ่ายปีที่ 1-3 ไร่ละ 1,500, 800 และ 700 บาท เมื่อผู้เข้าร่วมโครงการปลูกต้นไม้เป็นไปตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ตามลำดับ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565-2566 ดำเนินการในพื้นที่ คทช. 940 และ 175 ราย รวมพื้นที่ 5,479 และ 1,375 ไร่ ตามลำดับ และดำเนินการในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน 245 และ 283 ราย รวมพื้นที่ 3,121 และ 2,256 ไร่ ตามลำดับ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

6. โครงการปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ คทช. (ตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่) (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 - ปัจจุบัน) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่เป้าหมายได้ปฏิบัติตามกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนด ก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ส่งเสริมให้มีการปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนและจำหน่าย สร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว และเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจของประเทศ พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเป็นพื้นที่ที่ได้รับการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในป่าสงวนแห่งชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 กลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 3, 4, 5 หลังมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 ที่ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ หรือเป็นพื้นที่ที่ผ่านการรับรองการอยู่อาศัยทำกิน ตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ กลุ่มที่ 2 ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 กำหนดเงื่อนไขจะต้องปลูกป่าเศรษฐกิจไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ โดยกำหนดสัดส่วนการปลูกต้นไม้ เท่ากับจำนวน 50 ต้นต่อไร่ หากมีพื้นที่ไม่ถึง 1 ไร่ ให้ลดจำนวนต้นไม้ลงตามสัดส่วน มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 190 ราย รวมพื้นที่ 1,200 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

การดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนงานการพัฒนาไม้เศรษฐกิจครบวงจร

การระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดประเด็นและกรอบการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนงาน

กรมป่าไม้ คณะวนศาสตร์ และสมาคมไม้โตเร็ว ได้ระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดประเด็นกรอบการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนงานการพัฒนาไม้เศรษฐกิจครบวงจรตั้งแต่ต้นปี 2560 โดยมีการจัดประชุมครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2560 และจัดประชุมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2560 ณ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อปรึกษาหารือในการกำหนดประเด็นและกรอบการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนงานการพัฒนาไม้เศรษฐกิจครบวงจร ที่จะต้องเสนอให้อยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และปรึกษาหารือใน 3 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย (1) พื้นที่เป้าหมายปลูกไม้เศรษฐกิจ (2) แนวทางการแก้ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจด้านกฎหมาย และ (3) ตลาดและกลยุทธ์ด้านการตลาด ในส่วนพื้นที่เป้าหมายปลูกไม้เศรษฐกิจจากข้อมูลของกรมป่าไม้ พบว่า ในปี 2560 มีเนื้อที่ประมาณ 4.10 ล้านไร่ (พื้นที่ป่า อ.อ.ป. 1.10 ล้านไร่ และพื้นที่ป่าเอกชน/เกษตรกรรายย่อย 3.00 ล้านไร่) ส่วนพื้นที่เป้าหมายปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อรองรับปริมาณความต้องการไม้อีก 20 ปีข้างหน้าที่คาดการณ์ว่าจะสูงถึง 156 ล้านตันต่อปี ประมาณการว่าต้องการพื้นที่ปลูกไม้ไม่น้อยกว่า 50 ล้านไร่ เมื่อหักพื้นที่ปลูกยางพาราในปัจจุบัน 19 ล้านไร่ (ไม้ยางพาราถือเป็นไม้เศรษฐกิจเนื่องจากมีการใช้ประโยชน์เพื่อการค้า) และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจในปัจจุบัน 4.10 ล้านไร่ จึงจำเป็นจะต้องมีพื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจเพิ่มอีกประมาณ 27 ล้านไร่ ทั้งนี้ พื้นที่เป้าหมายดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่หลัก ได้แก่ พื้นที่ในเขตป่าเศรษฐกิจ (ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม) เนื้อที่ประมาณ 14 ล้านไร่ และพื้นที่นอกเขตป่า (พื้นที่นาไม่

เหมาะสม พื้นที่ ส.ป.ก. และพื้นที่ในที่ดินกรรมสิทธิ์อื่น ๆ) เนื้อที่ประมาณ 13 ล้านไร่ (คณะวนศาสตร์, 2560)

การกำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579)

ผลการประชุมระหว่างกรมป่าไม้ คณะวนศาสตร์ และสมาคมไม้โตเร็ว เพื่อระดมความคิดเห็นในการกำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานการพัฒนาไม้เศรษฐกิจครบวงจร เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2560 และวันที่ 15 พฤษภาคม 2560 ณ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) ภายใต้กระบวนการขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการเงิน และสถาบันการศึกษา จำนวน 7 ยุทธศาสตร์ (คณะวนศาสตร์, 2560) โดยรายละเอียดของยุทธศาสตร์และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1. วิสัยทัศน์ : ไม้เศรษฐกิจนำประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนบนฐานการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. เป้าประสงค์และตัวชี้วัด :

2.1 พื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 26 ล้านไร่

2.2 รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรผู้ที่ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม่น้อยกว่า 420,000 บาทต่อคนต่อปี

2.3 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคป่าไม้ของประเทศไม่น้อยกว่า 2 ล้านล้านบาท

3. ยุทธศาสตร์และแผนงาน

3.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย และกฎ ระเบียบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร ประกอบด้วย แผนงานที่ 1 ปรับปรุงและบังคับใช้กฎหมายและกฎ ระเบียบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร แผนงานที่ 2 พัฒนากฎหมายใหม่เพื่อการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจ แบบครบวงจร และแผนงานที่ 3 พัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขันด้านไม้เศรษฐกิจให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการ

3.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การจัดเตรียมพื้นที่รองรับการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร ประกอบด้วย แผนงานที่ 1 กำหนดเขตพื้นที่ส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจของประเทศ และแผนงานที่ 2 พัฒนาปัจจัยสนับสนุนการผลิตเพื่อรองรับการปลูกไม้ในเขตพื้นที่ส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร

3.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนามาตรการทางการคลัง การเงิน และระบบตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจปลูกไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร ประกอบด้วย แผนงานที่ 1 พัฒนาระบบและกลไกมาตรการทางการคลังและการเงินเพื่อส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร แผนงานที่ 2 ส่งเสริมบทบาทธุรกิจภาคเอกชนเพื่อส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ และแผนงานที่ 3 พัฒนาระบบและกลไกทางการตลาดไม้เศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขันทั้งภายในและต่างประเทศ

3.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและผู้ประกอบการไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร ประกอบด้วย แผนงานที่ 1 เสริมสร้างความร่วมมือและการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็ง แผนงานที่ 2 สร้างเกษตรกรและผู้ประกอบการไม้เศรษฐกิจต้นแบบ แผนงานที่ 3 ส่งเสริมเกษตรกรราย

ย่อยปลูกไม้เศรษฐกิจ แผนงานที่ 4 ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านไม้เศรษฐกิจสู่เกษตรกรและผู้ประกอบการ แผนงานที่ 5 เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรภาคประชาสังคมและธุรกิจเพื่อการพัฒนาไม้เศรษฐกิจอย่างมีส่วนร่วม และแผนงานที่ 6 ผลักดันไม้เศรษฐกิจสู่การพัฒนาอาชีพเกษตรกรและผู้ประกอบการรายสาขาที่เกี่ยวข้อง

3.5 ยุทธศาสตร์ที่ 5 การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร ประกอบด้วย แผนงานที่ 1 วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร และแผนงานที่ 2 แสวงหาความร่วมมือทางด้านการวิจัยและพัฒนาไม้เศรษฐกิจทั้งภายในและต่างประเทศ

3.6 ยุทธศาสตร์ที่ 6 การเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารงานเพื่อส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร ประกอบด้วย แผนงานที่ 1 พัฒนาขีดความสามารถบุคลากรเพื่อรองรับการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร แผนงานที่ 2 จัดรูปแบบองค์กรบริหารจัดการไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร และแผนงานที่ 3 สร้างความรู้ความเข้าใจด้านการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร

3.7 ยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาระบบรับรองป่าไม้ ประกอบด้วย แผนงานที่ 1 พัฒนาวิธีปฏิบัติระบบมาตรฐานในการรับรองป่าไม้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานระดับสากล แผนงานที่ 2 เตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพองค์กรรับรองมาตรฐานด้านป่าไม้และผู้ตรวจประเมินการรับรองป่าไม้ และแผนงานที่ 3 พัฒนาศักยภาพเกษตรกรและผู้ประกอบการเพื่อรับการตรวจรับรองป่าไม้

การดำเนินงานส่งเสริมไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

การเปรียบเทียบผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้

การส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้ ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน คณะผู้จัดทำบทความวิชาการได้จำแนกช่วงระยะเวลาการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้ออกเป็น 3 ช่วง เพื่อให้สอดคล้องกับช่วงระยะเวลาการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในแต่ละช่วง และสามารถเปรียบเทียบผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้ในแต่ละช่วงได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. ช่วงที่ 1 ผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจระยะเริ่มต้น (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2537-2549) เป็นช่วงการดำเนินโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าในปีงบประมาณ พ.ศ. 2537-2542 และเป็นโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในปีงบประมาณ พ.ศ. 2542-2545 (ต่อเนื่องถึงปีงบประมาณ พ.ศ. 2548) รวมระยะเวลา9-12 ปี สรุปมีผู้เข้าร่วมโครงการ 80,126 ราย รวมพื้นที่ 1,056,058 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

2. ช่วงที่ 2 ผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจช่วงก่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2560) เป็นช่วงการดำเนินการส่งเสริมให้ภาคเอกชนปลูกป่าเศรษฐกิจของกรมป่าไม้ ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2566 จำนวน 10 โครงการ มีโครงการที่ดำเนินการในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2560 จำนวน 7 โครงการ สรุปมีผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 7 โครงการ 61,928 ราย รวมพื้นที่ 472,844.84 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

3. ช่วงที่ 3 ผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจตั้งแต่การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) จนถึงปัจจุบัน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2568) เป็นช่วงการดำเนินการส่งเสริมให้ภาคเอกชนปลูกป่าเศรษฐกิจของกรมป่าไม้ ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2566 จำนวน 10 โครงการ มีโครงการที่ดำเนินการในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2568 จำนวน 6 โครงการ และโครงการปลูกป่าเศรษฐกิจในพื้นที่ คทช.ฯ อีก 1 โครงการ สรุปมีผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 7 โครงการ 31,739 ราย รวมพื้นที่ 291,146 ไร่ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ก)

รายละเอียดผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้แต่ละช่วงเวลาดังที่กล่าวมาข้างต้น จำแนกเป็นรายโครงการ แสดงตามตาราง 1

ตาราง 1 รายละเอียดผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้แต่ละช่วงเวลา จำแนกเป็นรายโครงการ

ช่วงที่	โครงการ/กิจกรรม/ปีงบประมาณ	ผู้เข้าร่วมโครงการ (ราย)	เนื้อที่ (ไร่)
1	โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า (โครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2537-2545 (ต่อเนื่องถึงปีงบประมาณ พ.ศ. 2548)	80,126	1,056,058.00
	รวมจำนวน	**80,126**	**1,056,058.00**
2	กิจกรรมส่งเสริมอาชีพด้านป่าไม้ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2559	31,901	253,808.84
	โครงการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วเพื่อเป็นพลังงานทดแทน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2552-2553	2,327	16,298.25
	โครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม (ศสส.) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 และปีงบประมาณ พ.ศ. 2557-2558	5,950	35,486.00
	โครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ (พพศ.) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2560	12,085	92,381.00
	กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาการปลูกไม้เศรษฐกิจ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560	1,131	10,000.00
	โครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ระยะที่ 2 (ศสส.2) เฉพาะปีงบประมาณ พ.ศ. 2560	2,276	23,069.00
	โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ยางพาราและพื้นที่เกษตรกรรม เฉพาะปีงบประมาณ พ.ศ. 2560	6,258	41,774.75
	รวมจำนวน	**61,928**	**472,844.84**

3	โครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ระยะที่ 2 (ศสส.2) เฉพาะปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2562	4,210	35,155.00
	โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ยางพาราและพื้นที่เกษตรกรรม เฉพาะปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2568	4,488	40,655.00
	โครงการสนับสนุนการปลูกไม้เศรษฐกิจ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564-2567	13,623	141,005.00
	โครงการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วเพื่ออุตสาหกรรม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2568	2,178	14,040.00
	โครงการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วเพื่อเป็นพลังงานทดแทน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2567	4,942	43,600.00
	โครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 3, 4 และ 5 ก่อนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565-2567	2,108	15,491.00
	โครงการปลูกป่าเศรษฐกิจในพื้นที่ คทช. (ตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่)	190	1,200.00
	รวมจำนวน	**31,739**	**291,146.00**

ที่มา : ดัดแปลงจากสำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ (2569ก)

วิพากษ์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579)

จากผลการเปรียบเทียบผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้ ทั้ง 3 ช่วงข้างต้น จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้ในช่วงที่ 1 โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า (โครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2537-2545 (ต่อเนื่องถึงปีงบประมาณ พ.ศ. 2549) มีผู้เข้าร่วมโครงการ และมีจำนวนพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการมากที่สุด (มีผู้เข้าร่วมโครงการ 80,126 ราย รวมพื้นที่ 1,056,058 ไร่) รองลงมา คือ ช่วงที่ 2 เป็นช่วงการดำเนินการส่งเสริมให้ภาคเอกชนปลูกป่าเศรษฐกิจของกรมป่าไม้ ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2566 จำนวน 10 โครงการ และเป็นช่วงก่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) (มีผู้เข้าร่วมโครงการ 61,928 ราย รวมพื้นที่ 472,844.84 ไร่ : เฉพาะช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2560) ส่วนช่วงที่มีผู้เข้าร่วมโครงการและมีจำนวนพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการน้อยที่สุด คือ ช่วงที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2568 (มีผู้เข้าร่วมโครงการ 31,739 ราย รวมพื้นที่ 291,146 ไร่) ทั้งนี้ การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าวในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561–2568) มีผู้เข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจของกรมป่าไม้เพียง 31,739 ราย รวมพื้นที่ 291,146 ไร่ เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายตามยุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าวที่กำหนดให้มีพื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 26 ล้านไร่ ในระยะเวลา 20 ปี คณะผู้จัดทำบทความวิชาการจึงได้วิเคราะห์นโยบายด้วยการค้นคว้าเอกสาร วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานดังกล่าวรวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูลดังกล่าวกับแนวคิดและทฤษฎีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะ

แนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจรในอนาคตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) ของกรมป่าไม้

กรมป่าไม้ดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) มาตั้งแต่ปี 2561-2568 รวมระยะเวลา 8 ปี ซึ่งการดำเนินงานอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ ทั้งนี้ การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าวที่ผ่านมา พบว่า มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในประเด็นที่สำคัญ (สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้, 2569ข) สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. จุดแข็ง (Strength)

1.1 ยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) มีการกำหนดกรอบการดำเนินงานเชิงนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนงานย่อยไว้อย่างชัดเจน ครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 กรมป่าไม้มีโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้มีค่าที่ดีสนับสนุนกล้าไม้ฟรีและเงินอุดหนุนภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกันแต่ละโครงการให้กับประชาชน หน่วยงานรัฐ เอกชน สถานศึกษา และศาสนสถานให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่และตรงตามความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ

1.3 กรมป่าไม้มีการบูรณาการและประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายพันธมิตรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา สถาบันการเงิน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานเรื่องไม้เศรษฐกิจทั้งระบบ

1.4 กรมป่าไม้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลไม้และแอปพลิเคชันที่ช่วยสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเกี่ยวกับไม้เศรษฐกิจทั้งระบบ เช่น ระบบสวนป่าออนไลน์ ระบบจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน (E-tree) เว็บไซต์ Site - Matching เป็นต้น

2. จุดอ่อน (Weakness)

2.1 สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ ที่รับผิดชอบงานด้านไม้เศรษฐกิจ เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งกรมป่าไม้ ที่ 595/2562 ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 เรื่อง ให้จัดตั้งสำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ เป็นหน่วยงานที่ไม่ได้รับการรับรองโครงสร้างตำแหน่งจากสำนักงาน ก.พ. จึงมีข้อจำกัดในการจัดสรรกรอบอัตรากำลัง

2.2 ข้อจำกัดด้านงบประมาณและการบริหารจัดการ จากข้อมูลคำขอเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีความสนใจปลูกไม้เศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น แต่ด้วยข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและอัตรากำลังของหน่วยปฏิบัติในพื้นที่ ทำให้งบประมาณที่ได้ในแต่ละปีต่ำกว่าความต้องการของประชาชน

3. โอกาส (Opportunity)

3.1 นโยบายป่าไม้แห่งชาติและแผนแม่บทพัฒนาการป่าไม้แห่งชาติ ได้กำหนดมาตรการ เป้าหมาย ตัวชี้วัดที่มุ่งพัฒนาระบบฐานข้อมูลไม้เศรษฐกิจ กลไกทางการเงินเพื่อส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่เป้าหมาย ส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมที่ใช้ผลผลิตจากป่าและสมุนไพรแบบครบวงจร และพัฒนาเขตอุตสาหกรรมป่าไม้ในทุกภูมิภาค เพื่อให้การปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นอาชีพสำคัญของคนไทยและได้รับการรับรองตามมาตรฐานสากล

3.2 การแก้ไขมาตรา 7 ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ที่อำนวยความสะดวกให้ประชาชนปลูกไม้มีค่า ทั้งในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง และที่ดินที่รัฐอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ รวมถึงกฎหมายต่าง ๆ ที่ออกมา

เพื่อเอื้อต่อการปลูกไม้เศรษฐกิจ ทำให้เกิดกระแสตื่นตัวในการปลูกต้นไม้เพิ่มมากขึ้น เช่น การใช้ไม้ยืนต้นเป็นหลักประกันทางธุรกิจ การใช้ไม้ยืนต้นลดหย่อนการคำนวณการจัดเก็บภาษีที่ดิน เป็นต้น

3.3 ความต้องการใช้ไม้ในตลาดโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และภาคเกษตรของไทยประสบปัญหาหลายด้าน การปรับเปลี่ยนไปปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

3.4 ทุกประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ที่จะต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกหันมาให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ รวมถึงการนำไม้จากแหล่งที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนมาใช้ประโยชน์

4. อุปสรรค (Threat)

4.1 การขาดกลไกทางการตลาดและราคากลาง เนื่องจากเกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจส่วนใหญ่ขายไม้ได้ในราคาที่ต่ำ ถูกผู้ซื้อกดราคา จึงขาดโอกาสในการกำหนดราคาไม้ที่ตนเองปลูก

4.2 ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปลูก การดูแล การจัดการสวนป่า เนื่องจากการปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นการลงทุนระยะยาว และใช้งบประมาณค่อนข้างสูง กว่าจะได้รับผลตอบแทนต้องใช้เวลานาน ซึ่งรวมถึงค่าเสียโอกาสและดอกเบี้ยที่เกิดขึ้น

4.3 กฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีบางประการยังไม่เอื้อต่อการส่งเสริมและการนำไม้ไปใช้ประโยชน์ เช่น พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมที่ไม่สามารถนำที่ดิน คทช. มาขึ้นทะเบียนเป็นสวนป่าได้ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2503 เรื่อง นโยบายการทำป่าไม้ที่ห้ามตั้งโรงงานแปรรูปไม้เพิ่ม เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) ของกรมป่าไม้ (สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักเศรษฐกิจการป่าไม้)

จากการสัมภาษณ์นายสราวุธ ไชยยงยศ (2569) ผู้อำนวยการสำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ กรมป่าไม้ เพื่อศึกษาข้อมูลปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) ของกรมป่าไม้ สามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคในประเด็นหลักที่สำคัญได้ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการโครงการ

1.1 สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารงานภายในของกรมป่าไม้ ตามคำสั่งกรมป่าไม้ ที่ 595/2562 ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 เพื่อรับผิดชอบงานด้านไม้เศรษฐกิจ เป็นหน่วยงานที่ไม่ได้รับการรับรองโครงสร้างของตำแหน่งจากสำนักงาน ก.พ. จึงมีข้อจำกัดด้านกรอบอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ ส่งผลทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ เป็นหน่วยงานที่กรมป่าไม้จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารงานเป็นการภายในเท่านั้น ไม่มีโครงสร้างและกรอบอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการรับรองจากสำนักงาน ก.พ. แต่อย่างใด”)

1.2 ข้อจำกัดด้านเงินงบประมาณของกรมป่าไม้ในการส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกไม้เศรษฐกิจที่มีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการ อีกทั้งไม่มีงบประมาณในการบำรุงรักษาที่เพียงพอ ส่งผลทำให้ผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการขาดแรงจูงใจในการเข้ามาร่วมโครงการ (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “งบประมาณด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกไม้เศรษฐกิจมีจำนวนที่ค่อนข้างจำกัด และขาดงบประมาณในการบำรุงรักษาที่เพียงพอและต่อเนื่อง ทำให้ผู้ที่จะเข้ามาร่วมโครงการขาดแรงจูงใจ”)

1.3 ระบบฐานข้อมูลด้านที่ดินและระบบฐานข้อมูลผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจของประเทศยังไม่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการเชื่อมโยงข้อมูลดังกล่าวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระบบอิเล็กทรอนิกส์ แต่ยังพบว่าข้อมูลยังไม่มีความถูกต้องและไม่มีความแม่นยำเท่าที่ควร (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “ฐานข้อมูลการปลูกไม้เศรษฐกิจในปัจจุบันยังไม่สามารถรวบรวมได้อย่างถูกต้องครบถ้วน และยังขาดการเชื่อมโยงข้อมูลดังกล่าวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ”)

2. ปัญหาและอุปสรรคของผู้เข้าร่วมโครงการ

2.1 ผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการมีที่ดินไม่เพียงพอที่จะนำมาเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากต้องใช้ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดปลูกพืชไร่หรือพืชเกษตรอื่นที่ให้ผลตอบแทนที่รวดเร็วในระยะสั้นเพื่อการดำรงชีพ (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “เกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการมีที่ดินไม่เพียงพอ เนื่องจากจำเป็นต้องใช้ที่ดินปลูกพืชเกษตรต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพเป็นหลัก ไม่สามารถนำที่ดินมาปลูกไม้เศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนที่ช้าได้”)

2.2 ผู้เข้าร่วมโครงการต้องการให้เพิ่มวงเงินสนับสนุนการปลูกไม้เศรษฐกิจที่มากกว่าเดิม เนื่องจากมีต้นทุนการผลิตที่ค่อนข้างสูง และยังต้องบำรุงรักษาสวนป่าไปอีกหลายปีกว่าจะนำไม้ที่ปลูกไปใช้ประโยชน์ได้ (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “ผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการมีความต้องการให้กรมป่าไม้เพิ่มวงเงินในการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจให้เพียงพอต่อการบำรุงรักษาต้นไม้ที่ปลูกจนกว่าจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้”)

2.3 ผู้เข้าร่วมโครงการขาดความรู้ทางวิชาการด้านการปลูก การบำรุงดูแลรักษา การเลือกชนิดไม้ปลูกให้เหมาะสมกับพื้นที่ การจัดการสวนป่า การใช้ประโยชน์ รวมถึงกฎหมายและระเบียบเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “ในมุมมองของผมยังเห็นว่าผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ทางวิชาการ กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกไม้เศรษฐกิจ”)

3. ปัญหาและอุปสรรคด้านหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขของโครงการ

3.1 กฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องบางประการไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจและการนำไม้ไปใช้ประโยชน์ เช่น พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมที่ไม่สามารถนำที่ดิน คทช. มาขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าได้ เป็นต้น (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “ในปัจจุบันยังคงมีพระราชบัญญัติหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องบางประการ เช่น พ.ร.บ.สวนป่า พ.ศ. 2535 ที่ยังไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ”)

3.2 โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจมีการกำหนดรูปแบบการปลูกเป็นแปลงทั่วพื้นที่ ทำให้เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้และขาดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่จำกัด (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “การส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจที่ผ่านมากรมป่าไม้กำหนดให้ผู้เข้าร่วมโครงการปลูกไม้เป็นแปลงทั่วพื้นที่ ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการขาดแรงจูงใจและบางส่วนไม่สามารถทำตามเงื่อนไขได้”)

4. ปัญหาและอุปสรรคด้านกลไกทางการตลาด

การขาดกลไกทางการตลาดและราคากลางที่เป็นระบบ โปร่งใส และเป็นธรรม ส่งผลทำให้เกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจส่วนใหญ่ขายไม้ได้ในราคาที่ต่ำ ถูกผู้ซื้อกดราคา เกษตรกรจึงขาดแรงจูงใจที่จะเข้ามาร่วมโครงการ (ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า “ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจยังขาดกลไกทางด้านการตลาดอย่างครบวงจร ผู้เข้าร่วมโครงการมักประสบกับปัญหาถูกพ่อค้าที่รับซื้อกดราคาขายไม้ ส่งผลทำให้ขาดแรงจูงใจในการที่จะเข้าร่วมโครงการกับกรมป่าไม้”)

บทสรุป

จากการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) ของกรมป่าไม้ ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-

2568 ที่ผ่านมา รวมเป็นระยะเวลา 8 ปี จะเห็นได้ว่ามีผู้เข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจเพียง 31,739 ราย รวมพื้นที่ 291,146 ไร่ เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายของยุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าวที่กำหนดไว้ว่าจะสามารถปลูกไม้เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 26 ล้านไร่ ในระยะเวลา 20 ปี เป็นอย่างมาก หากเปรียบเทียบระยะเวลาการดำเนินการตามยุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าวในระยะเวลา 20 ปี ในแต่ละปีจะต้องเพิ่มพื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจเฉลี่ย 1.3 ล้านไร่ ปัจจุบันได้ดำเนินการมาแล้วเป็นระยะเวลา 8 ปี พื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจจึงควรมีเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 10.4 ล้านไร่ ถึงแม้ว่ายุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าวจะมีจุดแข็ง คือ มีการกำหนดกรอบการดำเนินงานเชิงนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนงานย่อยไว้อย่างชัดเจน ครอบคลุมทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้มีค่าที่ดี สนับสนุนกล้าไม้ฟรีและเงินอุดหนุนภายใต้เงื่อนไขที่ต่างกันแต่ละโครงการให้กับทุกภาคส่วนให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่และตรงตามความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ และมีโอกาสที่ดีที่นโยบายป่าไม้แห่งชาติและแผนแม่บทพัฒนาการป่าไม้แห่งชาติได้กำหนดมาตรการ เป้าหมายที่มุ่งพัฒนาระบบฐานข้อมูลไม้เศรษฐกิจ กลไกทางการเงินเพื่อส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ ส่งเสริม สนับสนุนอุตสาหกรรมที่ใช้ผลผลิตจากป่าและสมุนไพรแบบครบวงจร พัฒนาเขตอุตสาหกรรมป่าไม้ในทุกภูมิภาค เพื่อให้การปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นอาชีพสำคัญของคนไทยและได้รับการรับรองตามมาตรฐานสากล แต่ยุทธศาสตร์และแผนงานดังกล่าวยังมีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ ซึ่งรับผิดชอบงานด้านไม้เศรษฐกิจ จัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารงานตามคำสั่งของกรมป่าไม้ ไม่ได้รับการรับรองโครงสร้างตำแหน่งจากสำนักงาน ก.พ. จึงมีข้อจำกัดด้านกรอบอัตรากำลัง และงบประมาณด้านการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับความต้องการของผู้ที่สนใจปลูกไม้เศรษฐกิจ อีกทั้งยังมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ ขาดกลไกทางการเงินการคลังในการให้การสนับสนุน

ผู้เข้าร่วมโครงการ ขาดกลไกทางการตลาดและการกำหนดราคากลางที่เป็นธรรม รวมถึงกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีบางประการไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ เช่น พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมที่ไม่สามารถนำที่ดิน คทช. มาขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าได้ เป็นต้น ทั้งนี้ เมื่อนำข้อมูลดังที่กล่าวมาข้างต้นมาเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) ของศุภชัย ยาวะประภาษ (2557) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า มีความสอดคล้องกับปัจจัยด้านวัตถุประสงค์ของนโยบายที่มีความชัดเจน และสอดคล้องกับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ในปัจจุบัน แต่ไม่มีความสอดคล้องกับปัจจัย ดังนี้ (1) ปัจจัยด้านทรัพยากร ได้แก่ มีข้อจำกัดด้านเงินงบประมาณ และบุคลากรทางการบริหาร (2) ลักษณะของหน่วยงาน ได้แก่ โครงสร้างองค์การยังไม่ได้รับการรับรองโครงสร้างจากสำนักงาน ก.พ. และ (3) ปัจจัยด้านกลไกภายในหน่วยงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การขาดกลไกทางการเงินในการให้การสนับสนุนผู้เข้าร่วมโครงการ ขาดกลไกทางการตลาด และยังคงมีข้อกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีบางประการไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561 - 2579) ของกรมป่าไม้ ในอนาคตที่มีประสิทธิภาพ หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมป่าไม้ และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงควรดำเนินการพัฒนาการดำเนินงานในประเด็นสำคัญที่ท้าทาย ดังต่อไปนี้

1. การยกระดับโครงสร้างสำนักเศรษฐกิจการป่าไม้ กรมป่าไม้ ที่รับผิดชอบงานด้านไม้เศรษฐกิจ ให้เป็น **“กองเศรษฐกิจการป่าไม้”** ภายใต้การกำหนดโครงสร้างและกรอบอัตรากำลังที่สำคัญในการบริหารจัดการของหน่วยงานเพิ่มเติม โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) เพื่อเป็น

หน่วยงานหลักในการรองรับภารกิจ “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสีเขียวบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ” และขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579) ของกรมป่าไม้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูก การค้าและการส่งออกไม้ได้อย่างครบวงจร มีมาตรฐาน รวมถึงผลักดันการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจไม้จากป่าปลูกได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องบางประการที่ไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจและการนำไม้ที่ปลูกไปใช้ประโยชน์ เพื่อขยายโอกาสในการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจให้มีความสะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมให้สามารถนำที่ดิน คทช. มาขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าได้ การปรับปรุงขั้นตอนการอนุญาตทำไม้ในที่ดินของรัฐ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2503 เรื่อง นโยบายการทำป่าไม้ โดยให้สามารถตั้งโรงงานแปรรูปไม้เพิ่มเติมได้ เป็นต้น

3. กรมป่าไม้ จัดสรรเงินงบประมาณด้านการส่งเสริมการปลูกและบำรุงรักษาไม้เศรษฐกิจให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ และปรับยุทธศาสตร์และแผนงาน ด้วยการสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการอุตสาหรรมไม้ให้เข้ามาสนับสนุนเงินทุนแก่เกษตรกรรายย่อยเพื่อรวมกลุ่มกันปลูกไม้เศรษฐกิจ เนื่องจากการสนับสนุนเงินอุดหนุนจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจให้ครบตามเป้าหมายได้

4. กรมป่าไม้ พิจารณากำหนดเป้าหมายเชิงพื้นที่สำหรับใช้ปลูกไม้เศรษฐกิจให้มีความชัดเจน ทั้งในพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ และนอกพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ได้แก่ พื้นที่ คทช. กลุ่มที่ 2 ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ ชั้น 3, 4 และ 5 พื้นที่ ส.ป.ก. และพื้นที่ป่าถาวรหลังมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน

2541 ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ รวมถึงพื้นที่เอกสารสิทธิ์ของประชาชน ภายใต้การแก้ไขข้อจำกัดทางด้านกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และงบประมาณในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

5. กรมป่าไม้ ควรพิจารณาปรับปรุงเงื่อนไขโครงการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจแต่ละโครงการให้มีความยืดหยุ่นให้สามารถปลูกไม้ได้หลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสมของพื้นที่ โดยใช้เกณฑ์การนับต้นไม้แทนการกำหนดให้ปลูกเป็นแปลงทั่วพื้นที่ เช่น การปลูกตามหัวไร่ปลายนา ริมรั้ว รอบหนองน้ำ เป็นต้น

6. กรมป่าไม้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาจัดทำ *“ตลาดกลางค้าไม้”* โดยการประยุกต์ใช้รูปแบบการบริหารจัดการจาก *“ตลาดกลางสินค้าเกษตร”* เพื่อเป็นศูนย์กลางการซื้อ-ขายไม้ท่อน ไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสวนป่าไม้เศรษฐกิจที่เป็นระบบ สามารถสร้างความเชื่อมั่นและสร้างความเป็นธรรมให้กับเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ ผู้ซื้อ ผู้ขาย และตลาดส่งออกไม้เศรษฐกิจของประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม

7. กรมป่าไม้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนวนเกษตรให้ได้รับมาตรฐานการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนเข้ามาร่วมบริหารจัดการภาคธุรกิจ และภาครัฐเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนตามศักยภาพของพื้นที่

8. กรมป่าไม้ดำเนินการพัฒนาระบบฐานข้อมูลไม้เศรษฐกิจให้เป็นปัจจุบันและมีความถูกต้อง แม่นยำ ด้วยระบบจัดการป่าอย่างยั่งยืน (E-Tree) มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อเชื่อมโยงการบริหารจัดการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปลูกไม้เศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นเครื่องมือติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการปลูกไม้เศรษฐกิจได้อย่างเป็นระบบ

9. กรมป่าไม้ดำเนินการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและประชาชนผู้ที่สนใจปลูกไม้เศรษฐกิจให้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูก การจัดการสวนป่า การใช้ประโยชน์ การตลาด กฎหมายและระเบียบข้อที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การปลูกไม้เศรษฐกิจสามารถพัฒนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้มั่นคงให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2560). *ยุทธศาสตร์กรมป่าไม้ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กรมป่าไม้. (2562). *กรมป่าไม้ 123 ปี รักป่า รักประชาชน.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กรมป่าไม้. (2566). *ข้อมูลสถิติกรมป่าไม้ 2566.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กรมป่าไม้. (2567). *โครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2567*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กรมป่าไม้. (2569). *ข้อมูลสารสนเทศกรมป่าไม้.* ค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2569, จาก https://forestinfo.forest.go.th/Content/file/ manualanddoc/ 03_117.pdf

คณะวนศาสตร์. (2560). *ยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561 - 2579).* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2557). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สราวุธ ไชยยงยศ. (2569). ผู้อำนวยการสำนักเศรษฐกิจการป่าไม้. *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* มีนาคม, 10.

สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้. (2566). *ความเป็นมาของโครงการภายใต้การส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้. (2569ก). *ผลการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่เอกชน ปี 2537 – 2568.* ค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2569, จาก https://www.forest.go.th/cert/%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0% B9%88%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A1%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B9%E0%B8%81%E0%B9%84%E0%B8%A1/

สำนักเศรษฐกิจการป่าไม้. (2569ข). *การวิเคราะห์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร (พ.ศ. 2561-2579).* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

กรอบแนวคิดการวิจัย: ความจำเป็นท่ามกลางความคลุมเครือเชิงแนวคิด

Conceptual framework in research: Necessity amid conceptual ambiguity

วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ[1]

Wirayut Phonphotthanamat[1]

p.wirayut@gmail.com

Received:31/05/69 Revised: 29/06/69 Accepted: 29/06/69

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์ความคลุมเครือเชิงแนวคิดเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการวิจัย และ (2) ชี้ให้เห็นความจำเป็นของกรอบแนวคิดการวิจัยในฐานะองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการวิจัย โดยวิเคราะห์และเปรียบเทียบคำอธิบายของนักวิชาการผ่านคำถามสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ความหมายของกรอบแนวคิดการวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่างกรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ขอบเขตของกรอบแนวคิดทั้งสอง และความจำเป็นของกรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิเคราะห์พบว่า ความคลุมเครือดังกล่าวมิได้เกิดจากความไม่เข้าใจของนักวิจัยเพียงฝ่ายเดียว หากแต่มีรากฐานมาจากความแตกต่างของมุมมองของนักวิชาการอีกด้วย บทความนี้จึงเสนอนิยามสังเคราะห์จากการบูรณา

[1] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

การมุมมองทางวิชาการที่หลากหลาย แม้ว่ากรอบแนวคิดการวิจัยจะมีความคลุมเครือทั้งในเชิงความหมายและการประยุกต์ใช้ แต่ยังคงมีความจำเป็นต่อการออกแบบและดำเนินการวิจัย การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนการสื่อสารและการสะท้อนจุดยืนของนักวิจัย บทความสรุปว่า กรอบแนวคิดการวิจัยควรถูกมองในฐานะโครงสร้างทางความคิดที่ช่วยสร้างความชัดเจน ความสอดคล้องเชิงตรรกะ และความเข้มงวดทางวิชาการให้แก่งานวิจัย

คำสำคัญ: การวิจัย; กรอบแนวคิดการวิจัย; กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี; ความคลุมเครือเชิงแนวคิด

Abstract

This article aims to (1) analyze the conceptual ambiguity surrounding the conceptual framework in research and (2) highlight the necessity of the conceptual framework as a crucial component of the research process. This is achieved through an analysis and comparison of scholarly explanations guided by four key questions: the meaning of the conceptual framework, the relationship between the conceptual framework and the theoretical framework, the scope of the two frameworks, and the necessity of the conceptual framework in qualitative research. The analysis reveals that such ambiguity does not stem solely from researchers' misunderstanding but is also rooted in divergent scholarly perspectives. The

article therefore proposes a synthesized definition by integrating diverse scholarly perspectives. Although the conceptual framework remains ambiguous in both meaning and application, it remains essential for research design and implementation, knowledge generation and development, scholarly communication, and the articulation of the researcher's positionality. The article concludes that the conceptual framework should be understood as a conceptual structure that fosters clarity, logical coherence, and academic rigor in research.

Keywords: research; conceptual framework; theoretical framework; conceptual ambiguity

บทนำ

การวิจัยเป็นกระบวนการในการแสวงหาความรู้ ความจริงต่อปัญหา หรือคำถามวิจัย ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ด้วยวิธีการที่เป็นระบบ มีระเบียบกฎเกณฑ์ หรือเป็นวิทยาศาสตร์ (วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ, 2567, หน้า 22) อันเป็นลักษณะที่ทำให้ข้อค้นพบจากการวิจัยได้รับการยอมรับต่อความถูกต้องและความน่าเชื่อถือมากกว่าวิธีการแสวงหาความรู้ในรูปแบบอื่น ทั้งนี้ ความเป็นระบบของการวิจัยมิได้หมายถึงเพียงการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่ความหมายรวมถึงความเชื่อมโยงเชิงเหตุผลขององค์ประกอบทั้งหมดภายในกระบวนการวิจัย โดยองค์ประกอบเหล่านี้จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งภายใต้กระบวนการดังกล่าวกรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework)

ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของการวิจัยเข้าไว้ด้วยกัน โดยช่วยแสดงให้เห็นถึงตรรกะของการศึกษา ความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือแนวคิด ตลอดจนทิศทางของการดำเนินการวิจัย ดังที่ Imenda (2014) กล่าวว่า กรอบแนวคิดเป็นสิ่งที่ทำให้งานวิจัยมีชีวิต (give life to a research)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากรอบแนวคิดการวิจัยจะได้รับการยอมรับและถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในงานวิจัยและรายงานวิชาการ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า นักศึกษาและนักวิจัยจำนวนไม่น้อยยังประสบปัญหาในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย บทบาท และความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดการวิจัยกับองค์ประกอบอื่นของกระบวนการวิจัย ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในวรรณกรรมทางวิชาการต่างๆ อาทิ Chukwuedo and Uko-Aviomoh (2015) ชี้ให้เห็นว่านักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจำนวนมากประสบปัญหาในการดำเนินการวิจัยและการเขียนรายงานวิจัยอย่างเป็นระบบ เนื่องจากไม่สามารถใช้ห่วงโซ่แห่งเหตุผลเชิงตรรกะ (logical chain of reasoning) เพื่อเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของงานวิจัยเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ นักวิชาการทั้งสองยังชี้ว่า ปัญหาดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดแคลนวรรณกรรมที่อธิบายแนวทางการพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยอย่างเป็นระบบและชัดเจน สอดคล้องกับ Adom, Hussein and Agyem (2018, p.438) และ Chukwuere (2021, p.2679) ซึ่งเห็นว่านักวิชาการจำนวนมากยังพบความยากลำบากในการนำกรอบแนวคิดการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยของตน และ Luft, Jeong, Idsardi, and Gardner (2022) เห็นว่าวัตถุประสงค์และหน้าที่ขององค์ประกอบของกรอบแนวคิดในการวิจัยมักก่อให้เกิดความสับสนสำหรับนักวิจัยมือใหม่ ข้อค้นพบจากวรรณกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เขียนในฐานะอาจารย์ผู้รับผิดชอบการเรียนการสอนด้านระเบียบวิธีวิจัยทาง

รัฐศาสตร์ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และการค้นคว้าอิสระ ซึ่งพบว่านักศึกษาจำนวนไม่น้อยไม่สามารถเชื่อมโยงปัญหาวิจัย วัตถุประสงค์ แนวคิดและทฤษฎี วิธีดำเนินการวิจัย และการวิเคราะห์ผลเข้าด้วยกันอย่างมีเหตุผล ส่งผลให้กรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะแยกส่วน ขาดเอกภาพ และไม่สะท้อนตรรกะของการวิจัยอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังพบความสับสนระหว่างกรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี รวมทั้งมักเกิดคำถามว่า งานวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัยหรือไม่

เมื่อไม่เข้าใจถึงเหตุผลของการมีกรอบแนวคิดการวิจัย มองไม่เห็นความสัมพันธ์เชิงตรรกะระหว่างกรอบแนวคิดการวิจัยกับองค์ประกอบอื่นๆ ของงานวิจัย นั้น Bingham, Mitchell and Carter (2023) อธิบายว่าทำให้บ่อยครั้งนักศึกษามักรู้สึกว่าคำตอบของคำถามที่ว่า ทำไมต้องใช้กรอบแนวคิดการวิจัย? ก็คือ เพราะอาจารย์ที่ปรึกษาสั่งให้ทำ ในทำนองเดียวกัน นักวิจัยที่มีประสบการณ์มากขึ้นอาจตอบว่าเพราะผู้ประเมินบทความ (peer-reviewers) บอกให้ทำ ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงนั้น กรอบแนวคิดการวิจัยช่วยให้งานวิจัยมีความเข้มแข็ง และช่วยเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงทั่วไป (generalizability) หรือความสามารถในการถ่ายโอนผลการศึกษา (transferability) ของข้อค้นพบ (Bingham et al., 2023) และยังช่วยให้นักวิจัยไม่หลงทางอีกด้วย โดย Ravitch and Riggan (2017) อธิบายถึงความสำคัญของกรอบแนวคิดการวิจัยว่า กรอบแนวคิดการวิจัยทำหน้าที่เป็นโครงสร้างหลัก (superstructure) ของงานทั้งหมด โดยที่ความสนใจและเป้าหมายส่วนตัว อัตลักษณ์ และจุดยืน การวิจัยเฉพาะประเด็น และกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีต่างล้วนอยู่ภายใต้โครงสร้างหลักนี้ โดยมีการทบทวนวรรณกรรมทำหน้าที่เป็น

กระบวนการหลักที่หลอมรวมองค์ประกอบเหล่านี้ให้กลายเป็นข้อโต้แย้งที่เชื่อมโยงชัดเจน และมีพลังในการโน้มน้าว

นอกจากการไม่เห็นความสำคัญ ความเชื่อมโยงเชิงตรรกะของกรอบแนวคิดการวิจัยและองค์ประกอบอื่นๆ ของการวิจัยแล้วนั้น Ravitch and Riggan (2017) ยังสะท้อนให้เห็นปัญหาความต่างของมุมมองในแวดวงวิชาการอีกปัญหาว่า คำว่า กรอบแนวคิดการวิจัย ถูกนำไปใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน ความแตกต่างของการให้นิยามดังกล่าวยิ่งสะท้อนให้เห็นว่า กรอบแนวคิดการวิจัยยังคงเป็นประเด็นที่มีความคลุมเครือและเปิดให้เกิดความเข้าใจที่หลากหลายในทางวิชาการ ทั้งนี้จากการที่ผู้เขียนได้พยายามศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องกรอบแนวคิดการวิจัย ได้พบความแตกต่างของคำอธิบายโดยนักวิชาการในหลายประเด็นซึ่งเรียกได้ว่าเป็นความคลุมเครือของกรอบแนวคิดภายใต้ความจำเป็นของกรอบแนวคิดการวิจัย ในบทความนี้ผู้เขียนจึงวางโครงสร้างเป็น สามส่วนหลัก ส่วนแรกฉายภาพความคลุมเครือของกรอบแนวคิดการวิจัย ผ่านการตั้งคำถามใน 4 ประเด็นคำถาม ซึ่งได้คำตอบที่แตกต่างกันจากนักวิชาการ พร้อมกันนั้นได้สะท้อนมุมมองของผู้เขียนด้วย ส่วนที่สองเป็นการฉายภาพความจำเป็นของกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นจึงนำไปสู่ส่วนสรุปและอภิปราย ซึ่งจะได้กล่าวในลำดับถัดไป

ความคลุมเครือเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการวิจัย: ในม่านหมอกความแตกต่างแห่งการอธิบาย

ในส่วนนี้ผู้เขียนนำเสนอประเด็นความคลุมเครือของคำอธิบายเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการวิจัยที่ผู้เขียนพบความแตกต่างของคำอธิบาย โดยผู้เขียนได้รวบรวมประเด็นหลักๆ 4 ประเด็นที่พบว่าหากตั้งคำถามต่อนักวิชาการ จะได้รับคำตอบต่อคำถามเดียวกันนั้นแตกต่างกัน ซึ่งสิ่งนี้เองทำให้ยิ่งนักวิจัยอ่านงานวิชาการหลายเล่มอาจยิ่งเกิดสภาวะสับสน เพราะการอธิบายที่ไม่ตรงกัน ดังนี้

คำถามที่ 1 : กรอบแนวคิดการวิจัยคืออะไร?

ต่อคำถามว่ากรอบแนวคิดการวิจัยคืออะไร สิ่งนี้เป็นประเด็นที่สร้างความสับสนให้แก่นักวิจัย โดยเฉพาะผู้ที่เพิ่งเริ่มต้นทำงานวิจัย ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้เขียนวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่นิยามที่มีอยู่ในวรรณกรรม พบว่าสามารถแบ่งได้อย่างน้อย 3 กลุ่มความหมาย โดยใช้เกณฑ์ว่านักวิชาการแต่ละคนมองกรอบแนวคิดในฐานะอะไร เป็นหลัก ได้แก่ กรอบแนวคิดในฐานะผลผลิต (output) กรอบแนวคิดในฐานะตรรกะ (logic/argument) และกรอบแนวคิดในฐานะหน้าที่ (function) ดังนี้

นักวิชาการกลุ่มแรกมองกรอบแนวคิดในฐานะผลผลิต (conceptual framework as output) คือ มองกรอบแนวคิดในฐานะสิ่งที่ผู้วิจัยผลิตออกมา ได้แก่ ภาพ แผนผัง หรือคำอธิบายเชิงบรรยายที่แสดงองค์ประกอบสำคัญของการวิจัยและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของแนวคิด ปัจจัย มโนทัศน์ หรือตัวแปร นิยามในกลุ่มนี้มีจุดร่วมที่ชัดเจนคือ เน้นที่รูปลักษณ์ของกรอบแนวคิดที่ปรากฏออกมาเป็นสิ่งที่จับต้องหรือมองเห็นได้ หากแต่ยังไม่ได้อธิบายถึงกระบวนการสร้างหรือบทบาทที่กรอบแนวคิดทำหน้าที่ในงานวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยเป็นผลผลิตในรูปแบบภาพหรือลายลักษณ์อักษร (visual or written product) ที่อธิบายทั้งในรูปแบบกราฟิกหรือรูปแบบการบรรยาย ถึงสิ่งหลักๆ ที่จะศึกษา (main things to be studied) ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยสำคัญ (key factors) แนวคิด (concepts) หรือตัวแปร (variables) และความสัมพันธ์ที่คาดว่าจะมีระหว่างสิ่งเหล่านั้น (Miles and Huberman, 1994 as cited in Maxwell, 2013)

กรอบแนวคิดการวิจัย หมายถึง โมเดลแสดงความสัมพันธ์ตามทฤษฎีระหว่างตัวแปรที่นักวิจัยศึกษา (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2552, หน้า 33)

กรอบแนวคิดการวิจัยเป็น เครือข่ายของแนวคิดที่เชื่อมโยงกัน (a web of interconnected concepts) ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างครอบคลุมต่อปรากฏการณ์เฉพาะเรื่อง แนวคิด (concepts) ปัจจัย (factors) แนวคิดเชิงนามธรรม (constructs) และ/หรือ ตัวแปร (variables) ที่เชื่อมโยงกันซึ่งถูกรวบรวมอยู่ในกรอบแนวคิดนั้น (Bingham, Mitchell & Carter, 2023)

นักวิชาการกลุ่มที่สองมองกรอบแนวคิดในฐานะตรรกะการวิจัย (conceptual framework as logical argument) กล่าวคือ ไม่ได้มองว่ากรอบแนวคิดคือสิ่งที่ผลิตออกมา แต่มองว่ากรอบแนวคิดคือการให้เหตุผลหรือข้อโต้แย้งที่นักวิจัยสร้างขึ้นเพื่ออธิบายว่าเหตุใดประเด็นที่ศึกษาจึงมีความสำคัญ และเหตุใดแนวทางที่ใช้ศึกษาจึงมีความเหมาะสมและน่าเชื่อถือ หรือเรียกได้ว่าเพื่ออธิบายความชอบธรรมของงานวิจัย นิยามในกลุ่มนี้แยกจากกลุ่มแรกได้ชัดเจน เพราะกลุ่มแรกถามว่ากรอบแนวคิดมีหน้าตาอย่างไร ขณะที่กลุ่มนี้กลับถามว่ากรอบแนวคิด โต้แย้งอะไร และ ทำไมงานวิจัยนี้จึงควรมีอยู่

กรอบแนวคิดการวิจัย หมายถึง ข้อโต้แย้ง (argument) ที่อธิบายว่าเหตุใดหัวข้อที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาจึงมีความสำคัญ (matters) และวิธีการ (means) ที่เสนอเพื่อใช้ศึกษาเรื่องนั้นจึงเหมาะสม (appropriate) และมีความเข้มงวดทางวิชาการ (rigorous) ซึ่งข้อโต้แย้งในที่นี้ หมายความว่า กรอบแนวคิดการวิจัย คือชุดของข้อเสนอเชิงตรรกะ (logical approach) ที่ถูกจัดเรียงอย่างเป็นลำดับ (sequenced) และมีเหตุผลต่อเนื่องกัน (Ravitch & Riggan, 2017)

นักวิชาการกลุ่มที่สามมองกรอบแนวคิดในฐานะหน้าที่เชื่อมโยง (conceptual framework as integrative function) มองกรอบแนวคิดในเชิงของหน้าที่ที่ทำในงานวิจัย กล่าวคือ กรอบแนวคิดไม่ใช่แค่ผลผลิตที่มองเห็น และไม่ใช่แค่ตรรกะการให้เหตุผล แต่คือเครื่องมือที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของงานวิจัยเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งนิยามในกลุ่มนี้แยกจากกลุ่มแรกได้ที่จุดสำคัญคือ แม้ทั้งสองกลุ่มกล่าวถึงแผนผัง และ แนวคิด เหมือนกัน แต่กลุ่มแรกหยุดอยู่ที่การอธิบายว่ากรอบแนวคิดประกอบด้วยอะไร ขณะที่กลุ่มนี้เน้นว่ากรอบแนวคิดทำหน้าที่เชื่อมองค์ประกอบของงานวิจัยทั้งระบบอย่างไร ซึ่งเป็นคนละคำถามกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย คือ เครื่องมือที่มีโครงสร้างชัดเจน ซึ่งนักวิจัยใช้เพื่อจัดระเบียบและทำให้แนวคิดหลัก (key concepts) และความสัมพันธ์ (relationships) ในการศึกษามีความกระจ่างชัด กรอบแนวคิดทำหน้าที่เป็นแผนผัง (blueprint) ทั้งในเชิงภาพและเชิงบรรยายที่มีความเชื่อมโยงกับคำถามวิจัย (research question) เข้ากับแนวทางเชิงทฤษฎี (theoretical approach) และแนวทางเชิงวิธีการวิจัย (methodological approach) (Thomson, 2025)

จากนิยามทั้งสามกลุ่มข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ากรอบแนวคิดการวิจัยเป็นแนวคิดที่ยังมิได้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันในแวดวงวิชาการ ความคลุมเครือที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้มีรากฐานมาจากความไม่เข้าใจของนักศึกษาหรือนักวิจัยเพียงฝ่ายเดียว แต่มาจากการที่นักวิชาการเองก็ตั้งต้นจากการตอบคำถามเดียวกันด้วยคำตอบที่ต่างกัน นักวิชาการบางท่านมองกรอบแนวคิดในฐานะผลผลิตที่ถูกสร้างขึ้น บางท่านมองในฐานะตรรกะที่ใช้ให้เหตุผลต่อการวิจัย และบางท่านมองในฐานะเครื่องมือที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของงานวิจัยเข้าด้วยกัน จากจุดนี้เองอาจนำไปสู่ข้อถกเถียงที่ว่า หากกรอบแนวคิดการวิจัยถูกนิยามต่างกันตั้งแต่ต้น การกล่าวว่างานวิจัยทุกชิ้นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัย ก็อาจต้องถามกลับก่อนว่ากำลังหมายถึงกรอบแนวคิดในความหมายใดกันแน่

มุมมองของผู้เขียนต่อนิยามทั้งสามกลุ่มดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเห็นว่านิยามที่เหมาะสมที่สุดควรตอบได้พร้อมกันทั้งสามคำถาม กล่าวคือ ควรอธิบายได้ว่ากรอบแนวคิด มีหน้าตาอย่างไร สร้างขึ้นด้วยตรรกะอะไร และ ทำหน้าที่อะไรในงานวิจัย เหตุที่ผู้เขียนยึดเกณฑ์นี้ เพราะนิยามที่ตอบได้เพียงคำถามเดียวนั้นอธิบายกรอบแนวคิดได้ไม่ครบ กลุ่มที่หนึ่งอธิบายว่ากรอบแนวคิดมีรูปร่างอย่างไร แต่ไม่ได้บอกว่ามันถูกสร้างขึ้นด้วยเหตุผลอะไรหรือเชื่อมงานวิจัยส่วนใดเข้าด้วยกัน กลุ่มที่สองอธิบายว่ากรอบแนวคิดคือการให้เหตุผล แต่ไม่ได้บอกว่าเหตุผลนั้นถ่ายทอดออกมาเป็นโครงสร้างและเชื่อมกับส่วนอื่นของงานอย่างไร และกลุ่มที่สามอธิบายว่ากรอบแนวคิดทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือประเด็นที่ศึกษา แต่ยังขาดการอธิบายว่าตรรกะที่ขับเคลื่อนการเชื่อมนั้นคืออะไร ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงขอสรุปนิยามที่ครอบคลุมทั้งสามมิติว่า “กรอบแนวคิดการวิจัย

(conceptual framework) หมายถึง โครงสร้างทางความคิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างมีตรรกะและเป็นลำดับ เพื่อจัดระบบ อธิบาย และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด ปัจจัย มโนทัศน์ หรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา ทั้งนี้โครงสร้างดังกล่าวทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงคำถามวิจัย กรอบทฤษฎี และวิธีดำเนินการวิจัยเข้าไว้ด้วยกันอย่างสอดคล้องกัน”

ทั้งนี้กรอบแนวคิดการวิจัย เกิดขึ้นจากการอ่านและการวิเคราะห์วรรณกรรมอย่างลึกซึ้ง (deeper literature reading and analysis) (Chukwuere, 2021, p.2681) ซึ่งจุดนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนสังเกตพบว่า นักศึกษาหลายรายเนื่องจากมีเวลาในการทำวิจัยที่จำกัด ทำให้ยังขาดการตกผลึกทางความคิด มองไม่เห็นภาพความสัมพันธ์ของแนวคิด หรือตัวแปรต่างๆ ที่ศึกษา ทำให้ไม่สามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยได้ แต่เมื่อมีเงื่อนไขต้องสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย ทำให้บางส่วนใช้วิธีการ ดึงกรอบแนวคิดการวิจัยจากงานวิจัยของผู้อื่นมาใช้ในงานของตน ปัญหาคือทำให้งานวิจัยมีลักษณะของการมีกรอบแนวคิดการวิจัยที่ไปคนละทิศคนละทางกับวรรณกรรมที่ทำการทบทวนมา Ravitch and Carl (2021) เห็นว่าการพัฒนากรอบแนวคิดนั้นเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยทั้งการอ่านอย่างลึกซึ้ง (deep reading) การคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) การสะท้อนคิด (reflecting) การเชื่อมโยงแนวคิด (conceptual integration) และการมีส่วนร่วมกับข้อมูลและบริบทของการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้กรอบแนวคิดสามารถทำหน้าที่ชี้นำ สนับสนุน และบูรณาการองค์ประกอบต่างๆ ของงานวิจัยได้อย่างมีความหมายและความเข้มงวดทางวิชาการ

คำถามที่ 2 : กรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเหมือนกันหรือไม่?

ต่อประเด็นคำถามนี้ Collins and Stockton (2018) และ Crawford (2020 as cited in Chukwuere, 2021, p.2679) อธิบายว่าผู้เขียนจำนวนมากประสบปัญหาในการแยกความแตกต่างระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับการที่ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าในประเด็นนี้พบว่า มีนักวิชาการอธิบายไม่ตรงกัน

นักวิชาการกลุ่มแรก อธิบายกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัยในลักษณะที่เป็นสิ่งเดียวกัน อาทิ Maxwell (2013) นิยาม กรอบแนวคิดการวิจัยไว้ว่า กรอบแนวคิดการวิจัยหมายถึงแนวคิดและความเชื่อที่แท้จริงที่นักวิจัยมีต่อปรากฏการณ์ที่ศึกษา ไม่ว่าจะเขียนออกมาหรือไม่ก็ตาม ซึ่งอาจเรียกได้อีกว่า กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework) หรือ บริบทเชิงความคิด (idea context) ของการศึกษา ส่วน Atkins and Wallace (2012, p.81) อธิบายว่ากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework) และกรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework) คือ ทฤษฎีเฉพาะอย่างหนึ่ง หรือชุดความเข้าใจเกี่ยวกับว่าโลกดำเนินไปอย่างไร เมื่อนำมาใช้กับการวิจัย งานวิจัยเชิงประจักษ์และการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการโดยยึดโยงกับกรอบของความเข้าใจและแนวคิดดังกล่าวตามที่สะท้อนอยู่ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ขณะที่นักวิชาการไทย อาทิ ชาย โพธิสิตา (2564, หน้า 66-70) และ จุมพล หนิมพานิช (2551, หน้า 154-175) เลือกใช้คำว่า “กรอบแนวคิดทฤษฎี” แทนคำภาษาอังกฤษว่า “Conceptual Framework” โดยในหนังสือมิได้กล่าวถึงคำว่า “Theoretical Framework” ซึ่งชี้

ชวนให้เข้าใจได้ว่าทั้งกรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเป็นสิ่งเดียวกัน

นักวิชาการกลุ่มที่สอง อาทิ Bingham et al. (2023) Luft et al. (2022) Chukwuere (2021) Ngulube, Mathipa, and Gumbo (2015) Salawu, Bolatitio, and Masibo (2023) Fang, Yatani and Hornbæk (2026) นงลักษณ์ วิรัชชัย (2552, หน้า 29-30) รัตนะ บัวสนธ์ (2551, หน้า 78-80) และ วรรณี แกมเกตุ (2555, หน้า 71) ได้แยกความแตกต่างระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และกรอบแนวคิดการวิจัย กล่าวคือ กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework) จะถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของทฤษฎีที่มีอยู่แล้วหนึ่งหรือหลายทฤษฎี โดยใช้ข้อสมมติฐาน (postulates) ของทฤษฎีเหล่านั้นในการตั้งสมมติฐาน และกำหนดทิศทางการวิจัย (Fang et al., 2026) นักวิจัยใช้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเป็นฐานในการสร้างกรอบการวิจัยของตนเองซึ่งเรียกว่ากรอบแนวคิดการวิจัย (Chukwuere, 2021, p.2680)

ขณะที่กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework) ดังที่ผู้เขียนได้ทบทวนและสรุปความหมายไปก่อนหน้าแล้วว่า หมายถึง “โครงสร้างทางความคิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างมีตรรกะและเป็นลำดับ เพื่อจัดระบบ อธิบาย และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด ปัจจัย มโนทัศน์ หรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา ทั้งนี้โครงสร้างดังกล่าวทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงคำถามวิจัย กรอบทฤษฎี และวิธีการดำเนินการวิจัยเข้าไว้ด้วยกันอย่างสอดคล้องกัน” โดยที่โครงสร้างทางความคิดดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการสังเคราะห์ (synthesize) แนวคิดและความสัมพันธ์ (relationships) จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่ออธิบายบริบทของปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา (Fang et al.,

2026) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กรอบแนวคิดการวิจัย เป็น แนวคิดหรือโครงสร้างที่ใช้กำกับงานวิจัยของนักวิจัยเอง ไม่ว่าจะเป็นดุษฎีนิพนธ์ (dissertation) หรือวิทยานิพนธ์ (thesis) และกรอบแนวคิดดังกล่าวถือเป็นผลผลิต (product) ที่พัฒนามาจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Chukwuere, 2021, p.2681)

ทั้งนี้ผู้เขียนเองปฏิเสธไม่ได้ว่ามีมุมมองเช่นเดียวกับนักวิชาการกลุ่มหลังนี้ ซึ่งมองกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และกรอบแนวคิดการวิจัย ในลักษณะที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามในบางกรณี กรอบแนวคิดการวิจัยอาจมีลักษณะใกล้เคียงหรือแทบไม่แตกต่างจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดซึ่งมีความเชื่อมโยงในประเด็นความคลุมเครือถัดไป แต่ในเบื้องต้นผู้เขียนได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความต่างระหว่างกรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และกรอบแนวคิดการวิจัย

ประเด็นเปรียบเทียบ	ความต่างระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย	
	กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework)	**กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework)**
ที่มา	สร้างขึ้นโดยนักวิจัยจากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากประสบการณ์ และ/หรือข้อค้นพบเชิงประจักษ์หลายแหล่ง เพื่อใช้ทำความเข้าใจปัญหาวิจัยในบริบทเฉพาะ โดยอาจมีหรือไม่มีทฤษฎีหลักที่ครอบงำได้	มีรากฐานหลักมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว (Existing Theory/Theories) ในวรรณกรรมซึ่งได้รับการทดสอบ (Tested) และยืนยัน (Validated) โดยนักวิชาการคนอื่น ๆ

ประเด็นเปรียบเทียบ	ความต่างระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย	
	กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework)	**กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework)**
ลักษณะ	เป็นแบบจำลองที่นักวิจัยสร้างขึ้นเอง (Own Constructed Model) ที่ใช้เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างตัวแปรหลักในการศึกษาของตน อาจเป็นการปรับใช้ (Adaptation) แบบจำลองในทฤษฎีที่มีอยู่ซึ่งนักวิจัยได้ปรับให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การวิจัยของผู้วิจัย	อยู่ในรูปแบบของแบบจำลอง (Model) ที่เป็นแกนหลักของการศึกษา พร้อมด้วยผู้สนับสนุน (Exponents) และผลของการศึกษาของนักทฤษฎีเหล่านั้น
วัตถุประสงค์	(ก) ช่วยให้นักวิจัยมองเห็นความสัมพันธ์ของแนวคิด ตัวแปร หรือประเด็นสำคัญในการศึกษา (ข) ช่วยกำหนดทิศทางการออกแบบวิจัย การเก็บข้อมูล การตีความข้อมูล (ค) เปิดโอกาสให้ผสานหลายแนวคิดหรือหลายทฤษฎีเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะในปัญหาที่ซับซ้อนหรือมีหลายมิติ (ง) ช่วยเชื่อมโยงระหว่างวรรณกรรม แนวคิด และข้อค้นพบในภาคสนาม	(ก) ช่วยให้นักวิจัยอธิบายปรากฏการณ์ผ่านกรอบของทฤษฎีที่เลือกใช้ (ข) ช่วยกำหนดสมมติฐาน ข้อคาดหมาย หรืออธิบายเชิงทฤษฎี (ค) ช่วยชี้นำการตีความข้อมูลภายใต้ตรรกะของทฤษฎีนั้น

ประเด็นเปรียบเทียบ	ความต่างระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย	
	กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework)	**กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework)**
ความหมายเชิงแนวคิด	เป็นการสังเคราะห์ (synthesis) แนวคิด ตัวแปร งานวิจัย และมุมมองเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบทำความเข้าใจปัญหาวิจัยที่เกี่ยวข้อง	เป็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎีหนึ่งหรือหลายทฤษฎีเพื่อใช้อธิบาย วิเคราะห์หรือทดสอบปรากฏการณ์
แนวทางด้านระเบียบวิธีวิจัย	สามารถใช้ได้ทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และแบบผสานวิธี โดยมักให้ความสำคัญกับบริบท ความซับซ้อน และการเชื่อมโยงหลายมิติของปรากฏการณ์	พบได้บ่อยในงานที่ใช้ทฤษฎีเป็นฐานชัดเจน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะงานที่มุ่งอธิบาย ทดสอบ หรือประยุกต์ใช้ทฤษฎี
ความยืดหยุ่น	มีลักษณะยืดหยุ่นมากกว่า เนื่องจากสามารถผสมผสานทั้งทฤษฎี แนวคิด และข้อสันนิษฐานที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นได้	มีลักษณะค่อนข้างยึดโยงกับทฤษฎีที่ได้รับการพัฒนาและยอมรับแล้ว จึงมีความยืดหยุ่นในการกำหนดองค์ประกอบน้อยกว่า
ขอบเขตการประยุกต์ใช้	มักเน้นการอธิบายปัญหาวิจัยในบริบทเฉพาะ หรือใช้สร้างความเข้าใจเชิงลึกต่อปรากฏการณ์หนึ่งๆ	มักมีเป้าหมายในการอธิบายปรากฏการณ์ในระดับที่กว้างกว่า และเชื่อมโยงกับข้อเสนอเชิงทฤษฎีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นได้
การยอมรับ	ยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่เป็นข้อเสนอ (Proposal) ของคำตอบของนักวิจัยต่อปัญหาการวิจัยที่นักวิจัยได้นิยามไว้	ได้รับการพัฒนา ออกแบบ และยอมรับอย่างดี (Well Developed, Designed and Accepted)

ประเด็นเปรียบเทียบ	ความต่างระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย	
	กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework)	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework)
ความสัมพันธ์กับทฤษฎี	อาจประกอบด้วยหลายทฤษฎี หลายแนวคิด หรือแม้แต่ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ที่ยังไม่ตกผลึกเป็นทฤษฎี	มีความสัมพันธ์โดยตรงกับทฤษฎีที่ใช้อธิบายหรือทดสอบในการศึกษา

ที่มา : ผู้เขียนสังเคราะห์และปรับปรุงจาก Imenda (2014) Chukwuedo & Uko-Aviomoh (2015) Adom et al. (2018, p.440) Ngulube, Mathipa, and Gumbo (2015) Luft et al. (2022)

คำถามที่ 3 : กรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีอะไรมีขอบเขตกว้างกว่ากัน?

หากพิจารณาคำอธิบายของนักวิชาการต่อคำถามที่ว่า กรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีสิ่งใดมีขอบเขตกว้างกว่ากัน จะพบว่า นักวิชาการมิได้มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด โดยผู้เขียนสามารถจำแนกมุมมองดังกล่าวออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

นักวิชาการกลุ่มแรก อธิบายว่ากรอบแนวคิดการวิจัยนั้นมีขอบเขตแคบกว่าหรืออาจจะเท่ากับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ด้วยเหตุผลที่ว่ากรอบแนวคิดการวิจัยเป็นผลจากการลดรูปหรือคัดเลือกองค์ประกอบบางส่วนมาจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อสร้างแบบจำลองความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาจริง โดยแม้ว่ากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีจะประกอบด้วยตัวแปรและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ตามที่ทฤษฎีหรือวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเสนอไว้ แต่นักวิจัยอาจจำกัดขอบเขต

การศึกษาโดยเลือกศึกษาตัวแปรเพียงบางส่วนเท่านั้น ส่งผลให้กรอบแนวคิดการวิจัยอาจมีขอบเขตที่แคบกว่าหรือใกล้เคียงกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2552, หน้า 29-30; วรรณี แกมเกตุ, 2555, หน้า 71; กุหลาบ รัตนสัจธรรม, 2550, หน้า 75-76) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Ngulube et al. (2015) ที่อธิบายว่า กรอบแนวคิดการวิจัยอาจเป็นเพียงบางแง่มุม (aspects) ที่ถูกดึงออกมาจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อใช้เป็นฐานของปัญหาวิจัย

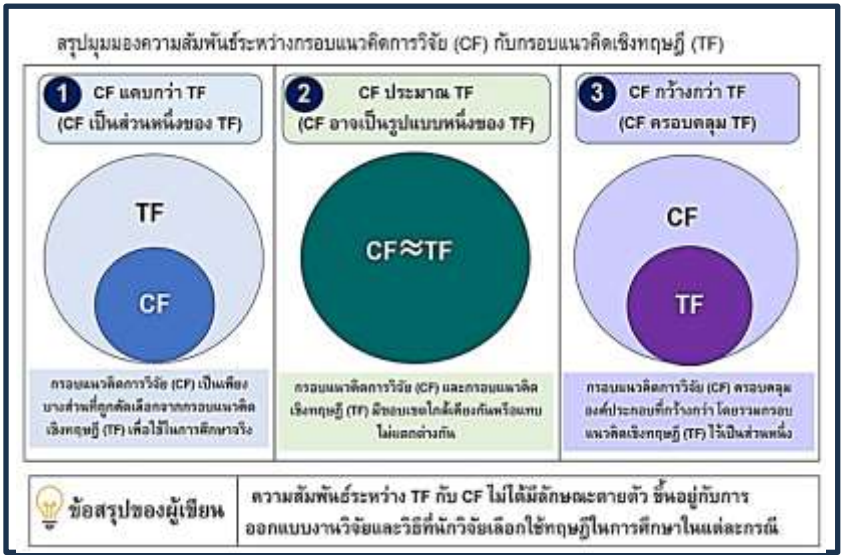
นักวิชาการกลุ่มที่สอง อธิบายว่ากรอบแนวคิดการวิจัยนั้นมีขอบเขตที่กว้างกว่าหรือเท่ากับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี โดยอธิบายว่า กรอบแนวคิดการวิจัยสามารถเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีประเภทหนึ่งได้ แต่กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีมิได้เป็นกรอบแนวคิดเสมอไป เนื่องจากกรอบแนวคิดสามารถรวมองค์ประกอบอื่นๆ ได้อย่างหลากหลายมากกว่า (Bingham et al., 2023) โดยที่กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีทำหน้าที่เสนอวิธีการอธิบายและตีความปรากฏการณ์ที่ศึกษา ในขณะที่กรอบแนวคิดการวิจัยช่วยทำให้ข้อสมมติฐานเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นมีความชัดเจน (Luft et al., 2022) ซึ่ง Salawu et al. (2023) ได้เปรียบเทียบให้เห็นภาพว่า หากเปรียบกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นเครื่องบินทั้งลำ กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีก็เป็นเพียงชั้นโดยสารหนึ่งชั้น ภายในเครื่องบินนั้น เช่น First Class, Business Class หรือ Economy Class หรือ หากเปรียบกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นอาคารทั้งหลัง กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีก็เป็นเพียงห้องชุดหนึ่งห้องภายในอาคารนั้น

ทั้งนี้การจัดแบ่งหมวดหมู่ประเด็นเพื่อฉายภาพความคลุมเครือในประเด็นดังกล่าว ก็มิได้สามารถจัดได้โดยเรียบง่าย เหตุเพราะนักวิชาการมิได้มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด ดังเช่น กรณีของ Ngulube et al. (2015) ที่มีข้อเสนอในบางส่วนซึ่งตีความได้ว่า กรอบแนวคิดการวิจัยอาจเป็นเพียงบางแง่มุม ที่นำมา

จากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อใช้เป็นฐานของปัญหาวิจัย อย่างไรก็ตามในบทความของ Ngulube et al. (2015) ได้อธิบายในอีกลักษณะหนึ่งว่า กรอบแนวคิดการวิจัยอาจผสมผสานแนวคิดจากหลายทฤษฎีและองค์ความรู้เชิงปฏิบัติได้เช่นกัน จึงสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เป็นเอกภาพในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกรอบแนวคิดทั้งสองภายในวรรณกรรมเดียวกัน ขณะที่มุมมองแบบนักวิชาการกลุ่มที่สองที่ผู้เขียนได้จำแนกไว้ว่ากรอบแนวคิดการวิจัยอาจมีขอบเขตกว้างกว่าหรือเท่ากับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ซึ่งเป็นการสรุปโดยเน้นจากมุมมองจากงานของ Bingham et al. (2023) ที่เน้นว่า กรอบแนวคิดการวิจัยอาจถือเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีรูปแบบหนึ่งได้ แต่กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีไม่ได้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยทุกกรณี เพราะกรอบแนวคิดการวิจัยสามารถผสมผสานองค์ประกอบที่หลากหลายได้มากกว่า แต่คำอธิบายดังกล่าวนี้ดูไม่สอดคล้องกับมุมมองของ Salawu et al. (2023) ซึ่งเห็นว่ากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกรอบแนวคิดการวิจัย กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่ากรอบแนวคิดการวิจัยมีขอบเขตกว้างกว่ากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่าหากพิจารณาจากคำอธิบายนี้กรอบแนวคิดการวิจัยย่อมมีขอบเขตกว้างกว่ากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

ทั้งนี้สำหรับผู้เขียนพิจารณาว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework) กับกรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework) มิได้มีลักษณะตายตัว หากแต่ขึ้นอยู่กับลักษณะการออกแบบงานวิจัยและวิธีที่ผู้วิจัยเลือกใช้ทฤษฎีในการศึกษา กล่าวคือ ในบางกรณี กรอบแนวคิดการวิจัยอาจมีลักษณะใกล้เคียงหรือแทบไม่แตกต่างจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี โดยเฉพาะกรณีที่ผู้วิจัยนำทฤษฎีมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาโดยมิได้ลดทอนตัวแปรหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ของทฤษฎีนั้นลง อย่างไรก็ตาม ในทาง

ปฏิบัติ ผู้วิจัยจำนวนมากมักเลือกศึกษาเพียงบางตัวแปรหรือบางความสัมพันธ์จากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี โดยพิจารณาร่วมกับวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ทบทวน ซึ่งในกรณีนี้ กรอบแนวคิดการวิจัยจะมีขอบเขตที่แคบกว่ากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ในทางกลับกัน ผู้วิจัยบางคนอาจเพิ่มเติมตัวแปรหรือแนวคิดบางประการที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือจากประสบการณ์และบริบทเฉพาะของตนเองเข้าไปในงานวิจัย ซึ่งส่งผลให้กรอบแนวคิดการวิจัยมีขอบเขตกว้างกว่ากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีได้เช่นกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกรอบแนวคิดทั้งสองจึงมิอาจอธิบายในลักษณะตายตัวได้ว่าสิ่งใดมีขอบเขตกว้างหรือแคบกว่าเสมอไป หากแต่ขึ้นอยู่กับลักษณะการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและการออกแบบงานวิจัยของผู้วิจัยในแต่ละเรื่องของการศึกษา

ภาพที่ 1 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย

คำถามที่ 4 : ในงานวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัยหรือไม่?

สำหรับประเด็นนี้แม้ผู้เขียนนำมาไว้เป็นประเด็นคำถามสุดท้าย แต่คำอธิบายยาวที่สุด เพราะมีคำอธิบายในรายละเอียดค่อนข้างมาก โดยที่มิได้มีประเด็นคำถามที่ 5 เกี่ยวกับความจำเป็นในการมีกรอบแนวคิดการวิจัยในงานวิจัยเชิงปริมาณ เหตุเพราะมักเป็นที่เข้าใจร่วมกันว่าสำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณนั้น นักวิจัยจำเป็นต้องสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยที่กรอบแนวคิดการวิจัยนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับตัวแปรที่นักวิจัยต้องการทดสอบความสัมพันธ์ โดยการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยนั้น ให้เขียนตัวแปรอิสระไว้ในกล่องทางด้านซ้าย ตัวแปรตามใส่ไว้ในกล่องทางด้านขวา โดยมีลูกศรชี้จากตัวแปรอิสระแต่ละตัวมายังตัวแปรตามให้ครบทุกคู่ที่ต้องการศึกษา (กุหลาบ รัตนสัจธรรม, 2550, หน้า 76; อัศรา ประเสริฐสิน, 2563, หน้า 34; วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ, 2567, หน้า 111) ทั้งนี้หากมีลูกศรสองหัวแสดงว่าตัวแปรสองตัวมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน โดยความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะนี้ไม่สามารถบอกได้ว่าตัวแปรใดเป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรใดเป็นตัวแปรตาม แต่หากมีลูกศรหัวเดียว (หัวลูกศรชี้ไปที่ตัวแปรตาม) จะเป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (ณัฐกริช เปาอินทร์, 2558, หน้า 28-30) หมายถึงตัวแปรอิสระส่งผลต่อตัวแปรตาม

สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้น กรอบแนวคิดการวิจัยถือเป็นองค์ประกอบที่ค่อนข้างสับสนของการออกแบบการวิจัย มีงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย และมีการใช้คำศัพท์หลายคำสลับกันไปมาอย่างชัดเจน อาทิ กรอบแนวคิดการวิจัย กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ทฤษฎี แผนที่แนวคิด (Ravitch & Carl, 2021) นักวิจัยเชิงคุณภาพมักถูกตั้งคำถามว่า ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพต้องใช้

กรอบแนวคิดในการวิจัยหรือไม่ เพราะเป็นการวิจัยที่เน้นการบรรยายและพรรณนาปรากฏการณ์ทางสังคม ไม่มีการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ (ซึ่งตรงกันข้ามกับวิจัยเชิงปริมาณ) (ชยันต์ วรรธนะภูติ, 2546, หน้า 31; จุมพล หนิมพานิช, 2551, หน้า 154) ผู้เขียนมักได้ยินบ่อยๆ จากการสนทนากับอาจารย์ผู้สอนในหลายท่านจากหลายสถาบัน (และรวมถึงนักศึกษาที่กล่าวอ้างถึงอาจารย์ผู้สอนทางด้านระเบียบวิธีวิจัย) ที่ได้ภาพของความคลุมเครือว่า แท้จริงแล้วงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัยหรือไม่ ประเด็นนี้จึงเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ผู้เขียนพยายามแสวงหาคำตอบ ว่าจริงหรือไม่

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มีกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกันมากมายภายในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งบางส่วนแตกต่างกันอย่างมาก (Maxwell, 2013) ซึ่ง John W. Creswell (2009) ได้จำแนกประเภทไว้ เช่น (1) ชาติพันธุ์วรรณนา (ethnography) คือการศึกษากลุ่มวัฒนธรรมในบริบทธรรมชาติระยะยาว โดยเน้นการสังเกตและสัมภาษณ์ กระบวนการวิจัยมีความยืดหยุ่นและปรับตัวตามบริบทภาคสนาม (2) ทฤษฎีฐานราก (grounded theory) คือการสร้างทฤษฎีเชิงนามธรรมเกี่ยวกับกระบวนการหรือปฏิสัมพันธ์ที่มีรากฐานจากมุมมองผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยใช้การเก็บข้อมูลหลายระยะ การเปรียบเทียบข้อมูลอย่างต่อเนื่อง และการสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี ของกลุ่มที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลให้มากที่สุด (3) กรณีศึกษา (case studies) คือการสำรวจเชิงลึกต่อโครงการ เหตุการณ์ หรือบุคคล ภายในขอบเขตเวลาและกิจกรรมที่กำหนด โดยเก็บข้อมูลละเอียดผ่านวิธีการที่หลากหลายในช่วงเวลาต่อเนื่อง (4) ปรากฏการณ์วิทยา (phenomenological research) คือการศึกษาที่มุ่งค้นหาแก่นสารสำคัญของประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อปรากฏการณ์

หนึ่ง ผ่านการศึกษาผู้ให้ข้อมูลจำนวนน้อยอย่างเข้มข้น เพื่อพัฒนาแบบแผนและความสัมพันธ์ของความหมาย โดยนักวิจัยพยายามพักหรือกันประสบการณ์และอคติเดิมของตนเองไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้เข้าใจประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมการวิจัยจากมุมมองของผู้เข้าร่วมให้มากที่สุด (5) การวิจัยแบบเรื่องเล่า (narrative research) คือการศึกษาชีวิตบุคคลผ่านเรื่องเล่าที่ผู้เข้าร่วมบอกเล่า โดยนักวิจัยนำข้อมูลมาเรียบเรียงใหม่เป็นลำดับเหตุการณ์เชิงเรื่องเล่า และผสานมุมมองของผู้เข้าร่วมกับนักวิจัยไว้ในเรื่องเล่าร่วมกัน (Creswell, 2009) จากความหลากหลายของประเภทในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น หากระบุให้ชัดถึงการตั้งคำถามต่อความจำเป็นของการมีกรอบแนวคิดการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ประเด็นนี้มักถูกเพ่งเล็งไปที่คำอธิบายของทฤษฎีฐานราก (grounded theory)

สำหรับการตอบคำถามว่าในงานวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดในการวิจัยหรือไม่นั้น ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์และจัดแบ่งหมวดหมู่คำตอบของนักวิชาการได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

นักวิชาการกลุ่มแรก ระมัดระวังการกำหนดกรอบแนวคิดล่วงหน้าอย่างตายตัว โดยนักวิชาการที่มักได้รับการกล่าวถึง คือ Barney G. Glaser and Anselm L. Strauss (2017) ผู้บุกเบิกแนวคิดทฤษฎีฐานราก ซึ่งมักถูกอ้างอิงเพื่อสนับสนุนแนวคิดที่ว่า งานวิจัยเชิงคุณภาพไม่จำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาคำอธิบายของทั้งสองอย่างละเอียดแล้ว จะพบว่าจุดเน้นสำคัญมิได้อยู่ที่การปฏิเสธกรอบแนวคิดโดยสิ้นเชิง หากแต่อยู่ที่การระมัดระวังการกำหนดกรอบแนวคิดล่วงหน้าอย่างตายตัวจนกลายเป็นการครอบงำข้อมูลหรือบังคับข้อมูล (forcing data) ให้สอดคล้องกับแนวคิดเดิม โดยที่ Glaser and Strauss (2017, pp. 1–6) เห็นว่า การค้นพบทฤษฎีจากข้อมูล (discovery of

theory from data) ซึ่งเกิดขึ้นผ่านกระบวนการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบนั้น เป็นภารกิจที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าการทดสอบทฤษฎี โดยทฤษฎีที่ดีควรมีความสอดคล้องกับสถานการณ์เชิงประจักษ์ (fit) และสามารถใช้งานได้จริง (work) กล่าวคือ ทฤษฎีควรอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้อย่างเป็นธรรมชาติ มิใช่เกิดจากการบังคับข้อมูลให้เข้ากับทฤษฎีเดิม จากแนวคิดดังกล่าว ทฤษฎีฐานรากจึงให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ให้มโนทัศน์เชิงหมวดหมู่ (categories) และความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีเกิดขึ้นจากข้อมูล โดยเน้นการใช้กระบวนการอุปนัย (induction) ในการสร้างความรู้ นอกจากนี้ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการให้รหัสข้อมูล (coding) จะดำเนินไปพร้อมกันอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น หากนักวิจัยยึดกรอบแนวคิดที่ตายตัวมากเกินไป การให้รหัสข้อมูลอาจกลายเป็นเพียงกระบวนการค้นหาหลักฐานเพื่อสนับสนุนกรอบแนวคิดเดิมเท่านั้น ดังนั้น ผู้เขียนจึงจำแนกมุมมองของ Glaser and Strauss ว่าเป็นการ ระมัดระวังการกำหนดกรอบแนวคิดล่วงหน้าอย่างตายตัว มากกว่าการกำหนดว่า ไม่จำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งหากตีความเช่นนั้นอาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนได้

นักวิชาการกลุ่มที่สอง เห็นว่าการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถมีกรอบแนวคิดได้แต่ควรมีลักษณะยืดหยุ่นและพัฒนาไปพร้อมกับกระบวนการวิจัย นักวิชาการกลุ่มนี้อธิบายว่างานวิจัยเชิงคุณภาพสามารถมีกรอบแนวคิดการวิจัยได้ แต่กรอบแนวคิดดังกล่าวไม่ควรถูกมองว่าเป็นโครงสร้างที่ตายตัว แต่ควรมีลักษณะยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนไปพร้อมกับกระบวนการวิจัยและข้อค้นพบที่เกิดขึ้นจากภาคสนาม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ ชาย โพธิสิตา (2564, หน้า 69–70) ที่เห็นว่า กรอบแนวคิดการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเพียง

แนวทางสำหรับการค้นหาคำตอบในการวิจัย ซึ่งสามารถยืดหยุ่นหรือปรับเปลี่ยนได้เมื่อมีข้อมูลหรือหลักฐานใหม่ปรากฏขึ้น ทั้งนี้ ชาย โพธิสิตา ยังเห็นว่า การวิจัยเชิงคุณภาพมีหลายรูปแบบ โดยบางรูปแบบ เช่น ทฤษฎีฐานรากอาจไม่เหมาะกับการกำหนดกรอบแนวคิดที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้า ขณะที่บางรูปแบบ การมีกรอบแนวคิดหรือกรอบทฤษฎีก็มิใช่สิ่งต้องห้ามแต่อย่างใด ในทำนองเดียวกัน Ravitch and Carl (2021) อธิบายว่า กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพไม่ใช่สิ่งที่คงที่ (static) หากแต่เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลง พัฒนา และปรับปรุงได้ตลอดเวลา เมื่อผู้วิจัยได้รับข้อมูลหรือมุมมองใหม่จากกระบวนการวิจัย ดังนั้น กรอบแนวคิดจึงควรถูกมองว่าเป็นกระบวนการที่มีพลวัต (dynamic process) มากกว่าเป็นเพียงแผนภาพหรือโมเดลที่สร้างขึ้นครั้งเดียวแล้วสิ้นสุด สอดคล้องกับ Bingham et al. (2023) ที่เห็นว่า กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถเกิดขึ้นและพัฒนาไป (emergent) ได้ กล่าวคือ แม้กรอบแนวคิดอาจช่วยชี้นำการศึกษาในระยะแรก แต่กรอบดังกล่าวสามารถปรับปรุงหรือดัดแปลงเพิ่มเติมได้เมื่อมีข้อค้นพบใหม่ปรากฏขึ้น ทั้งนี้ Bingham et al. (2023) ยังได้ยกตัวอย่างการพัฒนากรอบแนวคิดที่อาศัยทั้งพื้นฐานทางทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และข้อค้นพบจากการวิจัยจริงร่วมกัน เพื่อให้กรอบแนวคิดมีความเหมาะสมกับบริบทของการศึกษา นอกจากนี้ วรรณดี สุทธินรากร (2559, หน้า 42–43) ยังเห็นสอดคล้องกันว่า แม้นักวิจัยเชิงคุณภาพจะไม่ยึดกรอบทฤษฎีอย่างตายตัว แต่สำหรับนักวิจัยที่ยังมีประสบการณ์น้อย การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดการวิจัยยังคงมีบทบาทสำคัญในการชี้นำการศึกษา ทั้งนี้ กรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างยืดหยุ่นตามสถานการณ์และข้อค้นพบที่เกิดขึ้นจริง จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า นักวิชาการกลุ่มนี้มิได้ปฏิเสธบทบาทของกรอบ

แนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ หากแต่เสนอว่า กรอบแนวคิดควรมีลักษณะยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปพร้อมกับกระบวนการวิจัย มากกว่าการกำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างตายตัวตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษา

นักวิชาการกลุ่มที่สาม เห็นว่างานวิจัยเชิงคุณภาพไม่อาจปราศจากกรอบแนวคิดได้โดยสิ้นเชิง เนื่องจากนักวิจัยทุกคนย่อมมีแนวคิด ความเชื่อ หรือมุมมองพื้นฐานเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ตนศึกษาอยู่ก่อนแล้ว แม้ว่าจะมิได้แสดงออกมาในรูปของกรอบแนวคิดที่เป็นทางการก็ตาม อาทิ ชยันต์ วรรธนะภูติ (2546, หน้า 31–32) ที่อธิบายว่า ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น นักวิจัยใช้ทฤษฎีในความหมายกว้างในฐานะเครื่องมือนำทางในการวิจัย กล่าวคือ ใช้เพื่อกำหนดแนวทางการวิจัย การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้ ในหลายกรณีนักวิจัยเชิงคุณภาพยังใช้ทฤษฎีเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทฤษฎีหรือแบบจำลองที่มีความหมายภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ นอกจากนี้ ชยันต์ วรรธนะภูติ (2546) ยังเห็นว่า เป็นไปไม่ได้ที่นักวิจัยจะเข้าสู่สนามวิจัยโดยปราศจากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ตนศึกษาโดยสิ้นเชิง เพราะนักวิจัยย่อมต้องมีความเข้าใจพื้นฐานบางอย่างอยู่ก่อน เพียงแต่ในบางกรณีอาจมิได้ระบุแนวคิดดังกล่าวออกมาอย่างชัดเจนในลักษณะของกรอบทฤษฎีที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานทางสถิติเท่านั้น เช่นเดียวกันกับ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2554, หน้า 115) เห็นว่า ข้อถกเถียงที่ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพไม่จำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัยนั้น เป็นความเข้าใจที่ยังคงได้รับการยึดถืออยู่ในหมู่นักวิชาการบางส่วน ทั้งที่ในความเป็นจริง นักวิจัยไม่อาจเข้าสู่สนามวิจัยโดยไม่รู้ว่าจะเก็บข้อมูลอะไร หรือจะมองหาปรากฏการณ์ใด เพราะทันทีที่นักวิจัยรู้ว่าจะศึกษาอะไรหรือให้ความสำคัญกับสิ่งใดย่อมสะท้อนว่ามีแนวความคิดหรือกรอบการมองปรากฏการณ์บางประการอยู่แล้ว

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า นักวิชาการกลุ่มนี้มิได้มองกรอบแนวคิดการวิจัยในความหมายที่จำกัดอยู่เพียงแผนภาพหรือโมเดลเชิงความสัมพันธ์ของตัวแปร หากแต่มองในความหมายที่กว้างกว่า กล่าวคือ หมายรวมถึงแนวคิดพื้นฐาน มุมมอง หรือกรอบการทำความเข้าใจที่นักวิจัยใช้ในการมองปรากฏการณ์และกำหนดทิศทางของการศึกษา ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยเชิงคุณภาพจึงอาจไม่ได้ปราศจากกรอบแนวคิดโดยสิ้นเชิง หากแต่กรอบแนวคิดดังกล่าวอาจมิได้ปรากฏอย่างชัดเจนหรือมีลักษณะตายตัวเช่นเดียวกับงานวิจัยเชิงปริมาณเท่านั้น

จากการพิจารณาคำอธิบายของนักวิชาการข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความคลุมเครือเกี่ยวกับความจำเป็นของกรอบแนวคิดการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มิได้เกิดขึ้นเพียงเพราะนักวิชาการมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเท่านั้น หากแต่ยังเกี่ยวข้องกับความแตกต่างในการทำความเข้าใจความหมายของกรอบแนวคิดการวิจัย รวมถึงความแตกต่างของประเภทและกระบวนทัศน์ของการวิจัยเชิงคุณภาพเองด้วย ทั้งนี้ นักวิชาการบางกลุ่มให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ให้ข้อค้นพบและความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีเกิดขึ้นจากข้อมูล จึงระมัดระวังการกำหนดกรอบแนวคิดล่วงหน้าอย่างตายตัว ขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่า แม้งานวิจัยเชิงคุณภาพจะมิได้ใช้กรอบแนวคิดในลักษณะเดียวกับงานวิจัยเชิงปริมาณ แต่นักวิจัยก็ไม่อาจเข้าสู่สนามวิจัยโดยปราศจากแนวคิดหรือมุมมองพื้นฐานเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้โดยสิ้นเชิง

สำหรับผู้เขียน เห็นว่า ประเด็นสำคัญของการอภิปรายดังกล่าวอาจมิได้อยู่ที่การตัดสินว่างานวิจัยเชิงคุณภาพควรมีกรอบแนวคิดการวิจัยหรือไม่ หากแต่อยู่ที่ลักษณะและระดับของการใช้กรอบแนวคิดมากกว่า กล่าวคือ งานวิจัยเชิงคุณภาพบางประเภทอาจไม่เหมาะกับการกำหนดกรอบแนวคิดที่ชัดเจนและ

ตายตัวไว้ล่วงหน้า โดยเฉพาะงานวิจัยที่มุ่งเปิดพื้นที่ให้ข้อค้นพบเกิดขึ้นจากข้อมูลภาคสนาม อย่างไรก็ตาม การไม่มีกรอบแนวคิดที่ตายตัว มิได้หมายความว่านักวิจัยปราศจากแนวคิด มุมมอง หรือกรอบการทำความเข้าใจใด ๆ ต่อปรากฏการณ์ที่ศึกษา ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพควรมองในลักษณะที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปพร้อมกับกระบวนการวิจัย มากกว่าการมองว่าเป็นโครงสร้างที่ต้องกำหนดไว้อย่างตายตัวตั้งแต่เริ่มต้น หรือในทางตรงกันข้ามคือไม่จำเป็นต้องมีเลยโดยสิ้นเชิง

ตารางที่ 2 สรุปประเด็นคำถามที่สะท้อนความคลุมเครือของกรอบแนวคิดการวิจัย

ประเด็นคำถาม	มุมมองนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	มุมมองของผู้เขียน
1. กรอบแนวคิดการวิจัยคืออะไร	กลุ่มแรก : มองกรอบแนวคิดในฐานะผลผลิต คือ มองเป็นแผนภาพ แผนผัง หรือคำอธิบายที่แสดงแนวคิดและความสัมพันธ์	Miles & Huberman (1994 as cited in Maxwell, 2013) Bingham et al. (2023) นงลักษณ์ วิรัชชัย (2552)	กรอบแนวคิดการวิจัย หมายถึง โครงสร้างทางความคิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างมีตรรกะและเป็นลำดับ เพื่อจัดระบบอธิบาย และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด ปัจจัย มโนทัศน์ หรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา ทั้งนี้ โครงสร้างดังกล่าวทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงคำถามวิจัย กรอบทฤษฎี และวิธีดำเนินการวิจัยเข้าไว้ด้วยกันอย่างสอดคล้องกัน
	กลุ่มที่สอง : มองกรอบแนวคิดในฐานะตรรกะการวิจัย	Ravitch & Riggan (2017)	
	กลุ่มที่สาม : มองกรอบแนวคิดในฐานะหน้าที่เชื่อมโยง	Thomson (2025)	

ประเด็นคำถาม	มุมมองนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	มุมมองของผู้เขียน
2. กรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเหมือนกันหรือไม่?	กลุ่มแรก : สามารถใช้แทนกันได้	Maxwell (2013) Atkins & Wallace (2012) ชาย โพธิสิตา (2564) จุมพล หนิมพานิช (2551)	ทั้งสองสิ่งนี้เป็นคนละสิ่งกัน โดยกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นโครงสร้างทางความคิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อใช้อธิบายปัญหาวิจัยของตน อย่างไรก็ตามในบางกรณีกรอบแนวคิดการวิจัยอาจมีลักษณะใกล้เคียงหรือแทบไม่ต่างจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี
	กลุ่มที่สอง : กรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเป็นคนละสิ่งกัน	Chukwuere (2021) Bingham et al. (2023) Luft et al. (2022) Ngulube et al. (2015) Salawu et al. (2023) Fang et al. (2026) นงลักษณ์ วิรัชชัย (2552) รัตนะ บัวสนธ์ (2551) วรรณี แกมเกตุ (2555)	
3. กรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีอะไรมีขอบเขตกว้างกว่ากัน?	กลุ่มแรก : กรอบแนวคิดการวิจัยมีขอบเขตแคบกว่าหรือเท่ากับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี	นงลักษณ์ วิรัชชัย (2552) วรรณี แกมเกตุ (2555) กุหลาบ รัตนสัจธรรม (2550) Ngulube et al. (2015)	ไม่สามารถสรุปได้อย่างตายตัวว่าสิ่งใดมีขอบเขตกว้างกว่ากัน ความสัมพันธ์ระหว่างกรอบแนวคิดทั้งสองขึ้นอยู่กับลักษณะการออกแบบงานวิจัยและวิธีที่ผู้วิจัยนำทฤษฎีมาใช้ กรอบแนวคิดการวิจัยอาจแคบกว่า เท่ากับ หรือกว้างกว่ากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีก็ได้
	กลุ่มที่สอง : กรอบแนวคิดการวิจัยมีขอบเขตกว้างกว่าหรือเท่ากับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี	Bingham et al. (2023) Luft et al. (2022) Salawu et al. (2023)	

ประเด็นคำถาม	มุมมองนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	มุมมองของผู้เขียน
4. ในงานวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัยหรือไม่?	กลุ่มแรก : ระมัดระวังการกำหนดกรอบแนวคิดล่วงหน้าอย่างตายตัว	Glaser and Strauss (2017)	ผู้เขียนเห็นว่า ประเด็นสำคัญมิใช่อยู่ที่การมีหรือไม่มีกรอบแนวคิด หากแต่อยู่ที่การใช้กรอบแนวคิดอย่างยืดหยุ่นและสอดคล้องกับลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ
	กลุ่มที่สอง: มีกรอบแนวคิดได้แต่ควรมีลักษณะยืดหยุ่นและพัฒนาไปพร้อมกับกระบวนการวิจัย	Ravitch and Carl (2021) Bingham et al. (2023) วรรณดี สุทธินรากร (2559) ชาย โพธิสิตา (2564)	
	กลุ่มที่สาม: งานวิจัยเชิงคุณภาพไม่อาจปราศจากกรอบแนวคิดการวิจัยได้โดยสิ้นเชิง	ชยันต์ วรรธนะภูติ (2546) สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2554)	

ที่มา: ผู้เขียนวิเคราะห์จากนักวิชาการดังได้อ้างอิงในตารางแล้ว

กรอบแนวคิดการวิจัยกับความจำเป็น: มาจากไหน? จำเป็นอย่างไร?

ในส่วนนี้ผู้เขียนขอแบ่งแยกเป็น 2 หัวข้อย่อย โดยผ่าน 2 คำถาม ได้แก่ กรอบแนวคิดการวิจัยมาจากไหน และ กรอบแนวคิดการวิจัยมีความสำคัญหรือจำเป็นอย่างไร

คำถามที่ 1 : กรอบแนวคิดการวิจัยมาจากไหน?

ต่อคำถามนี้ มักเป็นที่เข้าใจร่วมกันทั้งในกลุ่มนักวิชาการ และนักวิจัยว่า กรอบแนวคิดการวิจัยมีที่มาจากการทบทวนวรรณกรรม (นักวิชาการที่ระบุที่มาดังกล่าวไว้ชัด อาทิ ณัฐกริช เปาอินทร์, 2558; Ravitch & Riggan, 2017; Chukwuedo & Uko-Aviomoh, 2015; Adom et al., 2018) ดังเช่น ณัฐกริช เปาอินทร์ (2558, หน้า 26) อธิบายว่า กรอบแนวคิดการวิจัยเกิดจากการที่นักวิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรม โดยทำการผสมผสานและกลั่นกรองพร้อมทั้งสกัดองค์ความรู้เหล่านั้นออกมาเป็นกรอบแนวคิดที่เป็นฐานคติ (assumption) ที่นักวิจัยใช้ยึดถือเป็นหลักในการพิสูจน์ทราบความจริง ทั้งนี้การทบทวนวรรณกรรม กล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการในการค้นหา ศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และประเมินค่า และนำเสนอ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่นักวิจัยกำลังสนใจศึกษา (วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ, 2567, หน้า 99)

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงนั้น มักเป็นที่เข้าใจร่วมกันว่า แหล่งของวรรณกรรมที่ทบทวนหลักๆ ที่เป็นที่มาของกรอบแนวคิด คือ มาจาก ทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ (ซึ่งประเด็นนี้มีความเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ผู้เขียนได้กล่าวไปในหัวข้อเรื่องความคลุมเครือไปแล้ว) แต่ความเป็นจริงนั้น ยังมีแหล่งอื่นๆ ที่เป็นที่มาของกรอบแนวคิดการวิจัยได้ อาทิ มาจากความรู้จากประสบการณ์ของนักวิจัย (experiential knowledge) มาจากการวิจัยนำร่องและเชิงสำรวจ (pilot and exploratory research) (Maxwell, 2013; วรรณี แกมเกตุ, 2555; วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ, 2567, หน้า 110-111; ชาย โพธิสิตา, 2564, หน้า 67-69) เป็นต้น เพียงแต่อาจต้องเข้าใจร่วมกันว่างานวิจัยมีหลายประเภท ในงานวิจัยบางประเภท โดยเฉพาะทฤษฎีฐานราก อาจให้การยอมรับวรรณกรรมที่ได้มาจากประสบการณ์

ดังที่ Maxwell (2013) ให้ความเห็นว่าการมุ่งเน้นเฉพาะวรรณกรรมที่มาจากทฤษฎีและแนวคิดอาจทำให้นักวิจัยละเลยประสบการณ์ของตนซึ่งเป็นหนึ่งในทรัพยากรทางแนวคิดที่สำคัญ แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า สำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณทางรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะงานของนักศึกษาหรือนักวิจัยมือใหม่ การพัฒนากรอบแนวคิดจากประสบการณ์ส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว มักถูกตั้งคำถามโดยอาจารย์ที่ปรึกษาหรือกรรมการสอบเกี่ยวกับที่มาของกรอบแนวคิดและเหตุผลของการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ทั้งนี้องค์ประกอบของกรอบแนวคิด จะประกอบด้วย (1) แนวคิดและแนวคิดเชิงนามธรรม (concepts and constructs) กรอบแนวคิดจะมีความคิดหลัก (main idea) ตัวแปร (variables) หรือปรากฏการณ์ (phenomena) ที่อยู่ในขอบเขตการศึกษา (2) ความสัมพันธ์ (relationships) คือ วิธีที่แนวคิดเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ (interact) ส่งอิทธิพล (influence) หรือพึ่งพา (depend on) ซึ่งกันและกัน และ (3) ฐานทางทฤษฎี (theoretical basis) คือ ทฤษฎีหรือกระบวนทัศน์ (paradigms) รากฐานที่เป็นแหล่งที่มาของกรอบแนวคิดนั้น ตัวอย่างเช่น ในการศึกษาที่ตรวจสอบความหลากหลายในที่ทำงาน (workplace diversity) กรอบแนวคิดอาจประกอบด้วยแนวคิดเชิงนามธรรม (constructs) เช่น วัฒนธรรมองค์การ (organizational culture) การมีส่วนร่วมของบุคลากร (employee inclusion) และผลิตภาพ (productivity) พร้อมทั้งความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การตั้งสมมติฐานระหว่างโครงสร้างเหล่านี้ (Thomson, 2025)

คำถามที่ 2 : กรอบแนวคิดการวิจัยมีความสำคัญหรือจำเป็นอย่างไร?

นักวิชาการได้อุปมากรอบแนวคิดการวิจัยไว้หลากหลาย อาทิ Maxwell (2013) อุปมาไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่ เปรียบเสมือนตู้เสื้อผ้า (a coat closet) ที่ให้กรอบในการทำความเข้าใจสิ่งที่นักวิจัยเห็นและเชื่อมโยงข้อมูลที่ดูไม่เกี่ยวข้องกัน และ เปรียบเสมือนแสงไฟสปอตไลต์ (a spotlight) ที่ส่องสว่างเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์เฉพาะและเผยให้เห็นความสัมพันธ์ที่อาจมองข้าม ส่วน Collins and Stockton (2018) เห็นว่า กรอบแนวคิดการวิจัยทำหน้าที่เป็น แผนที่ (map) ที่แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมทั้งหมดทำงานร่วมกันอย่างไรภายในงานวิจัยหนึ่งเรื่อง ขณะที่ Ngulube (2018 as cited in Chukwuere, 2021, p.2681) มองว่ากรอบแนวคิดเป็นกาว (glue) ที่เชื่อมโยงงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ให้เป็นหนึ่งเดียว Ravitch and Carl (2021) เห็นว่ากรอบแนวคิดการวิจัยเปรียบเปรยได้หลายสิ่ง อาทิ เข็มทิศ (compass) จุดสังเกตที่สำคัญ (landmarks) ระบบนำทาง (navigation system) ฟังก์ชันการซูมของเครื่องมือการมองเห็น (zoom function of your vision apparatus) ส่วน Luft et al. (2022) เห็นว่า ในขณะที่กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีทำหน้าที่อธิบายเลนส์ (lens) ที่นักวิจัยใช้มองงานวิจัย ส่วนกรอบแนวคิดการวิจัยมักมีลักษณะเป็นกลไก (mechanistic) มากกว่าและสามารถปรับเปลี่ยนได้มากกว่า

จากอุปมาที่นักวิชาการใช้ในการอธิบายกรอบแนวคิดการวิจัยที่หลากหลายนั้น ได้สะท้อนบทบาทของกรอบแนวคิดในหลายมิติ กล่าวคือ บางอุปมาเน้นบทบาทในการชี้นำการมองปรากฏการณ์ เช่น สปอตไลต์ของ Maxwell และฟังก์ชันการซูมของ Ravitch and Carl ขณะที่บางอุปมาเน้นบทบาทในการ

เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของงานวิจัย เช่น กาว (glue) ของ Ngulube หรือแผนที่ (map) ของ Collins and Stockton ส่วนการเปรียบกรอบแนวคิดการวิจัยเสมือนเข็มทิศ (compass) จุดสังเกตที่สำคัญ (landmarks) และระบบนำทาง (navigation system) ของ Ravitch and Carl สะท้อนบทบาทในการกำหนดทิศทางการวิจัย ขณะที่ Luft et al. (2022) มองว่ากรอบแนวคิดการวิจัยมีลักษณะเชิงกลไก (mechanistic) มากกว่า ดังนั้น แม้อุปมาจะมีความแตกต่างกัน แต่อุปมาเหล่านี้ล้วนสะท้อนว่ากรอบแนวคิดการวิจัยช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็น จัดระบบเชื่อมโยง และกำหนดทิศทางในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างเป็นระบบ

ผู้เขียนได้รวบรวมความสำคัญซึ่งถือได้ว่าเป็นเหตุผลแห่งความจำเป็นที่ทำให้ควรมีกรอบแนวคิดการวิจัย 3 ด้าน (รวม 10 ประการ) ดังนี้

1. ความจำเป็นต่อการออกแบบและดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 3 เหตุผลย่อย ได้แก่ ช่วยทำให้คำถามวิจัยชัดเจน ช่วยชี้นำระเบียบวิธีวิจัย และ ช่วยสร้างความสอดคล้องเชิงตรรกะ

1.1 ช่วยทำให้คำถามวิจัยมีความชัดเจน โดยกรอบแนวคิดการวิจัยจะช่วยปรับแต่ง (refine) แนวคิดการวิจัยที่ยังมีลักษณะกว้างๆ ให้กลายเป็นคำถามวิจัยที่มีความเฉพาะเจาะจงและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Thomson, 2025; Soliani, Ferreira, Nóbrega, & Lobão, 2026; Chukwuere, 2021) ยกตัวอย่างเช่น สมมติผู้วิจัยมีคำถามวิจัยว่ามีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการแปรสภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในประเทศไทย ซึ่งในเบื้องต้นนักวิจัยจะยังมีเพียงคำถามกว้างๆ ว่ามีปัจจัยใดบ้าง แต่จากการที่ได้ทบทวนวรรณกรรมกระทั่งเกิด

การตกผลึกทางความคิด สุดท้ายผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดการวิจัยที่มีความชัดเจนถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จว่ามีปัจจัยใดบ้างซึ่งจะนำไปสู่การทดสอบต่อไป

1.2 ช่วยชี้นำระเบียบวิธีวิจัย กำกับทิศทางการวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัยที่ชัดเจนจะช่วยกำหนดทิศทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล (Thomson, 2025; Ngulube et al., 2015; Ravitch & Carl, 2021) ดังตัวอย่างเช่น หากนักวิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการ จากกรอบแนวคิดนี้ทำให้ต้องเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ถามตัวแปรเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและเรื่องความผูกพันต่อองค์การ โดยไม่จำเป็นต้องเก็บข้อมูลเรื่องอื่นๆ (เช่น บุคลิกภาพ ความฉลาดทางอารมณ์ หรือวัฒนธรรมองค์การ เพราะไม่ได้อยู่ในกรอบแนวคิด) และในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยอาจใช้การวิเคราะห์ถดถอย (regression analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะกรอบแนวคิดการวิจัยได้กำหนดความสัมพันธ์ที่ต้องการศึกษาไว้แล้ว

1.3 ช่วยสร้างความสอดคล้อง ความเชื่อมโยงเชิงตรรกะ (Thomson, 2025; Ravitch & Carl, 2021; Chukwuere, 2021) Ravitch and Carl (2021) เห็นว่ากรอบแนวคิดการวิจัย มิใช่เพียงสิ่งที่เพิ่มเข้ามาในงานวิจัย แต่เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในทุกส่วนของกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเลือกหัวข้อ การกำหนดปัญหาวิจัย การเลือกวิธีการวิจัย การตีความข้อมูล ทั้งนี้เพราะกรอบแนวคิดการวิจัยทำหน้าที่เป็นทั้งโครงสร้างในการคิด (structure for thinking) เครื่องมือในการตัดสินใจ (decision-making tool) และกลไกในการสร้างความเชื่อมโยง (mechanism for integration) ตลอดกระบวนการวิจัยทั้งหมด ดังนั้นกรอบแนวคิดการวิจัยจะต้องมีความสอดคล้อง (alignment) ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของการวิจัยได้

2. ความจำเป็นต่อการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ ประกอบด้วย 5 เหตุผลย่อย ได้แก่ ช่วยจัดระเบียบแนวคิด ช่วยยึดโยงกับทฤษฎี ช่วยอธิบายข้อค้นพบ ช่วยสร้างความสนับสนุนการขับเคลื่อนจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม และสนับสนุนการเคลื่อนจากนามธรรมกลับมาสู่รูปธรรม

2.1 ช่วยจัดระเบียบแนวคิดของปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยกรอบแนวคิดการวิจัยช่วยจำแนกหมวดหมู่ของแนวคิด อธิบายกลไกที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเหล่านั้น ทำให้ปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนสามารถทำความเข้าใจได้อย่างเป็นระบบ (Soliani et al., 2026) ตัวอย่างเช่น สมมตินักวิจัยต้องการศึกษาว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ข้าราชการบางคนต่อต้านการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งตอนแรกมีข้อมูลจำนวนมากที่ปะปนกันถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่การมีกรอบแนวคิดทำให้จัดหมวดหมู่ได้ว่ามี 3 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยองค์การ และปัจจัยด้านเทคโนโลยี ที่ส่งผลต่อการต่อต้านการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ เป็นต้น

2.2 ช่วยยึดโยงงานวิจัยเข้ากับทฤษฎี ซึ่งเป็นหลักประกันว่างานวิจัยนั้นมิได้มีแค่เพียงความใหม่ (innovative) เท่านั้น แต่ยังมีความน่าเชื่อถือ (credible) และมีความสอดคล้องกับบริบทอีกด้วย (Thomson, 2025) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กรอบแนวคิดการวิจัยช่วยจัดวางงานวิจัยให้อยู่ภายในฐานความรู้ที่มีอยู่เดิม (existing knowledge base) อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นพื้นฐานและเหตุผลสนับสนุนสำหรับการศึกษาของนักวิจัย (Bingham et al., 2023)

2.3 ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากข้อค้นพบ กรอบแนวคิดช่วยในการคาดการณ์ (predict) และอธิบาย (explain) ข้อค้นพบของนักวิจัย ซึ่ง

สามารถสนับสนุนการพัฒนาข้อเสนอแนะของนักวิจัยได้อีกด้วย (Bingham et al., 2023)

2.4 ช่วยสร้างความสนับสนุนการขับเคลื่อนจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม (from the concrete back to the abstract) (Bingham et al., 2023; Ravitch & Carl, 2021) กรอบแนวคิดช่วยให้นักวิจัยสามารถยกระดับสิ่งที่สังเกตเห็นหรือข้อมูลที่เก็บจากภาคสนาม (ซึ่งเป็นของจริง จับต้องได้ เฉพาะเจาะจง) ขึ้นไปสู่การอธิบายในเชิงทฤษฎีหรือหลักการทั่วไปที่กว้างกว่า

2.5 ช่วยสนับสนุนการเคลื่อนจากนามธรรมกลับมาสู่รูปธรรม (from the abstract to the concrete) (Bingham et al., 2023; Ngulube et al., 2015; Ravitch & Carl, 2021) กรอบแนวคิดช่วยให้นักวิจัยนำทฤษฎีลงมาสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ เมื่อเราเลือกกรอบแนวคิดแล้ว กรอบแนวคิดจะช่วยบอกว่าควรไปดูอะไร วัดอะไร ถามคำถามอะไร ในโลกของความเป็นจริง

3. ความจำเป็นต่อการสื่อสารและการสะท้อนตนเอง ประกอบด้วย 2 ข้อย่อย ได้แก่ ช่วยสื่อสารงานวิจัยและช่วยระบุจุดยืนของนักวิจัย

3.1 ช่วยสื่อสารงานวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัยช่วยให้ผู้อ่านและผู้ประเมินงานวิจัยเข้าใจพื้นฐานทางทฤษฎี (theoretical foundation) และทิศทางของงานวิจัย (direction to the research) ได้ง่ายขึ้น (Thomson, 2025) สิ่งสำคัญคือกรอบแนวคิดต้องสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่า องค์ประกอบหลักของการวิจัยคืออะไร? องค์ประกอบเหล่านั้นสัมพันธ์กันอย่างไร? และองค์ประกอบเหล่านั้นร่วมกันชี้นำการวิจัยอย่างไร? ซึ่งผู้วิจัยต้องให้ความสำคัญกับความหมาย (meaning) และความสัมพันธ์เชิงแนวคิด (conceptual relationships) มากกว่าการ

เน้นที่ทำให้ภาพนั้นสวยงาม หรือสลับซับซ้อนเต็มไปด้วยลูกศรหรือกล่องข้อความจำนวนมาก แต่กลับไม่สามารถอธิบายเชิงตรรกะของงานวิจัยได้อย่างแท้จริง (Ravitch & Carl, 2021) สำหรับผู้เขียนเองหากต้องอ่านงานวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัยถือได้ว่าเป็นสิ่งต้นๆ ที่ต้องเปิดดูก่อน เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจภาพรวมของงานวิจัยชิ้นนั้นได้อย่างรวดเร็ว แต่หากเปิดแล้วดูไม่รู้เรื่อง ไม่สัมพันธ์กับสิ่งที่ผู้วิจัยกำลังทำการศึกษา ก็สามารถประเมินได้ว่านักวิจัยท่านนั้นน่าจะไม่เข้าใจกรอบแนวคิดการวิจัยซึ่งอาจมาจากการยังไม่ตกผลึกทางความคิด หรือการไม่เข้าใจการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัย

3.2 ช่วยนักวิจัยในการระบุจุดยืนของนักวิจัย (Ravitch & Carl, 2021) และสร้างโลกทัศน์ของตนเองเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา (Adom et al., 2018) ว่าผู้วิจัยมองโลก เข้าใจความรู้ และตีความประสบการณ์ผ่านมุมมองใด กรอบแนวคิดยังทำหน้าที่เป็นกลไกการบูรณาการทางความคิด (thought integration mechanism) เพื่อเรียนรู้จากองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญที่มีอยู่เดิม ขณะที่นักวิจัยกำลังพัฒนาและท้ายที่สุดสร้างองค์ความรู้ใหม่ ทั้งภายในและอาจข้ามไปยังชุมชนทางความคิด (thought communities) ต่างๆ ที่ดำรงอยู่แล้ว (Ravitch & Riggan, 2017) ซึ่ง Ravitch and Carl (2021) เห็นว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากตัวผู้วิจัยเองถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความรู้ ดังนั้นการตระหนักรู้ถึงบทบาท อคติ สมมติฐาน และตำแหน่งแห่งที่ของตัวตนของผู้วิจัย จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของกรอบแนวคิดการวิจัยเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 2 ความจำเป็นของกรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ผู้เขียนสังเคราะห์ขึ้นจากการจัดหมวดหมู่ประเด็นต่างๆ ที่ได้มาจาก Adom et al. (2018) Bingham et al. (2023) Chukwuere (2021) Ngulube et al. (2015) Ravitch and Carl (2021) Ravitch and Riggan (2017) Soliani et al. (2026) Thomson (2025)

บทสรุปและอภิปราย: ความจำเป็นท่ามกลางความคลุมเครือ

บทความนี้ได้ฉายภาพให้เห็นว่า แม้กรอบแนวคิดในการวิจัยจะเป็นสิ่งที่ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งในกระบวนการวิจัย แต่ในการทำวิจัยจริงพบว่ามีนักศึกษา และนักวิจัยจำนวนไม่น้อยที่เกิดความสับสน ไม่เข้าใจ มองไม่เห็นความสำคัญและความเชื่อมโยงของกรอบแนวคิดการวิจัยกับส่วนประกอบอื่นๆ ของงานวิจัย ซึ่งความสับสนดังกล่าวนี้ หากพิจารณาให้ถี่ถ้วน ส่วนหนึ่งเกิดจาก

ความคลุมเครือของคำอธิบายโดยนักวิชาการเองโดยผู้เขียนได้ยกตัวอย่างการตั้งคำถามใน 4 ประการ ได้แก่ (1) กรอบแนวคิดการวิจัยคืออะไร (2) กรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเหมือนกันหรือไม่ (3) กรอบแนวคิดการวิจัยกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี อะไรมีขอบเขตกว้างกว่ากัน และ (4) ในงานวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดการวิจัยหรือไม่ ซึ่งทั้ง 4 ประเด็นคำถามนี้ แม้ดูผิวเผินจะเป็นคำถามพื้นๆ แต่กลับได้รับคำตอบที่แตกต่างหลากหลายจากนักวิชาการ ความคลุมเครือจากคำอธิบายในเชิงวิชาการนี้เองเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสับสนให้กับผู้ที่ศึกษาค้นคว้า พยายามทำความเข้าใจในสิ่งนี้ เพราะยิ่งอ่านจากหลายแหล่งหรือฟังบรรยายจากนักวิชาการหลายคนอาจได้รับคำอธิบายที่แตกต่างกันไป บทความนี้จึงได้พยายามจัดหมวดหมู่คำตอบที่สะท้อนความหลากหลายทางความคิดของนักวิชาการ และในแต่ละประเด็นผู้เขียนได้สอดแทรกจุดยืนของตนเองด้วยโดยมิได้ประสงค์บ่งชี้ว่าความเห็นของผู้เขียนเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือดีกว่าของนักวิชาการท่านอื่นๆ แต่เห็นว่าการที่ได้ศึกษาค้นคว้าในสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วการมีจุดยืนของตนเอง (แต่เป็นจุดที่ยืนอยู่บนฐานของการศึกษาค้นคว้ามาแล้ว) ย่อมเปรียบเสมือนนักเดินทางที่ได้เลือกเส้นทางของตน จากทางเดินที่มีหลายเส้นทาง โดยผ่านการศึกษาแผนที่ครบทุกเส้นทางแล้ว การเดินทางนั้นย่อมไม่หลงทางหลงประเด็น

ประเด็นความหลากหลายทางความคิดของนักวิชาการที่ก่อให้เกิดความคลุมเครือนั้น ดังที่บทความนี้ได้พยายามสะท้อนผ่านคำตอบใน 4 คำถามแล้ว หากอภิปรายถึงสาเหตุอาจเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย อาทิ การขาดแคลนหนังสือ ตำรา และแหล่งวรรณกรรมที่อธิบายการสร้างกรอบทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัยอย่างครอบคลุม ความแตกต่างทางมุมมองของนักวิชาการเกี่ยวกับความหมายและ

การใช้กรอบแนวคิดการวิจัย รวมถึงข้อจำกัดของนักศึกษาและนักวิจัยมือใหม่ในการทบทวน สังเคราะห์ และจัดระเบียบองค์ความรู้จากวรรณกรรมจำนวนมากให้ตกผลึกเป็นกรอบแนวคิดที่มีความสอดคล้องเชิงตรรกะกับองค์ประกอบอื่นของงานวิจัย (Chukwuedo & Uko-Aviomoh, 2015) ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กรอบแนวคิดการวิจัยยังคงเป็นประเด็นที่มีความคลุมเครือและเปิดช่องให้เกิดการตีความที่หลากหลายในทางวิชาการ

นอกจากนี้แม้ในบทความจะสะท้อนให้เห็นถึงความคลุมเครือที่หลากหลายคำตอบจากนักวิชาการและรวมถึงจากจุดยืนของผู้เขียนเองด้วย แต่บทความนี้ก็ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการมีกรอบแนวคิดการวิจัย โดยบทความนี้ได้รวบรวมความจำเป็นใน 10 ประการจัดแบ่งเป็น 3 หมวดหมู่ คือ (1) ความจำเป็นต่อการออกแบบและดำเนินการวิจัย (2) ความจำเป็นต่อการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ และ (3) ความจำเป็นต่อการสื่อสารและการสะท้อนตนเอง แม้ว่าความจำเป็นทั้ง 10 ประการดังกล่าวจะสะท้อนบทบาทของกรอบแนวคิดการวิจัยในมิติที่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะพบว่า ความจำเป็นทั้งหมดล้วนมีรากฐานร่วมกัน คือ การทำหน้าที่เชื่อมโยงและสร้างความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาวิจัย คำถามวิจัย วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย วิธีวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายผลการวิจัย กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้นักวิชาการจะมีคำอธิบายเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการวิจัยแตกต่างกันในหลายประเด็น แต่กลับมีจุดร่วมสำคัญคือการยอมรับว่ากรอบแนวคิดการวิจัยมีบทบาทเป็นกลไกในการสร้างความเชื่อมโยงและความสอดคล้องเชิงตรรกะให้แก่งานวิจัยทั้งระบบ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Ravitch and Carl

(2021) ได้อธิบายว่ากรอบแนวคิดการวิจัยนั้นมิใช่เพียงส่วนประกอบหนึ่งของงานวิจัย แต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญที่เชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งหมดของกระบวนการวิจัยเข้าไว้ด้วยกัน กรอบแนวคิดการวิจัยมีบทบาทต่อคุณภาพของงานวิจัย ความเข้มงวดทางวิชาการ ความสอดคล้องภายในงาน และความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ใหม่อย่างมีความหมาย

อย่างไรก็ตามแม้บทความนี้จะต้องการทั้งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของกรอบแนวคิดการวิจัย (ที่ยังมีความคลุมเครือ) แต่ในความเป็นจริงการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยก็มีข้อจำกัด ดังที่นักวิชาการที่เชี่ยวชาญวิจัยเชิงคุณภาพอาทิ Maxwell (2013) กล่าวว่า ทฤษฎีที่ส่องสว่างพื้นที่หนึ่งก็จะทิ้งอีกพื้นที่ไว้ในความมืด ไม่มีทฤษฎีใดที่สามารถส่องสว่างได้ทุกอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับ ชาย โพธิสิตา (2564) อธิบายว่า กรอบแนวคิดการวิจัยเปรียบได้กับสปอตไลท์ที่ส่องสว่างให้เห็นได้ชัดเฉพาะสิ่งที่อยู่ในขอบเขตที่แสงไฟส่องถึงเท่านั้น ส่วนพื้นที่ที่อยู่นอกขอบเขตของสปอตไลท์นั้นจะไม่ได้รับแสงสว่าง ซึ่งหมายความว่าสิ่งดีๆ ที่อยู่นอกกรอบแนวคิดในการวิจัยของผู้วิจัยนั้น นักวิจัยอาจมองไม่เห็นความสำคัญหรือมองข้ามไปได้ เพียงแต่เรื่องข้อจำกัดของการมีการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยนั้นอยู่นอกขอบข่ายของวัตถุประสงค์ในบทความชิ้นนี้แต่ก็เป็นสิ่งที่ต้องพึงตระหนักเช่นกัน โดยเหตุนี้ในงานวิจัยบางประเภทจึงไม่ได้กำหนดกรอบแนวคิดหรือกำหนดกรอบแนวคิดไว้แบบยืดหยุ่น (ดังที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างทฤษฎีฐานราก) ทั้งนี้ สุวิมล ว่องวาณิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย (2554, หน้า 100-119) ยังได้ระบุถึงวิธีการดำเนินการวิจัยในวิจัยบางประเภทที่ไม่จำเป็นต้องกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ และการวิจัยเชิงคุณภาพไม่ต้อง

กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยล่วงหน้า ขณะที่การวิจัยเชิงสำรวจ วิจัยเชิงทดลอง วิจัยกึ่งทดลอง วิจัยเชิงบรรยาย/เชิงสัมพันธ์/เชิงเปรียบเทียบสาเหตุ การวิจัยเชิงประเมินผล การวิจัยและพัฒนา การวิจัยอนาคต และการวิจัยของการสังเคราะห์งานวิจัย มีการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย เพียงแต่อาจมีรูปแบบการนำเสนอกรอบแนวคิดที่แตกต่างกันไป ซึ่งการวิเคราะห์และจำแนกแจกแจงในรายละเอียดของการวิจัยแต่ละประเภทว่าควรมีกรอบแนวคิดการวิจัยหรือไม่ควรกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยนั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าทำการศึกษาค้นคว้าต่อไปในรายละเอียดว่ามีนักวิชาการอธิบายไว้กันอย่างไรบ้าง มีความคลุมเครือหรือไม่ และเหตุใดงานวิจัยประเภทนั้นๆ จึงมีหรือไม่มีการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งในประเด็นนี้อาจต้องรอการศึกษาในบทความต่อๆ ไป

ดังนั้นสำหรับบทความนี้ผู้เขียนจึงขอกล่าวปิดท้ายไว้ว่า ความคลุมเครือของกรอบแนวคิดการวิจัยอาจไม่ใช่ปัญหาที่ต้องขจัดให้หมดสิ้น หากแต่เป็นธรรมชาติของแนวคิดที่ถูกนำไปใช้ในบริบทการวิจัยที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ไม่ว่ากรอบแนวคิดการวิจัยจะถูกอธิบายหรือสร้างขึ้นในลักษณะใดก็ตาม ผู้วิจัยยังคงจำเป็นต้องทำความเข้าใจบทบาท หน้าที่ และข้อจำกัดของกรอบแนวคิดอย่างรอบด้าน เพื่อให้สามารถนำกรอบแนวคิดไปใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสอดคล้อง ความชัดเจน และความเข้มงวดทางวิชาการให้แก่งานวิจัยของตนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กุหลาบ รัตนสัจธรรม. (2550). บทที่ 4 การตั้งสมมติฐานการวิจัย. *ตำราชุดฝึกอบรมหลักสูตรนักวิจัย* (น.24-40). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

จุมพล หนิมพานิช. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชยันต์ วรรธนะภูติ. (2546). บทที่ 2 การกำหนดกรอบคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ. ใน อุทัย ดุลยเกษม (บ.ก.), *คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 4) (หน้า 31–89). ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชาย โพธิสิตา. (2564). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ: คู่มือนักศึกษาและนักวิจัยสังคมศาสตร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ณัฐกริช เปาอินทร์. (2558). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับนักรัฐประศาสนศาสตร์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รัตนไตร โดยรัตนา แสงศรี.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2552). *วิจัยและสถิติ: คำถามชวนตอบ.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัตนะ บัวสนธ์. (2551). *ปรัชญาการวิจัย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรรณดี สุทธินรากร. (2559). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: การวิจัยในกระบวนทัศน์ทางเลือก.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม.

วรรณี แกมเกตุ. (2555). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ. (2567). *ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2554). *วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ยุคใหม่.* กรุงเทพฯ: สามลดา.

สุวิมล ว่องวาณิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย. (2554). *แนวทางการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัศรา ประเสริฐสิน. (2563). *เครื่องมือวิจัยทางการศึกษาและสังคมศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Adom, D., Hussein, E. K., & Agyem, J. A. (2018). Theoretical and conceptual framework: Mandatory ingredients of a quality research. *International Journal of Scientific Research*, 7(1), 438–441.

Atkins, L & Wallace, S. (2012). *Qualitative research in education.* London, England: SAGE Publications Ltd.

Bingham, A. J., Mitchell, R. & Carter, D. S. (2023). *A practical guide to theoretical frameworks for social science research.* USA: Routledge.

Chukwuedo, S. O., & Uko-Aviomoh, E. E. (2015). Building theoretical and conceptual frameworks for quantitative research reports in education. *African Journal of Studies in Education*, 10(2), 83–101.

Chukwuere, J. E. (2021). Theoretical and conceptual framework: A critical part of information systems research process and writing. *Review of International Geographical Education*, 11(9), 2678–2683. doi:10.48047/rigeo.11.09.234

Collins, C. S., & Stockton, C. M. (2018). The central role of theory in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 17, 1–10.

Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Fang, S., Yatani, K., & Hornbæk, K. (2026). What we talk about when we talk about frameworks in HCI. *arXiv.* Retrieved from https://arxiv.org/abs/2603.18950

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (2017). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research.* New York, USA: Routledge.

Imenda, S. (2014). Is there conceptual difference between conceptual and theoretical frameworks? *Journal of Social Sciences*, 38(2), 185-195.

Luft, J. A., Jeong, S., Idsardi, R., & Gardner, G. (2022). Literature reviews, theoretical frameworks, and conceptual frameworks: An introduction for new biology education researchers. *CBE-Life Sciences Education*, 21(3), rm1. https://doi.org/10.1187/cbe.21-05-0134

Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Ngulube, P., Mathipa, E. R., & Gumbo, M. T. (2015). Theoretical and conceptual frameworks in the social and management sciences. In E. R. Mathipa & M. T. Gumbo (Eds.), *Addressing research challenges: Making headway in developing researchers* (pp. 43–66). Mosala-MASEDI Publishers & Booksellers.

Ravitch, S. M., & Carl, N. M. (2021). *Qualitative research: Bridging the conceptual, theoretical, and methodological* (2nd ed.). SAGE Publications.

Ravitch, S. M., & Riggan, M. (2017). *Reason & rigor: How conceptual frameworks guide research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Salawu, R. O., Bolatitio, A.-O. S., & Masibo, S. (2023). Theoretical and conceptual frameworks in research: Conceptual clarification. *European Chemical Bulletin*, 12(12), 2103–2117.

Soliani, R. D., Ferreira, E. A., Nóbrega, D. S., & Lobão, M. S. P. (2026). Conceptual framework development: A systematic review and an integrative methodological pathway [Preprint]. *SciELO Preprints.* https://doi.org/10.1590/SciELOPreprints.15335

Thomson, D. (2025). *Conceptual frameworks in the social sciences.* USA: Independently published.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมือง: กรณีศึกษา นายยงยุทธ ติยะไพรัช

Political communication of politicians: A case study of Mr. Yongyuth Tiyapairat

นิพนธ์ โซะเฮง [1] & ณัฐพัชร์ ศิริวัฒน์ [2]

Niphon Sohaeng [1] & Natthapath Siriwat [2]

Corresponding author: Natthapath.s@gmail.com

Received: 04/11/68 Revised: 04/01/69 Accepted: 05/01/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาลักษณะกระบวนการศึกษาผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากนายยงยุทธ ติยะไพรัช ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ที่รู้จัก หรือติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งหมด 10 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 20 มกราคม - 5 พฤษภาคม 2568 ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอข้อมูลโดยการบรรยาย

[1] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Faculty of Political Science , Ramkhamhaeng University

[2] Faculty of Business Administration, Ramkhamhaeng University

ผลการวิจัยพบว่าในประเด็นลักษณะกระบวนการสื่อสารทางการเมืองในตำแหน่งสำคัญ อาทิโฆษกรัฐบาล เป็นการรายงานผลการประชุมของคณะรัฐมนตรี ข้อมูลข่าวสารสำคัญผ่านสื่อมวลชนหลายรูปแบบเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและเข้าใจข้อมูลข่าวสารสำคัญ กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองในการหาเสียงได้ใช้กลยุทธ์การเข้าถึงประชาชนผ่านสื่อมวลชน และปราศรัยบนเวที ลงพื้นที่พูดคุยกับชาวบ้าน และผู้นำชุมชน เป็นต้น ประเด็นผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมือง อาทิ ตำแหน่งโฆษกรัฐบาลและเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้ขับเคลื่อนนโยบายสำคัญของรัฐบาล อาทิ นโยบายต่อสู้กับยาเสพติด นโยบายแก้ปัญหาความยากจน นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค และโครงการ OTOP เป็นต้น

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง; นักการเมือง; นายยงยุทธ ติยะไพรัช

Abstract

In this research investigation, the researchers have three objectives: to examine (1) to investigate the characteristics of the political communication process. (2) to study the political communication strategies and (3) to study the major achievements in political communication of Yongyuth Tiyapairat. The qualitative research approach was employed using the techniques of documentary research and in-depth interview with key informants consisting of Yongyuth Tiyapairat and ten key informants who are people who know or follow the news directly or through the media from the key informants using the technique of purposive sampling. Data

were collected from January 20 to May 5, 2025.Using contents analysis and presentation of data through narrative.

The research findings indicate that, regarding the nature of political communication processes in key positions such as government spokespersons, it involves reporting on cabinet meeting results and disseminating important information through various media channels to ensure the public is informed and understands crucial news. The political communication strategies used in the election campaign included reaching out to the public through mass media, public speeches, visiting villagers and community leaders, etc. Key achievements in political communication, such as in the positions of government spokesperson and secretary to the prime minister, included driving important government policies such as the fight against drug abuse, poverty alleviation, the 30-baht universal healthcare policy, and the OTOP project, among others.

Keywords : Political Communication; Politicians; Mr. Yongyuth Tiyapairat

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากคำกล่าวของ Heywood (2002, p. 202) ที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ การถ่ายทอดให้กับสาธารณะและผู้มีอำนาจทางการเมือง" ดังนั้นการสื่อสารกับการเมืองมีความสัมพันธ์กัน อีกทั้งการสื่อสารมีความสำคัญในทางการเมืองเป็นอย่างมาก เพราะว่าเป็นกระบวนการ

พื้นฐานของกลุ่มการเมืองในการตัดสินใจดำเนินนโยบายหรือการทำกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง (บูฆอรี ยีหมะ, 2552, หน้า177)

เนื่องจากการสื่อสารทางการเมืองมีมานานแล้ว แต่ศาสตร์ว่าด้วยการสื่อสารทางการเมืองยังคงเป็นเรื่องใหม่ที่มีการศึกษาอย่างกว้างขวางเมื่อไม่นานมานี้ โดยที่บทบาทของการสื่อสารในทางการเมืองมีความสำคัญมากขึ้นและขยายการศึกษาในศาสตร์สาขานี้จากโลกตะวันตกไปยังภูมิภาคอื่น ๆ รวมทั้งประเทศไทยที่ได้มีการศึกษาในศาสตร์สาขานี้อย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ ปี 2540 (นันทนา นันทวโรภาส, 2558, หน้า111)

การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ เนื่องจากการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารทั้งในด้านการรับรู้และการถ่ายทอดให้กับประชาชน และผู้มีอำนาจทางการเมือง ทั้งนี้การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและสื่อมวลชนมีความสำคัญต่อการให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน (McNair, 1995, p.4)

กรณีของนายยงยุทธ ติยะไพรัช เป็นนักการเมืองจังหวัดเชียงราย ที่ได้รับตำแหน่งสำคัญหลายตำแหน่งจึงสนใจในเรื่องการศึกษาและการพัฒนาตนเอง ส่วนประสบการณ์ทางการเมืองของท่าน เริ่มต้นจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สังกัดพรรคเอกภาพในการเลือกตั้งปี 2538 และได้ย้ายไปสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ปี 2539 ต่อมาย้ายไปสังกัดพรรคไทยรักไทย สมัยรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในช่วงปี 2544-2545 และย้ายไปดำรงตำแหน่งเลขาธิการนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นตำแหน่งที่ใกล้ชิดนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบาย

สำคัญของรัฐบาล ต่อมาเมื่อมีการเลือกตั้งปี 2548 ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อมาพรรคไทยรักไทยถูกยุบพรรคเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2550 ได้ย้ายไปสังกัดพรรคพลังประชาชน ในตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค เมื่อมีการเลือกตั้งปลายปี 2550 พรรคพลังประชาชนได้เสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร นายยงยุทธ ติยะไพรัช จึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภา ต่อมาปลายปี 2551 ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชนและได้ตัดสิทธินายยงยุทธ ติยะไพรัช ในฐานะกรรมการบริหารพรรค เป็นเวลา 5 ปี บทบาทของนายยงยุทธ ติยะไพรัชก็ได้สิ้นสุดลง ต่อมาก็ได้จัดตั้งมูลนิธิรักเชียงราย มีตำแหน่งเป็นประธานมูลนิธิฯ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงรายโดยให้ความสำคัญใน 2 เรื่องหลักคือ (1) การพัฒนาคน และ (2) การพัฒนาจังหวัดเชียงราย (อรรถสิทธิ์ พานแก้ว (ม.ป.ป.) นอกจากนี้ยังเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือและมีบทบาทในกลุ่มการเมืองท้องถิ่นโดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงราย รวมทั้งจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ

กลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงการหาเสียงและมีตำแหน่งทางการเมืองสำคัญ โดยเฉพาะการหาเสียงใช้หลายรูปแบบ มีทั้งออกรายการวิทยุโทรทัศน์ ปราศรัยบนเวที ลงพื้นที่พูดคุยกับชาวบ้าน และผู้นำชุมชน สำหรับการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่มีตำแหน่งสำคัญ ก็ใช้การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนหลายรูปแบบ เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารการประชุมของรัฐบาล นโยบายใหม่ ๆ และเรื่องสำคัญที่ควรแจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งผลงานสำคัญในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่นายยงยุทธ ติยะไพรัช มีตำแหน่งทางการเมืองสำคัญ อาทิ การขับเคลื่อน

นโยบายสำคัญของรัฐบาล อาทิ นโยบายต่อสู้กับยาเสพติด นโยบายแก้ปัญหาความยากจน นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค และโครงการ OTOP เป็นต้น โดยเฉพาะนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค และ โครงการ OTOP ที่รัฐบาลในขณะนั้นได้ริเริ่มซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและทำให้รัฐบาลไทยรักไทยได้รับความนิยมจากประชาชนรากแก้วอันนำไปสู่การได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นหรือแลนด์สไลด์จนกระทั่งได้กลับมาเป็นรัฐบาลครั้งที่ 2

จากความเป็นมาและความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง และบทบาทสำคัญทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ในหลายตำแหน่ง อาทิ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ซึ่งเป็นงานวิจัยที่สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับสาขาวิชารัฐศาสตร์ในประเด็นเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองหลายสมัยของจังหวัดเชียงราย ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลงานของการเป็นนักการเมืองจังหวัดเชียงราย ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองในอดีต อีกทั้งเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์ในเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

แนวความคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสารทางการเมืองเป็นหัวใจสำคัญในระบบการเมือง ดังที่ Ranny (1993, p. 141) กล่าวว่า เป็นการถ่ายทอด หรือการแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์โดยบุคคล หรือกลุ่มคนในการพยายามที่จะให้บุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้รับข้อมูล ข่าวสาร หรือตระหนักถึงความคิดเห็นที่แสดงออกในรูปแบบของคำพูด การเขียน หรือการสื่อสารในรูแบบอื่น ๆ ลักษณะหรือกลไกการสื่อสารในสังคมมี 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) การสื่อสารในสังคมดั้งเดิม ชนชั้นนำเป็นผู้กำหนดเนื้อหา การสื่อสารจึงมีแนวโน้มเอื้อต่อชนชั้นนำเป็นหลัก 2) การสื่อสารในลักษณะสองด้าน คือ ด้านของการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ในสังคมเมือง และด้านการสื่อสารในลักษณะของการพบปะซึ่งกันและกันในชุมชน และ 3) การสื่อสารในสังคมสมัยใหม่ผ่านสื่อมวลชนไปยังประชาชนโดยใช้โซเชียลมีเดีย หรือสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารที่ทันสมัยในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาลักษณะกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช

2) เพื่อศึกษากลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช และ

3) เพื่อศึกษาผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2538 - 2550

ขอบเขตด้านเนื้อหาประกอบด้วย ลักษณะกระบวนการสื่อสารทางการเมือง กลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมือง และผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก คือนาย ยงยุทธ ติยะไพรัช และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด/ ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักหรือติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่างๆจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 2 กลุ่มคือ (1) กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยปทุมธานี จำนวน 4 คน และ (2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด/ ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักและติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่างๆจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 6 คน รวมทั้งหมด 10 คน ตามหลักการกำหนดขนาดตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2551, หน้า 55) โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาแล้วนำมาหาค่าความสอดคล้อง (IOC) ในแต่ละข้อ ผลการพิจารณาได้ค่า IOC : 1.00 ทุกข้อ แบบสัมภาษณ์การวิจัยมี 2 ส่วนคือ ส่วนที่1 :

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งงานปัจจุบัน และหน้าที่ความรับผิดชอบ ส่วนที่ 2 : เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ดังนี้ (2.1) กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช มีลักษณะอย่างไร (2.2) กลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช มีรูปแบบใดบ้าง และ (2.3) ผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช มีเรื่องใดบ้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เน้นข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลักได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในเรื่องการดำเนินงานของนายยงยุทธติยะไพรัช จากเว็บไซต์ สื่อโซเชียลมีเดีย เช่น YouTube Facebook รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นายยงยุทธ ติยะไพรัช และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ระหว่างวันที่ 20 มกราคม 2568 ถึง 5 พฤษภาคม 2568

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเป็นการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนในเรื่องเดียวกันว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไร (Berg, 2001, pp. 4-6) ซึ่งการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ซึ่งเป็นการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

หลายวิธี เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน แล้วจึงนำมาเขียนเป็นข้อสรุปในแต่ละประเด็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ ตามประเด็นที่ศึกษาในวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแบบมีโครงสร้าง การศึกษาจากเอกสารและการค้นคว้าในเว็บไซต์ YouTube Facebook เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามประเด็นที่ศึกษาในลักษณะของการพรรณนา (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2545, หน้า 619) และหาข้อสรุปด้วยการตีความออกมาในรูปของคำอธิบายอย่างมีเหตุผลตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ชาย โพธิสิตา, 2550, หน้า 361)

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาแยกเป็น 2 ส่วนคือ 1)ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์นายยงยุทธ ติยะไพรัช และ 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือ 1)กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยปทุมธานี และ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด/ ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักหรือติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่างๆจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัยส่วนที่ 1 ประวัติของนายยงยุทธ ติยะไพรัช เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์นายยงยุทธ ติยะไพรัช พบว่า

นายยงยุทธ ติยะไพรัช เป็นนักการเมืองซึ่งมีพื้นเพอยู่ที่จังหวัดเชียงราย เกิดเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2504 นับว่าเป็นนักการเมืองบุคคลหนึ่งที่ได้รับตำแหน่งสำคัญหลายตำแหน่ง ด้านการศึกษา สำเร็จการศึกษาปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปริญญาโทรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปริญญาเอก กิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย สำหรับเส้นทางการเมืองเริ่มต้นจากเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงราย สังกัดพรรคเอกภาพปี 2538 ย้ายมาสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ปี 2539 ต่อมาย้ายมาสังกัดพรรคไทยรักไทย ในปี 2541-2542 ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ปี 2544–2545 ได้รับแต่งตั้งเป็นโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ปี2545-2548 ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ปี 2548 ก็ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในช่วง 23 มกราคม 2551 - เมษายน 2551ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานรัฐสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎร อีกทั้งยังเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือและมีบทบาทในกลุ่มการเมืองท้องถิ่นโดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงราย รวมทั้งจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ และปัจจุบันได้จัดตั้งมูลนิธิรักเชียงราย โดยรับตำแหน่งเป็นประธานมูลนิธิฯดังกล่าว

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นายยงยุทธ ติยะไพรัช ในเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองใน 4 ประเด็น สรุปได้ ดังนี้

1. ในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ในตำแหน่งสำคัญ เช่น โฆษกรัฐบาล พบว่า ลักษณะของการ

สื่อสารทางการเมือง เป็นการรายงานผลการประชุมของคณะรัฐมนตรีและข้อมูลข่าวสารสำคัญผ่านสื่อมวลชนทั้งทางโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ รับทราบ และเข้าใจข้อมูลข่าวสารสำคัญทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น

2. ในประเด็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงหาเสียง โดยเฉพาะการหาเสียงของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ได้ใช้กลยุทธการสื่อสารที่หลากหลายผ่านทางรายการวิทยุ โทรทัศน์ ปราศรัยบนเวที ลงพื้นที่พูดคุยกับชาวบ้าน และ ผู้นำชุมชน การสื่อสารในช่วงที่มีตำแหน่งสำคัญ เช่น โฆษกรัฐบาล ก็ใช้กลยุทธการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูล ข่าวสารการประชุมของรัฐบาล นโยบายใหม่ ๆ และเรื่องสำคัญที่ควรแจ้งให้ประชาชนทราบ

3. ในประเด็นเกี่ยวกับผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่นายยงยุทธ ติยะไพรัช มีตำแหน่งทางการเมืองสำคัญเช่นโฆษกรัฐบาล เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้ขับเคลื่อนนโยบายสำคัญของรัฐบาล อาทิ นโยบายต่อสู้กับยาเสพติด นโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเฉพาะนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค และโครงการ OTOP เป็นต้น ที่รัฐบาลในขณะนั้นได้ริเริ่มซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและทำให้รัฐบาลไทยรักไทยได้รับความนิยมจากประชาชนรากแก้วอันนำไปสู่การได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นหรือแลนด์สไลด์จนกระทั่งพรรคไทยรักไทยได้กลับมาเป็นรัฐบาลครั้งที่ 2

4. ในประเด็นเกี่ยวกับมุมมองการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ในช่วงที่เป็นโฆษกรัฐบาล/ประธานสภาผู้แทนราษฎร สรุปได้ว่ามุมมองเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองนายยงยุทธ ติยะไพรัช มองว่าในสมัยอดีตช่อง

ทางการสื่อสารมีจำกัดซึ่งแตกต่างกับปัจจุบัน ช่องทางการสื่อสารมีความหลากหลายมากขึ้นโดยเฉพาะการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย ทำให้ประชาชนทุกกลุ่มรับข้อมูลข่าวสารได้ง่าย ทุกที่ ทุกเวลา ทำให้สะดวกและรวดเร็ว อีกทั้งความภูมิใจในผลงานรัฐบาลสมัย ดร. ทักษิณ ชินวัตรใน 3 นโยบาย/โครงการโดยเฉพาะนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค และโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่รัฐบาลในขณะนั้นได้ริเริ่มซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและทำให้พรรคไทยรักไทยได้รับความนิยมจากประชาชนรากแก้วอันนำไปสู่การได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นหรือแลนด์สไลด์จนพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรได้กลับมาเป็นรัฐบาลสมัยที่ 2 นอกจากนี้รัฐบาลชุดต่อๆมาก็ได้สานต่อนโยบายดังกล่าวมาจนกระทั่งปัจจุบันก็เป็นพรรคเพื่อไทย

สรุปผลการวิจัยส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือ กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็น ผู้ใกล้ชิด/ ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักหรือติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่างๆจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 1 “ เพื่อศึกษาลักษณะกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของ นายยงยุทธ ติยะไพรัช ” ในมุมมองจากกลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ พบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช เป็นการรายงานข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่สำคัญทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น ผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 2 “ เพื่อศึกษากลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองของ นายยงยุทธ ติยะไพรัช ” ในมุมมองจากกลุ่มนักวิชาการด้าน

รัฐศาสตร์ พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช นั้น ยังคงเป็นรูปแบบการใช้สื่อดั้งเดิมเป็นหลัก อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีอิทธิพลสูงในช่วงนั้น (พ.ศ. 2540-2549)

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 3 “ เพื่อศึกษาผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ” ในมุมมองจากกลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ พบว่า นายยงยุทธ ติยะไพรัช เป็นนักการเมืองชาวไทยที่เคยดำรงตำแหน่งสำคัญ เช่น เลขาธิการนายกรัฐมนตรี และโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าวได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมือง อาทิ โครงการ “รัฐบาลพบประชาชน” รายการ "โต้ข่าว ครม." และ "สื่อความหมายขยายประเด็น การนำสื่อมวลชนตรวจเยี่ยมผลงานตามนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น อีกทั้งส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารนโยบายในช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

4. ในประเด็นมุมมองเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัชในช่วงที่เป็นโฆษกรัฐบาล/ประธานสภาผู้แทนราษฎรในมุมมองจากกลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ พบว่า ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งโฆษกรัฐบาล ได้ใช้กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด/ ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักหรือติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ในเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธติยะไพรัช ใน 4 ประเด็น สรุปได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 1 “เพื่อศึกษาลักษณะกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช” ในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของท่านในช่วงสำคัญ อาทิ การหาเสียง การเป็นโฆษกรัฐบาล เลขาธิการนายกรัฐมนตรี เป็นต้น ในมุมมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด/ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักหรือติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมือง ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งสำคัญดังกล่าว นายยงยุทธ ติยะไพรัช ได้ปฏิบัติงานสนองนโยบายของรัฐบาลและมีบทบาทสำคัญในการรายงานข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะ รวมทั้งยังใช้ช่องทางการสื่อสารของสื่อมวลชนในการแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์ การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้กับประชาชน ผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องผลที่ได้รับในช่วงเวลาดังกล่าวประชาชนที่ติดตามและสนใจได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 2 “ เพื่อศึกษากลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ” ในประเด็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่นายยงยุทธ ติยะไพรัช มีตำแหน่งทางการเมืองสำคัญเช่น โฆษกรัฐบาล เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ในมุมมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด/ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักและติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า นายยงยุทธ ติยะไพรัช ใช้กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองหลากหลายรูปแบบ เช่น การแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่อสื่อมวลชน มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบท บทบาท อำนาจหน้าที่ตามแต่สถานการณ์ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยในช่วงเวลานั้น ๆ

3.วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 3 “ เพื่อศึกษาผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ” ในประเด็นเกี่ยวกับผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่มีตำแหน่งทางการเมืองสำคัญเช่นโฆษกรัฐบาล เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ในมุมมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด/ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักและติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่าง ๆจากผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า (ในสมัยรัฐบาล ดร. ทักษิณ ชินวัตร) นายยงยุทธ ติยะไพรัช เป็นนักการเมืองชาวไทยที่มีบทบาทสำคัญในหลายด้าน อาทิ โฆษกรัฐบาล เลขาธิการนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศ และการเป็นโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรีในช่วงปี พ.ศ. 2544-2545 มีหน้าที่สื่อสารนโยบายและข้อมูลของรัฐบาลไปยังสาธารณชนและได้จัดทำโครงการ “รัฐบาลพบประชาชน” และรายการ “โต้ข่าว ครม.”เพื่อสื่อสารและขยายประเด็นนโยบายของรัฐบาลให้ประชาชนเข้าใจ รายการสื่อความหมายขยายประเด็น และนำสื่อสารมวลชนตรวจเยี่ยมผลงานตามนโยบายของรัฐบาล และโครงการปฏิบัติการสนองนโยบายทำสงครามกับยาเสพติด ในส่วนการพัฒนาจังหวัดเชียงราย ได้ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงราย ข้าราชการ พ่อค้า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน สื่อมวลชน และประชาชน จัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาจังหวัดเชียงรายอีกด้วย

4. ในประเด็นมุมมองเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัชในช่วงที่เป็นโฆษกรัฐบาล/ประธานสภาผู้แทนราษฎร ในมุมมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด/ผู้ที่เคยทำงานด้วย/ผู้ที่รู้จักหรือติดตามข้อมูลข่าวสารโดยตรง/ผ่านสื่อต่างๆ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า นายยงยุทธ ติยะไพรัช

เป็นข้าราชการการเมืองที่มีประสบการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ โดยเฉพาะในช่วงที่ดำรงตำแหน่งโฆษกรัฐบาล มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของรัฐบาล มีการสื่อสารนโยบายของรัฐบาลกับประชาชนในหลายช่องทาง สามารถสร้างความเข้าใจกับสื่อสารมวลชนได้ชัดเจน เอาจริง เอาจัง กับทุกสถานการณ์ในงานที่รับผิดชอบ ในแต่ละหน้าที่ และตำแหน่งงานที่ปฏิบัติ สามารถทำทุกนโยบายที่ได้รับมอบหมายให้ประสบความสำเร็จตามภารกิจ ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่ง กล่าวว่า

> “การสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช ในช่วงที่เป็นโฆษกรัฐบาลมีความชัดเจนในการสื่อสารสามารถสรุปความให้กับผู้รับสารเกิดความเข้าใจได้ตรงกับที่ผู้ส่งสารต้องการ”
>
> (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 มีนาคม 2568)

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยขออภิปรายผลในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของภูมิหลังพื้นเพเป็นนักการเมืองจังหวัดเชียงราย เมื่อพิจารณาจากประวัติการศึกษา อาจกล่าวได้ว่าเป็นนักการเมืองบุคคลหนึ่ง: ซึ่งสำเร็จการศึกษาปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปริญญาโทรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปริญญาเอก กิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ในส่วนเส้นทางการเมืองก็ได้รับตำแหน่งสำคัญในหลายตำแหน่งโดยเฉพาะเมื่อย้ายพรรคมาสังกัดพรรคไทยรักไทย อาจเป็นเพราะความใกล้ชิด สนิทสนมในฐานะเป็น

คนที่มีภูมิลำเนาภาคเดียวกับนายทักษิณ ชินวัตร อีกทั้งการได้รับความไว้วางใจจากนายทักษิณ ชินวัตร เป็นอย่างยิ่ง จึงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญดังกล่าวข้างต้น

2. จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของนายยงยุทธ ติยะไพรัช สรุปได้ว่า เนื้อหาของข่าวสารและกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ประชาชนรับรู้ข่าวสารทางการเมืองที่สำคัญ อาจเป็นเพราะการทำหน้าที่โฆษกของรัฐบาลจำเป็นต้องรายงานผลการดำเนินงานและการขับเคลื่อนโครงการต่างๆของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับรู้ ทั้งนี้ในการแถลงข่าวจำเป็นต้องสื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและกระชับ ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ บูฆอรี ยีหมะ (2552, หน้า 188) ที่กล่าวว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่างๆ ทั้งคำพูด ข้อเขียน สัญลักษณ์โดยผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองสื่อไปถึงประชาชนเพื่อให้ประชาชนรับทราบในสิ่งที่รัฐบาลได้ดำเนินการไปแล้วหรือกำลังจะดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรัญญา ประเสริฐ (2559) เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองในรายการคืนความสุขให้คนในชาติ ศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2557–2559 พบว่า เนื้อหาที่สื่อสารมี 2 ลักษณะ คือ (1) การขับเคลื่อนภารกิจทางการเมือง และ (2) การขจัดอุปสรรคทางการเมือง

3. จากผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่มีตำแหน่งทางการเมืองสำคัญ โดยเฉพาะการหาเสียงท่านใช้หลายรูปแบบทั้งการออกรายการวิทยุ โทรทัศน์ ปราศรัยบนเวที ลงพื้นที่พูดคุยกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ส่วนในช่วงที่มีตำแหน่งสำคัญ เช่น ในฐานะโฆษกรัฐบาลก็ใช้การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ อาทิ ออกรายการวิทยุ โทรทัศน์ ให้สัมภาษณ์ทางหนังสือพิมพ์ เป็นต้น อีกทั้งท่านได้กล่าวว่า กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองให้ประสบความสำเร็จนั้น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสื่อมวลชนเป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการ

สื่อสารทางการเมืองของ McNair (1995, p. 4) ที่กล่าวว่า การสื่อสารทางการเมืองนั้นเริ่มจากองค์กรทางการเมือง เช่น นักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น เป็นผู้ส่งสารไปยังสื่อมวลชนแต่ละประเภท เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เพื่อให้สื่อมวลชนส่งข้อมูลต่าง ๆ ไปยังประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hasrullah, H. & Suherman, A. (2025) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์แนวโน้มและวิวัฒนาการของการสื่อสารทางการเมืองในสื่อดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่าแม้ว่าสื่อดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัย แต่อย่างไรก็ตามการสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบันยังคงมีความจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ผสมผสานระหว่างสื่อดิจิทัลกับสื่อดั้งเดิม ส่วนนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ วุฒิพล วุฒิวรพงศ์ (2567, หน้า 5) กล่าวว่า ในสังคมก่อนสมัยใหม่ การสื่อสารมวลชนหลักได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น สำหรับสื่อที่ท่านใช้ในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงนั้นเป็นสื่อหลักที่ใช้แพร่หลายในขณะนั้น ส่วนสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ยังเข้ามามีบทบาทน้อย จึงทำให้สื่อที่ใช้เป็นสื่อแบบดั้งเดิม

4. จากผลการวิจัยพบว่า ผลงานที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่นายยงยุทธ ติยะไพรัชมีตำแหน่งทางการเมืองสำคัญเช่นโฆษกรัฐบาล ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร อาทิ การประชาสัมพันธ์นโยบาย/โครงการของรัฐบาล: นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค นโยบายทำสงครามกับยาเสพติด โครงการ OTOP เป็นต้น โดยเฉพาะนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค และโครงการ OTOP เป็นต้น อีกทั้งผลงานสำคัญดังกล่าว นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในผลงานของรัฐบาล อาจจะเป็นเพราะ นโยบายดังกล่าว สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงจุดและทำให้ประชาชนไทยเข้าถึงการรักษาสุขภาพได้ถ้วนหน้า ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจของเว็บไซต์ Number ที่ได้จัดอันดับ 10

ประเทศ “ระบบสาธารณสุข” ดีที่สุดในโลกปี 2025 พบว่า ประเทศไทยติดอันดับ 8 โดยเฉพาะมีจุดเด่นในเรื่องหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (30 บาทรักษาทุกโรค) นอกจากนี้นโยบายดังกล่าวมีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงทำให้รัฐบาลไทยรักไทย (ในขณะนั้น) ได้รับความนิยมจากประชาชนรากแก้วอันนำไปสู่การได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นจนกระทั่งได้กลับมาเป็นรัฐบาลครั้งที่ 2 ผลสะท้อนดังกล่าวของประชาชนซึ่งเป็นผู้รับสารสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารของ Lasswell (1948, p. 245) ที่กล่าวว่า การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองไม่เพียงแต่เน้นที่กระบวนการสื่อสารเท่านั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับผลที่เกิดจากการสื่อสารอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการสื่อสารทางการเมือง ดังนี้

1. ในประเด็นกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองเพื่อเป็นการพัฒนาการสื่อสารทางการเมืองและสะท้อนปัญหาของประชาชนให้กับรัฐบาลได้รับรู้และนำไปตัดสินใจกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้ตรงจุดแล้ว ควรปรับการนำเสนอข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและเสนอปัญหาของประชาชนผ่านนักการเมืองซึ่งเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ดังที่ บูฆอรี ยีหมะ (2552, หน้า 185) กล่าวว่าการสื่อสารทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตยจำเป็นต้องเป็นการสื่อข้อมูลข่าวสาร 2 ทาง กล่าวคือ เป็นการสื่อสารจากรัฐบาลหรือนักการเมืองสื่อสารไปยังประชาชนเพื่อให้ประชาชนรับรับทราบในเรื่องที่รัฐบาลได้ทำไปแล้ว และกำลังจะทำ ใน

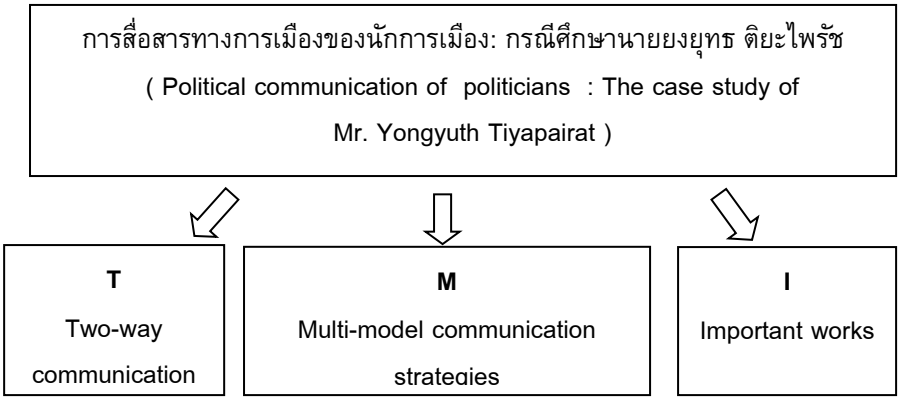
ขณะเดียวกันประชาชนก็สามารถสื่อสารไปยังผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองได้เช่นกัน

2. ในประเด็นกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมือง ควรใช้รูปแบบกลยุทธ์การสื่อสารหลากหลายรูปแบบ(Multi-model communication strategies) ไม่ว่าจะเป็นสื่อดั้งเดิม (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์) และสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือโซเชียลมีเดีย หรือสื่อออนไลน์ ดังที่ วุฒิพล วุฒิวรพงศ์ (2567, หน้า 8) กล่าวว่า การเชื่อมโยงระบบอินเทอร์เน็ตสาธารณะเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารและมีผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมากในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 การสื่อสารจากโทรศัพท์ระบบอนาล็อกก้าวเข้ามาสู่ยุคดิจิทัลด้วยการเชื่อมต่อเข้ากับระบบอินเทอร์เน็ต ระบบศูนย์ข้อมูลหรือคอมพิวเตอร์เครื่องอื่น ๆ โดยผ่านอุปกรณ์เชื่อต่อที่เรียกว่า “โมเด็ม” (Modem) ซึ่งจะรับ-ส่ง ข้อมูลทุกรูปแบบที่คอมพิวเตอร์จะแสดงผลออกมาในรูปแบบสัญญาณดิจิทัล ทำให้สามารถส่งข้อมูลได้จำนวนมาก รายละเอียดสูงและรวดเร็วขึ้นเพื่อสร้างกลไกการสื่อสารทางการเมืองแบบหลายช่องทาง อันจะทำให้ข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม ทุกพื้นที่ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว อีกทั้งทำให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและแสดงพลังร่วมกับรัฐบาลในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในแต่ละภารกิจ ซึ่งเป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้อีกทางหนึ่ง

3. ในประเด็นผลงานที่สำคัญ (Important works) เพื่อให้ผลงานของรัฐบาลเป็นที่นิยมของประชาชน รัฐบาลควรมีการศึกษาวิจัยในรูปแบบการวิจัยออนไลน์ ซึ่งเป็นการทำวิจัยที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตในการรวบรวม

ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากโซเชียลมีเดียและใช้ฐานข้อมูลออนไลน์ในการสืบค้นข้อมูล ดังที่นักวิชาการรัฐศาสตร์ วุฒิพล วุฒิวรพงศ์ (2567, หน้า 28) กล่าวว่า รัฐบาลควรใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนออกกฎหมาย การลงคะแนนเสียงอิเล็กทรอนิกส์ (e-Voting) หรือการยื่นคำร้องออนไลน์ (Online-petition) เป็นต้น เพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชนมาจัดทำเป็นนโยบายหรือโครงการที่ตอบโจทย์ให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะอินเทอร์เน็ตเป็นได้ทั้งเครื่องมือและสามารถเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อีกทางหนึ่ง

องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้ มี 3 ประการ ดังแสดงในภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การวิจัยในอนาคตควรมีการศึกษาใน 4 ประเด็น ดังนี้ 1) ควรศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองรุ่นใหม่จากมุมมองภาครัฐภาคประชาชนและภาคเอกชน 2) ควรศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองรุ่นใหม่ที่มีตำแหน่งสำคัญในปัจจุบัน อาทิ ผู้นำฝ่ายค้าน ผู้นำพรรคการเมืองรุ่นใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองรุ่นใหม่ที่เหมาะสมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย 3) ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบในประเด็นอุดมการณ์ทางการเมืองของนักการเมืองอาวุโสกับนักการเมืองรุ่นใหม่ และ 4) ควรศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

งามพิศ สัตย์สงวน. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาย โพธิสิตา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.

นันทนา นันทวโรภาส. (2558). *สื่อสารการเมือง : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สถาพรบุ๊ค จำกัด

บูฆอรี ยีหมะ. (2552). *ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2545). *ศาสตร์แห่งการวิจัยทางการเมืองและสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรัญญา ประเสริฐ. (2559). *การสื่อสารทางการเมืองในรายการคืนความสุขให้คนในชาติ ศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 255–2559*.วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วุฒิพล วุฒิวรพงศ์. (2567). *เอกสารประกอบการสอนวิชา POL4283 การสื่อสารทางการเมืองและเทคโนโลยีสารสนเทศในการเมืองโลก*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เอกสารทางวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

10 ประเทศ *"ระบบสาธารณสุข" ดีที่สุดในโลกปี 2025*. ค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2568, จาก http://www.sanook.com

อรรถสิทธิ์ พานแก้ว. (ม.ป.ป.) *ประวัตินายยงยุทธ ติยะไพรัช*. ค้นเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2567, จาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php

Berg, B. L. (2001). *Qualitative research method for the social science*. New York: Pearson Education company.

Hasrullah, H. & Suherman, A. (2025). From Speeches to Tweets: The Mapping of Trend and Evolution of Political Communication in Digital Media. *Thammasat Review, 28*(2), 205-231.

Heywood, A. (2002). *Politics*.(2 nd ed.). New York: Palgrave.

Lasswell, H. D. (1948). *The communication of ideas*. New York: Harper and Brothers.

McNair,B. (1995). *An Introduction to political communication*. London: Routledge.

Ranny, A. (1993). *Governing: An Introduction to political science*. (6th ed.). London: Prentice Hall International.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการแก้ไขมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

Public participation in solution of air pollution from burning sugarcane in Chai Badan District, Lopburi Province

สุริยะ หาญพิชัย[1] จันทร์ฉาย จันทร์ลา[2] & ณัฐทิญาภรณ์ การะเกตุ[3]

Suriya Hanphichai [1] Janchay Janla[2] & Natthiyaporn Karaket [3]

Corresponding author: suriya.h@lawasri.tru.ac.th

Received: 29/11/68 Revised: 24/12/68 Accepted: 28/12/68

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ส่งเสริมการรับรู้แนวทางป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อย (2) ศึกษาแนวทางป้องกันมลพิษจากการเผาอ้อย และ (3) พัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควัน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับตัวแทนภาครัฐและเอกชน 15 คน และผู้นำชุมชนรวมถึงประชาชน 60 คน เก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ การสำรวจ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ พร้อมวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความตระหนักถึง

[1] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[2] ที่ว่าการอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

[3] คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[1] Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

[2] Chai Badan District Office, Lopburi Province

[3] Faculty of Education, Thepsatri Rajabhat University

ผลกระทบของฝุ่นควันจากการเผาอ้อย แต่ยังต้องการข้อมูลและแนวทางป้องกันที่ชัดเจนมากขึ้น แนวทางป้องกันมลพิษประกอบด้วยมาตรการทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การรวมกลุ่มเกษตรกร การสนับสนุนเครื่องจักรกล และการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ขณะที่การพัฒนาการมีส่วนร่วมควรเน้นการสื่อสารและสร้างความตระหนัก การเสริมพลังกลุ่มเกษตรกร การจัดตั้งคณะทำงานระดับอำเภอ และการจัดทำธรรมนูญอากาศสะอาด การแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและบูรณาการโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะบทบาทของประชาชน โรงงานน้ำตาล หน่วยงานรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อลดการเผาอ้อยได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: มลพิษทางอากาศ; ฝุ่นควันจากการเผาอ้อย; การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

This research aimed to (1) promote awareness regarding guidelines for preventing fine particulate matter and smoke derived from sugarcane burning; (2) investigate guidelines for preventing pollution caused by sugarcane burning; and (3) develop public participation in mitigating air pollution from smoke and dust. Participatory Action Research was employed, involving 15 representatives from the public and private sectors, alongside

60 community leaders and residents. Data were collected through interviews, surveys, and workshops, and subsequently analyzed using thematic analysis. The findings revealed that the majority of residents were aware of the adverse impacts of smoke haze derived from sugarcane burning; however, they required more distinct information and preventive guidelines. The guidelines for pollution prevention comprised economic measures, technological implementation, farmer aggregation, the provision of agricultural machinery support, and stringent law enforcement. Meanwhile, the development of participation should emphasize communication and awareness raising, farmer group empowerment, the establishment of district-level working groups, and the formulation of a Clean Air Charter. Addressing the smoke and haze issue necessitates continuous and integrated implementation through multi-sectoral collaboration, particularly highlighting the roles of the general public, sugar factories, government agencies, and Local Administrative Organizations. These findings can serve as a guideline for developing community participation mechanisms to sustainably mitigate sugarcane burning.

Keywords: Air Pollution; Haze from sugarcane burning; Public Participation

บทนำ

ปัญหาฝุ่นละอองและหมอกควัน ดูจะเป็นเรื่องใกล้ตัวที่คนไทยต้องพบเจออยู่ทุกปี โดยเฉพาะในช่วงหน้าหนาวและหน้าร้อน จนอาจทำให้หลายคนรู้สึกคุ้นเคยหรือเคยชินไปแล้ว ถึงแม้ว่าจะมีการรณรงค์และประกาศห้ามไม่ให้มีการเผาก็ตาม โดยปัญหามลพิษทางอากาศในประเทศไทยมากกว่าร้อยละ 50 มีสาเหตุหลักมาจากการเผาในที่โล่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเผาเพื่อเป็นการกำจัดเศษวัสดุทางการเกษตร อาทิ อ้อย ตอซังข้าวโพด ฟางข้าว เป็นต้น มลพิษจากการเผาอ้อยจะมากหรือน้อยจะแตกต่างกันไปในแต่ละสถานที่ โดยทั่วไปมลพิษจากการเผาไหม้ ประกอบด้วย ก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ สารประกอบอินทรีย์ที่ระเหยได้ อนุภาคของแข็งขนาดเล็กและฝุ่นละออง ซึ่งจะกระจายไปในอากาศทำให้สภาพการมองเห็นลดลง เกิดการระคายต่อจมูกและลำคอแล้วถ้าประสบสภาวะนี้อยู่นาน ๆ จะเป็นผลเสียต่อการหายใจ (ธีรารัตน์ จีระมะกร, ณัฐวุฒิ ขาวสะอาด และประพิธาริ์ ธนารักษ์, 2563) เมื่อเกิดการเผาไหม้จะเกิดก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ซึ่งจะทำให้ความสามารถในการขนถ่ายออกซิเจนของเลือดลดลง นอกจากนี้สารประกอบอินทรีย์ที่ระเหยได้ ซึ่งมีคาร์บอนเป็นองค์ประกอบจะมีผลกระทบต่อพืชและมนุษย์อีกด้วย การเผาอ้อยจะเกิดความร้อนสูงมาก ทำให้เกิดการเผาไหม้อย่างรวดเร็วและเกิดฝุ่นละอองลอยตัวกระจายในอากาศได้ไกล จึงก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศโดยทั่วไป และก่อให้เกิดความรำคาญแก่ประชาชนในบริเวณดังกล่าว การเผาอ้อยนั้นเป็นแหล่งหนึ่งของการกำเนิดฝุ่นละอองขนาดเล็กที่สำคัญและส่งเสริมให้เกิดฝุ่นละอองขนาดเล็กที่มีซิลิเกตเป็นองค์ประกอบหลักแพร่กระจายไปในบรรยากาศ ส่งผลเสียร้ายแรงต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ดังนั้นการจัดการใบอ้อยให้เหมาะสมเพื่อลดการเผาย่อมบรรเทาความรุนแรงของ

มลพิษทางอากาศจากการผลิตอ้อยได้ การนำมาตรการการส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรและรถตัดอ้อยเพื่อลดการเผาอ้อยนั้น ควรเริ่มตั้งแต่การเตรียมแปลง เพื่อให้ระยะปลูกของอ้อยไม่เป็นอุปสรรคการทำงานของเครื่องจักร การวางแผนการทำงานของเครื่องจักรกลทางการเกษตร เพื่อให้เครื่องจักรกลเข้าทำงานในแปลงอ้อยอย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการปรับปรุงบำรุงดิน เช่น การปลูกพืชปุ๋ยสดในช่วงแปลงว่างหลังรื้อตอรอปลูกอ้อยใหม่ การใช้ใบอ้อยคลุมแปลง การไถกลบใบอ้อยคืนสู่ดินเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดินและส่งเสริมผลิตภาพของอ้อย (วิฤทธิ์ วิเศษสินธุ์, 2567) อย่างไรก็ตามภาครัฐและเอกชนควรมีส่วนสนับสนุนทั้งด้านความรู้และปัจจัยในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ของเกษตรกร จึงจะผลักดันให้การผลิตอ้อยของประเทศไทยเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป (ชัชวาลย์ จันทรวิจิตร, 2565; ประดิษฐ์ ชาลีเครือ, 2562) ซึ่งปัญหาที่พบอันเนื่องมาจากในระหว่างการเผาไหม้สารประกอบซิลิก้าในอ้อยจะถูกปล่อยออกจากลำต้นอ้อย ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดมะเร็งปอดได้ นอกจากนี้พบว่า เถ้าที่เกิดจากการเผาอ้อยจะเป็นอันตรายต่อสายตาของประชากรที่อาศัยในบริเวณไร่อ้อยด้วย สารมลพิษในฝุ่นละอองสามารถเข้าสู่อวัยวะในระบบทางเดินหายใจซึ่งจะเข้าไปสะสมอยู่ในปอดได้โดยตรง แต่ PM2.5 ที่มีขนาดเล็กกว่าจะสามารถเข้าไปในถุงลมปอดได้ ยิ่งสูดดมเป็นเวลายาวนาน ยิ่งส่งผลต่อสุขภาพของประชาชน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอัตราเพิ่มของผู้ป่วยที่เป็นโรคหัวใจและอาการของโรคทางเดินหายใจรวมถึงโรคปอด จนทำให้อายุขัยเฉลี่ยของประชาชนลดลง อีกทั้งยังเพิ่มอัตราการเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลอันเนื่องมาจากโรคต่างๆ ลดประสิทธิภาพการทำงานของปอด โดยเฉพาะผู้ป่วยสูงอายุ ผู้ป่วยโรคหัวใจ โรคหอบหืด และเด็กจะมีอัตราเสี่ยงสูงกว่าคนปกติ (วรรณวิภา แก้วประดิษฐ์, 2564)

จังหวัดลพบุรีเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่เป็นเมืองแห่งการเกษตรและโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกร เช่น ปลูกอ้อย ทำให้มีการเผาไหม้ในพื้นที่ ซึ่งอำเภอชัยบาดาลเป็นอำเภอที่มีการปลูกอ้อยมากที่สุดในจังหวัดลพบุรีจึงให้ความสำคัญกับปัญหามลพิษทางอากาศ (สำนักงานจังหวัดลพบุรี, 2566) โดยมีสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศอัตโนมัติเพื่อเฝ้าระวังและเผยแพร่ข้อมูลคุณภาพอากาศ ปัญหาหมอกควันและมลพิษทางอากาศของอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนมกราคม - พฤษภาคมของทุกปี ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากการเผาทำลายทั้งในพื้นที่ป่าและพื้นที่การเกษตร ทั้งนี้อำเภอชัยบาดาลมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินการเกษตรในการปลูกอ้อยที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุดของจังหวัดลพบุรี ทำให้เกษตรกรมีการเผาอ้อยในหน้าฤดูเก็บเกี่ยวเพื่อลดต้นทุนค่าแรงในการตัดอ้อย ซึ่งอ้อยไฟไหม้ตัดง่ายกว่าและรายได้ดีกว่าอ้อยที่ไม่เผา สถานการณ์ดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน ทำให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ ประชาชนทั่วไปจึงได้รับความเดือดร้อนและเสียหายจากมลพิษทางอากาศอันเนื่องมาจากจากฝุ่นควันจากการเผาใบอ้อย โดยมลพิษทางอากาศในบรรยากาศเป็นปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพที่ร้ายแรงที่สุด ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคร้ายแรงต่างๆ โดยเฉพาะโรคระบบทางเดินหายใจ และเป็นปัญหาที่แพร่หลายและก่อให้เกิดปัญหาในเกือบทุกๆ จังหวัดในประเทศไทย (นิตยา โพธิ์น้อก, 2565)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการแก้ไขมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีในครั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจถึงปัญหา สาเหตุของการเผาอ้อย ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัยตลอดจนการศึกษาวิธีการลดพื้นที่เผาอ้อยในเขตอำเภอชัยบาดาล โดย

มุ่งเน้นสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนป้องกันและแก้ไขมลพิษทางอากาศที่เกิดจากเผาอ้อย โดยการนำนโยบายไปปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และกระบวนการดำเนินงานของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดแนวทางป้องกันและแก้ไขมลพิษทางอากาศที่เกิดจากเผาอ้อยของชุมชนในพื้นที่อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีอย่างยั่งยืน รวมถึงแนวทางในการจัดการใบอ้อยเพื่อลดการเผาในระบบการปลูกอ้อย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมการรับรู้แนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อยของประชาชนในเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

2. เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อยในเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

3. เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดสิทธิในอากาศสะอาด

ความล้มเหลวของรัฐในการจัดการคุณภาพอากาศให้มีความเหมาะสมไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ แต่ยังถือเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคล ซึ่งได้รับการรับรองไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ข้อ 6 (1) ที่ระบุว่า "มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตมาแต่กำเนิด ซึ่งสิทธินี้ต้องได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย บุคคล

จะต้องไม่ถูกทำให้เสียชีวิตโดยอำเภอใจ" หลักการสากลนี้ยังสอดคล้องกับบทบัญญัติในกฎหมายสูงสุดของไทย ตามบทบัญญัติมาตรา 28 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งบัญญัติรับรองสิทธิในอากาศสะอาดไว้ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย" ในปัจจุบันนั้น อากาศที่ไม่บริสุทธิ์ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่ปัญหาระดับโลกอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สอดคล้องกับความเห็นทั่วไปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ที่ชี้ให้เห็นว่า ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เป็นภัยคุกคามที่เร่งด่วนและร้ายแรงที่สุดต่อความสามารถในการอุปโภคสิทธิในชีวิตของมนุษย์ทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต (กฤษฎากร ว่องวุฒิกุล, 2565) ประเด็นปัญหาสำคัญคือ รัฐควรมีแนวทางปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องกับข้อ 6 (1) แห่ง ICCPR เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้ระบุพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมไว้โดยชัดแจ้ง ในกรณีนี้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้วางแนวทางให้รัฐพิจารณาดำเนินการตามพันธกรณีภายใต้กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ อันได้แก่ การอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมิให้เกิดความเสียหาย ปัญญามลพิษ หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีสาเหตุจากทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ รัฐยังมีหน้าที่ประกันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนด้วยการบังคับใช้มาตรฐานและกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) การแจ้งเตือนและร่วมมือกับรัฐอื่นเมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ตลอดจนการเปิดเผยข้อมูลความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม และการยึดถือหลักการป้องกันไว้ก่อนเป็นสำคัญ (จุฑาทิพย์ มณีพงษ์, รัตมณี อ่องสกุล, ณัติกาญจน์ สูติพันธ์วิหาร และกฤษฎา บุญชัย, 2563)

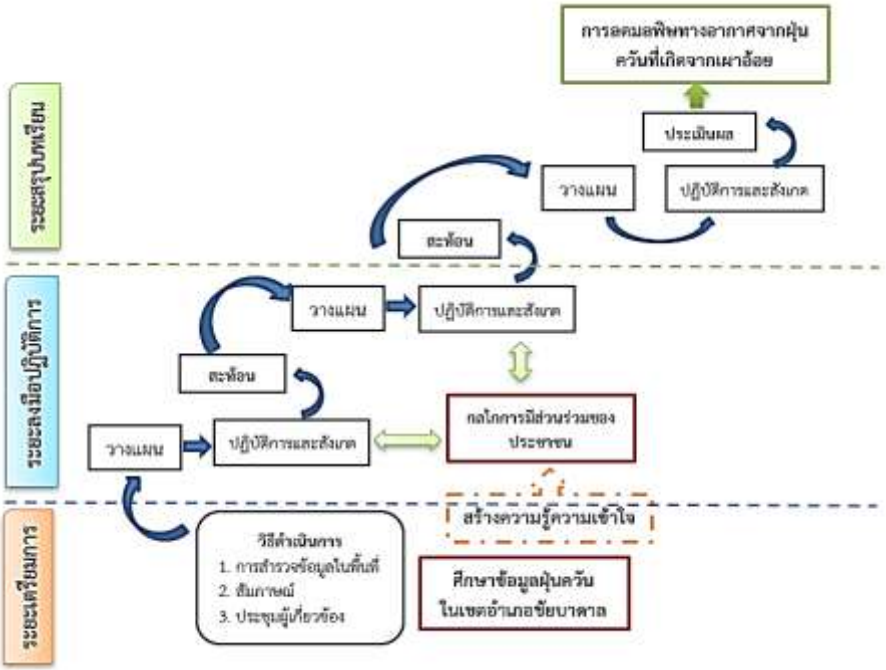
2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ

การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินงานกับภาครัฐ (ฐานริณทร์ หาญเกียรติวงศ์, 2561) ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ สามารถแบ่งลำดับความเข้มข้นได้ 5 ระดับ เริ่มต้นจาก 1) การให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นระดับพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการเปิดประตูสู่กระบวนการมีส่วนร่วม โดยเน้นการเผยแพร่ข้อเท็จจริงให้ประชาชนรับทราบ 2) การรับฟังความคิดเห็น เพื่อรวบรวมข้อมูลและทัศนคติของประชาชนมาประกอบการตัดสินใจผ่านเวทีและช่องทางต่าง ๆ 3) การเข้ามามีบทบาท หรือการเกี่ยวข้อง ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเสนอแนะเพื่อให้มั่นใจว่าความต้องการของพวกเขาจะถูกนำไปพิจารณาในทางเลือกเชิงนโยบาย 4) ความร่วมมือ ในลักษณะหุ้นส่วนที่ประชาชนและภาครัฐทำงานร่วมกันในทุกขั้นตอนการตัดสินใจ และ 5) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน ซึ่งเป็นการมอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่ประชาชนโดยตรง เช่น การลงประชามติ หรือการให้ประชาชนบริหารจัดการโครงการด้วยตนเอง จากการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการมลพิษทางอากาศ สามารถสรุปได้ว่า เกิดจากการที่ประชาชนหรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในสภาพปัญหาจึงรวมตัวและร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในแง่ของการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาร่วมกัน การตัดสินใจร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน การได้รับ

ประโยชน์ร่วมกัน และการประเมินผลร่วมกัน ทั้งนี้ กลไกขับเคลื่อนที่สำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น นอกจากจะเป็นตัวประชาชนเองและองค์กรชุมชนแล้ว ยังต้องอาศัยหน่วยงานจากภาครัฐเข้าร่วมเพื่อสนับสนุนการจัดการดังกล่าวอีกด้วย การศึกษาในครั้งนี้ใช้แนวคิดดังกล่าวข้างต้นเพื่อนำไปเป็นหลักในการกำหนดแนวทางเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยของประชาชนในเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการแก้ไขมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อระดมความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมกันดำเนินการและประเมินผล ดังแสดงกรอบแนวคิดการวิจัยในภาพ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาลที่เหมาะสมและเกิดความยั่งยืน ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) ส่วนภาครัฐ/เอกชน ได้แก่ พัฒนาชุมชน

อำเภอชัยบาดาล ท้องถิ่นอำเภอชัยบาดาล สาธารณสุขอำเภอชัยบาดาล จำนวน 15 คน สุ่มเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) คัดเลือกจากตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการลดมลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาล และ 2) ผู้นำระดับชุมชนและท้องถิ่น ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 60 คน สุ่มเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) คัดเลือกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการลดมลพิษทางอากาศจากเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล และสมัครใจเข้าร่วมโครงการลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์ เป็นข้อคำถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องผู้นำท้องถิ่นและผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหามลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาล มีประเด็นสัมภาษณ์ ประกอบด้วย สภาพทั่วไปของชุมชน ปัญหามลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากการเผาอ้อย สาเหตุของปัญหามลพิษทางอากาศจากฝุ่นควัน แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และ แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในลดมลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

2) แบบบันทึกการประชุมสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เพื่อเก็บข้อมูลจากการประชุมและเพื่อการบันทึกและตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มสนทนา โดยกำหนดผู้ที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มสนทนาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย คือ ตัวแทนชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) แบบสังเกต โดยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการลงพื้นที่และการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหามลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาล

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการประชุมสนทนากลุ่ม แบบสังเกต แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม โดยคัดเลือกข้อที่มีค่า 0.67 ขึ้นไป มาปรับปรุงแก้ไขแล้วใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการศึกษาของการวิจัยปฏิบัติการเชิงแบบมีส่วนร่วม อันประกอบด้วย

1) ขั้นวางแผนร่วมกัน (Plan) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ตลอดจนผู้นำชุมชน และประชาชน ในประเด็นสภาพปัญหาการจัดการขยะของชุมชนโดยการสัมภาษณ์ มีการบันทึกเสียงและภาพกับทุกกิจกรรม ทั้งเรื่องของข้อมูลชุมชน สภาพแวดล้อมและบริบท สภาพปัญหา และข้อคิดเห็น โดยมีทีมนักวิจัยเป็นคนลงเก็บข้อมูล และการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการพูดคุย ใช้ในการหาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ในการสัมภาษณ์ทุกครั้งอยู่บนหลักการรักษาสิทธิ์ของผู้ให้ข้อมูลด้วยการป้องกันและเก็บรักษาข้อมูลที่คาดว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ให้ข้อมูลเป็นความลับ และขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการใช้เครื่องมือบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์

2) ขั้นลงมือปฏิบัติ (Act) กิจกรรมการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อจัดทำแผนพัฒนา นำแผนที่ตกลงกันไว้ไปสู่การปฏิบัติจริงในสนามโดยมีหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนทรัพยากร แล้วรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มโดยใช้กระบวนการสุนทรียสนทนาร่วมกับการสังเกตการณ์

3) ขั้นสังเกตและเก็บข้อมูล (Observe) ในขณะที่ปฏิบัติตามแผน คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนผลหลังการปฏิบัติ (AAR)

4) ขั้นสะท้อนผลและเรียนรู้ (Reflect) เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการดำเนินการได้จัดประชุมคณะกรรมการระดับอำเภอเพื่อรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มโดยใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา รวมทั้งจัดกิจกรรมตรวจสอบและคืนข้อมูลให้ชุมชน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและเชื่อถือได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ทีมผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลหลัก โดยมีขั้นตอนประกอบด้วย การจัดระบบแยกแยะ และสร้างกลุ่มข้อมูลเพื่อใช้เป็นหน่วยย่อย กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลหลักนี้จะเป็นข้อมูลที่เกิดจากหลายบุคคล หลายแหล่ง นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) แล้วสังเคราะห์ข้อมูล เป็นการแยกปรากฏการณ์ให้ละเอียดย่อยลงไปเพื่อสร้างให้เกิดแนวคิดสรุปควบคู่ไปกับการตีความและสังเคราะห์ข้อมูล

5. จรรยาบรรณในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายได้รับการชี้แจงรายละเอียดของการวิจัย

ประกอบด้วย การอธิบายวัตถุประสงค์ประโยชน์ของการวิจัย ขั้นตอนการวิจัย และระยะเวลาการวิจัย ผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียดการวิจัยก่อนเข้าเก็บข้อมูล ซึ่งการวิจัยนี้เป็นไปตามหลักความสมัครใจและข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้จะถูกเก็บเป็นความลับอย่างเคร่งครัด ผลการวิจัยจะนำเสนอเป็นภาพรวมและนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยเท่านั้น กลุ่มเป้าหมายสามารถขอยุติการเข้าร่วมการวิจัยก่อนครบกำหนดได้โดยไม่มีผลกระทบแต่อย่างใด การเก็บรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต สอบถามผู้วิจัยใช้หลักการรักษาสิทธิของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก ด้วยการป้องกันสิ่งที่คาดว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการส่งเสริมการรับรู้แนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อยของประชาชนในเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหามลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากการเผาอ้อยในชุมชน พบว่า ปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาลเป็นวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำซาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตระหว่างเดือนธันวาคมถึงเมษายนของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่สภาพอากาศแห้งและนิ่ง ทำให้ฝุ่นควันแขวนลอยในอากาศได้นาน ซึ่งความรุนแรงของปัญหา ค่าฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM2.5) พุ่งสูงเกินมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสาเหตุสำคัญของปัญหามลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันในชุมชน ประกอบด้วย 1) ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เป็นสาเหตุหลัก 2) ปัญหาต้นทุนการผลิตและเวลา

การเผาใบอ้อยทำให้การเก็บเกี่ยวง่ายและรวดเร็วกว่ามาก 3) ปัญหาความสะดวกในการใช้เครื่องจักร 4) ปัญหาโครงสร้างราคาและแรงจูงใจ และ 5) ข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยี

ผลการส่งเสริมการรับรู้แนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อยของประชาชนในเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากฝุ่นควันจากการเผาอ้อยเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ยังคงมีช่องว่างที่สำคัญในด้านความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีป้องกันตนเองที่มีประสิทธิภาพ และการเข้าถึงข้อมูลที่ชัดเจนและทันท่วงที แต่พฤติกรรมการป้องกันตนเองยังไม่สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงของมลพิษ สรุปประเด็นสำคัญ คือ 1) ด้านการรับรู้และทัศนคติ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ว่าการเผาอ้อยเป็นสาเหตุหลักของปัญหาฝุ่นควันในพื้นที่และมีความกังวลต่อผลกระทบด้านสุขภาพ 2) ด้านพฤติกรรมการป้องกันตนเอง พบว่า พฤติกรรมป้องกันที่พบได้บ่อยที่สุดคือการป้องกันพื้นฐาน คือ การสวมหน้ากากอนามัย แม้บางครั้งอาจไม่ใช่ชนิดที่ป้องกัน PM2.5 ได้ และการปิดประตูหน้าต่างบ้าน และหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมกลางแจ้งในวันที่มลพิษสูง 3) ด้านช่องทางการสื่อสารข้อมูล พบว่า ช่องทางที่เข้าถึงข้อมูล ประชาชนมักได้รับข้อมูลข่าวสารและเชื่อถือข้อมูลจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มากที่สุด รองลงมาคือสื่อสังคมออนไลน์ ส่วนอุปสรรคด้านการสื่อสาร เนื่องจากข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐเป็นทางการเกินไป เข้าใจยาก หรือสื่อสารไม่ต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าข้อมูลไม่ทันต่อสถานการณ์

ภาพที่ 2 ประชุมสนทนากลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาฝุ่นควัน

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

2. เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อยในเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการ ประกอบด้วย 1) มาตรการทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยการสร้างแรงจูงใจทางการเงินที่ชัดเจน ด้วยการเพิ่มส่วนต่างราคารับซื้ออ้อยสด เพื่อให้เกษตรกรเห็นถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ 2) การให้เงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต สนับสนุนเงินทุนหรือสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำสำหรับการซื้อหรือเช่ารถตัดอ้อย รถสางใบ หรือเครื่องจักรกลการเกษตรอื่นๆ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่ม

ของเกษตรกรรายย่อยในอำเภอชัยบาดาล เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและทำให้การลงทุนซื้อเครื่องจักรกลขนาดใหญ่ร่วมกันมีความเป็นไปได้ 4) สร้างตลาดสำหรับใบอ้อย เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงหรือวัตถุดิบ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนของเสียให้มีมูลค่า และสร้างรายได้เสริมให้เกษตรกร 5) มาตรการด้านการเกษตรและนวัตกรรม ส่งเสริมการใช้จุลินทรีย์ย่อยสลาย รณรงค์และให้ความรู้แก่เกษตรกรในการใช้จุลินทรีย์เพื่อย่อยสลายใบและตอซังอ้อยแทนการเผา และ 6) มาตรการทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ดำเนินการลาดตระเวนและบังคับใช้กฎหมายห้ามเผาในที่โล่งอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรม เพื่อสร้างการรับรู้ว่าการเผาเป็นสิ่งผิดกฎหมายและมีบทลงโทษ และนำเทคโนโลยีมาช่วยตรวจสอบและตรวจจับจุดความร้อน (Hotspot) เพื่อให้สามารถเข้าระงับเหตุได้อย่างรวดเร็ว

ภาพที่ 3 การขับเคลื่อนเมืองสะอาด อากาศดี ที่ชัยบาดาล

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

3. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประกอบด้วย 1) การสื่อสารและสร้างความตระหนักรู้ โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่เข้าใจง่าย เพื่อสื่อสารให้คนในชุมชนและเกษตรกรเข้าใจถึงผลกระทบของฝุ่นควันต่อสุขภาพและเศรษฐกิจในระยะยาว และจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครในแต่ละหมู่บ้านเพื่อเฝ้าระวังและแจ้งเตือนเหตุการณ์ลักลอบเผา 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร สนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ เช่น กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ มีบทบาทหลักในการบริหารจัดการเครื่องจักรกลร่วมกัน และเป็นแกนนำในการรณรงค์ลดการเผา 3) สร้างจัดตั้งคณะทำงานระดับอำเภอที่ประกอบด้วย ตัวแทนจากเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย โรงงานน้ำตาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแนวทางแก้ไขที่ทุกฝ่ายยอมรับ 4) สร้างชัยบาดาลโมเดล เมืองสะอาด อากาศดี ที่ชัยบาดาล โดยจัดทำ ธรรมนูญอากาศสะอาด แล้วคัดเลือกตำบลหรือหมู่บ้านนำร่อง เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยี และงบประมาณอย่างเต็มรูปแบบในการจัดการไร่อ้อยโดยไม่เผาและถอดบทเรียนความสำเร็จเพื่อขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ จากการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นแผนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เพื่อให้เห็นภาพรวมของแต่ละระดับพัฒนาการอย่างชัดเจน ผลจากการดำเนินการแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล ถือเป็นเรื่องท้าทายที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่นและความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน การแก้ไขปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งนี้การแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อย

เป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและบูรณาการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วย 1) ประชาชนในอำเภอชัยบาดาลสามารถมีส่วนร่วมได้โดยการแจ้งเบาะแส เมื่อพบเห็นการเผาอ้อย ควรแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทันที ประชาชนสามารถช่วยกันเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของฝุ่นควัน เพื่อสร้างความตระหนักในชุมชน รวมทั้งสนับสนุนและเลือกซื้อสินค้าหรือผลผลิตทางการเกษตรที่มาจากกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น อ้อยที่ไม่ได้ผ่านการเผา 2) โรงงานน้ำตาล ต้องส่งเสริมการตัดอ้อยสด สนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาใช้วิธีการตัดอ้อยสด และให้แรงจูงใจที่เหมาะสม เช่น การเพิ่มราคารับซื้ออ้อยสด 3) หน่วยงานภาครัฐ ควรสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าถึงเครื่องจักรกลทางการเกษตรได้มากขึ้น เช่น เครื่องตัดอ้อย ส่งเสริมการนำใบอ้อยไปใช้ประโยชน์ เช่น นำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ อาหารสัตว์ หรือเชื้อเพลิงชีวมวล 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรการติดตามตรวจสอบและต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกับผู้ที่เผาไร่อ้อย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการแก้ไขมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่ามีประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาอภิปรายดังนี้

1. ผลการส่งเสริมการรับรู้แนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อยของประชาชนในเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากฝุ่นควันจากการเผาอ้อยเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ยังคงมีช่องว่างที่สำคัญในด้านความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีป้องกันตนเองที่มีประสิทธิภาพ และการ

เข้าถึงข้อมูลที่ชัดเจนและทันท่วงที ทำให้พฤติกรรมการป้องกันตนเองยังไม่สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงของมลพิษ สรุปประเด็นสำคัญ คือ 1) ด้านการรับรู้และทัศนคติ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ว่าการเผาอ้อยเป็นสาเหตุหลักของปัญหาฝุ่นควันในพื้นที่ และมีความกังวลต่อผลกระทบด้านสุขภาพ 2) ด้านพฤติกรรมการป้องกันตนเอง พบว่า พฤติกรรมป้องกันที่พบได้บ่อยที่สุดคือการป้องกันพื้นฐาน คือ การสวมหน้ากากอนามัย แม้บางครั้งอาจไม่ใช่ชนิดที่ป้องกัน PM2.5 ได้ และการปิดประตูหน้าต่างบ้าน และหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมกลางแจ้งในวันที่มลพิษสูง 3) ด้านช่องทางการสื่อสารข้อมูล พบว่า ช่องทางที่เข้าถึงข้อมูลประชาชนมักได้รับข้อมูลข่าวสารและเชื่อถือข้อมูลจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มากที่สุด รองลงมาคือสื่อสังคมออนไลน์ ส่วนอุปสรรคด้านการสื่อสาร เนื่องจากข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐเป็นทางการเกินไป เข้าใจยาก หรือสื่อสารไม่ต่อเนื่อง จึงทำให้ประชาชนรู้สึกว่าข้อมูลไม่ทันต่อสถานการณ์ เนื่องจากการจะแก้ปัญหาสุขภาพที่เกิดจากมลพิษในระดับชุมชนได้นั้นลำพังเพียงการทำให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลอาจยังไม่เพียงพอ แม้ว่าประชาชนในพื้นที่จะมีความตระหนักรู้ถึงต้นตอของปัญหาและผลกระทบต่อสุขภาพในระดับสูง แต่ความรู้นั้นยังไม่ถูกแปรเปลี่ยนไปสู่การปฏิบัติเพื่อป้องกันตนเองอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่ต้องทำการเสริมพลังให้เครือข่ายผู้นำในชุมชนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการป้องกันตนเองของประชาชนได้อย่างยั่งยืน สอดรับกับสิทธิในอากาศสะอาดที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 28 เพื่อคุ้มครองบุคคลให้มีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย รวมทั้งการปกป้องคุ้มครองจากมลพิษทางอากาศ และสิทธิรับรู้ในอากาศสะอาดที่บัญญัติไว้ในมาตรา 59 โดยรัฐต้องจัดให้ประชาชน

เข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารดังกล่าวได้โดยสะดวก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิทธิพร เกษจ้อย, วรชัด ทะสา, สัจจารักษ์ ไร่สงวน และสุดาทิพย์ เกษจ้อย (2564) ที่ได้ศึกษาผลกระทบจากการเผาใบอ้อยพบว่า ผลกระทบจากการเผาใบอ้อยที่ก่อให้เกิดมลพิษ PM 2.5 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ผลกระทบการเกิดมลพิษในระบบนิเวศ ผลกระทบด้านการเกิดมลพิษทางอากาศ ผลกระทบด้านสุขอนามัย และผลกระทบด้านการเกิดปัญหาดินเปรี้ยว ตามลำดับ และประชาชนได้ ให้ข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันรณรงค์เพื่อลดการเผาอ้อยเพราะจะจำให้เกิดผลกระทบต่อด้านระบบนิเวศวิทยาและสุขภาวะของประชาชนในพื้นที่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธาทิพย์ เอิบสภาพ (2564) ได้ศึกษาพบว่า ผลกระทบของมลพิษทางอากาศ คือ 1) ผลกระทบด้านสุขภาพ เมื่อปริมาณฝุ่นละอองหนาแน่นจะมีอาการแสบตา หายใจไม่สะดวก ส่งผลให้เป็นโรคระบบทางเดินหายใจ หรือเป็นไข้หวัด 2) ผลกระทบต่อสภาพบรรยากาศทั่วไป ฝุ่นละอองจะลดระยะทางในการมองเห็นทำให้ทัศนวิสัยในการมองเห็นลดลง

2. แนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อยในเขตอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาลต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการ ประกอบด้วย 1) มาตรการทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยการสร้างแรงจูงใจทางการเงินที่ชัดเจนด้วยการเพิ่มส่วนต่างราคารับซื้ออ้อยสด เพื่อให้เกษตรกรเห็นถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ 2) การให้เงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต สนับสนุนเงินทุนหรือสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำสำหรับการซื้อหรือเช่ารถตัดอ้อย รถสางใบ หรือเครื่องจักรกลการเกษตรอื่นๆ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยใน

อำเภอชัยบาดาล เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและทำให้การลงทุนซื้อเครื่องจักรกลขนาดใหญ่ร่วมกันมีความเป็นไปได้ 4) สร้างตลาดสำหรับใบอ้อย เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงหรือวัตถุดิบ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนของเสียให้มีมูลค่า และสร้างรายได้เสริมให้เกษตรกร 5) มาตรการด้านการเกษตรและนวัตกรรม ส่งเสริมการใช้จุลินทรีย์ย่อยสลาย รณรงค์และให้ความรู้แก่เกษตรกรในการใช้จุลินทรีย์เพื่อย่อยสลายใบและตอซังอ้อยแทนการเผา และ 6) มาตรการทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ดำเนินการลาดตระเวนและบังคับใช้กฎหมายห้ามเผาในที่โล่งอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรม เพื่อสร้างการรับรู้ว่าการเผาเป็นสิ่งผิดกฎหมายและมีบทลงโทษ และนำเทคโนโลยีมาช่วยตรวจสอบและตรวจจับจุดความร้อน (Hotspot) เพื่อให้สามารถเข้าระงับเหตุได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้หากสามารถขับเคลื่อนทุกมาตรการไปพร้อมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะสามารถแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาลได้ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงต้องความสำคัญกับการลดมลพิษ สอดรับกับแนวคิดการจัดการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของ สรรพสิทธิ์ แก้วเฮ้า (2565) เพื่อชุมชนมีความน่าอยู่ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และลดต้นทุนทางเศรษฐกิจในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตรา กิ่งไทร (2560) ได้ศึกษาพบว่า มาตรการที่เหมาะสมมากที่สุดในการลดการเผาอ้อย คือ มาตรการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำและการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากร โดยมาตรการหักเงินค่าอ้อยไฟไหม้และเฉลี่ยคืนให้อ้อยสดเป็นส่วนสำคัญ รองลงมาคือ มาตรการห้ามเผาภายในพื้นที่รัศมี 5 กิโลเมตรจากเขตเทศบาลเมือง มาตรการประกาศ 90 วันห้ามเผาอ้อย และมาตรการไม่รับซื้ออ้อยไฟไหม้จากเกษตรกร ตามลำดับ

3. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในลดมลพิษทางอากาศในอำเภอชัยบาดาล

ประกอบด้วย 1) การสื่อสารและสร้างความตระหนักรู้ โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่เข้าใจง่าย เพื่อสื่อสารให้คนในชุมชนและเกษตรกรเข้าใจถึงผลกระทบของฝุ่นควันต่อสุขภาพและเศรษฐกิจในระยะยาว และจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครในแต่ละหมู่บ้านเพื่อเฝ้าระวังและแจ้งเตือนเหตุการณ์ลักลอบเผา 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร สนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ เช่น กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ มีบทบาทหลักในการบริหารจัดการเครื่องจักรกลร่วมกัน และเป็นแกนนำในการรณรงค์ลดการเผา 3) สร้างจัดตั้งคณะทำงานระดับอำเภอที่ประกอบด้วย ตัวแทนจากเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย โรงงานน้ำตาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแนวทางแก้ไขที่ทุกฝ่ายยอมรับ 4) สร้างชัยบาดาลโมเดล เมืองสะอาด อากาศดี ที่ชัยบาดาล โดยจัดทำ ธรรมนูญอากาศสะอาด แล้วคัดเลือกตำบลหรือหมู่บ้านนำร่อง เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยี และงบประมาณอย่างเต็มรูปแบบในการจัดการไร่อ้อยโดยไม่เผาและถอดบทเรียนความสำเร็จเพื่อขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้จากแนวทางที่ได้นำเสนอทั้งหมดสะท้อนถึงกระบวนทัศน์การพัฒนาที่ขับเคลื่อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน โดยมีหัวใจสำคัญคือการเปลี่ยนสถานะของประชาชนและเกษตรกรจากผู้รับผลกระทบให้กลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐานริณทร์ หาญเกียรติวงศ์ (2561) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในลดมลพิษทางอากาศพบว่า ปัญหาหมอกควันเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาต้องดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน

แนวทางในการดำเนินการแก้ปัญหาจึงควรส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนและประชาชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของปราติหารย์ มีคุณ (2563) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในลดมลพิษทางอากาศพบว่า ควรรณรงค์ให้ประชาชนให้ความสำคัญต่อการสวมหน้ากากเพื่อป้องกันหมอกควัน พร้อมทั้งให้ความรู้ถึงผลกระทบต่อร่างกายจากการไม่ป้องกันตนเองจากหมอกควัน เพิ่มช่องทางการช่วยเหลือประชาชน รณรงค์การงดการเผาภายในพื้นที่ เปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ขอความร่วมมือประชาชนไม่ให้เผาและให้คอยเฝ้าระวังไม่ให้เกิดการเผา

จากการดำเนินการของประชาชนเพื่อการลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่า การแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาลเป็นเรื่องท้าทายที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่นและความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน การแก้ไขปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งนี้การแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและบูรณาการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วย 1) ประชาชนในอำเภอชัยบาดาลสามารถมีส่วนร่วมได้โดยการแจ้งเบาะแส เมื่อพบเห็นการเผาอ้อย ควรแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทันที ประชาชนสามารถช่วยกันเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของฝุ่นควัน เพื่อสร้างความตระหนักในชุมชน รวมทั้งสนับสนุนและเลือกซื้อสินค้าหรือผลผลิตทางการเกษตรที่มาจากกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น อ้อยที่ไม่ได้ผ่านการเผา 2) โรงงานน้ำตาล ต้องส่งเสริมการตัดอ้อยสด สนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาใช้วิธีการตัดอ้อยสด และให้แรงจูงใจที่เหมาะสม เช่น การเพิ่มราคารับซื้ออ้อยสด 3) หน่วยงานภาครัฐ ควรสนับสนุนให้

เกษตรกรเข้าถึงเครื่องจักรกลทางการเกษตรได้มากขึ้น เช่น เครื่องตัดอ้อย ส่งเสริมการนำใบอ้อยไปใช้ประโยชน์ เช่น นำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ อาหารสัตว์ หรือเชื้อเพลิงชีวมวล 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรการติดตามตรวจสอบอย่างจริงจังกับผู้ที่เผาไร่อ้อย เนื่องจากการแก้ไขปัญหาการเผาอ้อยในอำเภอชัยบาดาล โดยหัวใจสำคัญไม่ได้อยู่ที่มาตรการใดมาตรการหนึ่ง แต่คือการประสานพลังของทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยในพื้นที่อำเภอชัยบาดาลนั้น ได้ถูกวางกรอบไว้บนหลักการของความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) (รจนา คำดีเกิด, 2561) ในเป้าหมายที่ 3 และเป้าหมายที่ 13 ที่ดำเนินการแบบบูรณาการทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกัน และสอดรับกับแนวคิดการเมืองสิ่งแวดล้อมที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดที่เชื่อว่ามนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นต่างส่งเสริมซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีสมภพ กองสุข (2559) ได้ศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผามีกระบวนการเริ่มต้นการดำเนินกิจกรรมในช่วงเวลาที่เหมาะสม มีการครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสีย มีความจริงใจในการดำเนินกิจกรรมและคำนึงถึงความเหมาะสมของทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรม โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า ต้องมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การระบุสาเหตุของปัญหา การร่วมแสดงความคิดเห็นและวางแผน ร่วมปฏิบัติและประเมินผลได้จากการดำเนินกิจกรรม โดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย ความตระหนกและจิตสำนึกของประชาชน ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่พึงมี

ร่วมกัน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบของปัญหาหมอกควันจากการเผา ในส่วนของปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดการกับผู้มีส่วนได้เสียนอกพื้นที่ การขาดแคลนงบประมาณ บุคลากรและอุปกรณ์ที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐานริณทร์ หาญเกียรติวงศ์ (2561) ได้ศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาต้องดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ แนวทางในการดำเนินการแก้ปัญหาจึงควรส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนและประชาชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามากขึ้น

สรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ผลการส่งเสริมการรับรู้แนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อย ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากฝุ่นควันจากการเผาอ้อยเป็นอย่างดี แนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อย ต้องประกอบด้วย มาตรการทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี การให้เงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต ส่งเสริมรวมกลุ่มของเกษตรกร เพื่อลงทุนซื้อเครื่องจักรกลขนาดใหญ่ร่วมกัน สร้างตลาดสำหรับใบอ้อย ส่งเสริมนวัตกรรมการเกษตร และมาตรการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในลดมลพิษทางอากาศ ประกอบด้วย การสื่อสารและสร้างความตระหนัก เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร สร้างจัดตั้งคณะทำงานระดับอำเภอ และจัดทำธรรมนูญอากาศสะอาด เมืองสะอาด อากาศดีที่ชัยบาดาล การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากเผาอ้อยทำอย่างต่อเนื่องและบูรณาการโดยการมีส่วนร่วม

ของประชาชนประกอบด้วย ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้โดยการแจ้งเบาะแส โรงงานน้ำตาลควรเพิ่มราคารับซื้ออ้อยสด หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าถึงเครื่องจักรกลทางการเกษตร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรการติดตามตรวจสอบอย่างจริงจัง ทั้งนี้ ประชาชนส่วนใหญ่แม้ว่ามีความตระหนักถึงผลกระทบของฝุ่นควันจากการเผาอ้อย แต่ยังต้องการข้อมูลและแนวทางป้องกันที่ชัดเจนมากขึ้น แนวทางป้องกันมลพิษประกอบด้วยมาตรการทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การรวมกลุ่มเกษตรกร การสนับสนุนเครื่องจักรกล และการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ขณะที่การพัฒนาการมีส่วนร่วมควรเน้นการสื่อสารและสร้างความตระหนัก การเสริมพลังกลุ่มเกษตรกร การจัดตั้งคณะทำงานระดับอำเภอ และการจัดทำธรรมนูญอากาศสะอาด การแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและบูรณาการโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะบทบาทของประชาชน โรงงานน้ำตาล หน่วยงานรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อลดการเผาอ้อยได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การส่งเสริมการรับรู้แนวทางการป้องกันฝุ่นละอองขนาดเล็กและควันจากการเผาอ้อยของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐต้องรณรงค์สร้างความเข้าใจในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ผ่านการอบรมและใช้สื่อที่เข้าถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด โดยเน้นสื่อสารอย่างทั่วถึงตลอดปี

1.2 ภาครัฐควรสนับสนุนให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ

ปัญหาหมอกควันจากการเผาอ้อย และสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนเพื่อประสานงานและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาอ้อยอย่างเป็นรูปธรรม

1.3 การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการลดมลพิษทางอากาศจากฝุ่นควันที่เกิดจากเผาอ้อย ภาครัฐควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกกระบวนการ เพื่อให้มาตรการมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับ โดยกระจายอำนาจให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้จัดการหลัก พร้อมสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรควบคู่กับการกำกับติดตาม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 องค์กรปกครองท้องถิ่น ควรพิจารณาการจัดทำตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันจากการเผาในที่โล่งเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการของชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการและจัดประกวดเพื่อมอบรางวัลสำหรับชุมชนที่มีผลการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันจากการเผาในที่โล่งเพื่อสร้างการสร้างแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วม

2.2 ชุมชนควรร่วมกันจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาหมอกควันและการเผาอ้อยในระดับชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากบริบทของพื้นที่แต่ละพื้นมีความแตกต่างกันเพื่อให้การแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยมีความเหมาะสมกับบริบทกับพื้นที่มากที่สุด

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

3.1 ควรศึกษาวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ประเด็นที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาใบอ้อยซึ่งจะสามารถนำข้อมูลไปใช้

พัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างครอบคลุม

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการในชุมชนที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยเพื่อให้ทราบถึงประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอ้อยที่ครอบคลุมมากขึ้นซึ่งเป็นผลดีต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎากร ว่องวุฒิกุล. (2565). *การศึกษาวิเคราะห์ร่างกฎหมายและกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิในอากาศสะอาด*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

จุฑาทิพย์ มณีพงษ์, รัตมณี อ่องสกุล, ณัติกาญจน์ สูติพันธ์วิหาร และกฤษฎา บุญชัย. (2563). *แนวทางการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

ชัชวาลย์ จันทรวิจิตร. (2565). ควันจากการเผาชีวมวลอาจอันตรายกว่าที่คิด. *วารสารสิ่งแวดล้อม, 26*(2), 1-7.

ฐานริณทร์ หาญเกียรติวงศ์. (2561). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารเกษมบัณฑิต, 19*(ฉบับพิเศษ), 229-241.

ธีรารัตน์ จีระมะกร, ณัฐวุฒิ ขาวสะอาด และ ประพิธาริ์ ธนารักษ์. (2563). การประเมินการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของการปลูกอ้อยในจังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิทยาศาสตร์บูรพา, 25*(1), 256-269.

นิตยา โพธิ์นอก. (2565). *สถานภาพองค์ความรู้ด้านการเมืองสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

ประดิษฐ์ ชาลีเครือ. (2562). ฝุ่นควันจากการเผาใบอ้อย. *ชัยภูมิเวชสาร, 39(1).* 86-94.

ปราติหารย์ มีคุณ. (2563). *ความเปราะบางและผลกระทบทางสังคมในระดับครัวเรือนจากหมอกควันตำบลอัยเยอร์เวง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รจนา คำดีเกิด. (2561). การศึกษาเปรียบเทียบการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การพัฒนาเอกชนไทยและอินโดนีเซีย. *วารสารการบริหารท้องถิ่น, 11*(1), 1-20.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, เมษายน 6). ราชกิจจานุเบกษา, *134*(40 ก), 1-90.

วรรณวิภา แก้วประดิษฐ์. (2564). การจัดการใบอ้อยเพื่อลดฝุ่นละอองขนาดเล็กและส่งเสริมการผลิตอ้อยอย่างยั่งยืน. *วารสารแก่นเกษตร, 49*(1), 76-86.

วิฤทธิ์ วิเศษสินธุ์. (2567). การใช้ประโยชน์ใบและยอดอ้อยในการเพิ่มมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์ชีวภาพเพื่อลดปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM 2.5. *รัฏฐาภิรักษ์ 66*(2). 105-117.

ศรีสมภพ กองสุข (2559). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาหมอกควันจากการเผาในที่โล่งในจังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สรรพสิทธิ์ แก้วเฮ้า. (2565). *การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานจังหวัดลพบุรี. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดลพบุรี พ.ศ. 2566-2570*. ลพบุรี: ผู้แต่ง.

สิทธิพร เกษจ้อย, วรชัด ทะสา, สัจจารักษ์ ไร่สงวน และสุดาทิพย์ เกษจ้อย. (2564). ผลกระทบจากการเผาใบอ้อยที่ก่อให้เกิดมลพิษ PM 2.5 ตำบลในเมือง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Buddhist Education and Research, 7*(1), 16-25.

สุธาทิพย์ เอิบสภาพ. (2564). กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางอากาศ ในกรุงเทพมหานคร. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม, 1*(1), 27-38.

สุพัตรา กิ่งไทร. (2560). *ผลกระทบของการเผาอ้อยต่อพื้นที่เมือง กรณีศึกษาอำเภอเมืองและอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การจัดการคุณค่าสาธารณะในการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิจังหวัดมหาสารคาม

Public value management in the mission of major depressive disorder prevent of primary care units, Maha Sarakham Province

คุณานนต์ ทินใต้[1] นิภาพรรณ เจนสันติกุล[2] & รักพงษ์ แสนศรี[3]

Khunanont Thintai[1] Nipapan Jensantikul[2] & Rakpong Sansri[3]

Corresponding author: th.khunanont@kkumail.com

Received:16/01/69 Revised: 10/02/69 Accepted: 10/02/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการคุณค่าสาธารณะของหน่วยบริการปฐมภูมิในจังหวัดมหาสารคามที่ส่งผลต่อการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้า โดยมีภารกิจ 3 ประการที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ 1) การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า 2) สมรรถนะในการดำเนินภารกิจ และ 3) การยอมรับและแรงสนับสนุน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามกับประชากรจำนวน 146 คน ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาคือ ค่าความถี่ ค่าร้อย

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

[2] สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

[3] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Master of Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University

[2] Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University

[3] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

ละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงอนุมานคือ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สันและการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบมีขั้นตอน

ผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวสามารถทำนายตัวแปรตามได้ (P < 0.001) โดยมีค่าคงที่ของการทำนาย เท่ากับ 0.528 ทั้งนี้ตัวแปรอิสระที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนสูงสุด คือ การยอมรับและแรงสนับสนุน มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนเท่ากับ 0.486 รองลงมา คือ การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนเท่ากับ 0.369 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการของการถดถอยพหุคูณ คือ Y= 0.528 + 0.369 (การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า) + 0.486 (การยอมรับและสนับสนุน) + e

คำสำคัญ: การจัดการคุณค่าสาธารณะ; โรคซึมเศร้า; หน่วยบริการปฐมภูมิ

Abstract

This research aimed to study the management of public values by primary care units in Maha Sarakham Province that affect the performance of depression prevention missions. Three interrelated missions were examined: 1) public values, 2) operational capacity, and 3) legitimacy and support. This was a quantitative research study using questionnaires administered to a population of 146 people. Descriptive analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation, while inferential analysis included pearson correlation analysis and stepwise multiple regression analysis.

The results showed that all independent variables could predict the dependent variable (P < 0.001), with a predictive constant of 0.528. The independent variable with the highest partial regression coefficient was

legitimacy and support, with a partial regression coefficient of 0.486, followed by public values. The partial regression coefficient is 0.369, which can be written as the multiple regression equation: Y = 0.528 + 0.369 (public values) + 0.486 (legitimacy and support) + e.

Keywords: Public Value Management; Major Depressive Disorder; Primary Care Units

บทนำ

ปัจจุบันประชากรทั่วโลกจำนวนมากกำลังประสบกับปัญหาด้านสุขภาพจิต โดยมีจำนวนมากถึง 970 ล้านคน หรือคิดเป็น 1 ใน 8 ของประชากรโลก ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่กำลังประสบปัญหาภาวะซึมเศร้าสูงถึง 280 ล้านคน หรือคิดเป็น 3,153 ต่อประชากร 100,000 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) ในขณะที่รายงานของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ระบุว่าประเทศไทยมีจำนวนผู้ประสบปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตเพิ่มขึ้น โดยคาดว่าทั่วประเทศอาจมีผู้ที่กำลังประสบปัญหาสุขภาพจิตมากถึง 10 ล้านคน โดยโรคซึมเศร้าเป็นปัญหาทางด้านสุขภาพจิตที่พบมากที่สุด (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2567) สอดคล้องกับข้อมูลสถิติของกรมสุขภาพจิตที่ระบุว่าคนไทยที่กำลังประสบโรคซึมเศร้าอาจมีมากถึง 1.5 ล้านคน (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2568) และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นในอนาคต เห็นได้จากการประเมินสุขภาพจิตประชาชนประจำปี 2566 ของกรมสุขภาพจิต พบว่า สัดส่วนผู้มีความเสี่ยงประสบปัญหาโรคซึมเศร้าอยู่ที่ร้อยละ 5.8 และในปี 2567 สัดส่วนผู้มีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17.2 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2567)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความรุนแรงของปัญหาจากระดับภูมิภาคไปสู่ระดับพื้นที่พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนผู้ป่วยใหม่โรคซึมเศร้ามากที่สุดในประเทศไทย ใน พ.ศ. 2567 มีจำนวนมากถึง 25,007 คน (กลุ่มระบาดวิทยาสุขภาพจิต สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, 2567) และเมื่อพิจารณาความรุนแรงของปัญหาในระดับพื้นที่ พบว่า เขตสุขภาพจิตที่ 7 ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม เป็นเขตที่มีความรุนแรงของปัญหามากที่สุดเนื่องจากข้อมูลสถิติสามปีย้อนหลังตั้งแต่ พ.ศ. 2565 เป็นต้นมา (กรมสุขภาพจิต, 2567) พบว่าผู้ป่วยใหม่โรคซึมเศร้ามีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องกล่าวคือในปี 2565 มีจำนวน 6,096 คน คิดเป็นร้อยละ 0.12 ของประชากรทั้งหมด หรือ 124 คน ต่อประชากรหนึ่งแสนคน ในปี 2566 มีจำนวน 7,416 คน คิดเป็นร้อยละ 0.14 ของประชากรทั้งหมด หรือ 153 คนต่อประชากรหนึ่งแสนคน และในปี 2567 (ข้อมูลเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2567) มีจำนวน 8,446 คน คิดเป็นร้อยละ 0.158 ของประชากรทั้งหมด หรือ 174 คนต่อประชากรหนึ่งแสนคน (กลุ่มระบาดวิทยาสุขภาพจิต สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, 2567) ทั้งนี้จังหวัดมหาสารคามนับได้ว่ามีความรุนแรงของปัญหามากที่สุดเนื่องจากข้อมูลในปี 2567 พบว่าอัตราส่วนผู้ป่วยใหม่โรคซึมเศร้ามีจำนวนถึง 246 ต่อประชากรหนึ่งแสนคน หรือร้อยละ 3 ของประชากรทั้งหมด

การแก้ไขปัญหาสถานการณ์ข้างต้นจากการทบทวนนโยบายด้านสุขภาพจิตของประเทศไทยในอดีตตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา พบว่า ภาครัฐมีการส่งเสริมและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตของประชาชนมาโดยตลอดและปัจจุบันมีการกำหนดแผนพัฒนาสุขภาพจิตแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2561-2580 ขึ้นมาเพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนภารกิจด้านการดูแลสุขภาพจิตให้มีประสิทธิภาพ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ซึ่งทิศทางแผนดังกล่าวได้เน้นไปที่การดูแลสุขภาพจิตประชาชนอย่างใกล้ชิด (กานต์ชัชพิสิฐ คง

เสถียรพงษ์ และศิวิไลซ์ วนรัตน์วิจิตร, 2564) โดยพัฒนาการบริการสุขภาพจิตในระดับชุมชนให้มีคุณภาพ อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายดังกล่าวยังประสบปัญหาอยู่หลายประการโดยเฉพาะปัญหาการบริการสุขภาพจิตในระดับพื้นที่พบว่ายังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เท่าที่ควร (กองยุทธศาสตร์แผนและงาน กรมสุขภาพจิต, 2567) ทั้งนี้การนำนโยบายดังกล่าวไปดำเนินการนั้นเป็นหน้าที่หลักของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง คือ กรมสุขภาพจิต สำหรับการดูแลสุขภาพจิตระดับชุมชนนั้นมีหน่วยบริการปฐมภูมิหรือ PCU (Primary Care Unit) เป็นหน่วยบริการทางสาธารณสุขที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด กระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ในจังหวัดมหาสารคามตามความหนาแน่นของประชากร (กระทรวงสาธารณสุข, 2562) มีความสามารถในการดูแลสุขภาพประชาชนได้อย่างครบถ้วนทั้งสุขภาพจิตและสุขภาพกาย โดยมีภารกิจที่สำคัญเกี่ยวกับสุขภาพจิตคือ ส่งเสริมและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตประชาชน อันหมายรวมถึงการป้องกันปัญหาโรคซึมเศร้าด้วย (โสภณ เมฆธน และคณะ, 2559; กองสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ, 2559)

ทั้งนี้จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิในจังหวัดมหาสารคามในอดีตสิบปีย้อนหลัง พบว่า หน่วยบริการปฐมภูมิส่วนใหญ่ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านสุขภาพจิต ทั้งยังไม่มีวิธีการส่งเสริมสุขภาพที่ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มวัย (บัณฑิต พิทักษ์, 2566) ขณะที่การศึกษาของ ฉวีวรรณ เผ่าพันธ์, มัณฑนา กลมเกลียว และวัชรินทร์ ทองสีเหลือง (2565) เห็นว่าการดำเนินงานในการป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิขาดการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่และประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตเท่าที่ควร

จากสถานการณ์ปัญหาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าหน่วยบริการปฐมภูมิในฐานะผู้ให้บริการทางสาธารณสุขที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาแนวทางในการดำเนินภารกิจป้องกันปัญหาโรคซึมเศร้า จึงนำมาสู่การ

กำหนดปัญหาวิจัยได้ว่าจากปรากฏการณ์ผู้ป่วยใหม่โรคซึมเศร้ามีอัตราส่วนต่อประชากรสูงในจังหวัดมหาสารคาม หน่วยบริการปฐมภูมิจะมีแนวทางในการพัฒนาการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าอย่างไร โดยใช้แนวคิดการจัดการคุณค่าสาธารณะ (Public Value Management) เป็นตัวแบบ (Model) ในการศึกษาเนื่องจากแนวคิดนี้นับได้ว่าเป็นแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับคุณค่าความต้องการของมนุษย์ (Symes, 1999; Moore, 2017) กล่าวคือ แนวคิดนี้มองว่าสินค้าและการบริการสาธารณะเทียบเท่ากับคุณค่าที่ประชาชนพึงได้รับจากการบริการของรัฐ ซึ่งจะต้องอาศัยกลยุทธ์ในการจัดการคุณค่าสาธารณะ อันเป็นกระบวนในการดำเนินภารกิจขององค์การเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสังคม ประกอบไปด้วย การค้นหาสิ่งที่เป็นคุณค่าสาธารณะ สมรรถนะในการดำเนินภารกิจ และการยอมรับและการสนับสนุน (Sedlačko, 2020) ซึ่งมีความแตกต่างจากแนวคิดอื่น ๆ ที่ผ่านมาที่มองประโยชน์สาธารณะเป็นเพียงสินค้าหรือบริการที่ประชาชนพึงได้รับเท่านั้น (พิธันดร นิตยสุทธิ์, 2566) จึงทำให้การบริการของรัฐไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสาธารณะได้เท่าที่ควร ดังนั้นการนำแนวคิดการจัดการคุณค่าสาธารณะมาใช้จึงจะช่วยพัฒนาแนวทางการดำเนินภารกิจในการป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิจังหวัดมหาสารคามให้ดีขึ้นได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวการวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการคุณค่าสาธารณะของหน่วยบริการปฐมภูมิจังหวัดมหาสารคามที่ส่งผลต่อการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าและค้นหาแนวทางในการพัฒนาการดำเนินภารกิจดังกล่าวให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการคุณค่าสาธารณะของหน่วยบริการปฐมภูมิในจังหวัดมหาสารคามที่ส่งผลต่อการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้า โดยมีภารกิจ 3 ประการที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ 1) การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า 2) สมรรถนะในการดำเนินภารกิจ และ 3) การยอมรับและแรงสนับสนุน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์ คือ แนวคิดการจัดการคุณค่าสาธารณะของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยบริการปฐมภูมิที่ส่งผลต่อการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้า ประกอบไปด้วย การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า สมรรถนะในการดำเนินภารกิจ และการยอมรับและแรงสนับสนุน มีระดับการวิเคราะห์ คือ องค์การซึ่งในที่นี้หมายถึงหน่วยบริการปฐมภูมิที่อยู่ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลแม่ข่ายของหน่วยบริการปฐมภูมิและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่การบริการของหน่วยบริการปฐมภูมิ ซึ่งมีรายละเอียดการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ตัวแทนของบริการปฐมภูมิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิในจังหวัดมหาสารคาม โดยยึดตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561 และโครงสร้างสายบังคับบัญชาของหน่วยบริการปฐมภูมิ ได้แก่ ผู้บริหารหรือบุคลากรในหน่วยบริการปฐมภูมิ เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแม่ข่ายของหน่วยบริการปฐมภูมิ และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่การบริการของหน่วยบริการปฐมภูมิ จำนวน 146 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิที่ขึ้นทะเบียนเป็นหน่วยบริการปฐมภูมิตามพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 ในจังหวัดมหาสารคามที่เปิดให้บริการประชาชนในปี 2567 2) เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกัน

โรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิโรงพยาบาลแม่ข่ายที่ดูแลหน่วยบริการปฐมภูมิในข้อที่ (1) 3) เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิสำนักงานสาธารณสุขอำเภอที่มีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมหน่วยบริการปฐมภูมิในข้อ (1) และ 4) เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมหน่วยบริการปฐมภูมิในข้อ (1) สรุปข้อมูลประชากรดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ปฏิบัติงานในหน่วยบริการปฐมภูมิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิในจังหวัดมหาสารคาม

หน่วยงาน	**จำนวนผู้ปฏิบัติงาน**
หน่วยบริการปฐมภูมิ	61
โรงพยาบาลแม่ข่าย	13
สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ	13
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	59
รวม	146

ที่มา: กองสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (2567)

โดยการวิจัยนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดจำนวน 146 คน

2. เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม จำแนกเป็น ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานต้นสังกัด ตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน จำนวน 3 ข้อ ส่วนที่ 2 ปัจจัยการแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นการลงพื้นที่รับฟังปัญหาของประชาชน เกณฑ์ตัวชี้วัดขององค์การสอดคล้องกับคุณค่าที่ประชาชนต้องการ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกและการตัดสินใจ จำนวน 6 ข้อ ส่วนที่ 3 ปัจจัยสมรรถนะในการดำเนินภารกิจ ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นการประเมินความพร้อมขององค์การก่อนดำเนินภารกิจ การแสวงหาแรงสนับสนุน ความพอเพียงของทรัพยากรและความพร้อมของผู้ปฏิบัติงานในองค์การ จำนวน 8 ข้อ ส่วนที่ 4 ปัจจัยการยอมรับและแรงสนับสนุน ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นการได้รับการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การได้รับการส่งเสริมทักษะและพัฒนาศักยภาพบุคลากร การได้รับความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 6 ข้อ และส่วนที่ 5 การดำเนินภารกิจในการป้องกันโรคซึมเศร้า ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นการส่งเสริมสุขภาพจิต การให้ความรู้ในการป้องกันโรคซึมเศร้า และการส่งเสริมความเข้มแข็งสมาชิกเครือข่ายผู้ดูแลสุขภาพจิตในชุมชน จำนวน 12 ข้อ โดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC: index of item objective congruence) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านผลการพิจารณาได้ค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามทุกส่วน 1.00 และนำแบบสอบถามไปทดลองกับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกันก่อนจะดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่จริง จำนวน 20 คน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha–coefficient) พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.720 ขึ้นไปทุกส่วน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (μ)และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และทำการทดสอบเงื่อนไขทางสถิติ เป็นการนำข้อมูลจาก

สถิติพื้นฐานมาทดสอบเงื่อนไขทางสถิติของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ซึ่งมีเงื่อนไขที่ต้องพิจารณาอย่างน้อย 6 ประการ (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2553) กล่าวคือ (1) มีการแจกแจงแบบปกติ (Normal distribution) (2) ไม่มีค่าสุดโต่งหรือค่าผิดปกติ (No significant outliers) (3) มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Linear Relationship) (4) ค่าคลาดเคลื่อน (Residuals) มีการแจกแจงแบบปกติ (Normal Probability Plot) (5) ตัวแปรอิสระไม่มีภาวะพหุคูณเชิงเส้น (Multicollinearity) และ (6) ความแปรปรวนคงที่ของค่าคลาดเคลื่อน (Homoscedasticity) โดยค่าความคลาดเคลื่อน (Residuals) ต้องมีการกระจายตัวเท่ากันทุกจุด (Kline, 2016; พงษ์ศักดิ์ ซิมมอนด์ส, 2560) ทั้งนี้หากพบว่าชุดข้อมูลไม่ผ่านเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งต้องพิจารณาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ชุดข้อมูลมีความถูกต้องสมบูรณ์ตามเงื่อนไขในประเด็นนั้น ๆ และทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เมื่อทดสอบและปรับปรุงข้อมูลตามเงื่อนไขทางสถิติแล้วจึงนำไปวิเคราะห์การถดถอยพหุคุณเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม (อุดม ทุมโฆสิต, 2542; วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2553) งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ HE682119 ลำดับที่ 3.6.01 วันที่ 23 กันยายน 2568

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 3.63) รองลงมา การดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 3.51) และน้อยที่สุด การยอมรับและแรงสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย= 3.38) แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การจัดการคุณค่าสาธารณะของหน่วยบริการปฐมภูมิในจังหวัดมหาสารคามที่ส่งผลต่อการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้า

การจัดการคุณค่าสาธารณะ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า	3.63	0.91	มาก
สมรรถนะในการดำเนินภารกิจ	3.50	0.83	มาก
การยอมรับและแรงสนับสนุน	3.38	0.90	ปานกลาง
การดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้า	3.51	0.82	มาก

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 หมายความว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์หรือระดับของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดมีโอกาสที่จะเกิดความคลาดเคลื่อนจากการวิเคราะห์เพียง ร้อยละ 1 เท่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือในผลการวิเคราะห์ที่มีความเชื่อมั่นได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 99 และเมื่อพิจารณาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้งสามตัว พบว่า (1) การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่ามีความสัมพันธ์กับสมรรถนะในการดำเนินภารกิจในระดับสูง (r=0.777) ทิศทางความสัมพันธ์เป็นทิศทางบวก (2) สมรรถนะในการดำเนินภารกิจมีความสัมพันธ์กับการยอมรับและสนับสนุนในระดับสูง (r=0.730) ทิศทางความสัมพันธ์เป็นทิศทางบวก และ (3) การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่ากับการยอมรับและแรงสนับสนุน มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ทิศทางความสัมพันธ์เป็นทิศทางบวก (r=0.594)

ทั้งนี้จากเงื่อนไขข้างต้นที่กำหนดว่า ตัวแปรอิสระในการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณต้องไม่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ผู้วิจัยจึงพิจารณาไม่นำตัวแปรสมรรถนะในการดำเนินภารกิจเข้าสู่การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เนื่องจากมีความสัมพันธ์สูงกับตัวแปรอิสระตัวอื่น ดังนั้นตัวแปรอิสระที่จะนำเข้ากระบวนการวิเคราะห์จึงมีตัวแปร การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า และการยอมรับและแรงสนับสนุน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระ	1. การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า	2. สมรรถนะในการดำเนินภารกิจ	3. การยอมรับและแรงสนับสนุน
1. การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า	1	0.777**	0.594**
2. สมรรถนะในการดำเนินภารกิจ		1	0.730**
3. การยอมรับและแรงสนับสนุน			1

หมายเหตุ: ** หมายถึง ค่า r มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 หรือมีความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 1%

ทั้งนี้เมื่อทำการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการคุณค่าสาธารณะของหน่วยบริการปฐมภูมิในการป้องกันโรคซึมเศร้า อันประกอบไปด้วยตัวแปรอิสระ 2 ตัว ได้แก่ การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า การยอมรับและแรงสนับสนุนกับตัวแปรตาม 1 ตัว คือ การดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4-6

ตารางที่ 4 แสดงค่าสัมประสิทธิ์บ่งบอกความแม่นยำในการพยากรณ์ (Adjusted R square)

R	R Square	Adjusted R square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
0.841	0.708	0.703	0.44995	1.809

จากตารางที่ 4 จะเห็นว่าค่าสัมประสิทธิ์แสดงการตัดสินใจมีค่าเท่ากับ 0.708 หมายความว่าตัวแปรอิสระสามารถทำนายตัวแปรตามได้แม่นยำในการพยากรณ์ถึงร้อยละ 70.3

ตารางที่ 5 แสดงค่านัยสำคัญทางสถิติที่ตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัว สามารถทำนายตัวแปรตามได้ (P-value = < 0.05)

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	64.286	2	32.143	158.763	< 0.001
Residual	26.522	131	0.202		
Total	90.808	133			

จากตารางที่ 5 พบว่า ค่า P-value (Sig.) มีค่าน้อยกว่า 0.05 (< 0.001) ซึ่งแปลความหมายได้ว่า ตัวแปรอิสระทั้งสองตัว ได้แก่ การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า และการยอมรับและแรงสนับสนุนจะมีอย่างน้อย 1 ตัว ที่สามารถทำนายตัวแปรตามได้

ตารางที่ 6 แสดงค่าทำนายตัวแปรตามที่จะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อตัวแปรอิสระเปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย

Model	Unstandardized Coefficients B	Std. Error	Standardized Coefficients beta	t	Sig.
(constant)	0.528	0.173	-	3.050	0.003
การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า	0.369	0.053	0.409	6.967	< 0.001
การยอมรับและแรงสนับสนุน	0.486	0.054	0.532	9.062	< 0.001
Adjusted R square = 0.703					
F = 158.763					
Sig. = < 0.001					

จากตารางที่ 6 พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวสามารถทำนายตัวแปรตามได้ ($P < 0.001$) โดยมีค่าคงที่ของการทำนาย (constant) เท่ากับ 0.528 ทั้งนี้ตัวแปรอิสระที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนคือ การยอมรับและแรงสนับสนุน มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนเท่ากับ 0.486 รองลงมา คือ การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนเท่ากับ 0.369 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการของการถดถอยพหุคูณได้ดังนี้

Y= 0.528+0.369 (การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า) + 0.486 (การยอมรับและสนับสนุน) + e

อภิปรายผลการวิจัย

1. การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 3.63) รองลงมา การดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.51) และน้อยที่สุด การยอมรับและแรงสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=3.38) โดยตัวแปรปัจจัยทั้งสามตัวเป็นตัวแปรที่สะท้อนแนวคิดการจัดการคุณค่าสาธารณะ ซึ่งการบริการสาธารณะในที่นี้คือ ภารกิจการป้องกันโรคซึมเศร้า เป็นภารกิจที่หน่วยบริการปฐมภูมิให้บริการโดยคำนึงถึงคุณค่าของสังคม คือ การให้บริการสุขภาพที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ซึ่งมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1.1) การแสวงหาคุณค่า โดยใช้การมีส่วนร่วมในการวางแผน ผ่านกระบวนการประชาคม ปรึกษา และการเจรจาต่อรองผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้รับประโยชน์และผู้ให้บริการ ในการกำหนดคุณค่าที่สังคมควรจะได้รับจากการบริการของรัฐ 1.2) การเตรียมความพร้อมให้องค์การมีขีดความสามารถในการดำเนินภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย และ 1.3) การแสวงหาอำนาจและแรงสนับสนุนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้การส่งมอบสินค้าหรือบริการสาธารณะประสบผลสำเร็จ อันหมายถึง การดำเนินภารกิจภายใต้ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับภารกิจนั้น ๆ (Naidoo & Holtzhausen, 2020; Bojang, 2021; พิธันดร นิตยสุทธิ์, 2566) สะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงมุมมองและการนำไปปฏิบัติ คือ การให้คุณค่ากับคนมากกว่าผลิตภาพ คำนึงถึงสิทธิพลเมือง และความเป็นประชาธิปไตย (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2568) โดย Bozeman (2007) ระบุว่าคุณค่าสาธารณะของสังคม คือคุณค่าที่ก่อให้เกิดฉันทามติเชิงบรรทัดฐานเกี่ยวกับสิทธิผลประโยชน์ และสิทธิพิเศษที่พลเมืองควรได้รับและไม่ควรได้รับ หน้าที่ของพลเมืองต่อสังคม รัฐ และต่อกันและกัน และหลักการที่รัฐบาลควรยึดถือ

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า ตัวแปรอิสระ ได้แก่ 2.1) การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่ามีความสัมพันธ์กับสมรรถนะในการดำเนิน

ภารกิจในระดับสูง (r=0.777) ทิศทางความสัมพันธ์เป็นทิศทางบวก 2.2) สมรรถนะในการดำเนินภารกิจมีความสัมพันธ์กับการยอมรับและสนับสนุนในระดับสูง (r=0.730) ทิศทางความสัมพันธ์เป็นทิศทางบวก และ 2.3) การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่ากับการยอมรับและแรงสนับสนุน มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ทิศทางความสัมพันธ์เป็นทิศทางบวก (r=0.594) โดยสามารถทำนาย ตัวแปรตาม คือ การดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิจังหวัดมหาสารคามได้ ($P < 0.001$) มีค่าคงที่ของการทำนาย (constant) เท่ากับ 0.528 ทั้งนี้ตัวแปรอิสระที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนสูงสุด คือ การยอมรับและแรงสนับสนุน มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนเท่ากับ 0.486 รองลงมา คือ การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า มีค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วนเท่ากับ 0.369 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการของการถดถอยพหุคูณได้ดังนี้

Y= 0.528+0.369 (การแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่า) + 0.486 (การยอมรับและสนับสนุน) + e

โดยผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิจังหวัดมหาสารคาม ทั้งนี้หากมีการแสวงหาสิ่งที่เป็นคุณค่าเพิ่มขึ้น 1 หน่วย การป้องกันโรคซึมเศร้าก็จะเพิ่มขึ้น 0.369 หน่วย เนื่องจากบริบทปัญหาโรคซึมเศร้าของประชาชนในแต่ละพื้นที่นั้นมีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้หน่วยบริการปฐมภูมิจึงต้องมีวิธีในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับลักษณะของประชากรในพื้นที่ ซึ่งการที่หน่วยบริการปฐมภูมิมีการรับฟังปัญหาและความต้องการประชาชน โดยลงพื้นที่วิเคราะห์บริบทของปัญหาและสภาพแวดล้อมในชุมชน เช่น วิถีชีวิต ภูมิศาสตร์ โครงสร้างประชากร และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ผ่านเวทีเสวนา สนทนากลุ่ม ประชุมปฏิบัติการ เพื่อ

สะท้อนปัญหาที่ตนเองเผชิญและเสนอแนวทางแก้ไขแล้วนำไปกำหนดเป็นแผนการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้หน่วยบริการปฐมภูมิมีพบแนวทางในการดำเนินงาน อันเป็นคุณค่าที่องค์การต้องตอบโจทย์ปัญหาให้กับประชาชน โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภารกิจตามอย่างโรงพยาบาลแม่ข่าย สาธารณสุขอำเภอ ในการเขียนเกณฑ์ตัวชี้วัดผล และวางแผนการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยบริการปฐมภูมิมีความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การดำเนินงานป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น โดยมีวิธีการให้ความรู้ที่เหมาะสมกับประชาชนทุกกลุ่มวัย มีแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนและมีเครือข่ายผู้ดูแลสุขภาพจิตชุมชนที่สามารถให้ความช่วยเหลือประชาชนในเบื้องต้นได้สอดคล้องกับการศึกษาของ วิภาวี จันทมัตตุการ และคณะ (2566) และพิสิฏฐ์ ชัยประเสริฐสุด (2567) ที่พบว่า ความสำเร็จในการดูแลสุขภาพจิตประชาชนนั้นเกิดจากการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายผู้ดูแลสุขภาพจิตชุมชน ตั้งแต่กระบวนการประชุม วางแผน เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาแล้วนำไปกำหนดเป็นแผนการดำเนินงาน กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้หน่วยบริการปฐมภูมิมีแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทปัญหาในชุมชนอันเป็นคุณค่าที่องค์การต้องตอบโจทย์ปัญหาให้กับประชาชน ซึ่งบริบทดังกล่าวสอดคล้องตามความเห็นของ Moore (2017) และ Meynhardt (2021) ที่ระบุว่าการค้นหาคุณค่าที่ประชาชนต้องการและวิธีการบรรลุเป้าหมายนั้น ต้องอาศัยการรับฟังปัญหาจากประชาชน การศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ ซึ่งหน่วยบริการปฐมภูมิควรมีข้อมูลดังกล่าวอย่างครบถ้วนในการวางแผนปฏิบัติงาน เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือด้านข้อมูลจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภารกิจตามกฎหมายอย่างสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้

หน่วยบริการปฐมภูมิมีฐานข้อมูลที่ครบถ้วนในการวางแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมกับพื้นที่

เช่นเดียวกับการยอมรับและแรงสนับสนุนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิจังหวัดมหาสารคาม โดยหากมีการยอมรับและแรงสนับสนุนเพิ่มขึ้น 1 หน่วย การป้องกันโรคซึมเศร้าก็จะเพิ่มขึ้น 0.486 หน่วย เนื่องจากหน่วยงานที่มีภารกิจตามกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันโรคซึมเศร้ามีทั้งโรงพยาบาล สาธารณสุขอำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและความร่วมมือในการการปฏิบัติงาน กล่าวคือ สาธารณสุขมีส่วนช่วยในการส่งเสริมความรู้และวิชาการด้านการป้องกันโรคซึมเศร้า ขณะที่โรงพยาบาลช่วยในการจัดระบบอุปกรณ์ทางการแพทย์และส่งสนับสนุนบุคลากรในการปฏิบัติงานเชิงรุก ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะช่วยเหลือด้านการอำนวยความสะดวกและประสานงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งบริบทดังกล่าวคือเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในการดำเนินงานป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิ จึงทำให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต ให้ความรู้ประชาชน ตลอดจนการส่งเสริมความเข้มแข็งเครือข่ายสุขภาพจิตชุมชนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย สอดคล้องกับ สุทิศา อาภาเภสัช (2563) และสมเกียรติ โค้วไล (2567) ที่พบว่า การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ บุคลากร และการได้รับการนิเทศงานจากโรงพยาบาลแม่ข่าย ช่วยให้การดำเนินภารกิจของหน่วยบริการปฐมภูมิมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากทำให้องค์การมีทรัพยากรที่เพียงพอในการปฏิบัติงานและช่วยให้บุคลากรเข้าใจวิธีการบริการประชาชนตามแนวทางเวชศาสตร์ครอบครัวเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า จำนวนบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านการดูแลสุขภาพจิต ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้า เช่น งบประมาณ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี มีจำกัด ดังนั้นสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลแม่ข่ายของหน่วยบริการปฐมภูมิและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่การบริการของหน่วยบริการปฐมภูมิควรมีการหมุนเวียนงานเพื่อเสริมทักษะและความพร้อมของบุคลากรและมีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ อาทิ หน่วยงานภาคเอกชนเพื่อร่วมสนับสนุนงบประมาณ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีให้สามารถดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าได้อย่างต่อเนื่อง

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า หน่วยบริการปฐมภูมิได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงานด้านสุขภาพจิตจากหน่วยงานภายนอกในการเสริมสร้างความรู้แต่มีไม่เพียงพอ ดังนั้นสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลแม่ข่ายของหน่วยบริการปฐมภูมิและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่การบริการของหน่วยบริการปฐมภูมิควรมีการนำแนวคิดการสอนงานหรือการจ้างเหมาบริการสำหรับผู้ที่มีศักยภาพด้านสุขภาพจิตพิเศษเพื่อให้มีจำนวนผู้ดูแลสุขภาพจิตในชุมชนที่เพียงพอ

1.3 จากผลการวิจัย พบว่า ความร่วมมือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลเชิงบวกต่อการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิ ดังนั้นเพื่อให้การป้องกันโรคซึมเศร้าดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์การ โดยพิจารณาเป้าหมายหรือภารกิจตามกฎหมายของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันโรคซึมเศร้าและสร้างข้อตกลงความร่วมมือระหว่างองค์การในลักษณะเครือข่ายที่สามารถแบ่งปันข้อมูลและทรัพยากร

ในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน อาทิ ความร่วมมือกับภาคเอกชน หรือ NGOs ในการสร้างปัจจัยสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพจิตที่ดี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิเพิ่มเติม อาทิ ผู้รับบริการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

2.2 ควรมีการศึกษาประเด็นความพึงพอใจของผู้รับบริการจากการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิเพิ่มเติม

2.3 ควรมีการเปรียบเทียบข้อมูลการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปสู่การกำหนดแนวทางการดำเนินภารกิจป้องกันโรคซึมเศร้าของหน่วยบริการปฐมภูมิที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2562). *คู่มือการดำเนินงานของหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ พ.ศ. 2562*. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2567, จาก https://www.dndpho.org/attachments/view/?attach_id=381474

กระทรวงสาธารณสุข, กรมสุขภาพจิต. (2567). *รายงานประจำ ปี 2567 ศูนย์สุขภาพจิตที่ 7*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กลุ่มระบาดวิทยาสุขภาพจิต สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. (2567). *อัตราป่วยรายใหม่และจำนวนสะสมของโรคซึมเศร้า*. ค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2567, จาก https://kku.world/1k75s4

กองยุทธศาสตร์แผนและงาน กรมสุขภาพจิต. (2567). *แผนที่ยุทธศาสตร์ของหน่วยงานในสังกัดกรมสุขภาพจิต ประจำปีงบประมาณ 2567*. ค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2567, จาก https://dmh.go.th/intranet/.

กองสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ กระทรวงสาธารณสุข. (2559). *คู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพ ปฐมภูมิ พ.ศ. 2566*. นนทบุรี: ผู้แต่ง.

กานต์ชัชพิสิฐ คงเสถียรพงษ์ และศิวิไลซ์ วนรัตน์วิจิตร. (2564). คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ: ความท้าทายและการพัฒนา. *วารสารวิจัยการพยาบาลและวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, *13*(2), 275-286.

ฉวีวรรณ เผ่าพันธ์, มัณฑนา กลมเกลียว และวัชรินทร์ ทองสีเหลือง. (2565). การพัฒนารูปแบบการเข้าถึงบริการของผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น. *วารสารวิชาการสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม*, *6*(2), 57-69.

นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2568). พัฒนาการนโยบายและบทความเกี่ยวกับการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: บทวิเคราะห์จากเอกสารทางวิชาการปี 2557-2566. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, *28*(1), 34-48.

บัณฑิต พิทักษ์. (2566). การพัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วยจิตเภทในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของหน่วยบริการปฐมภูมิและภาคีเครือข่ายอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารศูนย์อนามัยที่ 7 ขอนแก่น*, *15*(3), 38-52.

พงษ์ศักดิ์ ซิมมอนด์ส. (2560). การทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นตรง. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร*, *7*(2), 20-37.

พิธันดร นิตยสุทธิ์. (2566). การดำเนินภารกิจบริหารภายใต้กระบวนทัศน์การจัดการคุณค่าสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, *8*(2), 1-15.

พิสิฏฐ์ ชัยประเสริฐสุด. (2567). การพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวังโรคซึมเศร้าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเนินหอมจังหวัดปราจีนบุรี. *เชียงรายเวชสาร*, *16*(3), 1-9.

วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). *สถิติประยุกต์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น.

วิภาวี จันทมัตตุการ, นพรัตน์ ไชยชำนิ, ก.สินศักดิ์ สุวรรณโชติ และสายฝน เอกวรางกูร. (2566). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการดูแลผู้ป่วยจิตเภทที่มีพฤติกรรมรุนแรงเชิงรุกในชุมชนแบบครบวงจร. *วารสารวิชาการแพทย์เขต 11*, 37(1), 87-104.

สมเกียรติ โค้วไล. (2567). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี. *วารสารวิชาการและการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช*, *4*(1), 2-14.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2567). *สุขภาพคนไทย 2567*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ คอร์เปอเรชันส์ จำกัด (มหาชน).

สุทิศา อาภาเภสัช. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาระบบบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลของจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน*, *6*(3), 86-95.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). *ภาวะสังคมไทย ไตรมาสหนึ่ง ปี 2567*. ค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2567, จาก https://www.nesdc.go.th/download/Social/Social_Report/2567_q1_001_report.pdf

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)*. ค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2567, จาก https://www.nesdc.go.h/article_attach/article_file_20230307173518.pdf

โสภณ เมฆธน, ประสิทธิ์ชัย มั่งจิตร, สุภโชค เวชภัณฑ์เภสัช, สันติ ลาภเบญจกุล, ดวงดาว ศรียากูล, สิริชัย นามทรรศนีย, ศิรินภา ศิริพร ณ ราชสีมา, ไพฑูรย์ อ่อนเกต, อารี แวดวงธรรม และชนบท บัวหลวง. (2559). *แนวทางการดำเนินงานคลินิกหมอครอบครัวสำหรับหน่วยบริการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

อุดม ทุมโฆสิต. (2542). *สถิติสำหรับการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

Bojang, M.B.S. (2021). Public Value Management: An Emerging Paradigm in Public Administration. *International Journal of Business, Management and Economics*, *2*(4), 225-238.

Bozeman, B. (2007). *Public Values and Public Interest: Counterbalancing Economic Individualism*. Washington, DC: Georgetown University Press.

Kline, R. B. (2016). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (4 th ed.). New York: Guilford Press.

Meynhardt, T. (2021). *Public Value is Knowable, Public Value Creation is Not*. Retrieved March 20, 2025, form https://kku.world/nnb8rb

Moore, M. H. (2017). *Public Value: Of, By, and For the People*. Retrieved October 20, 2024, form https://kku.world/ggpii0

Naidoo, I. & Holtzhausen, N. (2020). Contextualising Public Value Theory and its Measurement in Public Administration. *Administratio Publica*, *28*(2), 191-203.

Sedlačko, M. (2020). The Five Tasks of Public Value Management: Public Value as a Programs of Administrative and Societal Democratisation. *The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, *8*(2), 161-180.

Symes, A. (1999). Creating public value: Strategic management in government. *International Public Management Journal, 2*(1), 158–167.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

Public opinion on the quality of infrastructure services of the Tha Manao Subdistrict Administrative Organization, Chai Badan District, Lop Buri Province

ทรงพล โสภาเจริญ[1], วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์[2] & มยุรี รัตนเสริมพงศ์[2]

Songpon Sophacharoen[1], Wasita Kerdphol Prasopsak[2] & Mayuri Rattanasermpong[2]

Corresponding author: plu.benjamin.19@gmail.com

Received:20/01/69 Revised: 16/02/69 Accepted: 17/02/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน จำแนกตามปัจจัย

[1] นักศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[2] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[1] Master of Public Administration (Public Administration), Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

[2] Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

ส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ จำนวน 358 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ Independent Samples t-test และค่าความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) F-test โดยการเปรียบเทียบรายคู่ (LSD) ผลการวิจัยพบว่า

1) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว พบว่ามี 3 ด้านที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย รองลงมาคือ ด้านระบบไฟฟ้า และด้านก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน และมี 1 ด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค

2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ไม่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นปัจจัยด้านอาชีพที่มีความแตกต่างต่อการให้บริการด้านบริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ความคิดเห็นของประชาชน; คุณภาพการให้บริการโครงสร้างพื้นฐาน; องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว

Abstract

This research aimed to: 1. Examine public opinions regarding the quality of infrastructure services provided by the Tha Manao Subdistrict Administrative Organization, Chai Badan District, Lopburi Province; and 2. Compare public opinions on the quality of infrastructure services based on personal factors, namely gender, age, educational level, occupation, and monthly income. The sample group consisted of 358 residents living within the jurisdiction of the Tha Manao Subdistrict Administrative Organization, selected through stratified random sampling. Data were collected using questionnaires and analyzed with descriptive statistics (percentage, mean, and standard deviation) as well as inferential statistics, including the Independent Samples t-test and One-Way ANOVA (F-test), with pairwise comparisons conducted using the Least Significant Difference (LSD) method. The findings revealed that:

1. Public opinions on the quality of infrastructure services were rated at a high level in three areas: solid waste management, electricity systems, and road construction and maintenance. One area was rated at a moderate level, namely the development of water resources for consumption and household use.

2. When comparing public opinions by personal factors, it was found that gender, age, educational level, occupation, and monthly income did not significantly affect perceptions of infrastructure services. However,

occupation was the only factor that showed statistically significant differences at the 0.05 level in relation to opinions on infrastructure services provided by the Tha Manao Subdistrict Administrative Organization, Chai Badan District, Lopburi Province.

Keywords: Public opinion; the quality of infrastructure services;
Tha Manao subdistrict administrative organization

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ให้ความสำคัญกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น โดยมีบทบัญญัติว่าด้วยการบริหารส่วนท้องถิ่นไว้ใน หมวด 9 และรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ยกระดับความสำคัญของการบริหารท้องถิ่นมากขึ้นกว่าเดิม โดยกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ เพิ่มเติมใน หมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบคลุมเรื่องโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางและท้องถิ่นอย่างชัดเจน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลมีพื้นฐานมาจากพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งใช้เป็นกฎหมายหลักในการบริหารงานท้องถิ่นแทนประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 (13 ธันวาคม 2515) ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการตรา พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยมีการแก้ไขในประเด็นสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างและที่มาของสมาชิกสภาตำบล

และองค์การบริหารส่วนตำบล อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล , บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จัดแบ่งโครงสร้างภายในออกเป็น 3 หน่วยงานหลัก ได้แก่ 1) สำนักปลัด 2) ส่วนการคลัง และ 3) ส่วนโยธา (สถาบันพระปกเกล้า, 2566, หน้า 15) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่กำหนดไว้เพื่อรองรับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล ให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยมีบทบัญญัติว่าด้วยการบริหารส่วนท้องถิ่นไว้ในหมวด 14 ซึ่งการตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงศักยภาพการบริหารประเทศ เพราะการกระจายอำนาจบริหารสู่ท้องถิ่นเป็นเสมือนการกระจายอำนาจสู่ประชาชน และเน้นการบริหารด้วยคนในชุมชนของตนเองซึ่งจะส่งผลให้การบริหารและการแก้ปัญหาสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว

ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2561 โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อพัฒนาและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยประเด็นด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย การสนับสนุนก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษาถนน สะพาน ทางเท้า ท่อระบายน้ำ และท่าเทียบเรือ สนับสนุนปรับปรุงก่อสร้างเส้นทางคมนาคมในพื้นที่เกษตร สนับสนุนจัดหาแหล่งน้ำดูระบายน้ำคลองชลประทานให้เพียงพอ และสะดวกรวดเร็ว สนับสนุนสร้างและบูรณะสาธารณูปการและไฟฟ้า และการจัดทำผังเมืองและการใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา เรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว

อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เพื่อที่จะรับทราบความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการโครงสร้างพื้นฐาน ให้สามารถดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์โดยมีการวางแผนการดำเนินงานมาจากประชาชน โดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และทราบถึงระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการดำเนินงาน ซึ่งงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว ในการนำไปพัฒนาการบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยตรง จึงต้องการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อการจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน 2) ด้านระบบไฟฟ้า 3) ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค และ 4) ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย เพื่อนำผลของการวิจัยไปเป็นข้อมูลสารสนเทศในการปรับปรุงการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น

Good (อ้างถึงใน ประเสริฐ กุศลสนอง, 2555, หน้า 8) ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ ได้แก่ 1. ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความเห็น ข้อพิจารณาความรู้สึก หรือทัศนะที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าวกว้าง ๆ ได้ว่า มีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้ 2. ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจากแหล่งข้อมูลหรือบุคคลที่เชื่อถือได้ 3. ความคิดเห็นสาธารณะ หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวม ๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง

สงวน คำรศ (อ้างถึงใน คณะกรรมการดำเนินงานการวิจัย, 2556, หน้า 15) กล่าวว่าความคิดเห็นเป็นการแสดงออกโดยการพูดหรือเขียนเกี่ยวกับทัศนคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมของบุคคล ความคิดเห็นไม่เหมือนทัศนคติตรงที่ไม่จำเป็นต้องแสดงความรู้ อารมณ์หรือการแสดงพฤติกรรมที่จะตอบสนองต่อสิ่งสิ่งหนึ่ง เป็นคำพูดพร้อมเหตุผลที่บุคคลคิดขึ้นมา และถ้าไม่มีคนเห็นด้วยก็อาจเปลี่ยนคำพูดดังกล่าวได้ ดังนั้นบุคคลที่มีทัศนะคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ถ้าไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีบุคคลใดทราบเลยว่าบุคคลนั้นมีทัศนคติ ความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด

สรุปความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทัศนคติจากความเชื่อ ความเห็น ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูด การเขียน พิจารณาอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมจากบุคคลที่แสดงความรู้สึกทางด้านอารมณ์ต่อบุคคลได้ทั้งด้านบวก หรือด้านลบ จากการรับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งความคิดเห็นเกิดจากการประเมินผลออกมาเป็นคำพูดอาจเหมือนหรือแตกต่างกัน หรือได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากบุคคลอื่นได้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ

คุณภาพการให้บริการ (Service Quality) เป็นแนวคิดด้านการจัดการที่องค์กรหรือหน่วยงานให้ความสำคัญในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้รับบริการเพื่อให้องค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญ กับผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง (น้ำลิน เทียมแก้ว, 2556) มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคุณภาพการให้บริการไว้แตกต่างกันไป

อมรารัตน์ บุญภา (2557, หน้า 55) กล่าวว่า คุณภาพการให้บริการ (Service Quality) หมายถึงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ โดยคุณภาพการให้บริการเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ การให้บริการที่มีคุณภาพ ควรตรงกับความคาดหวังของผู้รับบริการ ซึ่งผู้ให้บริการต้องพยายามดำเนินการให้ตรงตาม ความต้องการเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านเวลา สถานที่ และรูปแบบของบริการหากผู้รับบริการได้รับสิ่งที่ต้องการในเวลาเหมาะสม และในรูปแบบที่พึงพอใจ จะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจ ต่อการให้บริการของหน่วยงาน

ชญานิษฐ์ โสรส (2559, หน้า 45) กล่าวว่า คุณภาพการให้บริการ (Service Quality) หมายถึง ความสามารถของผู้ให้บริการในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ โดยการนำเสนอการบริการที่ตรงกับความต้องการหรือความคาดหวังของผู้รับบริการ ถือเป็นสิ่งที่ผู้ให้บริการจำเป็นต้องดำเนินการเพราะจะช่วยให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจเมื่อได้รับในสิ่งที่ต้องการ ดังนั้น คุณภาพการบริการจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความ

แตกต่าง และทำให้องค์กรหรือหน่วยงานสามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งบรรลุวัตถุประสงค์ของการให้บริการได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพการบริการของ Parasuraman และ Berry (1988) ที่ได้รับการพัฒนาในรูปแบบที่เรียกว่า SERVQUAL Model ซึ่งถือเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่สำคัญในการศึกษาคุณภาพการบริการ โดยมีจุดเน้นที่การเปรียบเทียบระหว่าง ความคาดหวังของผู้รับบริการ (expectations) และการรับรู้จริงจากการใช้บริการ (perceptions) Parasuraman และ Berry มองว่าคุณภาพการบริการไม่ใช่สิ่งที่องค์กรกำหนดเอง แต่เกิดจากการรับรู้ของลูกค้าเมื่อเปรียบเทียบสิ่งที่คาดหวังไว้กับสิ่งที่ได้รับจริง หากการรับรู้ตรงหรือสูงกว่าความคาดหวัง ลูกค้าจะพึงพอใจและมองว่าบริการมีคุณภาพ แต่หากต่ำกว่าความคาดหวังจะนำไปสู่ความไม่พอใจและการประเมินคุณภาพในเชิงลบ โมเดล SERVQUAL จึงถูกออกแบบขึ้นเพื่อวัดคุณภาพการบริการผ่าน 5 มิติหลัก ได้แก่ Tangibles (สิ่งที่จับต้องได้) เช่น อาคาร สถานที่ เครื่องมือ และบุคลากรที่สะท้อนภาพลักษณ์ขององค์กร Reliability (ความเชื่อถือได้) ความสามารถในการให้บริการที่ถูกต้องและสม่ำเสมอ Responsiveness (การตอบสนอง) ความรวดเร็วและความเต็มใจในการช่วยเหลือลูกค้า Assurance (ความมั่นใจ) ความรู้ ความสุภาพ และความน่าเชื่อถือของบุคลากร Empathy (ความเข้าใจและเอาใจใส่) การดูแลลูกค้าเป็นรายบุคคลและเข้าใจความต้องการเฉพาะ กล่าวโดยสรุป แนวคิดของ Parasuraman และ Berry (1988) ชี้ให้เห็นว่า คุณภาพการบริการเป็นผลลัพธ์จากการรับรู้ของลูกค้า ซึ่งเกิดจากการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่

ได้รับจริง และการวัดคุณภาพบริการจึงต้องครอบคลุมทั้งด้านที่จับต้องได้และด้านที่เป็นประสบการณ์ทางจิตใจ เพื่อสะท้อนภาพรวมของการบริการอย่างแท้จริง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐาน

จันจิรา จิตจง (2552, หน้า 30-31) กล่าวว่า การให้บริการสาธารณะ ด้านโครงสร้างพื้นฐานนั้น เพื่อเป็นการให้บริการประชาชนซึ่งหากพิจารณาด้านรายละเอียดจะ พบว่า การให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานมีภารกิจที่เกี่ยวข้องเป็นงานบริการลำดับแรกที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องดำเนินการ ดังนี้

1. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำ และทางบก
   1.1 ก่อสร้างสะพาน
   1.2 ก่อสร้างสะพานทางเดินเท้า
   1.3 ก่อสร้างถนน
   1.4 การปรับปรุงซ่อมแซมถนนสะพาน
2. ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
   2.1 ติดตั้งระบบไฟฟ้าสาธารณะถนนซอย
   2.2 ปรับปรุงซ่อมแซมระบบไฟฟ้าสาธารณะ
3. ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรภายในชุมชน
   3.1 อุดหนุนการขยายท่อเมนประปา
   3.2 ก่อสร้างท่อระบายน้ำ

4. การสาธารณูปโภคและการก่อสร้างอื่น ๆ

4.1 การติดตั้งขยายโทรศัพท์

4.2 ก่อสร้างสัญญาณจราจร

4.3 ก่อสร้างสะพานลอยคนข้ามถนน

4.4 ป้ายบอกทาง

4.5 ป้ายบอกชื่อถนน

4.6 การเพิ่มช่องจราจรเพื่อลดปัญหาการจราจรติดขัด

5. การสาธารณูปโภค

5.1 ก่อสร้างอาคารห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

5.2 ก่อสร้างโรงเรียนวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

5.3 ก่อสร้างโรงพยาบาล สถานีอนามัย ศูนย์สาธารณสุข

5.4 ก่อสร้างสวนสาธารณะ สนามกีฬา

ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปว่า การให้บริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ การดำเนินงานเกี่ยวระบบการให้บริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มีความจำเป็นของชุมชน เพื่อรองรับความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย ด้านการคมนาคม ด้านระบบระบายน้ำ ด้านระบบไฟฟ้า ด้านแหล่งน้ำและประปา และด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านการคมนาคม หมายถึง การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวกับการก่อสร้างและปรับปรุงถนน สะพาน และทางเดินเท้าให้อยู่ในสภาพที่ดี การสร้างถนนเชื่อมภายในชุมชน มีการติดตั้งบำรุงรักษาเครื่องหมายจราจร ติดป้ายทางร่วม ทางแยก ให้สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนอยู่เสมอ เพื่อลดอุบัติเหตุในพื้นที่และเขตชุมชน

2. ด้านระบบไฟฟ้า หมายถึง การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ เกี่ยวกับการติดตั้งและซ่อมแซมระบบไฟส่องสว่างตามถนนและจุดเสี่ยงและสถานที่สาธารณะอบ่างเพียงพ่อและสม่ำเสมอ เพื่อลดอุบัติเหตุและอาชญากรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน และการติดตั้งขยายเขตและซ่อมแซมดูแลรักษาการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์อย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ

3. ด้านระบบระบายน้ำ หมายถึง การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ เกี่ยวกับการจัดสร้างและบำรุงซ่อมแซมทางระบายน้ำ หรือท่อระบายน้ำอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ มีการขุดลอกแหล่งน้ำที่ตื้นเขินในฤดูแล้งสำหรับรองรับการเก็บกับน้ำในฤดูฝนให้เพียงพอกับคนในชุมชน และการบำรุงรักษาคูคลองแหล่งน้ำและแหล่งน้ำสาธารณะ สำหรับการเกษตร เช่น ลอกลางน้ำ คูคลอง

4. ด้านแหล่งน้ำและประปา หมายถึง การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ เกี่ยวกับการขยายพื้นที่การให้บริการด้านประปาอย่างเพียงพอภายในชุมชน เพื่อในการอุปโภค-บริโภค และมีความสะอาดปลอดภัย และเพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน มีการซ่อมแซม/ปรับปรุง ระบบประปาภายในหมู่บ้านอย่างทันท่วงที และการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ

5. ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ เกี่ยวกับการจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะ ลานกีฬา อาคารเอนกประสงค์หรือศาลาประชาคม มีการควบคุมอาคารสถานที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย และมีการวางผังเมืองและการควบคุมการก่อสร้างได้มาตรฐาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมชาย พงษ์ศรี (2561) ศึกษาการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การก่อสร้างและซ่อมแซมถนนเป็นภารกิจหลัก

ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากประชาชนสามารถรับรู้ผลลัพธ์ได้ชัดเจนและส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต

วราภรณ์ แสงทอง (2562) ที่ศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับท้องถิ่น พบว่า การพัฒนาแหล่งน้ำมักประสบปัญหาด้านสภาพภูมิประเทศและข้อจำกัดด้านงบประมาณ ส่งผลให้การให้บริการน้ำอุปโภคบริโภคยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้ระดับการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

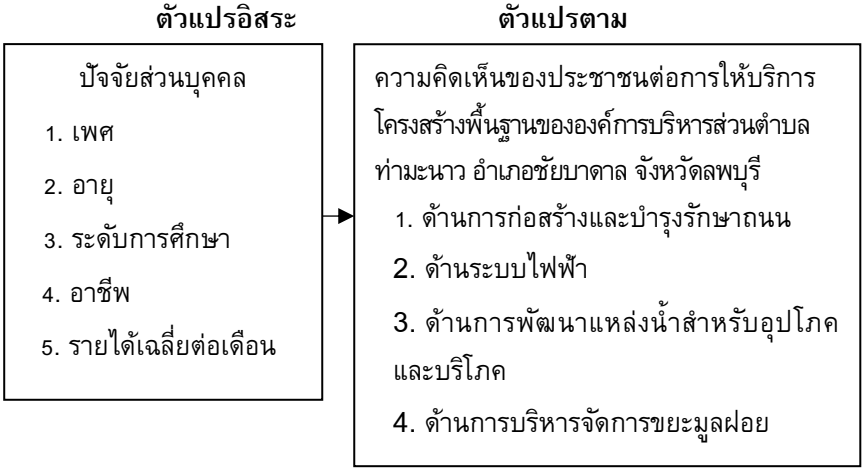
สุภาพร แก้วคำ (2564) ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ระบบไฟฟ้าเป็นบริการพื้นฐานที่ประชาชนให้ความสำคัญสูง หากมีความเพียงพอและมีการซ่อมบำรุงอย่างสม่ำเสมอ จะส่งผลให้ประชาชนรับรู้ถึงประสิทธิผลการบริหารงานขององค์กรปกครอง

กรชุลี จันทะรัง (2564) ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อประสิทธิผลการให้บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การจัดการขยะมูลฝอยเป็นบริการที่ประชาชนสามารถรับรู้ผลการดำเนินงานได้ชัดเจน หากมีความสม่ำเสมอและเพียงพอ จะส่งผลให้ประชาชนประเมินการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็นของ Parasuraman and Berry (1988) โดยได้พัฒนารูปแบบของแนวคิดของคุณภาพ

การบริการที่ใช้วัดระดับการรับรู้คุณภาพบริการของผู้รับบริการ ความไว้วางใจได้ การตอบสนองต่อผู้ใช้บริการทันที งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานตามแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (2566 –2570) ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี (องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว, 2567, หน้า 16-18) มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณภาพการให้บริการด้านบริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยนี้ คือ เก็บข้อมูลจากประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี โดยประชากรทั้งหมดมีจำนวน 3,487 คน จาก 8 หมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว, 2567, หน้า 35)

2. กลุ่มตัวอย่าง ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ใช้วิธีการคำนวณจากสูตรของยามาเน (Yamane, 1973, p. 251; อ้างถึงใน ธานินทร์ ศิลปจารุ, 2557, หน้า 45) โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ร้อยละ 5 โดยใช้สูตรดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ N = ขนาดของประชากร

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

$$\text{แทนค่า สูตร } n = \frac{3,487}{1+3,487(0.05^2)}$$

$$= 358.92$$

$$= 358 \text{ คน}$$

ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม ผู้วิจัยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยแบ่งชั้น (Strata) ตามหมู่บ้านหรือเขตพื้นที่ภายในตำบลท่ามะนาว แล้วสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของจำนวนประชากรในแต่ละชั้น วิธีการดังกล่าวช่วยให้การสุ่มมีความครอบคลุมทุกพื้นที่ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
หมู่ที่ 1 บ้านสันตะลุง	497	51
หมู่ที่ 2 บ้านท่ามะนาว	1,229	126
หมู่ที่ 3 บ้านคลองไทร	139	14
หมู่ที่ 4 บ้านโรงสูบ	325	33
หมู่ที่ 5 บ้านถนนสุด	286	29
หมู่ที่ 6 บ้านท่าฉาง	375	38
หมู่ที่ 7 บ้านคลองเดื่อพัฒนา	450	46
หมู่ที่ 8 บ้านเนินมะพร้าว	186	21
รวม	**3,487**	**358**

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check list) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการให้บริการด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน 2. ด้านระบบไฟฟ้า 3. ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค 4. ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วน

ประมาณค่า (Rating Scale) ตามเกณฑ์การวัดแบบลิเคิร์ท (Likert, 1961) ซึ่งกำหนดระดับความคิดเห็น 5 ระดับคะแนน เพื่อใช้วัดระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่แก้ไขและผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้วไปทำการทดสอบใช้ (Try out) กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาทดสอบความเชื่อมั่น โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สูตรของ Cronbach's Alpha (Cronbach, 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .898 ถือได้ว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ และสามารถนำไปศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจริงได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 358 คน โดยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองโดยใช้การลงพื้นที่แจกตัวแทนกลุ่มทุกกลุ่มด้วยตัวเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาทั้งหมด แล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยทำการแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 358 ชุด ซึ่งเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เพื่อให้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง รวบรวมแบบสอบถามที่ผู้ตอบส่งคืนจนครบจำนวน 358 ชุด ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ หากพบว่าฉบับใดไม่สมบูรณ์จะไม่นำมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่และลงรหัสข้อมูล (Coding) ก่อนนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ ผู้วิจัยใช้สถิติ Independent Samples t-test สำหรับตัวแปรที่มีเพียง 2 กลุ่ม ได้แก่ เพศ และใช้ การวิเคราะห์

ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม ได้แก่ ประชากรที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) เพื่อระบุคู่กลุ่มที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 358 ตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 56.40 อายุ 41 - 50 ปี จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 50.30 มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 49.70 มีอาชีพ ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 33.20 มีรายได้ ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 251 คน คิดเป็นร้อยละ 70.10

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบล ท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

การบริหารด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
1. ด้านก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน	3.69	.685	มาก	3
2. ด้านระบบไฟฟ้า	3.85	.688	มาก	2
3. ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค	3.45	.909	ปานกลาง	4
4. ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย	4.02	.656	มาก	1
ภาพรวม	**3.75**	**.618**	**มาก**	

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 2 ระดับความพึงพอใจในการบริหารด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = .618) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ย ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ($\bar{X}$ = 4.02, S.D. = .656) รองลงมาคือ ด้านระบบไฟฟ้า ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = .688) และด้านก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = .685) และอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค ($\bar{X}$ = 3.45, S.D. = .909)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ด้านก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน

ด้านก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
1. ถนนในพื้นที่ได้รับการซ่อมแซมบำรุงรักษาอย่างเหมาะสม	3.61	1.054	มาก	2
2. มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้สะดวกและปลอดภัย	3.54	1.081	มาก	3
3. ถนนในพื้นที่สามารถรองรับการเดินทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ	3.44	1.251	ปานกลาง	5
4. การแจ้งปัญหาถนนชำรุดได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว	4.39	.986	มาก	1
5. การจัดสรรงบประมาณเพื่อบำรุงรักษาถนนมีความเหมาะสม	3.48	.925	ปานกลาง	4
ภาพรวม	**3.69**	**.685**	**มาก**	

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 3 ระดับความพึงพอใจในการบริหาร ด้านก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = .685) โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ การแจ้งปัญหาถนนชำรุดได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = .986) รองลงมาคือ ถนนในพื้นที่ได้รับการซ่อมแซมบำรุงรักษาอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 1.054) และมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้สะดวกและปลอดภัย ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 1.081) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ด้านระบบไฟฟ้า

ด้านระบบไฟฟ้า	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
1. ระบบไฟฟ้าในพื้นที่มีเสถียรภาพและไม่เกิดปัญหาบ่อยครั้ง	3.42	.931	ปานกลาง	5
2. มีการขยายเขตไฟฟ้าเพื่อรองรับความต้องการของประชาชน	3.67	.964	มาก	4
3. การซ่อมบำรุงไฟฟ้าในพื้นที่มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ	3.96	.925	มาก	2
4. การจัดวางเสาไฟฟ้าและสายไฟเป็นระเบียบเรียบร้อย	4.31	.671	มาก	1
5. ไฟฟ้าส่องสว่างสาธารณะเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน	3.92	.907	มาก	3
ภาพรวม	**3.85**	**.688**	**มาก**	

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 4 ระดับความพึงพอใจในการบริหารด้านระบบไฟฟ้า พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.85, S.D. = .688) โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ การจัดวางเสาไฟฟ้าและสายไฟเป็นระเบียบเรียบร้อย ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = .671) รองลงมาคือ การซ่อมบำรุงไฟฟ้าในพื้นที่มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ($\overline{X}$ = 3.96, S.D. = .925) และไฟฟ้าส่องสว่างสาธารณะเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ($\overline{X}$ = 3.92, S.D. = .907) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค

ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
1. แหล่งน้ำในพื้นที่มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับอุปโภคและบริโภค	3.27	1.126	ปานกลาง	4
2. มีการพัฒนาและดูแลรักษาแหล่งน้ำให้สะอาดและปลอดภัย	3.57	1.034	มาก	3
3. ระบบประปาสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง	2.89	1.251	ปานกลาง	5
4. ปัญหาน้ำขาดแคลนได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ	3.86	.928	มาก	1
5. การจัดการน้ำเสียมีมาตรฐานและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	3.65	.983	มาก	2
ภาพรวม	**3.45**	**.909**	**ปานกลาง**	

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 5 ระดับความพึงพอใจในการบริหารด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.45, S.D. = .909) โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ปัญหาน้ำขาดแคลนได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 3.86, S.D. = .928) รองลงมาคือ การจัดการน้ำ

เสียมีมาตรฐานและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ = 3.65, S.D. = .983) และมีการพัฒนาและดูแลรักษาแหล่งน้ำให้สะอาดและปลอดภัย ($\bar{X}$ = 3.57, S.D. = 1.034) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย

ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
1. มีการจัดเก็บขยะอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ	4.04	.962	มาก	3
2. การคัดแยกขยะในชุมชนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน	4.05	.920	มาก	2
3. มีสถานที่รองรับขยะที่ได้มาตรฐานและไม่ก่อให้เกิดมลพิษ	4.01	1.055	มาก	4
4. การจัดการขยะอันตรายมีความปลอดภัยและถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล	3.95	1.089	มาก	5
5. ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดขยะและรักษาความสะอาดของชุมชน	4.08	1.025	มาก	1
ภาพรวม	**4.02**	**.656**	**มาก**	

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 6 ระดับความพึงพอใจในการบริหารด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.02, S.D. = .656) โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดขยะและรักษาความสะอาดของชุมชน ($\overline{X}$ = 4.08, S.D. = 1.025) รองลงมาคือ การคัดแยกขยะในชุมชนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน ($\overline{X}$ = 4.05, S.D. = .920) และมีการจัดเก็บขยะอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ($\overline{X}$ = 4.04, S.D. = .962) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการด้านบริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า โดยภาพรวม ปัจจัยส่วนบุคคลส่วนใหญ่ไม่มีผลต่อความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้น "อาชีพ" ที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของความคิดเห็นในภาพรวม และในบางด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นตามเพศ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ เพศของผู้ตอบแบบสอบถามไม่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นตามช่วงอายุ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า อายุไม่ส่งผลต่อระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นตามระดับการศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับการศึกษาจึงไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างของความคิดเห็นด้านบริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ในประเด็นนี้

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นตามอาชีพ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในภาพรวมที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.049) และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันในด้านระบบไฟฟ้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.044)

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ANOVA) ในด้านระบบไฟฟ้าโดยจำแนกตามอาชีพ พบว่า กลุ่มอาชีพที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากการทดสอบรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) มีจำนวน 3 คู่ ได้แก่ 1) กลุ่มรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ กับ กลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว 2) กลุ่มรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ กับ กลุ่มเกษตรกร 3) กลุ่มรับจ้างทั่วไป กับ กลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงว่า ระดับรายได้ต่อเดือนไม่มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

อภิปรายผล

การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการด้านบริการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี แบ่งเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน ผลการวิเคราะห์พบว่า อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญกับโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต การเดินทาง และการประกอบอาชีพของประชาชนในพื้นที่และการพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้สะดวกและปลอดภัย ซึ่งสะท้อนถึง ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย พงษ์ศรี (2561) ที่ศึกษาการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การก่อสร้างและซ่อมแซมถนนเป็นภารกิจหลักที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากประชาชนสามารถรับรู้ผลลัพธ์ได้ชัดเจนและส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต

2. ด้านระบบไฟฟ้า ผลการวิเคราะห์พบว่า อยู่ในระดับ มาก สะท้อนให้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถดูแลและพัฒนาระบบไฟฟ้าให้มีความเพียงพอและปลอดภัยต่อการใช้งานของประชาชนสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร แก้วคำ (2564) ซึ่งศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ระบบไฟฟ้าเป็นบริการพื้นฐานที่ประชาชนให้ความสำคัญสูง หากมีความเพียงพอและมีการซ่อมบำรุงอย่างสม่ำเสมอ จะส่งผลให้ประชาชนรับรู้ถึงประสิทธิผลการบริหารงานขององค์กรปกครอง

3. ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค ผลการวิเคราะห์พบว่า ด้านนี้อยู่ในระดับ ปานกลาง แสดงให้เห็นว่ายังมีข้อจำกัดบางประการในการดำเนินงาน เช่น ความเพียงพอของแหล่งน้ำ ปัญหาน้ำแล้งตามฤดูกาล และงบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำการดำเนินงานยังไม่ครอบคลุมหรือไม่ต่อเนื่องเพียงพอ ข้อจำกัดอาจเกิดจากงบประมาณ โครงสร้างพื้นฐานที่ล้าสมัย หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่มากพอ สอดคล้องกับงานวิจัยของวราภรณ์ แสงทอง (2562) ที่ศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับท้องถิ่น พบว่า การพัฒนาแหล่งน้ำมักประสบปัญหาด้านสภาพภูมิประเทศและข้อจำกัดด้านงบประมาณ ส่งผลให้การให้บริการน้ำอุปโภคบริโภคยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้ระดับการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

4. ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ผลการวิเคราะห์พบว่า อยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการวางระบบจัดเก็บขยะ การกำหนดรอบการจัดเก็บที่ชัดเจน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะในประเด็นประชาชนมีส่วนร่วมในการลดขยะ การคัดแยกขยะได้รับการส่งเสริม อย่างเป็นระบบ และการจัดเก็บขยะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริม เช่น ธนาคารขยะ, การอบรมในโรงเรียน, และจุดรับขยะ สอดคล้องกับงานวิจัยของกรชุลี จันทะรัง (2563) ที่ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อประสิทธิผลการให้บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การจัดการขยะมูลฝอยเป็นบริการที่ประชาชนสามารถรับรู้ผลการดำเนินงานได้ชัดเจน หากมีความสม่ำเสมอและเพียงพอ จะส่งผลให้ประชาชนประเมินการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. นโยบายพัฒนาบริการโครงสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มอาชีพ จากผลการวิจัยที่พบว่า อาชีพเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความคิดเห็นของประชาชน โดยเฉพาะด้านระบบไฟฟ้า องค์การบริหารส่วนตำบลควรกำหนดนโยบายการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานที่คำนึงถึงลักษณะการใช้งานของประชาชนในแต่ละกลุ่มอาชีพ เช่น มีแผนสำรองไฟฟ้าสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจในพื้นที่ตลาด (หมู่ 2 บ้านท่ามะนาว) เป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่างจากกลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญ กลุ่มค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัวที่ต้องพึ่งพาระบบไฟฟ้าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การให้บริการมีความเหมาะสมและตอบสนองความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. นโยบายการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคอย่างยั่งยืน จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภคอยู่ในระดับปานกลาง องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาวควรกำหนดนโยบายเชิงรุกในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำ โดยมุ่งเน้นการลงทุนในระบบน้ำประปาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ การปรับปรุงสถานีสูบน้ำ ระบบท่อส่งน้ำ และการสำรองน้ำในช่วงฤดูแล้ง ควบคู่กับการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระยะยาว เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงน้ำสะอาดได้อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

3. นโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย แม้ว่าผลการวิจัยจะพบว่าด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอยู่ในระดับมาก แต่เพื่อให้การดำเนินงานมีความยั่งยืน องค์การบริหารส่วนตำบลควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนกิจกรรมการคัดแยก

ขยะ การลดขยะจากต้นทาง และการรีไซเคิลในระดับครัวเรือนและชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ลดภาระการจัดการขยะในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ด้านการก่อสร้างและบำรุงรักษาถนนควรมีการตรวจสอบสภาพถนนในพื้นที่อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และจัดลำดับความสำคัญในการซ่อมแซมถนนที่ชำรุด เพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการสัญจรของประชาชน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลแผนการซ่อมแซมถนนให้ประชาชนรับทราบล่วงหน้า เพื่อลดผลกระทบต่อการเดินทางและการประกอบอาชีพ

2. ด้านระบบไฟฟ้า ควรจัดทำแผนตรวจสอบและบำรุงรักษาระบบไฟฟ้าสาธารณะอย่างเป็นระบบ เช่น การตรวจสอบไฟฟ้าส่องสว่างตามถนนและชุมชนทุก 6 เดือน พร้อมทั้งจัดช่องทางรับแจ้งปัญหาจากประชาชนที่สะดวกและรวดเร็ว เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและทันเวลา โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการใช้ไฟฟ้าสูงจากกลุ่มค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว

3. ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค องค์การบริหารส่วนตำบลควรดำเนินการสำรวจปัญหาและความต้องการด้านน้ำของประชาชนในแต่ละพื้นที่อย่างละเอียด พร้อมทั้งจัดทำแผนปรับปรุงและขยายระบบน้ำประปา เช่น การซ่อมแซมท่อส่งน้ำ การเพิ่มจุดจ่ายน้ำ และการจัดตั้งแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชน นอกจากนี้ ควรจัดอบรมหรือกิจกรรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการใช้น้ำอย่างประหยัดและการดูแลรักษาแหล่งน้ำ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรน้ำ

4. ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการคัดแยกขยะอย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมการคัดแยกขยะในครัวเรือน การจัดตั้งจุดรับขยะรีไซเคิลในชุมชน และการสนับสนุนกิจกรรมธนาคารขยะในหมู่บ้าน รวมถึงการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และพฤติกรรมที่ถูกต้องในการจัดการขยะของประชาชน

ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานระหว่างตำบลท่ามะนาวกับตำบลใกล้เคียง เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการในบริบทที่คล้ายคลึงกัน และนำไปสู่การหาแนวทางปรับปรุงการให้บริการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชน โดยเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ที่มีโครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนาแล้วกับพื้นที่ที่ยังไม่มีการพัฒนาอย่างทั่วถึง เพื่อประเมินผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละบริบท

3. ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับการจัดการขยะและแหล่งน้ำระหว่างตำบลท่ามะนาวและตำบลใกล้เคียง เพื่อตรวจสอบความแตกต่างในการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

กรชุลี จันทะรัง (2563) *ความพึงพอใจในการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลมาบไผ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี.* การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

คณะกรรมการดำเนินงานการวิจัย. (2556). *รายงานการดำเนินงานวิจัยประจำปี 2556*. กรุงเทพฯ. ผู้แต่ง.

จันจิรา จิตจง. (2552). *ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง*. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชญานิษฐ์ โสรส. (2559). *คุณภาพการให้บริการไปรษณีย์จังหวัดจันทบุรีที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ไปรษณีย์ไทย*. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ,มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*. กรุงเทพฯ: วี อินเตอร์ พริ้นท์

น้ำลิน เทียมแก้ว. (2556). *การบริหารงานโครงสร้างพื้นฐานท้องถิ่นกับคุณภาพชีวิตของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ประเสริฐ กุศลสนอง. (2555). *ความคิดเห็นและการสื่อสารทางสังคม*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

วราภรณ์ แสงทอง. (2562). การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล. *วารสารการบริหารท้องถิ่น, 12*(1), 45-60.

สถาบันพระปกเกล้า. (2566). *รายงานการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบล*. กรุงเทพฯ. ผู้แต่ง.

สมชาย พงษ์ศรี. (2561). การบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 18(*2), 45-62.

สุภาพร คำแก้ว. (2564). *อนาคตภาพการบริหารทรัพยากรบุคคลของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร

อมรารัตน์ บุญภา. (2557). *ความพึงพอใจของประชาชนต่อคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี***.** การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**,** มหาวิทยาลัยบูรพา.

องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว. (2567). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปี พ.ศ. 2567.* ลพบุรี: ผู้แต่ง.

องค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว. (2568). *แผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570***)**. ลพบุรี: ผู้แต่ง.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York : Harper Collins.

Likert, R. (1961). *New Patterns of Management.* New York: McGraw-Hill.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing, 64*(1), 12–40.

Yamane, T. (1973). Statistic an Introductory Analysis (2nd ed). New York: Harper & Row.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การประยุกต์ใช้แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อส่งเสริมการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

The application of behavioral science to promote enrollment in the Community Welfare Fund: A case study of Rim Nuea Sub-district Municipality, Mae Rim District, Chiang Mai Province

อัสดล งามสม[1]

Ausadon Ngamsom[1]

Corresponding author: Ausadon_n@cmu.ac.th

Received:09/02/69 Revised: 01/03/69 Accepted: 04/03/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและออกแบบเครื่องมือการสะกิดตามแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน และ 2) ประเมินประสิทธิภาพและผลกระทบของเครื่องมือการสะกิดที่ออกแบบขึ้นต่อการเพิ่มอัตราการสมัครเป็นสมาชิกใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามคือประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลริมเหนือ จำนวน 175 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม และชุดเครื่องมือการสะกิดที่พัฒนาตามกรอบ

[1]นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Student, Master of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

แนวคิด EAST Framework วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สถิติเชิงพรรณนา และการทดสอบที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) เครื่องมือการสะกิดที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ประกอบด้วย 3 ชุดเครื่องมือ ได้แก่ ชุดพลังสังคม (Social) ชุดเห็นแล้วเข้าใจง่าย (Easy & Attractive) และชุดโอกาสทอง (Timely) 2) ประสิทธิภาพของเครื่องมือส่งผลให้มีจำนวนผู้สมัครสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 1,167 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้า (เพิ่มขึ้นจาก 6 คน เป็น 76 คน) และกลุ่มตัวอย่างมีระดับการรับรู้ ทัศนคติ และความตั้งใจในการสมัครสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้พฤติกรรมศาสตร์สามารถลดอุปสรรคและจูงใจให้ประชาชนเข้าถึงสวัสดิการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: กองทุนสวัสดิการชุมชน; พฤติกรรมศาสตร์; ทฤษฎีการสะกิด; กรอบแนวคิด EAST; การมีส่วนร่วมของสมาชิก

Abstract

The objectives of this research were to 1) study and design nudge tools based on behavioral science concepts with the potential to promote decisions to subscribe to community welfare fund membership, and 2) evaluate the efficiency and impact of the designed nudge tools on increasing the new membership rate. This study employed a mixed-methods research approach, combining action research and quasi-experimental research. The

participants consisted of 175 residents in Rim Nuea Subdistrict Municipality for the quantitative survey and 10 key informants for qualitative data. The research instruments included in-depth interviews, questionnaires, and nudge toolkits developed based on the EAST Framework. Data were analyzed using content analysis, descriptive statistics, and t-tests. The results showed that: 1) The nudge tools suitable for the local context consisted of three sets: the Social Power set, the Easy & Attractive set, and the Timely Opportunity set. 2) The efficiency of these tools resulted in a 1,167% increase in new members compared to the same period of the previous year (increasing from 6 to 76 persons). Furthermore, the sample group showed a statistically significant increase in perception, attitude, and intention to subscribe at the .05 level. These findings indicate that the application of behavioral science can effectively reduce barriers and motivate citizens to access community welfare.

Keywords: Community Welfare Fund; Behavioral Science; Nudge Theory; EAST Framework; Member Participation

บทนำ

ปัจจุบันการบริหารราชการไทยกำลังเผชิญกับพลวัตความท้าทายเชิงโครงสร้างที่รุนแรงจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete aged Society) ในอัตราที่รวดเร็วกว่าที่

คาดการณ์ไว้ ข้อมูลจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระบุว่าประเทศไทยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 21 และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มเป็นร้อยละ 28 ในปี 2572 เพื่อก้าวสู่การเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super aged Society) อย่างสมบูรณ์ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดแรงกดดันต่อระบบการคลังและสวัสดิการภาครัฐอย่างมหาศาล โดยปัญหาทวีความซับซ้อนยิ่งขึ้นเมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างแรงงานของประเทศที่ประกอบด้วย แรงงานนอกระบบ ถึง 21.1 ล้านคน หรือร้อยละ 53 ของผู้มีงานทำทั้งหมด ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่ขาดหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและเสี่ยงต่อภาวะวิกฤตทางการเงินเมื่อเข้าสู่วัยชรา (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) ภาครัฐจึงจำเป็นต้องแสวงหากลไกทางเลือกโดยอาศัยชุมชนเป็นฐานผ่านกองทุนสวัสดิการชุมชนซึ่งเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่เน้นการพึ่งพาตนเองและการสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) เพื่อเป็นตาข่ายความปลอดภัยรองรับประชาชนในระดับฐานราก (Putnam, 2000; สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2562)

อย่างไรก็ตาม แม้กองทุนสวัสดิการชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างหลักประกันทางสังคม แต่ในทางปฏิบัติกลับเผชิญความท้าทายด้านความยั่งยืนในระยะยาว โดยเฉพาะปัญหาการมีส่วนร่วมและการคงอยู่ของสมาชิก ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อหลักการกระจายความเสี่ยง กรณีศึกษาที่สะท้อนปัญหาดังกล่าวได้อย่างชัดเจนคือ กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่กำลังประสบปัญหาจำนวนสมาชิกลดลง จากข้อมูลสถิติย้อนหลัง 5 ปี (พ.ศ. 2564-2568) พบว่ากองทุนฯ มีจำนวนสมาชิกลดลงสุทธิ 47 คน โดยเฉพาะในปี 2568 เพียงปีเดียวมีจำนวนสมาชิกลดลงถึง 41 คน เหลือสมาชิกเพียง 696 คน (กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลริมเหนือ, 2568) ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนถึง

วิกฤตศรัทธาและเสถียรภาพทางการเงิน ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน อาจนำไปสู่ความล้มเหลวในการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกในที่สุด

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาพบว่า แนวทางการแก้ไขในอดีตที่มุ่งเน้นเพียงการประชาสัมพันธ์เชิงข้อมูล มีประสิทธิผลจำกัดในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างความรู้กับพฤติกรรมเนื่องจากการตัดสินใจของมนุษย์มีความซับซ้อนและได้รับอิทธิพลจากอคติทางความคิด เช่น อคติชอบปัจจุบัน และอคติยึดติดสถานะเดิม (Kahneman, 2011) ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการก้าวข้ามกรอบการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิม ไปสู่การประยุกต์ใช้พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) โดยเฉพาะทฤษฎีการสะกิด(Nudge Theory) ของ Thaler และ Sunstein (2008) ร่วมกับกรอบแนวคิด EAST Framework (Easy, Attractive, Social, Timely) (Service et al., 2014) มาใช้ในการออกแบบทางเลือกเพื่อลดอุปสรรคและจูงใจให้ประชาชนเข้าถึงสวัสดิการชุมชนได้ง่ายขึ้นโดยไม่ไปลิดรอนเสรีภาพในการเลือก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาและออกแบบเครื่องมือการสะกิดตามแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อแก้ไขปัญหาเชิงพฤติกรรมในการตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลริมเหนือ และประเมินประสิทธิภาพของเครื่องมือดังกล่าวต่อการเพิ่มอัตราการสมัครสมาชิกใหม่ ซึ่งคาดว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนกลยุทธ์เพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินให้แก่กองทุนฯ และเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ให้มีความยั่งยืนต่อไป

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อส่งเสริมการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

แนวคิดและหลักการของกองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนถือเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่มุ่งเน้นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตผ่านกลไก การมีส่วนร่วม โดยมีรากฐานจากวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลของสังคมไทย และได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ตามแนวคิดสัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท ของครูชบ ยอดแก้ว (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2554) ในด้านความหมายและการดำเนินงาน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2554) และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (2555) ได้ให้ความหมายสอดคล้องกันว่า เป็นการรวมกลุ่มจัดสวัสดิการ ที่ชุมชนเป็นเจ้าของมีการระดมทุนจากสมาชิกและได้รับการสมทบจากภาครัฐ โดยยึดหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การพึ่งตนเอง 2) การมีส่วนร่วม 3) การเป็นเจ้าของโดยชุมชน 4) ความเอื้ออาทร และ 5) การบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam (2000) ที่ระบุว่าความสัมพันธ์และความไว้วางใจในชุมชนเป็นทรัพยากรที่มีค่าในการพัฒนาอย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังเผชิญอุปสรรคสำคัญด้านความยั่งยืน โดยสันติ ถิรพัฒน์ และคณะ (2563) และกฤตยา สังข์สมบูรณ์ (2562) ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ความโปร่งใส และปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของกองทุน

แนวคิดจิตวิทยาสังคมและกระบวนการตัดสินใจ

การตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกองทุนฯ มีความซับซ้อนมากกว่าเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดทางจิตวิทยาสังคมเพื่ออธิบายพฤติกรรมดังกล่าว 1) ทัศนคติและความตั้งใจ ตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen (1991) อธิบายว่าพฤติกรรมเกิดจากความตั้งใจ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากทัศนคติบรรทัดฐานทางสังคม และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม 2) ความไว้วางใจ Mayer, Davis และ Schoorman (1995) เสนอว่าความไว้วางใจประกอบด้วย ความสามารถ ความจริงใจ และความซื่อสัตย์ ซึ่งในบริบทของกองทุนชุมชน ความเชื่อมั่นต่อคณะกรรมการบริหารเป็นปัจจัยชี้ขาดในการตัดสินใจเข้าร่วม 3) อิทธิพลทางสังคม Cialdini (2006) และ Cialdini et al. (1990) ระบุถึงพลังของหลักฐานทางสังคมและบรรทัดฐาน ว่ามนุษย์มีแนวโน้มจะทำตามพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ หรือบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิดในชุมชน

แนวคิดพฤติกรรมศาสตร์และทฤษฎีการสะกิด (Nudge Theory)

เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดของมนุษย์ที่มีความสมเหตุสมผลอย่างจำกัด ตามแนวคิดของ Simon (1955) ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการสะกิด (Nudge Theory) ของ Thaler และ Sunstein (2008) มาใช้เป็นฐานคิดหลัก ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการออกแบบทางเลือก (Choice Architecture) เพื่อจูงใจให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์โดยอาศัยความเข้าใจในอคติทางความคิด (Cognitive Biases) ของมนุษย์ เช่น อคติยึดติดสถานะเดิม และอคติชอบปัจจุบัน(Kahneman, 2011) ในการนำไปสู่การปฏิบัติ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิด EAST Framework ของ Behavioural Insights Team (Service et al., 2014) ซึ่งประกอบด้วย 4 หลักการ คือ 1) Easy (ง่าย) เช่น ลดความยุ่งยาก ใช้ค่าเริ่มต้น (Default) 2) Attractive (ดึงดูดใจ) เช่น ดึงดูดความสนใจ

ให้รางวัลทางจิตใจ 3) Social (สังคม) เช่น ใช้บรรทัดฐานทางสังคมและเครือข่าย และ 4) Timely (ทันเวลา) เช่น สื่อสารในช่วงเวลาที่ผู้คนเปิดรับมากที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

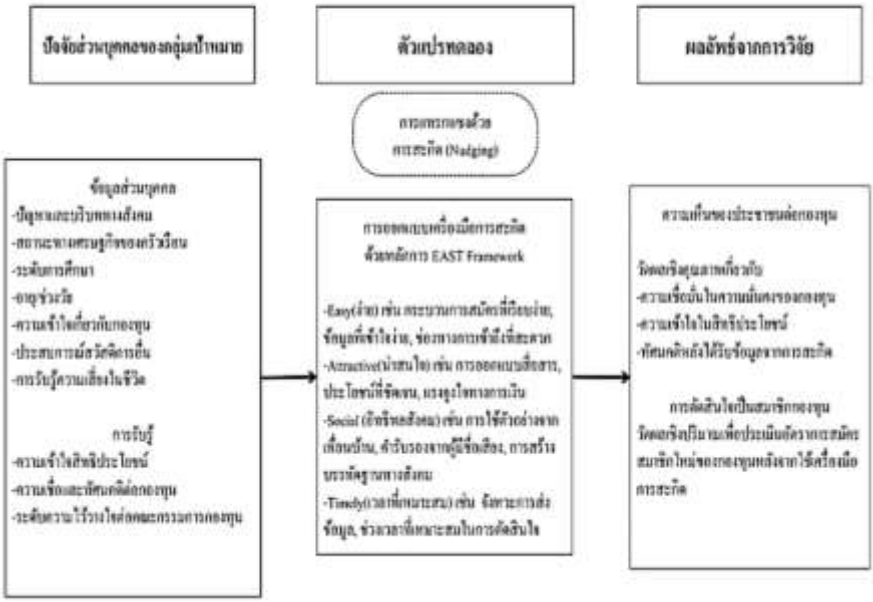
จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบการประยุกต์ใช้พฤติกรรมศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จ อาทิ Thaler และ Benartzi (2004) ในโครงการ Save More Tomorrow ที่ใช้การผูกพันล่วงหน้าเพื่อเพิ่มการออม, Duflo และ Saez (2003) ที่พบว่าข้อมูลและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีผลต่อการตัดสินใจเกษียณอายุ และ Schultz et al. (2007) ที่ใช้บรรทัดฐานทางสังคมลดการใช้พลังงาน สำหรับบริบทประเทศไทย รัชนี ปรีชา และปานแก้วตา ลัคนาวานิช (2563) ศึกษาแรงงานนอกระบบ พบว่าความรู้และความไว้วางใจสัมพันธ์กับการออมกับ กอช. สอดคล้องกับ วิวัฒน์ ถาวรวัฒนยงค์ และนิภารัตน์ ศรีจันทร์ (2564) ที่สังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสะกิดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

สรุปจากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยพบว่ายังมีช่องว่างขององค์ความรู้ โดยงานวิจัยส่วนใหญ่เน้นเชิงโครงสร้าง แต่ยังขาดการนำ ทฤษฎีการสะกิดและกรอบแนวคิด EAST Framework มาใช้แก้ปัญหาจำนวนสมาชิกในระดับชุมชนท้องถิ่นอย่างเฉพาะเจาะจง

กรอบแนวคิด

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยโดยเชื่อมโยงสภาพปัญหาและปัจจัยส่วนบุคคล เข้ากับ ปัจจัยทางจิตวิทยาสังคม (การรับรู้, ทัศนคติ, ความไว้วางใจ) โดยใช้ เครื่องมือการสะกิดตามกรอบ EAST Framework เป็นตัวแปรอิสระในการแทรกแซง (Intervention) เพื่อส่งผลต่อ

ตัวแปรตามคือ ความเห็นของประชาชนต่อกองทุน และ การตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกองทุน ดังรูปภาพที่ 1

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อส่งเสริมการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและพัฒนาเครื่องมือการสะกิดพฤติกรรม 2) การวิจัยเชิงกึ่งทดลอง แบบไม่มีกลุ่มควบคุมใช้รูปแบบการทดลองวัดผลก่อนและหลังการทดลอง เพื่อประเมินประสิทธิภาพของเครื่องมือการสะกิด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิ์สมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนรวมทั้งสิ้น 2,504 คน

2.ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้กำหนดนโยบาย (คณะกรรมการกองทุนฯ และเจ้าหน้าที่เทศบาล) จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้มีอิทธิพลทางความคิดในชุมชน (ผู้นำชุมชน และ อสม.) จำนวน 5 คน

3.กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% และความคลาดเคลื่อน 0.10 ได้จำนวนขั้นต่ำ 97 คน แต่เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 175 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบโควตา กระจายตามสัดส่วนหมู่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน จากประชาชนที่มีสิทธิ์สมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแบบกึ่งมีโครงสร้าง แบ่งเป็น 2 ชุด สำหรับสัมภาษณ์ผู้บริหารกองทุนฯ และผู้นำชุมชน ครอบคลุมประเด็นสภาพปัญหาและแนวทางการสื่อสาร

2. แบบสอบถาม ใช้สำหรับวัดผลก่อนและหลังการทดลอง แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล, การรับรู้และทัศนคติ (มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ), ความตั้งใจในการสมัคร, และข้อเสนอแนะ ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือผู้วิจัยได้นำร่างเครื่องมือเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด และความเหมาะสมของภาษา จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงจำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน ดังนี้ ด้านการรับรู้ 0.85 ด้านทัศนคติ 0.88 ด้านความไว้วางใจ 0.82 ด้านความตั้งใจ 0.80 และค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับ 0.90 ซึ่งอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวัดผลก่อนการทดลอง

ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันและปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมายก่อนที่จะมีการแทรกแซงใดๆ ประกอบด้วย

1.การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับคณะกรรมการกองทุน เจ้าหน้าที่เทศบาล ผู้นำชุมชน และ อสม. เพื่อทำความเข้าใจ

บริบทการดำเนินงานของกองทุน ปัญหาและอุปสรรคในการหาสมาชิกใหม่ และช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่ในปัจจุบัน

2.การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยจัดทำและดำเนินการสำรวจด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย (ประชาชนที่ยังไม่เป็นสมาชิก) จำนวน 175 คน เพื่อวัดตัวแปรพื้นฐานต่างๆ ตามกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคลและบริบทแวดล้อม (อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ประสบการณ์เกี่ยวกับสวัสดิการอื่นๆ) และการรับรู้และทัศนคติ (ความเข้าใจในหลักการและสิทธิประโยชน์ของกองทุน ความเชื่อมั่นต่อความโปร่งใสของกองทุน และความไว้วางใจต่อคณะกรรมการ) รวมถึงรวบรวมข้อมูลสถิติอัตราการสมัครสมาชิกใหม่ในช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้าเพื่อใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบ

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและดำเนินการแทรกแซง

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 มาออกแบบเครื่องมือการสะกิด และนำมาทดลองในพื้นที่ ประกอบด้วย

การออกแบบเครื่องมือการสะกิด โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 เพื่อระบุอุปสรรคเชิงพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น ความเฉื่อย การรับรู้ว่ากระบวนการยุ่งยาก หรือการไม่เห็นประโยชน์ในระยะสั้น จากนั้นออกแบบเครื่องมือการสะกิดโดยใช้กรอบแนวคิด EAST เป็นหลัก เพื่อแก้ไขอุปสรรคดังกล่าว โดยพัฒนาเครื่องมือการสะกิดร่วมกับคณะกรรมการกองทุนและชุมชน

การดำเนินการแทรกแซง โดยนำเครื่องมือการสะกิดที่ออกแบบไว้ไปใช้ในพื้นที่เทศบาลตำบลริมเหนือเป็นระยะเวลา 4 เดือน โดยมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับคณะกรรมการกองทุนและ อสม. และมีการประชุมวางแผนกับคณะกรรมกองทุนฯ เพื่อรายงานผลการทดลองเป็นประจำทุกเดือน

ขั้นตอนที่ 3 การวัดผลหลังการทดลอง

ขั้นตอนนี้เป็นการวัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการแทรกแซง เพื่อประเมินประสิทธิภาพของเครื่องมือการสะกิด โดยการรวบรวมข้อมูลจำนวนผู้สมัครสมาชิก

ใหม่ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาการสะกิด 4 เดือน ซึ่งเป็นตัวแปรผลลัพธ์หลัก และการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณหลังการทดลองการสะกิดโดยดำเนินการสำรวจด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างใหม่ที่มีลักษณะประชากรใกล้เคียงกัน จำนวน 175 คน เพื่อวัดตัวแปรพื้นฐานต่างๆ ตามกรอบแนวคิดการวิจัย ทั้งในด้านข้อมูลส่วนบุคคลและบริบทแวดล้อม และการรับรู้และทัศนคติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (จากการสัมภาษณ์ โดยการจับประเด็นสำคัญ การกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) และการตีความ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยแบ่งเป็น

- สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

- สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้การทดสอบที (Independent-Samples T-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนการรับรู้และทัศนคติระหว่างกลุ่มก่อนและหลังการทดลอง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

ในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูล ผู้วิจัยได้นำวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) มาประยุกต์ใช้อย่างครอบคลุม โดยมุ่งเน้นทั้งในด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ได้มี

ความถูกต้องแม่นยำ ครอบคลุมบริบทที่ศึกษา และน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย โดยเริ่มต้นด้วยการสังเกตการณ์ในพื้นที่หรือบริบทของงานวิจัยสะกิดโดยตรง เพื่อบันทึกพฤติกรรม ปฏิกิริยา และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวมและเข้าใจสถานการณ์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในแง่มุมที่อาจไม่สามารถรับรู้ได้จากข้อมูลประเภทอื่น ควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อรับฟังมุมมองประสบการณ์ และข้อมูลในเชิงลึกที่บางครั้งการสังเกตเพียงอย่างเดียวก็ไม่อาจเข้าถึงได้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ทำการสืบค้นจากเอกสาร โดยรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยสะกิด เช่น รายงาน บันทึก ภาพถ่าย หรือข้อมูลจากสื่อต่างๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสนับสนุนและเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้ จากวิธีการอื่นๆ ข้อมูลที่ได้จากทั้งสามวิธีนี้นำมาตรวจสอบซึ่งกันและกันอย่างละเอียด เพื่อค้นหาจุดที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกัน อันจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นว่าข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือและครอบคลุมบริบทของงานวิจัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการออกแบบเครื่องมือการสะกิดตามแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน

1.1 ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างก่อนการใช้เครื่องมือการสะกิด

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลริมเหนือที่ยังไม่เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 175 คน จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 118 คน (ร้อยละ 67.43) มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 80 คน (ร้อยละ 45.70) ด้านระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา จำนวน 54 คน (ร้อยละ 30.90) ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและเกษตรกร โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 5,001–10,000 บาท (ร้อยละ 32.60) และส่วนใหญ่ไม่มีสวัสดิการอื่นใดนอกจากสวัสดิการพื้นฐานของรัฐ (ร้อยละ 56.00)

1.2 ผลการศึกษาและออกแบบเครื่องมือการสะกิดตามแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์

1.2.1 ผลการวิเคราะห์ปัญหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 2 กลุ่ม ผู้วิจัยสามารถระบุปัญหาสำคัญและอุปสรรคเชิงพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยสามารถจำแนกตามกรอบ EAST Framework ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัญหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจำแนกตามกรอบ EAST Framework

มิติ	ปัญหา/อุปสรรคที่พบ	แนวทางแก้ไขที่เสนอ
Easy (ง่าย)	-ขั้นตอนการสมัครยุ่งยากซับซ้อน -การเตรียมเอกสารเป็นภาระ -ผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือในการกรอกเอกสาร	-ใช้แบบฟอร์มสำเร็จรูปที่กรอกข้อมูลไว้ล่วงหน้า -ลดเอกสารที่จำเป็นให้เหลือน้อยที่สุด -จัดบริการเคลื่อนที่รับสมัครถึงบ้าน
Attractive (น่าสนใจ)	-จำนวนเงินสวัสดิการน้อยกว่าฌาปนกิจอื่น -ข้อมูลการประชาสัมพันธ์ไม่น่าสนใจ -ไม่เห็นตัวอย่างการได้รับประโยชน์จริง	-เน้นจุดขายที่แตกต่าง ความเร็วและความใกล้ชิด -เผยแพร่ภาพกิจกรรมการมอบสวัสดิการจริง -ใช้อินโฟกราฟิกและสื่อภาพที่เข้าใจง่าย
Social (สังคม)	-ขาดการรับรองจากบุคคลที่น่าเชื่อถือ -ความขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่น -ไม่เห็นว่าคนในชุมชนสมัครกันมาก	-ใช้ผู้นำที่เป็นกลางเชิญชวน (อสม. ประธานกลุ่ม) -สร้างแดชบอร์ดแสดงจำนวนสมาชิกรายหมู่บ้าน -ใช้แคมเปญสติกเกอร์ติดบ้านสมาชิก
Timely (ถูกเวลา)	- รณรงค์ในช่วงที่คนไม่มีเงิน - ไม่ได้เลือกจังหวะที่คนพร้อมรับฟัง - ไม่ได้ใช้โอกาสจากเหตุการณ์ในชีวิต	-เลือกช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว/ช่วงได้เบี้ยยังชีพ ช่วงต้นเดือน เทศกาลปีใหม่ -จัดกิจกรรมรับสมัครวันนี้แถมฟรีกระเป๋า

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสามารถวิเคราะห์ได้ครบทุกมิติของกรอบ EAST Framework ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการออกแบบเครื่องมือการสะกิดจำเป็นต้องคำนึงถึงหลายปัจจัยพร้อมกัน

1.2.2 ผลการออกแบบเครื่องมือการสะกิดตามแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์

จากการสังเคราะห์สภาพปัญหาในขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งพบอุปสรรคสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ (1) การขาดบรรทัดฐานทางสังคมและการรับรองจากบุคคลที่น่าเชื่อถือ (2) ความยุ่งยากซับซ้อนของขั้นตอนและเอกสาร และ (3) การขาดแรงจูงใจในช่วงเวลาที่เหมาะสม ผู้วิจัยจึงได้นำกรอบแนวคิด EAST Framework (Easy, Attractive, Social, Timely) มาเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุดเครื่องมือการสะกิดพฤติกรรม (Nudge Tools) จำนวน 3 ชุด เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างตรงจุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ชุดเครื่องมือที่ 1: "พลังสังคม"

ชุดเครื่องมือ "พลังสังคม" อาศัยหลักการ Social จากกรอบแนวคิด EAST ซึ่งเน้นการใช้อิทธิพลทางสังคมเป็นกลไกขับเคลื่อน โดยตั้งอยู่บนฐานคิดทางจิตวิทยาสังคมว่าด้วยอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง และบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ดังนี้ 1) มาตรการสติกเกอร์ติดหน้าบ้านสมาชิก 2) การเชิญชวนโดยผู้นำชุมชน 3) แผงควบคุมข้อมูล (Dashboard)

ชุดเครื่องมือที่ 2: "เห็นแล้วเข้าใจง่าย"

ชุดเครื่องมือ "เห็นแล้วเข้าใจง่าย" ประยุกต์ใช้หลักการ Easy และ Attractive จากกรอบแนวคิด EAST ซึ่งเน้นการลดความซับซ้อนและเพิ่มความน่าสนใจ โดยตั้งอยู่บนฐานคิดว่าด้วยภาระทางปัญญา ซึ่งระบุว่าความยุ่งยากในกระบวนการตัดสินใจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เครื่องมือที่ใช้ดังนี้ 1) แบบฟอร์มสำเร็จรูปกรอกข้อมูลไว้ล่วงหน้า 2) อินโฟกราฟิกสรุปสิทธิประโยชน์ และข้อมูลต่างๆ 3) Line Official Account (Line OA) 4) การนำเครื่องมือไปใช้ในการสื่อสาร เช่น การสื่อสารผ่าน Line กลุ่มหมู่บ้าน, การสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะในพื้นที่ และการสื่อสารผ่านเว็บไซต์เทศบาลตำบลริมเหนือ

ชุดเครื่องมือที่ 3: "โอกาสทอง"

ชุดเครื่องมือ "โอกาสทอง" ประยุกต์ใช้หลักการ Timely จากกรอบแนวคิด EAST ซึ่งเน้นการเข้าถึงในจังหวะเวลาที่เหมาะสม โดยอาศัยหลักการว่าด้วยจังหวะเวลาในการตัดสินใจ (ซึ่งเน้นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในช่วงเวลาที่บุคคลมีความพร้อมทั้งทางจิตใจและทางการเงิน เครื่องมือที่ใช้ดังนี้ 1) โปรโมชันพิเศษสำหรับผู้สมัครในงาน 2) บริการรับสมัครนอกสถานที่ 3) จุดรับสมัครในงานกิจกรรม

2) ผลการประเมินประสิทธิภาพและผลกระทบของเครื่องมือการสะกิดที่ออกแบบขึ้นต่อการเพิ่มอัตราการสมัครเป็นสมาชิกใหม่

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจด้วยแบบสอบถามชุดเดิมกับกลุ่มตัวอย่างใหม่ที่มีลักษณะประชากรใกล้เคียงกันจำนวน 175 คน ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างหลังทดลอง (n=175) และนำผลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลก่อนการทดลองโดยใช้สถิติทดสอบที ผลการเปรียบเทียบแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการรับรู้ ทัศนคติ และความเชื่อมั่นต่อกองทุน ฯ ระหว่างก่อนและหลังการทดลอง (n=175)

รายการประเมิน	ก่อนทดลอง $\bar{X}$ (S.D.)	หลังทดลอง $\bar{X}$ (S.D.)	ค่า t	Sig.
1. ด้านการรับรู้	**2.63(0.90)**	**3.35(1.06)**	**6.87***	**<.001**
- ความเข้าใจสิทธิประโยชน์	2.69(0.92)	3.47(1.01)	7.02*	<.001
- ความเข้าใจขั้นตอนการสมัคร	2.59(0.87)	3.26(1.00)	6.15*	<.001
2. ด้านทัศนคติและแรงจูงใจ	**2.86(0.95)**	**3.42(1.06)**	**4.82***	**<.001**
- สถานที่สมัครสะดวก	3.07(0.89)	3.53(1.02)	4.13*	<.001
- สิทธิประโยชน์น่าสนใจ	2.78(0.93)	3.43(1.13)	5.39*	<.001
3. ด้านความเชื่อมั่น/ไว้วางใจ	**2.87(0.93)**	**2.78(1.01)**	**-0.79**	**.431**
รวมเฉลี่ยทุกด้าน	**2.80(0.94)**	**3.30(1.07)**	**4.28***	**<.001**

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ภายหลังการใช้เครื่องมือการสะกิด กลุ่มตัวอย่างมีระดับการรับรู้และทัศนคติต่อกองทุนฯ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยด้านที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุดคือ ด้านการรับรู้ ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 1.06) รองลงมาคือ ด้านทัศนคติและแรงจูงใจ ($\bar{X}$ = 3.42, S.D. = 1.06) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความเข้าใจสิทธิประโยชน์ มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด ($\bar{X}$ = 3.47) อย่างไรก็ตาม ในด้านความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t = -0.79, Sig. = .431) ซึ่งสะท้อนว่าความเชื่อมั่นเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการสร้างมากกว่าระยะเวลาของการทดลอง

ผลการเปรียบเทียบอัตราการสมัครสมาชิกใหม่

ผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดคือจำนวนผู้สมัครสมาชิกใหม่ โดยเมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้สมัครในช่วงเวลา 4 เดือนของการทดลอง (ตุลาคม 2568 - มกราคม 2569) กับข้อมูลในช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้า พบว่ามีจำนวนผู้สมัครเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนผู้สมัครสมาชิกใหม่เปรียบเทียบรายเดือนระหว่างปีงบประมาณ 2568 และ 2569

ปีงบประมาณ	เดือน				รวม (คน)
	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	
2568	-	2	1	3	6
2569	9	24	31	12	76
การเปลี่ยนแปลง	**9**	**22**	**30**	**9**	+70 (1,167%)

จากตารางที่ 3 พบว่าในช่วงระยะเวลา 4 เดือนของการใช้เครื่องมือการสะกิด มีจำนวนผู้สมัครสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จาก 6 คนในช่วงเวลาเดียวกันของปีงบประมาณ 2568 เป็น 76 คนในช่วงปีงบประมาณ 2569 คิดเป็นการเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 1,167

การอภิปรายผลการวิจัย

การประยุกต์ใช้แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อส่งเสริมการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

1. จากผลการศึกษาการออกแบบเครื่องมือการสะกิดตามกรอบแนวคิด EAST Framework พบว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดพฤติกรรมศาสตร์สามารถนำมาออกแบบเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาการลดลงของสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านชุดเครื่องมือ 3 ชุด ได้แก่ ชุดพลังสังคม (Social), ชุดเห็นแล้วเข้าใจง่าย (Easy & Attractive) และชุดโอกาสทอง (Timely) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระบวนการออกแบบได้มุ่งเน้นการแก้ปัญหาทางพฤติกรรม ของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ความเฉื่อยชา และการรับรู้ความยุ่งยากในขั้นตอนการสมัคร ซึ่งการออกแบบดังกล่าวเป็นการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในการตัดสินใจ หรือออกแบบทางเลือก ให้เอื้อต่อการตัดสินใจเชิงบวกโดยไม่ไปจำกัดเสรีภาพในการเลือก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Thaler และ Sunstein (2008) ที่กล่าวว่า การสะกิด (Nudge) คือการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมเพื่อชักจูงพฤติกรรมผู้คนไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Service et al. (2014) ทีม Behavioural Insights Team ที่ระบุว่ามาตรการที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยความง่าย (Easy) ดึงดูดใจ (Attractive) เข้าถึงทางสังคม (Social) และทันเวลา (Timely)

2.จากผลการศึกษาประสิทธิผลของเครื่องมือต่ออัตราการสมัครสมาชิกใหม่ พบว่าหลังการทดลองใช้เครื่องมือการสะกิด อัตราการสมัครสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีผู้สมัครเพิ่มขึ้นถึง 76 คน (เพิ่มขึ้นร้อยละ 1,167 เมื่อเทียบกับปี

ก่อนหน้า) โดยเฉพาะในเดือนธันวาคมที่มีผู้สมัครสูงสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการใช้เครื่องมือชุด "โอกาสทอง" ที่เน้นการรณรงค์ในช่วงเทศกาลและช่วงที่ประชาชนมีสภาพคล่องทางการเงิน ซึ่งช่วยเอาชนะ "อคติชอบปัจจุบัน" และ "อคติยึดติดสถานะเดิม" ที่มักทำให้ประชาชนผัดวันประกันพรุ่งในการสมัครสมาชิก ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ O'Donoghue และ Rabin (1999) ที่อธิบายเรื่องอคติทางเวลา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thaler และ Benartzi (2004) ในโครงการ Save More Tomorrow (SMarT) ที่พบว่าการเลือกจังหวะเวลาที่เหมาะสมและการลดอุปสรรคในการตัดสินใจ สามารถเพิ่มอัตราการออมและการเข้าร่วมโครงการสวัสดิการได้อย่างมหาศาล

3. จากผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ ทัศนคติ และความตั้งใจเชิงพฤติกรรม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับการรับรู้และทัศนคติต่อกองทุนฯ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ภายหลังการได้รับสิ่งแทรกแซง โดยเฉพาะความเข้าใจในขั้นตอนการสมัครและความตั้งใจที่จะสมัครสมาชิก ทั้งนี้เนื่องจากการใช้เครื่องมือชุด "เห็นแล้วเข้าใจง่าย" (เช่น แบบฟอร์มสำเร็จรูป, อินโฟกราฟิก) ได้ช่วยลดภาระทางความคิด และการใช้เครื่องมือชุด "พลังสังคม" (เช่น สติกเกอร์ติดหน้าบ้าน, ผู้นำชุมชนเชิญชวน) ได้สร้างบรรทัดฐานทางสังคมใหม่ให้เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ของ Ajzen (1991) ที่ระบุว่าทัศนคติที่ดีและการรับรู้ว่าพฤติกรรมนั้นทำได้ง่าย จะส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรม และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Cialdini (2006) เรื่องหลักฐานทางสังคม ที่พบว่ามนุษย์มีแนวโน้มจะปฏิบัติตามสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมทำ

4. จากผลการศึกษาความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ ประเด็นที่น่าสนใจพบว่าความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ ของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อคณะกรรมการกองทุน

ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังการทดลอง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ความไว้วางใจ เป็นโครงสร้างทางจิตวิทยาที่มีความซับซ้อนและต้องใช้เวลาในการสั่งสมมากกว่าระยะเวลา 4 เดือนของการทดลอง ซึ่งสอดคล้องกับแบบจำลองความไว้วางใจของ Mayer, Davis และ Schoorman (1995) ที่อธิบายว่าความไว้วางใจประกอบด้วย ความสามารถ ความจริงใจ และความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ต้องพิสูจน์ผ่านการกระทำที่ต่อเนื่องยาวนาน การใช้เพียงเครื่องมือการสื่อสารระยะสั้นจึงอาจยังไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อมั่นในระดับลึกได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ รัชนี ปรีชา และ ปานแก้วตา ลัคนาวานิช (2563) ที่พบว่าความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญแต่เปลี่ยนแปลงได้ยากในการส่งเสริมการออมของแรงงานนอกระบบ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อส่งเสริมการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารและคณะกรรมการกองทุนควรนำเครื่องมือการสะกิดที่ออกแบบ มาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการรับสมัครอย่างถาวร เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าเครื่องมือชุด "เห็นแล้วเข้าใจง่าย" โดยเฉพาะแบบฟอร์มสำเร็จรูป (Pre-filled Form) สามารถลดอุปสรรคทางความคิดและความยุ่งยากได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น

กองทุนควรยกเลิกการใช้แบบฟอร์มที่มีความซับซ้อนเดิม และเปลี่ยนมาใช้ระบบการอำนวยความสะดวกด้วยข้อมูลที่เชื่อมโยงกับทะเบียนราษฎร์เพื่อลดภาระของประชาชน

1.2 ควรเน้นกลยุทธ์การสื่อสารผ่านบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจมากกว่าการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพียงอย่างเดียว จากผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนและ อสม. มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจสูงสุด สอดคล้องกับหลักการทางสังคม ดังนั้น กองทุนควรพัฒนาศักยภาพของบุคคลเหล่านี้ให้เป็น ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงโดยสนับสนุนข้อมูลและเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการเชิญชวนแบบปากต่อปาก ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงสุดในบริบทสังคมชนบท

1.3 ควรกำหนดปฏิทินการรณรงค์ให้สอดคล้องกับจังหวะเวลาชีวิตของประชาชน ผลการวิจัยชี้ชัดว่าเดือนธันวาคมมีผู้สมัครสูงสุดเนื่องจากเป็นช่วงที่ประชาชนมีสภาพคล่องทางการเงินและมีการรวมตัวกัน ดังนั้น กองทุนควรกำหนดให้ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นสัปดาห์รณรงค์สวัสดิการชุมชนประจำปี พร้อมจัดให้มีโปรโมชันพิเศษเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจทันที เพื่อเอาชนะอคติชอบปัจจุบัน

1.4 ควรเร่งสร้างมาตรการสร้างความเชื่อมั่นในระยะยาว แม้ว่าการสะกิดจะช่วยเพิ่มจำนวนสมาชิกได้ แต่ผลการวิจัยพบว่าระดับความไว้วางใจต่อคณะกรรมการยังไม่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น กองทุนจำเป็นต้องใช้เครื่องมือ Dashboard แสดงสถานะการเงินอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ควบคู่ไปกับการจัดเวทีประชาคมเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อสะสมทุนทางสังคมและความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาในระยะยาว เพื่อติดตามความคงอยู่ของสมาชิกที่สมัครผ่านเครื่องมือการสะกิด ว่ามีอัตราการส่งเงินสมทบต่อเนื่องหรือไม่ เพื่อประเมินความยั่งยืนของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการสะกิด

2.2 ควรขยายขอบเขตการศึกษาเปรียบเทียบกับบริบทสังคมเมือง เนื่องจากงานวิจัยนี้ศึกษาในบริบทสังคมกึ่งชนบทที่มีความสัมพันธ์เครือญาติสูง การนำเครื่องมือการสะกิดไปใช้ในเขตเมืองที่มีความเป็นปัจเจกสูงอาจให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในมิติของอิทธิพลทางสังคม

2.3 ควรศึกษามาตรการเสริมสำหรับ กลุ่มเปราะบางทางเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มที่ยังไม่ตัดสินใจสมัครส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านรายได้ ซึ่งเครื่องมือการสะกิดเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างนี้ได้ จึงควรมีการวิจัยเพื่อออกแบบนวัตกรรมทางการเงินหรือรูปแบบการสมทบที่ยืดหยุ่นสำหรับกลุ่มนี้โดยเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2555). *คู่มือการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2567*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กฤตยา สังข์สมบูรณ์. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการชุมชน. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 45*(2), 156-178.

เทศบาลตำบลริมเหนือ, กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลริมเหนือ. (2568). *รายงานประจำปี พ.ศ. 2564-2568*. เชียงใหม่: ผู้แต่ง.

รัชนี ปรีชา และ ปานแก้วตา ลัคนาวานิช. (2563). พฤติกรรมการออมเงินผ่านกองทุนการออมแห่งชาติของแรงงานนอกระบบในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts), 40*(1), 1-18.

วิวัฒน์ ถาวรวัฒนยงค์ และ นิภารัตน์ ศรีจันทร์. (2564). ทฤษฎีสะกิดและแนวคิดการออกแบบทางเลือกเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพและส่งเสริมความร่วมมือในการใช้ยา. *Journal of Medicine and Health Sciences, 28*(1), 140-152.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2554). *คู่มือกองทุนสวัสดิการชุมชน.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2562). *คู่มือการจัดตั้งและบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชน.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สันติ ถิรพัฒน์, อนันต์ชัย คงจันทร์, และเสกสรร เกียรติสุไพบูลย์. (2563). ความยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการชุมชน. *Creative Business and Sustainability Journal (CBS Review), 40*(3), 1-18.

สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). *รายงานภาวะสังคมไทยไตรมาสหนึ่ง ปี 2568*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior: *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50*(2), 179-211.

Cialdini, R. B. (2006). *Influence: The psychology of persuasion* (Rev. ed.). New York: Harper Business.

Cialdini, R. B., Reno, R. R., & Kallgren, C. A. (1990). A focus theory of normative conduct: Recycling the concept of norms to reduce littering in public places. *Journal of Personality and Social Psychology, 58*(6), 1015-1026.

Duflo, E., & Saez, E. (2003). The role of information and social interactions in retirement plan decisions: Evidence from a randomized experiment. *The Quarterly Journal of Economics, 118*(3), 815-842.

Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York: Farrar, Straus, and Giroux.

Mayer, R. C., Davis, J. H., & Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trust. *Academy of Management Review, 20*(3), 709-734.

O'Donoghue, T., & Rabin, M. (1999). Doing it now or later. *American Economic Review, 89*(1), 103-124.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Schultz, P. W., Nolan, J. M., Cialdini, R. B., Goldstein, N. J., & Griskevicius, V. (2007). The constructive, destructive, and reconstructive power of social norms. *Psychological Science, 18*(5), 429-434.

Service, O., Hallsworth, M., Halpern, D., Algate, F., Gallagher, R., Nguyen, S., Ruda, S., Sanders, M., Pelenur, M., Gyani, A., Harper, H., Reinhard, J., & Kirkman, E. (2014). *EAST: Four simple ways to apply behavioural insights*. London: Behavioural Insights Team.

Simon, H. A. (1955). A behavioral model of rational choice. *The Quarterly Journal of Economics, 69*(1), 99-118.

Thaler, R. H., & Benartzi, S. (2004). Save More Tomorrow: Using behavioral economics to increase employee saving. *Journal of Political Economy, 112*(S1), S164-S187.

Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. New Haven, CT: Yale University Press.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การออกแบบพัฒนาผ้าไทยเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียวและการใช้วัสดุที่ยั่งยืนสำหรับผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จังหวัดเชียงใหม่

Conceptual design and development of Thai textiles to promote the Green Economy and Sustainable Materials for One Tambon One Product (OTOP) Entrepreneurs in Chiang Mai Province

สุญาณี วัฒนกุล[1]

Suyanee Watthanakul[1]

Corresponding author: Suyanee_watthanakul@cmu.ac.th

Received:16/03/69 Revised:10/04/69 Accepted:10/04/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาเอกสารเชิงนโยบายและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 18 ราย ประกอบด้วย ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย กลุ่มผู้บริโภค และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก โดยแปรเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสิ่งทอด้วยวัสดุ

[1] สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

ธรรมชาติสู่การสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐในฐานะผู้สนับสนุน นโยบายมีส่วนสำคัญในการยกระดับศักยภาพการผลิตและการขยายช่องทางการตลาด อย่างไรก็ตาม งานวิจัยค้นพบประเด็นสำคัญด้านการปรับตัวของผู้ประกอบการที่เปลี่ยนผ่านจากการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบดั้งเดิม สู่การใช้สารเคมีในกระบวนการคงสภาพสี เพื่อตอบสนองต่อมาตรฐานความต้องการของตลาดโลกและลดปัญหาความไม่คงทนของสี สะท้อนให้เห็นว่าในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตและกลยุทธ์การดำเนินงานให้สอดคล้องกับพลวัตของกระแสโลกและการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: นโยบายภาครัฐ; ผ้าไทยเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม; หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

Abstract

This research aims to examine government policies promoting the development of eco-friendly Thai textile products among One Tambon One Product (OTOP) entrepreneurs in Chiang Mai Province. Adopting a qualitative research methodology, the study conducted a policy document analysis and in-depth interviews with 20 purposively selected participants, including OTOP textile and apparel entrepreneurs, consumers, and relevant government officials.

The findings reveal that government policies serve as a crucial mechanism for driving the grassroots economy by transforming local wisdom in natural textile production into tangible careers and community income. The role of government officials as policy supporters is vital in enhancing

production potential and expanding market opportunities. However, the study identifies a significant transition in entrepreneur adaptation: shifting from traditional natural dyeing to the use of chemical agents for color fixation to meet global market standards and address colorfastness issues. This reflects that within the context of sustainable development, entrepreneurs must adapt their production processes and operational strategies to align with global dynamics and evolving contemporary consumer behavior.

Keywords: Government Policy; Eco-friendly Thai Textiles; One Tambon One Product (OTOP)

บทนำ

ในทศวรรษปัจจุบันอุตสาหกรรมแฟชั่นและสิ่งทอโลกกำลังเผชิญกับการปรับตัวครั้งสำคัญสู่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะหมุดหมายที่ 12 ด้านการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน และหมุดหมายที่ 13 ด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2567) กระแส “แฟชั่นยั่งยืน” (Sustainable Fashion) ได้กลายเป็นบรรทัดฐานใหม่ที่ผู้บริโภคยุคปัจจุบันให้ความสำคัญ โดยมุ่งเน้นไปที่แหล่งที่มาของวัสดุและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อลดรอยเท้าคาร์บอน (Carbon Footprint) และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าผ่านเส้นใยธรรมชาติและการย้อมสีธรรมชาติ

สำหรับประเทศไทย การส่งเสริมความยั่งยืนถูกบรรจุเป็นวาระสำคัญในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ที่มุ่งเน้นการสร้างการเติบโตบนคุณภาพ

ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่เน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจสร้างคุณค่าด้วยนวัตกรรม และโมเดลเศรษฐกิจ BCG ซึ่งเป็นกลไกหลักในการรักษาคุณค่าของทรัพยากรและกระจายรายได้สู่ฐานรากอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568; สวทช., 2565)

เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ภาครัฐได้นำแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้เป็นกรอบในการบริหารราชการ โดยมุ่งเน้นการจัดการเชิงผลสัมฤทธิ์ ความคล่องตัว และการปรับบทบาทรัฐจาก "ผู้ควบคุม" เป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" (Hood, 1991) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยเฉพาะสำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน จึงเป็นหน่วยงานยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ผ่านการจัดโครงสร้างองค์กรที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อยกระดับสินค้าภูมิปัญญาไทยให้มีมาตรฐานและสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก (กรมการพัฒนาชุมชน, 2567)

จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทออย่างสูง อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในพื้นที่ยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้เท่าทันเทรนด์โลกและการจัดการสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิต ผู้วิจัยในฐานะนักพัฒนาชุมชนจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการเชื่อมโยง "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" เข้ากับ "แนวคิดแฟชั่นยั่งยืน" โดยใช้กระบวนการย้อมสีธรรมชาติและการจัดการเศษผ้าเหลือใช้ (Circular Textile) มาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยนำกรอบแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกลุ่มส่งเสริมการใช้นวัตกรรมในการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าด้วยรอยเท้าคาร์บอนที่ต่ำลง ผลการศึกษาไม่เพียงแต่จะช่วยสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าไทยให้คงอยู่ แต่ยังเป็นการสร้างโมเดลเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ยั่งยืน และสอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลกตามแนวทางเศรษฐกิจสีเขียวอย่างแท้จริง ได้นำเสนอการสังเคราะห์องค์ความรู้แบบสหวิทยาการ โดยบูรณาการมิติทางรัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชุมชนเข้าด้วยกัน งานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่วิเคราะห์ปรากฏการณ์ผ่านกรอบทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังได้เชื่อมโยงแนวคิดเหล่านั้นเข้าสู่การปฏิบัติจริง พร้อมทั้งนำเสนอข้อค้นพบเชิงประจักษ์ที่ช่วยอุดช่องว่างทางวิชาการและเติมเต็มทิศทางการพัฒนาเชิงนโยบายในบริบทของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ในมิติของการเชื่อมโยงกรอบแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยได้ใช้แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่เป็นแกนกลางในการวิเคราะห์และเสนอแนะการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของหน่วยงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านบทบาทจาก "ผู้ควบคุม" (Regulator) ตามระบบราชการดั้งเดิม ไปสู่การเป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" (Facilitator) แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้เป็นกลไกในการลดทอนข้อจำกัดทางระเบียบปฏิบัติและเปิดพื้นที่ให้เกิดการจัดการปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) ซึ่งส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ควบคู่ไปกับการบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และทฤษฎีความยั่งยืน เพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะในด้านการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้

นำโมเดลเศรษฐกิจ BCG มาใช้เชื่อมระหว่างยุทธศาสตร์ระดับชาติกับการปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ผ่านการนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้วัสดุเหลือใช้ตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายของภาครัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาผ้าไทยต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียวภายในประเทศไทย
2. เพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เข้ากับนโยบายรัฐบาลกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ NPM แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และนโยบาย BCG Model ของรัฐบาลไทย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การศึกษาข้อเสนอแนวทางการออกแบบพัฒนาผ้าไทยเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียวและการใช้วัสดุที่ยั่งยืน ผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานและแนวทางของการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ , เศรษฐกิจสีเขียว, ทฤษฎีความยั่งยืน และนโยบาย BCG Model มาบูรณาการรวมกันเพื่อใช้ในการศึกษานี้

แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management)

1. การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์และรากฐานของแนวคิด การจัดการภาครัฐแนวใหม่ ถือเป็นการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ครั้งสำคัญของรัฐประศาสนศาสตร์ ที่มุ่งแก้ไขข้อบกพร่องของระบบราชการดั้งเดิมซึ่งมักประสบปัญหาความล่าช้า การ

ผูกขาดอำนาจ และการใช้งบประมาณอย่างสิ้นเปลือง (Peters, 1996; วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2548) รากฐานของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ เกิดจากการบูรณาการทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์สถาบันแนวใหม่และแนวคิดการจัดการนิยม (Managerialism) เข้าด้วยกัน (Barzelay, 2002; ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2546) โดยมุ่งนำแนวคิดและปฏิบัติการจากภาคธุรกิจเอกชนมาประยุกต์ใช้ เพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองของภาครัฐให้มีลักษณะคล้าย "ผู้ประกอบการ" และปรับปฏิสัมพันธ์กับประชาชนโดยมองในฐานะ "ลูกค้า" ที่ภาครัฐต้องตอบสนองความต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ (ธัญยวัฒน์ รัตนสัค, 2553)

2. กลไกและเป้าหมายการดำเนินงาน หัวใจสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทาง การจัดการภาครัฐแนวใหม่ คือการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ที่สามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในมิติของผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากร (สุเทพ ชวลิต, 2555; อรกันยา วิฑูรย์, 2555) ภาครัฐยุคใหม่จึงมุ่งลดการควบคุมด้วยกฎระเบียบที่ตายตัว หันมาเพิ่มความยืดหยุ่น ความคล่องตัว และนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเข้ามาสนับสนุนการทำงาน (พัชราวลัย ศุภภะ, 2562) เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างระบบราชการที่มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ประชาชนผู้รับบริการ

3. การปรับโครงสร้างและความท้าทาย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การจัดการภาครัฐแนวใหม่ เสนอให้มีการปรับลดขนาดของหน่วยงานภาครัฐ และนำกลไกตลาดเข้ามาใช้กระตุ้นให้เกิดการแข่งขัน โดยมีข้อสมมติฐานสำคัญว่า ภาครัฐควรแยกบทบาทระหว่าง "ผู้กำหนดความต้องการ" และ "ผู้จัดทำบริการสาธารณะ" ออกจากกันซึ่งนำไปสู่การกระจายอำนาจและการทำสัญญาว่าจ้าง ให้หน่วยงานนอก

ระบบราชการหรือภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการแทน (สมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, 2549; วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2548) แม้ว่าแนวทางดังกล่าวจะช่วยลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพได้จริง แต่ในขณะเดียวกันก็มีความท้าทายที่ต้องพึงระวัง เช่น ปัญหาความไม่ไว้วางใจระหว่างกลุ่มนักวิชาชีพกับผู้บริหาร หรือข้อกังวลที่ว่าการบริหารแบบเอกชนอาจขัดแย้งกับหลักการพื้นฐานทางประชาธิปไตย (สมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, 2549)

ภายใต้บริบทของการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับฐานราก การนำแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ มาปรับใช้จึงสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภาครัฐที่เปลี่ยนจาก "ผู้ควบคุม" มาเป็น "ผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก " อย่างแท้จริง การลดข้อจำกัดทางระบบราชการและเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ประกอบการระดับท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมจะช่วยให้การขับเคลื่อนนวัตกรรมใหม่ ๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการใช้วัสดุที่ยั่งยืน สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและตอบสนองต่อพลวัตของการแข่งขันในตลาดได้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและทฤษฎีความยั่งยืน (Green Economy and Sustainability Theory)

1. จุดกำเนิดและรากฐานของความยั่งยืนสู่เศรษฐกิจสีเขียวการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐยุคใหม่ตามแนวทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่ มีเป้าหมายสูงสุดประการหนึ่งคือ การสร้างความยั่งยืนในระดับมหภาค ซึ่งสอดคล้องกับ "ทฤษฎีความยั่งยืน (Sustainability Theory)" ที่เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1969 โดยมุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลิดรอนโอกาสของคนรุ่นหลัง (วราพร ศรีสุพรรณ, 2534) หัวใจสำคัญของทฤษฎีนี้คือการ

รักษาสมดุลระหว่าง 3 เสาหลัก (3 Pillars) ได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Todorov & Marinova, 2009) จากรากฐานดังกล่าว องค์การสหประชาชาติ (UNEP) ได้นำมาต่อยอดสู่แนวปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้นผ่านแนวคิด "เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)" ในปี ค.ศ. 2008 และ 2011 โดยนิยามว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่มุ่งยกระดับความเป็นอยู่ของมนุษย์และความเท่าเทียมทางสังคม ควบคู่ไปกับการลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความขาดแคลนทรัพยากรอย่างมีนัยสำคัญ (UNEP, 2011)

2. หลักการและกลไกขับเคลื่อนการผลิตที่ยั่งยืน แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไม่ได้มองการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบไร้ขีดจำกัด แต่วางอยู่บนรากฐานของเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและเศรษฐศาสตร์เชิงนิเวศ ที่ตระหนักถึงขอบเขตและขีดจำกัดของธรรมชาติ (Daly & Farley, 2011; Tietenberg & Lewis, 2018) การจะบรรลุเป้าหมายนี้ได้ต้องอาศัยหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การสร้างความอยู่ดีมีสุข, ความยุติธรรมทางสังคม, การเคารพขอบเขตของระบบนิเวศ, การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ, และการมีธรรมาภิบาลที่ดี (Anderson, K, 2024) ในบริบทของการนำมาปฏิบัติจริง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556;โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2562) ได้ตีกรอบความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวให้ครอบคลุมถึงการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในภาคธุรกิจที่จะต้องปรับตัวหันมาใช้วัตถุดิบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษตลอดห่วงโซ่การผลิต

3. การบูรณาการสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) แนวทางของเศรษฐกิจสีเขียวถือเป็นเครื่องมือเชิงประจักษ์ในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับ

เศรษฐกิจฐานราก ได้แก่ เป้าหมายที่ 8 การส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจและการจ้างงานสีเขียว (Green Jobs) ที่สร้างโอกาสทางอาชีพในระยะยาว (ILO, 2018) และเป้าหมายที่ 12 การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน ซึ่งเน้นย้ำถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการหมุนเวียน และการลดของเสีย (UNEP, 2011) ตลอดจนช่วยลดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (เป้าหมายที่ 13) และรักษาระบบนิเวศทางบก (เป้าหมายที่ 15)

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีทั้งหมด จะเห็นได้ว่า การนำทฤษฎีความยั่งยืน และเศรษฐกิจสีเขียว มาปรับใช้กับกลุ่มผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จังหวัดเชียงใหม่ ในการออกแบบและพัฒนาผ้าไทยนั้น ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองโดยปราศจากกลไกสนับสนุน ภาครัฐจึงต้องนำแนวคิด การจัดการภาครัฐแนวใหม่ มาใช้เพื่อทำหน้าที่เป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" ในการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการใช้วัสดุที่ยั่งยืน เช่น สีธรรมชาติ หรือเส้นใยธรรมชาติ การสร้างแรงจูงใจและการลดอุปสรรคในการเข้าถึงทรัพยากร การบูรณาการเชิงนโยบายและการปฏิบัตินี้ จะเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าไทยให้ตอบโจทย์การบริโภคที่ยั่งยืน (SDG12) และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจสีเขียวในระดับท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญที่นำมาสู่การพัฒนากรอบแนวความคิดของการวิจัยในครั้งนี้ได้ 3 ประเด็นหลัก

1. การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) และนโยบาย BCG Model ในระดับพื้นที่ ทิศทางการพัฒนาในปัจจุบันมุ่งเน้นการบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เข้ากับยุทธศาสตร์ชาติ โดยมี นโยบาย

เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (BCG Model) เป็นกลไกสำคัญ งานวิจัยของ นลพรรณ แสงสุริยัน (2562) และภาสกร บุญคุ้ม และรัตนา ด้วยดี (2565) ชี้ให้เห็นตรงกันว่า การจะบรรลุเป้าหมาย SDGs ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยงานวิจัย เป็นเครื่องมือในการสร้างนวัตกรรมและแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ สอดคล้องกับ สุชาดา เมฆธารา (2564) และพีรดาว สุจริตพันธ์ และคณะ (2567) ที่ระบุว่าการนำ BCG Model มาใช้ จะต้องเตรียมความพร้อมให้กับผู้ประกอบการระดับฐานราก SMEs และ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในการปรับตัวเข้าสู่การผลิตที่ยั่งยืน การใช้วัสดุหมุนเวียน และการยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

2. บทบาทของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ในการขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติลงสู่ชุมชน กลไกการบริหารจัดการของภาครัฐในระดับท้องถิ่นถือเป็นหัวใจสำคัญ การประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานเชิงพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังตัวอย่างจากการศึกษาของ ดัง นภสร ณ ป้อมเพชร และธีรภัทร กิจจา (2567) รวมถึง สุภัทธนีย์ ขุนสิงห์สกุล (2565) ที่พบว่า เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำหลักการ NPM มาใช้ การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับเอกชนและชุมชน และการทำงานเชิงรุก จะส่งผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและการส่งเสริมอาชีพมีความโปร่งใส วัดผลได้ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3. ศักยภาพและความท้าทายในการยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าไทยและหัตถกรรม “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในมิติของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน งานวิจัยของ ชนิสรา มหัทธนไพศาล (2565) และศักดิพัฒน์ สวัสดิ์สุข (2565)

สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของกลุ่มผู้ประกอบการผ้าทอและหัตถกรรมพื้นถิ่นในการสร้างรายได้และรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการยังคงเผชิญความท้าทายในด้านการขาดนวัตกรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐานสากล และข้อจำกัดในการเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ๆ ดังนั้น แนวทางในการแก้ปัญหาที่เห็นผลประจักษ์ชัดเจนประการหนึ่งคือ "การพัฒนาสู่ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม" ดังที่ ณัฐนิช อินทสระ (2567) ได้ค้นพบว่า การยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าไทยด้วยการใช้กระบวนการย้อมสีธรรมชาติและการใช้วัสดุที่ยั่งยืน ไม่เพียงแต่ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แต่ยังสามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ทางเศรษฐกิจและสร้างจุดเด่นทางการตลาดได้สูงกว่าผลิตภัณฑ์ที่ใช้สารเคมีอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาผ้าไทย การส่งเสริม “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และการประยุกต์ใช้ การจัดการภาครัฐแนวใหม่ ในการบริหารท้องถิ่นมาบ้างแล้ว แต่ยังขาดการศึกษาที่บูรณาการแนวคิดทั้งหมดเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำกลไกการจัดการภาครัฐแนวใหม่ มาใช้เป็นเครื่องมือหรือกระบวนการสนับสนุนผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งเข้ามาเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว เพื่อสร้างต้นแบบเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติที่สมบูรณ์

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การบูรณาการแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ เศรษฐกิจสีเขียว ทฤษฎีความยั่งยืน และ BCG Model เพื่อการพัฒนาผ้าไทยเชิงสร้างสรรค์ในระดับชุมชนในยุคที่โลกต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ซ้อนซับ ทั้งจากผลกระทบสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และกระแสบริโภคนิยมที่ขับเคลื่อนด้วยทุน ความจำเป็นใน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความยั่งยืนจึงไม่ใช่ทางเลือก แต่คือภารกิจหลักของรัฐและในบริบทของไทย ผ้าไทย ไม่เพียงเป็นมรดกทางวัฒนธรรม หากยังเป็นสัญลักษณ์ของเศรษฐกิจฐานรากที่เชื่อมโยงชีวิต วิถีชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างแนบแน่น การวิจัยเพื่อพัฒนาผ้าไทยให้ตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงต้องอาศัยการเชื่อมโยงแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และทฤษฎีการพัฒนาสมัยใหม่เข้าด้วยกัน โดยเฉพาะแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งเสนอให้รัฐทำหน้าที่เสมือนภาคเอกชน คือเน้น “ประสิทธิภาพและผลลัพธ์” มากกว่าขั้นตอนแบบราชการเดิม แนวคิดนี้เปลี่ยนบทบาทภาครัฐจากผู้ควบคุม กลายเป็น “ผู้สนับสนุน” โดยเฉพาะต่อภาคประชาชนและภาคธุรกิจขนาดย่อม เช่น กลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ควรได้รับการส่งเสริมในกระบวนการด้านนวัตกรรม ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับนโยบาย แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ยังเปิดพื้นที่ให้เกิดความร่วมมือแบบบูรณาการข้ามภาคส่วน ภายใต้แนวทางการจัดการเชิงผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากชุมชน โดยเฉพาะ “ผ้าไทย” ที่ต้องการทั้งการอนุรักษ์มรดกดั้งเดิม และการปรับตัวให้ทันสมัยตอบโจทย์ตลาดสีเขียว แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ สู่ภาคปฏิบัติ ยังคงต้องเชื่อมโยง เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจที่เติบโตควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติ และไม่ลดทอนโอกาสของคนรุ่นต่อไป เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเหมือนเป้าหมายที่รัฐจะต้องเพิ่มลงในแผนแต่ล่ะระดับ ในห่วงโซ่การผลิตตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ในบริบทผ้าไทย หมายถึงการเลือกใช้เส้นใยธรรมชาติ ย้อมสีจากพืชพื้นบ้าน ลดของเสียในกระบวนการผลิต และใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า เมื่อนำเศรษฐกิจสีเขียวมาบูรณาการกับแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ภาครัฐจะต้องมี

บทบาทในการส่งเสริมกลุ่มผู้ผลิตในพื้นที่ผ่านการอบรม การให้ทุนวิจัย และการตลาดอย่างเป็นระบบ พร้อมกับส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม การสร้างแบรนด์และการเข้าถึงตลาดออนไลน์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนเป็นกลไกที่แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ และเศรษฐกิจสีเขียว ต่างเห็นพ้องตรงกัน อย่างไรก็ตามการพัฒนาใด ๆ ที่ปราศจากกรอบของ “ความยั่งยืน” ย่อมเปราะบางและไม่มั่นคง แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าต้องตั้งอยู่บนฐานของ 3 เสาหลัก คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในงานวิจัยนี้ ผ้าไทยจึงไม่ใช่เพียงสินค้าเพื่อการขาย แต่คือสื่อกลางของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับวัฒนธรรมและธรรมชาติเชื่อมโยงระหว่างอดีต ปัจจุบัน อนาคต เข้าไว้ด้วยกัน การรักษาสมดุลระหว่างคุณค่าทางเศรษฐกิจการสร้างรายได้จากสินค้าแฟชั่นกับคุณค่าทางสังคมการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า จึงเป็นหัวใจของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ อย่างน้อย 3 ข้อ ได้แก่ เป้าหมายที่ 12 การบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืนเป้าหมายที่ 13การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และเป้าหมายที่ 15 การอนุรักษ์ระบบนิเวศบนบก และเมื่อเชื่อมโยงเข้ากับนโยบายระดับชาติ แนวทางทั้งหมดนี้สามารถรวมได้ภายใต้กรอบ BCG Model ซึ่งเป็นโมเดลเศรษฐกิจของไทยในยุคใหม่ที่รวม 3 เสาหลัก ได้แก่ การใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า การหมุนเวียนทรัพยากร ลดของเสีย การพัฒนาโดยไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม BCG Model จึงทำหน้าที่เป็นสะพานที่เชื่อมระหว่างนโยบายกับการนำไปปฏิบัติ เป็นโมเดลที่มีความยืดหยุ่นแต่ชัดเจนในทิศทาง ทำให้ผ้าไทยในชุมชนเล็ก ๆ สามารถเชื่อมโยงกับนโยบายระดับชาติและตลาดโลกได้ในคราวเดียว ผ้าไทยในปัจจุบันจึงมิใช่เพียงผืนผ้าที่ทอขึ้นจากเส้นใยธรรมชาติ หากแต่เป็น เส้นใย

ของการพัฒนา ที่เชื่อมโยงแนวคิดการจัดการสมัยใหม่ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีจิตสำนึก และการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้อย่างสมบูรณ์ การบูรณาการแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่, เศรษฐกิจสีเขียว, ความยั่งยืน และ BCG Model จึงมิได้เป็นเพียงการรวมนโยบาย แต่คือการจัดวางอนาคตของผู้ประกอบการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ให้อยู่บนรากฐานที่มั่นคง แข็งแรง และยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของผู้ประกอบการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากไทยอย่างแท้จริง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาการออกแบบพัฒนาผ้าไทยเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียวและการใช้วัสดุที่ยั่งยืน ผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการงานวิจัย โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

การเลือกกรณีศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นหนึ่งในพื้นที่ ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอและผ้าไทยที่เข้มแข็งที่สุดของประเทศไทย โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนชนบทที่มีทักษะด้านหัตถกรรมการทอผ้า ย้อมสี และการใช้วัสดุธรรมชาติต่อเนื่องมายาวนาน นอกจากนี้ เชียงใหม่ยังเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจสีเขียว และ BCG Model ที่เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากทรัพยากรภายในพื้นที่นั้น เล็งเห็นถึง ความสำคัญของผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตออกมาโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐและยังมีส่วนช่วยในการรักษาสิ่งแวดล้อมที่โลกกำลังเผชิญ ทั้งภาวะโลกร้อน ภาวะมลพิษร่วมถึงภาวะที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก จังหวัดเชียงใหม่ยังเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจภายในประเทศ ผู้ประกอบการ “หนึ่ง

ตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์" ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ที่มีการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์จากการย้อมสีธรรมชาติหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุเหลือใช้ทำให้เกิดการใช้วัสดุที่ยั่งยืน เป็นกรณีศึกษาสำหรับงานวิจัยนี้

การออกแบบการวิจัย การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology)คือแนวทางการศึกษาวิจัยที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม พฤติกรรมและการให้ความหมายของมนุษย์ในบริบทที่เป็นธรรมชาติโดยไม่ได้มุ่งเน้นการวัดค่าเป็นตัวเลขทางสถิติ (Creswell & Poth, 2018)

แหล่งข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการทบทวน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงเอกสารบทความต่าง ๆ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ20ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ รวมถึงแผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, BCG MODEL

2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่กำหนดไว้ โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่กำหนดไว้ตามเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพคือ

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบเป็นทางการจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้การเลือกกลุ่มแบบเฉพาะเจาะจง โดยไม่อาศัยกลุ่มตัวอย่างทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย

- กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการทางตรงได้แก่ผู้ประกอบการ“หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์จากการย้อมสีธรรมชาติหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุเหลือใช้ทำให้เกิดการใช้วัสดุที่ยั่งยืน

- นักวิชาการพัฒนาชุมชน ภายใต้สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการดำเนินโครงการ

-กลุ่มลูกค้าที่มีการซื้อหรือใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีการใช้สีธรรมชาติหรือการใช้วัสดุที่ยั่งยืนจาก กลุ่มผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”

ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักและเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลได้ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลคือผู้เกี่ยวข้องโดยตรงและผู้เกี่ยวข้องทางอ้อม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้เกี่ยวข้องทางตรงคือกลุ่มผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรงจากการส่งเสริมนโยบายรัฐและสนับสนุน และกลุ่มลูกค้าที่เลือกใช้และซื้อผลิตภัณฑ์ จำนวนทั้งสิ้น 10 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้เกี่ยวข้องทางอ้อมคือกลุ่มผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”ที่ไม่ได้มีการผลิต สร้างสรรค์จากสีธรรมชาติหรือการใช้วัสดุที่ยั่งยืน และกลุ่มลูกค้าที่ไม่ได้เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่มาจากสีธรรมชาติและวัสดุที่ยั่งยืน จำนวนทั้งสิ้น 8 คน

แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ได้ดำเนินการกำหนดไว้เพื่อให้สามารถได้ข้อมูลอย่างครบถ้วนตามประเด็นคำถามต่าง ๆ และวัตถุประสงค์ ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการใช้วิธีการ ดังนี้

- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) ทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ (Formal Interview) และไม่เป็นทางการ (Informal

Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีความพร้อมและยินดีเปิดเผยข้อมูล มีการกำหนดโครงสร้างของประเด็นคำถาม คำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open - ended Questions) และสามารถ ซักถามเพิ่มเติมในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ในระหว่างการพูดคุย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure Interview Form)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) คือ การสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษา จากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเนื้อหาข้อสรุป และนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูล ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นลักษณะการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาสรุปเรียบเรียงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มที่ได้ตอบคำถาม เพื่อทำการสรุปตามประเด็นการศึกษา

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Data Triangulations) โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งที่มาต่าง ๆ ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) และวิธีการสืบค้นจาก เอกสาร (Documentary) จากกรณีศึกษาโดยนำข้อมูลมาตรวจสอบซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เชื่อมั่นใน ข้อมูลที่ได้มีจะความน่าเชื่อถือ และมีความครอบคลุมต่อบริบทในการศึกษาในครั้งนี้ อีกทั้ง ตามหลักการของการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า

1. พัฒนาการของนโยบายการส่งเสริมผ้าไทยสู่เศรษฐกิจสีเขียวจากมุมมองของผู้ปฏิบัติ มีลักษณะของการบูรณาการระหว่าง วิถีดั้งเดิมของชุมชนและ การแทรกแซงเชิงนโยบายของรัฐ ในระยะเริ่มต้น การผลิตผ้าไทยด้วยสีธรรมชาติ มีรากฐานมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา มากกว่าการขับเคลื่อนด้วยนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง จวบจน รัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทเชิงโครงสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2549 ผ่านนโยบาย "หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ " โดยกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการดึงเศรษฐกิจนอกระบบ เข้าสู่ระบบ การขึ้นทะเบียนและการรับรองมาตรฐาน จุดเปลี่ยนสำคัญที่ผลักดันมิติเศรษฐกิจสีเขียวอย่างเป็นรูปธรรม เกิดจากการกระตุ้นของภาครัฐผ่านโครงการพระราชทาน "ผ้าไทยใส่ให้สนุก" ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวเร่ง ในการสร้าง อุปสงค์เทียม ดึงดูดกลุ่มผู้บริโภคระดับองค์กร ข้าราชการ และสถาบันการศึกษา นโยบายดังกล่าวไม่เพียงแต่ขยายฐานตลาดจากกลุ่มเฉพาะ สู่ตลาดมวลชน อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นแพลตฟอร์มผ่านการประกวดลายผ้า ที่เปิดโอกาสให้เกิดการจัดการปกครองแบบเครือข่าย (Network Governance) ซึ่งเป็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสถาบันการศึกษา เพื่อยกระดับการออกแบบบรรจุภัณฑ์และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ

ความเป็นไปได้และความท้าทายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยสู่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว มีความเป็นไปได้สูงในเชิงพาณิชย์ โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์จากความสำเร็จของผู้ประกอบการและการเติบโตของอุปสงค์ โดยเฉพาะพฤติกรรมผู้บริโภคยุคหลังวิกฤตการณ์โควิด-19 ที่ให้ความสำคัญกับสุขภาวะ การหลีกเลี่ยงสารเคมี และการลดรอยเท้าคาร์บอน (Carbon Footprint) อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการยังคงเผชิญกับต้นทุนการเปลี่ยนผ่าน และข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบนิเวศการผลิต ได้แก่ต้นทุนแฝง ข้อจำกัด

ด้านปริมาณวัตถุดิบธรรมชาติที่ต้องใช้จำนวนมาก ปัญหาความคงทนของสี และผลกระทบเชิงลบด้านมลพิษทางอากาศ (PM 2.5) จากกระบวนการต้มสีย้อมด้วยฟืน ซึ่งสะท้อนความขัดแย้ง เชิงตรรกะว่ากระบวนการผลิตทางธรรมชาติอาจไม่ได้ปราศจากมลพิษเสมอไป

นอกจากนี้ การประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนส่งผลให้ชุมชนขาดการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบความยั่งยืนของอุตสาหกรรมนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ควบคู่ไปกับการพัฒนานวัตกรรมด้านพลังงานความร้อนในกระบวนการย้อมสี การสร้างมูลค่าเพิ่มสู่ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมและนิเวศวิทยา

การนำวัสดุธรรมชาติและวัสดุเหลือใช้มาประยุกต์ในการออกแบบ เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับผ้าไทยจากสินค้า โภคภัณฑ์ สู่ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมและนิเวศวิทยา ผ่านกระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่ม 2 มิติหลัก ได้แก่ มิติการเพิ่มมูลค่าผ่านเศรษฐกิจหมุนเวียน การประยุกต์ใช้แนวคิดการออกแบบที่ปราศจากขยะ (Zero Waste Design) เช่น การนำเศษผ้าเหลือใช้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ (Upcycling) หรือการนำมูลช้างมาสกัดเป็นสีย้อม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนของเสียให้เป็นทรัพยากรที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคยุคใหม่และองค์กรขนาดใหญ่ มิติการเพิ่มมูลค่าผ่านการตลาดเชิงสัมพันธภาพและการเล่าเรื่อง (Storytelling) ผู้ประกอบการ สามารถสร้างความเต็มใจที่จะจ่าย โดยหลีกเลี่ยงการแข่งขันด้านราคา ผ่านกลยุทธ์การสื่อสารอัตลักษณ์ ที่มาของสีธรรมชาติ ความอุตสาหะในกระบวนการผลิต และผลสัมฤทธิ์ด้านการกระจายรายได้สู่ชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การผสานเรื่องราวเหล่านี้ช่วยสร้างมูลค่าทางจิตใจ ที่อุตสาหกรรมเคมีไม่สามารถทดแทนได้

2. การส่งเสริมผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายผ่านแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ และโมเดลเศรษฐกิจ BCG เพื่อยกระดับผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและ

แก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง ภาครัฐควรปรับกระบวนทัศน์โดยบูรณาการแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ เศรษฐกิจสีเขียว และโมเดลเศรษฐกิจ BCG ดังนี้ การปรับบทบาทของภาครัฐ รัฐควรเปลี่ยนบทบาทจาก "ผู้ควบคุม" (Regulator) สู่การเป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" (Facilitator) โดยสนับสนุนการเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยอย่างต่อเนื่อง เช่น กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี รวมทั้งเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการจากการสอนทักษะการทอผ้าหรือย้อมสี ไปสู่การเสริมสร้างสมรรถนะด้านการตลาดดิจิทัลและพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการขาดแคลนผู้สืบทอด

การขับเคลื่อนผ่านโมเดลเศรษฐกิจ BCG ควรผลักดันให้เกิดพื้นที่นวัตกรรมป่าชุมชนสำหรับการเพาะปลูกพืชให้สีธรรมชาติ เพื่อสร้างความมั่นคงทางวัตถุดิบและลดการพึ่งพาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ นอกจากนี้ ควรยกระดับนโยบายการจัดการของเสียให้เป็นวาระระดับจังหวัด โดยสนับสนุนองค์ความรู้และเทคโนโลยีขนาดเล็กในการแปรรูปวัสดุเหลือใช้ ตลอดจนส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรข้ามพื้นที่ เช่น การนำมูลช้างจากอำเภอแม่วาง มาใช้เป็นสีย้อมใน อำเภอจอมทอง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

บทความวิชาการฉบับนี้ เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ สำหรับงานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียวและวัสดุที่ยั่งยืนในการพัฒนาผ้าไทยสำหรับผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยได้บูรณาการข้อค้นพบเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” เข้ากับการศึกษาเชิงเอกสาร ที่เป็นยุทธศาสตร์หลักของประเทศ เพื่อให้ข้อเสนอแนะมี

สอดคล้องกับบริบทความเป็นจริง และสามารถนำไปขับเคลื่อนเป็นนโยบายสาธารณะได้อย่างเป็นรูปธรรม

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยการขับเคลื่อนผ้าไทยสู่เศรษฐกิจสีเขียวอย่างยั่งยืน การปลดล็อกข้อจำกัดทางกฎหมายและการจัดการทรัพยากรร่วม จากข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ พบอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่สำคัญคือ การประกาศพื้นที่ "อุทยานป่าสงวน" ที่ทับซ้อนกับพื้นที่หาของป่าดั้งเดิม ส่งผลให้ผู้ประกอบการไม่สามารถเข้าถึงวัตถุดิบให้สีธรรมชาติ ได้ดังในอดีต ภาครัฐจึงควรทบทวนและบูรณาการนโยบายการอนุรักษ์ป่าไม้เข้ากับ แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2570 โดยเฉพาะในมิติของเศรษฐกิจชีวภาพ ที่มุ่งเน้นการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพมาสร้างมูลค่าเพิ่ม (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564) รัฐควรนำแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ มาใช้ โดยลดการควบคุมแบบรวม รัฐควรสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้ง "ศูนย์เรียนรู้และแปลงปลูกพืชให้สีธรรมชาติ" แบบบูรณาการ เพื่อสร้างความมั่นคงทางห่วงโซ่อุปทานในระยะยาว

การพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีสีเขียวเพื่อลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม งานวิจัยชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งกับวิถีดั้งเดิมจากภูมิปัญญา สะท้อนว่ากระบวนการต้มสีย้อมธรรมชาติจำเป็นต้องใช้ฟืนจำนวนมาก ซึ่งก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศและฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) หมุดหมายที่ 10 ที่มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่เศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ดังนั้น ภาครัฐและสถาบันการศึกษา

ควรจัดสรรงบประมาณการวิจัยเพื่อพัฒนา "เตาต้มสีย้อมประหยัดพลังงานและไร้ควัน" หรือส่งเสริมการประยุกต์ใช้พลังงานทดแทน ในกระบวนการผลิต เพื่อยกระดับอุตสาหกรรมผ้าไทยสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว อย่างแท้จริงตลอดห่วงโซ่คุณค่า

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับหน่วยงานสนับสนุนและผู้ประกอบการ“หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” การยกระดับขีดความสามารถด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และการออกแบบ ผลวิจัยสะท้อนให้เห็นถึง ช่องว่างทางทักษะ อย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” มีความเชี่ยวชาญระดับสูงในกระบวนการผลิตต้นน้ำ ทอผ้า ย้อมสี ทว่ายังขาดแคลนสมรรถนะการจัดการปลายน้ำ ได้แก่ การตลาดดิจิทัล การสร้างแบรนด์ และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ผนวกกับการเผชิญวิกฤตโครงสร้างประชากร ที่มีแนวโน้มเป็นสังคมสูงวัย กรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบนโยบาย จากการจัดอบรมทักษะการผลิต ไปสู่การทำหน้าที่เป็น "ผู้อำนวยความสะดวก ในการจับคู่ธุรกิจ ระหว่าง "กลุ่มช่างทอผ้าผู้สูงอายุ" กับ "นักออกแบบหรือนักการตลาดดิจิทัลรุ่นใหม่" (กรมการพัฒนาชุมชน, 2566) การบูรณาการข้ามรุ่น นี้จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มและดึงดูดทายาทให้กลับมาสืบทอดกิจการ ผ่านโอกาสในการสร้างรายได้ออนไลน์

การต่อยอดอุปสงค์เชิงนโยบายและการบูรณาการเศรษฐกิจหมุนเวียน ข้อค้นพบยืนยันว่า โครงการตามแนวพระดำริฯ "ผ้าไทยใส่ให้สนุก"ได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นตัวเร่ง ที่สามารถสร้างอุปสงค์เทียม ให้กับตลาดผ้าไทยได้อย่างมหาศาล ทั้งในกลุ่มหน่วยงานราชการ และตลาดระหว่างธุรกิจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรขยายความสำเร็จนี้เพื่อขับเคลื่อนสู่ตลาดเอกชนระดับสากล ควบคู่ไปกับผลักดันแนวคิด

เศรษฐกิจหมุนเวียน ตามยุทธศาสตร์ BCG โดยส่งเสริม การเพิ่มมูลค่าจากวัสดุเหลือใช้ (Upcycling) เช่น นำเศษผ้ามาแปรรูปทำตุ๊กตา หรือ การประยุกต์ใช้มูลช้างเป็นวัตถุดิบในการย้อมสี นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐควรจัดตั้งกลไกการประกวดหรือรับรองมาตรฐาน สำหรับผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากกระบวนการ Zero Waste เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและยกระดับความเต็มใจในการจ่าย ของผู้บริโภคผ่านกลยุทธ์การเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่มีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป การประเมินวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเปรียบเทียบรอยเท้าคาร์บอน (Carbon Footprint) ระหว่างกระบวนการย้อมสีธรรมชาติที่อาศัยเชื้อเพลิงชีวมวล(ฟืน) กับกระบวนการย้อมสีเคมีที่ได้มาตราฐานความปลอดภัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงประจักษ์ว่ากระบวนการผลิตรูปแบบใดที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ภายใต้บริบทการผลิตของพื้นที่ภาคเหนือ การศึกษาความเต็มใจที่จะจ่ายต่อผลิตภัณฑ์ ผ้าไทย ควรดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณในกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคระดับสากลและกลุ่มคนรุ่นใหม่ เพื่อประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของ กลยุทธ์เรื่องราว (Storytelling) ตลอดจนมิติ ความโปร่งใสทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นฐานข้อมูลสำคัญ สำหรับผู้ประกอบการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในการกำหนดกลยุทธ์การตั้งราคาที่เหมาะสมและสะท้อนมูลค่าที่แท้จริงของผลิตภัณฑ์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2570.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กระทรวงมหาดไทย. กรมการพัฒนาชุมชน. (2566). *รายงานนโยบายกรมการพัฒนาชุมชนด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

กระทรวงมหาดไทย. กรมการพัฒนาชุมชน. (2567). *แนวทางการขับเคลื่อนโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

ชนิสรา มหัทธนไพศาล. (2565). การยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นถิ่นและการสื่อสารอัตลักษณ์ความเชื่อของชุมชนลาวครั่ง ตำบลกุดจอก จังหวัดชัยนาท. *วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรม นิด้า, 9(2), 105-128.*

ณัฐนิช อินทสระ. (2567). *ผลกระทบของการย้อมสีธรรมชาติที่มีต่อการลดก๊าซเรือนกระจกในกระบวนการ ผลิตสิ่งทอพื้นเมือง. เอกสารวิจัยส่วนบุคคลตามหลักสูตรนักบริหารระดับสูง (นบส. 1) รุ่นที่ 100, วิทยาลัยการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.* ค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2568, จาก https://www.ocsc.go.th/wp-content/uploads/2024/09/IS10053_ณัฐนิช-อินทสระ.pdf

ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2546). *แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่.* กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยการจัดการ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัญยวัฒน์ รัตนสัค. (2553). *บทบาทรัฐในฐานะผู้ประกอบการและการบริการลูกค้า.* เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นภสร ณ ป้อมเพชร และธีรภัทร กิจจา. (2567). *การบริหารงานเชิงพื้นที่เพื่อเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในเขตพื้นที่ภาคกลาง*. ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 19 ประจำปีการศึกษา 2567,18-33. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต.

นลพรรณ แสงสุริยัน. (2562). การบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับพื้นที่. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 10(1), 329-342.*

พัชราวลัย ศุภภะ. (2562). นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการสนับสนุนการทำงานภาครัฐ. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 10(2), 241-255.*

พีรดาว สุจริตพันธ์, วชิราภรณ์ พงษ์วรสิทธิ์, และ ปัญญา ปานนิล. (2567). ความพร้อมของผู้ประกอบการ OTOP ต่อโมเดลเศรษฐกิจ BCG: กรณีศึกษากลุ่มสินค้าของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก ในเขตจังหวัดพื้นที่ภาคกลาง. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 15(1), 125-141.*

ภาสกร บุญคุ้ม และ รัตนา ด้วยดี. (2565). งานวิจัยเพื่อการสร้างนวัตกรรมชุมชน: แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน. *วารสารนวัตกรรมและการจัดการ, 7(2), 45-58.*

วราพร ศรีสุพรรณ. (2534). *ทฤษฎีความยั่งยืนและการจัดการทรัพยากร.* เชียงใหม่: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2548). การจัดการภาครัฐแนวใหม่กับการบริหารการปกครองในระบอบประชาธิปไตย: สองกระแสความคิดในการบริหารงานภาครัฐ "ลูกค้า" หรือ "พลเมือง". *รัฐศาสตร์สาร, 26*(2), *35-86.*

ศักดิพัฒน์ สวัสดิ์สุข. (2565). ศักยภาพหัตถกรรม OTOP และอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทย: แนวทางการยกระดับเพื่อการส่งออก. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 23(2), 88-102.*

ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2567). *รายงานเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs).* ค้นเมื่อ18 พฤศจิกายน 2568, จาก https://www.sdgmove.com/

สมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์. (2549). ความท้าทายของการบริหารจัดการภาครัฐแบบเอกชน. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2(2), 45-62.*

สุชาดา เมฆธารา (2564). *การสนับสนุนการขับเคลื่อนโมเดลเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียวของไทย โดยใช้ประโยชน์จากนโยบายสีเขียวของสหภาพยุโรป.* รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 13. สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

สุเทพ ชวลิต. (2555). *การจัดการเชิงผลสัมฤทธิ์ในภาครัฐ.* กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุภัทธนีย์ ขุนสิงห์สกุล. (2565). เครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาลุ่มน้ำสาขาในเขตภาคเหนือ. *วารสารบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยบูรพา, 11*(1), 120-145.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *นิยามและกรอบเศรษฐกิจสีเขียว.* กรุงเทพมหาคาร: ผู้แต่ง.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). *ทิศทางยุทธศาสตร์ชาติและการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2565). *โมเดลเศรษฐกิจ BCG เพื่อการกระจายรายได้.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2562). การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนในภาคธุรกิจ: นโยบายและแนวปฏิบัติของประเทศไทย. *รัฐศาสตร์สาร, 40*(2), 155-198.

อรกันยา วิฑูรย์. (2555). ตัวชี้วัดความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรภาครัฐ: แนวทางการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามหลักธรรมาภิบาล. *วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 4(*3), 75-89.

Anderson, K. (2024). Principles of green economy: Strategies for sustainable development and environmental resilience. *Journal of Sustainable Economics, 12(*3), *45-62.*

Barzelay, M. (2002). *The new public management: Improving research and policy dialogue*. Berkeley, CA: University of California Press.

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Daly, H. E., & Farley, J. (2011). *Ecological Economics: Principles and Applications* (2nd ed.). Washington D.C.: Island Press.

Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons?. *Public Administration*, *69*(1), *3-19.*

International Labour Organization. (2018). *World Employment and Social Outlook: Greening with Jobs.* Geneva: International Labour Organization.

Peters, B. G. (1996). *The Future of Governing: Four Emerging Models*. Lawrence, KS: University Press of Kansas.

Tietenberg, T., & Lewis, L. (2018). *Environmental and Natural Resource Economics (11th ed.).* New York: Routledge.

Todorov, V., & Marinova, D. (2009). Models of sustainability. In R. S. Anderssen, R. D. Braddock, & L. T. H. Newham (Eds.), 18th World IMACS Congress and International Congress on Modelling and Simulation (MODSIM09) (pp. 2352-2358). Cairns, Australia: Modelling and Simulation Society of Australia and New Zealand and International Association for Mathematics and Computers in Simulation.

United Nations Environment Programme. (2011). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication.* Nairobi: Author

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย*

A comparative study of factors related to digital literacy and skills of personnel officers in Tha Bo Town Municipality, Nong Khai Province

พัทธนันท์ ตลาดทรัพย์[1]

Phatthanan Taladsub[1]

Somsta@kku.ac.th

Received:25/03/69 Revised: 22/04/69 Accepted: 23/04/69

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง สถานภาพการจ้าง สังกัด และประสบการณ์การทำงาน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 232 คน โดยใช้วิธีคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 แล้วจึงทำการเลือกตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ค่า f-test

---

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับนโยบายการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล” ซึ่งได้รับสนับสนุนงบประมาณโครงการจาก “กองทุนวิจัย นวัตกรรมและบริการวิชาการ คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น”

[1] คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

[1] Faculty of Interdisciplinary Studies, Khon Kaen University

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของบุคลากร เกี่ยวข้องกับระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล ซึ่งอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลภายในองค์กรได้ สำหรับข้อเสนอแนะนั้น เทศบาลเมืองท่าบ่อ ควรกำหนดนโยบายพัฒนาทักษะดิจิทัลที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากรแต่ละกลุ่ม ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานและการให้บริการสาธารณะในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ : การรู้ดิจิทัล; ทักษะดิจิทัล; บุคลากร; เทศบาลเมืองท่าบ่อ; จังหวัดหนองคาย

Abstract

This study aimed to compare the digital literacy and skills of personnel officers in Tha Bo Town Municipality, Nong Khai Province, classified by personal factors, including gender, age, educational level, position, employment status, departmental affiliation, and work experience. This study employed quantitative research design. Data were collected through questionnaires administered to a sample of 232 personnel. The sample size was determined using Taro Yamane's formula at a 95% confidence level, and the participants were selected through simple random sampling. Descriptive statistics, including percentage, mean, standard deviation, and F-test, were used for data analysis.

The findings indicated that personal factors, namely gender, age, educational level, position, and work experience, were significantly associated with digital literacy and skills. In addition, the study demonstrated that differences among personnel were associated with varying levels of digital knowledge, understanding, and skills, which may contribute to digital inequality within the organization. Based on these findings, it is recommended that Tha Bo Municipality formulate digital skill development policies tailored to the characteristics of each personnel group, while simultaneously enhancing digital technology infrastructure and fostering a digital organizational culture. Such measures would help improve administrative efficiency and strengthen public service delivery in the digital era.

Keywords: Digital Literacy; Digital Skills; Personnel Officers; Tha Bo Town Municipality; Nong Khai Province

บทนำ

ภายใต้บริบทภาครัฐร่วมสมัย แนวคิดรัฐบาลดิจิทัล ได้ให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ สร้างความโปร่งใส ส่งเสริมธรรมาภิบาล และยกระดับการเข้าถึงบริการของประชาชน ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับระดับความพร้อมของบุคลากรภาครัฐร่วมด้วย โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติงานในยุคดิจิทัล โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและพัฒนา (OECD) ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ว่าเป็น

กระบวนการที่ต้องถูกออกแบบให้เป็น “Digital by Design” ตั้งแต่การออกแบบนโยบาย การให้บริการ สอดคล้องกันในทุกขั้นตอนของวงจรการบริการสาธารณะ รวมถึงการบูรณาการเทคโนโลยีและข้อมูล เพื่อช่วยให้การบริการประชาชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้รัฐบาลสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว โปร่งใส (OECD, 2023)

รวมถึงแนวคิดการรู้ดิจิทัลยังชี้ให้เห็นว่า บุคลากรควรมีความสามารถในการเข้าถึง จัดการ ประเมิน สร้าง และใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมและปลอดภัย สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการพัฒนางานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (UNESCO, 2018) สอดคล้องกับ สำนักงาน ก.พ. ที่ระบุว่าทักษะดิจิทัลไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้อุปกรณ์เท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการคิดวิเคราะห์ การประเมินข้อมูล การใช้ข้อมูลอย่างปลอดภัย และการประยุกต์เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อภารกิจของหน่วยงาน (สำนักงานข้าราชการพลเรือน (ก.พ.), 2566)

สำหรับประเทศไทย ในปี พ.ศ.2565 รัฐบาลได้มอบหมายให้สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) หรือ DGA พัฒนาระบบท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Government Platform) เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนผลงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความสามารถในการดำเนินการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล ที่มีการให้บริการจริง ช่วยพัฒนาคุณภาพการให้บริการที่ดีขึ้น และสามารถเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงาน อปท. อื่น ๆ เพื่อผลักดันให้เกิดการนำเครื่องมือพร้อมใช้ต่างๆ ไปประยุกต์ใช้งานและช่วยให้หน่วยงานปรับตัวตามเกณฑ์ของความเป็นรัฐบาลดิจิทัลได้เร็วขึ้น (DGA, 2565) ตามนโยบายการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลโดยในช่วงเริ่มแรกมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากทั่วประเทศได้นำระบบท้องถิ่นดิจิทัลไปทดลองใช้งานกว่า 101 แห่ง ซึ่งในพื้นที่จังหวัดหนองคาย มีเทศบาลเมืองท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ เพียงแห่งเดียวที่เข้าร่วมโครงการฯนี้

ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า บุคลากรของของเทศบาลเมืองท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย มีความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยส่วนบุคคล เพื่อให้ได้ข้อค้นพบใหม่ที่เป็นประโยชน์ และสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบาย ตลอดจนถึงการวางแผนพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล ของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ ให้มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นท้องถิ่นดิจิทัลตามนโยบายของรัฐบาลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล

ความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล (Digital Literacy) หมายถึง ความรู้ความสามารถในการใช้ดิจิทัลเทคโนโลยี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2562) กล่าวคือ ความรู้ ความเข้าใจ มีสมรรถนะในการใช้และการสร้างสรรเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบดิจิทัล ในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ ติดต่อ แปลความหมาย ประเมิน สร้างข้อมูล ผลิต เผยแพร่แลกเปลี่ยนสื่อหรือผลงานต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต การเรียนรู้ การแสดงออกและการแสวงหาความร่วมมือในการทำกิจการหรือธุรกิจต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรมรวมทั้งสนับสนุนการสร้างสังคมที่อยู่ดีมีสุข ส่วนสำนักงานข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) (2566) ให้นิยามไว้ว่า ทักษะความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) หมายถึง ทักษะในการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แทปเลต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ มา

ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสื่อสาร การปฏิบัติงาน และการทำงานร่วมกัน หรือใช้เพื่อพัฒนากระบวนการทำงาน หรือ ระบบงานในองค์กรให้มีความทันสมัย และมีประสิทธิภาพ

แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566–2570

สำนักงาน ก.พ. ในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ตามมาตรา 13 (7) แห่งพระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ในการจัดทำยุทธศาสตร์ประสาน และดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของข้าราชการฝ่ายพลเรือน ได้จัดทำ “แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566-2570” ขึ้น เพื่อให้หน่วยงานของรัฐและบุคลากร ได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะ ความสามารถ และมีศักยภาพในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนภารกิจ ของหน่วยงานได้ตามเป้าหมายการพัฒนาประเทศ กอปรกับคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2567 มีมติเห็นชอบแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ ดังกล่าว เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาองค์กรเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และการพัฒนาของบุคลากร การส่งเสริมการดำเนินการในการบริหารและพัฒนาบุคลากรอย่างเชื่อมโยง และการยกระดับกลไกการดำเนินการเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการบริหารและพัฒนาบุคลากรได้อย่างเป็นระบบ รวมถึงให้บุคลากรภาครัฐใช้เป็นแนวปฏิบัติในการวางแผนการพัฒนาตนเองและพัฒนางาน โดยมุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้และพัฒนาการประเมินและปรับปรุงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล จำแนกตามภารกิจด้านดิจิทัลและการขับเคลื่อนการไปสู่รัฐบาลดิจิทัล ดังนี้ (แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566-2570, 2567)

(1) ความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) หมายถึง ความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) เพื่อการปฏิบัติงานและทำงานร่วมกันทั้งภายในและระหว่างหน่วยงาน รวมถึงการประยุกต์

และปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีดิจิทัลให้เหมาะสมกับ ภารกิจของหน่วยงานและกำกับดูแล บริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการปฏิบัติงาน

(2) การปฏิบัติตามและใช้กฎหมายด้านดิจิทัล (Digital Governance) หมายถึง สามารถปฏิบัติตามกฎหมายกรอบธรรมาภิบาล (Governance Framework) และหลักปฏิบัติ (Principles) ที่ดีด้านดิจิทัล, ประเมินความเสี่ยงด้านดิจิทัลในกระบวนการทำงาน และจัดการความเสี่ยงด้านดิจิทัล, กำกับดูแลการพัฒนาด้านดิจิทัลขององค์กรให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล กำหนดแนวทางการใช้มาตรฐานดิจิทัลภาครัฐรวมถึงบริหารจัดการความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงด้านดิจิทัล, การควบคุมกำกับและการปฏิบัติ ตามกฎหมาย นโยบาย และ มาตรฐานการจัดการด้านดิจิทัล (Digital Governance, Standard, and Compliance)

(3) ความเป็นผู้นำด้านดิจิทัล (Digital Leadership) หมายถึง ปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะและสร้างสรรค์ สำหรับหน่วยงาน, สร้างทีมและเครือข่ายการทำงานด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อตอบสนองเป้าหมายการทำงาน แบบบูรณาการข้ามหน่วยงาน, เป็นต้นแบบการมีวัฒนธรรมการทำงานแบบดิจิทัล และกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการดำเนินการเพื่อสร้างวัฒนธรรมด้านดิจิทัลในหน่วยงาน, ผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership), การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้านดิจิทัล (Digital Transformation) การบริหารกลยุทธ์และการจัดการโครงการ (Strategic and Project Management)

(4) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนางาน (Digital Technology) หมายถึง จัดทำสถาปัตยกรรมองค์กรเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาด้านดิจิทัลขององค์กร, ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาด้านดิจิทัลขององค์กร, ติดตาม และประเมินผลการใช้งาน ซอฟต์แวร์ของหน่วยงานเพื่อประกอบการกำหนดทิศทาง นโยบายในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการพัฒนา

งาน, การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อ ยกระดับศักยภาพองค์กร (Digital Technology)

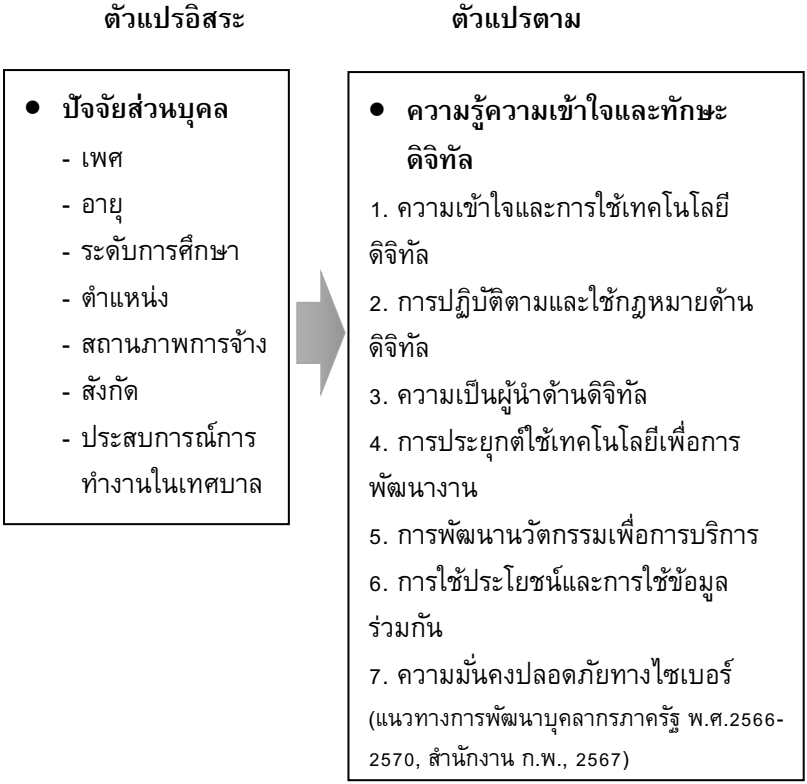
(5) การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการบริการ (Digital Service) หมายถึง สนับสนุนการพัฒนาระบบนิเวศ เพื่อพัฒนาบริการดิจิทัลแบบ เชื่อมโยง, กำหนดมาตรฐาน หรือเกณฑ์การวัดประสิทธิภาพ การให้บริการดิจิทัล, ประเมินความคุ้มค่าในการพัฒนา บริการดิจิทัล, การออกแบบกระบวนการ และการให้บริการด้วยระบบดิจิทัล (Digital Process and Service Design)

(6) การใช้ประโยชน์และการใช้ข้อมูลร่วมกัน (Data Utilization and Sharing) หมายถึงออกแบบรูปแบบข้อมูลตาม มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูล (Open Data) จัดทำคลังข้อมูลให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้และการวิเคราะห์ข้อมูล, ส่งเสริมสนับสนุนการบูรณาการ และบริหารจัดการข้อมูลกลางของหน่วยงานให้มีคุณภาพ มีความมั่นคง ปลอดภัย

(7) ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber Security) หมายถึง เข้าใจและระบุสภาพแวดล้อม หน่วยงาน ทั้งบริบทข้อมูลทรัพยากรระบบ เพื่อประเมิน และบริหารจัดการความเสี่ยง ด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์, กำหนดมาตรการป้องกันและ ตรวจจับภัยไซเบอร์ที่เหมาะสม, กำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์อย่างต่อเนื่อง และกำหนดมาตรการตอบสนองต่อเหตุการณ์ ผิดปกติด้านความมั่นคง ปลอดภัยทางไซเบอร์ที่ตรวจพบ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลที่จำแนกตามภารกิจด้านดิจิทัลและการขับเคลื่อนการไปสู่รัฐบาลดิจิทัล ตามแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566–2570 ของสำนักงาน ก.พ. ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยพนักงานเทศบาล ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้าง ของเทศบาลเมือง

ท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย รวมทั้งสิ้น 554 คน (เทศบาลเมืองท่าบ่อ ,2567) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 232 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล รวมถึงแนวคิดว่าด้วยท้องถิ่นดิจิทัล แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการพัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire) ดังนี้ (1) ศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา (2) นำกรอบแนวคิดที่ได้มาสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยพิจารณาให้ข้อคำถามสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย และเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ (3) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ค่าสอดคล้องทุกข้ออยู่ในระหว่าง 0.60 - 1.00 ทุกข้อ ผลรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.964 (4) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายจริง ได้แก่ บุคลากรสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย จำนวน 30 คน และนำข้อมูลที่เก็บรวมรวมได้เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วย

วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งมีเกณฑ์ที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นในภาพรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.931 มีความสอดคล้องเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้ (เกียรติสุดา ศรีสุข, 2547)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 232 คน โดยดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองแก่บุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ ตามวิธีการสุ่มอย่างแบบง่ายและได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบทั้ง 232 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 จากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับมาตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลอีกครั้งก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติสำหรับสังคมศาสตร์ (SPSS) ในการวิเคราะห์ข้อมูล (1) สำหรับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, ตำแหน่ง, สถานภาพการจ้าง, สังกัด และ ประสบการณ์การทำงานในเทศบาล ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละและการแจกแจงความถี่ (2) ข้อมูลด้านความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean: $\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) (3) เปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย กับปัจจัยส่วนบุคคล ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบรายคู่ด้วยวิธี Tukey HSD เพื่อระบุว่ากลุ่มใดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวนทั้งหมด 232 คน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

(1) เพศ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 71.1 รองลงมาคือ เพศชาย จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 และเพศทางเลือก (LGBTQ) จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7

(2) อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 42.7 รองลงมาอายุ 31-40 ปี จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 30.6 อายุ 51-60 ปี จำนวน 32 คน ร้อยละ 13.8 และอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 12.9

(3) ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 55.2 รองลงมาคือปริญญาโท จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 25.9 ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 17.7 อื่น ๆ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.06 และระดับปริญญาเอกจำนวน 1 คน

(4) ตำแหน่ง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรที่มีประสบการณ์ จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 72.4 รองลงมาเป็นบุคลากรที่มีบทบาทหัวหน้างาน จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 12.1 บุคลากรแรกบรรจุ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 11.6 บุคลากรที่ดำรงตำแหน่งประเภทบริหาร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2 และบุคลากรที่ทำหน้าที่ผู้อำนวยการสำนัก/กอง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7

(5) สถานภาพการจ้าง พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่เป็นพนักงานเทศบาล จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 54.7 รองลงมาเป็นพนักงานจ้าง จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 43.1 และผู้บริหาร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2

(6) สังกัด บุคลากรส่วนใหญ่สังกัดกองการศึกษา จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 35.8 รองลงมาเป็นสำนักปลัด จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 19.8 กองคลัง จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 11.2 กองสวัสดิการและสังคม,กองช่าง จำนวนกองละ 19 คน คิดเป็นร้อยละ 8.2 กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 7.3 กองการเจ้าหน้าที่ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 และกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9

(7) ประสบการณ์การทำงานในเทศบาล (ปี) พบว่าบุคลากรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 11-20 ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 42.2 รองลงมา 5-10 ปี จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 24.1 ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 22.4 และมากว่า 21 ปีขึ้นไป จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 11.2 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัล ของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ตารางที่ 1 แสดงภาพรวมค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวม

ความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล	ความคิดเห็น		การแปลผล	ลำดับ
	$\overline{X}$	S.D.		
1. ความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	3.24	0.68	ปานกลาง	7
2. การปฏิบัติตามและใช้กฎหมายด้านดิจิทัล	3.70	0.82	มาก	2

ความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล	ความคิดเห็น		การแปลผล	ลำดับ
	$\overline{X}$	S.D.		
3. ความเป็นผู้นำด้านดิจิทัล	3.65	0.82	มาก	4
4. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนางาน	3.83	1.28	มาก	1
5. การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการบริการ	3.58	0.87	มาก	5
6. การใช้ประโยชน์และการใช้ข้อมูลร่วมกัน	3.44	0.82	ปานกลาง	6
7. ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์	3.67	0.83	มาก	3
รวม	**3.68**	**0.75**	**มาก**	

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัล ของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.68, S.D. = 0.75) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนางาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.83, S.D. = 1.28) รองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติตามและใช้กฎหมายด้านดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.70, S.D. = 0.82) ด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.67, S.D. = 0.83) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.24, S.D. = 0.68) และด้านการใช้ประโยชน์และการใช้ข้อมูลร่วมกัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.44, S.D. = 0.82) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy)*

1. ความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	ความคิดเห็น		การแปลผล
	$\overline{X}$	S.D.	
1.1 เข้าใจแนวโน้มและบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในงานราชการ	3.51	0.89	มาก
1.2 สามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้เป็นอย่างดี เช่น โปรแกรม Microsoft Word / Excel / PowerPoint ได้อย่างคล่องแคล่ว	3.73	0.97	มาก
1.3 สามารถค้นหาข้อมูลต่าง ๆ จากอินเทอร์เน็ตผ่านช่องทางที่หลากหลาย และประเมินความน่าเชื่อถือได้ รวมถึงการนำไปประยุกต์ใช้งานในปัจจุบันได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ	4.06	0.93	มาก
1.4 สามารถสร้างและเผยแพร่เนื้อหาผ่านสื่อดิจิทัลที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสมสำหรับบริบทและผู้รับสารที่แตกต่างและหลากหลาย	3.84	0.90	มาก
1.5 ท่านสามารถ นำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	3.91	0.89	มาก

1. ความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	ความคิดเห็น		การแปลผล
	$\overline{X}$	S.D.	
1.6 ท่านสามารถสร้างและเผยแพร่เนื้อหาผ่านสื่อดิจิทัลที่หลากหลาย ได้อย่างเหมาะสมสำหรับบริบทและผู้รับสารที่แตกต่างและหลากหลาย	3.62	0.96	มาก
รวม	**3.24**	**0.68**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.24, S.D. = 0.68)* เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ 1.3 บุคลากรสามารถค้นหาข้อมูลต่างๆ จากอินเทอร์เน็ต ผ่านช่องทางที่หลากหลาย และประเมินความน่าเชื่อถือได้ รวมถึงการนำไปประยุกต์ใช้งานในปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.06, S.D. = 0.93) รองลงมาคือ ข้อที่ 1.5 บุคลากรสามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพการปฏิบัติตามและใช้กฎหมายด้านดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.91, S.D. = 0.89) ข้อที่ 1.4 สามารถสร้างและเผยแพร่เนื้อหาผ่านสื่อดิจิทัลที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสมสำหรับบริบทและผู้รับสารที่แตกต่างและหลากหลาย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.84, S.D. = 0.90) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 1.1 ท่านเข้าใจแนวโน้มและบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในงานราชการ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.51, S.D. = 0.89)

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านการปฏิบัติตามและใช้กฎหมายด้านดิจิทัล (Digital Governance)*

2. การปฏิบัติตามและใช้กฎหมายด้านดิจิทัล	**ความคิดเห็น**		**การแปลผล**
	$\overline{X}$	**S.D.**	
2.1 ท่านทราบถึงกฎหมายว่าด้วยข้อมูลส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล	3.61	0.92	มาก
2.2 ท่านปฏิบัติตามนโยบายความปลอดภัยของหน่วยงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	3.76	0.85	มาก
2.3 ท่านเข้าใจหลักธรรมาภิบาลข้อมูลและการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม	3.72	0.92	มาก
รวม	**3.70**	**0.82**	**มาก**

จากตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านการปฏิบัติตามและใช้กฎหมายด้านดิจิทัล (Digital Governance) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก* ($\overline{X}$ *= 3.70, S.D. = 0.82)* เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ 2.2 บุคลากรสามารถปฏิบัติตามนโยบายความปลอดภัยของหน่วยงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.76, S.D. = 0.85) รองลงมาคือ ข้อที่ 2.3 บุคลากรเข้าใจหลักธรรมาภิบาลข้อมูลและการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.72, S.D. = 0.92) และข้อที่ 2.1 บุคลากรทราบ

ถึงกฎหมายว่าด้วยข้อมูลส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.61, S.D. = 0.92) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านความเป็นผู้นำด้านดิจิทัล (Digital Leadership)*

3. ความเป็นผู้นำด้านดิจิทัล (Digital Leadership)	ความคิดเห็น		การแปลผล
	$\overline{X}$	S.D.	
3.1 ท่านสนับสนุนให้เพื่อนร่วมงานใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปฏิบัติงาน	3.90	0.93	มาก
3.2 ท่านกล้าเสนอแนวคิดใหม่ๆเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในองค์กร	3.60	0.95	มาก
3.3 ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ	3.62	0.92	มาก
3.4 ท่านสร้างเครือข่ายการทำงาน ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อตอบสนองเป้าหมายการทำงานแบบบูรณาการข้ามหน่วยงาน	3.46	0.96	ปานกลาง
รวม	**3.65**	**0.82**	**มาก**

จากตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านความเป็นผู้นำ*

ด้านดิจิทัล (Digital Leadership) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.65, S.D. = 0.82) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ 3.1 บุคลากรสนับสนุนให้เพื่อนร่วมงานใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.90, S.D. = 0.93) รองลงมาคือ ข้อที่ 3.3 บุคลากรเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.62, S.D. = 0.92) ข้อที่ 3.2 บุคลากรกล้าเสนอแนวคิดใหม่ๆเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในองค์กร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.60, S.D. = 0.95) และข้อที่ 3.4 บุคลากรสร้างเครือข่ายการทำงาน ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อตอบสนองเป้าหมายการทำงานแบบบูรณาการข้ามหน่วยงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.46, S.D. = 0.96) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนางาน (Digital Technology)*

4. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนางาน	**ความคิดเห็น**		**การแปรผล**
	$\overline{X}$	**S.D.**	
4.1 ท่านใช้โปรแกรม หรือ ระบบออนไลน์ในการปฏิบัติงานประจำได้	3.78	1.03	มาก
4.2 ท่านสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดขั้นตอนการทำงาน	3.85	0.96	มาก
4.3 ท่านมีความสามารถในการประเมินความเหมาะสมของเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน	3.87	0.94	มาก
รวม	**3.83**	**1.28**	**มาก**

จากตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนางาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.83, S.D. = 1.28)* เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ 4.3 บุคลากรมีความสามารถในการประเมินความเหมาะสมของเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.87, S.D.=0.94) รองลงมาคือ ข้อที่ 4.2 บุคลากรสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดขั้นตอนการทำงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.85, S.D. = 0.96) ข้อที่ 4.1 บุคลากรใช้โปรแกรมหรือระบบออนไลน์ในการปฏิบัติงานประจำได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.78, S.D. = 1.03)

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการบริการ (Digital Service)*

5. การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการบริการ (Digital Service)	**ความคิดเห็น**		**การแปลผล**
	$\overline{X}$	**S.D.**	
5.1 ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบบริการออนไลน์ของเทศบาล	3.31	1.04	ปานกลาง
5.2 ท่านเห็นโอกาสในการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชน	3.66	0.92	มาก
5.3 ท่านสามารถใช้ระบบบริการออนไลน์ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว	3.76	0.95	มาก
รวม	**3.58**	**0.87**	**มาก**

จากตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการบริการ (Digital Service) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.83, S.D. = 1.28)* เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ 5.3 บุคลากรสามารถใช้ระบบบริการออนไลน์ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.76, S.D. = 0.95) รองลงมาคือ ข้อที่ 5.2 บุคลากรเห็นโอกาสในการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.66, S.D. = 0.92) และข้อที่ 5.1 บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบบริการออนไลน์ของเทศบาล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.31, S.D. = 1.04) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านการใช้ประโยชน์และการใช้ข้อมูลร่วมกัน (Data Utilization and Sharing)*

6. การใช้ประโยชน์และการใช้ข้อมูลร่วมกัน	**ความคิดเห็น**		**การแปลผล**
	$\overline{X}$	**S.D.**	
6.1 ท่านเข้าใจแนวคิด “การตัดสินใจบนฐานข้อมูล (Data-Driven Decision)”	3.34	0.90	ปานกลาง
6.2 ท่านใช้ข้อมูลจากระบบกลางของเทศบาลในการวางแผนงาน	3.35	0.93	ปานกลาง
6.3 ท่านเห็นความสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Data) (ตามที่กฎหมายกำหนด)	3.63	0.90	มาก
รวม	**3.44**	**0.82**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านการใช้ประโยชน์และการใช้ข้อมูลร่วมกัน (Data Utilization and Sharing) โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.44, S.D. = 0.82)* เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ 6.3 บุคลากรเห็นความสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Data) (ตามที่กฎหมายกำหนด) โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.63, S.D. = 0.90) รองลงมาคือ ข้อที่ 6.2 บุคลากรใช้ข้อมูลจากระบบกลางของเทศบาลในการวางแผนงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.35, S.D. = 0.93) และข้อที่ 6.1 บุคลากรเข้าใจแนวคิดการตัดสินใจบนฐานข้อมูล (Data-Driven Decision) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.34, S.D. = 0.90) ตามลำดับ

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity)*

7. ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์	ความคิดเห็น		การแปลผล
	$\overline{X}$	S.D.	
7.1 ท่านรู้จักป้องกันภัยทางไซเบอร์ เช่น การตั้งรหัสผ่านที่ปลอดภัย	3.70	1.06	มาก
7.2 ท่านไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล/ข้อมูลหน่วยงาน ตามที่กฎหมายกำหนด	4.03	0.89	มาก
7.3 ท่านเข้าร่วมอบรม/กิจกรรมเกี่ยวกับความปลอดภัยทางไซเบอร์	3.29	1.13	ปานกลาง
รวม	**3.67**	**0.83**	**มาก**

จากตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความรู้ความเข้าใจและทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล *ด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.67, S.D. = 0.83)* เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ 7.2 บุคลากรไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล/ข้อมูลหน่วยงาน ตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.03, S.D. = 0.89) รองลงมาคือ ข้อที่ 7.1 บุคลากรรู้จักป้องกันภัยทางไซเบอร์ เช่น การตั้งรหัสผ่านที่ปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.70, S.D. = 1.06) และข้อที่ 7.3 บุคลากรเข้าร่วมอบรม/กิจกรรมเกี่ยวกับความปลอดภัยทางไซเบอร์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.29, S.D. = 1.13) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, ตำแหน่ง, สถานภาพการจ้าง, สังกัด และประสบการณ์การทำงานในเทศบาล (ปี) กับ ความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ปัจจัยส่วนบุคคล กับ กับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

แหล่งความแปรปรวน (Source of Variation)	**SS**	**df**	**MS**	**F**	**Sig.**
ระหว่างกลุ่ม	6.206	2	3.103	5.720	.004
ภายในกลุ่ม	124.239	229	.543		
รวม	**130.445**	**231**			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 9 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ของตัวแปร ปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตาม เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, ตำแหน่ง, สถานภาพการจ้าง, สังกัด และ ประสบการณ์การทำงานในเทศบาล (ปี) พบว่า ผลรวมกำลังสอง (Sum of Squares) ระหว่างกลุ่ม เท่ากับ 6.206 และ ภายในกลุ่ม เท่ากับ 124.239 โดยมีค่าความคลาดเคลื่อน (df) ระหว่างกลุ่มเท่ากับ 2 และภายในกลุ่มเท่ากับ 229 ส่งผลให้ได้ค่า Mean Square ระหว่างกลุ่ม เท่ากับ 3.103 และ Mean Square ภายในกลุ่ม เท่ากับ 0.543

เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า ค่า F เท่ากับ 5.720 และค่า Sig. เท่ากับ .004 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 จึงสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้น เพื่อให้ทราบว่ากลุ่มใดมีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี Tukey HSD ซึ่งผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

(1) การเปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ย *จำแนกตามเพศ* ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่ม เพศชาย มีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่ม LGBTQ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 1.13984, Sig. = .008) และกลุ่ม เพศหญิง มีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่ม LGBTQ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.90539, Sig. = .042) ในขณะที่การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม เพศชายและเพศหญิง ไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. = .082) จากผลการวิเคราะห์จึงสรุปได้ว่า กลุ่ม LGBTQ มีระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัล ต่ำกว่ากลุ่มเพศชายและเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ระหว่างเพศชายและเพศหญิงไม่พบความแตกต่างกัน

(2) การเปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยจำแนกตาม *อายุ* ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามช่วงอายุ พบว่า กลุ่มอายุ 31–40 ปี มีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่า กลุ่มอายุ 41–50 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.39501, Sig. = .003) และมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มอายุ 51–60 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.59521, Sig. < .001) ในขณะที่การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มอายุอื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี กับกลุ่มอายุ 31–40 ปี, 41–50 ปี และ 51–60 ปี รวมถึงกลุ่มอายุ 41–50 ปี กับ 51–60 ปี ไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มอายุ 31–40 ปี มีระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มอายุที่มากกว่า (41–60 ปี) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่กลุ่มอายุอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

(3) การเปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยจำแนกตาม *ระดับการศึกษา* ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี (Undergraduate) มีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี (Bachelor Degree) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.51520, Sig. = .001) และมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษา ปริญญาโท (Master Degree) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.47623, Sig. = .013) ในขณะที่การเปรียบเทียบระหว่างระดับการศึกษาอื่น ๆ ได้แก่ ระหว่างปริญญาตรีกับปริญญาโท ปริญญาเอก และอื่น ๆ รวมถึงระหว่างปริญญาโท ปริญญาเอก และระดับอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี มีระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าในบาง

กลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ระดับการศึกษาอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

(4) การเปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยจำแนกตาม *ตำแหน่ง*

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคลจำแนกตามตำแหน่ง พบว่า กลุ่มบุคลากรที่เป็นหัวหน้างาน (Frontline Manager) มีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่า กลุ่มบุคลากรแรกบรรจุ (New Entry) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.85614, Sig. < .001) และมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า กลุ่มบุคลากรที่มีประสบการณ์ (Professional Personnel) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.68762, Sig. < .001) ในขณะที่กลุ่มบุคลากรแรกบรรจุ (New Entry) และ บุคลากรที่มีประสบการณ์ (Professional Personnel) มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มบุคลากรที่เป็นหัวหน้างาน (Frontline Manager) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางเดียวกัน ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตำแหน่งอื่น ๆ ได้แก่ ระหว่างกลุ่มบุคลากรแรกบรรจุ (New Entry) กับ กลุ่มบุคลากรที่มีประสบการณ์ (Professional Personnel), กลุ่มบุคลการที่ดำรงตำแหน่งบริหาร (Functional Manager), กลุ่มบุคลากรที่ดำรงตำแหน่งประเภทอำนวยการ (Organization & Business Leader) รวมถึงระหว่างกลุ่มบุคลากรที่มีประสบการณ์ (Professional Personnel), บุคลากรที่เป็นหัวหน้างาน (Functional Manager) และ บุคลากรที่ดำรงตำแหน่งประเภทบริหาร (Organization & Business Leader) ไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มบุคลากรที่เป็นหัวหน้างาน (Frontline Manager) มีระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มตำแหน่งระดับปฏิบัติการและระดับต้น (บุคลากรแรกบรรจุ - New Entry และบุคลากรที่มีประสบการณ์ - Professional Personnel) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ตำแหน่งอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

(5) การเปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยจำแนกตาม *สถานภาพการจ้าง* ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามสถานภาพการจ้าง พบว่า กลุ่มพนักงานเทศบาล (Government officer) มีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มพนักงานจ้าง (Staff) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.32621, Sig. = .003) และกลุ่มผู้บริหาร (Administrator) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มพนักงานจ้าง (Staff) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.81560, Sig. = .041) ในขณะที่การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มพนักงานเทศบาล (Government officer) กับ กลุ่มผู้บริหาร (Administrator) ไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. = .309) จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มพนักงานจ้าง (Staff) มีระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลต่ำกว่ากลุ่มพนักงานเทศบาล (Government officer) และ กลุ่มผู้บริหาร (Administrator) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ระหว่างกลุ่มพนักงานเทศบาล (Government officer) และ กลุ่มผู้บริหาร (Administrator) ไม่พบความแตกต่างกัน

(6) การเปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยจำแนกตาม *สังกัด* ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามสังกัด พบว่า กลุ่ม สำนักปลัด มีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่ม กองคลัง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.71476, Sig. = .002) สูงกว่ากลุ่ม กองช่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.60004, Sig. = .047) และสูงกว่ากลุ่มกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.92908, Sig. = .011) ในขณะเดียวกัน กลุ่มกองคลัง, กองช่าง และกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่ม สำนักปลัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางเดียวกัน ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มสังกัดอื่นๆ ได้แก่ กองสวัสดิการสังคม กองการศึกษา กองสาธารณสุข และกองการเจ้าหน้าที่

ไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า กลุ่ม สำนักปลัด มีระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่าหน่วยงานบางหน่วยอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับ กองคลัง กองช่าง และกองยุทธศาสตร์ ขณะที่หน่วยงานอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

(7) การเปรียบเทียบรายคู่ของค่าเฉลี่ยจำแนกตามประสบการณ์การทำงานในเทศบาล ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของค่าเฉลี่ยตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามประสบการณ์การทำงานในเทศบาล พบว่า กลุ่มที่มีประสบการณ์ทำงาน 5–10 ปี มีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.40978, Sig. = .019) และสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทำงาน 11–20 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.46184, Sig. = .001) รวมถึงสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทำงาน มากกว่า 21 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Mean Difference = 0.61901, Sig. = .002) ในขณะเดียวกัน กลุ่มที่มีประสบการณ์ทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่ม 5–10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทำงาน มากกว่า 21 ปี มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่ม 5–10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางเดียวกัน ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มบุคลากรที่มีประสบการณ์ทำงานในเทศบาล ระดับปานกลาง (5–10 ปี) มีระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์น้อย และ กลุ่มที่มีประสบการณ์มาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่กลุ่มอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับนโยบายการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล

ผู้วิจัยได้รวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดของบุคลากรที่ตอบแบบสอบถามบางส่วน (ประมาณ 30 ฉบับ) แล้วทำการสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

(1) เห็นควรให้มีการพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดยบุคลากรส่วนใหญ่เสนอว่าเทศบาลเมืองท่าบ่อ ควรจัดการอบรม/ฝึกอบรมด้านดิจิทัลให้แก่บุคลากร อย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง และครอบคลุมทุกระดับ/ทุกสายงาน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร หัวหน้าส่วนราชการ ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงบุคลากรในหน่วยงานด้านการศึกษา เพื่อให้บุคลากรทุกกลุ่มสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) การอบรมควรเน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปประยุกต์ใช้ได้จริงกับการปฏิบัติงานประจำ การพัฒนาทักษะดิจิทัลไม่ควรเป็นเพียงการอบรมเชิงทฤษฎี แต่ควรเป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่สามารถเชื่อมโยงกับภารกิจงานที่ปฏิบัติจริงของแต่ละตำแหน่ง เช่น งานเอกสาร งานสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ การรับ–ส่งข้อมูล การใช้โปรแกรมสำนักงาน และการให้บริการประชาชน เพื่อให้บุคลากรสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงและช่วยลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน

(3) การพัฒนาทักษะดิจิทัลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการบริการประชาชน บุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า หากบุคลากรมีทักษะดิจิทัลที่เพียงพอ จะส่งผลให้การทำงานของเทศบาลมีความ

รวดเร็ว สะดวก ทันสมัย และมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถลดขั้นตอน ลดระยะเวลา ลดการใช้กระดาษ และประหยัดทรัพยากรขององค์กร อีกทั้งยังช่วยยกระดับคุณภาพการให้บริการประชาชนให้เข้าถึงบริการได้ง่ายขึ้น

(4) ควรสนับสนุนปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลควบคู่กันไปด้วย นอกจากการพัฒนาคนแล้วบุคลากรยังเห็นว่าควรมีการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัย ระบบอินเทอร์เน็ต/สัญญาณ Wi-Fi ที่เสถียรและทั่วถึง เพื่อให้บุคลากรสามารถนำทักษะดิจิทัลไปใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เพราะหากขาดเครื่องมือและระบบที่ดี มีประสิทธิภาพรองรับ การพัฒนาทักษะเพียงอย่างเดียวนั้น อาจไม่เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

(5) ควรมีการสนับสนุนเชิงนโยบาย แผนงาน และงบประมาณที่ชัดเจน บุคลากรบางส่วนเสนอว่าเทศบาลเมืองท่าบ่อควรกำหนด แผนพัฒนาทรัพยากรบุคคลด้านดิจิทัลที่ชัดเจน พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณสำหรับการอบรม การศึกษาดูงาน และการพัฒนาระบบที่จำเป็นอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาทักษะดิจิทัลเป็นไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

(6) ควรสร้างทัศนคติที่ดีและสร้างแรงจูงใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล บุคลากรยังให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า บุคลากรบางคนยังมี ทัศนคติไม่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง ขาดแรงจูงใจ และขาดการส่งเสริมให้พัฒนาตนเองด้านดิจิทัล ดังนั้น เทศบาลควรสร้างความเข้าใจถึงความสำคัญของการเปลี่ยนผ่านดิจิทัล และส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ภายในองค์กร เพื่อให้บุคลากรพร้อมปรับตัวมากขึ้น

(7) การพัฒนาทักษะดิจิทัลควรเชื่อมโยงกับการพัฒนาประชาชนและสังคม บุคลากรส่วนใหญ่มองว่า เมื่อบุคลากรมีความรู้ด้านดิจิทัลมากขึ้น ควรที่จะสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอด หรือให้คำแนะนำแก่ประชาชนได้ด้วย เช่น การใช้บริการออนไลน์ การรู้เท่าทันภัยดิจิทัล และการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งจะช่วยยกระดับความพร้อมของทั้งองค์กรและชุมชนในการเข้าสู่ท้องถิ่นดิจิทัล

ประเด็นที่ 2 เทศบาลควรดำเนินการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลแก่บุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อด้านใดเพิ่มเติม เพื่อรองรับนโยบายการเปลี่ยนผ่านสู่ท้องถิ่นดิจิทัล

(1) พัฒนาความรู้และทักษะดิจิทัลของบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง บุคลากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่แนะนำให้เทศบาลเมืองท่าบ่อ เร่งพัฒนาความรู้และทักษะดิจิทัลของเจ้าหน้าที่/บุคลากรทุกระดับ ผ่านการอบรม การให้คำแนะนำ และการส่งบุคลากรเข้ารับการพัฒนาเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โปรแกรมสำนักงาน ระบบสารสนเทศ และแพลตฟอร์มออนไลน์ได้อย่างคล่องตัว รวมทั้งมีความพร้อมต่อการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่และการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

(2) พัฒนาระบบบริการดิจิทัลของเทศบาลให้เข้าถึงง่าย สะดวก และรวดเร็ว โดยเสนอให้เทศบาลเมืองท่าบ่อ พัฒนาระบบดิจิทัลในกระบวนการทำงานและการบริการประชาชนให้ ใช้งานง่าย เข้าถึงสะดวก และ ลดขั้นตอน/ลดเวลา เช่น การจัดทำระบบบริการแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One Stop Service: OSS) การพัฒนาช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การชำระค่าบริการออนไลน์ และระบบการขออนุญาต/ธุรกรรมต่าง ๆให้ดำเนินการได้รวดเร็วขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการและลดภาระค่าใช้จ่ายของประชาชน

(3) ปรับระบบงานภายในสู่เอกสารอิเล็กทรอนิกส์และสารบรรณดิจิทัล ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งเสนอให้เทศบาลเมืองท่าบ่อเร่งปรับเปลี่ยนระบบเอกสารที่ใช้กระดาษเป็นส่วนใหญ่ ไปสู่เอกสารอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การใช้ระบบลางานอิเล็กทรอนิกส์ การจัดเก็บเอกสารในรูปแบบดิจิทัล และการใช้ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับรับ–ส่งเอกสารทั้งภายในและภายนอกองค์กรอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อเพิ่มความรวดเร็ว ลดความซ้ำซ้อน และยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

(4) ลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชน บุคลากรเสนอแนะให้เทศบาลเมืองท่าบ่อ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะการติดตั้ง/ขยาย Free Wi-Fi (Wi-Fi สาธารณะ) ให้ครอบคลุมพื้นที่ของชุมชนภายในเขตเทศบาล เพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต และสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัลได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอให้จัดหาอุปกรณ์ที่ทันสมัยรองรับการดำเนินงานและการบริการประชาชน

(5) ส่งเสริมความรู้ดิจิทัลแก่ประชาชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาท้องถิ่นดิจิทัลไม่ควรจำกัดเฉพาะบุคลากรเทศบาล แต่ควรขยายสู่ประชาชนในพื้นที่ด้วย ผ่านการจัดกิจกรรมให้ความรู้ การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง และการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดิจิทัล เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม รู้เท่าทันภัยดิจิทัล และมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น

(6) พัฒนาศักยภาพองค์กรและกำลังคนด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะ บุคลากรบางส่วนเสนอให้เทศบาลมีการพัฒนาเชิงโครงสร้างองค์กร เช่น วางแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรระยะยาว และจัดหาบุคลากรเฉพาะทางด้านเทคโนโลยี (เช่น นักวิชาการคอมพิวเตอร์) เพื่อช่วยดูแลระบบ สนับสนุนการใช้งาน และทำให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนนโยบายท้องถิ่นดิจิทัลได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

(7) เพิ่มช่องทางสื่อสาร การรับเรื่องร้องเรียน และรายงานผล ผ่านระบบดิจิทัล โดยบุคลากรเสนอให้เทศบาลเพิ่มช่องทางดิจิทัล สำหรับการรับเรื่องร้องเรียน/ร้องทุกข์ และการรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน เพื่อยกระดับการสื่อสารกับประชาชน เพิ่มความสะดวกในการติดต่อ และส่งเสริมความโปร่งใสในการดำเนินงานภาครัฐระดับท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ “ทุนมนุษย์” ในการขับเคลื่อนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล โดยพบว่าระดับความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของบุคลากรมีความแตกต่างกันตามลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดทุนมนุษย์ที่มองว่าความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เป็นทรัพยากรที่เพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลและองค์กร ทั้งนี้ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทของการพัฒนาภาครัฐในยุคดิจิทัลที่เน้นการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยี (OECD, 2023) ในมิติของแนวคิดการรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความสามารถด้านดิจิทัลของบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่อไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้เครื่องมือเทคโนโลยี แต่ครอบคลุมถึงความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณและมีจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ UNESCO ที่มองว่าการรู้ดิจิทัลเป็นสมรรถนะเชิงบูรณาการที่รวมทั้งมิติทางเทคนิคและมิติทางปัญญา (UNESCO, 2018) นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับมุมมองของ van Laar et al. (2017) ที่ระบุว่าทักษะดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยทั้งทักษะด้านเทคนิค การจัดการข้อมูล การสื่อสาร การคิดเชิงวิพากษ์ และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะที่มีลักษณะเป็นพลวัตและต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นของปัจจัยด้านอายุ ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะมีระดับทักษะดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มอายุอื่น ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวต่อเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล โดยกลุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีมักมีความคุ้นเคยและสามารถเรียนรู้การใช้งานได้อย่าง

รวดเร็วมากกว่า (Prensky, 2001) ขณะเดียวกัน การศึกษาของ van Laar et al. (2017) ยังสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะดิจิทัลขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมกับเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นของระดับการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรเทศบาลเมืองหนองคาย ที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีมีค่าเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลสูงกว่า กลุ่มบุคลากรที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ซึ่งโดยทั่วไปอาจคาดคะเนได้ว่า บุคคลากรที่มีระดับการศึกษาที่สูงน่าจะมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะดิจิทัลที่สูงตามไปด้วย แต่ข้อค้นพบดังกล่าวกลับตรงกันข้าม ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชบา โพธิ์มณี (2563) ที่ได้ทำการศึกษาเชิงประจักษ์ด้านทักษะการรู้เท่าทันนวัตกรรมดิจิทัลของข้าราชการทหารอากาศ พบว่า ทักษะการรู้เท่าทันนวัตกรรมดิจิทัลของข้าราชการทหารอากาศ กลุ่มต่ำกว่าปริญญาตรี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.07, ปริญญาตรี = 3.62, สูงกว่าปริญญาตรี = 3.94 และมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่าง 3 คู่ ได้แก่ ต่ำกว่าปริญญาตรี–ปริญญาตรี, ต่ำกว่าปริญญาตรี–สูงกว่าปริญญาตรี, และปริญญาตรี–สูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งตีความได้ว่า กลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่ามักมีคะแนนสูงกว่าตามไปด้วย เช่นเดียวกับการศึกษาของ ดุษฎี เกตุพานิช (2567) ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลในการปฏิบัติงานของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐของศูนย์บริการประชาชน สังกัดสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี พบว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาเอก มีความสามารถด้านความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลขั้นต้นสำหรับการทำงานสูงกว่าปริญญาตรี และปริญญาโท แต่ในกรณีของเทศบาลเมืองท่าบ่อ บุคลากรที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่เป็นพนักงานจ้าง (แรกบรรจุ) ซึ่งมีอายุการทำงานต่ำกว่า 5 ปี และมีอายุต่ำกว่า 30 ปี ส่วนพนักงานเทศบาล ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทส่วนใหญ่เป็นบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10-20 ปี และ

มีอายุระหว่าง 30-60 ปี ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยมีโอกาสได้สัมภาษณ์ผู้บริหารและพนักงานเทศบาลเมืองท่าบ่อบางส่วน ได้ข้อสรุปว่า บุคลากรที่เป็นพนักงานจ้างส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้และทักษะดิจิทัล สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำงานได้เป็นอย่างดี มากกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Prensky (2001) ที่อธิบายว่า กลุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีมักมีความคุ้นเคยและสามารถเรียนรู้การใช้งานได้อย่างรวดเร็วมากกว่า

ประเด็นท้องถิ่นดิจิทัล ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่าความพร้อมด้านทักษะดิจิทัลของบุคลากรเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะ โดยแนวคิดรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) เน้นการออกแบบบริการที่ใช้เทคโนโลยีเป็นแกนกลาง (Digital by Design) และต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ (OECD, 2023) สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤตบุญ แก้วโชติ (2565) ที่พบว่าปัจจัยด้านผู้ปฏิบัติงาน เทคโนโลยี และผู้นำองค์กร เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นองค์กรดิจิทัล อย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างกลุ่มบุคลากรเทศบาลเมืองท่าบ่ออาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลภายในองค์กร (Digital Divide) ได้ กล่าวคือ บุคลากรบางกลุ่มมีโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี การฝึกอบรม และทรัพยากรที่จำเป็นมากกว่ากลุ่มอื่น ส่งผลให้ระดับทักษะดิจิทัลแตกต่างกัน ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในระดับองค์กรที่เน้นความแตกต่างกันในด้านโอกาสและการเข้าถึงดิจิทัล (Van Dijk, 2020)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เทศบาลเมืองท่าบ่อ ควรกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาทักษะดิจิทัลที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของบุคลากรแต่ละกลุ่ม เช่น อายุ ระดับการศึกษา และลักษณะงาน โดยออกแบบหลักสูตรที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนา ทั้งนี้ควรเน้นการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)

2. เทศบาลเมืองท่าบ่อ ควรลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล เช่น ระบบฐานข้อมูลกลาง ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร และเครื่องมือดิจิทัลสำหรับการปฏิบัติงาน เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรสามารถนำทักษะดิจิทัลไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการพัฒนาระบบเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน

3. เทศบาลเมืองท่าบ่อ ควรส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงานที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและข้อมูลในการตัดสินใจ โดยเน้นการเปิดรับนวัตกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำงานแบบบูรณาการ ทั้งนี้ ผู้บริหารควรมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Digital Leadership) เพื่อขับเคลื่อนองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลอย่างแท้จริง

4. เทศบาลเมืองท่าบ่อ ควรกำหนดมาตรการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีและโอกาสในการพัฒนาทักษะ เช่น การกระจายโอกาสในการเข้ารับการอบรมอย่างทั่วถึงของบุคลากรแต่ละกลุ่ม การสนับสนุนอุปกรณ์ดิจิทัล และการสร้างระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) ภายในองค์กร เพื่อให้บุคลากรทุกกลุ่มสามารถพัฒนาทักษะตนเองได้อย่างเหมาะสม

5. เทศบาลเมืองท่าบ่อ ควรปรับแผนพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์รัฐบาลดิจิทัลโดยเน้นการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบระบบ

การให้บริการสาธารณะ (Digital by Design) และการใช้ข้อมูลในการบริหารงานเพื่อยกระดับประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการตอบสนองต่อประชาชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจในประเด็นทักษะดิจิทัลของบุคลากรภาครัฐให้มีความลุ่มลึกและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น การวิจัยในอนาคตควรพิจารณาแนวทางดังต่อไปนี้

1. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังปัจจัยเชิงองค์กร เช่น ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี และนโยบายภายในองค์กร เพื่อทำความเข้าใจผลกระทบของปัจจัยเหล่านี้ต่อการพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างเป็นระบบ

2. ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) เพื่อให้สามารถอธิบายทั้งระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรและบริบทเชิงลึกของการพัฒนาทักษะดิจิทัลในองค์กรได้อย่างครบถ้วน

3. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น หรือหน่วยงานภาครัฐในระดับที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

เกียรติสุดา ศรีสุข. (2547). *ระเบียบวิธีวิจัย*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ครองช่าง.

กฤตบุญ แก้วโชติ. (2565). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลของสำนักงานคณะกรรมการอัยการ*, การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชบา โพธิ์มณี. (2563). *การศึกษาเชิงประจักษ์ด้านทักษะการรู้เท่าทันนวัตกรรมดิจิทัลของข้าราชการทหารอากาศ*, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรังสิต.

ดุษฎี เกตุพานิช. (2567). *การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลในการปฏิบัติงานของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐของศูนย์บริการประชาชน สังกัดสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี*, การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2562). *พจนานุกรมศัพท์คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สำนักงานข้าราชการพลเรือน (ก.พ.). (2566). *Digital Literacy คืออะไร*. ค้นเมื่อ 9 เมษายน 2566, จาก https://www.ocsc.go.th/DLProject/mean-dlp

สำนักงานข้าราชการพลเรือน (ก.พ.). (2567). *แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 – 2570*. ค้นเมื่อ 22 กันยายน 2567. จาก https://shorturl.ocsc.go.th/qr/HRDGuideline

OECD. (2023). *Digital government review: Building a data-driven public sector*. Paris: OECD Publishing.

Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon, 9*(5), 1–6.

UNESCO. (2018). *A global framework of reference on digital literacy skills for indicator 4.4.2*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

van Laar, E., van Deursen, A. J. A. M., van Dijk, J. A. G. M., & de Haan, J. (2017). The relation between 21st-century skills and digital skills: A systematic literature review. *Computers in Human Behavior, 72,* 577–588.

van Dijk, J. A. G. M. (2020). *The digital divide*. Cambridge, UK: Polity Press.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). Tokyo: Aoyama Gakuin University.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

Hybrid Threats in the Thai–Cambodian Conflict: A Case Study on Emerging Risks and Cognitive Warfare Readiness

Jeerawat Linakanit[1] & Tatporn Tanawarit[1]

Corresponding Authors: tatporn.tanawaritt@gmail.com

Received:25/03/69 Revised: 30/04/69 Accepted: 01/05/69

Abstract

The escalating prevalence of hybrid threats has fundamentally transformed contemporary conflict, shifting the strategic center of gravity from physical confrontation toward the cognitive domain — where perceptions and belief systems serve as primary targets. The 2025 Thailand–Cambodia conflict provides a critical empirical case, illustrating the multidimensional nature of these threats through coordinated disinformation campaigns and intensified cyber activities integrated with conventional military clashes. This study pursues three objectives: to identify and categorize the hybrid threat instruments employed during the conflict; to evaluate the escalation mechanisms through which hybrid warfare transitions into the cognitive domain; and to propose a strategic framework for national cognitive warfare readiness.

[1] **Rajapark Institute**

Adopting a qualitative approach, the research employs content analysis of secondary data collected between May and December 2025. Findings indicate that Cambodia's strategy integrated multi-domain non-kinetic operations — encompassing information, psychological, cyber, and influence operations — potentially supported by transnational criminal-state networks, to target cognitive mechanisms. While these activities shaped early international perceptions through narrative competition, they did not reach the full threshold of cognitive warfare due to insufficient long-term strategic integration. Thailand's response, conversely, was characterized by tactical reaction and fragmented communication in the early stages, revealing structural vulnerabilities in addressing sustained cognitive domain influence.

This article contributes to the security literature by introducing a conceptual framework mapping the transition from hybrid warfare to cognitive warfare, identifying the convergence of information environment management and narrative competition — sustained through long-term operational continuity — as the primary drivers of cognitive escalation, ultimately enabling subconscious manipulation and strategic outcomes such as weakened adversary cohesion. To mitigate these risks, the study advances a citizen-centered resilience model integrating robust legal frameworks, Media Information Digital and Algorithm Literacy (MIDAL),

systematic fact-checking, international cooperation, and preemptive strategic communication.

Keywords: Hybrid warfare; Cognitive warfare; Narrative competition; Information operations; Thailand–Cambodia conflict

Introduction

Over the past five years, global geopolitics has undergone a significant transformation, transitioning from unipolarity toward a fragmented multipolar order. This transition has intensified strategic competition among major powers and expanded confrontation across multiple domains, including political ideology, economic influence, technological rivalry, and security. In pursuing geopolitical advantages, major powers increasingly rely on indirect forms of confrontation—such as proxy conflicts and non-kinetic operations—which have introduced complex and diverse threat patterns to the contemporary security environment (Bhardwaj, 2025; Weber, 2025).

Since 2020, many international conflicts have evolved from conventional military confrontations into hybrid warfare. Notable examples include the Russia–Ukraine War, the Gaza conflict, tensions between

Russia and the Baltic states, the Belarus–EU migrant crisis, and cross-strait tensions between China and Taiwan. These cases demonstrate how modern conflicts increasingly integrate military actions with non-military tools designed to manipulate political, social, and informational environments.

Scholars have noted that contemporary warfare is shifting from wars of attrition to "wars of cognition," where the primary battleground extends into the informational and cognitive spheres. In this context, conflict occurs via cyberspace and digital systems, utilizing cyber operations, psychological influence, and soft power to shape perceptions and influence the cognitive processes of political leaders and citizens alike. (Goldfein, 2017; Claverie & Du Cluzel, 2022; NATO Allied Command Transformation, 2024; Backes & Swab, 2019).

In 2025, the Thailand–Cambodia border disputes escalated into an eight-month conflict that caused significant damage. Beyond civilian casualties and mass property destruction, the crisis had profound economic and socio-cultural impacts (Hyma, Thanasin, & Kry, 2026; Rahma, Fitri & Usman, 2026; Chutintaranond & Yurayong, 2026). Historically, Thailand's responses to such operations have been largely reactive—government agencies typically intervene only after disinformation or cyber incidents have occurred, primarily through belated public statements or legal action.

While most existing literature analyzes this conflict through the lens of international relations, this study examines the situation specifically through the framework of cognitive warfare. To address the research question of whether Thailand faces unique strategic challenges in this domain, this article pursues three primary objectives: 1) To identify and categorize hybrid threat instruments employed by Cambodia and Thailand during the conflict. 2) To evaluate the escalation toward the cognitive domain 3) To propose proactive preventive measures aimed at strengthening Thailand's readiness and resilience against emerging cognitive risks.

This study employs a qualitative content analysis of data collected between May and December 2025, including policy reports, media coverage, and digital discourse. While official communications provide the basis for policy analysis, digital discourse—including content from Key Opinion Leaders (KOLs)—is analyzed to capture the dynamics of narrative competition. Finally, the study compares Thailand's experience with international cases, such as such as the Russia–Ukraine conflict, Ukraine's alliance dynamics, and China–Taiwan tensions to develop preventive measures against emerging risks and enhance Thailand's cognitive warfare readiness.

From Hybrid Warfare to Cognitive Warfare

Over the past decade, the concept of cognitive warfare has received increasing scholarly attention in the study of hybrid conflict. This interest intensified after Annexation of Crimea by the Russian Federation, where Russia combined military pressure with information operations that shaped local perceptions and facilitated political support for annexation. Similar information strategies were later observed in alleged Russian interference in the 2016 United States presidential election and the Brexit referendum. These cases illustrate that information operations can extend beyond influencing opinions to shaping political decisions and social behavior (Bolt, 2021; Llewellyn, et al., 2018).

Cognitive warfare

Cognitive warfare does not merely manipulate information to support military campaigns. Rather, it targets the underlying processes of perception, cognition, and decision-making, aiming to influence behavior at multiple levels—from individuals to entire societies. Cognitive warfare represents an evolutionary shift in strategic competition, moving from the disruption of physical systems to the systematic manipulation of the human mind. The strategic objective extends to broader political, economic, and social domains. By shaping collective perceptions, such operations may

generate long-term strategic advantages, including social fragmentation within adversarial societies and the gradual erosion of trust in institutions (Pastor, 2025; Schmidle, 2026).

Cognitive warfare exploits the interaction between human psychology, information environments, and emerging technologies to persuade, disrupt, or manipulate decision-making processes (Reding & Wells, 2022). These strategies often combine political messaging, psychological operations, information warfare, and cyber-enabled techniques. In the digital era, social media platforms and networked information systems have significantly expanded the operational space for such activities, enabling actors to disseminate narratives rapidly and on a scale. As a result, cognitive warfare increasingly represents a fusion of offensive influence operations and defensive efforts to protect national information environments (Singer & Brooking, 2018).

A central feature of cognitive warfare is the long-term cultivation of influence over cognition. Through sustained exposure to coordinated narratives, target populations may experience a diminished capacity to recognize or respond to emerging threats (Claverie & Du Cluzel, 2022; Backes & Swab, 2019; Karami & Dastenaei, 2024; Deppe & Schaal, 2024; Gîndilă, 2024). Consequently, these populations can become strategic instruments, capable of shaping government policies or constraining the

actions of adversarial states (Tsikhelashvili, 2022; Fenstermacher, et al., 2023, Henschke, 2024).

The efficacy of cognitive warfare is rooted in established psychological vulnerabilities. By weaponizing Cognitive Dissonance, actors deliver information that encourages individuals to rationalize new data in ways that reinforce existing biases. This tendency is reinforced by various Cognitive Bias (Harmon-Jones et al., 2020). Examples include *confirmation bias*, where individuals favor information that supports existing beliefs; *contrast bias*, where relative comparisons make a selected option appear significantly better than alternatives that seem worse; *normality bias,* which leads people to underestimate potential threats; and *status quo bias*, which encourages resistance to change even when alternative options may be more beneficial. Other biases, such as *source amnesia*, where individuals believe misinformation without verifying its origin; *the repetition effect*, where repeated exposure increases perceived credibility even without evidence; and the *backfire effect*, in which individuals confronted with corrective information become more entrenched in their original beliefs.

These psychological vulnerabilities create opportunities for strategic manipulation. A prominent example is Russia's use of the concept of reflexive control, which involves delivering carefully designed information intended to influence an adversary's decision-making process. By shaping

how adversaries interpret available information, actors can guide them toward decisions that ultimately benefit the influencing party while maintaining the illusion of independent choice (Pastor, 2025).

Consequently, the "battlefield" is no longer restricted to physical territory but encompasses the collective consciousness of the target population, where the ultimate strategic outcome is the weakening of national will and social cohesion.

Thailand–Cambodia Conflict Situation

The Thailand–Cambodia conflict escalated on 28 May 2025 following armed clashes in the Chong Bok border area (Cheang & Saksornchai, 2025), rapidly extending beyond the physical battlefield into the digital and informational spheres. On 23 July, Thailand closed all 18 border checkpoints with Cambodia, while the conflict simultaneously expanded online through disinformation and politically sensitive narratives. Information operations were evident in the strategic release and manipulation of content designed to shape public perception and political discourse. (The Better, 2025b).

A notable example occurred on 18 June Cambodian leadership released a recording of a private conversation between Paetongtarn Shinawatra and Hun Sen, triggering significant domestic political fallout (PPTV Online, 2025). The controversy contributed to impeachment

proceedings and ultimately her removal from office by the Constitutional Court on 29 August. (Guzman, 2025).

Diplomatic relations deteriorated further when Thailand downgraded ties with Cambodia on 23 July (Thai PBS, 2025, July 23). Concurrently, cyber activities intensified: Thai authorities reported large-scale distributed denial-of-service (DDoS) attacks targeting government websites, generating over 500 million requests within 24 hours and temporarily disrupting several digital services (Thairath, 2025f)

These developments reflect key characteristics of hybrid warfare, in which military action is integrated with cyber operations, diplomatic pressure, and information manipulation to generate multidimensional strategic effects. Rather than relying solely on conventional force, hybrid strategies exploit vulnerabilities in political institutions, information ecosystems, and public perception. In this context, disinformation campaigns and politically sensitive leaks function as information operations designed to shape narratives and influence political decision-making.

These dynamics also reflect cognitive warfare, which targets the cognitive domain by undermining public perception, political legitimacy, and societal cohesion. By amplifying information controversies and exploiting

political sensitivities, such operations erode institutional trust and deepen internal divisions.

Although Thailand and Cambodia agreed to a temporary ceasefire in Kuala Lumpur on 28 July, tensions resurfaced on 7 December with renewed border clashes. Thailand responded with a military operation dubbed "Century Operation" to counter threats to its sovereignty and reclaim strategic positions. Both countries eventually signed a joint statement on 27 December 2025 declaring a formal ceasefire and cessation of hostilities (Thairath, 2025e).

The Thailand–Cambodia confrontation illustrates how contemporary interstate disputes increasingly extend beyond the battlefield into the informational and cognitive domains, underscoring the growing importance of institutional preparedness and proactive policy responses to hybrid threats.

Hybrid threats against Thailand

The Thailand–Cambodia confrontation illustrates the emergence of multidimensional security challenges commonly described as hybrid threats — coordinated actions by state or non-state actors combining military and non-military instruments to undermine a target state's stability, security, and public confidence (Regan & Sari, 2024; Borch & Heier, 2025). The

evidence shows that hybrid threats operate simultaneously across multiple domains, exploiting political, informational, and societal vulnerabilities through means such as economic coercion, cyberattacks, political interference, and information manipulation. Digital platforms amplify these effects by enabling actors to shape narratives, mobilize public sentiment, and influence decision-making domestically and internationally (Seniutienė & Paulauskytė, 2024). Information-related activities are particularly central to this approach. Disinformation, misinformation, and other forms of information disorder offer low-cost methods for influencing targeted audiences while producing broad strategic effects — and are increasingly deployed alongside conventional military operations.

Several hybrid instruments were deployed alongside kinetic military activities during the confrontation. *Information operations (IO)* involve the coordinated use of information-related capabilities to affect adversary decision-making while protecting one's own, encompassing psychological operations, military deception, and in some doctrines cyber and electronic warfare (Ventre, 2012) *Psychological operations (PSYOP)* exploit cognitive biases through designed narratives and disinformation, using selective framing, exaggerated narratives, and information saturation to shape public attitudes and distort the perceived significance of events (Gergelewicz, 2024; Santos, 2025). *Influence operations* represent a broader strategic approach that integrates soft power, diplomatic, informational, legal, and

economic instruments to shape the perceptions and behaviors of domestic and international audiences across peacetime, crisis, and conflict settings (Claverie & Du Cluzel, 2022; Courter, 2024; Larson et al., 2009). *Cyber operations* — including DDoS attacks, hacking, and phishing — target government systems and digital infrastructure while facilitating disinformation dissemination, with artificial intelligence and algorithmic content distribution further amplifying campaign reach and reinforcing echo chambers (Fenstermacher et al., 2023; Singer & Brooking, 2018; Santos, 2025)

Such activities typically occur within the grey zone, where actions remain below the threshold of conventional warfare yet still pursue strategic objectives through cyber operations, covert influence campaigns, and unmarked forces. Ultimately, hybrid warfare mobilizes military, political, economic, informational, and societal instruments simultaneously to exploit vulnerabilities in an opponent's institutions, economy, social cohesion, and international relationships (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2022).

Hybrid Operational Patterns Employed by Cambodia Against Thailand

Beyond conventional military confrontation, Thailand faced a range of non-kinetic threats prior to the outbreak of armed clashes. In February 2025, Cambodian Ambassador to the United States Koy Kuong signed a lobbying contract with National Consulting Services, Inc. reportedly worth

USD 38,000 per month (The Nation, 2025b) while cyberattacks targeting Thai government websites attributed to Cambodian hacker groups were reported as early as April 2025 (Thairath, 2025a). These developments suggest deliberate efforts to shape the international narrative before military confrontation began. Although direct armed clashes occurred in two phases — 28 May to 28 July and 7 to 31 December 2025 — non-military operations persisted throughout. Activities extended across information operations, cyber operations, and influence operations, illustrating the multidimensional nature of hybrid conflict in which kinetic and non-kinetic instruments are employed simultaneously.

A notable analytical pattern emerging from the conflict is the potential use of proxy-enabled information operations and criminal–state collaboration, in which governments tolerate or indirectly exploit criminal networks to conduct operations while maintaining plausible deniability. Criminal actors serve as intermediaries for cyberattacks, disinformation, and other disruptive activities, enabling states to exert pressure without assuming direct responsibility (Europol, 2025; Rekawek et al., 2025; Tandon, 2023).

The hybrid operational toolkit observed in this conflict can be broadly categorized into four domains: information operations, cyber operations, influence operations, and criminal–state collaboration

Information Operations

Information operations focused on shaping perceptions and controlling narratives combined psychological operations, digital media manipulation, and cyber-enabled dissemination. Disinformation campaigns circulated widely, including false claims that Cambodian houses had been demolished, civilians expelled from contested areas, and cultural sites destroyed (Anti Fake News Center, 2025a), as well as narratives accusing Thailand of ceasefire violations or initiating escalation (Channel 7 News, 2025). Additional campaigns alleged Cambodia ranked among the world's strongest militaries and reported large Thai casualty figures in the Preah Vihear area (Naewna, 2025). AI-manipulated imagery — including staged visuals purporting to show Cambodian forces capturing disputed locations — was widely circulated to bolster domestic morale in Cambodia while undermining confidence among Thai audiences (Anti Fake News Center, 2025b). Further narratives alleged Thai use of chemical weapons, assassination of Cambodian soldiers, and preparation for large-scale invasion, framing Thailand as a powerful state bullying a smaller neighbor to attract international sympathy (Thai Government Spokesman Office, 2025). Information control within Cambodia — through media restrictions

and limited internet access — further constrained the circulation of alternative narratives

Psychological operations appear to have reinforced these efforts through the mobilization of nationalism. Street rallies and protests by Cambodian nationals, led by Hun Many, amplified pro-military sentiment and contributed to significant social media virality. (Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand, 2025b; SE, 2025).

Cyber Operations

Cyber operations constituted another major dimension of the hybrid conflict, encompassing offensive and defensive activities targeting network systems and digital infrastructure. Reported attacks included web defacement, DDoS attacks, and data leaks against Thai institutions (Group IB, 2025). During the peak May–July 2025 period, Thai government and media websites experienced surges in attacks, with one media group reporting up to 200 million attempts in a single day (Post Today, 2025). Hacker groups — including NDTSEC 2.0, NXBBSEC, BL4CK CYB3R, and H3C4KEDZ — publicly announced coordinated campaigns targeting Thai government agencies and private sector organizations under the banner "OptThailand," while AnonSecKh (ANON-KH) threatened attacks against critical infrastructure in education, healthcare, and government services (NT cyfence, 2025; Radware, 2025). Cyber capabilities were also integrated into

broader information operations through coordinated campaigns combining human actors and automated bots to spread disinformation and manipulate social media discourse.

Hun Manet also announced enforcement of a conscription law beginning in 2026 alongside efforts to modernize Cambodia's armed forces, with emphasis on emerging warfare domains including AI and cyber capabilities (Kiripost, 2025).

Influence Operations

A central component involved the mobilization of nationalist narratives by Cambodian political leaders, including Hun Sen and Hun Manet, who promoted hashtags such as #AngkorWat and #ThailandOpenedFire to frame Cambodia as the victim of aggression — simultaneously consolidating domestic support and appealing to international audiences (TNN, 2025). Narrative framing further emphasized allegations of disproportionate Thai force during border air operations and damage to cultural and religious heritage sites, intended to generate international sympathy (Cambodianess, 2025b; Agence France Presse, 2025). The hashtag #DontThaitoMe functioned as an additional framing device, constructing Thailand as dishonest and exploitative (Hyma et al., 2026) while delegitimizing Thai-sourced information as disinformation — contributing to the manipulation of public perception and diffusion of

negative sentiment within the digital sphere. A recurring strategic theme involved portraying Thailand as the primary aggressor through claims of ceasefire violations and threats to Cambodian sovereignty, including allegations of defensive construction near civilian areas. Such framing was intended to invite international intervention or diplomatic pressure on Thailand (Al Jazeera, 2025; Anadolu Agency, 2025; Cambodianess, 2025a).

Influence operations also extended into political and diplomatic arenas. The release of a leaked audio recording involving a conversation between Hun Sen and Paetongtarn Shinawatra reportedly generated political controversy within Thailand, illustrating how information leaks can influence domestic political stability. Additional pressure reportedly included threats to expose Thai politicians such allegations of lèse-majesté cases, gambling networks (Bangkok Biz News, 2025b; Thai PBS, 2025b; Thairath, 2025c; Amarin TV, 2026).

Diplomatic and legal instruments were also employed. Cambodia attempted to advance its territorial claims through international legal mechanisms, including efforts to bring disputes before the International Court of Justice (ICJ) based on interpretations of colonial-era maps associated with the Franco–Siamese Treaty (The Diplomat, 2026). Public diplomacy efforts also included hiring international lobbying firms to

influence global media narratives and improve Cambodia's international image (Royal Thai Navy, 2025; Thairath, 2025d). At the same time, Cambodian representatives raised accusations against Thailand in international forums, including allegations of ceasefire violations, the use of chemical weapons and conduct psychological operations in various international forums such as Inter-Parliamentary Union (IPU), United Nations human rights forums (Manager, 2025; The Guardian, 2025).

Economic pressure was another dimension of influence operations. Cambodian authorities announced plans to reduce reliance on Thai electricity and internet infrastructure (The Nation, 2025a) while promoting online campaigns encouraging the boycott of Thai products and tourism, using hashtags such as #BoycottThailand, #BoycottThaiProducts, #BoycottThaiTourism, and #KhmerLoveKhmer (Khmer Times, 2025). Additional measures included travel advisories discouraging international visitors from transiting through Thailand (Kampuchea Thmey Daily, 2025) and calls for Cambodian migrant workers to return home (Bangkok Biz News, 2025a).

Criminal–State Nexus

A further dimension of hybrid conflict concerns collaboration between state actors and transnational criminal networks, enabling states to leverage illicit actors for cyber operations, financial activities, or

information manipulation while maintaining plausible deniability. In this context, allegations have emerged regarding possible links between Cambodian political networks and transnational criminal groups operating call center scams and online fraud networks in areas such as Poipet and Koh Kong, reportedly associated with cybercrime operations targeting Thailand (Money and Banking, 2025).

Some reports also suggest that infrastructure associated with casino zones or special economic areas may have been used as operational hubs supporting cyber activities and information campaigns (The States Times, 2025). Although many of these allegations remain contested, they highlight the growing role of criminal networks as auxiliary actors in hybrid conflict.

The convergence between criminal activity and geopolitical competition represents an emerging dimension of hybrid warfare. By leveraging criminal networks, states may expand their operational toolkit while reducing the risks of direct attribution and escalation.

Thailand's Response to Hybrid Threats

Thailand's response to hybrid threats during the conflict largely took the form of reactive measures across several domains, including information operations, cyber responses, strategic communication, diplomatic action, and economic measures.

Information Operations

Thailand implemented a range of factchecking and counter-disinformation initiatives. Government agencies warned the public about misleading information and encouraged reliance on official communication channels. The Ministry of Foreign Affairs and the Royal Thai Army disseminated daily briefings through social media platforms to provide factual updates and counter narratives emerging from the opposing side (Public Relations Department, 2025b) . In parallel, independent fact-checking organizations—including the Anti-Fake News Center, COFACT, ThaiPBS Verify, and MCOT's "Sure Before Share"—worked to verify and debunk misleading information circulating in online spaces.

For Strategic Communication, the government established a Joint Press Briefing Center on the Thailand–Cambodia Border Situation, which issued daily situation reports. Information was disseminated through multiple media channels and in several languages under a "one-message" communication strategy (Sophalkalyan, 2025). These communications emphasized evidence supporting Thailand's position, including alleged Cambodian violations such as the presence of military equipment in archaeological sites and the seizure of weapons in contested areas. The objective was to present Thailand's perspective to both domestic audiences and the international community.

Thailand also implemented limited telecommunications controls in response to security concerns. These measures included signal monitoring and the use of jamming technologies after Cambodian reconnaissance drones were detected operating near the border area.

Cyber Operations

Cyber activities formed another dimension of the response. Thai hacker groups and cyber-activist networks such as BlackEye-Thai, CyberSafe TH, and Thai Is God, reportedly conducted retaliatory operations targeting Cambodian digital infrastructure, including systems associated with government agencies, education institutions, and financial services (Group IB, 2025).

Online influence activities employed AI and Bots were also observed. Networks of automated accounts and coordinated messaging campaigns promoted pro-Thailand narratives using hashtags such as #ThailandProtect and #StopCambodiaInvasion (Cambodgemag, 2025) These campaigns sought to mobilize nationalist sentiment and reinforce the legitimacy of Thailand's defensive posture. Coordinated posting patterns (copy-paste) and newly created social media accounts also amplified narratives framing Cambodia as a source of disinformation, particularly involving the hashtag #Scambodia (Thairath, 2025b).

Influence Operations

Thailand employed several influence strategies aimed at shaping public perception. *Narrative management* focused on mobilizing domestic support for national defense and emphasizing themes of sovereignty and security. Campaigns such as “Thailand loves peace but is not afraid to fight” (#ไทยนี้รักสงบแต่ถึงรบไม่ขลาด) were used to reinforce national unity and support for military operations. These efforts have been supported by networks of Key Opinion Leaders (KOLs) (Disa, 2025; ISEAS, (2025).

A parallel component involved challenging the credibility of Cambodian media narratives. Social media campaigns framed Cambodian reporting as misleading or deceptive for example through the hashtag #Scambodia on social media, while promoting alternative narratives highlighting alleged violations of Thai sovereignty, such as #CambodiaOpenFire and #TruthFromThailand. Thailand also sought to shift international public opinion by framing its actions within broader regional security concerns, particularly the suppression of transnational cybercrime networks operating along the border. Within this narrative, Thailand positioned itself as a regional leader in combating scam operations and digital criminal networks (Bloomberg, 2025; Asia Times, 2025; Aljazeera, 2025).

Emotional storytelling was also employed to shape perceptions, including historical narratives portraying Thailand as a long-standing

supporter of Cambodia, such as accounts of humanitarian assistance provided to Cambodian refugees following the collapse of the Khmer Rouge regime, for example the documentary “Camp 511” (One News, 2025).

Official communications repeatedly emphasized principles such as legitimacy, humanitarian principles, transparency, message unity, and morale building—during daily situation briefings to strengthen public confidence and maintain morale.

Legal arguments were presented in international forums to reinforce Thailand’s claim of acting in self-defense. Thai officials accused Cambodia of violating several international legal norms, including attacks on civilian areas, medical facilities (Geneva Convention; Rome Statute), the use of historical sites for military purposes (Hague Convention), and the deployment of anti-personnel landmines (Ottawa Convention) (Public Relations Department, 2025c). These arguments were used to justify Thailand’s response under Article 51 of the United Nations Charter.

Diplomatically, Thailand downgraded relations with Cambodia by recalling its ambassador from Phnom Penh and requesting reciprocal action (Ministry of Foreign Affairs, 2025a). Thai officials also engaged in extensive public diplomacy, providing interviews to major international

media outlets including CNN, BBC, CNA, Al Jazeera, Reuters, and The New York Times (Ministry of Foreign Affairs, 2025 ; Sophalkalyan, 2025; Cambodgemage, 2025). Moreover, Thailand presented Thailand's position in global forums such as the United Nations Security Council (UNSC), the ASEAN Inter-Parliamentary Assembly (AIPA) , the United Nations, the European Union and the Inter-Parliamentary Union (Inter-Parliamentary Union – IPU) (Naewna, 2026; Bangkok Post, 2025; Public Relations Department, 2025a; Daily News, 2025).

Economic pressure was also applied. Thailand closed all 18 border checkpoints and suspended certain internet services in border areas. The government, the Board of Investment (BOI), additionally introduced investment incentives encouraging companies to relocate production facilities from Cambodia back to Thailand.

Cybercrime Suppression

In the field of cybercrime suppression, Thai authorities seized assets worth more than 10 billion baht and issued arrest warrants for several individuals including Kok An, Ly Yong Phat, and Chen Zhi, alleged to be key financiers of cybercrime networks operating in the region (The Better, 2025a; Siamrath, 2025).

Overall, Thailand was able to mobilize a wide range of policy instruments to respond to hybrid threats. However, the response during the early stages of the confrontation was relatively slow compared with the rapid spread of narratives in the digital information environment. This delay allowed early international perceptions of the conflict to form before Thailand's official narrative became widely disseminated. Thailand subsequently reconfigured the narrative landscape, recovering from an initially unfavorable position to gain a more competitive footing in the contest for influence.

Though deliberately response, Thailand's response to the hybrid threats demonstrated a relatively coordinated effort across multiple domains, including cyber defense, diplomatic communication, and law enforcement operations targeting transnational cybercrime networks as demonstrated in Table 1. Authorities implemented fact-checking mechanisms, issued official clarifications, and strengthened cyber defenses to mitigate digital attacks. However, the conflict also revealed structural limitations in countering cognitive and information-based threats.

Table 1: Instruments Employed by Cambodia and Thailand's Countermeasures

Hybrid Threat Domain	Instruments Used by Cambodia	Strategic Objective	Thailand's Response	Limitations of Response
Information Operations	Disinformation campaigns, manipulated images, false casualty reports, chemical weapons accusations	Shape international perception, portray Cambodia as victim	Government fact-checking units, official clarification statements, media briefings	Response slower than disinformation diffusion; limited reach to international audiences
Cyber Operations	DDoS attacks, website defacement, bot amplification, coordinated reporting campaigns	Disrupt information infrastructure and amplify propaganda narratives	Cyber defense operations, blocking malicious traffic, coordination with cybersecurity agencies	Defensive posture only; limited deterrence against external hacker networks
Influence	Nationalist hashtag	Mobilize	Diplomatic	Strategic

Hybrid Threat Domain	Instruments Used by Cambodia	Strategic Objective	Thailand's Response	Limitations of Response
Operations	campaigns (#AngkorWat, #ThailandOpenedFire), diplomatic messaging, lobbying in the United States	domestic support and influence global public opinion	clarification, international communication through MFA channels	communication fragmented across agencies; reactive rather than proactive
Legal and Diplomatic Pressure	Attempts to bring territorial dispute to the ICJ, accusations in international forums	Internationalize the dispute and increase diplomatic pressure on Thailand	Legal preparation, diplomatic protest, bilateral negotiation mechanisms	Legal processes slow; international narrative may form before legal clarification
Economic Pressure	Boycott campaigns against Thai goods and tourism, reduction	Apply economic pressure and	Economic reassurance policies and	Limited ability to counter consumer-

Hybrid Threat Domain	Instruments Used by Cambodia	Strategic Objective	Thailand's Response	Limitations of Response
	of reliance on Thai utilities	mobilize nationalist economic behavior	diplomatic engagement	driven boycott narratives
Criminal–State Nexus	Alleged use of cybercrime networks, call-center scam infrastructure, and gray capital networks	Enable cyber and information operations with plausible deniability	Law enforcement crackdowns and asset seizures related to cybercrime networks	Difficult attribution: transnational criminal networks operate beyond national jurisdiction

While Thailand's responses were institutionally organized, they remained largely reactive, often occurring after disinformation narratives had already spread across digital platforms. In the context of cognitive warfare, the speed of narrative diffusion frequently outpaces state

verification mechanisms, allowing initial misinformation to shape early perceptions among domestic and international audiences. Moreover, fragmented strategic communication across government agencies reduced the effectiveness of coordinated messaging.

As a result, even when factual corrections were later issued, they often struggled to reverse the cognitive impact of earlier disinformation. These dynamics illustrate a broader challenge in contemporary hybrid conflict: states may possess strong defensive capabilities in military and cyber domains yet still face significant difficulties in controlling the information environment and influencing public perception.

Thailand's Domestic Political Fragmentation and Constraints on Strategic Response

Thailand's internal political friction between the government and the military served as a significant bottleneck to its strategic response. Longstanding divisions between conservative elite factions and liberal-leaning blocks created a context of domestic instability that hindered the implementation of state countermeasures. This was evidenced by the leaked phone conversation between Hun Sen and Paetongtarn, in which it was stated that the "Thai military was on the opposing side of Paetongtarn's position" (Strangio, 2025). Although she later framed this as a strategic negotiation tactic (Prachatai, 2025), The incident highlighted

longstanding civil–military antagonisms, particularly given that the Pheu Thai Party—the current successor to earlier Thaksin-aligned parties—emerged from a lineage of parties that were removed from power through military coups in 2006 and 2014, with predecessor parties having been dissolved and reconstituted under new names.

The Constitutional Court's suspension of the prime minister mid-crisis further compounded these vulnerabilities, producing policy discontinuity and weakening state capacity to address external threats. Coalition cohesion collapsed when the Bhumjaithai Party formally withdrew over the government's handling of the crisis (Wongcha-um & Thepgumpanat, 2025). As Bhumjaithai controlled key portfolios — including the Ministries of Interior, Transport, Public Health, and Tourism and Sports — its withdrawal directly impaired Thailand's logistical and administrative capacity. Collectively, this fragmentation of political authority disrupted strategic coherence, undermined a whole-of-government response, and reduced the overall effectiveness of Thailand's ability to counter Cambodia-related threats.

Preparing for the Risk of Cognitive Warfare

The 2025 experience illustrates that contemporary hybrid conflicts extend far beyond conventional military confrontation. Strategic competition increasingly centers on information environments and public perception. In

these contexts, adversaries leverage societal divisions and erode institutional trust, effectively transforming citizens into instruments of strategic influence. These dynamics underscore the ascending importance of cognitive warfare, where the manipulation of public opinion is a primary objective. To mitigate the emerging risks of cognitive war, this study advocates for the development of politically insulated and self-sustaining institutional mechanisms. Such frameworks would diminish the impact of internal political volatility, enabling relevant agencies to operate autonomously while fostering a citizen-centered resilience approach required for long-term national security.

Preparing Thailand to Future Information threats

An examination of hybrid operations during the Thailand–Cambodia tensions suggests that these activities did not reach the threshold of cognitive warfare. The operations failed to significantly alter the perceptions or behaviors of Thai citizens in ways that would advance Cambodia's strategic objectives; in several instances, public awareness of the information operations generated adverse reactions toward Cambodia. Furthermore, the situation did not constitute a comprehensive hybrid threat, as activities lacked full strategic integration across operational domains.

Nevertheless, Cambodia’s information operations did influence early international perceptions. Several major international media outlets

initially reported claims suggesting that Thailand had launched the first attack against Cambodia. Although these narratives did not ultimately place Thailand at a military disadvantage, they shaped early global perceptions in ways that temporarily favored Cambodia. The situation also reflects certain characteristics of emerging hybrid threats, particularly through the involvement of non-state actors. Cybercriminal networks and online scam groups were reportedly used as proxies to conduct information operations and undermine public trust in Thai society. However, these activities still lacked a fully coordinated multi-domain strategy.

Although Cambodian information operations have not yet produced significant strategic outcomes, Thailand must prepare for future threats that could affect national security. Preventive measures are necessary to reduce the risk that information operations evolve into more advanced cognitive threats. Notably, even following the December 2025 ceasefire declaration, information operations targeting Thailand reportedly continued into 2026 — including public statements allegedly supporting Pheu Thai Party and People's Party candidates ahead of Thailand's February 2026 elections, Cambodian efforts to secure French expert assistance and legal and technical support for border demarcation disputes, and the circulation of allegations regarding Thai territorial occupation through international media (Reuters, 2026a; Reuters, 2026b).

These developments indicate the need for sustained countermeasures alongside long-term deterrence strategies. Major powers have long conducted operations in the cognitive domain — combining information operations, psychological operations, influence operations, and cyber operations directed at civilian populations — typically sustained over extended periods to gradually shape public perceptions such that target populations make decisions favorable to the initiating actor, often without recognizing external influence. States must therefore strengthen both defensive and proactive responses to hybrid threats to safeguard national sovereignty and protect domestic institutions from external manipulation.

In Thailand's case, this preparedness is particularly pressing given that contemporary conflicts increasingly extend into the cognitive domain. The primary population requiring protection comprises citizens — particularly vulnerable groups such as children, youth, and the elderly, who are disproportionately targeted by information manipulation campaigns. Thailand's preparedness efforts should focus on four key areas: legal frameworks, institutional coordination, technological capacity, and societal resilience.

Preventive measures on emerging risk and counter measures

Legal and Regulatory Frameworks

Thailand currently possesses several legal mechanisms addressing cyber-enabled information threats, including the Cybersecurity Act B.E. 2562, the Computer Crime Act B.E. 2550, the Personal Data Protection Act B.E. 2562, the Digital Government Administration and Service Act B.E. 2562, and the Technology Crime Prevention and Suppression Act B.E. 2566. At the policy level, Thailand has adopted the National Cybersecurity Policy and Action Plan (2022–2027) and introduced cloud cybersecurity standards scheduled to take effect in 2026. Despite this legislative foundation, existing frameworks may prove insufficient should future conflicts escalate into full-scale cognitive warfare (Linakanit & Tanawarit, 2025).

A structural limitation concerns the scope of the National Cyber Security Agency's regulatory authority, which is currently confined to Critical Information Infrastructure (CII) sectors — national security, public services, finance, telecommunications, transportation, energy, and healthcare. Cyber incidents affecting industry, commerce, media and digital infrastructure supporting major national events remain outside comprehensive regulatory oversight, indicating incomplete institutional integration across relevant authorities. Thailand should therefore expand regulatory coverage beyond CII sectors and strengthen coordination among government agencies, the private sector, and international partners. Comparative experience —

notably Ukraine's enhanced cybersecurity collaboration with the European Union and NATO — demonstrates the strategic value of such multilateral cooperation. Strengthening cyber sovereignty over critical digital infrastructure and reducing dependence on foreign technologies should accordingly be treated as a strategic priority.

Media and Information Literacy

Public education aimed at strengthening societal resilience is another essential preventive measure. Developing Media and Information Literacy (MIL) enables citizens to recognize and resist information manipulation.

In Thailand, several institutions promote media literacy. Thai Media Fund supports training programs and curriculum development, while the Public Relations Department and the Office of the National Broadcasting and Telecommunications Commission (NBTC) provide training for citizens, teachers, and youth leaders. Agencies under the Office of the National Digital Economy and Society Commission—such as the Electronic Transactions Development Agency (ETDA), the Digital Government Development Agency (DGA), and the Digital Economy Promotion Agency (DEPA)—also promote Digital Literacy (DL). However, Artificial Intelligence and Algorithm Literacy remain largely unaddressed. This gap is significant because major social media platforms widely used in Thailand such as

Meta, X, TikTok, YouTube, and Line, rely heavily on algorithmic systems that personalize content and may create echo chambers or filter bubbles.

To address this challenge, media literacy initiatives should be integrated into a broader framework combining Media, Information, Digital, and Algorithm Literacy (MIDAL). Such an approach would better equip citizens to understand the technological mechanisms underlying modern information manipulation (Lacourt, 2024; Gîndilă, 2024). Special attention should also be given to vulnerable groups, particularly the elderly—who are often targeted by disinformation campaigns.

Fact Checking and Debunking

Thailand currently operates several fact-checking institutions, including the Anti-Fake News Center and Cofact Thailand — established through a collaborative network including ThaiPBS Verify and MCOT's Sure Before Share initiative. However, cooperation with social media platforms remains limited and existing approaches are largely reactive, requiring users to proactively seek verification through official channels.

Comparative models offer instructive alternatives. The European Digital Media Observatory (EDMO) connects fact-checkers, academics, and civil society organizations to monitor disinformation trends and develop coordinated responses, while volunteer networks in the Baltic states — known as 'elves' — assist in countering online propaganda (NATO

StratCom COE, 2022). The European Union has also worked with digital platforms to reduce misinformation spread by adjusting content visibility and removing inappropriate posts (Reuter et al., 2024).

Thailand could strengthen its fact-checking ecosystem by expanding collaboration with digital platforms, improving monitoring systems, and enabling fact-checking organizations to play a more active role in debunking misinformation. The early stages of the Thailand–Cambodia conflict also demonstrated weaknesses in Thailand's information management. Inconsistent communication from different government agencies generated confusion among the public, highlighting the need for stronger coordination and clearer communication strategies during crises.

Cooperation with Allies

International cooperation represents another important measure for addressing cognitive threats. The European Union has collaborated with digital platforms including Meta, Twitter, and Google through the Code of Practice on Disinformation, which encourages platforms to monitor and remove harmful content — particularly during elections. In 2022, these platforms suspended advertising in Russia and Ukraine to prevent the monetization of disinformation (Ford, 2025). Taiwan has similarly cooperated with social media platforms to identify and address circulating

disinformation, enabling access to AI-based detection systems and real-time content monitoring tools (Hung & Hung, 2022; Zhang, 2020).

For Thailand, expanding international cooperation would strengthen technological capabilities and improve preparedness for emerging cognitive threats by providing access to innovations such as AI-driven detection systems, real-time content monitoring, and collaborative fact-checking frameworks (Institute for Economics & Peace, 2022; Meghraoui & Belkhamza, 2025).

Proactive Communication Measures

Proactive communication plays a crucial role in countering disinformation by disseminating accurate information before false narratives can take hold — creating a 'no-gaps infosphere' in which hostile narratives find little purchase because accurate information has already reached the public, reducing opportunities for fabrication and manipulation (Pripoae-Şerbănescu, 2023; Reuter et al., 2024). A notable example is the prebuttal strategy employed by the United States, which rapidly declassified intelligence revealing that Vladimir Putin had already decided to invade Ukraine prior to the outbreak of war, effectively undermining Russia's strategic narrative and strengthening democratic unity (Takagi, 2022).

In Thailand's case, strategic communication should promote a balanced national narrative emphasizing shared interests between the peoples of

both countries, reducing hostility and polarization through multi-perspectival historical interpretation and cultural exchange. Ultimately, effective strategic communication should encourage citizens to move beyond divisive nationalism toward a constructive form of patriotism grounded in civic participation, respect for diversity, and democratic values — strengthening social cohesion while reducing societal vulnerability to external information manipulation. Framing shared civilizational heritage shaped through centuries of regional interaction, rather than narratives glorifying past greatness or constructing adversarial comparisons, offers one such constructive approach.

Summary

The 2025 Thailand–Cambodia conflict exhibits several characteristics of hybrid warfare. Evidence suggests that coordinated non-kinetic activities targeting Thailand had already commenced in early 2025 — prior to the military clash in the Chong Bok area — including information operations, psychological operations, and cyber operations aimed at shaping perceptions and influencing public narratives. Following the outbreak of clashes on 28 May, Cambodia expanded these efforts by integrating military action with information campaigns, psychological operations, cyber operations, and broader influence activities. Observations also indicate potential linkages between state actors and transnational

criminal networks. Thailand responded with countermeasures across multiple domains.

The transition from hybrid to cognitive warfare is illustrated in Figure 1, which presents a conceptual escalation pathway in which non-kinetic activities converge to shape narrative competition within the information environment.

The Thailand–Cambodia case demonstrates how sustained manipulation of the information environment can constitute a trajectory toward formal cognitive warfare.

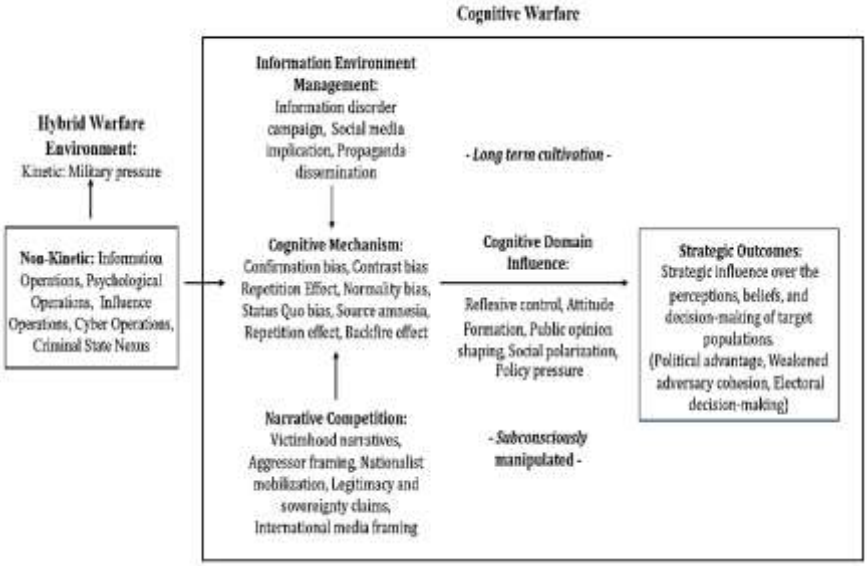

Figure 1: Escalation Pathway from Hybrid Warfare to Cognitive Warfare
Source: Developed by the author

Cambodia's information operations combined disinformation campaigns and civilian information control to manipulate psychological targets. Influence operations sought to secure international support by framing Thailand as the aggressor, leveraging nationalist narratives and international lobbying to enhance Cambodia's global image, while interfering with Thailand's political stability through sensitive information leaks and threats to expose illicit political networks. These efforts were reinforced by diplomatic and legal maneuvers designed to shift the conflict into international legal forums. In the cyber domain, Cambodian operations encompassed web defacement, DDoS attacks, and data leaks targeting Thai institutions.

Thailand's countermeasures operated across several dimensions. Information operations employed reactive measures including factchecking, debunking, and a unified joint communication center. Influence operations encompassed narrative management through a self-defense justification campaign — legitimizing Thailand's military actions within legal and strategic frameworks — and an emotional counter-narrative campaign employing historical storytelling, most notably Thailand's role in sheltering Cambodian refugees, to dismantle the aggressor framing and reposition Thailand as a historically compassionate actor. Legal and public diplomacy engaged major international media and global forums to reinforce the self-

defense narrative. Cyber operations targeted Cambodian digital infrastructure while deploying AI and bot networks to amplify pro-Thailand narratives. However, these countermeasures lacked sustained long-term cultivation: following the formal ceasefire on 27 December 2025, Thai strategic communications were significantly reduced, exposing a structural gap in the long-term investment required for effective cognitive defense.

The Thailand–Cambodia conflict serves as an empirical example of the early stages of cognitive escalation. While initial information operations influenced early international narratives regarding the origin of the clashes, they did not produce a decisive strategic outcome. Nevertheless, they demonstrate how narrative competition can shape perceptions during a crisis's infancy. Although Thailand implemented various countermeasures, most responses remained reactive. Given that contemporary conflicts increasingly extend into the cognitive domain, reactive measures alone may be insufficient. More proactive and long-term strategies are therefore required to prevent the escalation of information operations into sustained cognitive influence campaigns.

This study therefore proposes policy measures to prepare Thailand for potential cognitive warfare risks in the future. The recommendations emphasize citizen-centered resilience to strengthen

society against information manipulation and cognitive threats across five key dimensions.

Legal and regulatory measures. Legal frameworks — particularly the Cybersecurity Act — should be expanded to provide broader protection for critical infrastructure across public and private sectors. Greater institutional integration among relevant agencies and cybersecurity stakeholders would improve early detection of coordinated cyber and information operations.

Media and information literacy. Public resilience should be strengthened through Media and Information Literacy (MIL), particularly among youth and the elderly, evolving toward an integrated Media, Information, Digital, and Algorithm Literacy (MIDAL) framework that equips citizens to understand how digital platforms and algorithms shape information exposure and narrative formation.

Factchecking and debunking. Fact-checking organizations should rapidly verify and debunk misinformation while monitoring abnormal patterns in information flows, disrupting manipulated narratives before they become embedded in public discourse.

International cooperation. Thailand should expand partnerships with international actors and digital platforms to develop systems capable of identifying, flagging, and limiting coordinated disinformation campaigns.

Proactive strategic communication. Strategic communication should proactively shape narratives before hostile actors dominate the information environment, promoting balanced historical understanding, shared cultural heritage, and constructive public discourse that reduces inter-societal hostility.

Regarding limitations, Thailand–Cambodia antagonisms are historically entrenched, whereas this study's data collection was confined to the eight-month period of the 2025 clashes. Future research should examine the long-term cognitive impact of deeply rooted historical conflicts alongside ongoing internal political dynamics. Thailand's political climate — characterized by friction within the governing coalition and between civilian and military leadership — substantially hindered proactive responses, producing a reactive and disunited posture. Future policy development must also account for Thailand's particular political context, as measures strengthening cyber sovereignty inevitably engage tensions surrounding digital rights. Calibrating these measures carefully would enable Thailand to navigate operations more effectively and prevent hybrid threats from escalating into advanced cognitive warfare.

References

Agence France-Presse. (2025, December 24). *Cambodia slams Thai army for demolishing Hindu statue near border*. Retrieved January 30, 2026, from https://www.barrons.com/news/cambodia-slams-demolition-of-hindu-statue-by-thai-army-244b4fd9

Al Jazeera. (2025, December 11). *Cambodia says Thailand bombed casino hub on border, with no truce in sight.* Retrieved January 30, 2026, from https://www.aljazeera.com/news/2025/12/18/cambodia-says-thailand-bombs-casino-hub-on-border-with-no-truce-in-sight

Amarin TV. (2026, January 12). *Cambodian minister openly supports "Pheu Thai Party" (People's Party of Thailand), points to a way out for Thailand and Cambodia.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.amarintv.com/news/politic/535175/

Anadolu Agency. (2025, December 12). *Cambodia urges UN to deploy independent fact-finding mission amid conflict with Thailand.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/cambodia-urges-un-to-deploy-independent-fact-finding-mission-amid-conflict-with-thailand/3768998

Anti Fake News Center. (2025a, December 22). *Beware of fake news! Cambodia is accused of using AI to create false information.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.antifakenewscenter.com/คลังความรู้/ระวังภาพข่าวปลอม-กรณีกัมพูชาใช้-ai-สร้างข้อมูลเท็จ/

Anti Fake News Center. (2025b, December 26). *Cambodia used AI to create false information declaring the seizure of Ta Kwai Temple.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.antifakenewscenter.com/คลังความรู้/กัมพูชาใช้-ai-สร้างข้อมูลเท็จประกาศยึดปราสาทตาควาย/

Asia Times. (2025, December 13). *Thais bomb three Cambodian border casinos deemed military threats.* Retrieved January 30, 2026, from https://asiatimes.com/2025/12/thais-bomb-three-cambodian-border-casinos-deemed-military-threats/

Backes, O., & Swab, A. (2019). *Cognitive warfare: The Russian threat to election integrity in the Baltic States*. Cambridge, MA: Belfer Center for Science and International Affairs.

Bangkok Biz News. (2025a, June 14). *Hun Sen posted on Facebook urging Cambodian workers to return home before being expelled by Thai*

authorities. Retrieved January 20, 2026, from https://www.bangkokbiznews.com/world/1184877

Bangkok Biz News. (2025b, August 29). *Urgent! Constitutional Court rules 6:3 to remove Paetongtarn from her position as Prime Minister due to serious ethical violations.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.bangkokbiznews.com/politics/1196381

Bangkok Post. (2025, September 20). *Cambodia accused of using regional forum to discredit Thailand*. Retrieved January 20, 2026, from https://www.bangkokpost.com/thailand/general/3107924/cambodia-accused-of-using-regional-forum-to-discredit-thailand

Bhardwaj, A. (2025). Geopolitics 2025: *The year of great power hedging and contested regional orders.* Retrieved January 10, 2026, from https://www.faf.ae/home/2025/12/30/geopolitics-2025-the-year-of-great-power-hedging-and-contested-regional-orders

Bloomberg. (2025, December 18). *Thailand says Cambodia clash is also a war on scammers.* Retrieved January 30, 2026, from https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-12-18/thailand-says-cambodia-border-fight-is-also-a-war-on-scammers

Bolt, N. (2021). *Strategic communications and disinformation in the early 21st century* (RSC Policy Paper No. RSC_PP_12). San Domenico di Fiesole, Italy: Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

Borch, O. J., & Heier, T. (2025). *Preparing for hybrid threats to security: Collaborative preparedness and response*. Abingdon, UK: Taylor & Francis.

Cambodianess. (2025a, December 16). *Cambodia condemns Thai F-16 airstrikes as disproportionate use of force, demands immediate halt.* Retrieved January 30, 2026, from https://cambodianess.com/article/cambodia-condemns-thai-f-16-airstrikes-as-disproportionate-use-of-force-demands-immediate-halt

Cambodianess. (2025b, December 8). *Culture Ministry Condemns Thai Attack, Citing Damage to Conservation Efforts.* Retrieved January 30, 2026, from https://cambodianess.com/article/culture-ministry-condemns-thai-attack-citing-damage-to-conservation-efforts

Cambodgemag. (2025, August 18). *Cambodia & Thailand: The insidious information war in the border conflict.* Retrieved January 30, 2026, from https://www.cambodgemag.com/en/post/cambodia-thailand-the-insidious-information-war-in-the-border-conflict

Channel 7 News. (2025, August 4). *Countering Cambodia's claims, the commander of the 2nd Army Region revealed that Thai soldiers occupied Chong An Ma before the ceasefire agreement*. Retrieved January 20, 2026, from https://news.ch7.com/detail/818997

Cheang, S., & Saksornchai, J. (2025, June 26). *Cambodia ex-leader Hun Sen and Thailand's prime minister make separate visits to tense border areas.* Retrieved January 30, 2026, from https://apnews.com/article/cambodia-thailand-border-visits-hun-sen-7f2d552cc904f80fc0e88935413dcaf9

Chutintaranond, T., & Yurayong, C. (2026). *'Don't Thai to me': A critical discourse and linguistic analysis of border crisis in the Cambodia–Thailand armed conflict.* Retrieved April 27, 2026, from doi:10.1177/17506352261428390

Claverie, B., & Du Cluzel, F. (2022). "Cognitive warfare": The advent of the concept of "cognitics" in the field of warfare. In *Cognitive warfare: The future of cognitive dominance* (pp. 2-1–2-10). Norfolk, VA: NATO Allied Command Transformation.

Courter, I. J. (2024, August 2). US military doctrine treats information and influence as the same thing—and that's a problem. Retrieved January 8, 2026, from https://mwi.westpoint.edu/us-military-

doctrine-treats-information-and-influence-as-the-same-thing-and-thats-a-problem/

Daily News. (2025, November 19*). 'Sihasak' prepares to explain the 'Thailand-Cambodia' issue to the international community at a forum in Belgium.* Retrieved January 10, 2026, from https://www.dailynews.co.th/news/5316002/

Deppe, C., & Schaal, G. S. (2024). *Cognitive warfare: A conceptual analysis of the NATO ACT cognitive warfare exploratory concept. Frontiers in Big Data, 7, Article 1452129*. Retrieved February 23, 2026, from doi:10.3389/fdata.2024.1452129

Disa. (2025, August 10). *Cyber warfare in the Thai-Cambodian border conflict: The weaponization of information.* Retrieved January 23, 2026, from https://disa.org/cyber-warfare-in-the-thai-cambodian-border-conflict-the-weaponization-of-information/

Europol. (2025). *European Union serious and organised crime threat assessment: The changing DNA of serious and organised crime (EU-SOCTA 2025)*. Retrieved January 23, 2026, from doi:10.2813/0758057

Fenstermacher, L., Uzcha, D., Larson, K., Vitiello, C., & Shellman, S. (2023). New perspectives on cognitive warfare. In *Signal processing, sensor/information fusion, and target recognition XXXII* (Vol. 12547, pp. 172–187). Bellingham, WA: SPIE. doi:10.1117/12.2666777

Ford, A. (2025). *Disinformation and cognitive warfare*. Retrieved January 10, 2026, from https://static1.squarespace.com/static/5b7ea2794cde7a79e7c0058 2/t/67cf0e1db064512e327bdaa1/1741622813495/apo-nid329632.pdf

Gergelewicz, T. (2024). *Countering disinformation concept for building social resilience in times of cognitive warfare.* Retrieved January 8, 2026, from doi:10.37055/pno/200300

Gîndilă, F. M. (2024). *Manipulating perceptions and behavior through cognitive warfare in the digital age.* In Proceedings of the International Scientific Conference Strategies XXI (pp. 73–78). Bucharest, Romania: Carol I National Defence University Publishing House.

Goldfein, D. L. (2017). *2017 Air, space, and cyber symposium*. Retrieved February 23, 2026, from

http://www.af.mil/Portals/1/documents/csaf/CSAF_AFA_2017%20Air_Space_and_Cyber_Symposium.pdf

Group IB. (2025, July–August). *Hacktivist at war: The Cambodia-Thailand cyber escalation July–August 2025*. Retrieved January 20, 2026, from https://www.group-ib.com/resources/research-hub/hacktivist-at-war-july-august-2025/

Guzman, C. (2025, August 29). *Thai court removes prime minister—again.* Retrieved January 30, 2026, from https://time.com/7313316/thailand-paetongtarn-shinawatra-prime-minister-removed-constitutional-court-verdict-pheu-thai/

Harmon-Jones, E., Harmon-Jones, C., & Levy, N. (2020). *Novel modes of dissonance reduction: Justification of support for Donald Trump*. Retrieved January 30, 2026, from https://www.researchgate.net/publication/346008129_Novel_Modes_of_Dissonance_Reduction_Justification_of_Support_for_Donald_Trump

Henschke, A. (2024). *Cognitive warfare: Grey matters in contemporary political conflict*. New York: Routledge.

Hung, T., & Hung, T. (2022). *How China's cognitive warfare works: A frontline perspective of Taiwan's anti-disinformation wars.* Retrieved January 30, 2026, from doi:10.1093/jogss/ogac016

Hyma, R., Thanasin, P., & Kry, S. (2026). *New trenches of battle: Cambodian–Thai culture clashes in the digital age of nationalism.* Retrieved February 23, 2026, from doi:10.1177/17506352251415291

Institute for Economics & Peace. (2022). *The Ukraine Russia crisis: Terrorism briefing. The unfolding cyberwar in Ukraine* (IEP Briefing Series 4). Sydney, Australia: Author.

ISEAS. (2025, November 3). *Digital influence and controversies: The role of KOLs and social media in the Thailand-Cambodia dispute* (ISEAS Perspective 2025/82). Singapore: ISEAS–Yusof Ishak Institute.

Khmer Times. (2025, November 26). *Economist exhorts global community to stop buying Thai products.* Retrieved January 30, 2026, from https://www.khmertimeskh.com/501796102/economist-exhorts-global-community-to-stop-buying-thai-products

Kampuchea Thmey Daily. (2025, August 18). *Avoid Bangkok, Fly Direct: Cambodia Urges Safer Routes as Transit Risks Mount.* Retrieved

January 30, 2026, from https://www.kampucheathmey.com/kpt-english/1039806?

Karami, A., & Dastenaei, A. M. (2024). *The European Union's approach to cognitive warfare's command and control*. Retrieved February 23, 2026, from doi:10.52783/jes.7939

Kiripost. (2025, December 17). *Call For Military to be Equipped with Modern Warfare Skills As Military Draft Looms.* Retrieved January 20, 2026, from https://kiripost.com/stories/call-for-military-to-be-equipped-with-modern-warfare-skills-as-military-draft-looms

Lacourt, A. (2024). *Media literacy and the empowerment of users*. Retrieved January 22, 2026, from https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/-/new-report-media-literacy-and-the-empowerment-of-users

Larson, E. V., Darilek, R. E., Gibran, D., Nichiporuk, B., Richardson, A., Schwartz, L. H., & Thurston, C. Q. (2009). *Foundations of effective influence operations: A framework for enhancing army capabilities*. Retrieved January 18, 2026, from https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA503375.pdf

Linakanit, J., & Tanawarit, T. (2025). Enhancing cybersecurity capacity: Thailand's challenges and responses in the context of hybrid warfare. *Arts of Management Journal*, *9*(4), 1–23.

Llewellyn, C., Cram, L., Favero, A., & Hill, R. L. (2018). Russian troll hunting in a Brexit Twitter archive. In *Proceedings of the 18th ACM/IEEE on Joint Conference on Digital Libraries* (pp. 361–362). New York: ACM.

Manager. (2025, July 30). *Cambodia is twisting the truth again! They accused Thailand in the Inter-Parliamentary Union of violating the ceasefire and using chemical weapons, injuring Cambodians. "Van Nor" retaliated with condemnation and a statement to the world.* Retrieved January 20, 2026, from https://mgronline.com/politics/detail/9680000071947

Meghraoui, L., & Belkhamza, Z. (2025). *Cognitive warfare and cybersecurity: Strategic implications for global security.* In Proceedings of the 19th International Conference on Cyber Warfare and Security. Reading, UK: Academic Conferences and Publishing International.

Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand. (2025a, July 24). *Statement on Thailand-Cambodia situation*. Retrieved January 20,

2026, from https://www.mfa.go.th/en/content/statement-on-th-cam-situ-24-jul-25-eng

Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand. (2025b, September 17). *Statement on the incursion and protest by Cambodian nationals in Ban Nong Ya Kaew, Khok Sung district, Sa Kaeo province*. Retrieved January 20, 2026, from https://mfa.go.th/en/content/statement-091725-en?cate=5d5bcb4e15e39c306000683e

Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand. (2025c, December 10). *Summary of the press briefing on the developments of the Thailand–Cambodia border situation on 10 December 2025*. Retrieved January 20, 2026, from https://www.mfa.go.th/en/content/press-briefing-10dec25

Money and Banking. (2025, July 28). Cambodian call center gangs have turned to information operations (IO) warfare, attacking Thailand with over 500 million attacks per day. *Money and Banking*. Retrieved January 10, 2026, from https://moneyandbanking.co.th/2025/187048/

Naewna. (2026, July 26). The Thai representative's statement to the UNSC reads: "Thailand is committed to peace, but Cambodia attacks

indiscriminately. We must defend ourselves.". Retrieved January 10, 2026, from https://www.naewna.com/politic/902231

Naewna. (2025, October 21). Cambodians are deceiving themselves! They're using information operations (IO) to spread misinformation, claiming the Cambodian army is ranked 6th strongest in the world. *Naewna.* Retrieved January 10, 2026, from https://www.naewna.com/likesara/922627

NATO Allied Command Transformation. (2024, July 3). *Allied Command Transformation develops the cognitive warfare concept to combat disinformation and defend against "cognitive warfare."* Retrieved January 8, 2026, from https://www.act.nato.int/article/cogwar-concept/

NATO Strategic Communications Centre of Excellence. (2022). *Baltic elves: Citizen-driven responses to Russian disinformation*. Retrieved January 8, 2026, from https://stratcomcoe.org/publications/download/RUS-Info-Influence-Operations-in-Nordic-Baltic-DIGITAL-V2.pdf

NT cyfence. (2025, June 11). *Surup hetkan kan chomti thang saiber chak khaempein "OptThailand" [Summary of cyberattack incidents from the "OptThailand" campaign] [Thai-language article].* Retrieved

January 20, 2026, from https://www.cyfence.com/article/attack-optthailand-2025/

One News. (2025, October 13). *Documentary about the 511 Cambodian refugees fleeing for their lives at the camp premieres* [Video]. Retrieved January 20, 2026, from https://www.youtube.com/watch?v=EhT9J-cC2BI

Pastor, A. (2025). *Cognitive warfare: The weaponisation of the science of brain and behaviour*. Retrieved January 8, 2026, from https://hal.science/hal-04420986v2

PPTV Online. (2025, June 18). *Hun Sen admits to having a full 17-minute audio clip of his conversation with Prime Minister Yingluck Shinawatra, with 9 minutes leaked.* Retrieved January 10, 2026, from https://www.pptvhd36.com/news/ต่างประเทศ/250931

Prachathai. (2025, July 11). *Thai military overreach in the Thai-Cambodian conflict: a chronology.* Retrieved January 10, 2026, from https://prachataienglish.com/node/11464

Pripoae-Şerbănescu, C. (2023). Cognitive warfare – Beyond dominance, manoeuvres and information – The battle for the imagined future. *Romanian Military Thinking*, *2023*(4), 258–279.

Post Today. (2025, July 27). *Cambodia's IO cyberattacks target Nation Group media over 200 million times.* Retrieved January 10, 2026, from https://www.posttoday.com/general-news/727843

Public Relations Department. (2025a, November 24). *Inspection report of the ASEAN Observer Team–Thailand on recent landmine incident* [Press release]. Bangkok, Thailand: Government Public Relations Department, Kingdom of Thailand.

Public Relations Department. (2025b, September 28). *Foreign Minister Sihasak Phuangketkeow speaks about Thai-Cambodian border situation*. Bangkok, Thailand: Government Public Relations Department, Ministry of Foreign Affairs of Thailand.

Public Relations Department. (2025c, July 27). *Summary of press briefing on the Thailand-Cambodia border situation on 27 July 2025*. Bangkok, Thailand: Government Public Relations Department, Ministry of Foreign Affairs of Thailand.

Radware. (2026, June 16). *Cyber Escalation in Southeast Asia: AnonSecKh Targets Thailand*. Retrieved January 10, 2026, from https://www.radware.com/security/threat-advisories-and-attack-reports/cyber-escalation-in-southeast-asia-anonseckh-targets-thailand

Rahma, A. A. N., Fitri, S., & Usman, F. A. (2026). Inclusive Governance Under Fire: Assessing the Breakdown of Border Management Between Thailand and Cambodia in 2023-2025. *PROIROFONIC*, *1*(1), 109-117.

Reding, D. F., & Wells, B. (2022). Cognitive warfare: NATO, COVID-19 and the impact of emerging and disruptive technologies. In R. Gill & R. Goolsby (Eds.), *COVID-19 disinformation: A multi-national, whole of society perspective*. New York: Springer.

Regan, M., & Sari, A. (Eds.). (2024). *Hybrid threats and grey zone conflict: The challenge to liberal democracies*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Reichborn-Kjennerud, E., & Cullen, P. (2022). *What is hybrid warfare?* Oslo, Norway: Norwegian Institute for International Affairs (NUPI).

Rekawek, K., Lanchès, J., & Zotova, M. (2025, September). *Russia's crime–terror nexus: Criminality as a tool of hybrid warfare in Europe*. Retrieved January 10, 2026, from https://icct.nl/publication/russias-crime-terror-nexus-criminality-tool-hybrid-warfare

Reuter, C., Lee Hughes, A., & Buntain, C. (2024). Combating information warfare: State and trends in user-centred countermeasures against

fake news and misinformation. *Behaviour & Information Technology*, *44*(1), 1–14.

Reuters. (2026a, February 5). *Cambodia asks France to provide historical evidence to help settle Thai border dispute*. Retrieved February 23, 2026, from https://www.reuters.com/world/asia-pacific/cambodian-pm-says-thailand-occupying-territory-after-trump-brokered-ceasefire-2026-02-18/

Reuters. (2026b, February 18). *Exclusive: Cambodian PM says Thailand is occupying territory after Trump-brokered ceasefire.* Retrieved February 23, 2026, from https://www.reuters.com/world/asia-pacific/cambodian-pm-says-thailand-occupying-territory-after-trump-brokered-ceasefire-2026-02-18/

Royal Thai Navy. (2025, December 16). *In short! Cambodia has hired US lobbyists* [Facebook post]. Retrieved January 10, 2026, from https://www.facebook.com/RoyalThaiNavyFanpage/posts/สรุปจบที่เดียว-กัมพูชาจ้างล็อบบี้ยิสต์สหรัฐฯเอกสารว่อนเน็ตคือของจริงหรือแค่ข่าวล/1347308897431423/

Santos, C. P. (2025). Cognitive warfare: The mind as a battlefield. *Eksplorium: Buletin Pusat Teknologi Bahan Galian Nuklir*, *46*(1), 1243–1270.

Schmidle, R. (2026). Understanding cognitive warfare: Beyond information. *PRISM*, *11*(2), 46–63.

SE, S. (2025, June 18). *Cambodian government musters support from huge crowds in Thai border row*. Retrieved January 30, 2026, from https://www.japantimes.co.jp/news/2025/06/18/asia-pacific/politics/cambodia-support-thai-border/)

Seniutienė, D., & Paulauskytė, L. (2024). Response to hybrid threats: Policies, concepts and strategic approaches. *Public Security and Public Order*, *36*, 195–202.

Siamrath. (2025, November 9). *Arrest warrants have been issued for Lee Yong-phat and five others on charges of conspiracy and money laundering, following strong evidence linking them to a scammer operation after cyber police and the Anti-Money Laundering Office (AMLO) conducted searches at 36 locations.* Retrieved January 10, 2026, from https://siamrath.co.th/quality-of-life/crime/109220

Singer, P. W., & Brooking, E. T. (2018). *LikeWar: The weaponization of social media*. Boston: Eamon Dolan Books.

Sophalkalyan, J. (2025, August 9). *Why Cambodia is losing the information war with Thailand.* Retrieved January 30, 2026, from

https://thediplomat.com/2025/08/why-cambodia-is-losing-the-information-war-with-thailand/

Strangio, S. (2026, June 3). *Cambodia Says It Will Take Thai Border Dispute to International Court.* Retrieved January 20, 2026, from https://thediplomat.com/2025/06/cambodia-says-it-will-take-thai-border-dispute-to-international-court/

Strangio, S. (2025, June 19). *Thai government rocked by withdrawal of major coalition party.* Retrieved January 30, 2026, from https://thediplomat.com/2025/06/thai-government-rocked-by-withdrawal-of-major-coalition-party/

Takagi, K. (2022, July 22). *The future of China's cognitive warfare: Lessons from the war in Ukraine.* Retrieved January 20, 2026, from https://warontherocks.com/2022/07/the-future-of-chinas-cognitive-warfare-lessons-from-the-war-in-ukraine/

Tandon, B. (2023). State crime: Exploring the nexus between power, politics and organized criminal networks. *Law & Political Review*, *8*, 192–204.

Thai Government Spokesman Office. (2025, August 1). *Responding to Cambodia's 4 false accusations* [Facebook post]. Retrieved

January 20, 2026, from https://www.facebook.com/ThaigovSpokesman/posts/1180846584078071/

Thai PBS. (2025a, June 27). *Hun Sen threatens to expose Thaksin for lese majeste.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.thaipbs.or.th/news/content/353651

Thai PBS. (2025b, July 23). *Bhumtham orders strong reinstatement of Thai ambassador and expulsion of Cambodian ambassador over Chong Anma bombing.* Retrieved January 10, 2026, from https://www.thaipbs.or.th/news/content/354575

Thairath. (2025a, June 10). *Arrest warrants issued for Cambodian hackers accused of attacking Thai government websites in retaliation for the ongoing Thai-Cambodian border situation.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.thairath.co.th/news/local/2863615

Thairath. (2025b, December 24). *Cambodia Warns Citizens to Stop Sharing Distorted Content from Thailand.* Retrieved January 20, 2026, from https://en.thairath.co.th/news/foreign/2903821

Thairath. (2025c, October 15). *Hun Sen issues a strong warning! Threatens to crack down on gambling websites targeting Thai politicians if*

border crossings are not reopened. Retrieved January 20, 2026, from https://www.thairath.co.th/video/channel/thairath_news/thairath-news-show/1169995

Thairath. (2025d, December 17). *Meet the top US lobbyists who are helping gain a strategic advantage through communication*. Retrieved January 20, 2026, from https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2902564

Thairath, 2025e, December 10). *The Royal Thai Army announces, "Operation Century," honoring the brave soldiers who sacrificed their lives to protect Thailand.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.thairath.co.th/news/local/2901012

Thairath. (2025f, July 28). *24-hour monitoring: Cambodian hackers launch over 500 million DDoS attacks.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.thairath.co.th/lifestyle/tech/2873293

The Better. (2025a, July 8). *An arrest warrant has been issued for "Kok An," a close associate of "Hun Sen," in connection with a call center scam. Cyber police raided 19 locations across three provinces. The* Retrieved January 30, 2026, from https://www.thebetter.co.th/news/news/32364

The Better. (2025b, July 23). *"Bhumtham" orders recall of Thai ambassador and downgrades relations with Cambodia after Thai soldier's leg is amputated by landmine.* Retrieved January 30, 2026, from https://www.thebetter.co.th/news/news/33099

The Guardian. (2025, October 17). *'Wailing ghosts through loudspeakers': Cambodia accuses Thailand of psychological warfare along border.* Retrieved January 30, 2026, from https://www.theguardian.com/world/2025/oct/17/cambodia-accuses-thailand-psychological-warfare-border

The Nation. (2025a, June 13). *Cambodia to stop importing electricity and internet from Thailand.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.nationthailand.com/news/general/40051184

The Nation. (2025b, December 16*). "Don Benton", a "Trump ally" lobbying for "US backing for Cambodia".* Retrieved January 20, 2026, from https://www.nationthailand.com/news/general/40059862

The Nation. (2025c, July 27). *Nation Group hit by 200 million cyberattacks in Cambodian IO campaign.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.nationthailand.com/blogs/news/asean/40053189

The States Times. (2025, September 15). *The BBC has faced heavy criticism after releasing the documentary "The Dark Side of Thailand," raising suspicions of distortion, devaluation of Thailand, and links to illicit businesses in Cambodia.* Retrieved January 30, 2026, from https://thestatestimes.com/post/2025091503

TNN. (2025, August 2). *"Information Operation" by Cambodia attacks Thai social media* [Video]. Retrieved January 20, 2026, from https://www.youtube.com/watch?v=7mtMulVApOw

Tsikhelashvili, N. (2022, May 6). Influence of cognitive warfare on national will to fight. Retrieved January 8, 2026, from https://www.thedefencehorizon.org/post/influence-of-cognitive-warfare-on-national-will-to-fight

Ventre, D. (2012). *Information warfare*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Weber, N. A. (2025, June 25). *Technology, apathy, and proximity: The holy trinity of hybrid warfare.* Retrieved January 8, 2026, from https://www.geopoliticalmonitor.com/technology-apathy-and-proximity-the-holy-trinity-of-hybrid-warfare/

Wongcha-um, P. & Thepgumpanat, P. (2025, June 18). *Bhumjaithai party exits Thailand's coalition government.* Retrieved January 20, 2026, from https://www.reuters.com/world/asia-pacific/bhumjaithai-party-exits-thailands-coalition-government-2025-06-18/

Zhang, L. (2020). *How to counter China's disinformation campaign in Taiwan.* Retrieved January 8, 2026, from https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/SO-20/Zhang-Disinformation-Campaign-1.pdf

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ประสิทธิภาพและการยอมรับระบบติดตามงานซ่อมผ่านเว็บแอป ในหน่วยงานกองสรรพาวุธเบากองพลทหารราบที่ 4

Efficiency and acceptance of a Repair Tracking System via Web App in the Ordnance Company, 4th Infantry Division

อิษฎา นามมณฑา[1] & อุดมโชค อาษาวิมลกิจ[2]

Issada Nammontha[1] & Udomchoke Asawimalkit[2]

Corresponding author: issadanath@gmail.com

Received:16/04/69 Revised: 04/05/69 Accepted: 05/05/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ผลของการนำเว็บแอปพลิเคชัน มาใช้จัดการข้อมูลการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ต่อการยกระดับประสิทธิภาพการกำกับดูแลและการตัดสินใจ 2) ประเมินระดับการยอมรับเทคโนโลยีและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้งานของกำลังพล และ 3) เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน การศึกษา ใช้ระเบียบ วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เก็บข้อมูลเชิง ปริมาณ ด้วยแบบ สอบถามก่อนและหลังการใช้งานระบบจากกำลังพล จำนวน 50 นาย ซึ่งเป็นกำลังพลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับงานซ่อมบำรุง และข้อมูล

---

[1]นักศึกษาปริญญาโทคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[2]คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1]Master of Public Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

[2]Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บังคับบัญชาจำนวน 5 นาย ผลการวิจัยพบว่า ระบบสารสนเทศสามารถยกระดับประสิทธิภาพการทำงานจากระดับ "ควรปรับปรุง" ($\bar{O}$ = 2.23, SD=0.81) ไปสู่ระดับ "ดีมาก" ($\bar{O}$= 4.63, SD=0.42) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t = 16.38, p<.001) โดยด้านการกำกับดูแลมีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด กำลังพลมีระดับการยอมรับโดยรวมอยู่ในระดับ "เห็นด้วยอย่างมาก" ($\bar{O}$= 4.37, SD=0.55) ทั้งนี้กำลังพลที่มีอายุราชการมากกว่า 20 ปี มีคะแนนการรับรู้ความง่ายต่ำกว่ากลุ่มอื่น ข้อเสนอแนะ จากการวิจัยคือ กองทัพควรปรับปรุงระเบียบให้รองรับการทำงานแบบดิจิทัล พัฒนาระบบ พี่เลี้ยง ด้านเทคโนโลยี และบูรณาการหลักธรรมาภิบาลข้อมูลเพื่อความยั่งยืน

คำสำคัญ: การยอมรับเทคโนโลยี; การบริหารปกครองสาธารณะแนวใหม่; ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ; รัฐบาลดิจิทัล; งานซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์

Abstract

This research aims to: 1) analyze the effects of implementing a web application for military equipment maintenance data management on enhancing supervision and decision-making efficiency; 2) assess the level of technology acceptance and factors influencing system usage among personnel; and 3) propose guidelines for applying information technology to increase operational efficiency. The study employed a Mixed Methods Research design. Quantitative data were collected using pre- and post-implementation questionnaires from 50 military personnel, representing the

entire workforce involved in maintenance operations. Qualitative data were gathered through in-depth interviews with 5 commanding officers. The results revealed that the information system significantly elevated operational efficiency from a "Needs Improvement" level ($\bar{O}$ = 2.23, *SD* = 0.81) to an "Excellent" level ($\bar{O}$ = 4.63, *SD* = 0.42) at a statistical significance level of $p < .001$ (t = 16.38), with the supervision aspect demonstrating the highest level of improvement. Overall, the personnel demonstrated a technology acceptance level of "Strongly Agree" ($\bar{O}$ = 4.37, *SD* = 0.55). However, personnel with over 20 years of service scored lower in perceived ease of use compared to other groups. The research recommends that the armed forces should revise regulations to accommodate digital workflows, develop a technology mentoring system, and integrate data governance principles for sustainability.

Keywords: Technology Acceptance; New Public Governance; Management Information System; Digital Government; Military Equipment Maintenance

บทนำ

ประเทศไทยได้กำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยมีเป้าหมายในการยกระดับขีดความสามารถของประเทศ และผลักดันการเปลี่ยนผ่านระบบราชการไปสู่ "รัฐบาลดิจิทัล" (Digital Government) การเปลี่ยนผ่านนี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่การนำเอาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์หรือซอฟต์แวร์สำเร็จรูปเข้ามาใช้ในหน่วยงาน แต่เป็นการปฏิรูปกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อขับเคลื่อนการบริหารงานราชการ นอกจากนี้ สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ได้กำหนดและผลักดันกรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานรัฐกำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ข้อมูลของภาครัฐมีความถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน รักษาความลับและสิทธิส่วนบุคคล สามารถเชื่อมโยงบูรณาการข้ามหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มั่นคง และปลอดภัย (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566)

หน่วยงานด้านความมั่นคงถือเป็นกลไกหลักในการรักษาอธิปไตย เสถียรภาพ และความสงบเรียบร้อยของชาติ กองบัญชาการกองทัพไทยและกองทัพบกได้ให้ความสำคัญและขับเคลื่อนนโยบายที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูประบบราชการ โดยกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนากองทัพให้ก้าวสู่ความเป็น "กองทัพดิจิทัล" ผ่านการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ (วรพจน์ ศรีเพ็ง และณัฐชัย นิ่มนวล, 2568) การพัฒนาทางทหารและเทคโนโลยีสารสนเทศที่รวดเร็ว ทำให้กองทัพต้องนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับการบัญชาการและการ

ควบคุม ให้การปฏิบัติทุกมิติมีความรวดเร็ว แม่นยำ ทันต่อสถานการณ์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด งานด้านการส่งกำลังบำรุงและการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ส่งผลโดยตรงต่อระดับความพร้อมรบ และศักยภาพในการปฏิบัติภารกิจของหน่วยทหารทุกระดับ การบริหารจัดการข้อมูลยุทโธปกรณ์ที่แม่นยำ รวดเร็ว และสามารถตรวจสอบสถานะได้ตลอดเวลา จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ปฏิบัติการทางทหารประสบความสำเร็จ แต่ยังคงมีความท้าทายในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร จากการเก็บข้อมูลไว้เฉพาะส่วนแบบไซโล ไปสู่การทำงานแบบบูรณาการข้อมูลร่วมกันบนแพลตฟอร์มดิจิทัล (กิตติพงษ์ พันธุ์ทอง และธีระ สาธุพันธ์, 2565)

เมื่อพิจารณาปัญหาของกองสรรพาวุธเบา กองพลทหารราบที่ 4 ซึ่งเป็นหน่วยสนับสนุนโดยตรงที่มีภารกิจหลักคือการส่งกำลังและซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ให้แก่หน่วยกำลังรบในพื้นที่รับผิดชอบที่กว้างขวาง พบว่า กระบวนการบริหารจัดการข้อมูลการซ่อมบำรุงในอดีตนั้นเป็นการพึ่งพาระบบเอกสารกระดาษ หรือพึ่งพาฐานข้อมูลออฟไลน์ที่ขาดการเชื่อมโยง การทำงานในลักษณะนี้ก่อให้เกิดปัญหาความล่าช้าในการส่งต่อข้อมูลระหว่างหน่วยซ่อมและหน่วยใช้ ข้อผิดพลาดจากการบันทึกข้อมูลซ้ำซ้อน ความยุ่งยากในการสืบค้นประวัติการซ่อมบำรุงย้อนหลัง และความเสี่ยงต่อการสูญหายของข้อมูลสำคัญเมื่อมีการผลัดเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความรวดเร็วและความแม่นยำในการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ของผู้บังคับบัญชา ทำให้การจัดสรรทรัพยากร การเบิกจ่ายอะไหล่ และการวางแผน ไม่เกิดความคุ้มค่าและประสิทธิภาพสูงสุดตามหลักการบริหารทรัพยากรภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงพัฒนา

นวัตกรรม "ระบบติดตามงานซ่อมผ่านเว็บแอปพลิเคชัน" เข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการทำงานของกองสรรพาวุธเบา กองพลทหารราบที่ 4 ซึ่งถือเป็นการแปลงนโยบายรัฐบาลดิจิทัลไปสู่การปฏิบัติจริง ระบบสารสนเทศดังกล่าวถูกออกแบบมาเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของกระดาษ สร้างศูนย์กลางข้อมูล ที่ผู้บังคับบัญชาและเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงและตรวจสอบสถานะการซ่อมบำรุง ความคืบหน้าของงาน และปัญหาข้อขัดข้องได้แบบเรียลไทม์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลดิจิทัลที่เน้นความโปร่งใส การตรวจสอบได้และการมีส่วนร่วม (มุจจรินทร์ ทัศดรกุลพัฒน์, 2568) แต่การศึกษาวิจัยเชิงวิชาการด้านการเปลี่ยนผ่านสู่ภาครัฐดิจิทัล ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของโครงการไอทีภาครัฐไม่ได้ขึ้นอยู่กับความล้ำสมัยของเทคโนโลยีหรือความสมบูรณ์ทางวิศวกรรมซอฟต์แวร์ แต่ต้องอาศัยปัจจัยอีกหลายมิติ ได้แก่ การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง การวางแผนกลยุทธ์ขององค์กรที่ชัดเจน การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ และปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ ความพร้อมของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานทั้งในด้านทักษะความสามารถ และทัศนคติที่พร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง (ปิยาภรณ์ สุจริตธนันท์, 2563)

ในองค์กรทหารซึ่งมีลักษณะทางวัฒนธรรมเฉพาะ มีโครงสร้างสายการบังคับบัญชาที่เคร่งครัดแบบบนลงล่าง และมีองค์ประกอบของบุคลากรที่มีความแตกต่างทางเจเนอเรชันสูง มักจะต้องเจอกับแรงต้านและความท้าทายในการยอมรับเทคโนโลยีที่สูง โดยเฉพาะกลุ่มกำลังพล Generation X ซึ่งเป็นกลุ่มคนช่วงวัยที่เป็นกำลังหลัก การศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศของกำลังพลกลุ่มนี้ พบว่าพวกเขาไม่ได้ต่อต้านนวัตกรรมและมีความพร้อมที่จะเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ แต่มี

เงื่อนไขสำคัญคือ การยอมรับนั้นต้องมีปัจจัยแรงจูงใจที่สมเหตุสมผลและชัดเจน เทคโนโลยีนั้นต้องแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ในเชิงประจักษ์ว่าสามารถช่วยลดภาระงาน ทำให้การปฏิบัติงานมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ระบบสารสนเทศจะต้องถูกออกแบบมาให้ไม่มีความซับซ้อน ใช้งานง่าย สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง และที่สำคัญที่สุดคือ ต้องมีนโยบายและการสื่อสารส่งเสริมด้านเทคโนโลยีจากหน่วยเหนือที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการละทิ้งกระบวนการทำงานแบบเดิม (ณัฐสุดา เฉื่อยฉ่ำ, 2565) หากผู้พัฒนาระบบและผู้บริหารระดับนโยบายปราศจากความเข้าใจในมิติความซับซ้อนทางพฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์กร นวัตกรรมเทคโนโลยีที่นำมาใช้งาน ย่อมมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกปฏิเสธ สร้างความรู้สึกเป็นภาระ หรือถูกใช้งานไม่เต็มศักยภาพ นำไปสู่ความสูญเปล่า

ด้วยเหตุผลและความสำคัญที่กล่าวมา ประกอบกับการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่า งานวิจัยในบริบทองค์กรทหารไทยยังขาดการศึกษาที่วิเคราะห์ด้วยกรอบทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) และแนวคิดการบริหารปกครองสาธารณะแนวใหม่ (NPG) ร่วมกัน อีกทั้งยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาเจาะลึกในระดับหน่วยปฏิบัติการอย่างกองสรรพาวุธเบา (ณัฐสุดา เฉื่อยฉ่ำ, 2565; ปิยาภรณ์ สุจริตธนันท์, 2563) การติดตามและประเมินผลโครงการระบบติดตามงานซ่อมผ่านเว็บแอปพลิเคชันนี้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการศึกษาผ่านกรอบวิเคราะห์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ โดยไม่จำกัดขอบเขตแค่การวัดประสิทธิภาพของซอฟต์แวร์ในทางวิศวกรรมคอมพิวเตอร์เท่านั้น บทความวิจัยฉบับนี้จึงมีความมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์การนำเทคโนโลยีมาใช้ ผ่านทฤษฎีการ

บริหารปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance) และแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model) เพื่อให้ครอบคลุมการประเมินผลทั้งในมิติด้านการยกระดับประสิทธิภาพการทำงาน การสนับสนุนการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ และมิติด้านจิตวิทยาพฤติกรรมองค์การ องค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะถูกนำไปสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติ พัฒนาขีดความสามารถของกำลังพล ยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน และใช้เป็นต้นแบบในการขยายผลระบบสารสนเทศ เพื่อให้องค์กรก้าวสู่ความเป็นกองทัพดิจิทัลที่มีสมรรถนะสูง สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และการเป็นรัฐบาลอัจฉริยะ (Smart Government) ของประเทศไทยอย่างยั่งยืน (กรวิชญ์ บุญมี, 2566; วรพจน์ ศรีเพ็ง และณัฐชัย นิ่มนวล, 2568)

คำถามงานวิจัย

1. การนำเว็บแอปมาใช้เพื่อบริหารจัดการข้อมูลการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ช่วยยกระดับขีดความสามารถในการกำกับดูแล การตัดสินใจ และการบริหารจัดการองค์ความรู้ของผู้บังคับบัญชาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้อย่างไร
2. เจ้าหน้าที่และผู้บังคับบัญชามีระดับการยอมรับการใช้ระบบนี้มากน้อยเพียงใด และปัจจัยใดมีอิทธิพลต่อการยอมรับ
3. หน่วยงานควรมีแนวทางในการปรับปรุงระเบียบและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างไร เพื่อยกระดับระบบการส่งกำลังบำรุงให้สอดคล้องกับนโยบายกองทัพดิจิทัลอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.เพื่อวิเคราะห์ผลของการนำเว็บแอปพลิเคชันมาใช้บริหารจัดการข้อมูลการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ต่อการยกระดับประสิทธิภาพการกำกับดูแลและการตัดสินใจ

2.เพื่อประเมินระดับการยอมรับเทคโนโลยีและปัจจัยด้านบุคคล องค์กร และกระบวนการ ที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับระบบของเจ้าหน้าที่และผู้บังคับบัญชา

3.เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการส่งกำลังบำรุงในหน่วยงานทหาร

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยนี้อาศัยการสังเคราะห์องค์ความรู้จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ ระเบียบการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ แนวคิดการบริหารปกครองสาธารณะแนวใหม่ ทฤษฎีระบบ และการออกแบบทฤษฎีระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ และทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี

ระเบียบการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์

การซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ในบริบททางทหาร หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่มุ่งรักษายุทโธปกรณ์ ให้อยู่ในสภาพใช้การได้ หรือทำให้ยุทโธปกรณ์ที่ชำรุดกลับมาใช้การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระเบียบ กองทัพบก แบ่งระดับการซ่อมบำรุงเป็น 4 ประเภท 5 ขั้น ได้แก่ การซ่อมบำรุงประจำหน่วย (ขั้นที่ 1-2) ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของพลประจำยุทโธปกรณ์และช่างประจำหน่วย การซ่อมบำรุงสนับสนุนโดยตรง (ขั้นที่ 3) ดำเนินการโดยหน่วยสนับสนุนโดยตรง เช่น กอง

สรรพาวุธเบา การซ่อมบำรุงสนับสนุนทั่วไป (ขั้นที่ 4) และการซ่อมบำรุงระดับคลัง (ขั้นที่ 5) เป็นการซ่อมใหญ่โดยกรมฝ่ายยุทธบริการ การนำเทคโนโลยี สารสนเทศมาช่วยบริหารจัดการต้องสอดคล้องกับระเบียบขั้นตอนอย่างเคร่งครัด เพื่อลดความซ้ำซ้อน ของงานเอกสารเพิ่มความรวดเร็วในการเบิกจ่ายอะไหล่ และตอบสนองต่อความต้องการทางยุทธการ ภายใต้งบประมาณที่มีอยู่ (กรมส่งกำลังบำรุงทหารบก, 2524; กองทัพบก, 2565)

การบริหารปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG)

แนวคิด NPG มองว่าภาครัฐต้องทำหน้าที่เป็น "นักสร้างเครือข่าย" เพื่อสร้างคุณค่าสาธารณะร่วมกัน โดยเน้นการเปลี่ยนผ่านจากการทำงานแบบแยกส่วนหรือ "ไซโล" ไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือบนพื้นฐานของความไว้วางใจ ในบริบทของกองทัพ การเก็บข้อมูลไว้เฉพาะส่วนงาน ทำให้ฝ่ายส่งกำลังบำรุงไม่ทราบสถานะจริงของหน่วยรบ ส่งผลให้เกิดความซ้ำซ้อน และความล่าช้าในการตกลงใจ การประยุกต์ใช้เว็บแอปพลิเคชันที่เปิดให้ทุกส่วนงานเข้าถึงข้อมูลสถานะงานซ่อมได้พร้อมกัน (Shared Data Platform) คือการสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นการสร้าง "วัฒนธรรมความร่วมมือดิจิทัล" ที่ลดความตึงเครียดในการประสานงาน และเพิ่มความไว้วางใจ ภายในองค์กร สอดคล้องกับยุทธศาสตร์กองทัพดิจิทัล ที่เน้นความโปร่งใสและ การตรวจสอบ ได้ในทุกขั้นตอน (กรวิชญ์ บุญมี, 2566)

ทฤษฎีระบบและการออกแบบ

ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) มององค์การเป็นระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Processes) ผลลัพธ์ (Outputs) และข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) หากส่วนใดบกพร่องย่อมส่งผลกระทบลูกโซ่ต่อประสิทธิภาพโดยรวม เมื่อบูรณาการร่วมกับการวิเคราะห์และออกแบบระบบ (Systems Analysis and Design) จะช่วยให้พัฒนากระบวนการทำงานใหม่ได้อย่างเป็นรูปธรรม (สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, 2560) การออกแบบระบบติดตามงานซ่อมเริ่มจากการศึกษาความต้องการจากผู้ปฏิบัติงานหน้างานและถอดตรรกะความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยต้องรักษาสมดุลระหว่างความสะดวกในการใช้งานกับความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลทางทหาร ระบบที่มีวงรอบข้อมูลป้อนกลับแบบเรียลไทม์ช่วยให้ผู้บริหารระบุจุดที่ทำให้งานหยุดชะงักได้ทันที และข้อมูลที่จัดเก็บในฐานข้อมูลคลาวด์ช่วยรักษาความต่อเนื่องแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงกำลังพลตามวงรอบ (มุจจรินทร์ ทัศดรกุลพัฒน์, 2568)

ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information Systems: MIS)

ระบบ MIS คือการรวมเทคโนโลยี ข้อมูล คน และกระบวนการทำงานเข้าด้วยกัน เพื่อจัดเตรียมสารสนเทศที่ถูกต้อง ครบถ้วน และทันเวลา สนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารตั้งแต่ระดับปฏิบัติการจนถึงระดับยุทธศาสตร์ การนำ MIS มาใช้ในงานซ่อมบำรุงเป็นการเปลี่ยนผ่านจากการบริหารเชิงรับไปสู่การบริหารเชิงรุก ด้วยการเปลี่ยนรูปแบบจากแฟ้มกระดาษไปสู่ฐานข้อมูลคลาวด์ที่แสดงผลผ่านหน้าจอสรุปภาพรวม (Dashboard) แบบเรียลไทม์ ช่วยให้วิเคราะห์ความถี่ในการ

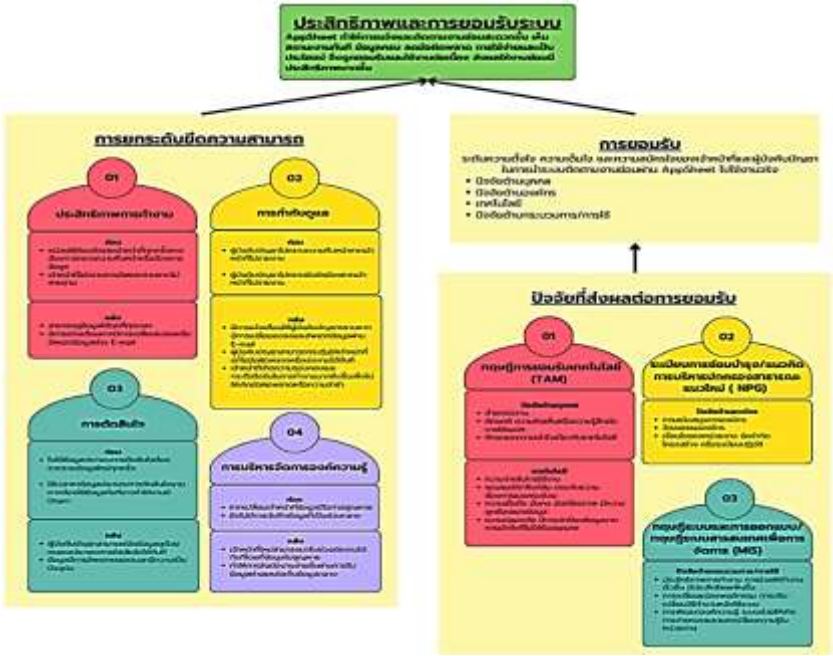
ชำรุด คาดการณ์ความต้องการอะไหล่ล่วงหน้า และจัดสรรงบประมาณได้อย่างมีทิศทาง (กิตติพงษ์ พันธุ์ทอง และธีระ สาธุพันธ์, 2565) นอกจากนี้ ข้อมูลที่จัดเก็บอย่างเป็นระบบจะเป็นทรัพย์สินดิจิทัลที่ช่วยลดภาระการจัดทำรายงานและสนับสนุนความต่อเนื่องของภารกิจแม้จะมีการสับเปลี่ยนบุคลากร (พิเชษฐ์ สิทธิโชคสกุลชัย, 2554)

ทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM)

TAM พัฒนาโดย Fred D. Davis เพื่ออธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีของบุคคลในองค์การ ปัจจัยหลัก 2 ประการ ได้แก่ การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) คือความเชื่อว่าเทคโนโลยีจะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการทำงาน และการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) คือความเชื่อว่าเทคโนโลยีสามารถเรียนรู้และใช้งานได้โดยไม่ต้องใช้ความพยายามมากเกินไป ปัจจัยทั้งสองส่งผลต่อทัศนคติต่อการใช้งาน ในบริบทองค์กรทหารที่มีกำลังพลหลายเจเนอเรชัน การยอมรับขึ้นอยู่กับการพิสูจน์ว่าระบบช่วยลดภาระงานได้จริง ใช้งานง่ายไม่ซ้ำซ้อน และได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา (ณัฐสุดา เฉื่อยฉ่ำ, 2565) โดยเฉพาะการที่ผู้บังคับบัญชาใช้งานระบบด้วยตนเองและใช้ข้อมูลในการสั่งการ ถือเป็นแรงผลักดันที่ทรงพลังในการเปลี่ยนทัศนคติของกำลังพล ทั้งนี้ การออกแบบระบบต้องคำนึงถึงจิตวิทยาของผู้ใช้ เช่น ความกังวลต่อความผิดพลาดในการบันทึกข้อมูล โดยจัดให้มีระบบสนับสนุน เช่น คู่มือที่เข้าใจง่าย บุคลากรพี่เลี้ยง และบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อลดช่องว่างทักษะดิจิทัลระหว่างเจเนอเรชัน (ปิยาภรณ์ สุจริตธนันท์, 2563)

กรอบแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัย

การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดที่เชื่อมโยง 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านบุคคลและเทคโนโลยี อธิบายด้วยทฤษฎี TAM ว่าด้วยแรงจูงใจและความพร้อมของผู้ใช้ มิติด้านองค์กร อธิบายด้วยระเบียบการซ่อมบำรุงและแนวคิด NPG ว่าด้วยโครงสร้างและบรรยากาศการบริหาร และมิติด้านกระบวนการและการใช้ระบบ อธิบายด้วยทฤษฎีระบบและ MIS ว่าด้วยการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ปัจจัยทั้งสามมิตินี้ส่งผลต่อการยอมรับและใช้งานระบบ ซึ่งคาดว่าจะนำไปสู่ผลลัพธ์ด้านประสิทธิภาพการทำงาน การกำกับดูแล การตัดสินใจ และการบริหารจัดการองค์ความรู้ที่ดีขึ้น

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ภาพที่1 กรอบแนวคิดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคลและเทคโนโลยี (TAM), ปัจจัยด้านองค์กร (ระเบียบการซ่อมบำรุง/NPG), และปัจจัยด้านกระบวนการ (ทฤษฎีระบบ/MIS) ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวแปรตาม คือ ระดับการยอมรับระบบติดตามงานซ่อมผ่านเว็บแอปพลิเคชัน และนำไปสู่ผลลัพธ์สุดท้ายคือ การยกระดับประสิทธิภาพการทำงาน การกำกับดูแล การตัดสินใจ และการจัดการองค์ความรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพและการยอมรับระบบติดตามงานซ่อมผ่านเว็บแอปในหน่วยงานกองสรรพาวุธเบากองพลทหารราบที่ 4 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยมีกระบวนวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

แหล่งข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้แหล่งข้อมูลทั้งทุติยภูมิและปฐมภูมิเพื่อให้การวิเคราะห์มีมิติที่ครอบคลุมมากขึ้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิประกอบด้วยเอกสาร รายงานวิจัยและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการในหน่วยงานภาครัฐ โดยเนื้อหาครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ ระเบียบ ข้อบังคับ และแนวทางปฏิบัติด้านการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ ,แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) ,ทฤษฎีระบบและการออกแบบระบบ (Systems Theory & Systems Analysis and Design) ,ทฤษฎีระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information Systems Theory) ,ทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) ข้อมูลทุติยภูมิเหล่านี้ได้จากการทบทวน

วรรณกรรมจากฐานข้อมูล รวมถึงเอกสารภายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบทฤษฎีและแนวคิดในการวิเคราะห์และอภิปรายผลวิจัย

2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงผ่านแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการได้มาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ดังนี้

ประชากรสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ คือบุคลากรทางทหารที่ปฏิบัติภารกิจเกี่ยวข้องกับสายงานการส่งกำลังและซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ในพื้นที่กองสรรพาวุธเบา กองพลทหารราบที่ 4 จำนวน 50 นาย โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด โดยไม่ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากหน่วยงานมีอัตรากำลังพลปฏิบัติหน้าที่ในสายงานนี้เฉพาะกลุ่มและมีจำนวนจำกัด การศึกษาประชากรทั้งหมดจึงช่วยให้ผลวิจัยมีความครอบคลุมและลดความคลาดเคลื่อนได้ดีที่สุด

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธี การเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 5 นาย ซึ่งครอบคลุมผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจตัดสินใจในระบบส่งกำลังบำรุงและนายสิบช่างซ่อมยุทโธปกรณ์ผู้ปฏิบัติงานหน้างาน เพื่อให้ได้ข้อมูลสะท้อนปัญหาและข้อเสนอแนะเชิงลึกที่ครอบคลุมทุกระดับชั้นการบังคับบัญชา ซึ่งจะช่วยอธิบายและขยายความเข้าใจจากข้อมูลเชิงปริมาณให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วัดผลก่อนทดลอง	ทดลอง	วัดผลหลังทดลอง

O(1)	X	O(2)

เมื่อ X คือ การนำระบบติดตามงานซ่อมผ่านเว็บแอปพลิเคชันเข้ามาใช้ปฏิบัติงานจริง

O(1) คือ การวัดผลประสิทธิภาพก่อนการทดลอง (Pre-test Observation)

O(2) คือ การวัดผลประสิทธิภาพหลังการทดลอง (Post-test Observation)

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสม โดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ซึ่งแบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) การประเมินผลด้านประสิทธิภาพการใช้งานระบบ 3) การประเมินระดับการยอมรับและปัจจัยที่มีอิทธิพลเช่น ทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจ ความง่ายในการใช้งาน ความเชื่อถือได้ การสนับสนุนจากองค์กร ฯลฯ โดยแบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญและทดสอบความเชื่อมั่น ก่อนนำไปใช้จริง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ที่ระดับ 0.85 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เชื่อถือได้สูง

สำหรับเครื่องมือเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และผ่านการทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

ที่ระดับ 0.85 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่เชื่อถือได้สูง (กำหนดเกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 4.50-5.00 = ดีมาก/เห็นด้วยอย่างยิ่ง, 3.50-4.49 = ดี/เห็นด้วยมาก, 2.50-3.49 = ปานกลาง/เห็นด้วยปานกลาง, 1.50-2.49 = ต้องปรับปรุง/เห็นด้วยน้อย, 1.00-1.49 = ต้องปรับปรุงเร่งด่วน/เห็นด้วยน้อยที่สุด) การแจกจ่ายแบบสอบถามเป็นการกรอกข้อมูลผ่าน google form โดยจะทำการแจกจ่ายแบบสอบถามกลุ่มเป้าหมายก่อนและหลังการใช้งานระบบอย่างน้อย 1 เดือน เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ และการสัมภาษณ์เป็นแบบเจาะลึก จากผู้บังคับบัญชาผู้มีประสบการณ์ด้านการส่งกำลังบำรุงจำนวน 5 นาย โดยมีการกำหนดโครงสร้างของประเด็นคำถามที่ต้องการจะศึกษาไว้ล่วงหน้า เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด เพื่อใช้ในการตั้งคำถามที่อยู่ในขอบเขตประเด็นที่ต้องการ และสามารถซักถามเพิ่มเติมในประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ในระหว่างการพูดคุยสนทนา เพื่อให้ได้ข้อมูลในรายละเอียดมากขึ้น และสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การสัมภาษณ์จะมุ่งเน้นประเด็นมุมมอง ประสบการณ์ ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบของแอปพลิเคชัน ซึ่งผ่านการตรวจสอบคววามน่าเชื่อถือโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มประเด็นย่อยตามหมวดหมู่ พร้อมทั้งดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อนำข้อเท็จจริงจากการสัมภาษณ์มาสนับสนุนและอธิบายปรากฏการณ์ของข้อมูลสถิติเชิงปริมาณให้เกิดความสมบูรณ์และลดความคลาดเคลื่อนตามหลักวิชาการ

ขอบเขตการวิจัย ขอบเขตการวิจัยครอบคลุมการศึกษาผลของการนำเว็ปแอป มาใช้ในการบริหารจัดการข้อมูลการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ในหน่วย

ทหาร โดยเจ้าหน้าที่และผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่นำระบบไปใช้จริง ภายในระยะเวลา 6 เดือนหลังจากเริ่มใช้ระบบ ทั้งนี้จำกัดขอบเขตเฉพาะงานซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ ไม่รวมถึงงานประเภทอื่น

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อนำเสนอระดับการยอมรับและข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง และใช้สถิติอนุมานในการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพการทำงานก่อนและหลังการใช้งานระบบ ด้วยการทดสอบค่าทีแบบจับคู่ (Paired Samples t-test) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการถอดความคำสัมภาษณ์ แยกเป็นประเด็นย่อย แล้วจัดกลุ่มตามหมวดหมู่ เพื่อนำไปเชื่อมโยงและอธิบายเสริมผลการวิจัยเชิงปริมาณให้สมบูรณ์และชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 50 นาย มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์พื้นฐานพฤติกรรมและการยอมรับเทคโนโลยี โดยจำแนกตามปัจจัยต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง (N=50)

1. ชั้นยศ	จำนวน (นาย)	ร้อยละ
นายทหารชั้นสัญญาบัตร	8	16
นายทหารชั้นประทวน	42	84
2. อายุราชการ	จำนวน (นาย)	ร้อยละ
น้อยกว่า 10 ปี	22	44
10 - 20 ปี	10	20
มากกว่า 20 ปี	18	36
3. ระดับความคุ้นเคยกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการทำงาน	จำนวน (นาย)	ร้อยละ
ไม่คุ้นเคยเลย	7	14
คุ้นเคยน้อย	11	22
ปานกลาง	21	42
คุ้นเคยมาก	6	12
คุ้นเคยและเชี่ยวชาญ	5	10

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงสถิติและบทสัมภาษณ์เชิงลึก พบประเด็นสำคัญดังนี้

1. ประสิทธิภาพการทำงานก่อนและหลังใช้ระบบ

ผลการทดสอบด้วยสถิติ Paired Sample t-test พบว่า คะแนนเฉลี่ยประสิทธิภาพการทำงานหลังใช้ระบบ ($\bar{O}$= 4.63, SD = 0.42) สูงกว่าก่อนใช้ระบบ

($\bar{O}$= 2.23, SD = 0.81) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t = 16.38) ระบบเว็บแอปพลิเคชันยกระดับสมรรถนะองค์การในทั้ง 4 ด้าน โดยด้านการกำกับดูแลมีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด (t = 20.15) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพรายด้าน (N = 50)

ตัวชี้วัดประสิทธิภาพ	$\bar{O}_1$	SD1	$\bar{O}_2$	SD2	t	Sig.
1. ด้านประสิทธิภาพการทำงาน	2.65	0.78	4.58	0.45	14.22	.001*
2. ด้านการกำกับดูแล	2.05	0.85	4.85	0.32	20.15	.001*
3. ด้านการตัดสินใจ	2.28	0.72	4.45	0.51	12.40	.001*
4. ด้านการบริหารจัดการองค์ความรู้	1.92	0.90	4.62	0.40	18.75	.001*
รวมเฉลี่ยทุกด้าน	2.23	0.81	4.63	0.42	16.38	.001*

หมายเหตุ: * p < .05

ผลลัพธ์นี้สะท้อนว่าระบบใหม่ช่วยปรับปรุงงานซ่อมจากระดับที่ "ควรได้รับการปรับปรุง" ($\bar{O}_1$= 2.23, SD1 = 0.81) ขึ้นสู่ระดับ "ดีมาก" ($\bar{O}_2$= 4.63, SD2 = 0.42) โดยเฉพาะด้านการกำกับดูแลที่มีค่า t สูงสุด (t=20.15) ซึ่งช่วยให้ผู้บังคับบัญชาติดตามความคืบหน้าผ่านหน้าจอสรุปผลได้ทันที ลดจุดที่เคย

ทำให้งานล่าช้าในขั้นตอนประสานงานระหว่างหน่วย ผลการวิจัยตอกย้ำให้เห็นว่าการนำเว็บแอปพลิเคชันมาใช้นั้นสอดคล้องกับแนวคิด NPG ที่เน้นการทำลายกำแพงไซโลข้อมูลเพื่อสร้างความโปร่งใส และสอดคล้องกับทฤษฎี MIS ที่เน้นการจัดเตรียมสารสนเทศที่ถูกต้องทันเวลาเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาค่าสถิติเชิงลึกจะพบประเด็นที่น่าสนใจคือ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานภายหลังการใช้ระบบ (SD2 = 0.42) มีค่าลดต่ำลงจากก่อนการใช้ระบบ (SD1 = 0.81) ในปริมาณที่มากอย่างผิดปกติ การหดตัวลงอย่างรุนแรงของการกระจายตัวข้อมูลนี้ ชี้ให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดให้คะแนนประเมินหลังการใช้งานในระดับที่สูงไปในทิศทางเดียวกันอย่างหนาแน่น ปรากฏการณ์นี้สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดการเกิด ความเอนเอียงในการตอบสนอง โดยเฉพาะความเอนเอียงจากการตอบให้ดูดีตามความคาดหวังของ ซึ่งเป็นผลกระทบทางจิตวิทยาที่มักพบได้บ่อยในการประเมินผลภายในองค์กรทหารที่มีโครงสร้างสายการบังคับบัญชาที่เคร่งครัด ผู้ปฏิบัติงานระดับปฏิบัติการอาจมีแนวโน้มในการให้คะแนนประเมินนวัตกรรมที่ผลักดันโดยผู้บังคับบัญชาในระดับที่สูงและเหมือนกันทุกคนเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบเชิงลบต่อหน้าที่การงาน ผู้วิจัยจึงขอรายงานให้ประเด็นค่า SD ที่ลดลงผิดปกตินี้ เป็นหนึ่งในข้อจำกัดของการวิจัยเชิงปริมาณที่ต้องพึงระวังในการแปลผล อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อจำกัดเชิงสถิติดังกล่าว แต่เมื่อนำข้อมูลชุดนี้ไปตรวจสอบสามเส้าสอดรับกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึก ก็ยังคงยืนยันผลเชิงประจักษ์ได้ว่าระบบช่วยลดภาระงานและเพิ่มประสิทธิภาพได้จริงตามที่กล่าวไปข้างต้น

2. การประเมินระดับการยอมรับเทคโนโลยี

ผลการวิเคราะห์พบว่ากำลังพลมีระดับการยอมรับโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ "เห็นด้วยอย่างมาก" ($\bar{O}$ = 4.37, SD = 0.55) เมื่อวิเคราะห์รายองค์ประกอบพบว่าการรับรู้ประโยชน์มีคะแนนสูงสุด ขณะที่การรับรู้ความง่ายในการใช้งานมีคะแนนต่ำสุดในสามองค์ประกอบ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับการยอมรับและปัจจัยสนับสนุนการใช้งานระบบ (N = 50)

องค์ประกอบการยอมรับเทคโนโลยี	$\bar{O}$	SD	ระดับความคิดเห็น
1. การรับรู้ประโยชน์	4.68	0.42	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
2. การรับรู้ความง่ายในการใช้	3.92	0.75	เห็นด้วย
3. ทัศนคติและความตั้งใจใช้งาน	4.52	0.48	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ระดับการยอมรับโดยรวม	4.37	0.55	เห็นด้วยอย่างมาก

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับระบบ (ตารางที่ 3) พบว่ากำลังพลมีระดับการยอมรับโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ "เห็นด้วยอย่างมาก" ($\bar{O}$ = 4.37) เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วย สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation) พบว่า การรับรู้ประโยชน์ (r = 0.72, p <.01) และการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (r = 0.65, p <.01) มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีอิทธิพลต่อระดับ

ทัศนคติและความตั้งใจในการใช้งานระบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้ (PEOU) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (3.92) และมีความแปรปรวนสูง (SD = 0.75) ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับกำลังพลที่มีอายุราชการมากกว่า 20 ปี

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บังคับบัญชา 5 นาย และการวิเคราะห์เนื้อหา สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ 4 ประเด็นหลัก

ประเด็นที่ 1 การทลายกำแพงการทำงานแบบไซโล ผู้ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่าระบบเว็บแอปพลิเคชันทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยรบและหน่วยซ่อมบำรุง เดิมทีข้อมูลอยู่ในระบบเอกสารออฟไลน์ของแต่ละหน่วย ซึ่งบางครั้งข้อมูลไม่ตรงกัน ระบบใหม่ทำให้ทุกฝ่ายมองเห็นข้อมูลเดียวกันแบบเรียลไทม์ ลดความขัดแย้งจากการสื่อสารที่คลาดเคลื่อนและลดระยะเวลาในการสืบค้น สอดคล้องกับแนวคิด NPG ที่เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและทำลายกำแพงไซโล

ประเด็นที่ 2 ความกังวลของเจ้าหน้าที่อาวุโส กำลังพลที่มีอายุราชการสูง (มากกว่า 20 ปี) ไม่ได้ต่อต้านเทคโนโลยี แต่มีความกังวลว่าหากกดปุ่มผิดหรือป้อนข้อมูลพลาด จะส่งผลเสียต่อระบบภาพรวมและแก้ไขได้ยากกว่ากระดาษ ความสำเร็จในกลุ่มนี้จึงขึ้นอยู่กับกำลังใจและการให้คำแนะนำจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานรุ่นน้อง ข้อค้นพบนี้สนับสนุนทฤษฎี TAM ที่ระบุว่าการรับรู้ความง่ายในการใช้งานส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการใช้จริง

ประเด็นที่ 3 ความคาดหวังของเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ กำลังพลที่มีอายุราชการน้อย (น้อยกว่า 10 ปี) ยอมรับระบบได้อย่างรวดเร็วและเสนอให้ยกระดับการแจ้งเตือนจากอีเมลไปสู่การแจ้งเตือนแบบเรียลไทม์ผ่าน Line รวมถึงเพิ่มฟังก์ชันบันทึกภาพอาการชำรุด เพื่อลดภาระการเขียนคำบรรยาย

ประเด็นที่ 4 อุปสรรคจากระเบียบที่ยังต้องทำซ้ำและบทบาทของผู้บังคับบัญชา ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่าเป็นอุปสรรคมากที่สุดคือ ภาวะการทำงานซ้ำซ้อน เนื่องจากระเบียบกองทัพบกยังบังคับให้ลงลายมือชื่อในเอกสารกระดาษคู่ขนาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกว่าเทคโนโลยีเป็นภาระเพิ่ม อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้บังคับบัญชาใช้ข้อมูลจากระบบในการประชุมและสั่งการจริง กำลังพลจะเกิดความเชื่อมั่นและพยายามปรับตัวเข้ากับระบบได้เร็วขึ้นกว่าการออกคำสั่งเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาเป็นปัจจัยภายนอกที่ทรงพลังที่สุดในกรอบ TAM สำหรับองค์กรทหาร

สรุปและข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การสังเคราะห์องค์ความรู้

การนำแอปพลิเคชันมาใช้ในการทำงาน ไม่ได้เป็นเพียงแค่การเปลี่ยนกระดาษมาเป็นหน้าจอคอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่ยังเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่ช่วยทลายกำแพงการทำงานแบบเดิม ๆ ที่เคยกีดกันข้อมูลไว้แค่เฉพาะกลุ่มคน (Silo Effect) ให้กลายเป็นการทำงานแบบเปิดกว้าง ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถมองเห็นข้อมูลชุดเดียวกันและทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งนี้คือหัวใจสำคัญของการก้าวไปสู่การเป็น "รัฐบาลอัจฉริยะ" ที่แท้จริง

จากการวิจัยนี้เราได้เห็นถึงความขัดแย้งที่ชัดเจนระหว่าง "ความรวดเร็วทันสมัยของเทคโนโลยีดิจิทัล" กับ "ความล่าช้าและยุ่งยากของกฎระเบียบแบบเดิม" การที่ยังคงบังคับใช้ระเบียบที่ทำให้ช่างซ่อมต้องทำงานซ้ำซ้อน ทั้งการกรอกข้อมูลลงระบบและต้องเขียนลงกระดาษซ้ำอีกรอบ ถือเป็นการบั่นทอนกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานและทำให้เทคโนโลยีไม่สามารถแสดงศักยภาพได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ เมื่อเราวิเคราะห์พฤติกรรมของกำลังพลทหารผ่านทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ยังค้นพบประเด็นที่น่าสนใจมากว่า สำหรับบริบทของทหารแล้ว คำว่าใช้งานง่ายไม่ได้หมายถึงหน้าตาแอปพลิเคชันที่สวยงามหรือมีปุ่มกดที่ลื่นไหล แต่หมายถึงการใช้งานแล้วต้องปลอดภัยจากการทำผิดกฎวินัย หากระบบดูซับซ้อนและเสี่ยงที่จะทำให้กรอกข้อมูลผิดพลาดจนโดนผู้บังคับบัญชาลงโทษ ทหารกลุ่มอาวุโสก็จะปฏิเสธการใช้งานทันที

2. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางปฏิบัติภายในหน่วยงานเพื่อยกระดับการใช้งานระบบให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยแบ่งประเด็นให้ชัดเจนดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การปรับปรุงแนวทางปฏิบัติงานซ่อมบำรุง ในโลกความเป็นจริง ปัจจุบันหน่วยงานได้มีการนำระบบออนไลน์มาใช้ในการเบิกจ่ายชิ้นส่วนอะไหล่อยู่แล้ว โดยการดูประวัติการซ่อมและการเบิกจ่ายอะไหล่สามารถทำในระบบได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ควรทบทวนและแก้ไขกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการส่งกำลังและซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยมีเป้าหมายหลักคือ การพัฒนาสื่อสารสนเทศให้เป็นระบบเดียวหรือแบบแผนเดียวกันทั้งหมด เพื่อป้องกันไม่ให้ช่างซ่อมต้องทำงานซ้ำซ้อนหลายระบบ การแก้ไขระเบียบนี้จะ

ช่วยปลดล็อกให้หน่วยงานสามารถดึงข้อมูลประวัติการซ่อมจากระบบดิจิทัล ส่งตรงเชื่อมต่อเข้ากับระบบเบิกจ่ายอะไหล่ออนไลน์ได้ทันที และที่สำคัญที่สุด การปรับเปลี่ยนเชิงนโยบายตรงนี้จะช่วยลดภาระความเหนื่อยล้าของคนทำงานได้อย่างแท้จริง และยังตอบโจทย์วิสัยทัศน์ในแผนการพัฒนาดิจิทัลของกองทัพบก พ.ศ. 2566–2570 ที่ต้องการปฏิรูปโครงสร้างให้ทันสมัยอีกด้วย

2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

การที่ผู้บังคับบัญชาใช้งานหน้าจอสรุปผล (Dashboard) เป็นแบบอย่าง ผู้บังคับบัญชาควรเปลี่ยนพฤติกรรมมาดูข้อมูลสรุปผลสถานะยุทโธปกรณ์จากหน้าจอระบบโดยตรง เพื่อใช้เป็นข้อมูลหลักในการประชุมสั่งการ หรือใช้พิจารณาการเบิกจ่ายอะไหล่ แทนการเรียกดูจากแฟ้มกระดาษ เมื่อเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการเห็นว่าข้อมูลที่พวกเขาเหน็ดเหนื่อยพิมพ์ลงไปนั้น ผู้บังคับบัญชาได้นำไปใช้อ่านและประกอบการตัดสินใจจริงๆ พวกเขาก็จะมีแรงและกำลังใจในการบันทึกข้อมูลให้ถูกต้อง แม่นยำ และเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

การพัฒนาระบบแจ้งเตือนและฟังก์ชันแนบรูปภาพให้ตอบโจทย์ผู้ใช้ แม้ว่าระบบเดิมจะมีการส่งอีเมลแจ้งเตือน แต่ในการทำงานหน้างานจริงอาจจะไม่สะดวกนัก ดังนั้นควรพิจารณาปรับปรุงระบบให้มีการแจ้งเตือนสถานะงานซ่อมผ่านช่องทางแอปพลิเคชันบนมือถือที่เข้าถึงง่าย เช่น ไลน์ออฟฟิเชียล (LINE Official Account) เพื่อให้ทุกคนรับรู้สถานะงานซ่อมได้รวดเร็วทันใจ นอกจากนี้ ควรเพิ่มเมนูให้ทหารหน่วยรบสามารถใช้มือถือถ่ายภาพจุดที่ยุทโธปกรณ์ชำรุด แล้วกดแนบรูปภาพส่งมาพร้อมกับใบแจ้งซ่อมได้เลย ซึ่งจะทำให้ช่างซ่อมเห็นภาพและเตรียมอะไหล่ได้แม่นยำกว่าการอ่านแค่ข้อความบรรยาย

การเสริมสร้างขวัญกำลังใจในช่วงเริ่มแรก ผู้บังคับบัญชาต้องใช้ศิลปะในการบริหารคน โดยให้คำชื่นชมและให้การยอมรับเมื่อเห็นว่าทหารรุ่นอาวุโสพยายามเปิดใจใช้ระบบใหม่ ควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่สบายใจ ทำให้ทุกคนรู้สึกว่าการกดผิดหรือกรอกข้อมูลพลาดในช่วงแรกๆ ของการเรียนรู้เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องถูกลงโทษทางวินัยอย่างรุนแรง

การรักษาความต่อเนื่องของประวัติยุทโธปกรณ์ ต้องคอยเน้นย้ำให้กำลังพลทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของการบันทึกข้อมูลการซ่อมอย่างละเอียดและครบถ้วน เพราะเมื่อมีการสับเปลี่ยนกำลังพลหรือมีช่างคนใหม่มารับหน้าที่แทน พวกเขาก็จะสามารถค้นดูประวัติย้อนหลังและเข้าใจอาการเสียของยุทโธปกรณ์แต่ละชิ้นได้ทันทีโดยไม่ต้องไปงมหาข้อมูลใหม่

8.2.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การนำงานวิจัยไปเปรียบเทียบทดลองกับบริบทของหน่วยงานอื่น ในอนาคตควรนำระบบติดตามงานซ่อมบำรุงนี้ไปทดลองใช้งานจริงกับหน่วยทหารในสายวิทยาการอื่นๆ ด้วย (Scaling up) เพื่อนำผลลัพธ์มาเปรียบเทียบกันว่า กำลังพลในหน่วยอื่นมีระดับการเปิดรับเทคโนโลยีเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และเพื่อหาข้อพิสูจน์ให้ผู้ใหญ่ระดับนโยบายเห็นว่าความยุ่งยากซับซ้อนของระเบียบกระดาษ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเหมือนกันทั่วทั้งกองทัพ ซึ่งจะช่วยเพิ่มน้ำหนักในการขอแก้ไขระเบียบระดับสูงต่อไป

การนำฐานข้อมูลไปต่อยอดร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังจากใช้งานระบบไปสักระยะจนมีประวัติการซ่อมสะสมเป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ควรมีการส่งเสริมให้เกิดงานวิจัยใหม่ๆ ที่นำข้อมูลเหล่านี้ไปประมวลผลร่วมกับ

เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อสร้างเป็น ระบบพยากรณ์การซ่อมบำรุง ซึ่งระบบจะสามารถคำนวณและแจ้งเตือนได้เลยว่า อะไหล่ชิ้นไหนใกล้จะหมดอายุการใช้งานและควรต้องรีบเปลี่ยนก่อนที่จะพังกลางสนามรบ ซึ่งนวัตกรรมนี้จะช่วยยกระดับความพร้อมรบของกองทัพไทยได้อย่างก้าวกระโดดและสมบูรณ์แบบ

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งกำลังบำรุงทหารบก. (2524). *ระเบียบกองทัพบก ว่าด้วยการซ่อมบำรุงยุทโธปกรณ์*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กรวิชญ์ บุญมี. (2566). การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG). *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, *6*(5), 511-526.

กองทัพบก. (2565). *คู่มือราชการสนามว่าด้วยการบริการสรรพาวุธสนับสนุนโดยตรง*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กิตติพงษ์ พันธุ์ทอง, และ ธีระ สาธุพันธ์. (2565). ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการอุปกรณ์คอมพิวเตอร์การซ่อมบำรุง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, *19*(1), 1-12.

ณัฐสุดา เฉื่อยฉ่ำ. (2565). *การยอมรับเทคโนโลยีในการปฏิบัติงานของ Generation X กรณีศึกษาของกรมกำลังพลทหารบก.* การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิยาภรณ์ สุจริตธนันท์. (2563). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานประกันคุณภาพการฝึกอบรมทางทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย*. การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

พิเชษฐ์ สิทธิโชคสกุลชัย. (2554). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการบัญชีขั้นต้นและหลักเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบสารสนเทศ* (หน่วยที่ 9). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มุจจรินทร์ ทัศดรกุลพัฒน์. (2567). ธรรมาภิบาลในยุคดิจิทัล: ความท้าทายและโอกาสสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์ไทย. *วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม*, *6*(2), 183-185.

วรพจน์ ศรีเพ็ง, และ ณัฐชัย นิ่มนวล. (2567). แนวทางการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรตามนโยบายกองทัพดิจิทัลในโรงงานวัตถุระเบิดทหาร. *วารสารวิชาการสหศาสตร์ศึกษา*, *1*(3), 1-17.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2566). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, และคณะ. (2560). การบริหารงานภาครัฐตามหลักทฤษฎีองค์การ. *วารสารวิชาการ มมร. วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช*, *1*(1), 52-64.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การบริหารจัดการหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Management of Outstanding Debt of the Women Empowerment Fund in Mae La Noi District, Mae Hong Son Province

ศศิวิมล มหาวัน[1]

Sasivimon Mahawan[1]

yammi.mahawan@gmail.com

Received:26/04/69 Revised: 20/05/69 Accepted: 20/05/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและแนวโน้มของหนี้คงค้างกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน วิเคราะห์ทัศนคติ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของผู้กู้ต่อการชำระหนี้ ศึกษาระบบบริหารจัดการกองทุน และเสนอแนวทางการติดตามหนี้ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 55 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน คณะทำงานสตรีระดับตำบล ผู้นำชุมชน และสมาชิกสตรีผู้กู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า หนี้คงค้างเกิดจากปัจจัยหลายมิติ ได้แก่ การกู้แบบกลุ่มและการค้ำประกันร่วม การใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ การขาดวินัยทางการเงิน การจัดลำดับหนี้ไม่เหมาะสม รายได้

[1] คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

ภาคเกษตรที่ผันผวน และความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อเงินกองทุน ขณะเดียวกันทุนทางสังคม ระบบเครือญาติ และบทบาทของผู้นำชุมชนสามารถช่วยเสริมวินัยการชำระหนี้ได้ในบางพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนที่ให้ความสำคัญกับสัจจะและชื่อเสียงของหมู่บ้าน ข้อเสนอเชิงนโยบายจากการวิจัยคือ กองทุนควรพัฒนาระบบติดตามหนี้เชิงรุก ปรับฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ออกแบบมาตรการจูงใจแก่ผู้กู้ที่มีวินัย และเชื่อมโยงการให้สินเชื่อกับการพัฒนาอาชีพและรายได้ เพื่อให้การบริหารจัดการหนี้มีความเป็นธรรม เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการหนี้; กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี; หนี้คงค้าง; แม่ลาน้อย

Abstract

This research aimed to examine the characteristics and trends of outstanding debt in the Women Empowerment Fund in Mae La Noi District, Mae Hong Son Province; to analyze borrowers' attitudes, understanding, and repayment behaviors; to investigate the fund management system; and to propose debt monitoring guidelines suitable for the local context. A qualitative case study approach was employed. Data were collected through documentary research, in-depth interviews, and focus group discussions with 55 key informants, including community development officers, subdistrict women committee members, community leaders, and women borrowers. The data were analyzed using content analysis. The

findings revealed that outstanding debt resulted from multiple factors, including group-based borrowing and joint guarantees, misuse of loans, lack of financial discipline, inappropriate debt prioritization, fluctuating agricultural income, and misunderstanding of the fund as government assistance rather than a revolving loan. Social capital, kinship networks, and community leaders also played an important role in strengthening repayment discipline in some communities, particularly those emphasizing trust, promises, and village reputation. The study suggests that debt management policy should focus on proactive monitoring, real-time debt databases, positive incentives for disciplined borrowers, and the integration of credit provision with occupation and income development. These measures would help promote fair, context-sensitive, and sustainable debt management.

Keywords: debt management; Women Empowerment Fund; outstanding debt; Mae La Noi

บทนำ

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเป็นกลไกของรัฐที่มุ่งส่งเสริมศักยภาพสตรีและสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อประกอบอาชีพในระดับชุมชน (กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี, 2555) อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของกองทุนในหลายพื้นที่ยังเผชิญปัญหาหนี้คงค้าง ซึ่งกระทบต่อเงินทุนหมุนเวียน ความต่อเนื่องของการสนับสนุนสมาชิกกลุ่มใหม่ และความเชื่อมั่นต่อระบบกองทุน งานวิจัยที่ผ่านมา

พบว่า การค้างชำระหนี้ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสัมพันธ์กับหลายปัจจัย เช่น รายได้ ภาระหนี้เดิม แรงจูงใจในการชำระหนี้ และความสามารถในการจัดการทางการเงินของสมาชิก โดย ธตวรรณ สิตะปิยะ (2566) พบว่า รายได้และภาระหนี้เดิมมีความสัมพันธ์กับระดับการค้างชำระหนี้ของสมาชิกกองทุน ขณะที่งานวิจัยด้านการบริหารกองทุนชุมชนชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของกองทุนไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินทุนเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับระบบบริหารจัดการ ความโปร่งใส การตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมาโดยมากยังมุ่งอธิบายปัจจัยด้านเศรษฐกิจหรือประสิทธิผลของกองทุนในภาพรวม ขณะที่การศึกษาที่เชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมผู้กู้ ระบบการกู้แบบกลุ่ม การค้ำประกันร่วม ทุนทางสังคม และกลไกการบริหารจัดการหนี้ในพื้นที่ชายขอบยังมีอยู่อย่างจำกัด ช่องว่างดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลสำคัญของการศึกษาครั้งนี้

อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ภูเขาห่างไกล มีข้อจำกัดด้านการคมนาคม รายได้ของประชาชนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม และมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เช่น ปกาเกอะญอ ไทยใหญ่ ลัวะ และม้ง ลักษณะพื้นที่ดังกล่าวส่งผลต่อรูปแบบการรวมกลุ่มสตรี พฤติกรรมทางการเงิน ความสัมพันธ์ในชุมชน และการติดตามหนี้ของเจ้าหน้าที่รัฐ ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ลาน้อยระบุว่า กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในอำเภอแม่ลาน้อยมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนกลุ่มสตรีสะสมมากกว่า 70 กลุ่ม มียอดเงินกู้หมุนเวียนสะสมมากกว่า 10 ล้านบาท และมีหนี้คงค้างสะสมในสัดส่วนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดแม่ฮ่องสอน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ลาน้อย, 2568) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นทั้งศักยภาพของสตรีในการเข้าถึงแหล่งทุนและความท้าทายของการบริหารจัดการหนี้ในบริบท

พื้นที่ชายขอบ ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าวเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างข้อจำกัดเชิงเศรษฐกิจครัวเรือน ระบบเครือญาติ ทุนทางสังคม และการทำงานของกลไกชุมชนในการติดตามหนี้ได้อย่างชัดเจน

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและแนวโน้มของหนี้คงค้างกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน วิเคราะห์ทัศนคติ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของผู้กู้ต่อการชำระหนี้ ศึกษาผลของระบบบริหารจัดการกองทุนต่อการแก้ไขปัญหาหนี้คงค้าง และเสนอแนวทางการติดตามหนี้ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 55 คน บทความนี้นำเสนอ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ลักษณะและปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้คงค้าง 2) ทัศนคติ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของผู้กู้ 3) ระบบบริหารจัดการกองทุนและกลไกชุมชน และ 4) แนวทางการติดตามและบริหารจัดการหนี้ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ผลการศึกษาจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการบริหารกองทุนภาครัฐในระดับพื้นที่ และเป็นข้อเสนอเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาระบบติดตามหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีให้มีความยั่งยืนมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะและแนวโน้มของหนี้คงค้างกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของผู้กู้ต่อการชำระหนี้ อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. เพื่อศึกษาผลของระบบการบริหารจัดการกองทุนต่อการแก้ไขปัญหาหนี้คงค้าง อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4. เพื่อศึกษาแนวทางการติดตามหนี้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

การศึกษาการบริหารจัดการหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีหลายมิติในการอธิบายปัญหา เนื่องจากปัญหาหนี้คงค้างมิได้เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว หากแต่สัมพันธ์กับภาระผูกพันของผู้กู้ ทัศนคติ ความเข้าใจ พฤติกรรมการใช้เงิน ระบบบริหารจัดการของภาครัฐ และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้น บทความนี้จึงใช้แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สิน แนวคิดการบริหารจัดการกองทุนภาครัฐ ทฤษฎีความคาดหวัง ทฤษฎีสะกิด และแนวคิดการมีส่วนร่วม เป็นกรอบในการวิเคราะห์

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหนี้สิน

แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินเป็นพื้นฐานสำคัญในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ โดยราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้ความหมายของหนี้สินว่าเป็นเงินที่บุคคลหนึ่งติดค้างและต้องชำระคืนแก่อีกบุคคลหนึ่ง ขณะที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายว่า หนี้เป็นความผูกพันทางกฎหมายระหว่างบุคคลสองฝ่าย โดยฝ่ายหนึ่งคือเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งคือลูกหนี้กระทำการ

งดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สินตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ (อ้างถึงใน ภักดี เมฆจำเริญ, 2565) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า “หนี้” มิใช่เพียงภาระทางการเงิน แต่เป็นความสัมพันธ์เชิงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบระหว่างคู่สัญญาในทางการเงินส่วนบุคคล Kapoor, Dlabay, and Hughes อธิบายว่า เครดิตเป็นการได้รับเงิน สินค้า หรือบริการในปัจจุบัน แล้วชำระคืนในอนาคต ขณะที่ Friedberg อธิบายว่า debt คือการยืมเงินในปัจจุบันเพื่อใช้จ่ายหรือซื้อสินค้าและบริการ โดยผู้กู้มีภาระผูกพันที่จะต้องชำระคืนในอนาคต (อ้างถึงใน ภักดี เมฆจำเริญ, 2565) แนวคิดนี้ช่วยให้เข้าใจว่า หนี้สินเกี่ยวข้องกับการนำทรัพยากรในอนาคตมาใช้ในปัจจุบัน และต้องอาศัยวินัยทางการเงินในการจัดการภาระดังกล่าว เมื่อนำแนวคิดนี้มาใช้กับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี หนี้ของสมาชิกผู้กู้จึงมิใช่เพียงหนี้รายบุคคล แต่เป็นภาระผูกพันต่อระบบกองทุนโดยรวม เพราะเงินกู้ดังกล่าวเป็นเงินทุนหมุนเวียนที่ต้องนำกลับมาใช้สนับสนุนกลุ่มสตรีรายอื่นต่อไป หากผู้กู้ไม่ชำระคืนตามกำหนด ย่อมกระทบต่อสภาพคล่องของกองทุน ความสามารถในการปล่อยกู้รอบใหม่ และความยั่งยืนของนโยบายส่งเสริมศักยภาพสตรีในระดับชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุนภาครัฐ

การบริหารจัดการกองทุนภาครัฐในการศึกษาครั้งนี้อธิบายผ่านแนวคิดการบริหารการเงินการคลังภาครัฐ หรือ Public Financial Management: PFM ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่รัฐใช้ในการระดม จัดสรร ใช้จ่าย ติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผลการใช้ทรัพยากรสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีความรับผิดชอบ โดยครอบคลุมตั้งแต่การจัดทำงบประมาณ การอนุมัติ การเบิกจ่าย

การควบคุมภายใน การตรวจสอบ การบัญชี และการรายงานผลทางการเงิน ทั้งนี้ World Bank/IDA (2009) ชี้ว่า ระบบ PFM ที่เข้มแข็งเป็นพื้นฐานสำคัญของการให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพและการสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้กับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี การบริหารกองทุนจึงไม่ควรถูกมองเพียงการให้เงินกู้แก่สมาชิก แต่เป็นการบริหารทรัพยากรสาธารณะที่ต้องมีระบบจัดสรรเงินทุน การอนุมัติเงินกู้ การติดตามหนี้ การควบคุมความเสี่ยง ระบบข้อมูลที่ถูกต้องทันเวลา และการรายงานผลที่ตรวจสอบได้ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อยซึ่งมีข้อจำกัดด้านภูมิประเทศ รายได้ตามฤดูกาล และความสัมพันธ์เชิงชุมชน การบริหารกองทุนที่มีประสิทธิภาพจึงต้องผสมผสานหลักความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การควบคุมภายใน และการมีส่วนร่วมของกลไกชุมชน เพื่อให้การติดตามและแก้ไขปัญหาหนี้คงค้างสอดคล้องกับทั้งหลักธรรมาภิบาลทางการคลังและบริบทชีวิตจริงของสมาชิกในพื้นที่

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคาดหวัง

ทฤษฎีความคาดหวัง หรือ Expectancy Theory ของ Victor H. Vroom อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างความพยายาม ผลการกระทำ และรางวัลที่คาดว่าจะได้รับ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความคาดหวังว่าความพยายามจะนำไปสู่ผลลัพธ์ ความเชื่อว่าผลลัพธ์นั้นจะนำไปสู่รางวัล และคุณค่าของรางวัลที่บุคคลให้ความสำคัญ (Vroom, 1964) เมื่อนำทฤษฎีนี้มาอธิบายพฤติกรรมการชำระหนี้ของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จะเห็นได้ว่า ผู้กู้จะมีแรงจูงใจในการชำระหนี้มากขึ้น หากเชื่อว่าการชำระหนี้ตรงเวลาจะก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวก เช่น การ

รักษาเครดิตของตนเองและกลุ่ม การได้รับโอกาสกู้ยืมในอนาคต การได้รับความไว้วางใจจากชุมชน หรือการหลีกเลี่ยงการถูกดำเนินคดี ในทางกลับกัน หากผู้กู้มองว่าการไม่ชำระหนี้ไม่มีผลกระทบชัดเจน หรือมองว่ากองทุนเป็นเงินของรัฐที่สามารถผ่อนปรนได้ แรงจูงใจในการชำระหนี้ย่อมลดลง ดังนั้น ทฤษฎีความคาดหวังจึงช่วยอธิบายว่า การแก้ไขปัญหาหนี้คงค้างไม่ควรเน้นเฉพาะการทวงถามหรือมาตรการบังคับ แต่ควรสร้างแรงจูงใจให้ผู้กู้เห็นคุณค่าของการชำระหนี้ตรงเวลา เช่น การให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้มีวินัยทางการเงิน การปลดภาระค้ำประกันรายบุคคล หรือการยกย่องกลุ่มที่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด

ทฤษฎีสะกิด

ทฤษฎีสะกิด หรือ Nudge Theory ของ Richard H. Thaler และ Cass R. Sunstein อธิบายว่า การออกแบบสภาพแวดล้อมในการตัดสินใจหรือ “สถาปัตยกรรมทางเลือก” สามารถช่วยให้บุคคลตัดสินใจเลือกพฤติกรรมที่เหมาะสมมากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจบังคับหรือบทลงโทษที่รุนแรง (Thaler & Sunstein, 2008) ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานจากเศรษฐศาสตร์เชิงพฤติกรรม ซึ่งมองว่ามนุษย์ไม่ได้ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลสมบูรณ์เสมอไป แต่ได้รับอิทธิพลจากความเคยชิน ข้อมูลที่ได้รับ ความเร่งด่วนของปัญหา และสภาพแวดล้อมรอบตัว ในบริบทของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ทฤษฎีสะกิดสามารถนำมาใช้ในการออกแบบมาตรการกระตุ้นพฤติกรรมการชำระหนี้ เช่น การแจ้งเตือนก่อนครบกำหนดชำระ การโทรศัพท์หรือส่งข้อความผ่านแอปพลิเคชัน LINE การจัดทำตารางผ่อนชำระที่เข้าใจง่าย การส่งเสริมให้สมาชิกออมเงินรายงวด การยกย่องกลุ่มที่ชำระตรงเวลา และการสร้างตัวอย่างกลุ่มต้นแบบในชุมชน มาตรการเหล่านี้

ไม่ได้บังคับผู้กู้โดยตรง แต่ช่วยทำให้การตัดสินใจชำระหนี้ตรงเวลาเป็นทางเลือกที่ง่ายขึ้นและมีแรงจูงใจมากขึ้น การนำทฤษฎีสะกิดมาใช้จึงเหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาหนี้คงค้างในระดับชุมชน เพราะผู้กู้บางส่วนไม่ได้ตั้งใจหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ แต่ขาดการวางแผนทางการเงิน ขาดการแจ้งเตือน หรือให้ความสำคัญกับรายจ่ายเฉพาะหน้ามากกว่าภาระหนี้ในอนาคต การสะกิดจึงทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงพฤติกรรมที่ช่วยปรับเปลี่ยนการตัดสินใจของผู้กู้โดยไม่ทำลายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน

แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาชุมชนและการบริหารภาครัฐ โดย Cohen และ Uphoff (1977) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล แนวคิดนี้สะท้อนว่าประชาชนไม่ควรเป็นเพียงผู้รับนโยบายจากรัฐ แต่ควรเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผลของการพัฒนา ในกรณีกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภอแม่ลาน้อย การมีส่วนร่วมปรากฏผ่านบทบาทของคณะทำงานสตรีระดับตำบล ผู้นำชุมชน และสมาชิกผู้กู้ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมระหว่างระบบราชการกับชุมชน โดยเฉพาะการติดตามหนี้ การพูดคุยไกล่เกลี่ย การให้ข้อมูลสภาพปัญหาของสมาชิก และการสร้างแรงกดดันทางสังคมเชิงบวกให้ผู้กู้ตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเอง อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในบริบทชุมชนมิได้มีผลในทางบวกเสมอไป เพราะความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือความเกรงใจกันอาจทำให้การติดตามหนี้ไม่ตรงไปตรงมา หรือทำให้

คณะทำงานในพื้นที่ไม่กล้าเร่งรัดสมาชิกที่เป็นญาติหรือคนใกล้ชิด ดังนั้น การใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหนี้จึงต้องสร้างสมดุลระหว่างความไว้วางใจในชุมชนกับความรับผิดชอบตามระเบียบของกองทุน

บริบทของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอแม่ลาน้อย

บริบทของอำเภอแม่ลาน้อยมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์ปัญหาหนี้คงค้าง เนื่องจากเป็นพื้นที่ภูเขาห่างไกล มีข้อจำกัดด้านการเดินทาง และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อรูปแบบการรวมกลุ่มสตรี พฤติกรรมทางการเงิน ความสัมพันธ์ในชุมชน และความสามารถในการติดตามหนี้ของเจ้าหน้าที่รัฐ นอกจากนี้ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในอำเภอแม่ลาน้อยมีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนกลุ่มสตรีสะสมมากกว่า 70 กลุ่ม และมียอดเงินกู้หมุนเวียนสะสมมากกว่า 10 ล้านบาท สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นทั้งศักยภาพของสตรีในพื้นที่ในการเข้าถึงแหล่งทุน และปัญหาการบริหารจัดการหนี้ที่ต้องได้รับการศึกษาอย่างลึกซึ้ง (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ลาน้อย, 2568) โดยเฉพาะเมื่อพบว่าพื้นที่ดังกล่าวมีหนี้คงค้างสะสมในสัดส่วนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดแม่ฮ่องสอน บริบทเช่นนี้ทำให้การศึกษาหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในอำเภอแม่ลาน้อยไม่ควรมองเพียงตัวเลขหนี้ แต่ต้องมองไปถึงเงื่อนไขชีวิตของผู้กู้ เช่น รายได้จากภาคเกษตรกรรมที่ผันผวน ภาระครัวเรือน ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความสัมพันธ์ในกลุ่มผู้กู้ และบทบาทของผู้นำชุมชนในการประคับประคองระบบกองทุนให้ดำเนินต่อไปได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีกรณีศึกษา (Case Study Method) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน การวิจัยดำเนินการผ่านกระบวนการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล การกำหนดระเบียบวิธีวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากมุ่งทำความเข้าใจปัญหาหนี้คงค้างในเชิงลึก โดยให้ความสำคัญกับบริบทของพื้นที่ ประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง ทัศนคติ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของผู้กู้ ตลอดจนระบบการบริหารจัดการกองทุนในระดับพื้นที่ การใช้วิธีกรณีศึกษาช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์หนี้คงค้างได้อย่างรอบด้าน ทั้งในมิติของผู้กู้ เจ้าหน้าที่รัฐ กลไกชุมชน และบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของอำเภอแม่ลาน้อย

พื้นที่ศึกษาและเหตุผลในการเลือกกรณีศึกษา

ผู้วิจัยเลือกอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ภูเขาห่างไกลทางตอนใต้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีข้อจำกัดด้านการคมนาคม ถนนหลายสายมีลักษณะคดเคี้ยวและลาดชัน โดยเฉพาะในฤดูฝนที่อาจประสบปัญหาดินสไลด์ ส่งผลให้การเดินทางเข้าออกพื้นที่ รวมถึงการติดตามประเมินผลโครงการของรัฐและการติดตามหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีต้นทุน

และข้อจำกัดมากกว่าพื้นที่ราบทั่วไป นอกจากนี้ อำเภอแม่ลาน้อยยังมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เช่น ปกาเกอะญอ ไทยใหญ่ ลัวะ และม้ง ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวส่งผลต่อรูปแบบการรวมกลุ่มสตรี พฤติกรรมทางการเงิน ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และวัฒนธรรมการพึ่งพากันในชุมชน ปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจการบริหารจัดการหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในบริบทพื้นที่ชายขอบ อำเภอแม่ลาน้อยยังเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนกลุ่มสตรีสะสมมากกว่า 70 กลุ่ม และมียอดเงินกู้หมุนเวียนสะสมมากกว่า 10 ล้านบาท ขณะเดียวกัน ข้อมูลของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ลาน้อย ณ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2568 ระบุว่ามียอดหนี้คงค้างสะสมในสัดส่วนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดแม่ฮ่องสอน สะท้อนให้เห็นทั้งศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งทุนของกลุ่มสตรีและปัญหาการบริหารจัดการหนี้ที่ควรได้รับการศึกษาเชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากบทบาท ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 4 กลุ่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 55 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน จำนวน 5 คน คณะทำงานสตรีระดับตำบล จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน และสมาชิกสตรีผู้กู้ จำนวน 40 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่ชำระหนี้ตรงตามกำหนดและกลุ่มที่มีหนี้คงค้าง ซึ่งการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวช่วยให้การวิจัยสามารถสะท้อนมุมมองได้อย่างรอบด้าน ทั้งจากฝ่ายผู้ปฏิบัติงานในระบบ

ราชการ กลไกชุมชน และสมาชิกผู้กู้ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากการดำเนินงานของกองทุน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม โดยออกแบบคำถามให้สอดคล้องกับคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้แก่ ลักษณะและแนวโน้มของหนี้คงค้าง ทัศนคติ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของผู้กู้ ระบบบริหารจัดการกองทุน และแนวทางการติดตามหนี้ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เครื่องมือการเก็บข้อมูลแบ่งตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เช่น แบบสัมภาษณ์สำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับระบบบริหารจัดการหนี้ ระเบียบปฏิบัติ และข้อจำกัดในการติดตามหนี้ แบบสัมภาษณ์สำหรับคณะทำงานสตรีและผู้นำชุมชน เพื่อศึกษาบทบาทของกลไกชุมชนในการประสานงานและไกล่เกลี่ย และแบบสัมภาษณ์สำหรับสมาชิกสตรีผู้กู้ เพื่อศึกษาทัศนคติ ความเข้าใจ พฤติกรรมการใช้เงิน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการชำระหรือค้างชำระหนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยใช้หลายวิธีประกอบกัน ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยการศึกษาเอกสารใช้เพื่อทำความเข้าใจระเบียบ หลักเกณฑ์ ข้อมูลการดำเนินงานกองทุน และสถานการณ์หนี้คงค้างในพื้นที่ ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของผู้เกี่ยวข้อง ขณะที่การสนทนากลุ่มช่วยให้เห็นมุมมองร่วมของสมาชิกและกลไกชุมชนต่อปัญหาการบริหารจัดการหนี้ การเก็บข้อมูลดังกล่าว

มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจปัญหาหนี้คงค้างทั้งในเชิงตัวเลขและเชิงความหมาย กล่าวคือ ไม่ได้พิจารณาเพียงว่ามีหนี้คงค้างมากน้อยเพียงใด แต่ศึกษาด้วยว่าหนี้คงค้างเกิดขึ้นจากเงื่อนไขใด ผู้กู้รับรู้ต่อเงินกองทุนอย่างไร เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างไร และระบบบริหารจัดการเดิมมีข้อจำกัดในส่วนใดบ้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ บันทึกภาคสนาม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) โดยเริ่มจากการถอดความข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบข้อความ จากนั้นอ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม ก่อนจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่สอดคล้องกับคำถามวิจัย เช่น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้างชำระหนี้ พฤติกรรมของผู้กู้ ระบบติดตามหนี้ และแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการ ภายหลังจากนั้น ผู้วิจัยดำเนินการเข้ารหัสข้อมูล โดยกำหนดรหัสจากถ้อยคำ ประเด็น หรือแนวคิดที่ปรากฏซ้ำและมีนัยสำคัญ แล้วนำรหัสเหล่านั้นมาจัดกลุ่มเป็นประเด็นหลัก เพื่อตีความและสังเคราะห์ข้อมูลให้เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ดังกล่าวช่วยให้สามารถอธิบายปัญหาหนี้คงค้างได้อย่างลึกซึ้ง และสามารถนำข้อความจากผู้ให้ข้อมูลมาใช้ประกอบการวิเคราะห์เพื่อเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ข้อมูลจากคณะทำงานสตรี

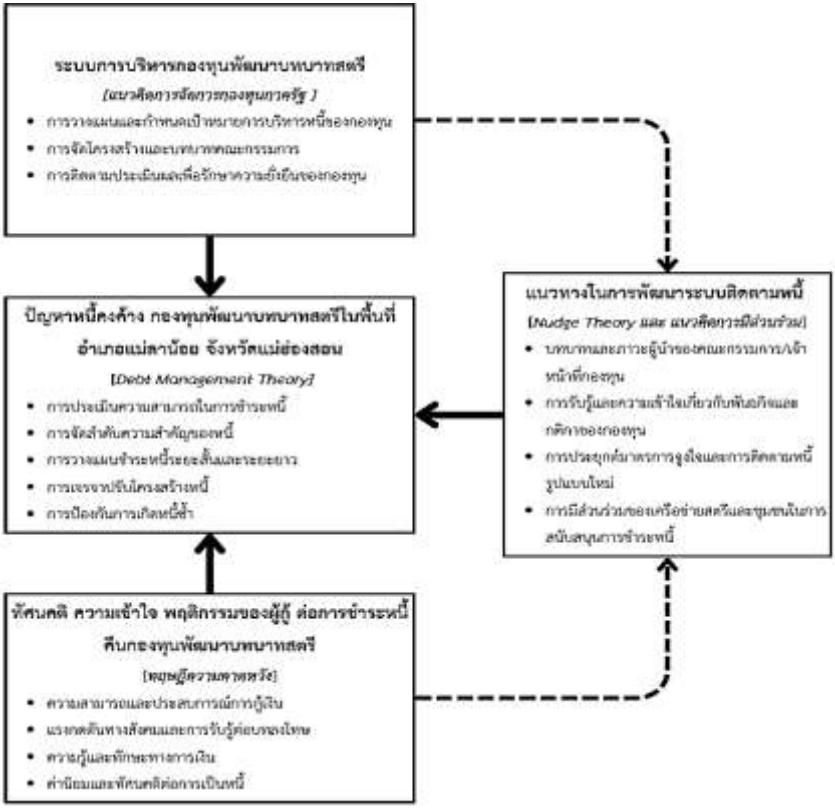
ระดับตำบล ข้อมูลจากผู้นำชุมชน และข้อมูลจากสมาชิกสตรีผู้กู้ ทั้งกลุ่มที่ชำระตรงและกลุ่มที่มีหนี้คงค้าง การเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่งช่วยลดอคติของข้อมูลและทำให้ข้อค้นพบมีความรอบด้านมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลกับประเด็นคำถามวิจัยและกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความสมเหตุสมผลและสามารถสะท้อนสภาพปัญหาจริงในพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง การตรวจสอบดังกล่าวทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือและเหมาะสมต่อการนำไปใช้เสนอแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งนี้ มุ่งวิเคราะห์ถึงปัญหาหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประกอบการอธิบาย ได้แก่ กรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์ปัญหาหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้แนวคิดการบริหารการเงินการคลังภาครัฐเป็นฐานในการอธิบายระบบบริหารจัดการกองทุนในฐานะการบริหารทรัพยากรสาธารณะ ซึ่งต้องอาศัยความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การควบคุมภายใน ระบบข้อมูลที่ถูกต้อง และการรายงานผลที่ตรวจสอบได้ ควบคู่กับแนวคิดเกี่ยวกับหนี้สิน ทฤษฎีความคาดหวัง ทฤษฎีสะกิด และแนวคิดการมีส่วนร่วม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างระบบบริหารกองทุน พฤติกรรมของผู้กู้ และกลไกชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหนี้คงค้าง

กรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาปัญหาหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีปัญหาหนี้คงค้างเป็นแกนกลางสำคัญ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากหลายปัจจัยร่วมกัน โดยกรอบแนวคิดทั้งสี่กรอบมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบดังนี้ เริ่มจาก กรอบแนวคิดด้านระบบการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ซึ่งเป็นกลไกที่กำหนดทิศทางการดำเนินงานของกองทุน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนจัดสรรเงินทุนหมุนเวียน การกำหนดบทบาทหน้าที่คณะกรรมการ การติดตามประเมินผล และการสร้างความยั่งยืนของกองทุน หากระบบการบริหารมีจุดอ่อน ขาดความรัดกุม หรือไม่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ย่อมส่งผลให้การจัดเก็บหนี้ขาดประสิทธิภาพ และกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดหนี้คงค้างสะสม ขณะเดียวกัน กรอบแนวคิดด้านทัศนคติ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของผู้กู้ต่อการชำระหนี้ ก็เป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการเกิดหนี้คงค้าง พฤติกรรมของผู้กู้ขึ้นอยู่กับความตระหนัก ความรู้ทางการเงิน แรงจูงใจ และค่านิยมในชุมชน หากผู้กู้ขาดความเข้าใจในหน้าที่การชำระหนี้หรือไม่เห็นความสำคัญของการคืนเงิน ก็มีแนวโน้มจะผิดนัดชำระหนี้ซ้ำๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ซ้อนทับกับจุดอ่อนของระบบบริหารกองทุน ในอีกด้านหนึ่ง กรอบแนวคิดด้านแนวทางการพัฒนาระบบการติดตามหนี้ อธิบายถึงวิธีการที่สามารถนำมาใช้ปรับปรุงระบบเดิมให้ตอบสนองต่อพฤติกรรมของผู้กู้ได้ดียิ่งขึ้น โดยใช้หลักการของ Nudge Theory และแนวคิดการมีส่วนร่วม เช่น การออกแบบแรงจูงใจเล็กๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้กู้ชำระหนี้ การเปิดพื้นที่ให้ชุมชนร่วมติดตามสนับสนุน หรือการปรับวิธีสื่อสารและติดตามหนี้ให้เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มสตรี ซึ่งแนวทางเหล่านี้จะช่วยเสริมทั้งระบบบริหารและพฤติกรรมผู้กู้ให้สามารถลดปัญหาหนี้คงค้างได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น กรอบแนวคิดทั้งสี่จึง

เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยมี “ปัญหาหนี้คงค้าง” เป็นจุดศูนย์กลาง และมีทั้งระบบการบริหารกองทุน พฤติกรรมของผู้กู้ และแนวทางการพัฒนาระบบการติดตามหนี้ เป็นปัจจัยที่ส่งผลเข้ามาหาแกนกลางร่วมกัน การเข้าใจความสัมพันธ์เหล่านี้จะช่วยให้การวิเคราะห์ปัญหาและการออกแบบแนวทางแก้ไขมีความครอบคลุมทั้งเชิงโครงสร้าง เชิงพฤติกรรม และเชิงกระบวนการพัฒนา

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาการบริหารจัดการหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 55 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน คณะทำงานสตรีระดับตำบล ผู้นำชุมชน และสมาชิกสตรีผู้กู้ ทั้งกลุ่มที่ชำระหนี้ตรงตามกำหนดและกลุ่มที่มีหนี้คงค้าง ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสังเคราะห์ลักษณะของหนี้คงค้าง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผิดนัดชำระหนี้ และแนวทางการบริหารจัดการหนี้ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

ลักษณะและแนวโน้มของหนี้คงค้าง

ผลการวิจัยพบว่า หนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อยมีลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างการกู้ยืมแบบกลุ่มและเงื่อนไขทางเศรษฐกิจของพื้นที่ โดยหนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากข้อจำกัดของรายได้ครัวเรือนที่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น การปลูกข้าวโพด ฟักทอง กระเทียม และการเลี้ยงหมู ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่สม่ำเสมอและได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกได้ง่าย ทั้งภัยธรรมชาติ ราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง และโรคระบาดในปศุสัตว์ ลักษณะของหนี้คงค้างจึงมิได้เกิดจากความตั้งใจหลีกเลี่ยงการชำระหนี้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในพื้นที่ห่างไกล เมื่อรายได้หลักสะดุดหรือไม่เป็นไปตามฤดูกาล สมาชิกผู้กู้จึงไม่สามารถจัดหาเงินก้อนเพื่อชำระหนี้ตามกำหนดได้ โดยเฉพาะกรณีที่รอบชำระหนี้ไม่สอดคล้องกับรอบรายได้จริงของสมาชิก เช่น รายได้จากผลผลิตเกษตรที่ได้รับเพียงบางช่วงของปี แต่ภาระรายจ่ายในครัวเรือนเกิดขึ้นตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม แนวโน้มหนี้คงค้างในระยะหลังมีทิศทางดีขึ้นใน

บางส่วน เนื่องจากเจ้าหน้าที่และคณะทำงานในพื้นที่เปลี่ยนแนวทางการทำงานจากการรอให้สมาชิกเข้ามาชำระหนี้ที่อำเภอ ไปสู่การติดตามเชิงรุก เช่น การโทรแจ้งเตือน การส่งหนังสือ การประสานผู้นำชุมชน และการลงพื้นที่พูดคุยกับสมาชิกถึงบ้าน การติดตามเชิงรุกดังกล่าวช่วยให้เจ้าหน้าที่รับรู้ปัญหาที่แท้จริงของสมาชิกและสามารถเจรจาหรือปรับแนวทางการชำระหนี้ได้เหมาะสมกว่าเดิม

ปัญหาการกู้แบบกลุ่มและการค้ำประกันร่วม

ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยคือ ระบบการกู้ยืมแบบกลุ่มและการค้ำประกันร่วมเป็นทั้ง “จุดแข็ง” และ “จุดอ่อน” ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง ระบบกลุ่มช่วยให้สตรีในชุมชนเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายขึ้น เพราะมีสมาชิกช่วยกันรับรองและรับผิดชอบร่วมกัน แต่ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อสมาชิกบางรายไม่สามารถชำระหนี้หรือไม่รับผิดชอบต่อภาระของตนเอง ระบบกลุ่มกลับกลายเป็นกลไกที่สร้างแรงกดดันเชิงลบต่อสมาชิกคนอื่น ในทางปฏิบัติ สมาชิกในกลุ่มกู้ร่วมจำนวน 3–5 คนต้องรับผิดชอบภาระหนี้ร่วมกัน หากสมาชิกคนใดคนหนึ่งผิดนัดชำระหนี้ สมาชิกคนอื่นในกลุ่มจะรู้สึกว่าตนเองต้องแบกรับภาระแทน ทั้งที่ตนเองอาจมีความพร้อมและตั้งใจชำระหนี้ตามกำหนด ความรู้สึกไม่เป็นธรรมนี้ก่อให้เกิดความท้อถอย และอาจนำไปสู่พฤติกรรมหยุดชำระตามกันทั้งกลุ่ม หรือที่ผู้ให้ข้อมูลบางรายสะท้อนว่าเป็นลักษณะของ “เอฟเฟกต์โดมิโน” ปัญหาดังกล่าวสะท้อนว่า ระบบค้ำประกันร่วมจำเป็นต้องมีมาตรการรองรับที่เป็นธรรมกับสมาชิกที่มีวินัยทางการเงิน หากไม่มีระบบแยกความรับผิดชอบหรือกลไกปลดภาระให้แก่สมาชิกที่ชำระหนี้ในส่วนของตนเองครบถ้วน สมาชิกที่มีวินัยอาจหมดแรงจูงใจในการชำระหนี้ เพราะมองว่าการชำระหนี้ของตนไม่ได้ทำให้หลุดพ้นจากภาระของ

กลุ่ม การบริหารจัดการหนี้จึงควรออกแบบมาตรการที่แยกแยะระหว่างสมาชิกที่มีวินัยกับสมาชิกที่ผิดนัด เพื่อรักษาคนดีไว้ในระบบกองทุน

ความแตกต่างระหว่างหนี้เก่าและหนี้ใหม่

ผลการศึกษาสามารถจำแนกหนี้คงค้างออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ **หนี้เก่า** และ **หนี้ใหม่** ซึ่งมีลักษณะปัญหาและแนวทางการจัดการแตกต่างกันอย่างชัดเจน

หนี้เก่า หมายถึง หนี้ที่เกิดขึ้นในช่วงเริ่มแรกของการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ประมาณปี พ.ศ. 2556–2558 หนี้กลุ่มนี้มีรากเหง้าจากความเข้าใจคลาดเคลื่อนของผู้กู้บางส่วนที่มองว่าเงินกองทุนเป็นเงินสงเคราะห์ เงินช่วยเหลือ หรือเงินให้เปล่าจากรัฐบาล มากกว่าจะเป็นเงินทุนหมุนเวียนที่ต้องชำระคืนตามเงื่อนไข นอกจากนี้ ในระยะแรกยังพบการรวมกลุ่มกู้ยืมตามกระแส โดยสมาชิกบางกลุ่มรวมตัวกันเพื่อให้ครบตามเงื่อนไข แต่ยังไม่มีแผนอาชีพที่ชัดเจน หรือไม่มีความพร้อมในการบริหารเงินกู้ ทำให้เมื่อนำเงินไปใช้แล้วไม่สามารถสร้างรายได้กลับมาชำระหนี้ได้ หนี้เก่ายังมีปัญหาด้านการติดตาม เนื่องจากเป็นหนี้ที่มีอายุยาวนาน สมาชิกบางรายย้ายถิ่นฐาน เปลี่ยนเบอร์โทรศัพท์ หรือขาดการติดต่อกับคณะทำงานในพื้นที่ ทำให้การเจรจาและการติดตามหนี้ทำได้ยากกว่าหนี้ที่เกิดขึ้นใหม่

ส่วนหนี้ใหม่ หมายถึง หนี้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 เป็นต้นมา สมาชิกผู้กู้ส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบของกองทุนดีขึ้นกว่าช่วงแรก แต่การค้างชำระมักเกิดจากปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ภัยธรรมชาติ ราคาผลผลิตตกต่ำ โรคระบาดในสัตว์ ต้นทุนการผลิตสูง และค่าครองชีพเพิ่มขึ้น หนี้

ใหม่จึงเป็นหนี้ที่ยังสามารถเจรจาและปรับแผนการชำระได้มากกว่าหนี้เก่า เพราะสมาชิกจำนวนมากยังอยู่ในพื้นที่และยังประกอบอาชีพอยู่ เพียงแต่ขาดสภาพคล่องในบางช่วงเวลา

ทัศนคติของผู้กู้ต่อเงินกองทุน

ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติของผู้กู้มีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการชำระหนี้ สมาชิกบางส่วนมองว่าเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเป็นเงินของรัฐที่มีลักษณะผ่อนปรนสูง ดอกเบี้ยต่ำ และสามารถเจรจาได้ง่ายกว่าหนี้จากธนาคารหรือหนี้นอกระบบ ทัศนคติเช่นนี้ทำให้ผู้กู้บางรายไม่ได้ให้ความสำคัญกับการชำระหนี้กองทุนในลำดับแรก เมื่อครัวเรือนมีข้อจำกัดด้านการเงิน สมาชิกจึงมักเลือกชำระหนี้ที่มีแรงกดดันสูงกว่า เช่น หนี้นอกระบบ หนี้ธนาคาร หรือหนี้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ก่อนจะนำเงินมาชำระหนี้กองทุน ทัศนคติต่อเงินกองทุนจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้หนี้กองทุนถูกจัดให้อยู่ในฐานะ “หนี้ที่รอได้” หรือ “หนี้ที่คุยได้” มากกว่าจะเป็นภาระผูกพันที่ต้องชำระตรงตามกำหนด ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความยืดหยุ่นของกองทุนแม้จะมีประโยชน์ในเชิงมนุษยธรรม แต่หากไม่มีมาตรการสร้างวินัยควบคู่กัน อาจทำให้ผู้กู้บางรายลดความสำคัญของการชำระหนี้ลง ในทางตรงกันข้าม สมาชิกกลุ่มที่มีวินัยทางการเงินดีมักมีทัศนคติว่าเงินกองทุนเป็นโอกาสทางอาชีพและเป็นเครดิตของกลุ่ม การชำระหนี้ตรงเวลาไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามสัญญา แต่เป็นการรักษาความน่าเชื่อถือของตนเอง ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้มีโอกาสเข้าถึงทุนในอนาคต ทัศนคติแบบนี้ช่วยสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกวางแผนการเงินและกันเงินไว้ชำระหนี้อย่างต่อเนื่อง

ความเข้าใจของผู้กู้ต่อสิทธิ หน้าที่ และเงื่อนไขการชำระหนี้

ในมิติของความเข้าใจ ผลการศึกษาพบว่า ผู้กู้บางส่วนยังไม่เข้าใจสถานะของเงินกองทุนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะกลุ่มหนี้เก่าที่เข้าใจว่าเงินกองทุนเป็นเงินช่วยเหลือจากรัฐหรือเงินสนับสนุนที่สามารถคืนเมื่อพร้อม มากกว่าจะเป็นเงินกู้ที่มีเงื่อนไขการชำระคืนชัดเจน ความเข้าใจคลาดเคลื่อนดังกล่าวส่งผลให้สมาชิกบางรายขาดการเตรียมตัวด้านการเงินตั้งแต่ต้น และไม่เห็นความจำเป็นในการกันเงินไว้ชำระหนี้ตามรอบที่กำหนด นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้กู้บางรายไม่เข้าใจผลของการค้ำประกันร่วม ไม่ทราบว่าการผิดนัดชำระของสมาชิกคนหนึ่งอาจกระทบต่อสมาชิกทั้งกลุ่ม และไม่ทราบช่องทางการเจรจาหรือการขอคำปรึกษาเมื่อประสบปัญหาทางการเงิน สมาชิกบางรายจึงเลือกที่จะเงียบ หลีกเลี่ยงการติดต่อ หรือรอให้เจ้าหน้าที่ติดตามก่อน แทนที่จะเข้ามาพูดคุยเพื่อหาทางแก้ไขตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ผลดังกล่าวสะท้อนว่า การให้ความรู้แก่สมาชิกก่อนการกู้เพียงครั้งเดียวอาจไม่เพียงพอ แต่ควรมีการสื่อสารซ้ำอย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนกู้ ระหว่างใช้เงินกู้ และก่อนครบกำหนดชำระ เพื่อให้สมาชิกเข้าใจสิทธิ หน้าที่ เงื่อนไข ผลของการผิดนัด และช่องทางการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจึงเป็นมาตรการป้องกันหนี้เสียที่สำคัญกว่าการติดตามทวงถามเมื่อเกิดหนี้ค้างแล้ว

พฤติกรรมการใช้เงินและการจัดลำดับหนี้

ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการใช้เงินของสมาชิกเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดหนี้คงค้าง กลุ่มที่มีหนี้คงค้างบางส่วนไม่ได้นำเงินกู้ไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการอาชีพที่เสนอไว้ แต่กลับนำไปใช้จ่ายในครัวเรือน ชำระหนี้เดิม หรือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เช่น ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ ค่าเล่าเรียนบุตร

ค่าอาหาร หรือค่าใช้จ่ายจำเป็นอื่น ๆ ทำให้เงินกู้ไม่ได้ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มตามเป้าหมายของกองทุน นอกจากนี้ สมาชิกบางรายไม่มีการแยกเงินทุนออกจากเงินใช้จ่ายประจำวัน เมื่อเงินกู้ถูกนำไปรวมกับเงินครัวเรือน จึงยากต่อการติดตามว่าเงินถูกใช้ไปกับกิจกรรมใด และยากต่อการกันเงินไว้ชำระหนี้ในอนาคต พฤติกรรมดังกล่าวทำให้เมื่อถึงกำหนดชำระ สมาชิกไม่มีกระแสเงินสดเพียงพอ แม้จะยังมีความตั้งใจชำระหนี้อยู่ก็ตาม อีกประเด็นหนึ่งคือ การจัดลำดับความสำคัญของหนี้ สมาชิกบางส่วนเลือกชำระหนี้ที่มีแรงกดดันสูงก่อน เช่น หนี้นอกระบบ หนี้ธนาคาร หรือหนี้ที่มีความเสี่ยงต่อการถูกยึดทรัพย์ ขณะที่หนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีถูกเลื่อนไปไว้ลำดับท้าย เนื่องจากมองว่าดอกเบี้ยต่ำ มีความยืดหยุ่นและเจ้าหน้าที่สามารถพูดคุยได้ การจัดลำดับหนี้เช่นนี้เป็นเหตุให้หนี้กองทุนค้างสะสมยาวนาน แม้จำนวนเงินอาจไม่สูงเท่าหนี้ประเภทอื่นก็ตาม ในทางตรงกันข้าม สมาชิกกลุ่มที่ชำระหนี้ตรงตามกำหนดมักมีพฤติกรรมทางการเงินที่เป็นระบบมากกว่า เช่น มีการออมรายงวด แยกบัญชีเงินทุนกับเงินใช้จ่ายในครัวเรือน วางแผนรายรับรายจ่าย และให้ความสำคัญกับการรักษาเครดิตของกลุ่ม พฤติกรรมเหล่านี้ช่วยลดความเสี่ยงในการผิดนัดชำระ และสะท้อนให้เห็นว่าวินัยทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของกองทุน

ปัจจัยเศรษฐกิจ ครัวเรือน และอาชีพ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือน และอาชีพเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สมาชิกบางส่วนไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด อำเภอแม่ลาน้อยเป็นพื้นที่ที่ประชาชนจำนวนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างรายวัน รายได้จึงมีลักษณะไม่แน่นอนและขึ้นอยู่กับฤดูกาล โดยเฉพาะสมาชิกที่ปลูกพืชเศรษฐกิจหรือ

เลี้ยงสัตว์มักเผชิญความเสี่ยงจากราคาตลาด ภัยธรรมชาติ และต้นทุนการผลิตที่ควบคุมไม่ได้ เมื่อรายได้จากอาชีพหลักไม่เป็นไปตามคาด สมาชิกต้องนำเงินที่มีอยู่ไปใช้กับค่าใช้จ่ายจำเป็นในครัวเรือนก่อน เช่น ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนบุตร หรือค่าเดินทาง ส่งผลให้การชำระหนี้กองทุนถูกเลื่อนออกไป นอกจากนี้ บางครัวเรือนยังมีภาระหนี้หลายแหล่ง ทั้งหนี้ในระบบ หนี้นอกระบบ และหนี้เพื่อการบริโภค ทำให้รายได้ที่ได้รับในแต่ละรอบไม่เพียงพอต่อการชำระภาระทั้งหมด ผลการศึกษายังพบว่า สมาชิกที่มีรายได้หมุนเวียนต่อเนื่อง เช่น ค้าขาย ร้านค้าชุมชน หรือกลุ่มอาชีพที่มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ มักมีความสามารถในการชำระหนี้ดีกว่าสมาชิกที่พึ่งพารายได้จากเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว เพราะมีเงินสดหมุนเวียนระหว่างปีมากกว่า ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า การแก้ไขปัญหาหนี้คงค้างไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการติดตามทวงถาม แต่ควรเชื่อมโยงกับการพัฒนาอาชีพ การตลาด และการสร้างรายได้ที่สม่ำเสมอให้แก่สมาชิกด้วย

บทบาทของทุนทางสังคม ระบบเครือญาติ และผู้นำชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อวินัยการชำระหนี้ของสมาชิก โดยเฉพาะในชุมชนพื้นที่สูงที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติแน่นแฟ้น และให้ความสำคัญกับสัจจะ ความไว้วางใจ และเกียรติยศของหมู่บ้าน กรณีชุมชนปกาเกอะญอในพื้นที่สูงสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์และการเดินทาง แต่สมาชิกบางกลุ่มกลับมีวินัยการชำระหนี้ดี เพราะการผิดนัดไม่ได้ถูกมองเป็นเพียงปัญหาส่วนบุคคล แต่เป็นเรื่องที่กระทบต่อชื่อเสียงของครอบครัวและชุมชน ระบบเครือญาติทำหน้าที่เป็นกลไกประกันความเสี่ยงทางสังคม เมื่อสมาชิกประสบปัญหาทางการเงิน ญาติพี่น้องหรือคนในชุมชนอาจช่วยเหลือกัน

เพื่อให้สามารถชำระหนี้ได้ทันเวลา การช่วยเหลือดังกล่าวไม่ได้เกิดจากข้อบังคับทางกฎหมาย แต่เกิดจากความเกรงใจ ความสัมพันธ์ และความต้องการรักษาหน้าตาของครอบครัวและหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมไม่ได้มีผลทางบวกเสมอไป ในบางกรณี ความใกล้ชิดแบบเครือญาติและความเกรงใจกันอาจทำให้คณะทำงานหรือผู้นำชุมชนไม่กล้าติดตามหนี้อย่างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะเมื่อผู้กู้และผู้ค้ำประกันเป็นญาติหรือคนใกล้ชิด ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์อาจทำให้การบังคับใช้ระเบียบอ่อนลง และนำไปสู่การผ่อนปรนจนเกิดหนี้ค้างสะสม ดังนั้น บทบาทของผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างมาก เพราะผู้นำต้องทำหน้าที่เชื่อมระหว่างหลักระเบียบของรัฐกับความสัมพันธ์ในชุมชน กล่าวคือ ต้องใช้บารมี ความน่าเชื่อถือ และความเข้าใจบริบทพื้นที่ในการไกล่เกลี่ย โดยไม่ทำให้สมาชิกผู้กู้รู้สึกถูกกดดันเกินไป แต่ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาวินัยของกองทุนให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ระบบบริหารจัดการและกลไกสามประสาน

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการหนี้คงค้างในอำเภอแม่ลาน้อยมิได้เกิดจากการทำงานของหน่วยงานรัฐเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัย **กลไกสามประสาน** ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน คณะทำงานสตรีระดับตำบล และผู้นำชุมชน ซึ่งแต่ละกลุ่มมีบทบาทแตกต่างกันแต่เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนทำหน้าที่เป็นกลไกหลักด้านระเบียบ กฎหมาย ข้อมูล และกระบวนการทางราชการ เช่น การตรวจสอบสถานะหนี้ การแจ้งเตือน การจัดทำเอกสาร การประสานเรื่องการปรับโครงสร้างหนี้ และการดำเนินการตามขั้นตอนเมื่อเกิดการผิดนัดชำระ ขณะที่คณะทำงานสตรีระดับตำบลทำหน้าที่เป็นกลไกกลางที่ใกล้ชิดกับ

สมาชิกมากกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ สามารถเข้าถึงข้อมูลชีวิตจริงของผู้กู้ ทราบสาเหตุของการผิดนัด และใช้ความสัมพันธ์แบบคนในพื้นที่ในการพูดคุยเจรจา ส่วนผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำหมู่บ้าน ทำหน้าที่ใช้ความน่าเชื่อถือและการยอมรับในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นความรับผิดชอบของสมาชิก โดยเฉพาะในกรณีที่การแจ้งเตือนจากเจ้าหน้าที่หรือคณะทำงานยังไม่ได้ผล การมีผู้นำชุมชนร่วมลงพื้นที่หรือช่วยพูดคุยทำให้สมาชิกเกิดความเกรงใจและพร้อมเข้าสู่กระบวนการเจรจามากขึ้น กลไกสามประสานจึงเป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่แม่ลาน้อย เพราะพื้นที่มีข้อจำกัดด้านภูมิประเทศ การสื่อสาร และความหลากหลายทางวัฒนธรรม การใช้เพียงหนังสือราชการหรือมาตรการทางกฎหมายอาจไม่เพียงพอ ในขณะที่การใช้กลไกชุมชนเพียงอย่างเดียวก็อาจขาดความเข้มแข็งด้านระเบียบ ดังนั้น การทำงานร่วมกันของทั้งสามกลุ่มจึงช่วยให้การติดตามหนี้มีทั้งความเป็นทางการ ความยืดหยุ่น และความเข้าใจบริบทชีวิตของสมาชิก

ข้อจำกัดของระบบฐานข้อมูลและการติดตามหนี้

แม้ว่าระบบบริหารจัดการหนี้ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่แม่ลาน้อยจะมีพัฒนาการที่ดีขึ้นจากการติดตามเชิงรุก แต่ผลการศึกษายังพบข้อจำกัดสำคัญด้านระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศ โดยเฉพาะระบบที่ไม่เป็นปัจจุบันแบบทันที หรือไม่เป็น Real-time เมื่อสมาชิกชำระเงินผ่านธนาคารหรือช่องทางบริการต่าง ๆ ยอดชำระอาจใช้เวลาประมาณ 3–4 วันจึงจะปรากฏในระบบ ทำให้เกิดความสับสนระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิก ปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก เพราะบางรายชำระเงินแล้วแต่ยอดยังแสดงเป็นหนี้ค้าง ทำให้

เกิดความกังวลว่าเงินไม่เข้าระบบหรือชำระผิดช่องทาง ขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ที่ต้องใช้ข้อมูลจากระบบในการติดตามหนี้อาจพบว่าข้อมูลที่ใช้เจรจากับสมาชิกไม่ตรงกับสถานะการชำระจริง ส่งผลให้การติดตามหนี้สะดุดและอาจทำให้สมาชิกมองว่าระบบกองทุนไม่มีความแม่นยำ นอกจากนี้ การติดตามหนี้ยังมีข้อจำกัดด้านพื้นที่และการสื่อสาร เนื่องจากบางหมู่บ้านอยู่บนพื้นที่สูง เส้นทางคมนาคมลำบาก โดยเฉพาะในฤดูฝนที่ถนนอาจเสียหายหรือเดินทางไม่ได้สะดวก สมาชิกบางรายเปลี่ยนเบอร์โทรศัพท์ ออกไปทำงานนอกพื้นที่ หรืออยู่ในพื้นที่ที่สัญญาณโทรศัพท์ไม่เสถียร ทำให้การติดต่อผ่านโทรศัพท์หรือแอปพลิเคชันไม่ครอบคลุมทั้งหมด ข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนว่า การพัฒนาระบบติดตามหนี้ควรดำเนินควบคู่กันทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยีและด้านชุมชน ด้านเทคโนโลยีควรปรับปรุงระบบฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบันมากขึ้น ลดความล่าช้าในการตัดยอด และมีช่องทางให้สมาชิกตรวจสอบยอดหนี้ได้ง่าย ส่วนด้านชุมชนควรใช้คณะทำงานสตรีระดับตำบลและผู้นำชุมชนเป็นกลไกเสริมในการสื่อสาร ติดตาม และยืนยันข้อมูล เพื่อให้การบริหารจัดการหนี้มีความแม่นยำและเข้าถึงสมาชิกได้จริง

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ปัญหาหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในอำเภอแม่ลาน้อยเป็นผลจากความสัมพันธ์ของหลายปัจจัย ได้แก่ โครงสร้างการกู้แบบกลุ่ม ทัศนคติและความเข้าใจของผู้กู้ พฤติกรรมการใช้เงิน ภาวะเศรษฐกิจครัวเรือน ระบบติดตามหนี้ และทุนทางสังคมของชุมชน การแก้ไขปัญหาหนี้คงค้างจึงไม่ควรใช้มาตรการทางกฎหมายหรือการทวงถามเพียงอย่างเดียว แต่ควรใช้แนวทางบูรณาการที่ผสมผสานการติดตามเชิงรุก การให้ความรู้ทางการเงิน การปรับระบบฐานข้อมูล การสร้างแรงจูงใจแก่สมาชิกที่มีวินัย และ

การใช้กลไกชุมชนเป็นพลังสนับสนุน เพื่อให้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสามารถดำรงบทบาทเป็นแหล่งทุนหมุนเวียนที่ยั่งยืนของสตรีในพื้นที่ชายขอบได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการบริหารจัดการหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถอภิปรายได้ว่า ปัญหาหนี้คงค้างมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง หากแต่เป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเงินของผู้กู้ โครงสร้างการกู้แบบกลุ่ม ระบบบริหารจัดการของกองทุน ภาวะเศรษฐกิจครัวเรือน และทุนทางสังคมของชุมชน ผลการวิจัยจึงสะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาหนี้คงค้างจำเป็นต้องใช้แนวทางแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงทั้งมาตรการเชิงระบบ มาตรการเชิงพฤติกรรม และกลไกชุมชนเข้าด้วยกัน

หนี้คงค้างในฐานะปัญหาเชิงพฤติกรรมและโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า หนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในอำเภอแม่ลาน้อยเป็นปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเงินของผู้กู้ โครงสร้างการกู้แบบกลุ่ม รายได้ครัวเรือนที่ไม่แน่นอน ระบบติดตามหนี้ และทุนทางสังคมของชุมชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของธตวรรณ สิตะปิยะ (2566) ที่พบว่ารายได้ ภาระหนี้เดิม และแรงจูงใจในการชำระหนี้สัมพันธ์กับการค้างชำระหนี้ของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ขยายข้อค้นพบเดิมโดยชี้ให้เห็นว่า ระบบการกู้แบบกลุ่มและการค้ำประกันร่วมเป็นกลไกที่มีสองด้าน กล่าวคือ สามารถสร้างความรับผิดชอบร่วมและช่วยให้สตรี

เข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมและทำให้สมาชิกที่มีวินัยหมดแรงจูงใจ หากสมาชิกบางรายไม่ชำระหนี้และกลุ่มต้องรับผิดชอบร่วมกัน

ทุนทางสังคมกับวินัยทางการเงิน

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคม ระบบเครือญาติ และบทบาทของผู้นำชุมชนมีผลต่อวินัยทางการเงินของสมาชิกกองทุน โดยเฉพาะในชุมชนพื้นที่สูงที่ให้ความสำคัญกับสัจจะ ความไว้วางใจ และชื่อเสียงของหมู่บ้าน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Cohen และ Uphoff (1977) และงานวิจัยของธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง (2563) ที่เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้การพัฒนาสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้พบเพิ่มเติมว่า ทุนทางสังคมมิได้เป็นปัจจัยเชิงบวกเสมอไป เพราะความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความเกรงใจอาจทำให้การติดตามหนี้ไม่ตรงไปตรงมา ดังนั้นการใช้กลไกชุมชนในการบริหารจัดการหนี้จึงต้องสร้างสมดุลระหว่างความไว้วางใจในชุมชนกับความชัดเจนของกติกากองทุน

การใช้ทฤษฎีสะกิดในการแก้ไขปัญหาหนี้

ผลการวิจัยพบว่า การติดตามเชิงรุก เช่น การโทรศัพท์แจ้งเตือน การใช้แอปพลิเคชัน LINE การประสานผ่านคณะคณะทำงานสตรีระดับตำบล และการลงพื้นที่ก่อนครบกำหนดชำระ ช่วยให้สมาชิกตระหนักถึงภาระหนี้และเตรียมตัวชำระหนี้ได้ดีขึ้น แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีสะกิดของ Thaler และ Sunstein (2008) ที่เน้นการออกแบบสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการตัดสินใจที่เหมาะสมโดยไม่ต้องใช้การบังคับ ขณะเดียวกัน การสร้างแรงจูงใจเชิงบวก เช่น การให้สิทธิ

ประโยชน์แก่ผู้มีวินัย การยกย่องกลุ่มต้นแบบ หรือการปลดภาระค้ำประกันรายบุคคล ยังสอดคล้องกับทฤษฎีความคาดหวังของ Vroom (1964) ที่อธิบายว่าบุคคลจะมีแรงจูงใจเมื่อเห็นว่าการกระทำของตนนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่า

การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการบริหารกองทุนภาครัฐ

ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จในการบริหารจัดการหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่แม่ลาน้อยไม่ได้เกิดจากเจ้าหน้าที่รัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการทำงานร่วมกันของกลไกสามประสาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน คณะทำงานสตรีระดับตำบล และผู้นำชุมชน โดยแต่ละฝ่ายมีบทบาทแตกต่างกัน เจ้าหน้าที่ดูแลด้านระเบียบ ข้อมูล และกระบวนการราชการ คณะทำงานสตรีช่วยเข้าถึงสมาชิกและทราบปัญหาจริงในพื้นที่ ส่วนผู้นำชุมชนใช้บารมีและความน่าเชื่อถือทางสังคมในการไกล่เกลี่ย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรภา มิ่งเชื้อ และธนัสถา โรจนตระกูล (2564) ที่ศึกษาประสิทธิผลการนำนโยบายกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีไปปฏิบัติในอำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย และพบว่าประสิทธิผลของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสัมพันธ์กับความชัดเจนของนโยบาย การลดขั้นตอนการทำงาน และการบูรณาการเครือข่ายระหว่างหน่วยงาน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพิศณุพงศ์ กล้ากสิกิจ (2562) การปฏิบัติงาน การตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิผลของการจัดการกองทุน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบเพิ่มเติมว่า ในพื้นที่ชายขอบอย่างอำเภอแม่ลาน้อย การมีส่วนร่วมไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการบริหารจัดการเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่ช่วยลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน การติดตามหนี้ด้วยหนังสือราชการหรือมาตรการ

ทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถเข้าถึงสมาชิกได้เท่ากับการลงพื้นที่ การพูดคุย และการใช้คนในชุมชนเป็นตัวกลาง ดังนั้น การบริหารจัดการหนี้ในบริบทแม่ลาน้อยจึงต้องผสมผสานระหว่างระเบียบราชการกับความไว้วางใจ ภาษา ความสัมพันธ์ และศิลปะการไกล่เกลี่ยของชุมชน

ข้อเสนอเชิงระบบต่อการบริหารจัดการหนี้

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีควรปรับจากการจัดการแบบตั้งรับไปสู่การจัดการเชิงรุกและเชิงป้องกัน โดยผู้ให้ข้อมูลเสนอให้พัฒนาอย่างน้อย 3 ด้าน ได้แก่ ระบบข้อมูลที่ทันสมัย กลไกการจัดการหนี้ที่ยืดหยุ่น และการสร้างรายได้ที่มั่นคงให้แก่สมาชิก ประการแรก ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลหนี้ให้เป็นปัจจุบันและตรวจสอบได้ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ความล่าช้าในการตัดยอดหนี้ประมาณ 3–4 วัน ทำให้เกิดความสับสนระหว่างเจ้าหน้าที่กับสมาชิก และลดความเชื่อมั่นต่อระบบกองทุน การพัฒนาฐานข้อมูลที่ถูกต้อง ทันเวลา และเข้าถึงง่าย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการติดตามหนี้เชิงรุก ประการที่สอง ควรมีกลไกการจัดการหนี้ที่ยืดหยุ่นและเป็นธรรม เช่น การปรับโครงสร้างหนี้ให้สอดคล้องกับรอบรายได้จริงของสมาชิก การส่งเสริมการออมรายงวด และการปลดภาระค้ำประกันรายบุคคลแก่สมาชิกที่ชำระหนี้ในส่วนของตนครบถ้วน มาตรการดังกล่าวช่วยลดความรู้สึกไม่เป็นธรรมจากระบบการค้ำประกันร่วม และช่วยรักษาสมาชิกที่มีวินัยไว้ในระบบกองทุน ประการที่สาม กองทุนควรเชื่อมโยงการให้สินเชื่อกับการพัฒนาอาชีพและช่องทางตลาดของสมาชิก เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า สมาชิกบางรายไม่ได้ค้างชำระเพราะขาดความรับผิดชอบ แต่เพราะสินค้าที่ผลิตไม่มีตลาดรองรับ ทำให้เงินทุนไม่สามารถ

เปลี่ยนกลับมาเป็นรายได้เพื่อชำระหนี้ได้อย่างเพียงพอ ดังนั้น การจัดหาตลาด การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ และการประสานช่องทางจำหน่ายจึงเป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันหนี้คงค้างในระยะยาว ดังนั้น ข้อเสนอเชิงระบบของงานวิจัยนี้คือ การพัฒนารูปแบบการจัดการหนี้แบบบูรณาการ หรือ Triple Integration Model ได้แก่ 1) Smart System ระบบข้อมูลและการแจ้งเตือนที่แม่นยำ 2) Flexible Mechanism กลไกการเจรจาและจัดการหนี้ที่ยืดหยุ่นตามบริบทพื้นที่ และ 3) Stable Income การสร้างรายได้ที่มั่นคงให้แก่สมาชิก แนวทางดังกล่าวช่วยให้การบริหารจัดการหนี้สามารถรักษาสมดุลระหว่างระเบียบราชการกับวิถีชีวิตของสมาชิกในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและการอภิปรายผล สามารถสรุปข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์และการวิจัยในอนาคตได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่รับผิดชอบกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีควรพัฒนาระบบบริหารจัดการหนี้ให้เป็นระบบเชิงรุกมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาฐานข้อมูลหนี้ให้เป็นปัจจุบัน ลดความล่าช้าในการตัดยอด และเปิดช่องทางให้สมาชิกสามารถตรวจสอบสถานะหนี้ของตนเองได้อย่างสะดวกและถูกต้อง นอกจากนี้ ควรกำหนดมาตรการจูงใจสำหรับสมาชิกที่มีวินัยทางการเงิน เช่น การปลดภาระค้ำประกันรายบุคคล การให้สิทธิกู้รอบใหม่ หรือการยกย่องกลุ่มต้นแบบ เพื่อสร้างแรงจูงใจเชิงบวกควบคู่กับการบังคับใช้ระเบียบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน คณะทำงานสตรีระดับตำบล และผู้นำชุมชนควรทำงานร่วมกันในรูปแบบกลไกสามประสานอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการติดตามเชิงรุก การลงพื้นที่เยี่ยมกลุ่มผู้กู้ การให้คำปรึกษา และการไกล่เกลี่ยก่อนเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย ควรจัดกิจกรรมให้ความรู้ทางการเงินแก่สมาชิกอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องการแยกเงินทุนออกจากเงินใช้จ่ายในครัวเรือน การออมรายงวด และการวางแผนชำระหนี้ตามรอบรายได้จริงของสมาชิก

ข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีควรเชื่อมโยงการให้เงินกู้กับการพัฒนาอาชีพอย่างจริงจัง โดยสนับสนุนการตลาด การแปรรูปสินค้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการหาช่องทางจำหน่ายให้แก่กลุ่มสตรีผู้กู้ เพราะปัญหาหนี้คงค้างส่วนหนึ่งเกิดจากรายได้ที่ไม่แน่นอนและการขาดตลาดรองรับผลผลิต หากสมาชิกมีรายได้ต่อเนื่องและมีสภาพคล่องเพียงพอ ความสามารถในการชำระหนี้ย่อมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาปัญหาหนี้คงค้างของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่อื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบว่าปัจจัยด้านทุนทางสังคม ระบบเครือญาติ ภูมิประเทศ และรูปแบบอาชีพส่งผลต่อวินัยทางการเงินของสมาชิกอย่างไร นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือกึ่งทดลองเกี่ยวกับมาตรการสะกิด เช่น ระบบแจ้งเตือนก่อนครบกำหนดชำระ การออมราย

เดือน หรือการให้รางวัลแก่กลุ่มที่ชำระตรงเวลา เพื่อประเมินว่ามาตรการใดสามารถลดหนี้คงค้างได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี. (2555). *คู่มือการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

จีรภา มิ่งเชื้อ, และธนัสถา โรจนตระกูล. (2564). ประสิทธิผลการนำนโยบายกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีไปปฏิบัติในอำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย. *Journal of Modern Learning Development, 6*(3), 164–179.

ธตวรรณ สิตะปิยะ. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง* สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง. (2563). *รายงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อการพัฒนาเยาวชนไทย 4.0*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

พิศณุพงศ์ กล้ากสิกิจ. (2562). *ต้นแบบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดกำแพงเพชร*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภักดี เมฆจำเริญ. (2565). รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการ. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 7*(3), 79–92.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ลาน้อย. (2568). *ข้อมูลการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ณ เดือนสิงหาคม 2568*. แม่ฮ่องสอน: ผู้แต่ง.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2506). *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1977). *Rural development participation: Concepts and measures for project design, implementation and evaluation*. Rural Development Committee, Center for International Studies, New YorK: Cornell University.

Friedberg, B. (2015). *Personal finance: An encyclopedia of modern money management*. Santa Barbara, CA: Greenwood.

Kapoor, J. R., Dlabay, L. R., & Hughes, R. J. (2012). *Personal finance* (10th ed.). New York: McGraw-Hill/Irwin.

Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. New Haven, CT: Yale University Press.

Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. New York: Wiley.

World Bank/IDA. (2009). *Public financial management: Tracking resources for better results*. Washington, DC: Author.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ผลของโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการเพื่อสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

The Effect of an Integrative Group Counseling Program on Self-Efficacy of Older Adults in Pak Nam Subdistrict, Mueang District, Ranong Province

นทีกานต์ อธิมุตติกุล[1] พีสสลัลณ์ ธำรงศ์วรกุล[2] & กรรณิการ์ แสนสุภา[2]

Nateekarn Atimuttikul[1], Phitsaran Thamrongworakun[2] & Kannikar Sansupa[2]

Corresponding author: 6612671014@rumail.ru.ac.th

Received: 18/05/69 Revised: 11/06/69 Accepted: 12/06/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการรับรู้ความสามารถของตนเองกลุ่มทดลองในระยะก่อน และหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ 2) เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการรับรู้ความสามารถของตนเองหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมของผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 60 – 69 ปี ทั้งเพศชายและ

[1]นักศึกษา หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1]Student, Master of Science Program, Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

[2]Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

หญิง สัญชาติไทย ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง มีคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับปานกลาง จำนวน 16 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากนั้นสุ่มอย่างง่ายเพื่อแบ่งออกเป็นกลุ่มควบคุม 8 คน และกลุ่มทดลอง 8 คน กลุ่มทดลองได้รับการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ จำนวน 8 ครั้ง วัดผลก่อนและหลังการทดลองด้วยแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ และใช้สถิติ Wilcoxon Signed-Rank Test และสถิติ Mann-Whitney U Test ในการทดสอบสมมติฐาน การวิจัยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เลขที่ใบรับรอง RU-HRE 68/0053 ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองทั้งโดยรวม และรายด้านสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) หลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองทั้งโดยรวม และรายด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปได้ว่าโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการสามารถสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถในผู้สูงอายุได้

คำสำคัญ: การปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ; การรับรู้ความสามารถของตนเอง; ผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

Abstract

This quasi-experimental study aimed to: 1) compare the mean scores of self-efficacy in the experimental group before and after receiving the integrative group counseling program, and 2) compare the mean scores of self-efficacy after receiving the integrative group counseling program

between the experimental group and the control group among older adults in Pak Nam Subdistrict, Mueang District, Ranong Province. The sample consisted of 16 older adults aged 60–69 years, both male and female, of Thai nationality, residing in Pak Nam Subdistrict, Mueang District, Ranong Province, who had moderate levels of self-efficacy. The participants were selected using purposive sampling and then randomly assigned to an experimental group (n = 8) and a control group (n = 8). The experimental group participated in eight sessions of the integrative group counseling program. Data were collected before and after the intervention using the Self-Efficacy Scale for Older Adults. The Wilcoxon Signed-Rank Test and Mann-Whitney U Test were used to test the hypotheses. This study received ethical approval from the Human Research Ethics Committee of Ramkhamhaeng University (Certificate No. RU-HRE 68/0053). The findings were as follows: 1) After receiving the integrative group counseling program, the experimental group demonstrated significantly higher mean scores of self-efficacy, both overall and in each dimension, compared to before the intervention ($p < .05$). 2) After receiving the integrative group counseling program, the experimental group demonstrated significantly higher mean scores of self-efficacy, both overall and in each dimension, compared to the control group ($p < .05$). These findings suggest that the integrative group counseling program was effective in enhancing self-efficacy among older adults.

Keywords: Integrative Group Counseling; Self-Efficacy; Older Adults in Pak Nam Subdistrict, Mueang District, Ranong Province

บทนำ

การสูงวัยของประชากรเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก โดยองค์การสหประชาชาติรายงานว่าในปี 2024 ทั่วโลกมีประชากรสูงอายุมากขึ้น และคาดการณ์ว่าจะสูงถึง 2,200 ล้านคนในปี 2070 (United Nations, 2024, p. 12) สำหรับการสูงวัยในประเทศไทยพบว่า มีประชากร 66 ล้านคน ในจำนวนนี้มีประชากรสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 13 ล้านคน หรือ คิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งถือว่าได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aged Society) การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุยังส่งผลให้ผู้สูงอายุเผชิญปัญหาหลากหลายด้าน การเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกายจากความเสื่อม และการมีโรคประจำตัวซึ่งอาจมีผลต่อสุขภาพจิตและความสามารถของผู้สูงอายุบางรายอาจรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่าไม่มีความสามารถ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560) ในขณะเดียวกันประชากรผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง มีจำนวน 1,443 คน คิดเป็นร้อยละ 16.79 ของประชากรทั้งหมด ในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุ 60-69 ปี 840 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 58.21 ของจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด (สำนักบริหารการทะเบียน, 2567) จากการสอบถามข้อมูลพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนองส่วนใหญ่มีรายได้จากการพึ่งพิงลูกหลาน จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีปัญหาด้านสุขภาพโดยทั่วไป และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน ประกอบกับลูกหลานของผู้สูงอายุต้องออกไปทำงาน และจากการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดระนอง พบว่า กิจกรรมการพัฒนาให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดียังไม่เป็นรูปธรรม ไม่ต่อเนื่อง ขาดการมีส่วนร่วม และไม่ครอบคลุมมิติของการสร้างเสริมสุขภาพ (พิเชษฐ์ บุญเซียม, 2566) ทำให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและใจของผู้สูงอายุ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง พบว่า การรับรู้ความสามารถของผู้สูงอายุ 60-69 ปี อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 41 คน ซึ่งตรง

กับหลายงานวิจัยที่ศึกษาการรับรู้ความสามารถของผู้สูงอายุแล้วพบว่าผู้สูงอายุมีการรับรู้ความสามารถอยู่ในระดับปานกลาง

การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) เป็นตัวแปรหนึ่งในทางจิตวิทยาที่มีที่มาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูร่า มีแหล่งที่มาจากองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ 2) การใช้ตัวแบบ 3) การใช้คำพูดชักจูง 4) การกระตุ้นทางอารมณ์ แบนดูร่า (Bandura อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2566, หน้า 57) ความเชื่อในความสามารถของตนเองถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ การเผชิญปัญหา และการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในช่วงวัยที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม มีงานวิจัยจำนวนมากสนับสนุนความสำคัญของการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของผู้สูงอายุ โดย Jonker, Comijs, Knipscheer & Deeg (2009) ได้ศึกษาตัวแปรทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดีแม้ว่าสุขภาพจะเสื่อมถอยลง ผลการวิจัยพบว่าการรับรู้ความสามารถเป็นตัวแปรสื่อกลางในการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ที่ดี ในขณะที่สุขภาพร่างกายเสื่อมโทรมลง ซึ่งการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการเป็นอีกหนึ่งวิธีที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมทางจิตวิทยา ที่มุ่งเน้นการผสมผสานทางทฤษฎีและเทคนิคการปรึกษามากขึ้นช่วยให้สมาชิกกลุ่มมองเห็นถึงปัญหา รับรู้ถึงสิ่งที่ต้องเผชิญ และเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และยังมีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ ทั้งการเสริมสร้างการปรับตัวในผู้สูงอายุ (ญาณศา จ่าทา, 2564) และสามารถเสริมสร้างความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุได้ (เอนกพงศ์ รัตนวิเชียรโชติ, 2566) นอกจากนั้นเหตุผลหนึ่งที่นักจิตวิทยาเลือกใช้ทฤษฎีแบบผสมผสานเนื่องจากหลักฐานงานวิจัยต่าง ๆ ยังไม่พบว่าวิธีการทำจิตบำบัดหรือการให้คำปรึกษาตามแนวคิดทฤษฎีใดจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าทฤษฎีอื่น ๆ อย่างชัดเจน (นันท์ชัตสัณห์ สกุลพงศ์, 2557) จะเห็นได้ว่าการนำการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการมาปรับใช้ เพื่อสร้างเสริมการรับรู้

ความสามารถของตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านของการนำทฤษฎีที่เหมาะสมกับองค์ประกอบการสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง รวมถึงการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

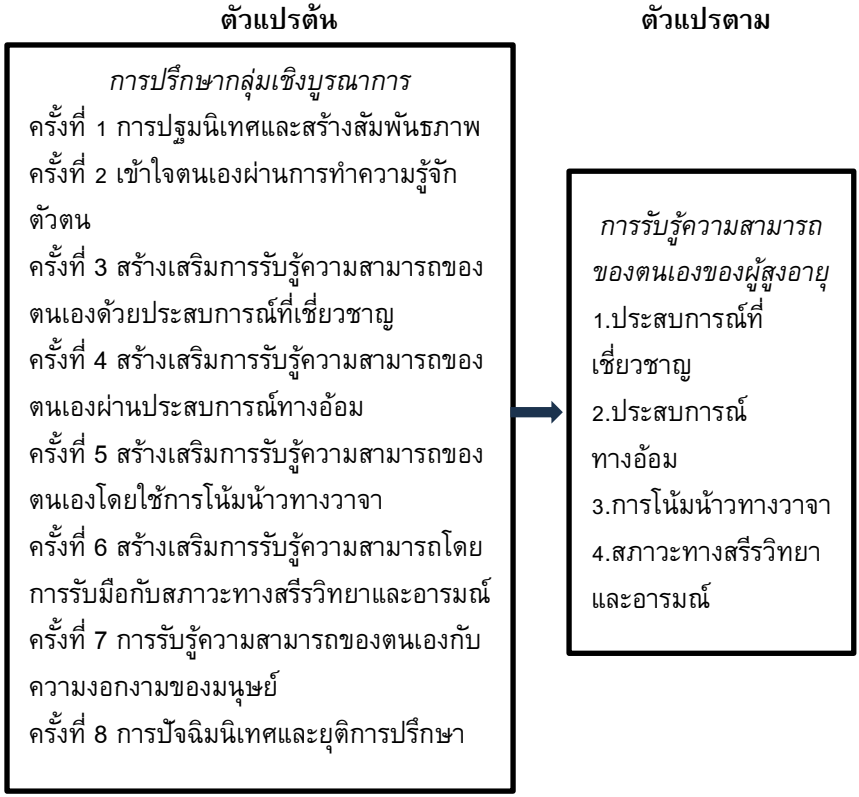
แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองกับสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงงานวิจัยที่แสดงให้เห็นผลลัพธ์เชิงบวกของการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการต่อการปรับตัว ความผาสุกทางจิตวิญญาณ ภาวะพฤฒพลัง และการลดความโดดเดี่ยวในผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามยังพบงานวิจัยที่ศึกษาผลของการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุโดยตรงค่อนข้างจำกัด รวมไปถึงยังไม่มีรูปแบบการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่กึ่งชนบทโดยเฉพาะ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการใช้การปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการในการเข้ามาสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง โดยใช้การปรึกษาบูรณาการแบบผสมผสานทางทฤษฎีแบบมีทฤษฎีหลัก (Assimilative Integration) โดยเลือกใช้ทฤษฎีการปรึกษาบุคคลเป็นศูนย์กลางเป็นหลัก เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่าสมาชิกกลุ่มสามารถหาทิศทางในการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลสุขภาพได้ด้วยการมีทิศทางจากผู้วิจัยเพียงเล็กน้อย ร่วมกับนำเทคนิคของทฤษฎีพฤติกรรมนิยม และเทคนิคของทฤษฎีเกสตอลต์มาใช้ร่วมด้วย ซึ่งช่วยให้บุคคลมีความเชื่อว่าตนเองนั้นมีความสามารถแม้ว่าสุขภาพร่างกายจะเสื่อมถอยไปตามอายุที่มากขึ้น อีกทั้งการศึกษาในครั้งนี้สามารถทำให้ทราบถึงระดับของการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ เป็นข้อมูลให้เกิดความชัดเจนทั้งยังสามารถนำความรู้และข้อมูลที่ได้หาแนวทางการป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้เกิดประโยชน์กับผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองของกลุ่มทดลองก่อนกับหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ

2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) เป็นการศึกษาผลของโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการในการสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ

การวิจัยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เลขที่ใบรับรอง RU-HRE 68/0053

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิง สัญชาติไทย มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของสำนักบริหารการทะเบียน ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง และอาศัยในจังหวัดระนอง มีอายุ 60 - 69 ปี เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุตอนต้นที่ยังสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการปรึกษากลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Chung, Lee, Lee & Kim, 2023) เป็นช่วงวัยที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และมีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งช่วยลดความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในการวิจัย และมีคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนเองปานกลาง จำนวน 41 คน คัดเลือกเข้ากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 16 คน จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากนั้นสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีการจับฉลาก แบ่งออกเป็นกลุ่มควบคุม 8 คน และกลุ่มทดลอง 8 คน เพื่อลดอคติในการจัดกลุ่ม ขนาดกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 8 คน เป็นขนาดที่เหมาะสมของการปรึกษากลุ่มเชิงจิตวิทยา (ธีรวรรณ ธีระพงษ์, 2565) นอกจากนี้ ผู้วิจัยดำเนินกระบวนการกลุ่มตามคู่มือที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งดำเนินการเก็บข้อมูลในสถานที่ปิดช่วงเวลาเดียวกัน เพื่อลดผลกระทบจากตัวแปรแทรกซ้อนที่อาจมีผลต่อผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์คัดเข้า ดังนี้

1. สามารถพูดคุย และถามตอบได้
2. ไม่อยู่ในภาวะการเจ็บป่วยรุนแรง

3. สามารถช่วยเหลือตนเองได้

4. สมัครใจเข้าร่วมการปรึกษาแบบกลุ่ม

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์คัดออก ดังนี้

1. ผู้เข้าร่วมการวิจัยขอลาออก

2. เกิดอาการเจ็บป่วยรุนแรง

3. ผู้เข้าร่วมการวิจัยเข้าร่วมไม่ครบ 80%

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล มีลักษณะในการเลือกตอบ

2. แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองโดยใช้องค์ประกอบการสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของแบนดูร่า (Bandura, 1997) มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ 2) ประสบการณ์ทางอ้อม 3) การโน้มน้าวทางวาจา และ 4) สภาวะทางสรีรวิทยาและอารมณ์ มีข้อคำถามทั้งหมด 21 ข้อ เป็นลักษณะมาตรประมาณค่า Rating scale 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยให้เลือกตอบตามความรู้สึกของผู้ตอบ

แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ ทั้งหมด 21 ข้อ กำหนดเกณฑ์การแปลผลคะแนน 3 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนรายข้อสูงสุด-คะแนนรายข้อต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{3} = 1.33$$

ดังนั้นในแต่ละชั้นของคะแนนจะเท่ากับ 1.33 ดังข้อมูลที่ปรากฏ (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

คะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสารถของตนเองของผู้สูงอายุที่ใช้ในการแปลความหมายก่อน-หลังของการเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ

ช่วงคะแนน	การแปลผล
1.00–2.33	คือ การรับรู้ความสามารถของตนเองระดับต่ำ
2.34–3.66	คือ การรับรู้ความสามารถของตนเองระดับปานกลาง
3.67–5.00	คือ การรับรู้ความสามารถของตนเองระดับสูง

ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยหาค่า IOC (ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์) เพื่อแก้ไขปรับปรุงข้อคำถามให้มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไปทุกข้อคำถาม หลังจากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 30 ชุด จากนั้นนำข้อมูลคะแนนที่ได้มาหาค่าอำนาจจำแนกโดยวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Item-total correlation) หากข้อใดมีค่าตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป ถือว่าเป็นข้อความที่มีค่าอำนาจจำแนกสามารถนำไปใช้ได้ จากการวิเคราะห์ข้อความ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.269 – 0.699 และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด (Reliability) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient alpha) ของ Cronbach มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.846

3. โปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการเพื่อสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง กำหนดการปรึกษา จำนวน 8 ครั้ง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 90 นาที ประกอบด้วย ครั้งที่ 1 การปฐมนิเทศและสร้างสัมพันธภาพ ครั้งที่ 2 เข้าใจตนเอง

ผ่านการทำความรู้จักตัวตน ครั้งที่ 3 สร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองด้วยประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ ครั้งที่ 4 สร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองผ่านประสบการณ์ทางอ้อม ครั้งที่ 5 สร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองโดยใช้การโน้มน้าวทางวาจา ครั้งที่ 6 สร้างเสริมการรับรู้ความสามารถโดยการรับมือกับสภาวะทางสรีรวิทยาและอารมณ์ ครั้งที่ 7 การรับรู้ความสามารถของตนเองกับความงอกงามของมนุษย์ ครั้งที่ 8 การปัจฉิมนิเทศและยุติการปรึกษา และตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยหาค่า IOC (ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์) เพื่อแก้ไขปรับปรุงข้อคำถามให้มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยนำเอกสารขออนุญาตสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ และเทศบาลตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง เพื่อทำการศึกษาและขอใช้สถานที่ในการทำกิจกรรมการปรึกษากลุ่ม จากนั้นเก็บข้อมูลในผู้สูงอายุโดยใช้แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองที่ผ่านการตรวจคุณภาพแล้วคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับปานกลาง จำนวน 16 คน จากนั้นสุ่มอย่างง่ายให้อยู่ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ได้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 8 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 8 คน ถามความสมัครใจและทำหนังสือยินยอมการเข้าร่วมการปรึกษากลุ่ม ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย ประโยชน์และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัย และขอความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนเข้าร่วมการวิจัย โดยผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อโดยไม่ส่งผลกระทบใด ๆ และข้อมูลที่ได้รับจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับและนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น จากนั้นดำเนินการทดลองโดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ

เพื่อสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเอง จำนวน 8 ครั้ง ครั้งละ 90 นาที สัปดาห์ละ 2 ครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติเชิงอนุมานที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบการแจกแจงของข้อมูลก่อนการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติทดสอบการแจกแจงแบบปกติ (Normality Test) ผลการทดสอบพบว่าข้อมูลมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ อย่างไรก็ตามการเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้มีขนาดเล็ก ซึ่งอาจส่งผลต่ออำนาจทดสอบทางสถิติ (Statistical Power) เพื่อให้ค่าสถิติมีความเหมาะสมและทนทานต่อความคลาดเคลื่อน การใช้สถิติพาราเมตริก (Parametric Statistics) อาจมีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดความแปรปรวน ไม่สามารถสะท้อนพารามิเตอร์ของประชากรได้อย่างแท้จริง และไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติแบบพาราเมตริก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้สถิติแบบนอนพาราเมตริก (Non parametric) ดังนี้

1. การทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันด้วยสถิติ The Wilcoxon Signed-Ranks Test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้ความสามารถของตนเองในระยะก่อนและหลังการใช้โปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ

2. การทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระจากกันด้วยสถิติ Mann-Whitney U test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้ความสามารถของตนเองหลังการใช้โปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ผลการวิจัย

การศึกษาผลของโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการเพื่อสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ในการนำเสนอผล ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร ตอนที่ 2 ผลการศึกษา และการทดสอบสมมติฐาน

ตอนที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ที่มีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำกว่า 3.67 และอาสาสมัครเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการเพื่อสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเอง โดยผู้วิจัยทำการสรุปผลการวิจัยและนำเสนอ ดังข้อมูลที่ปรากฏ (ดูตาราง 2-4)

ตาราง 2

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนบุคคล		ความถี่	ร้อยละ
เพศ	ชาย	4	25.0
	หญิง	12	75.0
	รวม	16	100.0
อายุ	60-64 ปี	6	37.5
	65-69 ปี	10	62.5
	รวม	16	100.0
สถานภาพ	โสด	2	12.5
	สมรส	10	62.5
	หม้าย	4	25.0
	รวม	16	100.00

ระดับการศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษา	6	37.5
	ประถมศึกษา	6	37.5
	มัธยมศึกษา	3	18.7
	ปริญญาตรี	1	6.3
	รวม	16	100.00
โรคประจำตัว	ไม่มี	9	56.3
	มี	7	43.7
	รวม	16	100.00
อาชีพปัจจุบัน	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	11	68.8
	รับจ้าง	3	18.7
	ค้าขาย	2	12.5
	รวม	16	100.00

จากตาราง 2 พบว่าลักษณะของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 75.0 และเพศชาย ร้อยละ 25.0 มีอายุ 65-69 ปี ร้อยละ 62.5 และอายุ 60-64 ปี ร้อยละ 37.5 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 62.5 หม้าย ร้อยละ 25.0 และโสด ร้อยละ 12.5 ตามลำดับ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษาและไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 37.5 มัธยมศึกษา ร้อยละ 18.7 และปริญญาตรี ร้อยละ 6.3 ตามลำดับ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 56.3 และมีโรคประจำตัว ร้อยละ 43.7 เมื่อจำแนกตามอาชีพในปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 68.8 และประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 18.7 และประกอบอาชีพค้าขาย ร้อยละ 12.5 ตามลำดับ

ตาราง 3

การรับรู้ความสามารถของตนเองของกลุ่มตัวอย่าง

คนที่	กลุ่มทดลอง				กลุ่มควบคุม			
	ก่อนทดลอง	แปลผล	หลังทดลอง	แปลผล	ก่อนทดลอง	แปลผล	หลังทดลอง	แปลผล
1	2.86	ปานกลาง	4.38	สูง	2.52	ปานกลาง	2.90	ปานกลาง
2	2.95	ปานกลาง	4.67	สูง	2.90	ปานกลาง	3.05	ปานกลาง
3	3.10	ปานกลาง	3.81	สูง	3.10	ปานกลาง	3.33	ปานกลาง
4	3.38	ปานกลาง	4.67	สูง	3.10	ปานกลาง	3.43	ปานกลาง
5	3.52	ปานกลาง	4.24	สูง	3.14	ปานกลาง	3.10	ปานกลาง
6	3.62	ปานกลาง	4.00	สูง	3.19	ปานกลาง	3.19	ปานกลาง
7	3.67	ปานกลาง	4.43	สูง	3.24	ปานกลาง	3.57	ปานกลาง
8	3.67	ปานกลาง	4.52	สูง	3.33	ปานกลาง	3.38	ปานกลาง

จากตาราง 3 พบว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ระยะก่อนทดลองอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับกลุ่มทดลองหลังจากรับการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองสูงขึ้น แต่การรับรู้ความสามารถของกลุ่มควบคุมยังอยู่ในระดับปานกลาง

ตาราง 4

การรับรู้ความสามารถของตนเองในแต่ละด้านของผู้สูงอายุกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง

องค์ประกอบการรับรู้ความสามารถของตนเอง	ระยะการทดลอง	กลุ่มทดลอง			กลุ่มควบคุม		
		$\bar{x}$	*SD*	ผล	$\bar{x}$	*SD*	ผล
ด้านประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ	ก่อนทดลอง	3.56	0.46	ปานกลาง	3.28	0.43	ปานกลาง
	หลังทดลอง	4.44	0.37	สูง	3.50	0.46	ปานกลาง
ด้านประสบการณ์ทางอ้อม	ก่อนทดลอง	3.30	0.41	ปานกลาง	2.85	0.30	ปานกลาง
	หลังทดลอง	4.30	0.28	สูง	3.43	0.59	ปานกลาง
ด้านการโน้มน้าวทางวาจา	ก่อนทดลอง	3.38	0.47	ปานกลาง	3.08	0.43	ปานกลาง
	หลังทดลอง	4.58	0.45	สูง	3.35	0.37	ปานกลาง

ตาราง 4 (ต่อ)

ด้านสภาวะทางสรีรวิทยาและอารมณ์	ก่อนทดลอง	3.23	0.26	ปานกลาง	3.09	0.44	ปานกลาง
	หลังทดลอง	4.14	0.43	สูง	2.89	0.28	ปานกลาง
รวม	ก่อนทดลอง	3.35	0.33	ปานกลาง	3.07	0.25	ปานกลาง
	หลังทดลอง	4.34	0.31	สูง	3.24	0.22	ปานกลาง

จากตาราง 4 พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองในระยะก่อนทดลองโดยรวมในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.35, SD = 0.33) ในระยะหลังทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับสูง ($\bar{x}$ = 4.34, SD = 0.31) ผู้สูงอายุกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองในระยะก่อนทดลองโดยรวมในระดับปานกลาง

($\bar{X}$ = 3.07, SD = 0.25) ในระยะหลังทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.24, SD = 0.22)

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาและการทดสอบสมมติฐาน รายละเอียดดังข้อมูลที่ปรากฏ (ดูตาราง 5-7)

ตาราง 5

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุก่อนได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

องค์ประกอบการรับรู้ความสามารถของตนเอง	กลุ่ม	n	$\bar{x}$	*SD*	*Z*	Sig
ด้านประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ	กลุ่มควบคุม	8	3.28	0.43	-1.12	.261
	กลุ่มทดลอง	8	3.56	0.46		
ด้านประสบการณ์ทางอ้อม	กลุ่มควบคุม	8	2.85	0.30	-2.03*	.043
	กลุ่มทดลอง	8	3.30	0.41		
ด้านการโน้มน้าวทางวาจา	กลุ่มควบคุม	8	3.08	0.43	-1.17	.243
	กลุ่มทดลอง	8	3.38	0.47		

ด้านสภาวะทางสรีรวิทยาและอารมณ์	กลุ่มควบคุม	8	3.09	0.44	-0.75	.457
	กลุ่มทดลอง	8	3.23	0.26		
รวม	กลุ่มควบคุม	8	3.07	0.25	-1.48	.140
	กลุ่มทดลอง	8	3.35	0.33		

จากตาราง 5 พบว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองก่อนได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการของผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ ด้านการโน้มน้าวทางวาจา และด้านสภาวะทางสรีรวิทยาและอารมณ์ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านประสบการณ์ทางอ้อม ที่พบว่ามีความแตกต่างกัน

ตาราง 6

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองระหว่างก่อนและหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ

องค์ประกอบการรับรู้ความสามารถของตนเอง	ระยะการทดลอง	n	$\overline{x}$	*SD*	*Z*	Sig
ด้านประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ	ก่อนทดลอง	8	3.56	0.46	-2.21*	.027
	หลังทดลอง	8	4.44	0.37		

ด้านประสบการณ์ทางอ้อม	ก่อนทดลอง	8	3.30	0.41	-2.53*	.012
	หลังทดลอง	8	4.30	0.28		
ด้านการโน้มน้าวทางวาจา	ก่อนทดลอง	8	3.38	0.47	-2.38*	.017
	หลังทดลอง	8	4.58	0.45		
ด้านสภาวะทางสรีรวิทยาและอารมณ์	ก่อนทดลอง	8	3.23	0.26	-2.52*	.012
	หลังทดลอง	8	4.14	0.43		
รวม	ก่อนทดลอง	8	3.35	0.33	-2.52*	.012
	หลังทดลอง	8	4.34	0.31		

จากตาราง 6 พบว่า ผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง กลุ่มทดลอง หลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการมีการรับรู้ความสามารถของตนเองทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 7

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

องค์ประกอบการรับรู้ความสามารถของตนเอง	ระยะการทดลอง	n	$\overline{x}$	*SD*	*Z*	Sig
ด้านประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ	กลุ่มควบคุม	8	3.50	0.46	-3.30*	.001
	กลุ่มทดลอง	8	4.44	0.37		
ด้านประสบการณ์ทางอ้อม	กลุ่มควบคุม	8	3.43	0.59	-2.98*	.003
	กลุ่มทดลอง	8	4.30	0.28		
ด้านการโน้มน้าวทางวาจา	กลุ่มควบคุม	8	3.35	0.37	-3.39*	.001
	กลุ่มทดลอง	8	4.58	0.45		
ด้านสภาวะทางสรีรวิทยาและอารมณ์	กลุ่มควบคุม	8	2.89	0.28	-3.33*	.001
	กลุ่มทดลอง	8	4.14	0.43		
รวม	กลุ่มควบคุม	8	3.24	0.22	-3.36*	.001
	กลุ่มทดลอง	8	4.34	0.31		

จากตาราง 7 พบว่า ผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง กลุ่มทดลองหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ มีการรับรู้ความสามารถของตนเองทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัย

1. ผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ก่อนได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการมีการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยรวมไม่แตกต่างกัน

2. ผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง กลุ่มทดลองหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการมีการรับรู้ความสามารถของตนเองทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง กลุ่มทดลองหลังได้รับโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการมีการรับรู้ความสามารถของตนเองทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

สมมติฐานข้อที่ 1

ผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง กลุ่มทดลองหลังได้รับการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นได้ว่า กระบวนการปรึกษากลุ่มเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ รับฟังผู้อื่น และได้รับกำลังใจจากสมาชิกในกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมและความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น

อีกทั้งบรรยากาศของกลุ่มยังช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าและสามารถดูแลสุขภาพกายและใจของตนเองได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อริสรา สุขวัจนี (2557) ที่พบว่าการเข้าร่วมกลุ่มมิตรสัมพันธ์หรือการเข้าร่วมกลุ่มเชิงจิตวิทยาช่วยให้ผู้สูงอายุในชนบทเกิดการรับรู้และมีความสามารถในการดูแลตนเองและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยปัจจัยสำคัญคือการสนับสนุนทางสังคมและการรับรู้ความสามารถของตนเอง อีกทั้งกระบวนการของการปรึกษากลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้มีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้สึกซึ่งกันและกัน ทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น บรรยากาศของการสนทนาในกลุ่มช่วยส่งเสริมให้เกิดความผ่อนคลายและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Corey (2016) และ Yalom & Leszcz (2005) ที่อธิบายว่าการมีปฏิสัมพันธ์และการแบ่งปันประสบการณ์ในกลุ่มช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างสมาชิก และทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม นอกจากกระบวนการปรึกษากลุ่มที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการรับรู้ความสามารถของตนเองแล้วนั้น การบูรณาการก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการรับรู้ความสามารถ โดยผสมผสานแนวคิดและเทคนิคจากหลายทฤษฎีให้เหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ ทั้งการสร้างประสบการณ์ความสำเร็จ ประสบการณ์ทางอ้อม การโน้มน้าวทางวาจา และการรับรู้ทางอารมณ์ ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติตามแผนการดูแลตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเห็นศักยภาพของตนเองมากขึ้น อีกทั้งยังได้รับกำลังใจและการสนับสนุนจากสมาชิกในกลุ่ม ส่งผลให้มีแรงจูงใจในการดูแลสุขภาพตนเองเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Basnet, Kamei & Sapkota (2024) ที่ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการบูรณาการการให้ความรู้ การทบทวนความทรงจำ และการออกกำลังกาย ต่อคุณภาพชีวิตและการรับรู้ความสามารถของตนเองในผู้สูงอายุ พบว่าโปรแกรมการบูรณาการช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง จะ

เห็นได้ว่าการบูรณาการที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ต่าง ๆ จะช่วยสร้างเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง

เมื่อพิจารณารายด้านของการรับรู้ความสามารถของตนเอง พบว่าคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทั้ง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทางอ้อม การโน้มน้าวทางวาจา และการรับรู้ทางสรีรวิทยาและอารมณ์ สะท้อนให้เห็นว่าโปรแกรมช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้และรับรู้ศักยภาพของตนเองมากขึ้น ทั้งจากการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้ผ่านตัวแบบ และการจัดการอารมณ์ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริขวัญ อัครทวีทอง นุชรัตน์ มังคละคีรี และเดชา ทำดี (2568) ที่พบว่าการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองผ่านกิจกรรม 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างประสบการณ์ความสำเร็จ การเรียนรู้จากบุคคลตัวแบบ การโน้มน้าวชักจูง และการจัดการสภาวะทางร่างกายและอารมณ์ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมสุขภาพดีขึ้น จากการสังเกตระหว่างดำเนินโปรแกรม พบว่าผู้สูงอายุเริ่มเปิดใจและมีปฏิสัมพันธ์มากขึ้นในช่วงการปรึกษาครั้งที่ 5 และ 6 โดยสมาชิกมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลสุขภาพมากขึ้น ขณะที่ผู้ให้การปรึกษาทำหน้าที่สร้างสัมพันธภาพและกระตุ้นความเชื่อมั่น นอกจากนี้การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มยังช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับประสบการณ์ใหม่ รู้สึกมีคุณค่า และมองเห็นศักยภาพของตนเองในแง่มุมที่ดีขึ้น ทั้งนี้โปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการที่ออกแบบอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านตัวแบบและการโน้มน้าวทางวาจา ผู้สูงอายุได้เห็นสมาชิกคนอื่นในวัยเดียวกันสามารถจัดการปัญหาและปรับตัวได้ รวมทั้งได้รับกำลังใจและข้อมูลย้อนกลับทางบวกจากทั้งผู้ให้การปรึกษาและเพื่อนสมาชิก จึงส่งผลให้การรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

สมมติฐานข้อที่ 2

ผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง กลุ่มทดลองหลังเข้ารับการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ มีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงกว่าผู้สูงอายุกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุได้ดีขึ้น ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความเสื่อมถอยทางร่างกาย ความวิตกกังวล และความรู้สึกต้องพึ่งพาผู้อื่น ส่งผลให้ขาดความมั่นใจในการดูแลตนเอง แต่ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจว่าตนเองไม่ได้เผชิญปัญหาเพียงลำพัง ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกัน และได้รับการสนับสนุนทางอารมณ์ ทำให้มีความมั่นใจและแรงจูงใจในการดูแลสุขภาพตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อักษร อยู่วังและบัวทอง สว่างโสภากุล (2563) ที่พบว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ นอกจากนี้การเลือกใช้การปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการที่ผสมผสานแนวคิดและเทคนิคจากหลายทฤษฎีอย่างเหมาะสม ยังช่วยให้สมาชิกกลุ่มให้ความร่วมมือและเกิดการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา เพิ่มพูน (2563) ที่พบว่าการใช้เทคนิคที่หลากหลายช่วยพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุ ถึงแม้ว่าการศึกษาครั้งนี้จะไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองโดยตรง แต่อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบของภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุประกอบด้วยด้านสุขภาพและด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง และสอดคล้องกับการศึกษาของ อุบลทิพย์ ไชยแสง (2560) ที่ศึกษารูปแบบการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางจิตสำหรับผู้สูงอายุซึ่งพัฒนาภายใต้ทฤษฎีการปรึกษาเชิงจิตวิทยา 4 ทฤษฎี ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุสูงขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการปรึกษาดังกล่าวมีลักษณะเป็นการปรึกษา

เชิงบูรณาการเช่นเดียวกับการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือเป็นการผสมผสานแนวคิดและเทคนิคจากหลายทฤษฎีเพื่อให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ แม้ว่าการศึกษาจะมุ่งเน้นผลลัพธ์ด้านสุขภาวะทางจิต แต่การรับรู้ความสามารถของตนเองถือเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของสุขภาวะทางจิต เนื่องจากผู้ที่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองจะสามารถจัดการกับปัญหา และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการที่สุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจึงสะท้อนถึงการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองควบคู่ไปด้วย เมื่อพิจารณาในบริบทของการวิจัยครั้งนี้ โปรแกรมที่ออกแบบตามแนวคิดทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเอง ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากตัวแบบ การได้รับแรงสนับสนุนทางวาจา และการจัดการอารมณ์ของตนเอง ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สายฝน สุภาศรี, จักรกฤษณ์ วังราษฎร์ และวราภรณ์ บุญเชียง (2564) และชัชชฎาภร พิศมร, เอกสิทธิ์ ไชยปิน, อลงกต ประสานศรี และณัฐกฤษฎ์ ธรรมกวินวงศ์ (2566) ที่พบว่าการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองช่วยส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุได้

ผู้สูงอายุที่ได้รับโปรแกรมมีพัฒนาการที่ชัดเจนโดยเฉพาะในแง่ของความรู้สึก และการได้รับข้อมูลย้อนกลับ จากการสะท้อนความเห็นของผู้สูงอายุพบว่าการได้ออกมาเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทำให้พวกเขารู้สึกถึงความแปลกใหม่และได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่า ซึ่งแตกต่างจากการใช้ชีวิตปกติประจำวันที่มักจะอยู่แต่บ้านกระบวนการกลุ่มช่วยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ทางสังคมและ มองเห็นคุณค่าในตัวเองในแง่มุมใหม่ หรือในด้านที่ดีขึ้น แม้จะเป็นวัยหลังเกษียณแล้วก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ชี้ให้เห็นว่าการมีกิจกรรมร่วมกันและการได้รับความรู้ใหม่ ๆ ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ประเด็นเหล่านี้จึงเป็นข้อสนับสนุนสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า โปรแกรมการปรึกษากลุ่มมีประสิทธิภาพในการสร้างความแตกต่างในเชิงบวกให้กับชีวิตของผู้สูงอายุเมื่อเทียบกับการดำเนินชีวิตตามปกติ

ทั้งนี้โดยธรรมชาติของพัฒนาการตามวัย ผู้สูงอายุมักมีความยึดติดกับประสบการณ์เดิมและอาจมีกลไกป้องกันตนเองสูงเมื่อต้องเผชิญกับสิ่งใหม่ การที่ผู้วิจัยเลือกบูรณาการเทคนิคให้เข้ากับบริบทของผู้สูงอายุตำบลปากน้ำ ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับและปรับตัวเข้ากับกระบวนการกลุ่มได้ดีขึ้น พวกเขาจึงเปิดโอกาสให้ตนเองได้เรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ได้ฝึกฝนการจัดการกับปัญหา และได้รับการเสริมแรงทางบวกจากเพื่อนสมาชิก ซึ่งกระบวนการปรับตัวที่ราบรื่นนี้เอง คือส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจตนเองว่า ตนยังคงมีศักยภาพเพียงพอที่จะดูแลสุขภาพร่างกาย และสามารถใช้ชีวิตในช่วงวัยสูงอายุได้อย่างมีความสุข

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้จะแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการสามารถส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้สูงอายุได้ แต่การศึกษาครั้งนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณาในการแปลผลการวิจัย กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนค่อนข้างน้อยและเป็นผู้สูงอายุในตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง เพียงพื้นที่เดียว จึงอาจทำให้การอ้างอิงผลการวิจัยไปยังผู้สูงอายุในบริบทอื่นมีข้อจำกัด นอกจากนี้ การติดตามผลดำเนินการในระยะเวลาสั้นภายหลังสิ้นสุดโปรแกรม จึงยังไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าผลลัพธ์ด้านการรับรู้ความสามารถของตนเองจะคงอยู่ในระยะยาวเพียงใด ดังนั้น การวิจัยในอนาคตควรขยายขนาดกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น ครอบคลุมหลายพื้นที่ และมีการติดตามผลในระยะยาว เพื่อยืนยันประสิทธิผลของโปรแกรมและเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนควรนำโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง

ของผู้สูงอายุ โดยเน้นรูปแบบกิจกรรมกลุ่มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้อง:ควรส่งเสริมให้บุคลากร เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการปรึกษากลุ่ม เพื่อนำไปใช้ส่งเสริมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ผู้ดำเนินกิจกรรมต้องตระหนักถึงความเชี่ยวชาญและทักษะเฉพาะด้าน ทั้งในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม การสื่อสารเชิงจิตวิทยา และการประยุกต์ใช้เทคนิคการปรึกษาอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดและไม่ส่งผลกระทบต่อผู้เข้าร่วม

3. การคำนึงถึงความแตกต่างและบริบทพื้นที่การนำโปรแกรมไปใช้ควรมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และพื้นฐานทางสังคม รวมถึงควรคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อม เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่น ทรัพยากรในชุมชน และการสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถตระหนักถึงศักยภาพของตนเองและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในช่วงวัยสูงอายุได้อย่างเหมาะสม

4. สำหรับนักจิตวิทยาการปรึกษาสามารถนำแนวทางการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการไปใช้ในบริบทต่าง ๆ เช่น ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุหรือสถานพยาบาล เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นและได้รับการสนับสนุนทางอารมณ์จากสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งจะช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยว ทำให้เกิดความเข้าใจตนเอง และสร้างความเชื่อมั่นในการจัดการปัญหาและการดำเนินชีวิตในวัยเกษียณได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในครั้งต่อไป

1. ศึกษากับผู้สูงอายุในหลายพื้นที่ เพื่อให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสามารถนำไปอ้างอิงหรือประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น ๆ ได้มากยิ่งขึ้น

2. ศึกษาผลของโปรแกรมในระยะยาว โดยการติดตามผลหลังสิ้นสุดโปรแกรมเพื่อศึกษาความคงทนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโปรแกรมการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ

3. ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นที่อาจส่งผลกับการรับรู้ความสามารถของตนเองร่วมด้วย เช่น คุณภาพชีวิต ความสุขในชีวิต หรือสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ เป็นต้น

4. การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เข้าใจประสบการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุจากการเข้าร่วมโปรแกรมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). *ชุดความรู้การดูแลตนเองและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ “สุขภาพดี”*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ชัชชฎาภร พิศมร, เอกสิทธิ์ ไชยปิน, อลงกต ประสานศรี และณัฐกฤษฎ์ ธรรมกวินวงศ์. (2566). การประยุกต์ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถตนเองที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดลำปาง. *วารสารสาธารณสุขล้านนา*, *19*(1), 64-75.

ญาณศา จ่าทา. (2564). *การพัฒนาการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุด้วยการปรึกษาเชิงบูรณาการทฤษฎีและเทคนิคโดยใช้ทฤษฎีอัตถิภาวนิยมเป็นฐาน*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธีรวรรณ ธีระพงษ์. (2565). *แนวคิดบุคคลเป็นศูนย์กลางเพื่อการปรึกษาเชิงจิตวิทยาและการพัฒนามนุษย์ (ฉบับปรับปรุง)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สำนักงานบริหารงานวิจัย.

นันท์ชัตสัณห์ สกุลพงศ์. (2557). จิตวิทยาการปรึกษาและจิตบำบัดแบบผสมผสาน. *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย*, *22*(2), 103-114.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาศาส์น.

ปวีณา เพิ่มพูล. (2563). *การพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุด้วยการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการโดยใช้ทฤษฎีอัตถิภาวะนิยมเป็นฐาน.* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

พิเชษฐ์ บุญเซียม. (2566). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดระนอง. *วารสารสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้, 37*(2), 34-45.

ศิริขวัญ อัครทวีทอง, นุชรัตน์ มังคละคีรี และเดชา ทำดี. (2568). ผลของโปรแกรมสร้างเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรม สุขภาพในผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงที่ควบคุมระดับความดันโลหิตไม่ได้. *วารสารพยาบาลทหารบก*, *26*(3), 139-146.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2566). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สายฝน สุภาศรี, จักรกฤษณ์ วังราษฎร์, และวราภรณ์ บุญเชียง. (2564). ผลของการส่งเสริมสุขภาพต่อการรับรู้ความสามารถตนเอง และความคาดหวังผลลัพธ์ต่อการดูแลตนเองของผู้สูงอายุโรคความดัน โลหิตสูง จังหวัดเชียงราย. *Thai Journal of Public Health*, *51*(1), 33-42.

สำนักบริหารการทะเบียน. (2567). *ระบบสถิติทางการทะเบียน*. ค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2568, จาก https://stat.bora.dopa.go.th/StatMIS/#/ReportStat/2

อริสรา สุขวัจนี. (2557). ผลของการมีส่วนร่วมในกลุ่มมิตรสัมพันธ์ต่อการส่งเสริมความสามารถดูแลตนเอง และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทที่เป็นโรคไขมันในเลือดสูง. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*, *6*(1), 285-300.

อุบลทิพย์ ไชยแสง (2560). *รูปแบบการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางจิตสำหรับผู้สูงอายุจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย.* ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อักษร อยู่วัง และบัวทอง สว่างโสภากุล. (2563). การรับรู้ความสามารถของตนเอง การรับรู้ภาวะสุขภาพ การจูงใจ ตนเอง และพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลเจ็ดริ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 20*(2), 264-281.

เอนกพงศ์ รัตนวิเชียรโชติ. (2566). *ผลของการให้การปรึกษาแบบกลุ่มแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุบ้านพักคนชราแห่งหนึ่ง ในจังหวัดราชบุรี.* ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control.* New York: W. H. Freeman.

Basnet, B., Kamei, D., & Sapkota, S. (2024). Effectiveness of selected interventions on quality of life and self-efficacy among elderly. *Journal of Education and Health Promotion, 13*(1), 214.

Corey, G. (2016). *Theory and practice of group counseling* (9th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.

Chung, E., Lee, S.-H., Lee, H.-J., & Kim, Y.-H. (2023). Comparative study of young-old and old-old people using functional evaluation, gait characteristics, and cardiopulmonary metabolic energy consumption. *BMC Geriatrics, 23*(1), 400-432.

Jonker, A., Comijs, H., Knipscheer, K., & Deeg, D. (2009). The Role of Coping Resources on Change in Well-Being During Persistent Health Decline. *Journal of Aging and Health*, *21*(8), 1063–1082.

United Nations. (2024). *World Population Prospects 2024*. New York: Author.

Yalom, I. D., & Leszcz, M. (2005). *The theory and practice of group psychotherapy* (5th ed.). New York: Basic Books.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

แนวทางการพัฒนากระบวนการการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท

Guidelines for Developing the Planning and Coordination Process of Area-Based Integrated Development Plans of the Subdistrict Administrative Committee in Huai Ngu Subdistrict, Hankha District, Chai Nat Province

ณัฏฐ์วัฒน์ เพชรพิชัย[1] มยุรี รัตนเสริมพงศ์[2] &วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์[2]

Nattawat Petpichai[1], Mayuri Rattanasermpong[2] & Wasita Kerdphol Prasopsak[2]

Corresponding author: nattawat.4626@gmail.com

Received: 27/01/69 Revised: 06/02/69 Accepted: 08/02/69

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท และ 2) ศึกษาแนวทางการ

[1] นักศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[2] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[1] Master **of** Public Administration (Public Administration), Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

[2] Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

พัฒนากระบวนการการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 18 คน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล จำนวน 1 คน ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล จำนวน 1 คน ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในตำบลที่นายอำเภอแต่งตั้ง จำนวน 3 คน กำนันผู้ใหญ่บ้านในตำบล จำนวน 11 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่นายอำเภอแต่งตั้ง จำนวน 2 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหารายข้อ (IOC) เท่ากับ 1.00 ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ด้วยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การจัดหมวดหมู่ การสังเคราะห์ และการตีความตามบริบทพื้นที่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษากระบวนการจัดทำแผน และสังเคราะห์เป็นแนวทางพัฒนากระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและโครงสร้างการบริหารงานตำบล ผลการวิจัยพบว่า

1) กระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในตำบลห้วยงูมีความเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและแผนจากทุกระดับ การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของโครงการ จนถึงการเชื่อมโยงและประสานแผนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระดับอำเภอให้สอดคล้องกับระเบียบและแนวทาง “*One Plan*”

2) แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรและคณะกรรมการ การพัฒนาฐานข้อมูลตำบล การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การบูรณาการแผนทุกระดับ และการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาในระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน และกระบวนการ

จัดทำและประสานแผนในตำบลห้วยงูควรยกระดับจากการมีส่วนร่วมเชิงรับเป็นการมีส่วนร่วมเชิงรุก โดยใช้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและการเชื่อมโยงเชิงโครงสร้างที่เข้มแข็ง เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: การจัดทำแผน; การประสานแผนพัฒนา; การมีส่วนร่วม

Abstract

The objectives of this research were: 1) to examine the process of plan formulation and coordination at the local level of the Integrated Subdistrict Administrative Committee in Huai Ngu Subdistrict, Hankha District, Chainat Province; and 2) to explore guidelines for developing the local-level planning and coordination process. A qualitative research approach was employed. The sample consisted of 18 key informants selected through purposive sampling, including one district officer responsible for the subdistrict, one chief executive of the local administrative organization, three appointed civil servants, eleven village heads, and two appointed experts. Data were collected through semi-structured in-depth interviews and focus group discussions, with instruments used for data collection in this study consisted of semi-structured in-depth interviews and focus group discussions. The instruments were reviewed by experts to examine item-level content validity, yielding an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 1.00. Data were analyzed using content analysis based on information obtained from

observations and interviews. The analysis involved data verification, categorization, synthesis, and contextual interpretation to address the research objectives of examining the planning process and synthesizing guidelines for developing and coordinating local-level development planning in accordance with the social context and the administrative structure of the subdistrict. The research results found that:

1) The planning and coordination process in Huai Ngu Subdistrict is systematic, beginning with the collection of basic data and plans at all levels, followed by analysis and prioritization of projects, and integration with local and district-level plans in accordance with relevant regulations and the “One Plan” approach.

2) The appropriate development guidelines should focus on enhancing the capacity of personnel and committees, developing a subdistrict database, promoting public participation, integrating plans across all levels, and establishing a systematic monitoring and evaluation mechanism to improve sustainable local development, and planning and coordination process should be upgraded from passive participation to proactive participation, supported by up-to-date data and strong structural linkages, in order to effectively drive integrated area-based development in line with the principles of good governance and the Sufficiency Economy Philosophy.

Keywords: Plan Formulation; Development Plan Coordination; Participation

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) กำหนดให้ภาครัฐดำเนินการบริหารงานแบบบูรณาการ โดยมีเป้าหมายเพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาในทุกระดับ ทุกภารกิจ และทุกพื้นที่ให้เป็นทิศทางเดียวกัน ควบคู่กับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2560 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภอและตำบล พ.ศ. 2562 ซึ่งมุ่งให้การจัดทำแผนพัฒนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเชื่อมโยงแผนพัฒนาในทุกระดับให้เป็นแผนเดียวกัน หรือ “One Plan” เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนา (คู่มือการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่, 2562)

กรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาตำบล โดยใช้กลไกศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.) และคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ทำหน้าที่รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญของแผนงานหรือโครงการจากแผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนชุมชน และแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้แผนพัฒนาตำบลมีความเชื่อมโยงกับแผนระดับอำเภอ จังหวัด และประเทศ ตลอดจนตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม กรณีตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท พบว่าการจัดทำและประสานแผนพัฒนายังประสบปัญหาด้านการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การมีส่วนร่วมของประชาชน การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ และความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2553) ที่ระบุว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกว่าร้อยละ 60 ประสบปัญหาการ

เชื่อมโยงแผนพัฒนาระหว่างระดับพื้นที่กับแผนระดับจังหวัดและระดับชาติ (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2562) นอกจากนี้ รายงานของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2565) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ โดยเฉพาะในขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลและการกำหนดโครงการ ส่งผลให้แผนงานหรือโครงการจำนวนมากไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเต็มศักยภาพและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการตำบลห้วยงู เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เสริมสร้างการบูรณาการและการเชื่อมโยงแผนทุกระดับให้เป็นแผนเดียวกัน และเพิ่มประสิทธิผลของการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (UNDP, 2011)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่และการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ

แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับ “พื้นที่” ในฐานะหน่วยวิเคราะห์หลัก โดยมุ่งตอบสนองต่อปัญหา ความต้องการ และศักยภาพเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางสังคม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนกรอบคิดจากการพัฒนาเชิงภารกิจไปสู่การพัฒนาเชิงบริบท ซึ่งช่วยให้การวางแผนและการจัดสรรทรัพยากรมีความเหมาะสมและเกิดผลสัมฤทธิ์มากขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2560; วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2561)

ในบริบทการบริหารภาครัฐไทย แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ถูกนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนของแผนงานและการขาดการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน โดยเฉพาะภายหลังการประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ซึ่งเน้นการพัฒนาแบบบูรณาการในทุกระดับ ทุกมิติ และทุกพื้นที่ แนวคิดนี้ถูกขับเคลื่อนผ่านระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2560 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภอและตำบล พ.ศ. 2562 โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการบูรณาการในระดับพื้นที่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงแผนและทรัพยากรให้เป็นทิศทางเดียวกัน (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2562)

สรุปได้ว่า การปฏิบัติจริงยังประสบปัญหาการจัดทำแผนแบบต่างคนต่างทำ การเชื่อมโยงแผนในเชิงรูปแบบมากกว่ายุทธศาสตร์ และการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่อย่างจำกัด ส่งผลให้แผนพัฒนาจำนวนมากไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิผล (ปกรณ์ ปรียากร, 2563; สุพัตรา สุภาพ, 2564) ดังนั้น การนำแนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่มาใช้ร่วมกับการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ และการใช้ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ เช่น ข้อมูล จปฐ. และ กชช.2ค. จึงเป็นกรอบสำคัญใน

การอธิบายและพัฒนากระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับตำบลให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีการวางแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การวางแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาชุมชนและการบริหารจัดการท้องถิ่นของประเทศไทย โดยมีรากฐานจากแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่มองประชาชนเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนา แนวคิดดังกล่าวเน้นให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการวางแผน ตั้งแต่การระบุปัญหา การกำหนดความต้องการ การจัดลำดับความสำคัญ การออกแบบโครงการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล (โกวิทย์ พวงงาม, 2559) การวางแผนแบบมีส่วนร่วมยังถูกมองว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจและความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาว (รณชัย มั่งใหม่, 2563) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในบริบทประเทศไทยพบว่าการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนพัฒนายังมักจำกัดอยู่ในระดับการรับฟังความคิดเห็นหรือการรับรองแผน มากกว่าการร่วมตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ (สุพัตรา สุภาพ, 2564) นักวิชาการจึงเสนอให้ยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านเวทีเชิงปฏิบัติการและการใช้เครื่องมือวิเคราะห์เชิงพื้นที่ เพื่อให้การจัดทำแผนพัฒนาสามารถสะท้อนปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2561)

สรุปได้ว่า การวางแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคีเครือข่ายมีบทบาทเชิงรุกในกระบวนการตัดสินใจ โดยอาศัยการเรียนรู้ร่วม ข้อมูลเชิงพื้นที่ และเครื่องมือวิเคราะห์ที่เหมาะสม เพื่อ

ยกระดับจากการมีส่วนร่วมเชิงพิธีกรรมไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงยุทธศาสตร์ อันจะนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาที่ตอบสนองต่อบริบทพื้นที่และเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดและทฤษฎีการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมและเครือข่ายการพัฒนา

ทฤษฎีการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Governance) เป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายการบริหารงานสาธารณะยุคใหม่ซึ่งรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาสาธารณะได้โดยลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาควิชาการ ในการร่วมกำหนดเป้าหมาย ตัดสินใจ และรับผิดชอบผลลัพธ์ของการพัฒนา เพื่อลดการทำงานแบบต่างคนต่างทำและเพิ่มประสิทธิภาพการบูรณาการทรัพยากรและองค์ความรู้ (Ansell & Gash, 2008) นักวิชาการไทยได้ประยุกต์แนวคิดดังกล่าวเพื่ออธิบายบทบาทของคณะกรรมการบูรณาการในระดับพื้นที่ โดยชี้ว่าคณะกรรมการควรทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางของการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ มากกว่าการเป็นเพียงกลไกประสานงานเชิงเอกสาร (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2562)

ขณะเดียวกัน แนวคิดเครือข่ายการพัฒนา (Development Network Theory) มองว่าการพัฒนาเป็นผลลัพธ์ของความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายระหว่างองค์กรและกลุ่มต่าง ๆ ที่พึ่งพาอาศัยกันมากกว่าความสัมพันธ์แบบบังคับบัญชาในระบบราชการ เครือข่ายดังกล่าวมีลักษณะยืดหยุ่น เปิดกว้าง และสามารถปรับตัวต่อบริบทพื้นที่ได้ดีกว่าโครงสร้างราชการแบบเดิม (โกวิทย์ พวงงาม, 2560) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในประเทศพบว่ายังมีข้อจำกัดด้านความชัดเจนของบทบาท

การใช้ข้อมูลร่วม และกลไกติดตามผล ส่งผลให้การบูรณาการแผนพัฒนาในหลายพื้นที่เป็นเพียงการเชื่อมโยงเชิงเอกสาร มากกว่าการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ (ปกรณ์ ปรียากร, 2563)

ในบริบทของตำบลห้วยงู คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงหน่วยงานและภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ ทฤษฎีการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมและแนวคิดเครือข่ายการพัฒนาจึงถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์บทบาท โครงสร้าง และกลไกการทำงานของคณะกรรมการ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายกับประสิทธิภาพของกระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่

สรุปได้ว่า การกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมและเครือข่ายการพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยอธิบายว่าการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประสิทธิผลจำเป็นต้องอาศัยกลไกความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ บนฐานของบทบาทที่ชัดเจน ข้อมูลร่วม และกระบวนการเรียนรู้ร่วมอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับการบูรณาการแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติและความยั่งยืนในระยะยาวได้อย่างแท้จริง

แนวคิดการเรียนรู้ร่วม องค์กรแห่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้

แนวคิดการเรียนรู้ร่วม (Social Learning) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ชี้ให้เห็นว่าการจัดทำแผนพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมของบุคคลและองค์กรในพื้นที่ มิใช่เพียงการดำเนินงานเชิงเทคนิคหรือการจัดทำเอกสาร โดย

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสะท้อนบทเรียน และการใช้ข้อมูลจากการปฏิบัติจริงจะช่วยสร้างความเข้าใจร่วมและยกระดับคุณภาพของการวางแผนพัฒนา (วิจารณ์ พานิช, 2557; Senge, 1990) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในประเทศสะท้อนว่าองค์กรระดับพื้นที่ยังขาดกลไกการรวบรวมบทเรียน ระบบข้อมูล และวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การจัดทำแผนยังคงแยกส่วนและเกิดการทำซ้ำ (โกวิทย์ พวงงาม, 2560; สุภาวดี วีระศิลป์, 2562) ดังนั้น การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์และพัฒนา จะช่วยเสริมสร้างระบบติดตามประเมินผลและการเรียนรู้เชิงระบบ อันเป็นฐานสำคัญในการยกระดับกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, 2550)

แนวคิดการติดตามและประเมินผลแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และการเรียนรู้ร่วมกัน

แนวคิดการติดตามและประเมินผลแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results-Based Monitoring and Evaluation: RBM/RBME) และแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Monitoring, Evaluation and Learning: MEL) เน้นการประเมินผลจากผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนและพื้นที่ มากกว่าการรายงานกิจกรรมหรือการใช้งบประมาณเพียงอย่างเดียว โดยมองว่าการติดตามประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เชื่อมโยงการปฏิบัติจริงกับการปรับปรุงแผนในรอบถัดไป ผ่านการใช้ตัวชี้วัดเชิงพื้นที่และระบบข้อมูลที่เป็นระบบ ขณะเดียวกัน การจัดเวทีสะท้อนผลและการถอดบทเรียนยังช่วยให้การประเมินผลเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน มากกว่าการเป็นเพียงเครื่องมือควบคุม (วิจารณ์ พานิช, 2557) ดังนั้น แนวคิด RBM และ MEL จึงถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ระบบติดตามประเมินผลของแผนพัฒนา

ตำบลห้วยงู และเป็นฐานในการออกแบบระบบติดตามและเรียนรู้เชิงพื้นที่ที่ส่งเสริมธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

ในบริบทของยุคโลกาภิวัตน์ที่ปัญหามีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยชุมชนต้องเป็นศูนย์กลางของการคิด วิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

แนวคิดเกี่ยวกับแผนชุมชนสะท้อนให้เห็นว่า แผนชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนฐานราก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง และการใช้ข้อมูลเป็นฐานในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ซึ่งแตกต่างจากแผนที่จัดทำโดยภาครัฐที่มุ่งเน้นการจัดสรรงบประมาณเป็นหลัก แผนชุมชนจึงเป็นแผนที่ “ชุมชนเป็นเจ้าของ ดำเนินการโดยชุมชน และเพื่อประโยชน์ของชุมชน” (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551; กรมการพัฒนาชุมชน, 2553; ประเวศ วะสี อ้างถึงใน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

นอกจากนี้ กระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดไว้ ทั้งในรูปแบบ 5 สถานี และแนวทางการดำเนินงานเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม การวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดเป้าหมาย การจัดทำแผนงานและโครงการ ไปจนถึงการปฏิบัติ ติดตาม และประเมินผล ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน ประชาชน และ

ภาครัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการจัดทำแผนชุมชนอย่างยั่งยืน (รณชัย มั่งใหม่, 2563; กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

การบริหารจัดการตำบล ภายใต้บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงู

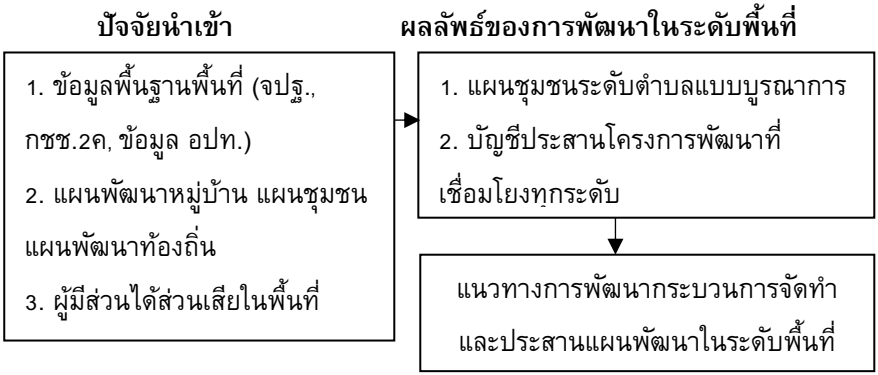
แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่าย เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ครอบคลุมทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม สุขภาวะ การเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อม ภายใต้กรอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลไกอย่าง “บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงู” สะท้อนรูปธรรมของการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวผ่านโครงสร้างคณะกรรมการแบบบูรณาการ กระบวนการทำงานที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม และการเชื่อมโยงทรัพยากร ความรู้ และแผนพัฒนาจากหลายระดับเข้าด้วยกัน ส่งผลให้เกิดแผนพัฒนาตำบลที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่และการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ แนวคิดและทฤษฎีการวางแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วม แนวคิดการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมและเครือข่ายการพัฒนา แนวคิดการเรียนรู้ร่วม องค์กรแห่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ แนวคิดการติดตามและประเมินผลแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และการเรียนรู้ร่วมกัน แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และแนวคิดการบริหารจัดการตำบลภายใต้บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงู ผู้วิจัยได้นำสาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยกรอบแนวคิดการวิจัยมุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง โครงสร้างและกลไกการบริหารงานตำบลแบบบูรณา

การ กับ กระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ภายใต้บริบทของตำบลห้วยงู ซึ่งครอบคลุมมิติการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคีเครือข่าย การบูรณาการแผนและทรัพยากร การใช้ข้อมูลและการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กรอบแนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นการศึกษา การออกแบบเครื่องมือวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม โครงสร้างการบริหารงานตำบล และเป้าหมายการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ การวางแผนแบบมีส่วนร่วม การกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วม และการติดตามประเมินผลแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยมุ่งศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยนำเข้า กระบวนการจัดทำและประสานแผน และผลลัพธ์ของการพัฒนาในระดับพื้นที่ เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม โครงสร้างการบริหารงานตำบล และการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน กำหนดออกมาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 คน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล จำนวน 1 คน ปลัดองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นในตำบล จำนวน 1 คน ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในตำบลที่นายอำเภอแต่งตั้ง จำนวน 3 คน กำนันผู้ใหญ่บ้านในตำบล จำนวน 11 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่นายอำเภอแต่งตั้ง จำนวน 2 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง มุ่งเน้นการทำความเข้าใจบทบาท กลไกการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และแนวปฏิบัติจริงที่เกิดขึ้นในบริบทพื้นที่ โดยเครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน จนได้แบบสัมภาษณ์ที่เห็นว่าตรงประเด็นมากที่สุด โดยมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหารายข้อ (IOC) เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกข้อมูลโดยวิธีการจดบันทึกข้อมูลและการบันทึกเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์โดยการขออนุญาตก่อนทำการบันทึกเสียงเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการตรวจสอบและการตรวจทานความถูกต้องย้อนกลับในภายหลังได้ และการสนทนากลุ่ม ให้กลุ่มคนมาร่วมสนทนากัน โดยมีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้อำนวยการในการสนทนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งการสนทนากลุ่มนี้ได้กำหนดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม คือ คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น ได้แก่ ข้อมูล จปฐ. ข้อมูล กชช.2ค ข้อมูลตำบลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล แผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนชุมชน และแผนพัฒนาท้องถิ่น และเอกสารชั้นรอง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการจากทางสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐ เอกชน รวมทั้งเอกสารแหล่งข้อมูลจากส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลทางเว็บไซต์ที่ปรากฏบนอินเทอร์เน็ต จากนั้นใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อความที่ถูกจดบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ เช่น ข้อความที่ จดบันทึกจากการสังเกต/การสัมภาษณ์ และข้อความที่จดบันทึกจากเทปเสียง เป็นต้น ด้วยการตรวจสอบความถูกต้องของ

ข้อมูล ทำการแยกแยะข้อมูล วิเคราะห์สังเคราะห์จัดหมวดหมู่เรียงลำดับความสำคัญ เพื่อหาความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของข้อมูล และการตีความตามบริบทของพื้นที่ที่ทำการวิจัย

ผลการวิจัย

บริบทของพื้นที่ตำบลห้วยงู มีประวัติความเป็นมาผูกพันกับตำนานพื้นถิ่นเกี่ยวกับงูใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณลำคลองห้วยงู ซึ่งเป็นที่มาของชื่อพื้นที่และชื่อคลองต่าง ๆ ในตำบล สะท้อนความเชื่อและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน พื้นที่แห่งนี้มีประชาชนเป็นคนพื้นถิ่นดั้งเดิม ไม่ได้เกิดจากการอพยพ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นแผ่นดินเสด็จประพาสต้น และเป็นแหล่งกำเนิดการทำหุ่นฟางนกอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท

โครงสร้างคณะกรรมการและการดำเนินงานแผนระดับตำบล ภายใต้ “บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงู”

โครงสร้างคณะกรรมการ บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงูมีคณะกรรมการขับเคลื่อนเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการตำบล ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนชุมชน เทศบาลตำบลห้วยงู หน่วยงานภาคีภาครัฐในพื้นที่ และกลุ่ม/องค์กรชุมชนต่าง ๆ ทำหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดทิศทาง วางแผน ประสานงาน และติดตามการพัฒนาตำบลอย่างบูรณาการ

การทำงานด้านแผนระดับตำบล คณะกรรมการทำหน้าที่เป็นเวทีกลางในการรวบรวมแผนจากทุกหมู่บ้านและภาคีเครือข่าย นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและโครงการ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม ครอบคลุมมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการและขับเคลื่อนแผน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการบูรณาการภาคี ผ่านกลไก “3 สร้าง 5 เสาหลัก” เพื่อขับเคลื่อนโครงการพัฒนาในระดับตำบลอย่างเป็นระบบ มีการประชุมติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนการพัฒนาอาชีพ สุขภาวะชุมชน และเครือข่ายกองทุนต่าง ๆ ส่งผลให้การพัฒนาตำบลมีความต่อเนื่อง สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และมุ่งสู่ความยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอ หันคา จังหวัดชัยนาท พบว่า

กระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของตำบลห้วยงู ดำเนินการภายใต้กรอบระเบียบกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2562 โดยคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) ทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาตำบล ผ่านการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ ข้อมูล จปฐ. และ กชช.2ค. ควบคู่กับแผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนชุมชน และแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อนำมาสังเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญ และกำหนดทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท แบ่งประเด็นตามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. ฐานข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการวางแผน โดย นางนิตยา บุญจันทร์ กล่าวว่า การจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของตำบล ได้แก่ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค.) เป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ แม้ข้อมูลบางส่วนอาจมีความคลาดเคลื่อนจากข้อจำกัดในการให้ข้อมูลของครัวเรือน แต่ยังถือเป็นฐานข้อมูลหลักที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์สถานการณ์และกำหนดทิศทางการพัฒนาตำบล

2. การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพพื้นที่ โดย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยงู กล่าวว่า การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ดำเนินการผ่านเครื่องมือ SWOT เพื่อสะท้อนสภาพปัญหา จุดแข็ง และศักยภาพของตำบล นำไปสู่การกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการดำเนินโครงการของตำบล

3. การใช้เครื่องมือเชิงระบบในการวิเคราะห์ข้อมูล โดย ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล กล่าวว่า การนำโปรแกรม CIA มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตำบลจากฐานข้อมูล จปฐ. และ กชช.2ค. ช่วยสะท้อนสภาพปัญหาและจุดเด่นของพื้นที่ใน 5 มิติหลัก อีกทั้งยังเป็นกลไกในการตรวจสอบและยืนยันผลการวิเคราะห์จากกระบวนการ SWOT ทำให้ข้อมูลมีความครบถ้วนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

4. กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาในระดับตำบล โดย ปลัดเทศบาลตำบลห้วยงู กล่าวว่า กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลห้วยงูดำเนินการโดยบูรณาการแผนพัฒนาหมู่บ้านของทั้ง 11 หมู่บ้าน ผ่านเวทีประชาคม และใช้ข้อมูลพื้นฐานเป็นฐานในการจัดทำแผน พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของแผนงานและโครงการ เพื่อให้แผนพัฒนาตำบลสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

5. การเชื่อมโยงแผนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดย กำนันตำบลห้วยงู กล่าวว่า การประสานแผนงานและโครงการจากระดับตำบลไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นขั้นตอนสำคัญในการบรรจุแผนพัฒนาเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มโอกาสในการได้รับการสนับสนุนงบประมาณและขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

6. การบูรณาการ ประสานแผน และกำกับติดตาม โดย ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล กล่าวว่า การบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.)

เป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงแผนพัฒนาทุกระดับ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาจังหวัด โดยมีการกำกับ ติดตาม และให้คำแนะนำจากนายอำเภอ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลสูงสุด

ผู้มีส่วนร่วมในและมีความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้" มีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ปัญหา

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ SWOT เชิงพื้นที่ของตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท พร้อมตัวอย่างโครงการเชื่อมโยง

มิติการวิเคราะห์	ประเด็น SWOT เชิงพื้นที่ตำบลห้วยงู	ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมที่เชื่อมโยง
จุดแข็ง(Strengths: S)	**S1** พื้นที่เกษตรกรรมมีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำชุมชนและคลองส่งน้ำหลายแห่ง สามารถพัฒนาเป็นฐานการผลิตอาหารและอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง	โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภคแบบมีส่วนร่วม

มิติการวิเคราะห์	ประเด็น SWOT เชิงพื้นที่ตำบลห้วยงู	ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมที่เชื่อมโยง
	S2 มีผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มแปรรูป และเครือข่ายผู้นำการเปลี่ยนแปลง	โครงการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำและกลุ่มอาชีพตำบลเข้มแข็ง
	S3 มีทุนทางสังคมและเครือข่ายภาคี 7 ภาคส่วนที่ร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลอย่างต่อเนื่อง	โครงการบูรณาการภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตำบล
จุดอ่อน(Weaknesses: W)	**W1** ประชาชนบางกลุ่มขาดทักษะด้านการตลาด การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	โครงการพัฒนาทักษะการตลาดออนไลน์และการสร้างแบรนด์ผลิตภัณฑ์ชุมชน
	W2 ระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและขนส่งยังไม่ครอบคลุม ส่งผลต่อการเข้าถึงตลาดและบริการภาครัฐ	โครงการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและโลจิสติกส์ระดับชุมชน

มิติการวิเคราะห์	ประเด็น SWOT เชิงพื้นที่ตำบลห้วยงู	ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมที่เชื่อมโยง
โอกาส (Opportunities: O)	**W3** ขาดระบบข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงข้อมูลเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตอย่างเป็นระบบ	โครงการจัดทำฐานข้อมูลตำบล (Huai Ngu Data Center) เพื่อการวางแผนเชิงหลักฐาน
	O1 นโยบายรัฐบาลและจังหวัดส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเศรษฐกิจพอเพียง และการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่	โครงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทาง One Tambon One Plan
	O2 กระแสผู้บริโภคให้ความสำคัญกับอาหารปลอดภัยและผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ	โครงการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดสีเขียว
	O3 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ	โครงการบูรณาการงบประมาณและแผนงานจากหลายหน่วยงานในระดับตำบล

มิติการวิเคราะห์	ประเด็น SWOT เชิงพื้นที่ตำบลห้วยงู	ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมที่เชื่อมโยง
อุปสรรค (Threats : T)	**T1** ปัญหายาเสพติดและปัญหาสังคมในกลุ่มเยาวชน ส่งผลต่อความมั่นคงของชุมชน	โครงการเฝ้าระวังและป้องกันยาเสพติดโดยชุมชนมีส่วนร่วม
	T2 ความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น	โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมและการแปรรูปเพิ่มมูลค่า
	T3 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยแล้ง น้ำท่วม และวิกฤตโรคระบาด	โครงการจัดการความเสี่ยงและแผนรับมือภัยพิบัติระดับตำบล

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

การเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์ SWOT เข้ากับการกำหนดโครงการเชิงยุทธศาสตร์ของตำบลห้วยงู ช่วยให้การพัฒนาพื้นที่มีทิศทางที่ชัดเจน โดยมุ่งใช้จุดแข็งด้านทรัพยากรและทุนทางสังคมควบคู่กับโอกาสจากนโยบายและแนวโน้มตลาดเป็นฐานในการออกแบบโครงการ พร้อมทั้งจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขจุดอ่อนด้านศักยภาพประชาชนและโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงเตรียมมาตรการรองรับอุปสรรคจากปัจจัยภายนอกอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้แผนพัฒนาตำบลมีความต่อเนื่อง มีภูมิคุ้มกัน และมุ่งสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

ขั้นที่ 2 การจัดทำแผนพัฒนาตำบล

การนำระบบวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนด้วย Community Information Analysis (CIA) มาใช้ทำให้กระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาของตำบลห้วยงูเปลี่ยนจากการวางแผนบนฐานประสบการณ์ไปสู่การวางแผนบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยสามารถสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของพื้นที่ใน 5 มิติหลัก ได้แก่ อาชีพและเศรษฐกิจฐานราก การจัดการทุนของชุมชน ความเสี่ยงและภูมิคุ้มกัน ความยากจน และการบริหารจัดการ ข้อมูลดังกล่าวถูกเชื่อมโยงผ่าน Logic Model เพื่อกำหนดโครงการและกิจกรรมที่จำเพาะกับบริบทของแต่ละหมู่บ้าน ส่งผลให้การพัฒนาเป็นแบบมุ่งเป้า ลดความซ้ำซ้อน และเชื่อมโยงแผนในทุกระดับอย่างเป็นระบบ

ขณะเดียวกัน การใช้ระบบ Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) ช่วยยกระดับการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเปราะบางของประชาชนจากการช่วยเหลือแบบเหมารวมไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงจำเพาะรายครัวเรือน ทำให้การจัดสรรทรัพยากรมีความแม่นยำและสอดคล้องกับปัญหาจริงของพื้นที่ ผลจากการบูรณาการข้อมูล CIA และ TPMAP ส่งผลให้บทบาทของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) เปลี่ยนจากกลไกเชิงธุรการไปสู่กลไกเชิงยุทธศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการตัดสินใจเชิงพื้นที่บนฐานข้อมูลร่วม ภายใต้กรอบ One Plan และแนวคิด Area-based Development อย่างเป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 3 การเชื่อมโยงและประสานแผน

ตำบลห้วยงูได้นำระบบ Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) และ Community Information Analysis (CIA) มาใช้เป็นเครื่องมือเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเปราะบางของประชาชนในระดับครัวเรือน โดยอาศัยข้อมูล Big Data ของภาครัฐเพื่อชี้เป้ากลุ่มเป้าหมายและมิติของปัญหาได้อย่างแม่นยำ ส่งผลให้การพัฒนาพื้นที่เปลี่ยนจากการช่วยเหลือ

แบบเหมารวมไปสู่การแก้ไขปัญหาแบบจำเพาะรายครัวเรือนในด้านการศึกษา สุขภาพ ความเป็นอยู่ การเข้าถึงบริการรัฐ และการเงิน ทำให้แผนพัฒนาตำบลมีลักษณะมุ่งเป้า ลดความซ้ำซ้อนของการช่วยเหลือ และสอดคล้องกับปัญหาจริงของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การใช้ข้อมูลจาก TPMAP และ CIA ยังส่งผลให้บทบาทของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่ทำหน้าที่เชิงธุรการและการรวบรวมแผนของหน่วยงานต่าง ๆ ไปสู่การเป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ในการกำกับทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ โดย ก.บ.ต. ใช้ข้อมูลเป็นหลักฐานร่วมในการกำหนดปัญหา ลำดับความสำคัญ และการตัดสินใจเชิงนโยบาย ส่งผลให้การจัดสรรทรัพยากรมีความแม่นยำและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นที่ 4 ประเมินผล

เพื่อให้แผนพัฒนาตำบลมีประสิทธิภาพโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของการดำเนินการทบทวนและจัดทำแผนพัฒนาตำบล รวมทั้งความครบถ้วนขององค์ประกอบของแผนพัฒนาตำบลตามแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาตำบลที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดแล้วรายงานให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดทราบ

โดยสรุป การนำระบบข้อมูลมาใช้ในการจัดทำและประสานแผนพัฒนาไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของ ก.บ.ต. เท่านั้น แต่ยังยกระดับบทบาทของ ก.บ.ต. ให้เป็นศูนย์กลางการตัดสินใจเชิงพื้นที่ของตำบลห้วยงูอย่างเป็นรูปธรรม สามารถเชื่อมโยงแผนพัฒนาจากระดับชุมชนสู่ระดับอำเภอ จังหวัด และส่วนกลาง ภายใต้กรอบ One Plan และแนวคิด Area-based Development ได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน ผลการดำเนินงานสะท้อนให้เห็นจุดแข็งสำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายในทุกระดับ การใช้เครื่องมือ

วิเคราะห์เชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ และการเชื่อมโยงแผนในแนวดิ่งและแนวราบผ่านบัญชีประสานโครงการพัฒนา ทำให้แผนพัฒนาตำบลมีความชัดเจน สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการบรรจุโครงการและของบประมาณได้จริง

ทั้งนี้ การบริหารจัดการตำบลภายใต้กลไก “บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงู” ช่วยเสริมความเข้มแข็งด้านการบูรณาการ การเรียนรู้ร่วม และการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาไม่เป็นเพียงขั้นตอนเชิงเอกสาร แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน อีกทั้งยืนยันข้อเสนอเชิงทฤษฎีว่า ปัญหาหลักของกระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่มิได้เกิดจากการขาดระเบียบหรือขั้นตอน แต่เกิดจากการขาดการเชื่อมโยงเชิงระบบระหว่างการวางแผน การประสานงาน การนำไปปฏิบัติ และการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่มองว่าการพัฒนาต้องเชื่อมโยงเหตุและผลอย่างเป็นตรรกะ

กรณีตำบลห้วยงู แม้การจัดทำแผนจะเป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2562 อย่างครบถ้วน แต่ยังเป็นการบูรณาการเชิงเอกสารมากกว่าการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ สอดคล้องกับแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสานที่ชี้ว่าความสำเร็จของแผนขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานระดับพื้นที่ในการปรับใช้แผนให้เหมาะสมกับบริบทจริง ในด้านการติดตามและประเมินผล พบช่องว่างระหว่างแนวคิดการประเมินผลแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์กับการปฏิบัติจริง ซึ่งยังเน้นการรายงานกิจกรรมมากกว่าการใช้ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า หากขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่มุ่งการเรียนรู้ร่วมกันแผนพัฒนาจะไม่สามารถพัฒนาเป็นวงจรการเรียนรู้ของพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอ หันคา จังหวัดชัยนาท เป็นรายด้าน ดังนี้

พบว่า กระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท มีความชัดเจนและเป็นระบบ โดยดำเนินงานภายใต้ระเบียบกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2562 ใช้ ก.บ.ต. เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนร่วมกับศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.) และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ มีการรวบรวมและใช้ข้อมูลพื้นฐานจาก จปฐ. กชช.2ค. และข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือ SWOT Analysis, CIA และ TPMAP ก่อนจัดทำเป็นแผนพัฒนาตำบลแบบบูรณาการที่ครอบคลุม 5 ด้านหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และการบริหารจัดการ

กระบวนการดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงแผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนชุมชน แผนพัฒนาท้องถิ่น และแผนพัฒนาอำเภอเข้าด้วยกันในลักษณะ One Plan โดยมีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการตามความจำเป็นเร่งด่วนของประชาชน จัดทำบัญชีประสานโครงการ และส่งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิจารณาบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 รวมทั้งมีการติดตามผลการประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลบางส่วนยังขาดความสมบูรณ์และไม่เป็นปัจจุบัน บุคลากรผู้จัดทำแผนยังขาดทักษะการใช้เครื่องมือวิเคราะห์เชิงเทคนิค การประสานแผนระหว่างหน่วยงานยังมีช่องว่างด้านเวลาและระบบติดตามผล การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย และยังพบปัญหาการให้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อน ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงต่อไปเพื่อยกระดับประสิทธิภาพของ

กระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ เพื่อพัฒนากระบวนการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ ควรยกระดับบทบาทของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) จากกลไกการประสานงานเชิงปฏิบัติ ไปสู่กลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่ทำหน้าที่วิเคราะห์เชิงนโยบายบูรณาการแผนพัฒนา และกำกับติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการเสริมบทบาทศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.) และการจัดตั้งคณะอนุกรรมการเฉพาะด้าน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนการพัฒนาในมิติต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งและตรงจุด

2. ด้านการจัดการข้อมูลและฐานข้อมูลตำบล ควรพัฒนาฐานข้อมูลกลางระดับตำบล เพื่อบูรณาการข้อมูลจากทุกหน่วยงานให้อยู่ในระบบเดียวกัน และนำเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ รวมถึงระบบ Dashboard มาใช้สนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การจัดตั้งทีมวิเคราะห์ข้อมูลตำบลจะช่วยให้ข้อมูลมีความทันสมัย ถูกต้อง และถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการวางแผนพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการให้ข้อมูลหรือรับฟังความคิดเห็น ไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติ ผ่านเวทีประชาคมเชิงปฏิบัติการและกลไกเครือข่าย 7 ภาคี โดยใช้นวัตกรรมทางสังคม เช่น “บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงู” เป็นเครื่องมือในการขยายการมีส่วนร่วมไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนพัฒนาในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง

4. ด้านการบูรณาการแผนและงบประมาณ ควรจัดทำระบบบัญชีประสานแผนตำบลเป็นเครื่องมือหลักในการเชื่อมโยงแผนพัฒนาและงบประมาณในทุกระดับ โดยยึดหลักการบริหารงบประมาณเชิงพื้นที่ (Area-based Budgeting) และแนวคิด One Plan, One Area, One Data เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่า ลดความซ้ำซ้อนของโครงการ และสร้างทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนร่วมกัน

5. ด้านการติดตาม ประเมินผล และการเรียนรู้ร่วมกัน ควรพัฒนากลไกการติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม โดยประยุกต์ใช้เครื่องมือ Balanced Scorecard (BSC) และตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPI) ควบคู่กับการจัดเวทีรายงานผลและการถอดบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส การเรียนรู้ร่วมกัน และนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตำบลห้วยงูอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษากระบวนการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอ หันคา จังหวัดชัยนาท

พบว่า แม้การดำเนินงานจะอยู่ภายใต้กรอบระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2562 และแนวคิด One Plan แต่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ตำบลห้วยงูมิได้เพียงดำเนินการตามระเบียบเท่านั้น หากแต่มีการปรับใช้และต่อยอดกระบวนการดังกล่าวให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ

ประเด็นที่ค้นพบซึ่งแตกต่างจากการดำเนินงานตามระเบียบทั่วไป คือ การที่คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) ทำหน้าที่เป็น “กลไกกลางเชิงพื้นที่” ที่เชื่อมโยงแผนจากหลายภาคส่วนเข้าด้วยกันอย่างเป็น

รูปธรรม โดยไม่จำกัดบทบาทเพียงการรวบรวมแผนตามโครงสร้างทางราชการ แต่มีการวิเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญ และกลั่นกรองโครงการบนฐานข้อมูลพื้นที่จริง เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค และการวิเคราะห์สถานการณ์ผ่านเครื่องมือ SWOT และ CIA ส่งผลให้แผนพัฒนาตำบลมีลักษณะเป็นแผนเชิงบูรณาการมากกว่าการนำแผนระดับต่าง ๆ มารวมกันเชิงเอกสาร นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในตำบลห้วยงูมีความเข้มข้นมากกว่าที่ระเบียบกำหนด โดยประชาชนและภาคีเครือข่ายไม่ได้มีบทบาทเพียงการเข้าร่วมเวทีประชาคมเพื่อรับรองแผนเท่านั้น แต่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดทิศทางการพัฒนา และคัดเลือกโครงการผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น “บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงู” ซึ่งทำหน้าที่เป็นนวัตกรรมทางสังคมในการขยายฐานการมีส่วนร่วมและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนในระดับพื้นที่

ผลการดำเนินงานดังกล่าวส่งผลให้การเชื่อมโยงแผนพัฒนาระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและเชิงงบประมาณมากขึ้น ลดปัญหาความซ้ำซ้อนของโครงการ และเพิ่มโอกาสที่แผนพัฒนาตำบลจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า “ประสิทธิผลของแผน” มิได้เกิดจากการปฏิบัติตามระเบียบเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการปรับใช้กลไกการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของกระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของตำบลห้วยงู อยู่ที่การเปลี่ยนบทบาทของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการจากผู้ปฏิบัติตามระเบียบ ไปสู่การเป็น “ตัวกลางเชิงกลยุทธ์ของพื้นที่” ซึ่งเป็นประเด็นเชิงค้นพบที่สามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนในตำบลอื่นต่อไป

การศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท เป็นรายด้าน ดังนี้

พบว่า

1. ด้านโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ การยกระดับคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) ให้เป็นกลไกเชิงกลยุทธ์สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐเชิงยุทธศาสตร์และนโยบาย One Plan ของกระทรวงมหาดไทย ช่วยบูรณาการแผนทุกระดับ ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรในพื้นที่

2. ด้านการจัดการข้อมูลและฐานข้อมูลตำบล การจัดตั้งฐานข้อมูลกลางและทีมวิเคราะห์ข้อมูลตำบลสะท้อนแนวคิดการวางแผนบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ ทำให้การกำหนดทิศทางการพัฒนามีความแม่นยำและยั่งยืน

3. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาการมีส่วนร่วมจากการรับฟังความคิดเห็นสู่การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและแนวคิดแผนชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของชุมชน

4. ด้านการบูรณาการแผนและงบประมาณ การใช้ระบบบัญชีประสานแผนตำบลและหลัก One Plan, One Area, One Data สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เน้นการทำงานแบบเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างภาคส่วน

5. ด้านการติดตาม ประเมินผล และการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนากลไกติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ช่วยให้การประเมินเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน นำผลไปปรับปรุงการดำเนินงานและการพัฒนาในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ของคณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ซึ่งมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ และ (2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการดังกล่าว ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า แม้การดำเนินงานของตำบลห้วยงูจะเป็นไปตามระเบียบและแนวคิด One Plan แต่ยังมีข้อจำกัดเชิงกระบวนการและเชิงศักยภาพที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของแผนพัฒนา ผู้วิจัยจึงเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างและบทบาทของกลไกการบริหารพื้นที่ จากผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (ก.บ.ต.) ทำหน้าที่หลักในการรวบรวมและประสานแผนตามกรอบระเบียบ แต่ยังมีบทบาทจำกัดด้านการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์และการติดตามผล ดังนั้น ควรพัฒนา ก.บ.ต. จากกลไกเชิงประสานงานไปสู่กลไกเชิงกลยุทธ์ของพื้นที่ โดยกำหนดบทบาทให้ชัดเจนในการวิเคราะห์สถานการณ์ บูรณาการแผน และกำกับติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มพลังในการขับเคลื่อนแผนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

2. ด้านกระบวนการใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า แม้ตำบลห้วยงูมีการใช้ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค และเครื่องมือวิเคราะห์ เช่น SWOT และ CIA แต่ข้อมูลยังถูกใช้ในลักษณะ “ประกอบการจัดทำแผน” มากกว่าการเป็นฐานตัดสินใจเชิงนโยบาย จึงควรพัฒนากระบวนการใช้ข้อมูลให้เป็นระบบมากขึ้น โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายแหล่งเข้าสู่ฐานข้อมูลเดียว และใช้ผลการวิเคราะห์ในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการอย่างแท้จริง เพื่อลดปัญหาแผนที่ดีแต่ไม่สามารถผลักดันสู่การปฏิบัติได้

3. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงอยู่ในระดับการให้ข้อมูลและการรับรองแผนเป็นหลัก แม้

จะมีเวทีประชาคมตามระเบียบก็ตาม ดังนั้น ควรพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมให้ลึกขึ้น โดยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนและภาคีเครือข่ายมีบทบาทในขั้นการวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบโครงการ และการติดตามผล เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของแผนและเพิ่มโอกาสที่แผนจะถูกนำไปใช้จริง

4. ด้านการประสานแผนและงบประมาณ ผลการวิจัยพบว่า การประสานแผนระหว่างระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้มีความเชื่อมโยงเชิงเอกสาร แต่ยังขาดกลไกที่ทำให้แผนและงบประมาณเดินไปในทิศทางเดียวกันอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ควรพัฒนาบัญชีประสานแผนตำบลให้เป็นเครื่องมือเชิงบริหารที่ใช้ในการเจรจา ประสาน และติดตามงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อลดความคลาดเคลื่อนระหว่างแผนกับการจัดสรรทรัพยากร

5. ด้านการติดตาม ประเมินผล และการเรียนรู้ร่วม ผลการวิจัยพบว่า การติดตามและประเมินผลยังเน้นการรายงานผลการดำเนินงานมากกว่าการใช้ผลประเมินเพื่อปรับปรุงแผนในรอบถัดไป จึงควรพัฒนากลไกการติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการ ภาคีเครือข่าย และประชาชนร่วมสะท้อนผลลัพธ์ ปัญหา และบทเรียน เพื่อให้กระบวนการจัดทำแผนเป็นวงจรการเรียนรู้ของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

6. ด้านการต่อยอดเชิงนโยบาย ผลการวิจัยพบว่า บทเรียนจากตำบลห้วยงูสะท้อนให้เห็นว่า ความสำเร็จของการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่มิได้เกิดจากการปฏิบัติตามระเบียบเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการปรับใช้กลไกและกระบวนการให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ดังนั้น หน่วยงานระดับนโยบายควรนำบทเรียนเชิงกระบวนการจากพื้นที่ไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนากรอบสนับสนุนตำบลอื่น โดยเปิดพื้นที่ให้เกิดความยืดหยุ่นและนวัตกรรมเชิงพื้นที่มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับตำบลอื่นที่มีแนวปฏิบัติที่ดีหรือประสบความสำเร็จด้านการจัดทำและบูรณาการแผนพัฒนา เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จและรูปแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

2. ควรใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วม ความพึงพอใจ และการรับรู้ของประชาชนต่อกระบวนการจัดทำและประสานแผนพัฒนา ซึ่งจะช่วยเพิ่มความชัดเจนและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

3. ควรศึกษาผลกระทบในระยะยาวของ “บริษัทสร้างสุขตำบลห้วยงู” ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อประเมินความยั่งยืนของกลไกการพัฒนาและศักยภาพในการขยายผลสู่พื้นที่อื่น

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). *คู่มือแผนชุมชน ปี 2551*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). *คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

โกวิทย์ พวงงาม. (2559). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โกวิทย์ พวงงาม. (2560). *เครือข่ายการพัฒนาและการบริหารงานเชิงพื้นที่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปกรณ์ ปรียากร. (2563). การบูรณาการแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับตำบล. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 18*(2), 45–68.

ประเวศ วะสี. (2553). คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

รณชัย มั่งใหม่. (2563). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของแผนพัฒนาตำบล ในพื้นที่อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี.* การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตและบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิจารณ์ พานิช. (2550). *การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: สสส.

วิจารณ์ พานิช.(2557). *การเรียนรู้ร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลง.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2561). *การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบบูรณาการ.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2562). *นโยบายสาธารณะและการกำกับดูแลภาครัฐ.* กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2562). *คู่มือการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สุพัตรา สุภาพ. (2564). การใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาชุมชน. *วารสารพัฒนาชุมชน, 22*(1), 55–78.

สุภาวดี วีระศิลป์. (2562). องค์กรแห่งการเรียนรู้กับการบริหารภาครัฐ. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 20*(1), 1–25.

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory, 18(*4), 543–571.

Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. New York: Doubleday.

UNDP. (2011). *Handbook on planning, monitoring and evaluating for development results*. New York: UNDP.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ระบบดิจิทัลสำหรับบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน: กรณีศึกษาอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

A digital system for performance management of sub-district chief and village headmen: A case study of Samoeng District, Chiang Mai Province

อรวรรณ โตวิทยานันท์[1]

Orawan Towitthayanan[1]

Corresponding author: Orawan_towitth@cmu.ac.th

Received:07/05/69 Revised: 22/05/69 Accepted: 23/05/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อออกแบบระบบดิจิทัลสำหรับการบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้มีความเหมาะสมกับบริบทการใช้งานจริง และ (2) เพื่อทดลองใช้ระบบดังกล่าวในพื้นที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนาควบคู่กับวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ประชากรเป้าหมายจำนวน 58 คน และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 35 คน ประกอบด้วย นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง และแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการ และความพึงพอใจต่อระบบดิจิทัล โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา

[1] คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

ผลการวิจัยพบว่า ระบบดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นสามารถยกระดับประสิทธิภาพการบริหารผลการปฏิบัติงานได้อย่างมีนัยสำคัญใน 5 มิติ ได้แก่ (1) ด้านการออกแบบระบบที่สามารถรองรับกระบวนการทำงานได้ครบวงจรและแสดงผลผ่าน Dashboard แบบเรียลไทม์ (2) ด้านประสิทธิภาพกระบวนการทำงานที่ช่วยลดขั้นตอน ระยะเวลา และต้นทุนในการรายงาน (3) ด้านคุณภาพข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นมาตรฐานมากยิ่งขึ้น (4) ด้านการเข้าถึงข้อมูลที่สนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารอย่างมีประสิทธิภาพ และ (5) ด้านความพึงพอใจของผู้ใช้งาน พบว่า มีความพึงพอใจในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.41 อยู่ในระดับมากและมีสัดส่วนผู้พึงพอใจระดับมากถึงมากที่สุดร้อยละ 86.21 ทั้งนี้ ระบบยังมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ตและทักษะดิจิทัลของผู้ใช้งานบางส่วน ซึ่งควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการใช้งานในระยะยาว

คำสำคัญ: ระบบดิจิทัล; การบริหารผลการปฏิบัติงาน; ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการโครงการ

Abstract

This research aimed to achieve two main objectives: (1) to design a digital system for performance management of sub-district chiefs and village headmen that is appropriate for real-world operational contexts, and (2) to pilot the implementation of the system in Samoeng District, Chiang Mai Province. The study employed a Research and Development (R&D) approach in conjunction with mixed methods, integrating both qualitative and quantitative research techniques. The target population consisted of 58 individuals, from which 35 participants were purposively selected, including

the district chief, assistant district officers, operational staff, sub-district chiefs, and village headmen. The research instruments included semi-structured in-depth interviews and questionnaires assessing problems, needs, and user satisfaction with the digital system. Qualitative data were analyzed using content analysis, while quantitative data were analyzed using descriptive statistics.

The findings revealed that the developed digital system significantly enhanced performance management efficiency across five key dimensions: (1) system design, which effectively supports end-to-end workflows and provides real-time dashboard visualization; (2) operational efficiency, by reducing procedural steps, time consumption, and operational costs; (3) data quality, improving accuracy, completeness, and standardization; (4) data accessibility, enabling timely access to information and supporting evidence-based decision-making; and (5) user satisfaction, which was found to be at a high level, with an overall mean score of 4.41 and 86.21% of users reporting satisfaction at high to highest levels. However, certain limitations were identified, including unstable internet connectivity in remote areas and variations in users' digital skills, which should be addressed to further enhance system effectiveness in the long term.

Keywords: Digital System; Performance Management; Project Management Information System

บทนำ

การบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มปฏิรูปการปกครองหมู่บ้าน เนื่องจากทรงเห็นว่าเป็นหน่วยที่ใกล้ชิดราษฎรมากที่สุด ในปี พ.ศ. 2435 ได้ทดลองจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน ที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การปฏิรูปครั้งนี้มีกระบวนการสำคัญคือให้ราษฎรเลือกผู้ใหญ่บ้านเอง แทนการแต่งตั้งโดยเจ้าเมือง เมื่อโครงการทดลองประสบความสำเร็จจึงได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) กฎหมายฉบับนี้เป็นฉบับแรกที่กำหนดโครงสร้างและหน้าที่ของตำบล หมู่บ้าน อย่างชัดเจน โดยเฉพาะระบบการเลือกผู้ใหญ่บ้าน สะท้อนพระราชประสงค์ให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ต่อมาในรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงยกเลิกและประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ทดแทน (กรมการปกครอง, 2558)

การปกครองท้องที่ระดับหมู่บ้านและตำบลนั้น กำนันและผู้ใหญ่บ้านถือเป็นบุคลากรสำคัญที่มีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐสังกัดกระทรวงมหาดไทย ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2562 ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่สำคัญในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ประสานงานระหว่างราษฎรกับทางราชการ และปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนกำนันทำหน้าที่เป็นหัวหน้าผู้ใหญ่บ้านภายในตำบล มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลผู้ใหญ่บ้านและประสานงานกับนายอำเภอ (กรมการปกครอง, 2558) และตามข้อมูลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2567) ประเทศไทยมีกำนันทั้งสิ้น 7,036 คน และผู้ใหญ่บ้าน 67,729 คน กระจายทั่วประเทศ แต่ละคนมีพื้นที่รับผิดชอบที่แตกต่างกัน ทั้งในเขตเมือง ชานเมือง และพื้นที่ห่างไกล หน้าที่ความรับผิดชอบของกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีความหลากหลาย ครอบคลุมทั้งงานด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมการพัฒนาชุมชน การบริการประชาชน และ

การเป็นตัวแทนภาครัฐในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ บทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในยุคปัจจุบันจึงมีความสำคัญยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเป็นกลไกขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐสู่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านการปฏิบัติงาน กรมการปกครองกำหนดให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นประจำต่อนายอำเภอผ่านทางปลัดอำเภอ โดยใช้สมุดบันทึกผลการปฏิบัติหน้าที่เป็นเครื่องมือหลักในการจดบันทึกกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ปฏิบัติ สมุดบันทึกดังกล่าวต้องมีการจดบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด ประกอบด้วย วัน เวลา ลักษณะงาน ผลการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรค (กรมการปกครอง, 2565) กระบวนการใช้สมุดบันทึกแบบดั้งเดิมนี้เริ่มต้นจากการที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานด้วยลายมือเขียนลงในสมุด เมื่อครบระยะเวลารายงาน ซึ่งโดยทั่วไปคือรายเดือน จะต้องนำสมุดบันทึกมาส่งที่สำนักงานอำเภอเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาตรวจสอบ จากนั้นจึงรับสมุดบันทึกคืนเพื่อบันทึกผลการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ระบบการรายงานดังกล่าวสะท้อนถึงรูปแบบการบริหารงานราชการแบบดั้งเดิมที่เน้นการควบคุมและตรวจสอบโดยผู้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม ระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความห่างไกลและการเข้าถึงที่ยากลำบาก อีกทั้งการใช้สมุดบันทึกแบบกระดาษก่อให้เกิดปัญหาในการจัดเก็บข้อมูล การค้นหาข้อมูลย้อนหลัง และการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์และวางแผนงานอย่างเป็นระบบ

เมื่อพิจารณาระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านแบบดั้งเดิมในบริบทระดับพื้นที่ พบว่า มีปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ โดยอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนปัญหาดังกล่าวได้อย่างชัดเจน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งหมด 1,006.57 ตารางกิโลเมตร หรือ 629,107.59 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตป่าสงวน และเป็นพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 20 แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 44 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 22,805

คน (สำนักทะเบียนอำเภอสะเมิง, 2568) ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอสะเมิงที่เป็นพื้นที่ห่างไกล ทำให้ผู้ใหญ่บ้านบางพื้นที่ต้องเดินทางมาที่ว่าการอำเภอเป็นระยะทางมากกว่า 60 กิโลเมตร โดยใช้เวลาเดินทางประมาณ 2–3 ชั่วโมง ส่งผลให้การเดินทางมาส่งสมุดรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่กลายเป็นภาระหนักเนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่สูง นอกจากนี้ สภาพเส้นทางที่ไม่สะดวก โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเดินทาง การเดินทางมาส่งสมุดรายงานด้วยตนเอง จึงส่งผลให้เสียเวลาในการปฏิบัติหน้าที่จริงในพื้นที่

ปัญหาและข้อจำกัดของการบันทึกผลการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการเขียนลงในสมุดยังพบประเด็นเรื่องความชัดเจนของข้อมูล เนื่องจากลายมือในการเขียนของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้ในบางครั้งผู้บังคับบัญชาหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถอ่านลายมือได้หรือเกิดความเข้าใจผิด ปัญหาการสูญหายหรือชำรุดของสมุดบันทึกส่งผลให้ข้อมูลการปฏิบัติงานที่สำคัญสูญหายไป นอกจากนี้ ในด้านการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ยังพบว่า เมื่อต้องการนำข้อมูลจากสมุดบันทึกมาจัดทำเป็นสถิติหรือใช้ข้อมูลประกอบการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน ต้องอาศัยการรวบรวมและบันทึกข้อมูลใหม่ ซึ่งใช้เวลานาน เกิดความล่าช้า และมีโอกาสเกิดข้อผิดพลาดสูง

ในบริบทของการพัฒนาประเทศไทยสู่ยุคดิจิทัล รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาอย่างชัดเจนในหลายแผนและยุทธศาสตร์ ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ในด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ได้กำหนดให้มีการพัฒนาระบบราชการและการบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560–2564) และฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565–2570) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มี

ทักษะดิจิทัล และการพัฒนาระบบบริการภาครัฐในรูปแบบดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดินได้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของภาครัฐให้เป็นดิจิทัล มีการบูรณาการข้อมูล และสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญ การขยายตัวของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและการใช้โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าดังกล่าวสร้างโอกาสสำคัญในการพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับการบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ห่างไกล การพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับการบริหารงานในภาครัฐหลายระบบที่ประสบความสำเร็จสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับการบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน เช่น ระบบ e-GP (Electronic Government Procurement) สำหรับการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ระบบ Prompt Pay สำหรับการโอนเงินและชำระเงินภาครัฐ และระบบ ThaID เป็นต้น

จากปัญหาและข้อจำกัดที่พบในการรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านแบบดั้งเดิม ส่งผลให้การบริหารผลการปฏิบัติงานยังขาดประสิทธิภาพ รวมทั้งการพัฒนาประเทศไทยสู่ยุคดิจิทัลตามนโยบายของรัฐบาล ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับการบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ เพิ่มความโปร่งใส ลดขั้นตอนที่ซับซ้อน อำนวยความสะดวกในการติดตามและประเมินผลแบบเรียลไทม์ และสร้างฐานข้อมูลที่มีคุณค่าสำหรับการวิเคราะห์และการตัดสินใจเชิงนโยบาย อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อออกแบบระบบดิจิทัลสำหรับการบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของการใช้งานจริง

2. เพื่อทดลองใช้ระบบดิจิทัลสำหรับบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การศึกษาระบบดิจิทัลสำหรับบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานและกรอบแนวทางในการดำเนินการศึกษา โดยมีสาระสำคัญที่นำมาบูรณาการ ได้แก่ แนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) และระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารโครงการ (Project Management Information System: PMIS) ซึ่งทั้งสองแนวคิดได้รับการบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อเป็นฐานทางทฤษฎีของการศึกษานี้

แนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management)

แนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) เป็นแนวทางสำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งเน้นการผลักดันให้องค์การสามารถบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยกระบวนการที่เป็นระบบและมีความต่อเนื่องในการกำหนด ติดตาม ประเมิน และพัฒนาผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ทั้งในระดับบุคคล ทีมงาน และระดับองค์การ การบริหารผลการปฏิบัติงานจึงมิได้หมายถึงเพียงการประเมินผลการปฏิบัติงานเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงกระบวนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์การ (ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560)

การบริหารผลการปฏิบัติงานมีความแตกต่างจากการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal) กล่าวคือ การประเมินผลการปฏิบัติงานเป็น

เพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการวัดหรือประเมินผลการทำงานของบุคลากรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ขณะที่การบริหารผลการปฏิบัติงานเป็นระบบที่มีความครอบคลุมมากกว่า โดยรวมถึงการกำหนดเป้าหมาย การติดตามผล การให้ข้อมูลย้อนกลับ การพัฒนา และการให้รางวัลแก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง (ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560) ทั้งนี้ Lepak & Gowan (อ้างถึงใน ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560) ได้อธิบายว่าการประเมินผลการปฏิบัติงานถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติงาน เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ใช้ตรวจสอบระดับความสำเร็จของการดำเนินงานและใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาบุคลากรต่อไป

ในด้านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ การบริหารผลการปฏิบัติงานเริ่มมีบทบาทตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 17 โดยในระยะแรกเป็นเพียงการนับจำนวนผลงานที่คนงานสามารถผลิตได้ เพื่อใช้กำหนดค่าตอบแทน ต่อมาในปี ค.ศ. 1800 Robert Owen เจ้าของโรงงานปั่นฝ้ายชาวสกอตแลนด์ ได้นำแนวคิดการประเมินผลการทำงานอย่างเป็นระบบมาใช้ โดยจัดทำสมุดบันทึกผลงานของพนักงานและใช้สีเป็นสัญลักษณ์แสดงระดับคุณภาพของผลงาน ซึ่งถือเป็นต้นแบบของการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ (ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1915 ห้างสรรพสินค้า Lord & Taylor ในนครนิวยอร์ก ได้นำแบบฟอร์มประเมินผลพนักงานขายมาใช้ โดยประเมินจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความขยัน และความสามารถในการทำงาน นอกจากนี้ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 กองทัพสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาระบบการประเมินผลเพื่อใช้ในการคัดเลือกและเลื่อนตำแหน่งกำลังพล ซึ่งส่งผลให้นักจิตวิทยา

เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาระบบประเมินผลการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น (ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560)

ในช่วง ค.ศ. 1920 – 1950 ภาคธุรกิจเริ่มนำระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานมาใช้แพร่หลาย โดยเฉพาะเพื่อการพิจารณาค่าตอบแทนและการเลื่อนขั้นเงินเดือน อย่างไรก็ตาม แนวคิดในระยะแรกยังมุ่งเน้นการประเมินคุณลักษณะส่วนบุคคลมากกว่าผลลัพธ์ของงาน ต่อมานักวิชาการ เช่น Likert (1961) และ Drucker (1954) ได้เสนอแนวคิดใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ถูกประเมิน และการประเมินผลตามวัตถุประสงค์หรือผลสำเร็จของงาน (Management by Objective: MBO) ซึ่งมุ่งเน้นผลลัพธ์ของการปฏิบัติงานมากกว่าลักษณะส่วนบุคคล (ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560)

ในปัจจุบัน แนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงานได้พัฒนาไปสู่การเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ขององค์การ โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงเป้าหมายขององค์การ หน่วยงาน และบุคลากรเข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน องค์การจึงให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลจากการประเมินผลเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากร ควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจและความผูกพันต่อองค์การ (ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560)

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารผลการปฏิบัติงานในลักษณะที่สอดคล้องกัน โดย Aguinis (2009) อธิบายว่าเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องในการกำหนด ประเมิน และพัฒนาผลการปฏิบัติงานของบุคคลและทีมงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ขององค์การ ขณะที่ Mondy & Mondy (2014) มองว่าเป็นกระบวนการที่มีระบบในการผลักดันให้องค์การบรรลุเป้าหมายผ่านการเชื่อมโยงผลการปฏิบัติงานทุกระดับเข้าด้วยกัน ส่วน กัลยาณี เสนาสุ

(2561) อธิบายว่าเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องในการระบุ วัดผล และพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากรและทีมงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การบริหารผลการปฏิบัติงานเป็นกระบวนการเชิงระบบที่มุ่งบริหารและพัฒนาผลการทำงานของบุคลากร เพื่อให้องค์การสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560)

สำหรับกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติงาน นักวิชาการส่วนใหญ่มองว่าเป็นกระบวนการเชิงวัฏจักร (Cycle) ที่ดำเนินต่อเนื่องและสามารถปรับปรุงได้ตลอดเวลา โดยทั่วไปประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย การติดตามผล การประเมินผล การให้ข้อมูลย้อนกลับ การให้รางวัล และการพัฒนาบุคลากร (ปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2560)

Lepak & Gowan (2010) ได้อธิบายกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติงานไว้ 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมายผลการปฏิบัติงาน (Identifying Performance Goals) ซึ่งเป็นการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์องค์การ 2) การพัฒนาเครื่องมือวัดผลการปฏิบัติงาน (Developing Performance Measures) เพื่อสร้างเกณฑ์และแบบประเมินที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ 3) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal) ซึ่งเป็นการวัดผลการทำงานตามเกณฑ์ที่กำหนด 4) การส่งผลสะท้อนกลับและให้รางวัล (Providing Feedback and Reward) เพื่อแจ้งผลการประเมิน สร้างแรงจูงใจ และกำหนดแนวทางปรับปรุง และ 5) การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน (Performance Development) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการทั้งหมด เพราะเป็นการนำผลการประเมินไปใช้วางแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาผลการปฏิบัติงานมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากไม่เพียงมุ่งแก้ไขข้อบกพร่องของบุคลากร แต่ยังช่วยส่งเสริมศักยภาพและเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินงานในอนาคต กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาอาจประกอบด้วยการฝึกอบรม การศึกษา การพัฒนาเส้นทางอาชีพ และการสอนงาน (Coaching) ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถพัฒนาบุคลากรได้อย่างใกล้ชิดและเห็นผลเป็นรูปธรรม (นราธิป ศรีราม, 2556)

ดังนั้น การบริหารผลการปฏิบัติงานจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งเชื่อมโยงเป้าหมายของบุคลากรกับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์การ ผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย การประเมินผล การให้ข้อมูลย้อนกลับ การให้รางวัล และการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง แนวคิดดังกล่าวได้พัฒนามาจากการประเมินผลงานอย่างง่ายในยุคอุตสาหกรรม จนกลายเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพขององค์การและสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงานในปัจจุบัน

ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการโครงการ (Project Management Information System: PMIS)

ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการโครงการ (Project Management Information System: PMIS) เป็นเครื่องมือดิจิทัลที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวม จัดเก็บ ประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มต้น การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามควบคุม จนถึงการปิดโครงการ ระบบดังกล่าวช่วยให้ผู้บริหารโครงการ

สามารถบริหารทรัพยากร เวลา งบประมาณ และข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ (Patel, 2025)

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของ PMIS ไปในทิศทางเดียวกัน โดย Megan Keup (2025) อธิบายว่า PMIS เป็นระบบที่ช่วยจัดระเบียบข้อมูลโครงการผ่านซอฟต์แวร์หรือแอปพลิเคชัน ซึ่งช่วยให้ผู้จัดการโครงการสามารถวางแผน ดำเนินงาน และปิดโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งช่วยจัดการข้อมูลจำนวนมากให้เป็นระบบและเข้าถึงได้ง่าย ขณะที่ Yuvika Iyer (2024) มองว่า PMIS เป็นแอปพลิเคชันที่องค์การใช้เพื่อรวบรวม จัดระเบียบ และบริหารข้อมูลโครงการอย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนให้โครงการบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ส่วน Lucy Brown (2025) ให้ความหมายว่า PMIS เป็นซอฟต์แวร์สำหรับจัดเก็บ จัดระเบียบ และควบคุมข้อมูลสารสนเทศของโครงการอย่างเป็นระบบ จากแนวคิดดังกล่าวจึงสามารถสรุปได้ว่า PMIS คือ ระบบซอฟต์แวร์หรือแอปพลิเคชันที่ถูกออกแบบขึ้นเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการโครงการอย่างครบวงจร โดยเน้นการจัดการข้อมูล การติดตามผล และการควบคุมโครงการให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านบทบาทการทำงาน PMIS มีหน้าที่สำคัญหลายประการที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการบริหารโครงการ เริ่มตั้งแต่การวางแผนโครงการ ซึ่งระบบช่วยกำหนดขอบเขต วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และโครงสร้างงานของโครงการให้มีความชัดเจน รวมถึงช่วยกำหนดระยะเวลาและความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโครงการ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการส่งเสริมการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้จัดการโครงการ

สมาชิกทีม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้การประสานงานมีความรวดเร็ว โปร่งใส และลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล (Patel, 2025)

อีกทั้ง PMIS ยังช่วยในการจัดการเอกสารโครงการ เช่น แผนงาน รายงาน สัญญา และเอกสารสำคัญต่าง ๆ ให้สามารถจัดเก็บและค้นคืนได้ง่าย พร้อมทั้งมีระบบควบคุมเวอร์ชันของเอกสารเพื่อป้องกันการใช้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นปัจจุบัน ในด้านการบริหารทรัพยากร ระบบช่วยติดตามความพร้อมของบุคลากร อุปกรณ์ และวัสดุ เพื่อให้สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับภาระงาน นอกจากนี้ยังมีระบบติดตามความคืบหน้าของโครงการแบบเรียลไทม์ โดยเปรียบเทียบผลการดำเนินงานจริงกับแผนงานที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้บริหารสามารถตรวจพบปัญหาและแก้ไขได้อย่างทันที

ในด้านการจัดการความเสี่ยง PMIS มีบทบาทในการระบุ ประเมิน และวิเคราะห์ความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อโครงการ พร้อมทั้งสนับสนุนการจัดทำแนวทางป้องกันและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ขณะเดียวกัน ระบบยังช่วยในการจัดทำงบประมาณและควบคุมต้นทุน โดยสามารถติดตามค่าใช้จ่ายจริง เปรียบเทียบกับงบประมาณที่วางไว้ และแจ้งเตือนเมื่อเกิดความเบี่ยงเบนทางการเงิน ซึ่งช่วยให้โครงการสามารถดำเนินงานได้ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ PMIS ยังมีระบบรายงานและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถประเมินผลการดำเนินงาน วิเคราะห์แนวโน้ม และใช้ข้อมูลเชิงลึกในการตัดสินใจเชิงบริหารได้อย่างแม่นยำ (Iyer, 2024)

สำหรับวงจรการทำงานของ PMIS นั้น ครอบคลุมตลอดวงจรชีวิตของโครงการ โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) ขั้นการเริ่มต้นโครงการ (Initiation) ซึ่งระบบช่วยกำหนดขอบเขตและเป้าหมายของโครงการให้ชัดเจน 2) ขั้น

การวางแผน (Planning) ที่ช่วยจัดทำแผนงาน จัดสรรทรัพยากร และวิเคราะห์ความเสี่ยง 3) ขั้นการดำเนินงาน (Execution) ซึ่งระบบสนับสนุนการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการติดตามความคืบหน้าแบบเรียลไทม์ 4) ขั้นการติดตามและควบคุม (Monitoring and Controlling) ที่ช่วยตรวจสอบต้นทุน ประเมินปัญหา และจัดการการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างเป็นระบบ และ 5) ขั้นการปิดโครงการ (Closing) ซึ่งระบบช่วยจัดเก็บเอกสาร สรุปผลการดำเนินงาน และวิเคราะห์บทเรียนที่ได้รับจากโครงการ (Iyer, 2024)

กล่าวได้ว่า ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการโครงการ (PMIS) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารโครงการในทุกมิติ ทั้งด้านการวางแผน การสื่อสาร การบริหารทรัพยากร การควบคุมต้นทุน การติดตามความคืบหน้า และการจัดการความเสี่ยง ส่งผลให้การดำเนินโครงการมีความเป็นระบบ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และสนับสนุนให้องค์การบรรลุเป้าหมายของโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า PMIS จะถูกออกแบบมาเพื่อรองรับการบริหารโครงการที่มีวงจรชีวิตชัดเจน ตั้งแต่ขั้นการเริ่มต้น (Initiation) ไปจนถึงขั้นการปิดโครงการ (Closing) แต่ในบริบทของงานวิจัยนี้ ซึ่งนำระบบไปประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติราชการประจำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พบว่าลักษณะงานดังกล่าวมิได้มีจุดสิ้นสุดในรูปแบบ “โครงการ” อย่างชัดเจน หากแต่เป็นภารกิจที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง (Routine Operations) และมีลักษณะเป็นวงจรการทำงานซ้ำ (Cyclical Process) มากกว่า

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ปรับแนวคิดของขั้นการปิดโครงการ (Closing) ให้สอดคล้องกับบริบทการใช้งานจริง โดยมิได้ตีความว่าเป็นการสิ้นสุดของงาน แต่เป็น

“จุดสรุปผลการปฏิบัติงานในรอบระยะเวลา” เช่น รายเดือน รายไตรมาส หรือรายปี ซึ่งระบบจะทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงาน จัดเก็บเอกสาร สรุปผลสัมฤทธิ์ และถอดบทเรียน (Lessons Learned) เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นสำหรับการดำเนินงานในรอบถัดไป

ด้วยแนวทางดังกล่าว ทำให้วงจรของ PMIS สามารถปรับจากรูปแบบเชิงเส้น (Linear Lifecycle) ไปสู่รูปแบบเชิงวนรอบ (Iterative Cycle) ที่สอดคล้องกับลักษณะของงานภาครัฐระดับพื้นที่ อันช่วยให้ระบบยังคงรักษาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ขณะเดียวกันก็ตอบโจทย์การใช้งานจริงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้อย่างเหมาะสม ต่อเนื่อง และยั่งยืน

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า แนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) และระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการโครงการ (Project Management Information System: PMIS) ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการบริหารงานขององค์การให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเป็นระบบ โดยแนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงานมุ่งเน้นการกำหนดเป้าหมาย การติดตาม ประเมินผล การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผลการดำเนินงานของบุคลากรสอดคล้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ขององค์การ ขณะที่ PMIS เป็นเครื่องมือดิจิทัลที่ช่วยสนับสนุนการจัดเก็บ วิเคราะห์ และติดตามข้อมูลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ สามารถตรวจสอบความก้าวหน้า รายงานผล และสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ ดังนั้น การบูรณาการแนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงานร่วมกับระบบ PMIS จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาระบบดิจิทัล

สำหรับบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้มีความเหมาะสมกับบริบทการปฏิบัติงานจริง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน ตลอดจนส่งเสริมความโปร่งใส ความถูกต้อง และความรวดเร็วในการบริหารงานภาครัฐในระดับพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดงานวิจัย

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากแผนภาพกรอบแนวคิดงานวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นการบูรณาการแนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) กับระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการโครงการ (Project Management Information System: PMIS) เพื่อพัฒนาระบบดิจิทัลสนับสนุนการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้สามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีการนำระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินตอบแทนตำแหน่งและเงินอื่น ๆ ให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2560 มาใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้การประเมินมีมาตรฐานและสอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) ผู้วิจัยนำแนวคิดของ Lepak และ Gowan (2010) มาเป็นกรอบหลักในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอนที่เชื่อมโยงกันเป็นวงจร ได้แก่

(1) การกำหนดเป้าหมายผลการปฏิบัติงาน (Identifying Performance Goals) โดยที่ทำการปกครองอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ กำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับพันธกิจของกรมการปกครอง โดยใช้เกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามท้ายระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินตอบแทนตำแหน่ง และเงินอื่น ๆ ให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2560 มาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงาน

(2) การพัฒนาเครื่องมือวัดผลการปฏิบัติงาน (Developing Performance Measures) ที่ทำการปกครองอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ นำระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการโครงการ (Project Management Information System: PMIS) มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามและวัดผลการปฏิบัติงานของกำนัน

ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการยกระดับการบริหารจัดการงาน โดยระบบ PMIS ถูกออกแบบมาเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการโครงการทุกมิติ ที่ทำการปกครองอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ จึงนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยบูรณาการเข้ากับกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินตอบแทนตำแหน่งและเงินอื่น ๆ ให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2560 ตลอดจนระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2559 ซึ่งระบบ PMIS มีบทบาทเป็นระบบติดตามและรายงานผล (Monitoring and Reporting System) ทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลผลการปฏิบัติงาน ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ครอบคลุมงานตามภารกิจพื้นฐาน งานประจำ งานตามหน้าที่ปกติ (Functional Based) งานตามหลักภารกิจยุทธศาสตร์แนวทางปฏิรูปภาครัฐ (Agenda Based) นโยบายเร่งด่วนหรือภารกิจที่ได้รับมอบหมายเป็นพิเศษของรัฐบาลมติคณะรัฐมนตรี งานตามหลักภารกิจพื้นที่ (Area Based) ตำบล หมู่บ้าน หรือการบูรณาการการปฏิบัติงานในพื้นที่ ของหลายหน่วยงาน รวมถึงงานตามนโยบายของจังหวัด/อำเภอ และผลงานที่ได้รับรางวัลดีเด่น/ยอดเยี่ยมระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศ หรือปฏิบัติงานที่เสี่ยงภยันตราย โดยกระบวนการทำงานของระบบเริ่มต้นจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานจริง จะรายงานและบันทึกผลการดำเนินงานตามเป้าหมายเข้าสู่ระบบด้วยตนเอง ข้อมูลที่บันทึกจะถูกประมวลผลและแสดงผลแบบเรียลไทม์ผ่านแดชบอร์ดที่ออกแบบมาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้บังคับบัญชาสามารถติดตามความคืบหน้าได้ทันทีที่ข้อมูลถูกบันทึก สามารถใช้ข้อมูลในการกำกับ ติดตาม วิเคราะห์ และประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

(3) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal) ที่ทำการปกครองอำเภอสะเมิงจังหวัดเชียงใหม่ นำข้อมูลที่ได้จากการติดตามและวัดผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาเป็นข้อมูลประกอบการประเมินผลการปฏิบัติงานโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการท้ายระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินตอบแทนตำแหน่ง และเงินอื่น ๆ ให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2560 มาเป็นเกณฑ์ในการประเมินผลการปฏิบัติงานและเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาใช้เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน

(4) การส่งผลสะท้อนกลับและให้รางวัล (Providing Feedback and Reward) นายอำเภอสะเมิงดำเนินการสะท้อนผลการปฏิบัติงานผ่านการประชุมประจำเดือนและมีการนำผลการประเมินผลการปฏิบัติงานไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาการเลื่อนขั้นเงินเดือน และเงินตอบแทนอื่น ๆ และสามารถใช้ข้อมูลประกอบการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ทุก 4 ปี รวมถึงการให้รางวัลจูงใจ การชมเชยผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในที่ประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ประจำเดือน และมอบเกียรติบัตรเพื่อยกย่องผลการปฏิบัติงานประจำปี

(5) การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน (Performance Development) ที่ทำการปกครองอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้สอดคล้องกับระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2559 เพื่อเตรียมความพร้อมในการประเมินผลการปฏิบัติงานทุก 4 ปี การพัฒนาดังกล่าวประกอบด้วยกิจกรรมหลักสามประการ ได้แก่ การสอนงาน (Coaching)โดยนายอำเภอและปลัดอำเภอให้คำแนะนำเชิงปฏิบัติแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการแก้ไขปัญหาเฉพาะน้าและการบริหารจัดการ

อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ผ่านการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ปฏิบัติงานดีเด่น การมอบเกียรติบัตรและรางวัลต่างๆ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ใหญ่บ้าน และการฝึกอบรม (Training) โดยจัดหลักสูตรพัฒนาความรู้ความสามารถด้านกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ การบริหารงานราชการและทักษะการสื่อสารกับประชาชน

ทั้งนี้ กระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอนนี้มีลักษณะเป็นวงจรที่สามารถดำเนินการสลับขั้นตอนได้ตามบริบทและความเหมาะสมขององค์กร เพื่อทำให้เกิดความยืดหยุ่นและสามารถปรับใช้ได้ตามสถานการณ์จริง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องระบบดิจิทัลสำหรับบริหารผลการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบและแนวทางการดำเนินการวิจัยไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาและบริบทของการปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ดังนี้

การเลือกกรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะการบริหารงานกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครอบคลุมทั้งในด้านการปกครอง การประสานงานกับหน่วยงานราชการ และการติดตามผลการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านการจัดเก็บข้อมูลและการรายงานผลในรูปแบบเดิม ซึ่งส่วนใหญ่ยังอาศัยเอกสารและการสื่อสารผ่านช่องทางที่ไม่เป็นระบบ ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการติดตามข้อมูลและการประเมินผลการปฏิบัติงาน การเลือกกรณีศึกษาดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมในการสะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการของหน่วยงานปกครองส่วนภูมิภาคใน

ระดับอำเภอได้อย่างชัดเจน รวมทั้งสามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้หรือขยายผลสู่พื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้ในอนาคต

การออกแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงพัฒนา ควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้สามารถศึกษาปัญหา ความต้องการของผู้ใช้งาน และประเมินประสิทธิภาพของระบบได้อย่างรอบด้านและเป็นรูปธรรม โดยกระบวนการวิจัยประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

1. การสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการ (Needs Assessment) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของผู้ใช้งาน

2. การออกแบบระบบ (System Design) โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งสองรูปแบบ เพื่อให้ระบบมีความสอดคล้องกับบริบทการใช้งานจริง

3. การพัฒนาต้นแบบระบบ (System Development) ตามแบบที่ออกแบบไว้

4. การนำระบบไปทดลองใช้ (Pilot Testing) ในพื้นที่จริง พร้อมเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น ระดับความพึงพอใจ ประสิทธิภาพการใช้งาน และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน รวมถึงข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อเสนอแนะของผู้ใช้งาน

5. การติดตามและประเมินผลการใช้งานระบบ (System Evaluation and Follow-up) โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อประเมินความเหมาะสม ประสิทธิภาพ และแนวทางการพัฒนาระบบในระยะต่อไป

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้ใช้งานจริง เพื่อนำไปสู่การออกแบบระบบที่สอดคล้องกับลักษณะงานและบริบทขององค์กร ก่อนนำไปพัฒนาเป็นต้นแบบและ

ทดลองใช้ในพื้นที่จริง พร้อมทั้งประเมินผลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ระบบที่มีความครบถ้วน น่าเชื่อถือ และสามารถพัฒนาไปสู่การใช้งานจริงอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

แหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างครอบคลุมและรอบด้าน โดยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิประกอบด้วยการศึกษาทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ นโยบาย และแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารผลการปฏิบัติงานและระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการโครงการ (Project Management Information System: PMIS) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและเป็นพื้นฐานในการออกแบบระบบดิจิทัล

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรเป้าหมายจำนวน 58 คน และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 35 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและการประเมินผลการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย นายอำเภอสะเมิง ปลัดอำเภอสะเมิง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทโดยตรงต่อกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติงานและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและสามารถสะท้อนบริบทการดำเนินงานจริงได้อย่างครบถ้วน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง สำหรับกลุ่มนายอำเภอ ปลัดอำเภอ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งลักษณะของคำถามเป็นคำถามปลายเปิด ที่เปิดโอกาสให้

ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบายความคิดเห็น ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะได้อย่างอิสระ อีกทั้งผู้วิจัยยังสามารถซักถามเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้แบบสอบถามสำหรับกลุ่มกำนันและผู้ใหญ่บ้าน เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการในการใช้งานระบบดิจิทัล ตลอดจนความคิดเห็นต่อการพัฒนาระบบบริหารผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ภายหลังจากการพัฒนาระบบต้นแบบและนำไปทดลองใช้ในพื้นที่จริง ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามความพึงพอใจในการประเมินผลการใช้งานระบบ โดยมุ่งศึกษาทั้งในด้านความสะดวกในการใช้งาน ความเหมาะสมของฟังก์ชันการทำงาน ประสิทธิภาพของระบบ และระดับการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้งาน เพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาระบบให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยประยุกต์ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย โดยเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และข้อมูลภาคสนาม จากนั้นจึงดำเนินการจัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ และสังเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดการวิจัย การวิเคราะห์เนื้อหาช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงข้อมูลเชิงประจักษ์เข้ากับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องขณะที่การวิเคราะห์แบบอุปนัยช่วยให้สามารถค้นหารูปแบบ ความสัมพันธ์ และข้อค้นพบใหม่ที่เกิดขึ้นจากข้อมูลภาคสนามได้อย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม เพื่อพิจารณาความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูล ก่อนนำมาสรุปเป็นข้อค้นพบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า เพื่อเสริมสร้างความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ประกอบด้วย การตรวจสอบด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่มและจากเอกสารที่

เกี่ยวข้อง การตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม และการศึกษาจากเอกสาร รวมถึงการตรวจสอบด้านการตีความข้อมูล (Analytical Triangulation) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตีความจากหลายมุมมอง เพื่อป้องกันอคติในการวิเคราะห์ข้อมูลและช่วยให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า ระบบดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นสามารถยกระดับประสิทธิภาพการบริหารผลการปฏิบัติงานได้อย่างมีนัยสำคัญใน 5 มิติหลัก ดังนี้

1. ด้านการออกแบบและพัฒนาระบบ พบว่า ระบบดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นสามารถรองรับกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติงานได้อย่างครบถ้วน ตั้งแต่การบันทึกข้อมูล การรายงานผล ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล โดยมีฟังก์ชันสำคัญ ได้แก่ การบันทึกข้อมูลรายวันผ่านระบบออนไลน์ การจัดเก็บข้อมูลแบบรวมศูนย์ และการแสดงผลข้อมูลผ่าน Dashboard ซึ่งช่วยให้ผู้บังคับบัญชาสามารถติดตามผลการดำเนินงานได้แบบเรียลไทม์ การออกแบบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการนำแนวคิดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของหน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่

2. ด้านประสิทธิภาพของกระบวนการทำงาน ระบบดิจิทัลมีส่วนสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานอย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถลดขั้นตอนและระยะเวลาในการจัดทำและส่งรายงาน จากเดิมที่ต้องใช้เอกสารและการเดินทางมายังที่ว่าการอำเภอ เปลี่ยนเป็นการรายงานผ่านระบบออนไลน์ ส่งผลให้ลดต้นทุนทั้งด้านเวลาและค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังช่วยลดข้อจำกัดด้านภูมิประเทศ โดยเฉพาะใน

พื้นที่ภูเขาที่เข้าถึงได้ยาก นอกจากนี้ ระบบยังช่วยลดภาระงานด้านเอกสาร เพิ่มความรวดเร็วในการตรวจสอบข้อมูล และสามารถเรียกดูข้อมูลย้อนหลังได้อย่างสะดวก

3. ด้านคุณภาพของข้อมูล พบว่า ระบบสามารถเพิ่มความถูกต้องครบถ้วน และความเป็นมาตรฐานของข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีการออกแบบแบบฟอร์มที่ชัดเจนและเป็นโครงสร้างเดียวกัน ลดปัญหาการอ่านลายมือและความคลาดเคลื่อนในการตีความ อีกทั้งการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลยังเอื้อต่อการค้นหา การวิเคราะห์ และการนำข้อมูลไปใช้ต่อยอดในเชิงนโยบายได้ดียิ่งขึ้น

4. ด้านการเข้าถึงข้อมูลและการสนับสนุนการตัดสินใจ พบว่า ระบบ Dashboard ช่วยให้ผู้บริหารสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและทันสมัย (Real-time) ส่งผลให้สามารถติดตามผลการดำเนินงาน วิเคราะห์แนวโน้ม และใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) ที่เน้นการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำกับและประเมินผล

5. ด้านความพึงพอใจของผู้ใช้งาน ซึ่งเป็นผลจากการทดลองใช้ระบบ พบว่า ผู้ใช้งานมีความพึงพอใจในระดับสูง โดยผลการประเมินเชิงปริมาณชี้ให้เห็นว่า ความพึงพอใจด้านการใช้งานระบบ (Usability) มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.93 – 4.34 อยู่ในระดับ “มาก” ด้านประสิทธิภาพของระบบ (Performance) มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.28– 4.59 อยู่ในระดับ “มาก” ถึง “มากที่สุด” ด้านประโยชน์ในการใช้งาน (Usefulness) มีค่าเฉลี่ย 4.48 อยู่ในระดับ “มาก” และด้านการสนับสนุนและบริการ (Support) มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.69–4.83 อยู่ในระดับ “มากที่สุด” เมื่อพิจารณาภาพรวม พบว่าค่าเฉลี่ยความพึงพอใจรวมเท่ากับ 4.41 อยู่ในระดับ “มาก” ขณะที่

ระบบ Dashboard สำหรับผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงถึง 4.93 อยู่ในระดับ “มากที่สุด” นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับ “มากที่สุด” และ “มาก” รวมกันคิดเป็นร้อยละ 86.21 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของระบบในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งาน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าระบบจะมีประสิทธิภาพในหลายมิติ แต่ยังพบข้อจำกัดที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาความไม่เสถียรของสัญญาณอินเทอร์เน็ตในบางพื้นที่ ความแตกต่างด้านทักษะดิจิทัลของผู้ใช้งาน และความจำเป็นในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการใช้งานระบบในระยะยาว

ในส่วนของการอภิปรายผลพบว่า ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) และระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการโครงการ (Project Management Information System: PMIS) ที่มุ่งเน้นการใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจและการติดตามผลอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวโน้มของการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ที่ชี้ให้เห็นว่าการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพ ลดขั้นตอน และส่งเสริมความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐ

จุดเด่นสำคัญของงานวิจัยนี้คือการศึกษาในบริบทพื้นที่ห่างไกล ซึ่งมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและทักษะดิจิทัลของผู้ใช้งาน ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ที่ช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ ในด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในบริบทเฉพาะพื้นที่ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จของระบบดิจิทัลไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐาน และบริบทการใช้งานจริงควบคู่กัน รวมถึงประเด็นด้านความ

มั่นคงปลอดภัยของข้อมูล ซึ่งควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบภายใต้กรอบการกำกับดูแลข้อมูล (Data Governance) และมาตรการด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าระบบดิจิทัลสามารถนำมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้จริง แต่การขยายผลในระดับจังหวัดหรือระดับประเทศจำเป็นต้องพิจารณาความแตกต่างของบริบทพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่อื่นอาจไม่ได้เผชิญข้อจำกัดเช่นเดียวกับอำเภอสะเมิง ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการพัฒนาระบบในลักษณะ “Flexible System” ที่สามารถปรับใช้ได้ตามบริบท และควรมีนโยบายส่งเสริมโครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ห่างไกลอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรพัฒนาระบบให้รองรับการใช้งานแบบ Offline เพื่อให้สามารถบันทึกข้อมูลได้แม้ไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต และซิงค์ข้อมูลเมื่อกลับมาออนไลน์

2.2 ควรเพิ่มระบบตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เช่น การบังคับกรอกข้อมูลสำคัญ หรือการแจ้งเตือนเมื่อข้อมูลผิดปกติ

2.3 ควรจัดทำคู่มือการใช้งาน และสื่อการสอน เช่น วิดีโอแนะนำ เพื่อช่วยลดข้อผิดพลาดจากผู้ใช้งาน

2.4 ควรมีระบบสนับสนุนผู้ใช้งาน เช่น Line กลุ่ม หรือเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา

3. ข้อเสนอแนะเชิงเทคโนโลยี

3.1 พัฒนาเทคโนโลยีรองรับผู้สูงอายุ เช่น ระบบป้อนข้อมูลด้วยเสียง (Voice Input)

3.2 เพิ่มความปลอดภัยของข้อมูล เช่น การกำหนดสิทธิ์การเข้าถึง และการเข้ารหัสข้อมูล

3.3 พัฒนา Dashboard ให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น

4. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

4.1 ควรศึกษาการใช้งานในพื้นที่อื่นเพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์

4.2 ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของระบบ

4.3 ควรพัฒนาระบบให้เป็นแพลตฟอร์มระดับประเทศ

5. ข้อเสนอแนะด้านแรงจูงใจในการใช้งาน

ควรพัฒนาระบบให้มีแรงจูงใจ เช่น การจัดอันดับการใช้งาน การให้รางวัลหรือประกาศเกียรติคุณการเชื่อมโยงกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง. (2558). *ประวัติสำนักบริหารการปกครองท้องที่.* ค้นเมื่อ 3 กันยายน 2568, จาก https://multi.dopa.go.th/pab/info_organ/about1

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2567). *ข้อมูลทางการปกครอง.* ค้นเมื่อ 3 กันยายน 2568, จาก https://multi.dopa.go.th/pab/news/cate9/view46#!

กัลยาณี เสนาสุ. (2561). *คู่มือการบริหารผลการปฏิบัติงาน.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ฐานิตา แจ้งชัด. (2550). *การประเมินผลการปฏิบัติราชการ.* กกจ.พบเพื่อนข้าราชการ. กรุงเทพฯ: วารสารกรมประชาสัมพันธ์.

นราธิป ศรีราม. (2556). *ขั้นตอนสำคัญที่ถูกละเลยในกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติงาน. Modern Management Frontier Journal, 11*(1), 13-22.

ปัทมาวรรณ จินดารักษ์. (2560). *การบริหารผลการปฏิบัติงาน Performance Management***.** เชียงใหม่: โรงพิมพ์จตุพร.

ยุวลักษณ์ จิวะกิดาการ. (2557). การบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management). *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2*(1), 58-65.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ฉบับประชาชน.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สำนักทะเบียนอำเภอสะเมิง. (2568). *รายงานข้อมูลประชากรและพื้นที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่.* เชียงใหม่: ผู้แต่ง.

อลงกรณ์ มีสุทธา และสมิต สัชฌุกร. (2553). *การประเมินผลการปฏิบัติงาน* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ส.ส.ท.

อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์. (2551). *กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.* กรุงเทพฯ: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

Aguinis, H. (2009). *Performance management* (2nd ed.). Upper Saddle, NJ: Pearson Prentice Hall.

Bertalanffy, L. V. (1968). *General system theory: Foundation, development, applications.* New York: George Braziller.

Brown, L. (2025). Understanding Project Management Information Systems. Retrieved September 15, 2025, from https://www.invensislearning.com/blog/project-management-information-system/

Drucker, P. F. (1954). **T***he Practice of Management.* New York: Harper & Row.

Hall, A. L. (2007). *The relationship between Academic Achievement, Academic Performance and Self-Esteem of High School Juniors at Public High School in Central Florida.* Ph. D. Thesis, Capella University.

Iyer, Y. (2024). *What is a PMIS and how does it work?.* Retrieved September 15, 2025, from https://www.wrike.com/blog/what-is-pmis-and-how-it-works/

Keup, M. (2025). *Project Management Information System (PMIS): Meaning, Reports & Example.* Retrieved September 15, 2025, from https://www.projectmanager.com/blog/a-complete-guide-to-pmis

Koontz, H., & O'Donnell, C. (1993). *Principles of Management* (4th ed.). New York: McGraw-Hill.

Lepak, D. P. & Gowan, M. A. (2010). *Human resource management: Managing employees for competitive advantage.* Upper Saddle, NJ: Pearson Prentice Hall.

Likert, R. (1961). *New Patterns of Management.* New York: McGraw-Hill.

Mathis, R. L., & Jackson, J. H. (2006). *Human resource management* (11th ed.). Mason, OH: South-Westen Thomson.

Mondy, R. W. (2008). *Human resource management.* 10th ed. Upper Saddle, NJ: Pearson Prentice Hall.

Mondy, R. W., & Mondy, J. J. (2014). *Human resource management.* 13th ed. Boston: Pearson Education.

Patel, J. (2025). *What is a Project Management Information System? (PMIS).* Retrieved September 15, 2025, from https://www.softwaresuggest.com/blog/project-management-information-system/

Spangenberg, H. H. (1994). Performance Management-Problems and Possible Solutions. *Sa Journal of Industrial Psychology, 20,* 1-6.

Williams, R. S. (2002). *Managing employee performance : design and implementation in organizations.* London: Thomson Learning.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การศึกษาการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่

The Implementation of Licensing for Non-Hotel Accommodation Businesses, Chiang Mai Province

รตนมน นำภา[1]

Ratanamon Numpa[1]

Corresponding author: Ratanamon_n@cmu.ac.th

Received:08/05/69 Revised: 02/06/69 Accepted: 07/06/69

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง “การศึกษาการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางและกระบวนการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาปัญหา อุปสรรค และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบการกำกับดูแลให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินการขอหนังสือรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมมีขั้นตอนและหลักเกณฑ์ที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าการขอใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ทั้งในด้านจำนวน

[1] สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

เอกสาร ขั้นตอนการพิจารณา ระยะเวลา และต้นทุนในการดำเนินการ ส่งผลให้ผู้ประกอบการรายย่อยสามารถเข้าสู่ระบบกฎหมายได้ง่ายขึ้น และก่อให้เกิดการขยายตัวของสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่อย่างรวดเร็ว โดยใบรับแจ้งของจังหวัดในเดือน มกราคม 2569 มีจำนวนถึง 1,051 แห่ง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวยังพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น ความไม่ชัดเจนของหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย ความแตกต่างในการตีความและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในแต่ละพื้นที่ ปัญหาด้านเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน มาตรฐานด้านความปลอดภัยของอาคาร และการแข่งขันทางธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการโรงแรมกับผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า ระบบการกำกับดูแลสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในปัจจุบันยังมีช่องว่างทางกฎหมายและข้อจำกัดในการบังคับใช้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การคุ้มครองผู้บริโภค และความเป็นธรรมในการแข่งขันทางธุรกิจ ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจนเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของธุรกิจที่พักรูปแบบใหม่ รวมทั้งควรพัฒนากลไกการกำกับดูแลที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยว การสนับสนุนผู้ประกอบการรายย่อย และการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อให้การบริหารจัดการธุรกิจที่พักในจังหวัดเชียงใหม่และประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: สถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม; พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547; การอนุญาตทางปกครอง จังหวัดเชียงใหม่; ธุรกิจที่พักแรม

Abstract

This independent study entitled “A Study of the Authorization Process for Non-Hotel Accommodation Businesses in Chiang Mai Province” aimed to examine the guidelines and procedures for authorizing non-hotel accommodation businesses in Chiang Mai Province, investigate the problems, obstacles, and impacts arising from the enforcement of relevant laws, and propose recommendations for improving the regulatory system to ensure greater efficiency and consistency with the current context of the tourism industry.

The results revealed that the process of obtaining a notification certificate for non-hotel accommodations is more flexible than the process of obtaining a hotel business license under the Hotel Act B.E. 2547 (2004) in terms of required documentation, consideration procedures, processing time, and operational costs. This flexibility enables small-scale entrepreneurs to enter the legal system more easily and has contributed to the rapid expansion of non-hotel accommodations in Chiang Mai Province. However, several problems and obstacles were identified, including unclear legal criteria, inconsistent interpretations and practices among officials in different areas, issues related to land ownership documentation, building safety standards, and unfair competition between licensed hotel operators and non-hotel accommodation operators. Furthermore, the findings revealed that the current regulatory system for non-hotel accommodations

still contains legal loopholes and limitations in enforcement, which may affect tourist safety, consumer protection, and fairness in business competition. Therefore, relevant laws and regulations should be revised to provide greater clarity, appropriateness, and consistency with the context of emerging accommodation business models. In addition, regulatory mechanisms should be developed to create a balance between promoting the tourism economy, supporting small-scale entrepreneurs, and protecting public interests in order to ensure sustainable and effective management of accommodation businesses in Chiang Mai Province and Thailand in the future.

Keywords: Non-hotel accommodation; Hotel Act B.E. 2547 (2004); Administrative authorization, Chiang Mai; Accommodation business

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการสร้างรายได้ การจ้างงาน และการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจสู่ระดับภูมิภาคและท้องถิ่น โดยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน ตลอดจนเอกลักษณ์ด้านอาหารและอัธยาศัยไมตรีของ

ประชาชน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศในระดับล้านล้านบาทต่อปี และมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวม ทั้งในรูปแบบของรายได้ทางตรงและรายได้ทางอ้อมที่เกิดจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวเนื่อง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566)

การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการเดินทางของบุคคลจากถิ่นที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เช่น การพักผ่อน การศึกษา การติดต่อธุรกิจ หรือการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวมิได้หมายถึงเพียงการเดินทางเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงกิจกรรมและบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาของการเดินทาง อาทิ บริการด้านคมนาคมขนส่ง บริการอาหารและเครื่องดื่ม บริการนำเที่ยว ตลอดจนบริการด้านที่พักแรม ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว จากการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประกอบกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ส่งผลให้ความต้องการด้านที่พักแรมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ผู้ประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชนจึงได้พัฒนาและปรับรูปแบบของสถานที่พักให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกัน ทั้งใน

ด้านงบประมาณ รูปแบบการเดินทาง ระยะเวลาการเข้าพัก และประสบการณ์ที่ต้องการได้รับจากการท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

ปัจจุบัน รูปแบบของสถานที่พักแรมมีความหลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่โรงแรมระดับมาตรฐานสากล (Hotel) รีสอร์ท (Resort) เซอร์วิสอพาร์ตเมนต์ (Service Apartment) โรงแรมขนาดเล็ก (Inn) โมเต็ล (Motel) ไปจนถึงที่พักทางเลือกในลักษณะต่าง ๆ เช่น เกสต์เฮาส์ (Guesthouse) โฮมสเตย์ (Homestay) บ้านพักรายวัน บ้านเช่าเพื่อการท่องเที่ยว แพพัก หรือสถานที่พักในลักษณะชั่วคราวที่เกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์อาคารเดิม นอกจากนี้ ยังปรากฏรูปแบบที่พักใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีดิจิทัลและเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม เช่น การให้เช่าที่พักผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถนำที่อยู่อาศัยของตนมาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้ง่ายขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของอุตสาหกรรมที่พักแรม ซึ่งมีลักษณะยืดหยุ่นและกระจายตัวมากขึ้นการเติบโตของสถานที่พักที่มีความหลากหลายดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากช่วยสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ กระจายเม็ดเงินจากการท่องเที่ยวไปยังชุมชน ลดการกระจุกตัวของรายได้ในเมืองใหญ่ และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่น ทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจที่พักในหลากหลายรูปแบบอย่างรวดเร็ว ทั้งในเขตเมืองและพื้นที่ชนบท

แม้ว่าการขยายตัวของธุรกิจที่พักแรมจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ได้นำมาซึ่งปัญหาและความท้าทายด้านการกำกับดูแลของภาครัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานความปลอดภัยของอาคาร การควบคุมด้านสาธารณสุข การรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน การคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนปัญหาการแข่งขันทางธุรกิจที่ไม่เป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจการอย่างถูกต้องตามกฎหมายกับผู้ประกอบการที่อยู่นอกระบบการอนุญาต นอกจากนี้ ยังปรากฏปัญหาเกี่ยวกับการตีความข้อกฎหมายและหลักเกณฑ์การอนุญาตที่อาจไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของธุรกิจที่พักรูปแบบใหม่ ส่งผลให้ผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าสู่ระบบกฎหมายได้อย่างถูกต้อง แม้จะมีความประสงค์ที่จะดำเนินกิจการอย่างถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม ในบริบทดังกล่าว กฎหมายจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือของรัฐในการกำกับดูแลและจัดระเบียบการประกอบธุรกิจสถานที่พักแรม เพื่อให้การดำเนินกิจการเป็นไปตามมาตรฐานที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ซึ่งถือเป็นกฎหมายหลักที่ใช้ควบคุมและกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย ทั้งในด้านการอนุญาต การกำหนดมาตรฐานอาคาร การรักษาความปลอดภัย และการกำกับดูแลการดำเนินกิจการของผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและรูปแบบของสถานที่พักมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กฎหมายดังกล่าวจึงเผชิญกับความท้าทายในการบังคับใช้และการปรับตัวให้ทันต่อสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนากฎหมายและกลไกการกำกับดูแลให้มีความยืดหยุ่น ทันสมัย และสอดคล้องกับ

บริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาอย่างรอบด้าน เพื่อให้สามารถสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยว การคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการรายย่อยสามารถเข้าสู่ระบบกฎหมายได้อย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เติบโตอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ถือเป็นกฎหมายหลักและกฎหมายเพียงฉบับเดียวที่มีผลบังคับใช้ในการควบคุมและกำกับดูแลกิจการโรงแรมในประเทศไทย แม้ว่าชื่อของพระราชบัญญัติฉบับนี้จะมุ่งเน้นการบังคับใช้กับกิจการโรงแรมโดยตรง แต่ในทางปฏิบัติ บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการดำเนินงานและการขยายตัวของสถานที่พักแรมประเภทอื่น ๆ ที่มิใช่โรงแรมในรูปแบบดั้งเดิม ซึ่งได้เกิดขึ้นและเติบโตอย่างรวดเร็วในบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยุคใหม่ สถานที่พักเหล่านี้ ได้แก่ โฮมสเตย์ เกสต์เฮาส์ เซอร์วิสอพาร์ตเมนต์ และที่พักในรูปแบบเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) อย่างเช่น Airbnb ซึ่งมิได้รับการออกแบบกฎหมายมาเพื่อรองรับโดยตรง จึงเกิดช่องว่างทางกฎหมายที่ส่งผลต่อความชัดเจนในการกำกับดูแล ในส่วนของหลักเกณฑ์การควบคุมตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 กฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขสำคัญไว้ว่า การประกอบธุรกิจโรงแรมในประเทศไทยจำเป็นต้องดำเนินการขอรับใบอนุญาตจากหน่วยงานที่มีอำนาจตามกฎหมาย กล่าวคือ ต้องได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมจากนายทะเบียนโรงแรม ได้แก่ อธิบดีกรมการปกครอง หากโรงแรมตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัด ในกรณีที่โรงแรมตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ เงื่อนไขในการขออนุญาตมีขั้นตอนหลักๆ คือ (1) ก่อนที่จะดำเนินการขอใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม ผู้ประกอบการจะต้องผ่านกระบวนการขออนุญาตก่อสร้างอาคาร

ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 เสียก่อน โดยมาตรา 21 ห้ามมิให้ผู้ใดก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเคลื่อนย้ายอาคารโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือแจ้งต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น เอกสารที่จำเป็นในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย สำเนาโฉนดที่ดินหรือเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน แผนผังที่ดิน (Site Plan) และแบบแปลนก่อสร้าง (Building Plan) ที่ผ่านการออกแบบโดยวิศวกรหรือสถาปนิกที่มีใบอนุญาตถูกต้อง รวมถึงรายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้าง ระบบไฟฟ้า และระบบประปา ตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภค เช่น ระบบประปา ระบบไฟฟ้า และระบบบำบัดน้ำเสีย (2) การตรวจสอบการใช้ประโยชน์ที่ดินตามกฎหมายผังเมือง นอกจากกฎหมายควบคุมอาคารแล้ว ผู้ประกอบการยังจำเป็นต้องตรวจสอบว่าพื้นที่ที่ต้องการก่อสร้างโรงแรมนั้นอยู่ในเขตที่กฎหมายผังเมืองอนุญาตให้ใช้เป็นสถานที่พักแรมเชิงพาณิชย์ได้หรือไม่ เนื่องจากพระราชบัญญัติผังเมืองรวมในแต่ละพื้นที่มีการกำหนดสีผังเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ได้รับอนุญาต ขั้นตอนนี้มักเป็นจุดที่ผู้ประกอบการขนาดเล็กพบอุปสรรคเนื่องจากต้องประสานงานกับหน่วยงานหลายแห่ง ทั้งกรมโยธาธิการและผังเมืองและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) การยื่นคำขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม (แบบ ร.ร.1) เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จและได้รับใบรับรองการก่อสร้างแล้ว ผู้ประกอบการจึงจะสามารถยื่นคำขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมได้ โดยในกรณีที่เป็นบุคคลธรรมดา เอกสารที่ต้องยื่นประกอบด้วย สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน แบบแปลน แผนผัง และรายการประกอบที่วิศวกรและสถาปนิกผู้ได้รับอนุญาตตามกฎหมายลงชื่อรับรอง สำเนาเอกสารสิทธิ์ในที่ดินหรือหนังสือแสดงสิทธิ์ในการใช้ที่ดิน และในกรณีที่โรงแรมตั้งอยู่ในเขตบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ต้องยื่นสำเนาใบอนุญาตหรือใบรับรองการตรวจสภาพอาคาร นอกจากนี้ยังต้องยื่นแผนที่ตั้งโรงแรมโดยสังเขป และรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น (IEE) ในกรณีที่กฎหมายกำหนด (4) การตรวจสอบอาคารและสถานที่โดย

เจ้าหน้าที่ เมื่อยื่นเอกสารครบถ้วนแล้ว เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากนายทะเบียนโรงแรมจะดำเนินการตรวจสอบสถานที่จริง โดยมุ่งตรวจสอบว่าโรงแรมมีมาตรฐานตามที่กฎกระทรวงกำหนด ทั้งในด้านความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้างอาคาร ระบบป้องกันอัคคีภัย สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานสุขอนามัย ขั้นตอนนี้อาจใช้เวลาในการพิจารณาตามขนาดและประเภทของโรงแรม (5) การออกใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม (แบบ ร.ร.2) เมื่อผ่านการตรวจสอบและนายทะเบียนพิจารณาอนุมัติแล้ว ผู้ประกอบการจะได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม (แบบ ร.ร.2) ซึ่งมีอายุการใช้งานตามที่กฎหมายกำหนด และจะต้องดำเนินการต่ออายุใบอนุญาตโดยยื่นคำขอต่ออายุ (แบบ ร.ร.1/1) พร้อมแนบสำเนาใบอนุญาตฉบับเดิมก่อนใบอนุญาตสิ้นอายุ (กรมการปกครอง, 2547)

อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าเงื่อนไขและขั้นตอนที่กำหนดไว้ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้มีความซับซ้อนและมีภาระทางการบริหารจัดการในระดับสูง ทั้งในแง่ของจำนวนเอกสาร ระยะเวลาในการดำเนินการ และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก่อให้เกิดอุปสรรคเชิงโครงสร้างต่อผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในรูปแบบดั้งเดิม ผู้ประกอบการเหล่านี้มักขาดทั้งทรัพยากร ความรู้ทางกฎหมาย และความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมดได้อย่างครบถ้วน ส่งผลให้สถานที่พักจำนวนมากดำเนินกิจการอยู่ในสภาวะกึ่งถูกกฎหมาย หรือหลีกเลี่ยงการขึ้นทะเบียนโดยสิ้นเชิง ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่างกรอบกฎหมายที่มีอยู่กับความเป็นจริงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน กล่าวคือ พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ได้รับการออกแบบมาเพื่อกำกับดูแลกิจการโรงแรมในรูปแบบดั้งเดิมเป็นหลัก โดยมิได้คาดการณ์ถึงการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของสถานที่พักแรมทางเลือก

กฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 และประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดแบบและวิธีการแจ้ง

สถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2566 ระบุไว้ว่า สถานที่พักที่ไม่ใช่โรงแรม หมายถึง “เป็นสถานที่พักที่มีจำนวนห้องพักในอาคารเดียวกันหรือหลายอาคารรวมกันไม่เกิน 8 ห้อง และมีจำนวนผู้พักรวมกันทั้งหมด ไม่เกิน 30 คน ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทน อันเป็นการประกอบกิจการเพื่อหารายได้เสริม และได้แจ้งให้นายทะเบียนทราบตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด ไม่เป็นโรงแรมตาม (๓) ของบทนิยามคำว่า “โรงแรม” ในมาตรา ๔” การจดแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมตามกฎกระทรวงฯ จะต้องดำเนินการกับกรมการปกครอง โดยเอกสารที่ต้องใช้ตามหลักเกณฑ์ คือ (1) รูปถ่ายหน้าตรง (2) แผนที่แสดงที่ตั้งของสถานที่พัก (3) แบบแปลนแผนผังแต่ละอาคาร แต่ละชั้น แต่ละห้อง พร้อมด้วยภาพถ่ายประกอบทุกอาคาร ทุกชั้น ทุกห้อง (4) เอกสารที่แสดงหลักฐานว่ามีรายได้หลัก (5) สำเนาเอกสารแสดงการติดตั้งระบบป้องกันอัคคีภัย (6) สำเนาเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินและอาคารหรือสิทธิครอบครอง หรือสิทธิในการใช้ประโยชน์ในที่ดิน หรือสิทธิในการให้เช่า (ถ้ามี) (7) สำเนาเอกสารการได้รับอนุญาตหรือใบรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการครบคุมอาคาร หรือหนังสือรับรองจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าอาคารดังกล่าวมีความมั่นคงแข็งแรงสามารถรองรับผู้พักได้ไม่เกิน 30 คน (ถ้ามี) จากหลักเกณฑ์ข้างต้น ทำให้การจดทะเบียนสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมง่ายกว่าการจดทะเบียนโรงแรมเป็นอย่างมาก ด้วยหลักเกณฑ์ที่น้อยกว่าโรงแรมที่จดทะเบียนถูกต้องตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 อีกทั้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมเป็นการประกอบธุรกิจเพื่อหารายได้เสริมของผู้ประกอบการรายย่อย โดยไม่ต้องมีการประกอบธุรกิจที่ขนาดใหญ่หรือลงทุนมากเท่ากับการทำโรงแรม จึงทำให้ส่งผลต่อการได้รับใบหนังสือรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมมีจำนวนมากในจังหวัดเชียงใหม่ การได้รับหนังสือแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในทางปฏิบัตินั้นผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน หรือมีเอกสารสิทธิ์ฯในที่ดินอื่นๆ หรือสิทธิ์อื่นๆไม่ว่าจะเป็นสิทธิ์ทำกินในพื้นที่เขตป่าไม้ของ

กรมป่าไม้ ก็สามารถจดแจ้งรับใบหนังสือรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมได้ (กรมการปกครอง, 2566)

จากความแตกต่างระหว่างแนวทางและขั้นตอนในการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจโรงแรมและสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมดังกล่าว นำไปสู่ความสนใจที่จะศึกษาการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงใหม่ถูกเลือกเป็นพื้นที่ศึกษาด้วยเหตุผลหลักสามประการที่สัมพันธ์กัน ประการแรกคือ ความโดดเด่นด้านศักยภาพการท่องเที่ยว เชียงใหม่มีลักษณะโดดเด่นทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่น ซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเป็นจำนวนมาก จึงเป็นพื้นที่ที่มีความต้องการที่พักแรมสูง ประการที่สองคือ การขยายตัวของธุรกิจที่พักอย่างรวดเร็วและหลากหลาย เชียงใหม่เป็นตัวอย่างชัดเจนของจังหวัดที่มีการเติบโตของสถานที่พักในหลากหลายรูปแบบ ทั้งในเขตเมืองและพื้นที่ชนบท ครอบคลุมทั้งโรงแรม โฮมสเตย์ และที่พักออนไลน์ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการกำกับดูแลได้ชัดเจนกว่าพื้นที่อื่น ประเด็นสุดท้าย เชียงใหม่มีจำนวนผู้ยื่นขอ "หนังสือรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม" จำนวนมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นทั้งความนิยมของช่องทางนี้และปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะกรณีที่ผู้ประกอบการบางรายไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินที่ชัดเจน เช่น มีเพียงสิทธิ์ทำกินในพื้นที่เขตป่าไม้ของกรมป่าไม้ก็ยังสามารถจดแจ้งได้ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่น่าสนใจอย่างยิ่งในเชิงนโยบายและกฎหมาย

จากข้อมูลที่ปรากฏ จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นพื้นที่ที่สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์การเติบโตของธุรกิจที่พักทางเลือกและช่องว่างของกฎหมายได้อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจนที่สุดในประเทศไทย โดยมีตัวเลขที่แสดงถึงแนวโน้ม

ดังกล่าวอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 เป็นต้นมา จำนวนใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว จนกระทั่ง ณ วันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2569 มีจำนวนสะสมทั้งสิ้น 1,051 แห่ง ซึ่งมีจำนวนใบรับแจ้งฯ เป็นลำดับที่ 2 รองจากจังหวัดเพชรบูรณ์ ตัวเลขดังกล่าวมิได้เป็นเพียงสถิติทางการบริหาร หากแต่สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตเชิงโครงสร้างของอุตสาหกรรมที่พักแรมในพื้นที่ กล่าวคือ เมื่อช่องทางการขอรับใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมมีเงื่อนไขและขั้นตอนที่ยืดหยุ่นกว่าการขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ผู้ประกอบการรายย่อยจำนวนมากจึงเลือกใช้ช่องทางนี้ในการเข้าสู่ธุรกิจที่พักอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติตามข้อกำหนดอันเข้มงวดของการจดทะเบียนโรงแรมอย่างเต็มรูปแบบ

การเติบโตของจำนวนใบรับแจ้งฯ ที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดในจังหวัดเชียงใหม่ยังก่อให้เกิดคำถามและข้อพิจารณาเชิงนโยบายและกฎหมายหลายประการที่ต้องการการศึกษาอย่างรอบด้าน ประการแรกคือ ความเหมาะสมและความเพียงพอของหลักเกณฑ์การจดแจ้งในด้านการคุ้มครองความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและชุมชน เนื่องจากสถานที่พักบางแห่งที่ได้รับใบรับแจ้งฯ อาจยังขาดมาตรฐานอาคารหรือระบบป้องกันอัคคีภัยที่เพียงพอ ประการที่สองคือ ปัญหาความซ้ำซ้อนและความขัดแย้งระหว่างระบบการอนุญาตสองระบบที่ดำรงอยู่คู่ขนานกัน กล่าวคือ ระบบใบอนุญาตโรงแรมกับระบบใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ซึ่งอาจก่อให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการที่ต้องแบกรับภาระต้นทุนการปฏิบัติตามกฎหมายในระดับที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้น ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่งในจังหวัดเชียงใหม่คือ ผู้ประกอบการบางรายที่ยื่นขอจดแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมนั้น ไม่มีเอกสาร

สิทธิ์ในที่ดินที่ชัดเจน แต่อาศัยเพียงสิทธิ์ทำกินในพื้นที่เขตป่าไม้ของกรมป่าไม้เป็นหลักฐานในการยื่นขอ ซึ่งก่อให้เกิดข้อถกเถียงทางกฎหมายว่าสิทธิ์ดังกล่าวมีความเพียงพอที่จะรองรับการประกอบกิจการที่พักเชิงพาณิชย์ได้หรือไม่ และในกรณีที่เกิดข้อพิพาทหรืออุบัติเหตุขึ้น ผู้รับผิดชอบทางกฎหมายควรเป็นผู้ใด ระหว่างเจ้าของสิทธิ์ทำกิน หน่วยงานผู้ออกใบรับแจ้ง หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลพื้นที่ป่าไม้

ด้วยเหตุดังกล่าวทั้งหมด จังหวัดเชียงใหม่จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการศึกษาบริบทและกระบวนการออกใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม เพื่อให้ได้ซึ่งองค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากรอบกฎหมายและนโยบายการกำกับดูแลที่มีความสมดุล ทันสมัย และสอดคล้องกับบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางและขั้นตอนในการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาผลของการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การศึกษาการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวม ประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการที่เกี่ยวกับสถานที่พักแรมในประเทศไทย ความหมาย

ของสถานที่พักแรมตามกฎหมายในลักษณะต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็นสถานที่พักที่เป็นโรงแรมและสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม และสาระสำคัญตามกฎหมายของสถานที่พักแรม ความหมายหรือคำนิยามของโรงแรมและสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมตามกฎหมายว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ศึกษาแนวทางและขั้นตอนในการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ผลการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมตามกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 และประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดแบบและวิธีการแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2566

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับที่พักแรม

ความหมายและความสำคัญของธุรกิจที่พักแรม

"ที่พักแรม" เป็นหนึ่งในองค์ประกอบพื้นฐานของอารยธรรมมนุษย์มาตั้งแต่อดีต เพราะมนุษย์ทุกยุคทุกสมัยล้วนมีการเดินทาง ไม่ว่าจะเพื่อการค้า การแสวงบุญ การทูต การสงคราม หรือการท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องมีสถานที่สำหรับพักอาศัยชั่วคราวระหว่างเดินทาง เมื่อสังคมพัฒนา ระบบที่พักจึงค่อย ๆ เปลี่ยนจาก "ที่พักเพื่อมนุษยธรรม" ไปสู่ "ธุรกิจบริการ" และพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมโรงแรมในปัจจุบัน

1. ความหมายเชิงภาษาศาสตร์ (Etymology)

คำว่า "Hotel" มีรากศัพท์มาจากภาษาฝรั่งเศสคำว่า *hôtel* ซึ่งเดิมหมายถึง คฤหาสน์ บ้านหลังใหญ่ ที่พักสำหรับแขกสำคัญ ก่อนจะพัฒนาเป็นคำที่ใช้เรียก "สถานที่พักสำหรับผู้เดินทาง" ในเวลาต่อมา รากศัพท์ลึกลงไปมาจากภาษาละตินคำว่า *hospitale* หรือ *hospitium* ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำว่า Hospitality =

การต้อนรับ Hospital = สถานที่ดูแลผู้คน Host = เจ้าบ้าน Guest = แขก ทั้งหมดสะท้อนแนวคิดสำคัญคือ “การต้อนรับผู้เดินทาง” ดังนั้น ในมิติทางภาษาศาสตร์ “โรงแรม” จึงไม่ได้หมายถึงเพียงอาคาร แต่หมายถึง “สถานที่แห่งการต้อนรับและการดูแลผู้มาเยือน”

2. ความหมายทั่วไปของที่พักแรม

ในความหมายทั่วไป “ที่พักแรม” (Lodging / Accommodation) หมายถึงสถานที่ที่จัดไว้สำหรับให้ผู้เดินทางเข้าพักอาศัยชั่วคราว โดยมีบริการพื้นฐานที่จำเป็น เช่น ห้องพัก ห้องน้ำ อาหาร หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และอาจมีหรือไม่มีค่าตอบแทนก็ได้ ที่พักแรมจึงครอบคลุมสถานที่หลากหลาย เช่น โรงแรม (Hotel) โมเต็ล (Motel) เกสต์เฮาส์ (Guest House) รีสอร์ต (Resort) โฮสเทล (Hostel) บ้านพักรับรอง ที่พักชุมชน

3. ความหมายเชิงวิชาการ

ในทางวิชาการด้านการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ นักวิชาการมักให้นิยามว่า ที่พักแรม คือ ธุรกิจหรือกิจกรรมที่ให้บริการที่พักชั่วคราวแก่บุคคลที่เดินทางออกจากถิ่นพำนักปกติ พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพักผ่อน การประกอบธุรกิจ หรือการเดินทางรูปแบบต่าง ๆ แนวคิดสำคัญของนิยามเชิงวิชาการ ได้แก่ Temporary Stay (พักชั่วคราว) Hospitality (การต้อนรับ) Service (การบริการ) Commercial Purpose (มีวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ) Tourism Support (สนับสนุนการท่องเที่ยว) อุตสาหกรรมที่พักจึงเป็นส่วนหนึ่งของ “Hospitality Industry” หรือ “อุตสาหกรรมการบริการ” ซึ่งเน้น “ประสบการณ์และความพึงพอใจของผู้เข้าพัก” มากกว่าการขายสินค้าเพียงอย่างเดียว

4. ความหมายของ “โรงแรม” ตามพจนานุกรมสากล

พจนานุกรม Merriam-Webster ให้นิยามว่า โรงแรม คือ สถานประกอบการที่ให้บริการที่พัก และโดยทั่วไปมีอาหาร ความบันเทิง และบริการส่วน

บุคคลแก่สาธารณชน Dictionary.com ให้นิยามว่า โรงแรม คือ สถานประกอบการเชิงพาณิชย์ที่ให้บริการที่พักแก่ผู้เดินทาง และมักมีร้านอาหาร ห้องประชุม และบริการอื่น ๆ สำหรับสาธารณะ Collins Dictionary ให้นิยามว่า โรงแรม คือ อาคารที่ผู้คนเข้าพักโดยจ่ายค่าห้องพักและค่าอาหาร จากนิยามเหล่านี้จะเห็นว่า โรงแรมในโลกสมัยใหม่ไม่ได้เป็นเพียง “ที่นอนพัก” แต่เป็น “ศูนย์บริการแบบครบวงจร”

5. ความหมายตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547

ตาม พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 กำหนดว่า “โรงแรม” หมายความว่า สถานที่พักที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในทางธุรกิจ เพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใด โดยมีค่าตอบแทน

“ที่พักแรม” หรือ “โรงแรม” มิได้หมายถึงเพียงอาคารหรือสถานที่สำหรับพักค้างคืนเท่านั้น แต่เป็น “พื้นที่แห่งการต้อนรับ” ที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับผู้เดินทาง ทั้งในด้านที่พัก ความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตระหว่างการเดินทาง โดยมีทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง ในมุมมองเชิงกฎหมาย โรงแรมคือสถานประกอบการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวแก่ผู้เดินทางโดยมีค่าตอบแทน และดำเนินการในลักษณะธุรกิจ แต่ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม โรงแรมเป็นมากกว่าสถานที่พัก เพราะเป็นพื้นที่แห่งการพบปะ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และสะท้อนภาพลักษณ์ของเมืองหรือประเทศนั้น ๆ หากพิจารณาในเชิงเศรษฐกิจ โรงแรมถือเป็นกลไกสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ เพราะช่วยสร้างรายได้ การจ้างงาน การลงทุน และกระตุ้นธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง เช่น ร้านอาหาร การคมนาคม การค้าปลีก และกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ขณะเดียวกัน วิวัฒนาการของโรงแรมยังสะท้อนพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในแต่ละยุค ตั้งแต่ยุคที่พักเพื่อมนุษยธรรม โรงเตี๊ยมตามเส้นทางการค้า โรงแรมหรูยุคอุตสาหกรรม

จนถึงโรงแรมดิจิทัลและที่พักรูปแบบใหม่ในปัจจุบัน ซึ่งเน้น “ประสบการณ์” และ “อัตลักษณ์” มากกว่าการให้บริการห้องพักเพียงอย่างเดียว

อาจกล่าวได้ว่า “โรงแรม” คือสถาบันทางสังคมและเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นจากความจำเป็นในการเดินทางของมนุษย์ และพัฒนาไปพร้อมกับความเจริญของโลก โดยมีบทบาทสำคัญทั้งต่อการท่องเที่ยว การพัฒนาเมือง เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมโลกยุคใหม่

พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547

ปัจจุบันมีการประกอบธุรกิจการให้บริการที่พักในรูปแบบ ลักษณะต่างๆ มากมาย และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการพัฒนาและมีความเจริญเติบโตมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการให้บริการด้านที่พักแรมในปัจจุบันมีชื่อเรียกและมีลักษณะที่หลากหลายแตกต่างกันไปเช่น Hotel Resort Mansion Motel Home Stay แพพัก เรือสำราญ เต็นท์ กระโจม เป็นต้น

พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของคำว่า “โรงแรม” ไว้ ซึ่งหมายถึง “สถานที่พักที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการธุรกิจเพื่อให้บริการที่พักชั่วคราว สำหรับคนเดินทาง หรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทน และได้ยกเว้นสถานที่พักไม่เป็นโรงแรมไว้ 3 ลักษณะ คือ

(1) สถานที่พักของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจองค์การมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือเพื่อการกุศล หรือการศึกษา ที่มิใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน สถานที่พักประเภทนี้ หากพบว่ามีการนำรายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกันเมื่อไหร่ก็ถือว่าเป็นโรงแรม

(2) สถานที่พักที่คิดค่าบริการเป็นรายเดือนขึ้นไป การยกเว้นตาม (๒) นี้ เน้นการคิดค่าบริการให้เช่าที่พัก หากคิดเป็นรายเดือน รายปีก็ไม่เป็นโรงแรม แต่หากคิดค่าบริการต่ำกว่ารายเดือนลงมา เช่น รายสัปดาห์ รายวัน รายชั่วโมง หรือคิดค่าบริการปนกันทั้งรายเดือนและต่ำกว่ารายเดือน ก็จะถือว่าเป็นโรงแรมต้องขออนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมตามกฎหมาย

(3) สถานที่พักอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง กฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะกำหนดยกเว้น สถานที่พักประเภทใดบ้างไม่ให้เป็นโรงแรมตามกฎหมาย โดยจะต้องออกเป็นกฎกระทรวงเท่านั้น

ความหมายของคำว่า "สถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม" ตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547

กฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 ได้นิยามคำว่า สถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมว่า ให้สถานที่พักที่มีจำนวนห้องพักในอาคารเดียวกันหรือหลายอาคารรวมกันไม่เกิน 4 ห้องและมีจำนวนผู้พักรวมกันทั้งหมดไม่เกิน 20 คน ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทน อันมีลักษณะเป็นการประกอบกิจการเพื่อหารายได้เสริมและได้แจ้งให้นายทะเบียนทราบตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด ไม่เป็นโรงแรมตาม (3) ของบทนิยาม คำว่า “โรงแรม” ในมาตรา 4

กฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566 สถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมหมายถึง สถานที่พักขนาดเล็กซึ่งมีห้องพักไม่เกิน 8 ห้อง ในอาคารเดียวกันหรือหลายอาคารรวมกันและมีจำนวนผู้พักไม่เกิน 30 คน และยังกำหนดประเภทรวมถึงรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ต่างๆ

ในโรงแรม ตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ในมาตรา 4 ได้กำหนดลักษณะสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม 3 ลักษณะ คือ

(1) สถานที่พักที่ดำเนินการโดยส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือ เพื่อการกุศล เพื่อการศึกษา โดยมิใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน อย่างไรก็ตามสถานที่พักประเภทนี้หากนำรายได้หรือกำไรมาแบ่งกันจะถือว่าสถานที่พักดังกล่าวเข้าคำนิยามของคำว่า โรงแรม ซึ่งต้องขออนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมตามกฎหมาย กล่าวคือ แม้ว่าสถานที่เหล่านี้จะมีลักษณะการให้บริการที่พักชั่วคราวแก่บุคคลทั่วไปเช่นเดียวกับโรงแรมทั่วไป แต่เจตนารมณ์ของกฎหมายได้วางข้อยกเว้นไว้เพื่อไม่ให้สถานที่ดังกล่าวถูกบังคับใช้ภายใต้กฎเกณฑ์และข้อจำกัดของกฎหมายโรงแรม ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์หลักของการดำเนินงานมิใช่เพื่อการค้าหรือการแสวงหากำไร แต่เป็นการจัดตั้งขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น ส่วนราชการ อาจจัดให้มีบ้านพักรับรองหรือห้องพักสำหรับข้าราชการหรือนักวิชาการผู้มาติดต่อราชการ รัฐวิสาหกิจและองค์การมหาชน อาจจัดตั้งสถานที่พักเพื่อรองรับพนักงาน เจ้าหน้าที่ หรือบุคคลที่มาติดต่อหน่วยงาน หน่วยงานด้านการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย อาจจัดทำหอพักนักศึกษาหรือห้องพักรับรองอาจารย์ผู้มาติดต่อวิชาการ หน่วยงานการกุศล เช่น มูลนิธิหรือองค์กรสาธารณกุศล อาจจัดที่พักเพื่อรองรับผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วย หรือผู้เข้าร่วมโครงการจิตอาสา สถานที่เหล่านี้แม้จะมีการให้บริการด้านที่พัก แต่ถือว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของรัฐหรือสังคมส่วนรวม มิใช่เพื่อผลตอบแทนเชิงพาณิชย์ ดังนั้น จึงได้รับการยกเว้นไม่ต้องขออนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม และไม่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ ของกฎหมายโรงแรม เช่น การแบ่งประเภทโรงแรม การกำหนดมาตรฐานสิ่งอำนวยความสะดวก หรือการเสียค่าธรรมเนียม

การประกอบกิจการ สถานที่พักในลักษณะนี้จัดเป็น “สถานที่พักที่ได้รับการยกเว้นจากความหมายของโรงแรม” ตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ซึ่งสะท้อนหลักการที่ว่ากฎหมายโรงแรมมีเป้าหมายเพื่อกำกับดูแลธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์แสวงหากำไร มิใช่การควบคุมกิจการที่ดำเนินงานเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือการศึกษาโดยตรง

(2) สถานที่พักที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการที่พักอาศัยโดยคิดค่าบริการเป็นรายเดือนขึ้นไปเท่านั้น กฎหมายได้แยกความแตกต่างระหว่าง “โรงแรม” กับ “สถานที่พักอาศัยระยะยาว” โดยให้ความหมายของโรงแรมครอบคลุมถึงสถานที่ที่ให้บริการห้องพักชั่วคราว (รายวันหรือระยะสั้น) แก่บุคคลทั่วไปเพื่อเป็นการประกอบธุรกิจเชิงพาณิชย์ แต่ในกรณีที่สถานที่นั้นกำหนดการให้เช่าเฉพาะแบบ *รายเดือนขึ้นไป* จะถูกจัดให้อยู่ในลักษณะเดียวกับ “อพาร์ตเมนต์” หรือ “หอพัก” มากกว่า ซึ่งไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายโรงแรม จะพิจารณาจากค่าบริการให้เช่าที่พักเป็นหลัก หากคิดค่าเช่าเป็นรายปี รายเดือน จะไม่ถือว่าเป็นโรงแรม แต่หากคิดค่าบริการต่ำกว่ารายเดือน เช่น รายวัน รายสัปดาห์ รายชั่วโมง หรือคิดค่าบริการปนกันทั้งรายเดือนและต่ำกว่ารายเดือน จะถือว่า สถานที่พักดังกล่าวเป็นโรงแรม ซึ่งต้องขออนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมตามกฎหมาย

(3) สถานที่พักอื่นใดตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เรื่อง กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566 ซึ่งกำหนดให้สถานที่พักที่มีจำนวนห้องพักในอาคารเดียวกันหรือหลายอาคารรวมกัน แล้วแต่กรณี โดยมีห้องพักรวมกันไม่เกินแปดห้อง และรองรับผู้พักรวมกันได้ไม่เกินสามสิบคน ที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่น

ใดโดยมีค่าตอบแทน อันมีลักษณะเป็นการประกอบกิจการเพื่อหารายได้เสริม และพนักงานเจ้าหน้าที่ ได้ตรวจสอบและแจ้งให้นายทะเบียนทราบตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด และออกหนังสือรับแจ้งให้แล้ว ไม่เป็นโรงแรมตาม (3) ของบทนิยามคำว่า “โรงแรม ” ในมาตรา 4

สรุปได้ว่า สถานที่พักที่มีจำนวนห้องพักในอาคารเดียวกันหรือหลายอาคารรวมกัน โดยมีห้องพักรวมกันไม่เกิน 8 ห้อง และรองรับผู้พักรวมกันได้ไม่เกิน 30 คน ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสถานที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นโดยมีค่าตอบแทนเท่านั้น อันมีลักษณะเป็นการประกอบกิจการเพื่อหารายได้เสริม หรือเป็นสถานที่พักที่ดำเนินการโดยส่วนราชการโดยมิใช่เป็นการหาผลกำไร หรือสถานที่พักที่มีการคิดค่าบริการเป็นรายเดือนขึ้นไป และได้รับแจ้งให้นายทะเบียนทราบตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนด ถือไม่เป็นสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

การขอมีใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม

หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท 0307.6/ว 10378 ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2566 แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมตามกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566 และประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องกำหนดแบบและวิธีแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมลงวันที่ 27 ตุลาคม 2566

1. เหตุผลในการออกกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566 ยังคงกำหนดว่า “ให้บริการเพื่อหารายได้เสริม” เช่นเดียวกับเหตุผลในการออกกฎกระทรวงกำหนดประเภทและ

หลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 จึงส่งผลให้นิติบุคคลไม่สามารถประกอบกิจการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมได้

2. สถานที่พักที่มีจำนวนห้องพักในอาคารเดียวกัน หรือหลายอาคารรวมกัน แล้วแต่กรณี โดยมีห้องพักรวมรวมกันไม่เกิน 8 ห้อง หมายความถึงห้องพักที่นำมาให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทนเท่านั้น ดังนั้น หากสถานที่พักดังกล่าวมีจำนวนห้องพักเกินกว่า 8 ห้อง แต่ได้เปิดให้บริการห้องพักสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทนไม่เกิน 8 ห้อง ห้องที่เกินต้องใช้เป็นห้องพักสำหรับอยู่อาศัยของเจ้าบ้านเอง (ผู้มีชื่อเป็นเจ้าบ้านในทะเบียนบ้าน) หรือใช้เป็นห้องเก็บของ (ต้องเป็นห้องที่มีลักษณะทางกายภาพภายในห้องแตกต่างจากห้องพักและไม่ส่อเจตนาจะใช้งานอย่างห้องพัก) ถือว่าสถานที่ที่พักดังกล่าวมีจำนวนห้องพักรวมกันไม่เกิน 8 ห้องตามที่กำหนดในข้อ 2 แห่งกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566 เทียบเคียงหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท 0307.6/ว 7693 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2561

3. ผู้ประสงค์จะให้สถานที่พักที่มีจำนวนห้องพักในอาคารเดียวกัน หรือหลายอาคารรวมกัน แล้วแต่กรณี โดยมีห้องพักรวมกันไม่เกิน 8 ห้อง และรองรับผู้พักรวมกันได้ไม่เกิน 30 คน ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการที่พักชั่วคราวสำหรับคนเดินทางหรือบุคคลอื่นใดโดยมีค่าตอบแทน ให้แจ้งต่อนายทะเบียนตามแบบมร. 1 และให้นายทะเบียนมอบหมายพนักงานเจ้าหน้าที่ในท้องที่อำเภอหรือสำนักการสอบสวนและนิติการที่รับแจ้งแล้วแต่กรณีเข้าตรวจสอบสถานที่ หากพบว่าเป็นไปตามที่กฎที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้นายทะเบียนออกหนังสือรับแจ้งภายใน 40

วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง และให้กำหนดอายุหนังสือรับแจ้ง 5 ปีนับแต่วันแจ้ง

เอกสารที่ใช้ประกอบการแจ้งขอใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม

1. รูปถ่ายหน้าตรงไม่สวมหมวกไม่สวมแว่นตาดำ ถ่ายไว้ไม่เกิน 6 เดือน ขนาด 2 นิ้วจำนวน 2 รูป

2. แผนที่แสดงที่ตั้งของสถานที่พักจำนวน 1 ฉบับ

3. แบบแปลนแผนผังแต่ละอาคาร แต่ละชั้น แต่ละห้อง พอสังเขปพร้อมด้วยภาพถ่ายประกอบทุกอาคาร ทุกชั้น ทุกห้อง จำนวน 1 ชุด

4. เอกสารที่แสดงหลักฐานว่ามีรายได้หลักเช่น หลักฐานการได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้าง สำเนาสมุดบัญชีธนาคารหรืออื่นๆ ที่ระบุว่า มีรายได้หลักโดยให้บุคคลที่มีความน่าเชื่อถือเช่น ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เป็นต้น รับรองว่า ผู้แจ้งเป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ที่สถานที่พักตั้งอยู่

5. สำเนาเอกสารแสดงการติดตั้งระบบป้องกันอัคคีภัยหรือติดตั้งเครื่องดับเพลิงเช่น เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการติดตั้งระบบป้องกันอัคคีภัย หรือภาพถ่ายเครื่องดับเพลิงที่ติดตั้งแล้วหรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวน 1 ชุด

6. สำเนาเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินและอาคารหรือสิทธิ์ครอบครองหรือสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์ในที่ดินและอาคารดังกล่าว เช่น สิทธิ์ในการเช่าการยินยอมให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินและอาคารเพื่อประกอบกิจการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม เป็นต้น (ถ้ามี) จำนวน 1 ฉบับ

7. จำนวนเอกสารการได้รับอนุญาตหรือใบรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารหรือหนังสือรับรองจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าอาคารดังกล่าวมีความมั่นคงแข็งแรงสามารถรองรับผู้พักได้ไม่เกิน 30 คน (ถ้ามี)

8. บันทึกปากคำ ปค. 14

9. อื่นๆ (ถ้ามี)

จะเห็นว่า โรงแรม และ สถานที่พักที่ไม่ใช่โรงแรม มีความแตกต่างกันอย่างมาก ทั้งในนิยามความหมาย และขั้นตอน หลักเกณฑ์ ในการขออนุญาต และการบังคับใช้กฎหมายของสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมมีความผ่อนปรน ไม่ได้เคร่งครัดเหมือนโรงแรม เอกสารการขออนุญาตต่างๆ ก็มีความแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดงานวิจัย

จุดเริ่มต้น *เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547* ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการประกอบธุรกิจโรงแรม ให้การดำเนินการประกอบธุรกิจโรงแรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่ขัดต่อความสงบหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และเพื่อส่งเสริมมาตรฐานการประกอบธุรกิจโรงแรม โดยการกำหนดคุณสมบัติ หลักเกณฑ์ เงื่อนไข ในการขออนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรม และกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนโรงแรมให้ต้องปฏิบัติ และมีการกำหนดโทษทั้งทางอาญาและทางปกครองไว้ในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจโรงแรมกระทำฝ่าฝืนกฎหมาย มาใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษา รวมกับแนวคิดที่เกี่ยวข้อง วิวัฒนาการที่พักแรมในไทย ขั้นตอนการขอใบรับแจ้งสถานที่พัก โดยจะแบ่งการศึกษา ได้แก่

1. ขั้นตอนการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม กรอบแนวคิดในส่วนนี้มุ่งศึกษากระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในการพิจารณาออกใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ตามหลักเกณฑ์ของพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึงบทบาทของภาครัฐในการกำกับดูแลสถานที่พักให้มีมาตรฐานและไม่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะ ทั้งนี้ ขั้นตอนการดำเนินการสามารถแบ่ง

ออกเป็น 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การตรวจสอบเอกสาร การตรวจสอบสถานที่จริง และการอนุมัติใบรับแจ้ง

(1) การตรวจสอบเอกสาร เจ้าหน้าที่จะทำการพิจารณาคุณสมบัติและหลักฐานที่ผู้ประกอบการยื่นประกอบคำขอ เช่น สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของเจ้าของกิจการ เพื่อยืนยันตัวตนของผู้ยื่นคำขอ แบบแปลนหรือแผนผังของสถานที่พัก เพื่อใช้ประเมินความเหมาะสมของอาคารและโครงสร้าง รวมถึงเอกสารแสดงรายได้หลักของผู้ประกอบการ เพื่อยืนยันว่าการให้บริการที่พักเป็นกิจการเสริม มิใช่ธุรกิจหลักตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด การตรวจสอบเอกสารดังกล่าวถือเป็นขั้นตอนพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาความถูกต้องและความครบถ้วนของคำขอ

(2) การตรวจสอบสถานที่จริง โดยเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบสถานประกอบการจริง เพื่อประเมินสภาพพื้นที่ ความปลอดภัย ความเหมาะสมในการให้บริการที่พัก ตลอดจนตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างสถานที่จริงกับเอกสารที่ได้ยื่นไว้ การดำเนินการในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้เข้าพักและชุมชนโดยรอบ รวมทั้งเป็นการควบคุมมาตรฐานขั้นต่ำของสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม

(3) การเสนออนุมัติใบรับแจ้ง เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารและสถานที่ครบถ้วนแล้ว จะเสนอเรื่องให้นายทะเบียนจังหวัดพิจารณาอนุมัติและลงนามในใบรับแจ้ง ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่ผู้ประกอบการจะสามารถดำเนินกิจการได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

2. ปัญหาและอุปสรรค การวิจัยยังมุ่งศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมต้องเผชิญ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและการแข่งขัน และด้านกฎหมาย

(1) ในด้านเศรษฐกิจและการแข่งขัน พบว่า ผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจอย่างถูกต้องตามกฎหมายต้องแบกรับต้นทุนในการดำเนินงานมากกว่า

ผู้ประกอบการที่อยู่นอกระบบ เช่น ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมเอกสาร การปรับปรุงสถานที่ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของรัฐ รวมถึงค่าใช้จ่ายด้านภาษีและมาตรฐานความปลอดภัย ขณะที่สถานที่พักนอกระบบจำนวนมากสามารถดำเนินกิจการโดยไม่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว จึงมีต้นทุนต่ำกว่าและสามารถกำหนดราคาห้องพักได้ถูกกว่า ส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการในระบบและนอกระบบ อีกทั้งยังอาจกระทบต่อเสถียรภาพทางธุรกิจของผู้ประกอบการที่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

(2) ส่วนในด้านกฎหมาย พบว่าผู้ประกอบการจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและเงื่อนไขในการขออนุญาต เนื่องจากข้อกำหนดทางกฎหมายมีความซับซ้อนและยากต่อการตีความ นอกจากนี้ ยังมีความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับขอบเขตของสถานที่พักที่เข้าข่ายเป็น “โรงแรม” ตามกฎหมาย ส่งผลให้ผู้ประกอบการบางรายไม่สามารถแยกแยะได้ว่าธุรกิจของตนจำเป็นต้องขออนุญาตหรือไม่ ปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความสับสนและเพิ่มความเสี่ยงในการกระทำผิดกฎหมายโดยไม่เจตนา

การศึกษาปัญหาและอุปสรรคทั้งสองด้านนี้ จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างของระบบการกำกับดูแล รวมทั้งนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายและกระบวนการอนุญาตให้มีความเหมาะสม ชัดเจน และเอื้อต่อผู้ประกอบการรายย่อยมากยิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการรักษามาตรฐานและความปลอดภัยของธุรกิจที่พักในประเทศไทย

3. ผลลัพธ์ต่อผู้บริโภค กรอบแนวคิดการวิจัยในส่วนนี้มุ่งศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้บริโภคจากการขยายตัวของสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม รวมถึงผลที่เกิดจากระบบการกำกับดูแลและกระบวนการอนุญาตของภาครัฐ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกได้ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

1) ในด้านผลลัพธ์เชิงบวก พบว่าสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้บริโภค โดยเฉพาะในด้านราคาและการเข้าถึง

บริการ เนื่องจากที่พักประเภทดังกล่าวมักมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าโรงแรมทั่วไป จึงเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีงบประมาณจำกัด หรือผู้ที่ต้องการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง นอกจากนี้ สถานที่พักลักษณะดังกล่าวยังมักดำเนินกิจการในรูปแบบครอบครัวหรือชุมชน ทำให้ผู้เข้าพักได้รับความเป็นกันเองและสามารถสัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรม และบรรยากาศท้องถิ่นได้มากกว่าโรงแรมมาตรฐานทั่วไป อีกทั้งยังช่วยเพิ่มความหลากหลายของรูปแบบที่พัก ซึ่งสามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์เฉพาะตัวและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

(2) ผลกระทบเชิงลบ โดยเฉพาะในประเด็นด้านมาตรฐานและความปลอดภัย เนื่องจากสถานที่พักบางแห่งอาจไม่ได้ผ่านการตรวจสอบหรือควบคุมมาตรฐานจากหน่วยงานของรัฐอย่างเข้มงวด ทำให้มาตรฐานด้านความปลอดภัย เช่น ระบบป้องกันอัคคีภัย ทางหนีไฟ หรือสุขลักษณะของสถานที่พัก อาจไม่มีความแน่นอนเทียบเท่าโรงแรมที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย นอกจากนี้ คุณภาพการให้บริการยังมีความแตกต่างกันในแต่ละแห่ง เนื่องจากไม่มีระบบควบคุมมาตรฐานที่ชัดเจน ส่งผลให้ผู้บริโภคอาจได้รับบริการที่ไม่สม่ำเสมอ รวมถึงอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับการร้องเรียนหรือการคุ้มครองสิทธิของผู้เข้าพัก

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทาง ขั้นตอน กระบวนการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนเสนอแนะแนวทางในการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาดังนี้

การเลือกกรณีศึกษา

ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และมีสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมที่ได้รับใบรับแจ้งเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัด อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินการอนุญาตสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมภายใต้ พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 อย่างต่อเนื่อง จึงเหมาะสมต่อการศึกษาแนวทาง ขั้นตอน ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ผู้วิจัยได้เลือกกรณีศึกษาจากหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตและกำกับดูแลสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม รวมถึงผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในด้านนโยบาย การปฏิบัติงานจริง และผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ

การออกแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทาง ขั้นตอน กระบวนการดำเนินการอนุญาต ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการดำเนินการอนุญาตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ภายใต้กรอบของ พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้และเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครอบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน ได้แก่ ปลัดอำเภอฝ่ายการอนุญาตทางปกครองจังหวัดเชียงใหม่

ปลัดอำเภอฝ่ายการอนุญาตทางปกครองระดับอำเภอ และผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้ที่ยื่นขอรับใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ลักษณะของแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบายความคิดเห็น ประสบการณ์และปัญหาที่พบในการดำเนินการอนุญาตได้อย่างละเอียด โดยประเด็นคำถามครอบคลุมเรื่องขั้นตอนการดำเนินการอนุญาต ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกฎหมาย รวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการอนุญาตสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม

1. แบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ชุด สำหรับปลัดอำเภอฝ่ายการอนุญาตทางปกครอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 คน ปลัดอำเภอฝ่ายการอนุญาตทางปกครองระดับอำเภอ จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการอนุญาตทางปกครองอำเภอ จำนวน 2 คน รวมจำนวน 5 คน

2. แบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ชุด สำหรับผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้ที่ยื่นขอรับใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 5 คน

แหล่งข้อมูล

วิธีการดำเนินการศึกษา ในการวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาแบบวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

เชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ลักษณะแบบมาตราส่วน

ประมาณค่า ตามแนวคิดของลิเคิร์ต 5 ระดับ เพื่อประเมินความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจของผู้ประกอบการต่อกระบวนการขอใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการแจกแบบสอบถามให้ผู้ประกอบการเป็นผู้ตอบด้วยตนเอง โดยครอบคลุมประเด็นด้านความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค และระดับความพึงพอใจต่อกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลและสรุปผลการศึกษาอย่างเป็นระบบ

เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ปลัดอำเภอฝ่ายการอนุญาตทางปกครองจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 คน ปลัดอำเภอฝ่ายการอนุญาตทางปกครองระดับอำเภอ จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการอนุญาตทางปกครองอำเภอ จำนวน 2 คน และผู้ประกอบการที่เคยยื่นขอใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็น ถ่ายทอดประสบการณ์ รวมทั้งสะท้อนปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการดำเนินงานได้อย่างละเอียดและรอบด้าน การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมทั้งด้านกระบวนการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการขอใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาร่วมกับการวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูล เปรียบเทียบประเด็น

ระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และสังเคราะห์สาระสำคัญเพื่ออธิบายผลการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง รวมถึงการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในเชิงลึกและเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และแบบสอบถามมาวิเคราะห์ โดยข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อสรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุญาต ปัญหาอุปสรรค และผลกระทบที่เกิดขึ้น ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามจะนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลและความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง ครบถ้วน และสามารถสะท้อนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ได้อย่างเหมาะสม โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง หลายวิธีการ และหลายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ได้แก่ ข้อมูลจากผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบงานอนุญาต และข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมาย ระเบียบ หนังสือราชการ งานวิจัย และเอกสารวิชาการ เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้รับ นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการตรวจสอบโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และแบบสอบถาม เพื่อให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็นได้อย่างรอบด้าน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่ ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบงานอนุญาตจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 คน ปลัดอำเภอ จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน ผู้ประกอบการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 25 รายสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านบทบาทหน้าที่และกระบวนการดำเนินงาน แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับจังหวัด ทำหน้าที่กำกับดูแล รับเอกสารที่ผ่านการกลั่นกรองจากอำเภอ ตรวจสอบความถูกต้อง แล้วเสนอนายทะเบียนจังหวัด ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจออกใบรับแจ้งแต่เพียงผู้เดียว โดยจังหวัดไม่ได้ลงตรวจสถานที่จริง แต่พิจารณาจากเอกสารและรูปถ่ายที่อำเภอส่งมาเท่านั้น ระดับอำเภอ เป็นด่านแรก รับคำขอ ตรวจสอบเอกสารเบื้องต้น ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ตรวจสถานที่จริง และรวบรวมความเห็นส่งจังหวัด อำเภอไม่มีอำนาจออกใบรับแจ้ง มีเพียงการเสนอความเห็น ระดับเจ้าหน้าที่ รับเอกสาร ตรวจสอบความครบถ้วน ให้คำแนะนำประสานงาน และจัดทำเอกสารส่งต่อตามลำดับขั้น

2. ขั้นตอนการออกใบรับแจ้ง มี 6 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ผู้ประกอบการยื่นคำขอพร้อมเอกสาร (บัตรประชาชน, ทะเบียนบ้าน, เอกสารสิทธิ์ที่ดิน, แบบแปลนอาคาร) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารเบื้องต้น หากไม่ครบแจ้งให้นำมาเพิ่มเติม เสนอผู้บังคับบัญชาพิจารณาและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ตรวจสถานที่จริง ตรวจสภาพอาคาร ความปลอดภัย ระบบดับเพลิง สุขลักษณะ และจำนวนห้องต้องไม่เกิน 8 ห้อง หากพบข้อบกพร่อง แจ้งให้ผู้ประกอบการแก้ไขก่อน รวบรวมเอกสารส่งจังหวัด เพื่อเสนอนายทะเบียนออกใบรับแจ้ง

3. ระยะเวลาการดำเนินการ อำเภอใช้เวลา ไม่เกิน 40 วัน นับจากวันที่เอกสารครบถ้วน ก่อนส่งจังหวัด แต่ในทางปฏิบัติ ผู้ประกอบการระบุว่าใช้เวลา ไม่ต่ำกว่า 3 เดือน จนถึงหลายเดือน เนื่องจากการรอประสานงานหลายหน่วยงาน และการรอผลพิจารณาจากจังหวัด โดยจากแบบสอบถาม ผู้ประกอบการถึงร้อยละ 50 มองว่าระยะเวลาไม่เหมาะสม (น้อย)

4. กฎหมายและเงื่อนไขที่ใช้พิจารณา กฎหมายหลักคือ พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ประกอบกับกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ จำนวนห้องพัก ไม่เกิน 8 ห้อง รองรับผู้เข้าพัก ไม่เกิน 30 คน อาคารต้องมีความมั่นคงแข็งแรง ระบบป้องกันอัคคีภัย และสุขลักษณะผ่านเกณฑ์ ต้องเป็น อาชีพเสริม เท่านั้น ไม่ใช่อาชีพหลัก ระดับจังหวัดพิจารณาจากเอกสารและรูปถ่ายเท่านั้น ไม่ลงตรวจสถานที่เอง

5. สถานการณ์และแนวโน้ม ณ วันที่ 10 มกราคม 2569 จังหวัดเชียงใหม่มีสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม รวม 1,051 แห่ง ใน 25 อำเภอ อำเภอที่มีมากที่สุด คือ เมืองเชียงใหม่ (578 แห่ง) รองลงมาคือ แม่ออน (103 แห่ง) และเชียงดาว (95 แห่ง) แนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ การเติบโตของการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวนิยมที่พักขนาดเล็กและโฮมสเตย์มากขึ้น และภาครัฐประชาสัมพันธ์ผ่านกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านอย่างต่อเนื่อง

6. ปัญหาและอุปสรรค มี 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านการตีความกฎหมาย แนวทางของกรมการปกครองไม่ชัดเจน โดยเฉพาะเรื่อง เอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ที่ระบุว่า "ถ้ามี" ทำให้แต่ละอำเภอตีความต่างกัน เจ้าหน้าที่ต้องใช้ดุลพินิจเป็นรายกรณี ด้านความไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่ละอำเภอมีบริบทต่างกัน การพิจารณาจึงอาจไม่สอดคล้องกัน ด้านการต่อใบรับแจ้งในอนาคต ใบรับแจ้งทั้งหมดมีอายุ 5 ปี นับจากตุลาคม 2566 จะครบกำหนดใน ปี 2571 แต่ยังไม่มีระเบียบหรือแนวทางที่ชัดเจนว่าจะต่ออายุอย่างไร ด้านความล่าช้าจากเอกสารไม่ครบ เมื่อจังหวัดพบข้อบกพร่อง ต้องส่งกลับอำเภอแก้ไข ทำให้กระบวนการทั้งหมดล่าช้าออกไปโดยไม่มีกำหนด

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายต่อไปนี้มุ่งนำเสนอผลการศึกษาในเชิงวิเคราะห์ตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ เพื่อแสดงให้เห็นว่างานวิจัยนี้ได้ตอบคำถามและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ครบถ้วน พร้อมนำเสนอการวิเคราะห์และความเห็นของผู้วิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 แนวทางและขั้นตอนในการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการออกใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่มีโครงสร้างการดำเนินงาน 3 ระดับ ที่ชัดเจน ภายใต้กรอบพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ประกอบกับกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551 และประกาศกระทรวงมหาดไทย

ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2566 ได้แก่ ระดับเจ้าหน้าที่ ทำหน้าที่รับคำขอโดยตรงจากผู้ประกอบการ ตรวจสอบความครบถ้วนของเอกสาร ให้คำแนะนำเบื้องต้น ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมเอกสารส่งต่อตามลำดับชั้น ระดับอำเภอ เป็น "ด่านแรก" ของกระบวนการที่มีบทบาทสูงที่สุดในทางปฏิบัติ ทั้งการตรวจสอบเอกสาร การประสานหน่วยงาน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สาธารณสุข และการลงพื้นที่ตรวจสถานที่จริง ก่อนรวบรวมความเห็นเสนอตามลำดับชั้นภายในอำเภอ อย่างไรก็ตาม อำเภอไม่มีอำนาจออกใบรับแจ้ง แต่ทำหน้าที่เสนอความเห็นเท่านั้น ระดับจังหวัด นายทะเบียนจังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้มีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการออกใบรับแจ้ง โดยพิจารณาจากเอกสารและภาพถ่ายที่อำเภอส่งมาเท่านั้น ไม่มีการลงพื้นที่ตรวจสอบสถานที่เอง

ขั้นตอนโดยรวมมีลำดับที่ชัดเจน คือ (1) ยื่นคำขอพร้อมเอกสาร (2) ตรวจสอบเอกสารเบื้องต้น (3) ประสานหน่วยงานลงพื้นที่ (4) ตรวจสภาพสถานที่จริง ครอบคลุมความปลอดภัย ระบบดับเพลิง สุขลักษณะ และจำนวนห้องพักต้องไม่เกิน 8 ห้อง (5) รวบรวมส่งจังหวัด และ (6) นายทะเบียนออกใบรับแจ้งที่มีอายุ 5 ปี โดยระยะเวลาในระดับอำเภอกำหนดไว้ไม่เกิน 40 วันนับจากวันที่ได้รับเอกสารครบถ้วน ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) ให้ความเห็นว่าขั้นตอนมีความชัดเจนในระดับ "มาก" ถึง "มากที่สุด" โดยระบุว่าเจ้าหน้าที่อำเภอจัดทำรายการตรวจสอบเอกสาร (checklist) ให้และมีการให้คำแนะนำอย่างเป็นระบบ

ผู้วิจัยเห็นว่าโครงสร้างกระบวนการ 3 ระดับที่ค้นพบนี้สะท้อนถึง ความตั้งใจของรัฐในการสร้างสมดุลระหว่าง 2 เป้าหมาย คือ การกระจายการให้บริการลงสู่พื้นที่ (โดยให้อำเภอเป็นจุดรับคำขอ) และการรักษามาตรฐานการพิจารณา (โดยให้จังหวัดเป็นผู้มีอำนาจออกใบรับแจ้ง) ซึ่งในหลักการถือว่าเป็นแนวทางที่ดี

สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบกระจายอำนาจที่มุ่งให้หน่วยงานใกล้ชิดประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติงานหลัก

อย่างไรก็ตาม จุดที่น่าพิจารณาคือ การที่ระดับจังหวัดพิจารณาจากเอกสารและภาพถ่ายเพียงอย่างเดียวโดยไม่ลงพื้นที่นั้น แม้จะช่วยประหยัดทรัพยากรของภาครัฐ แต่ก็อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านความถูกต้องของข้อมูลได้ โดยเฉพาะในกรณีที่สภาพสถานที่จริงอาจเปลี่ยนแปลงหลังจากที่อำเภอได้ลงพื้นที่ตรวจสอบไปแล้ว นอกจากนี้ การที่ผู้ประกอบการส่วนหนึ่งยังต้องเข้าไปสอบถามที่อำเภอหลายครั้งก่อนจะเข้าใจรายละเอียด ชี้ให้เห็นว่าแม้กระบวนการจะ "ชัดเจน" ในแง่ของลำดับขั้นตอน แต่เนื้อหาของแต่ละขั้นตอนยังมีความซับซ้อนที่ผู้ประกอบการรายย่อยเข้าถึงได้ยากโดยลำพัง สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบสื่อสารข้อมูลเชิงรุกเพิ่มเติม

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลของการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม

ด้านปริมาณ ณ วันที่ 10 มกราคม 2569 จังหวัดเชียงใหม่มีสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมที่ได้รับใบรับแจ้งแล้วทั้งสิ้น 1,051 แห่ง กระจายใน 25 อำเภอ โดยอำเภอเมืองเชียงใหม่มีมากที่สุด (578 แห่ง) รองลงมาคือแม่ออน (103 แห่ง) และเชียงดาว (95 แห่ง) ตัวเลขนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกเดือน

ด้านความพึงพอใจของผู้ประกอบการ ผลสำรวจพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกต่อกระบวนการในภาพรวม ดังนี้ ขั้นตอนมีความชัดเจนระดับ "มากที่สุด" — ร้อยละ 55 เอกสารมีความเหมาะสมระดับ "มากที่สุด" — ร้อยละ 50 ภาครัฐอำนวยความสะดวกระดับ "มากที่สุด" — ร้อยละ 60 กระบวนการโดยรวมมีประสิทธิภาพระดับ "มาก" ถึง "มากที่สุด" — ร้อยละ 95

ระบบใบรับแจ้งเอื้อต่อผู้ประกอบการรายย่อยระดับ "มากที่สุด" — ร้อยละ 75 กฎหมายนี้ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ระดับ "มากที่สุด" — ร้อยละ 65

ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโต ได้แก่ การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยว (ปี 2567 มีนักท่องเที่ยวกว่า 11.4 ล้านคน) พฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่นิยมที่พักขนาดเล็กและโฮมสเตย์มากขึ้น และการประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ทำให้ผู้ประกอบการเห็นความสำคัญของการเข้าสู่ระบบที่ถูกต้อง

ผลลัพธ์เชิงตัวเลข 1,051 แห่งใน 25 อำเภอนั้น ผู้วิจัยมองว่าสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของนโยบายในการนำผู้ประกอบการรายย่อยเข้าสู่ระบบกฎหมาย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบังคับใช้พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 ก่อนหน้านี้ผู้ประกอบการขนาดเล็กจำนวนมากดำเนินกิจการที่พักในลักษณะ "สีเทา" คือไม่ได้จดทะเบียนโรงแรมแต่ก็ไม่มีกลไกกฎหมายรองรับ ระบบใบรับแจ้งจึงเป็นสิ่งที่เปิดโอกาสให้กลุ่มนี้ถูกกฎหมายได้อย่างเหมาะสมกับขนาดและลักษณะกิจการ ที่น่าสังเกตคือ การที่ร้อยละ 95 ของผู้ประกอบการเห็นว่ากระบวนการมีประสิทธิภาพในระดับดีนั้น ชี้ให้เห็นว่าแม้จะมีปัญหาด้านระยะเวลา แต่ผู้ประกอบการยังคงยอมรับและให้คุณค่ากับการเข้าสู่ระบบที่ถูกต้อง สะท้อนถึงการที่ภาครัฐสามารถสร้าง "แรงจูงใจ" ให้ผู้ประกอบการเข้ามาในระบบได้ ซึ่งถือเป็นความสำเร็จเชิงนโยบายที่สำคัญ

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การกระจุกตัวของสถานที่พักในอำเภอเมืองเชียงใหม่ถึงร้อยละ 55 ของทั้งหมด อาจสะท้อนปัญหาการกระจายตัวของการท่องเที่ยวที่ยังไม่สมดุล และเป็นโจทย์ที่ภาครัฐควรพิจารณาในเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในอำเภอรอบนอกต่อไปด้วย นอกจากนี้ ช่องว่างสำคัญที่ค้นพบจากการศึกษาคือ แนวทางปฏิบัติที่ไม่กำหนดให้ผู้ประกอบการต้อง

มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินเป็นเงื่อนไขบังคับ ส่งผลให้แม้แต่ผู้ที่มีเพียงสิทธิ์ทำกินในพื้นที่เขตป่าไม้ก็สามารถขอรับใบรับแจ้งได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว โดยเฉพาะเมื่อคำนึงว่าจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ป่าไม้สูงถึงร้อยละ 68.57 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด จุดนี้จึงถือเป็น "ดาบสองคม" ของความสำเร็จเชิงปริมาณที่ควรต้องพิจารณาควบคู่กันไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม

ผลการศึกษาพบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

ปัญหาที่ 1 — ด้านระยะเวลา (ร้อยละ 60) เป็นปัญหาที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด ทั้งจากเจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการทุกรายเห็นตรงกันว่าระยะเวลาดำเนินการยาวนานเกินไป แม้ระเบียบจะกำหนดให้อำเภอดำเนินการภายใน 40 วัน แต่ในทางปฏิบัติกระบวนการทั้งหมดตั้งแต่ยื่นคำขอจนได้รับใบรับแจ้งมักใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 3 เดือน สาเหตุหลักมาจากการรอประสานงานหลายหน่วยงานเพื่อนัดหมายลงพื้นที่ตรวจสถานที่ และการรอผลพิจารณาจากระดับจังหวัด

ปัญหาที่ 2 — ด้านเอกสารและความชัดเจนของหลักเกณฑ์ (ร้อยละ 25) ความไม่ชัดเจนของเงื่อนไขเกี่ยวกับเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งแนวทางปฏิบัติกำหนดเป็น "ถ้ามี" ทำให้ไม่สามารถบังคับได้ ส่งผลให้เจ้าหน้าที่แต่ละอำเภอใช้ดุลพินิจแตกต่างกัน และผู้ประกอบการบางรายไม่แน่ใจว่าเอกสารที่ตนมีนั้นสามารถใช้ได้หรือไม่

ปัญหาที่ 3 — ด้านกฎหมายและข้อกำหนด (ร้อยละ 15) ความไม่ชัดเจนในการตีความหลักเกณฑ์บางประเด็น ทำให้เจ้าหน้าที่แต่ละอำเภอมีแนวทาง

พิจารณาแตกต่างกัน และยังไม่มีมาตรฐานการปฏิบัติงานที่เป็นแนวทางเดียวกันทั้งจังหวัด

ปัญหาที่ 4 — ด้านการต่ออายุใบรับแจ้ง (ปัญหาเชิงระบบในอนาคต) ใบรับแจ้งทั้งหมดมีอายุ 5 ปี นับจากเดือนตุลาคม 2566 ซึ่งหมายความว่าจะครบกำหนดพร้อมกันในปี 2571 แต่ปัจจุบันยังไม่มีระเบียบหรือแนวทางที่ชัดเจนสำหรับการต่ออายุ

ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาทั้ง 4 ประเด็นนี้มีความสัมพันธ์กันเชิงระบบ กล่าวคือ รากของปัญหาส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ที่ตัวบุคคล แต่อยู่ที่โครงสร้างกระบวนการและความไม่สมบูรณ์ของกรอบกฎหมาย ข้อยืนยันที่ชัดเจนที่สุดคือ แม้ผู้ประกอบการร้อยละ 60 จะมองว่าภาครัฐอำนวยความสะดวกในระดับมากที่สุด และร้อยละ 95 เห็นว่ากระบวนการมีประสิทธิภาพโดยรวม แต่กลับมีผู้ตอบถึงร้อยละ 50 ที่เห็นว่าระยะเวลาไม่เหมาะสม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่มีความตั้งใจและศักยภาพในการให้บริการที่ดี แต่ถูกข้อจำกัดเชิงระบบบั่นทอนประสิทธิผลในทางปฏิบัติ

ปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิ์ในที่ดินที่กำหนดเป็น "ถ้ามี" นั้น ผู้วิจัยมองว่าเป็นช่องว่างทางกฎหมายที่ถูกออกแบบมาโดยมีเจตนารมณ์ที่ดี คือเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายย่อยที่อาจไม่มีเอกสารสิทธิ์ครบถ้วนยังสามารถเข้าสู่ระบบได้ แต่ในทางปฏิบัติกลับสร้างปัญหาความไม่เป็นมาตรฐาน ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมระหว่างผู้ประกอบการในอำเภอต่าง ๆ และอาจนำไปสู่ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้น

ปัญหาการต่ออายุใบรับแจ้งในปี 2571 นั้น ผู้วิจัยถือว่าเป็น ปัญหาที่มีความเร่งด่วนและต้องได้รับการแก้ไขโดยทันที เนื่องจากหากไม่มีการเตรียมการ

ล่วงหน้า ผู้ประกอบการทั้ง 1,051 รายจะประสบปัญหาพร้อมกันในช่วงเวลาเดียว ซึ่งจะสร้างแรงกดดันต่อระบบราชการและอาจส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดโดยตรง

โดยรวม ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคที่ค้นพบล้วนชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการ "ยกระดับ" ระบบใน 3 มิติพร้อมกัน ได้แก่ มิติกฎหมาย (แก้ไขความคลุมเครือในหลักเกณฑ์) มิติการบริหาร (ลดขั้นตอนและนำเทคโนโลยีมาช่วย) และมิตินโยบาย (วางแผนระยะยาวสำหรับการต่ออายุและการยกระดับมาตรฐาน) การแก้ปัญหาในมิติใดมิติหนึ่งโดยลำพังจะไม่สามารถแก้ไขต้นตอที่แท้จริงของปัญหาได้อย่างยั่งยืน

การวิจัยนี้ตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อได้ครบถ้วน โดยภาพรวมชี้ให้เห็นว่าระบบใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ประสบความสำเร็จในเชิงนโยบาย ในการนำผู้ประกอบการรายย่อยเข้าสู่ระบบกฎหมาย สร้างการยอมรับและความพึงพอใจในระดับสูง และมีส่วนสนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม

ขณะเดียวกัน ยังมีจุดบกพร่องเชิงระบบที่ชัดเจน ทั้งในด้านความล่าช้าของกระบวนการที่ยืดเยื้อเกินกว่าระเบียบกำหนด ความไม่ชัดเจนของหลักเกณฑ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และการขาดการวางแผนระยะยาวสำหรับการต่ออายุใบรับแจ้ง จุดเหล่านี้คือ ความท้าทายที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเร่งแก้ไขเพื่อให้ระบบที่มีรากฐานดีอยู่แล้วสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมายและระเบียบ

1. กำหนดเงื่อนไขด้านเอกสารสิทธิ์ในที่ดินให้ชัดเจน ควรมีการแก้ไขแนวทางปฏิบัติหรือออกหนังสือสั่งการเพิ่มเติมเพื่อกำหนดประเภทของเอกสารสิทธิ์ที่ยอมรับได้ในการขอรับใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมให้ชัดเจน ครอบคลุมทั้งกรณีที่มีโฉนดที่ดิน สิทธิ์ครอบครอง หรือสิทธิ์ในรูปแบบอื่น รวมถึงกำหนดให้ชัดเจนว่ากรณีที่ที่ดินอยู่ในเขตป่าไม้หรือมีสถานะกำกวมด้านกฎหมายที่ดิน จะสามารถดำเนินการต่อไปได้หรือไม่ อย่างไร เพื่อลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่และสร้างมาตรฐานการพิจารณาที่เท่าเทียมกันทุกพื้นที่

2. กำหนดแนวทางการต่ออายุใบรับแจ้งล่วงหน้า เนื่องจากใบรับแจ้งทั้งหมดมีอายุ 5 ปีนับจากเดือนตุลาคม 2566 และจะครบกำหนดในปี 2571 กรมการปกครองควรเร่งออกระเบียบและแนวทางปฏิบัติสำหรับการต่ออายุใบรับแจ้งให้ชัดเจนโดยเร็ว เพื่อให้จังหวัดและอำเภอสามารถเตรียมการและวางแผนรองรับจำนวนคำขอที่จะเกิดขึ้นพร้อมกันจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ทบทวนเงื่อนไขด้านรายได้หลัก ควรพิจารณาทบทวนเงื่อนไขที่กำหนดให้การประกอบกิจการสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมต้องเป็นเพียง "รายได้เสริม" เนื่องจากในทางปฏิบัติ ผู้ประกอบการบางรายอาจมีรายได้หลักจากกิจการนี้เป็นสัดส่วนที่สูง การกำหนดเงื่อนไขที่ตรวจสอบยาก อาจทำให้เกิดการหลีกเลี่ยงกฎหมายและขาดความเป็นธรรมในการปฏิบัติ จึงควรพิจารณาแนวทางกำกับดูแลที่เป็นรูปธรรมกว่า เช่น การกำหนดเพดานรายได้หรือจำนวนห้องพักเป็นเกณฑ์แทน

ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารและการปฏิบัติงาน

1. ลดขั้นตอนและระยะเวลาการดำเนินการ ควรปรับปรุงกระบวนการโดยกำหนดระยะเวลารวมตั้งแต่รับคำขอจนออกใบรับแจ้งให้ชัดเจนและนำไปปฏิบัติได้จริง อาจพิจารณามอบอำนาจให้นายอำเภอสามารถออกใบรับแจ้งเบื้องต้นได้ในบางกรณี โดยจังหวัดทำหน้าที่กำกับดูแลและตรวจสอบสุ่มภายหลัง รวมถึงพัฒนาระบบติดตามสถานะคำขอออนไลน์เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถตรวจสอบความคืบหน้าได้โดยไม่ต้องเดินทางมาสอบถามที่อำเภอ

2. จัดทำคู่มือและสื่อประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงง่าย ควรจัดทำคู่มือการขอรับใบรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ทั้งภาษาไทยและภาษาอื่นที่จำเป็นในพื้นที่ รวมถึงเผยแพร่ผ่านช่องทางดิจิทัล เว็บไซต์ของจังหวัดและอำเภอ รวมทั้งผ่านเครือข่ายกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ผู้ประกอบการรายย่อยสามารถเตรียมตัวได้ถูกต้องตั้งแต่ต้น และลดจำนวนครั้งที่ต้องเดินทางมาสอบถามที่อำเภอ

3. สร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานที่เป็นแนวทางเดียวกันทั้งจังหวัด จังหวัดเชียงใหม่ควรจัดประชุมหรืออบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากทุกอำเภอเป็นประจำ เพื่อทบทวนแนวทางปฏิบัติและสร้างความเข้าใจร่วมกันในการตีความหลักเกณฑ์ โดยเฉพาะประเด็นที่ยังมีความคลุมเครือ เพื่อลดความแตกต่างของการปฏิบัติงานระหว่างอำเภอ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. บูรณาการฐานข้อมูลสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางที่เชื่อมโยงข้อมูลสถานที่พักที่ไม่เป็น

โรงแรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสรรพากร และหน่วยงานด้านสาธารณสุข เพื่อให้สามารถติดตามกำกับดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งใช้ข้อมูลดังกล่าวในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดได้อย่างแม่นยำ

2. ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานของสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม นอกเหนือจากการกำกับดูแลด้านกฎหมายแล้ว ภาครัฐควรมีนโยบายส่งเสริมการยกระดับมาตรฐานของสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมควบคู่ไปด้วย เช่น การจัดอบรมผู้ประกอบการด้านการให้บริการ การจัดการความปลอดภัย และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการรายย่อย และสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว

3. ทบทวนความเหมาะสมของเกณฑ์จำนวนห้องพักสูงสุด ควรมีการศึกษาทบทวนว่าเกณฑ์จำนวนห้องพักไม่เกิน 8 ห้องที่กำหนดไว้ยังมีความเหมาะสมกับบริบทการท่องเที่ยวในปัจจุบันหรือไม่ เนื่องจากผู้ประกอบการส่วนใหญ่ที่ได้รับการสำรวจมีจำนวนห้องพักอยู่ที่ 7-8 ห้อง ซึ่งเต็มเพดานที่กำหนด การปรับเกณฑ์ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นอาจช่วยเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายย่อยขยายธุรกิจได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แทนที่จะต้องดำเนินการนอกระบบ

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547. (2547, พฤศจิกายน 12). *ราชกิจจานุเบกษา*, *121*(70 ก),12-32.

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522. (2522, พฤษภาคม 15).*ราชกิจจานุเบกษา, 96*(80 พิเศษ),1-43.

กฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551. (2551, กุมภาพันธ์ 19). *ราชกิจจานุเบกษา*, *125*(34 ก), 7-13.

กฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566. *ราชกิจจานุเบกษา, 140*(52 ก), 12-17.

กรมการปกครอง. (2547). *แนวทางการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547.* กรุงเทพฯ: แต่ง.

กรมการปกครอง. (2566). *แนวทางการรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *รายงานสถิตินักท่องเที่ยวประจำปี 2566* . กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ผู้แต่ง.

กระทรวงมหาดไทย. (2566). *ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดแบบและวิธีการแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรม ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2566.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กระทรวงมหาดไทย. (2566). *หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท 0307.6/ว 10378 ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2566 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับแจ้งสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมตามกฎกระทรวงฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2566). *สถิติการท่องเที่ยวของประเทศไทย ปี 2566.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากร สังกัดสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี)

The decision-making regarding transfer and resignation of personnel under Forest Resource Management Office 5 (Saraburi)

สำรวย อริเดช[1] วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์[2] & มยุรี รัตนเสริมพงศ์[2]

Samruay Aridet[1], Wasita Kerdphol Prasopsak[2] & Mayuri Rattanasermpong[2]

Corresponding author: 66297070115@lawasri.tru.ac.th

Received:11/05/69 Revised: 30/06/69 Accepted: 01/07/69

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากร สังกัดสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี)” มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษา 1) ระดับปัจจัยจูงใจในการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากร 2) ระดับการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากร และ 3) ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจ

[1]นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[2]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[1]Master of Public Administration (Public Administration), Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

[2]Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

โอนย้ายและลาออกของบุคลากร เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วย การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ (Multiple regression analysis; MRA) ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นกับปัจจัยจูงใจในการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกในระดับมาก ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน, ลักษณะงานที่รับผิดชอบ, หัวหน้างานและผู้บังคับบัญชา, ด้านความก้าวหน้าในสายอาชีพ, และเงินเดือนและค่าตอบแทน และระดับปานกลางได้แก่ สภาพแวดล้อมในการทำงาน 2) บุคลากร มีการตัดสินใจโอนย้ายอยู่ในระดับปานกลาง และมีการตัดสินใจลาออกเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย นอกจากนี้ยังพบว่า 3) บุคลากรตัดสินใจโอนย้ายโดยมีปัจจัยหลักคือสภาพแวดล้อมในการทำงานเพียงปัจจัยเดียว โดยไม่มีการตัดสินใจโอนย้ายเนื่องจากปัจจัยอื่นๆ และผู้ตอบแบบสอบถามยังไม่มีการตัดสินใจลาออกเนื่องมาจากแต่ละปัจจัยจูงใจที่ทำการศึกษา

คำสำคัญ: การโอนย้าย; การลาออก; แรงจูงใจ; ราชการ; สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี)

Abstract

The research entitled “Transfer and Resignation Decisions of Personnel in the Forest Resource Management Office 5 (Saraburi)” aimed to study 1) the level of motivational factors influencing personnel decisions to transfer and resign, 2) the level of decision-making in transferring and

resigning, and 3) factors affecting these decisions. This was a survey research using a sample of 150 individuals. Data was collected using a questionnaire and analyzed via multiple regression analysis (MRA). The results showed that: 1) Respondents rated the motivational factors influencing transfer and resignation decisions as high as: relationships with colleagues, job responsibilities, supervisors and managers, career advancement, and salary and compensation; and the work environment as moderate. 2) Personnel had a moderate level of decision-making in transferring, while the average level of decision-making in resigning was low. Furthermore, 3) The work environment was the primary factor influencing transfer decisions; other factors were not considered, and respondents had not yet decided to resign due to any of the studied motivational factors.

Keywords: Transfer; Resignation; Incentive; Civil servant;
Forest Resource Management Office 5 (Saraburi)

บทนำ

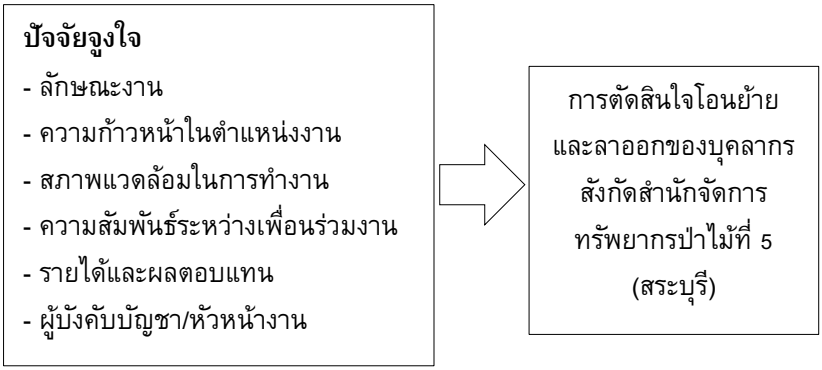
สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี) เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมป่าไม้ ซึ่งมีภารกิจหลักในการดูแล อนุรักษ์ ฟื้นฟู และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประเทศให้เกิดความยั่งยืน มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ป่าในเขตภาคกลางตอนบน การดำเนินงานของบุคลากรในสำนักฯต้องอาศัยทั้งความรู้เชิงวิชาการ ทักษะปฏิบัติการ และทัศนคติแห่งการทำงานเพื่อสาธารณะ โดยสำนักฯมีบุคลากร

ตามโครงสร้าง จำนวน 194 คน ปัจจุบันมีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ 150 คน ซึ่งสาเหตุเกิดจากการโอนย้ายและการลาออกอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2563–2567 พบว่ามีบุคลากรโอนย้ายและลาออกรวมจำนวน 54 คน แสดงให้เห็นถึงปัญหาการสูญเสียบุคลากรและสร้างช่องว่างกำลังคน (workforce gap) ที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (กรมป่าไม้ , 2568)

บุคลากรด้านป่าไม้มีความแตกต่างจากบุคลากรสายงานอื่น เนื่องจากวิชาชีพป่าไม้บุคลากรมีความจำเป็นต้องปฏิบัติงานภายใต้เงื่อนไขที่ท้าทาย ทั้งต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ป่าที่กว้างใหญ่และเต็มไปด้วยความเสี่ยงภัย ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติหรือภัยจากความขัดแย้งในผลประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของผู้มีอิทธิพล ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคลากรต้องใช้ความทุ่มเท เสียสละ และอดทนสูงในการปฏิบัติงาน ซึ่งหากขาดบุคลากรเหล่านี้อาจทำให้มีการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ นอกจากภารกิจหลักในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และดูแลรักษาป่าไม้แล้ว บุคลากรของสำนักฯ ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะงานเชิงอุดมการณ์ที่มีเป้าหมายเพื่อรักษาสมดุลสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม ซึ่งไม่สามารถประเมินคุณค่าด้วยตัวเลขหรือผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวได้ งานดังกล่าวจึงมีความหมายเชิงคุณธรรมและจิตสำนึกสาธารณะ การสูญเสียบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและจิตวิญญาณการทำงานเพื่อป่าไม้ย่อมส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งต้องใช้เวลาในการสร้างและฝึกฝนบุคลากรรุ่นใหม่ให้มีสมรรถนะในระดับเดียวกันได้ (กรมป่าไม้, 2568)

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากรในสำนักฯ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่ช่วยทำความเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของการสูญเสียบุคลากร แต่ยังช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดมาตรการเชิงกลยุทธ์ในการธำรงรักษาบุคลากร ลดช่องว่างกำลังคน และสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินภารกิจป่าไม้อย่างยั่งยืน

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากรมีกรอบแนวคิดดังนี้

การลาออกและโอนย้าย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงลักษณะงานหน้าที่ความรับผิดชอบวัฒนธรรม และสภาพการเป็นสมาชิกจากองค์การเดิมไปสู่องค์การใหม่รวมไปถึงการจ้างพนักงานใหม่ หรือการเข้ามาทำงานทดแทนพนักงานนั้นอาจจะไม่เคยทำงานกับองค์การมาก่อนหรืออาจเป็นพนักงานเก่ากลับเข้ามาทำงานกับองค์การอีกครั้งหนึ่งก็ได้ (สนั่น เถาชาลี, 2556)

การโอนย้าย การเปลี่ยนแปลงตำรงตำแหน่งจากตำแหน่งหนึ่งไปอีกตำแหน่งหนึ่งหรือการเปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบจากที่เคยทำงานอยู่ในหน่วยงาน (สมพงษ์ เกษมสิน, 2523)

การโอนย้ายเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวราบ กล่าวคือเป็นการมอบหน้าที่ใหม่ให้แก่บุคคลผู้ปฏิบัติงาน โดยมีอัตราเงินเดือนเท่าเดิมปริมาณงานและความรับผิดชอบใกล้เคียงกับตำแหน่งเดิม ซึ่งแตกต่างไปจากการเลื่อนตำแหน่งซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงงานในทางดิ่ง

การลาออกคือการที่พนักงานหยุดหรือหมดสิ้นในความเป็นสมาชิกในองค์กรด้วยความสมัครใจของผู้ที่ได้รับค่าตอบแทนจากองค์กร ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการโยกย้ายหรือหมุนเวียนหน่วยงานภายในองค์กร (Mobley, 1982)

นอกจากนี้ การลาออกจากงาน หมายถึง การที่บุคลากรตัดสินใจไม่ทำงานกับองค์กรอีกต่อไป โดยบุคลากรสามารถที่จะลาออกจากงานได้ตามความต้องการของตน การลาออกจากงานเกิดขึ้นจาก หลายสาเหตุ เช่น ความเบื่อหน่าย ความขัดแย้งภายในที่ทำงาน ความไม่ยุติธรรมในการเลื่อนตำแหน่ง ความก้าวหน้าในที่ทำงานใหม่ที่มากกว่า เป็นต้น การออกจากงานจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในการปรับเปลี่ยนตำแหน่ง

ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงาน

แนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Need Theory) (Maslow, 1943) อธิบายว่า ความต้องการของมนุษย์มีลำดับที่เป็นแบบลำดับชั้น โดยเริ่มต้นจากความต้องการพื้นฐานทางกายภาพก่อนและเมื่อความต้องการระดับล่างได้รับการตอบสนองแล้วจะเริ่มแสวงหาในระดับสูงขึ้นซึ่งมีอยู่ 5 ระดับ ประกอบด้วย

1) ความต้องการทางสรีระเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่สุดของมนุษย์มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น อาหาร น้ำ ที่พักอาศัย การพักผ่อน หากทางสรีระไม่ได้รับการตอบสนอง มนุษย์จะไม่สามารถดำรงชีวิตได้ต่อไป และไม่สามารถมุ่งเน้นไประดับที่สูงขึ้นได้

2) ความต้องการความปลอดภัย เมื่อความต้องการทางสรีระได้รับแล้ว มนุษย์จะเริ่มต้องการความปลอดภัยในชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งความต้องการนี้รวมถึง ความปลอดภัยในการทำงาน ความปลอดภัยทางการเงิน การมีสภาพแวดล้อมที่มั่นคงปลอดภัย การมีการปกป้องจากอันตรายหรือภัยคุกคามจากภายนอก ในสังคมการทำงาน ความต้องการความปลอดภัยอาจหมายถึงการมีงานที่มั่นคงหรือการได้รับสวัสดิการที่ดี

3) ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการทางด้านจิตใจที่มนุษย์ต้องการเมื่อความต้องการทางด้านสรีระและความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการนี้รวมถึง ความรักความสัมพันธ์ในครอบครัว การมีเพื่อนหรือคนสนิท การได้ยอมรับจากกลุ่มสังคม การเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมที่ตนเองรู้สึกผูกพันในที่ทำงาน ความต้องการนี้อาจสะท้อนผ่านการมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชารวมถึงการรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของทีม

4) ความต้องการยอมรับและความเคารพตนเอง เมื่อมีความต้องการทางสังคมได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะมุ่งเน้นไปยังความต้องการที่สูงขึ้น นั่นคือความต้องการในการยอมรับและความเคารพตนเอง ความต้องการนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น การได้รับการยอมรับหรือความนับถือจากคนรอบข้าง การได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่นหรือการได้รับการยกย่องในความสำเร็จ และความต้องการเคารพตนเอง การรู้สึกภูมิใจในตนเองมีความมั่นใจและสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในการทำงานความต้องการนี้อาจหมายถึงการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานหรือการได้เลื่อนตำแหน่งในการทำงาน

5) ความต้องการในการบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเอง เป็นความต้องการระดับสูงสุดในลำดับขั้นของมาสโลว์ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาตนเองให้สามารถบรรลุถึงความสามารถและศักยภาพสูงสุดตามที่ตนเองตั้งไว้ รวมถึงความต้องการ การสร้างสรรค์และพัฒนาตนเองในด้านที่สนใจ การทำตามความฝันหรือเป้าหมายชีวิต การใช้ความสามารถที่มีอย่างเต็มที่เพื่อสร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น บุคคลที่มาถึงขั้นนี้จะให้ความสำคัญกับความสุขที่เกิดจากการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆหรือการทำงานที่มีความหมายในชีวิต เช่น การทำงานอาสาสมัครหรือการพัฒนาสังคม

ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอร์ซเบิร์ก (Herzberg's Two-Factor Theory) (Herzberg *et al*., 1959) อธิบายว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงานจะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมอบหมาย เรียกปัจจัยนี้ว่า ปัจจัยจูงใจ (Motivation factors) ที่ประกอบด้วยความสำเร็จในการทำงานของบุคคล การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงานที่ปฏิบัติความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน จะเป็นปัจจัยที่เกิดจากภายนอกของตัวบุคคล หรือสภาพแวดล้อมของงาน เรียกปัจจัยนี้ว่า ปัจจัยค้ำจุน (Maintenance Factor) ประกอบด้วย นโยบายและการบริหารขององค์การ การบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลความมั่นคงในการทำงาน สภาพการทำงาน และค่าตอบแทน

สรุปได้ว่า แรงจูงใจและปัจจัยค้ำจุนทั้งสองปัจจัยเป็นพลังนำสู่ความสำเร็จองค์กรจะเติบโตเจริญก้าวหน้าไปอย่างมั่นคงนั้น ย่อมเกิดจากความรู้ความสามารถ ของพนักงานแต่ละคนในองค์การและการได้รับการเสริมแรงจูงใจซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพของพนักงาน แรงจูงใจจึงเป็นสิ่ง

สำคัญที่ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึง เพราะสามารถตอบสนองความต้องการของพนักงานได้ ทำให้พนักงานเกิดความพึงพอใจ อีกทั้งยังขจัดความรู้สึกไม่พอใจในการทำงานของพนักงานให้หมดไป

ตัวอย่างกรณีศึกษา พิชญาภา จันทร์วุฒิวงศ์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง สาเหตุและแนวโน้มการโอนย้ายของข้าราชการกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา กลุ่มงานพิธีการ ส่วนบริหารกลาง สำนักงานเลขานุการปลัดกรุงเทพมหานคร สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร เพื่อวิเคราะห์สาเหตุในการตัดสินใจโอนย้ายทั้งในอดีตและปัจจุบันว่ามีปัจจัยสำคัญอะไร และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาการโอนย้ายของข้าราชการกลุ่มงานพิธีการ สำนักงานเลขานุการปลัดกรุงเทพมหานคร รวมถึงหน่วยงานอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า สาเหตุปัจจัยที่แท้จริงที่ทำให้ข้าราชการกลุ่มงานพิธีการตัดสินใจโอนย้ายมีจำนวน 5 ประการ ได้แก่ 1) ความเป็นอยู่ส่วนตัว การทำงานที่ทำให้ไม่มีความสุข เนื่องจากไม่มีเวลาให้กับตนเองและคนในครอบครัว 2) เงินเดือน ไม่ได้รับค่าตอบแทนที่คุ้มค่า 3) โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้า ไม่ได้รับความก้าวหน้าหรือเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง รวมถึงไม่ได้รับการอบรมหรือเรียนรู้ทักษะเพิ่มเติม 4) สภาพแวดล้อม ขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุนในการปฏิบัติงาน 5) ลักษณะของงาน ความกดดัน และการทำงานภายใต้ความคาดหวังของผู้บริหาร โดยที่ข้าราชการที่ยังปฏิบัติงานในกลุ่มงานพิธีการมีแนวโน้มที่จะโอนย้ายออกจากกลุ่มงานพิธีการสูง

อภิวัฒน์ ทำบุญ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง แนวโน้มการลาออกและโอนย้ายของข้าราชการ กรณีศึกษากรมสรรพากร สาเหตุในการลาออกและโอนย้ายของข้าราชการ และศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแนวโน้มในการลาออกและโอนย้าย

ของข้าราชการที่ยังปฏิบัติงานอยู่ในกรมสรรพากร เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน สาเหตุของลาออกและโอนย้ายของข้าราชการ กรมสรรพากรประกอบด้วย คุณลักษณะขององค์การ ลักษณะงานและการทำงาน โอกาสก้าวหน้าในอาชีพ รายได้และค่าตอบแทน และสัมพันธภาพของบุคลากรภายใน เกี่ยวกับแนวโน้มการลาออกและโอนย้ายของข้าราชการ โดยเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้ 1.ด้านรายได้และค่าตอบแทน 2.ด้านลักษณะงานและการทำงาน 3.ด้านคุณลักษณะขององค์การ 4.ด้านสัมพันธภาพของบุคลากรภายในองค์การ 5.ด้านโอกาสก้าวหน้าในสายอาชีพ และมีแนวโน้มการลาออกและการโอนย้ายไปจากกรมสรรพากรอยู่ในระดับสูง ทำให้เห็นว่าข้าราชการที่ในปัจจุบันปฏิบัติงานอยู่ในกรมสรรพากร มีความพร้อมที่จะลาออกและโอนย้ายได้เสมอ

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษา 1) ระดับปัจจัยจูงใจในการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากรของสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี) 2) ระดับการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากรของสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี) และ 3) ปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากรสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี)

สมมติฐานการวิจัย

ลักษณะงาน ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน รายได้และผลตอบแทน และ ผู้บังคับบัญชา/หัวหน้างาน ส่งผลต่อการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากร สังกัดสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี)

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้คือ บุคลากรตามกรอบโครงสร้าง สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี) จำนวน 194 คน (N=194)

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ผู้วิจัยทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรที่แน่นอน (Finite population; N) โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น ร้อยละ 99.0 และยอมรับให้เกิดความคาดเคลื่อนไม่เกิน ร้อยละ 1.0 (กาสัก เต๊ะขันหมาก, 2553) โดยมีสมการดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N แทน จำนวนประชากร

e แทน ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (0.01)

เมื่อแทนค่าประชากร (N = 194) ลงในสมการ จะคำนวณได้ค่าขนาดกลุ่มตัวอย่าง n เท่ากับ 191 คน แต่เมื่อทำการสำรวจจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานจริง ณ ขณะทำการวิจัยพบว่ามีผู้ปฏิบัติงานอยู่ทั้งสิ้น 150 คน ซึ่งมีค่าน้อยกว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้จากสมการของ Taro Yamane ดังนั้นเพื่อประโยชน์ต่อผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่จริงทั้งหมดจำนวน 150 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจรายการ (Check List) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุราชการ และเงินเดือน

ตอนที่ 2 สอบถามปัจจัยจูงใจการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออก มีลักษณะเป็นแบบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ของลิเคอร์ท (Likirt scale) 5 ระดับ ประกอบด้วย ลักษณะงาน ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน รายได้และผลตอบแทน และผู้บังคับบัญชา/หัวหน้างาน

ตอนที่ 3 สอบถามการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ของลิเคอร์ท (Likirt scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

การพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การทดสอบความเที่ยงตรง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน พิจารณาสอบในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และด้านภาษา จากนั้นนำผลมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ และเนื้อหา (Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.67-1.00

3. การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม นำไปทดลองใช้ (Try out) กับ บุคลากรของสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 9 (ชลบุรี) จำนวน 30 คนซึ่งมีบริบทใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งต้องมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาไม่ต่ำกว่า 0.78 โดยผลการหาค่าความเชื่อมั่นได้ค่า Cronbach's Alpha Coefficient เท่ากับ 0.957

4. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบและทดลองใช้ที่สมบูรณ์แบบแล้วไปจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน พร้อมทั้งชี้แจงวิธีการตอบแบบสอบถาม และรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง

2. นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทำการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและลงรหัสเพื่อทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

การวิเคราะห์และการแปลความหมายข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุราชการ และเงินเดือน วิเคราะห์โดยสถิติ การแจกแจงความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage)

2. วิเคราะห์ปัจจัยจูงใจการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออก ได้แก่ ลักษณะงาน ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน รายได้และผลตอบแทน และผู้บังคับบัญชา/หัวหน้างาน โดยสถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวอย่าง

(s) แล้วทำการแปรผลค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์การแปลผลของของเบสท์ (Best and John W.,1981) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ปัจจัยจูงใจการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออก มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ปัจจัยจูงใจการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออก มาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ปัจจัยจูงใจการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออก ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ปัจจัยจูงใจการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออก น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ปัจจัยจูงใจการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออก น้อยที่สุด

3. วิเคราะห์การตัดสินใจย้ายและลาออกของผู้ตอบแบบสอบถาม ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วทำการแปรผลค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์การแปลผลของของเบสท์ (Best and John W.,1981) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง การตัดสินใจย้ายและลาออก มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง การตัดสินใจย้ายและลาออก มาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง การตัดสินใจย้ายและลาออก ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง การตัดสินใจย้ายและลาออก น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง การตัดสินใจย้ายและลาออก น้อยที่สุด

4. วิเคราะห์ข้อเสนอแนะ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. ระดับปัจจัยจูงใจในการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากร

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นกับปัจจัยจูงใจในการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกโดยให้ความสำคัญ 1) ระดับมาก ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน (3.99) ลักษณะงานที่รับผิดชอบ (3.92) หัวหน้างานและผู้บังคับบัญชา (3.71) ด้านความก้าวหน้าในสายอาชีพ (3.70) และเงินเดือนและค่าตอบแทน (3.66) และ 2) ระดับปานกลาง ได้แก่ สภาพแวดล้อมในการทำงาน (3.42)

2. ระดับการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากร

ด้านการตัดสินใจโอนย้าย พบว่า มีการตัดสินใจทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ 1) บุคลากรมีความตั้งใจที่จะโอนย้ายไปสังกัดหน่วยงานอื่น 2) ดำเนินการค้นหาข้อมูลหรือโอกาสในการโอนย้ายอยู่ตลอดเวลา 3) รู้สึกพร้อมที่จะตัดสินใจโอนย้ายทันทีหากมีโอกาสที่เหมาะสม 4) เชื่อว่าการโอนย้ายจะนำไปสู่ความก้าวหน้าในอาชีพที่ดีกว่า และ 5) วางแผนสำหรับการโอนย้ายในอนาคตอันใกล้

ด้านการตัดสินใจลาออก พบว่า มีการตัดสินใจแล้วทุกด้านเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) มีความคิดอย่างจริงจังที่จะลาออกจากหน่วยงานอยู่ในระดับน้อย 2) ท่านเชื่อว่าการลาออกจะช่วยให้ท่านมีคุณภาพชีวิต

หรือความพึงพอใจในงานที่ดีขึ้นอยู่ในระดับน้อย 3) วางแผนสำหรับการลาออกในอนาคตอันใกล้อยู่ในระดับน้อย 4) ดำเนินการค้นหาข้อมูลการรับเข้าทำงานของภายนอกหน่วยงานอยู่เสมออยู่ในระดับปานกลาง และ 5) รู้สึกพร้อมที่จะตัดสินใจลาออกจากหน่วยงานทันทีหากได้รับข้อเสนอที่ดีกว่าอยู่ในระดับปานกลาง

3. ปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากร

เมื่อนำแต่ละปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจโอนย้ายหรือการตัดสินใจลาออกมาวิเคราะห์ระดับอิทธิพลที่มีผลต่อการพิจารณาโอนย้ายหรือลาออกของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์และความถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ (Multiple regression analysis; MRA) พบว่า ณ ขณะที่ทำการสำรวจข้อมูล ผู้ตอบแบบสอบถามมีการตัดสินใจโอนย้ายโดยมีปัจจัยหลักคือสภาพแวดล้อมในการทำงานเพียงปัจจัยเดียว ผู้ตอบแบบสอบถามยังไม่มีการตัดสินใจโอนย้ายเนื่องจากปัจจัยอื่นๆ จากผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยจูงใจการตัดสินใจลาออก พบว่า ณ ขณะที่ทำการสำรวจข้อมูล ผู้ตอบแบบสอบถามยังไม่มีการตัดสินใจลาออกเนื่องมาจากแต่ละปัจจัยจูงใจที่ทำการศึกษา โดยพิจารณาจากตัวแปรอิสระไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

1.ระดับปัจจัยจูงใจในการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากร

ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นโดยให้ระดับคะแนนของปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานในระดับปานกลาง (3.42) ซึ่งน้อยกว่าปัจจัยด้านอื่นๆ เนื่องจากสะท้อนถึงบริบทการทำงานด้านป่าไม้ที่ต้องลงพื้นที่ทุรกันดารหรือมีความเสี่ยง โดยพิจารณาจากระดับคะแนนของปัจจัยย่อยที่มีระดับน้อยกว่าปัจจัยย่อยอื่นๆ ได้แก่ พื้นที่พักผ่อนหรือสวัสดิการพื้นฐานสำหรับบุคลากร (3.18)

ระบบรักษาความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน (3.23) หรือ หน่วยงานมีอุปกรณ์เครื่องมือ ที่มีความพร้อมและเพียงพอในการปฏิบัติงาน (3.29) ดังนั้นปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานจึงมีระดับการประเมินน้อยกว่าด้านอื่นๆ บุคลากรจึงได้ให้ระดับการประเมินกับปัจจัยด้านอื่นๆที่มีผลกระทบส่งผลต่อการทำงานและตนเองได้มากกว่า ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน (3.99) ที่บุคลากรต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน 2) ลักษณะงานที่รับผิดชอบ (3.92) ที่เป็นสิ่งที่บุคลากรต้องปฏิบัติและมีความรับผิดชอบโดยตรงและส่งผลต่อความก้าวหน้า 3) หัวหน้างานและผู้บังคับบัญชา (3.71) ที่สั่งการหรือควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากรและยังมีหน้าที่ประเมินผลการทำงาน 4) ความก้าวหน้าในสายอาชีพ (3.70) เนื่องจากการเป็นข้าราชการ/พนักงานราชการมีเส้นทางความก้าวหน้า (Career Path) และการประเมินผลที่ชัดเจนตามระบบราชการอยู่แล้ว บุคลากรจึงรับรู้และให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าในระดับที่สูง และ 5) เงินเดือนและค่าตอบแทน (3.66) ที่เป็นปัจจัยหลักที่บุคลากรให้ความสำคัญเนื่องจากมีผลต่อชีวิตประจำวันของบุคลากร สอดคล้องกับข้อมูล กรมป่าไม้ (2568) ที่ระบุว่า บุคลากรด้านป่าไม้มีภารกิจในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ซึ่งต้องปฏิบัติงานที่มีความเสี่ยงต่อสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนและภัยพิบัติต่างๆรวมถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอิทธิพลในพื้นที่ปฏิบัติงาน

2.ระดับการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากร

ผลวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการตัดสินใจโอนย้ายอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจาก ผู้ตอบแบบสอบถามยังสามารถใช้ปัจจัยต่างๆที่ได้ให้ความคิดเห็นไว้เพื่อพิจารณาโอนย้ายระหว่างหน่วยงาน แต่มีการตัดสินใจลาออกใน

ระดับน้อย หรือยังไม่มีความต้องการลาออก ซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกับปัจจัยจูงใจที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ความคิดเห็นไว้แล้วในระดับต้นๆได้แก่ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ลักษณะงานและโอกาสในการแสดงศักยภาพ และการบริหารของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างาน ความก้าวหน้าในสายอาชีพ และเงินเดือนและค่าตอบแทน แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยจูงใจดังกล่าวยังอยู่ในระดับที่สามารถดึงดูดผู้ตอบแบบสอบถามให้ยังทำงานในหน่วยงานต่อไปโดยไม่ลาออกหรือเปลี่ยนอาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิวัฒน์ ทำบุญ (2562) ที่พบว่าปัจจัย 1) ด้านรายได้และค่าตอบแทน 2) ด้านลักษณะงานและการทำงาน 3) ด้านคุณลักษณะขององค์การ 4) ด้านสัมพันธภาพของบุคลากรภายในองค์การ 5) ด้านโอกาสก้าวหน้าในสายอาชีพ เป็นปัจจัยจูงใจต่อการลาออกและโอนย้ายของข้าราชการกรมสรรพากร

3.ปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อการตัดสินใจโอนย้ายและลาออกของบุคลากร

ผลวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการตัดสินใจโอนย้ายโดยมีปัจจัยหลักคือสภาพแวดล้อมในการทำงานเพียงปัจจัยเดียวที่ส่งผลต่อการโอนย้ายอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .001$) ผู้ตอบแบบสอบถามยังไม่มีการตัดสินใจโอนย้ายเนื่องจากปัจจัยอื่นๆ ซึ่งแม้บุคลากรจะประเมินระดับสภาพแวดล้อมในการทำงานแค่ระดับปานกลางแต่กลับเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้บุคลากรอยากโอนย้ายหน่วยงาน สอดคล้องกับทฤษฎี Two-Factor ของ Herzberg (1959) สภาพแวดล้อมในการทำงานถือเป็น “ปัจจัยค้ำจุน”(Maintenance Factor) ที่เกิดจากภายนอกของตัวบุคคลแต่กลับเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด (Sole Predictor) เพราะเมื่อสภาพแวดล้อมการทำงานไม่ตรงความต้องการ เช่น พื้นที่พักผ่อนหรือสวัสดิการพื้นฐานสำหรับบุคลากรไม่เพียงพอ ขาดระบบรักษาความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน หรือ ระบบ

รักษาความปลอดภัยในสถานที่ทำงานไม่ดีพอ จึงเกิดความไม่พึงพอใจและนำไปสู่การอยากโอนย้ายทันที แม้จะมีความพอใจปัจจัยจูงใจ (Motivation factors) ด้านอื่นๆก็ตาม

แสดงว่าหากมีการจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานได้แก่ 1) สถานที่ทำงานมีความปลอดภัยและเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน 2) หน่วยงานมีอุปกรณ์เครื่องมือ ที่มีความพร้อมและเพียงพอในการปฏิบัติงาน 3) หน่วยงานมีบรรยากาศในที่ทำงานเอื้อต่อการทำงานร่วมกัน 4) สถานที่ปฏิบัติงานมีความสะดวกในการเดินทางไปปฏิบัติงาน 5) มีพื้นที่พักผ่อนหรือสวัสดิการพื้นฐานสำหรับบุคลากร 6) สภาพแวดล้อมโดยรวมลดความเครียดในการทำงาน 7) มีระบบรักษาความปลอดภัยในสถานที่ทำงานที่สอดคล้องกับความสนใจและเหมาะสมกับวัย จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ตอบแบบสอบถามลดการตัดสินใจโอนย้ายออกจากหน่วยงาน ประสิทธิภาพของการทำงานเกิดจากปัจจัยด้านต่างๆของบุคลากรและหน่วยงาน ปัจจัยจูงใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึง เพราะสามารถตอบสนองความต้องการของบุคลากร ทำให้พนักงานเกิดความพึงพอใจและช่วยลดความรู้สึกไม่พอใจในการทำงานของบุคลากรให้หมดไป สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญาภา จันทร์วุฒิวงศ์ (2562) ที่พบว่า สาเหตุปัจจัยที่แท้จริงที่ทำให้ข้าราชการกลุ่มงานพิธีการตัดสินใจโอนย้ายคือสภาพแวดล้อมขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุนในการปฏิบัติงาน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้าราชการ/พนักงานราชการ หรือบุคลากรภาครัฐมักมีสวัสดิการ ความมั่นคง และสิทธิประโยชน์ระยะยาว เช่นด้านระบบบำเหน็จบำนาญ การลาออกจึงมีต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) ที่สูง สอดคล้องกับความต้องการขั้นความปลอดภัยของทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Need Theory) ดังนั้นปัญหาด้านทรัพยากรบุคคลของสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี) จึงไม่ใช่ปัญหา "สมองไหลออกจากระบบราชการ (Brain Drain)" แต่เป็นปัญหา "การไหลเวียนภายในระบบ" ที่หน่วยงานต้องสูญเสียกำลังบุคลากรไปให้หน่วยงานอื่นในสังกัดเดียวกันเนื่องจากสภาพแวดล้อมในการทำงานไม่เอื้ออำนวย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการโอนย้ายและลาออกของบุคลากร สังกัดสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี) ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารทรัพยากรบุคคลของหน่วยงาน ดังนี้

1.1 การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในการทำงาน

จากผลการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณพบว่าสภาพแวดล้อมในการทำงานเป็นเพียงปัจจัยเดียวที่ส่งผลต่อการตัดสินใจโอนย้ายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสวัสดิการเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะประเด็นที่

บุคลากรให้คะแนนในระดับปานกลาง ได้แก่ 1) ด้านความปลอดภัยและอุปกรณ์ ควรจัดสรรงบประมาณหรือวางแผนจัดการอุปกรณ์ เครื่องมือสำหรับการปฏิบัติภารกิจด้านป่าไม้ให้มีความพร้อมและเพียงพอต่อจำนวนบุคลากร รวมทั้งยกระดับระบบรักษาความปลอดภัยทั้งในสถานที่ทำงานและในการลงพื้นที่ปฏิบัติงาน 2) ด้านสวัสดิการหรือคุณภาพชีวิต ควรปรับปรุงพื้นที่พักผ่อน บ้านพัก หรือจัดให้มีสวัสดิการพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับบุคลากร เพื่อช่วยลดความเครียดจากการปฏิบัติงาน และลดแรงผลักดันที่ทำให้เกิดความต้องการโอนย้าย

1.2 การสร้างความชัดเจนด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในสายอาชีพ

แม้ผลการประเมินด้านความก้าวหน้าในสายอาชีพในภาพรวมจะอยู่ในระดับมาก แต่บุคลากรยังมีความกังวลเกี่ยวกับการเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้นและความมั่นคงในสายอาชีพ (ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง) หน่วยงานควรสร้างความชัดเจนในเส้นทางความก้าวหน้า (Career Path) โดยเฉพาะในกลุ่มบุคลากรที่อายุราชการ 1-5 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรหลัก (ร้อยละ 44.0) รวมถึงสนับสนุนการฝึกอบรมพัฒนาทักษะเฉพาะทางที่จำเป็นต่อการเลื่อนระดับตำแหน่งอย่างต่อเนื่อง

1.3 กลยุทธ์การธำรงรักษาบุคลากร (Retention Strategy) เชิงรุก

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าบุคลากรมีระดับการตัดสินใจโอนย้าย (ปานกลาง) มากกว่าการตัดสินใจลาออก (น้อย) สะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรส่วนใหญ่ยังคงมีความยึดมั่นผูกพันกับระบบราชการและวิชาชีพ แต่มีความต้องการเปลี่ยนพื้นที่หรือหน่วยงานปฏิบัติงาน ผู้บริหารจึงควรดึงจุดแข็งด้าน “ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน” และ “ลักษณะงานที่รับผิดชอบ” ซึ่งบุคลากรมีความพึงพอใจในระดับสูง มาใช้เป็นกลไกในการดึงดูดบุคลากรไว้ เช่น การจัดกิจกรรม

เสริมสร้างการทำงานเป็นทีม การมอบหมายงานที่ท้าทายและตรงกับความสามารถของแต่ละบุคคล ตลอดจนการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของหน่วยงาน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร (Sense of Belonging) ซึ่งจะช่วยเหนี่ยวรั้งให้บุคลากรตัดสินใจปฏิบัติงานอยู่ที่หน่วยงานต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับบุคลากรที่เคยยื่นเรื่องขอโอนย้ายสำเร็จแล้วและกลุ่มที่ยังปฏิบัติงานอยู่ เพื่อเจาะลึกถึงสาเหตุที่แท้จริงภายใต้ตัวแปร “สภาพแวดล้อมในการทำงาน” ว่าบริบทใดของงานป่าไม้ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจบุคลากรมากที่สุด ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยการโอนย้ายและลาออก โดยจำแนกตามสถานภาพการจ้างงาน (ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างชั่วคราว) เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีสิทธิประโยชน์ ความมั่นคง และความก้าวหน้าในสายอาชีพที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่งอาจส่งผลต่อการตัดสินใจที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กาสัก เต๊ะขันหมาก. (2553). *หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ:สุวีริยาสาส์น.

กรมป่าไม้. (2568). *ลักษณะสำคัญขององค์การ กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2569, จาก *https://www.forest.go.th/psdg/pmqa/pmqa_4_0/op/op2568-2*

พิชญาภา จันทร์วุฒิวงศ์. (2562). *สาเหตุและแนวโน้มการโอนย้ายของข้าราชการกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา กลุ่มงานพิธีการ ส่วนบริหารกลาง สำนักงานเลขานุการปลัดกรุงเทพมหานคร สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร*. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไพศาล วรคำ. (2559). *การวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.

สนั่น เถาชาลี. (2556). *ทิศทางการการสร้างนวัตกรรมใหม่โดยอาศัยการบริหารทรัพยากรมนุษย์*.สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2567, จาก http://www.tpa.or.th/writer/read_this_book _topic.php

สมพงศ์ เกษมสิน, (2523). *การบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 7),* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

อภิวัฒน์ ทำบุญ. (2562). *แนวโน้มการลาออกและโอนย้ายของข้าราชการกรณีศึกษากรมสรรพากร*. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Best, J. W. (1981). *Research in education (4th ed.)*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. B. (1959). *The motivation to work (2nd ed.)*. N.Y: John Wiley.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50* (4), 370-96.

Mobley, W. H. (1982). *Employee turnover: Causes, consequences, and control*. N.Y: Addison-Wesley Publishing Company.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

The development of a community-based rehabilitation system for person with disability in San Mahaphon Subdistrict Municipality, Mae Taeng District, Chiang Mai Province

พิมพ์พลอย พรหมวัง[1]

Pimploy Promwang[1]

Corresponding author: pimploy_p@cmu.ac.th

Received:02/06/69 Revised: 06/7/69 Accepted: 06/07/69

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์และวิเคราะห์ปัญหาความต้องการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ 2) เพื่อวิเคราะห์กลไกและกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อเทศบาลตำบลสันมหาพน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน และแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันหลายภาคส่วน เป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัยคือ เขตพื้นที่เทศบาลตำบลสันมหาพน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย คนพิการหรือผู้ดูแล ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วน

[1] หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Master of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

ท้องถิ่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนสถานประกอบการเอกชน ผู้แทนภาคประชาสังคม และผู้แทนสถานบริการสุขภาพในพื้นที่ จำนวน 110 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การสรุปความเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) คนพิการส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีโรคประจำตัวในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง มีความต้องการบริการสุขภาพเชิงรุกสูง ทั้งนี้ ขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและการมีงานทำ 2) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง เป็นกลไกหลักในการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิ อย่างไรก็ตาม ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องยังขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นระบบและมีลักษณะการทำงานแบบแยกส่วนตามขอบเขตภารกิจ 3) เสนอให้มีการจัดตั้ง “ศูนย์บริการคนพิการ” เป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพคนพิการ ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน การเข้ามาร่วมมือกันทำงานของภาคีเครือข่ายเพื่อให้การกำหนดนโยบายและการจัดบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของคนพิการในระดับพื้นที่มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน; การบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน; คนพิการ; เทศบาลตำบลสันมหาพน; จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

This article aimed to: 1) examine the conditions and analyze the rehabilitation needs of persons with disabilities; 2) analyze the mechanisms and operational processes of disability rehabilitation; and 3) propose concrete and sustainable guidelines for developing a community-based rehabilitation (CBR) system for persons with disabilities for San Mahaphon Subdistrict Municipality. This qualitative research employed the concepts of Community-Based Rehabilitation (CBR) and Collaborative Governance as the conceptual framework. The study was conducted in San Mahaphon Subdistrict Municipality. Key informants consisted of 110 participants, including persons with disabilities or their caregivers, local government executives and officials, village health volunteers, representatives from public sector agencies, private enterprises, civil society organizations, and local healthcare service providers. Participants were selected using purposive sampling. Data were collected through questionnaires and semi-structured interviews and analyzed using descriptive analysis.

The findings revealed that: 1) The majority of persons with disabilities were older adults with non-communicable diseases (NCDs) who expressed a high demand for proactive health services, while lacking access to educational opportunities and employment. 2) Village health volunteers and caregivers for dependent older adults served as the primary mechanisms for delivering primary health care services. Nevertheless, relevant sectors lacked systematic coordination and collaboration, operating in a fragmented manner within their respective organizational boundaries. 3) It is recommended that a "Disability Service Center" be established to serve as a

central hub for coordinating multi-sector network partnerships and empowering persons with disabilities. The findings of this research can serve as guidelines for developing a community-based rehabilitation system through collaborative network engagement, thereby enabling local administrative organizations to formulate policies and deliver services more effectively and in greater alignment with the needs of persons with disabilities at the community level.

Keywords: Community-Based Rehabilitation; Collaborative Governance; Persons with Disabilities; San Mahaphon Subdistrict Municipality; Chiang Mai Province

บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์คนพิการในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีคนพิการที่ได้รับการจดทะเบียนจำนวน 2,280,409 คน คิดเป็นร้อยละ 3.45 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งคนพิการส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุวัย 60 ปีขึ้นไป ประเภทความพิการที่พบมากที่สุดคือ ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกาย (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2568) แม้ภาครัฐจะมีนโยบายส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการ แต่คนพิการจำนวนมากยังคงเผชิญความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะ ทั้งการหลุดออกจากระบบการศึกษาและอัตราการว่างงานสูงที่ถึงร้อยละ 47.84 (เพิ่งอ้าง) ตลอดจนการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ การฟื้นฟูสมรรถภาพ และอุปกรณ์ช่วยเหลือ ซึ่งการจัดสวัสดิการใน

ปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างครอบคลุม ส่งผลให้คนพิการเข้าไม่ถึงสิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับตามกฎหมาย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2565) ในขณะเดียวกัน สถานการณ์ด้านสังคมและการเสริมพลังยังพบว่า คนพิการยังคงถูกเลือกปฏิบัติและเผชิญอุปสรรคในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งข้อจำกัดด้านการเดินทาง การทำธุรกรรมและการลงทะเบียนรับสิทธิผ่านระบบออนไลน์สำหรับคนพิการทางการเห็น รวมถึงการขาดแคลนล่ามภาษามือ จากสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการขจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ พร้อมทั้งส่งเสริมโอกาส สิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของคนพิการในทุกระดับ เพื่อเสริมพลังให้คนพิการขับเคลื่อนสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพบนหลักการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ,2567) สำหรับประเทศไทยได้ขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการผ่านกรอบกฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2566-2570) โดยอาศัยกลไกการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงเผชิญอุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ ทั้งข้อจำกัดด้านขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ไม่ครอบคลุม ความขาดแคลนด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล ตลอดจนเจตคติเชิงลบของสังคมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการ (ธณัฐ มั่งคั่ง และคณะ, 2568)

เทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีสัดส่วนคนพิการเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีจำนวนคนพิการทั้งสิ้น 333 คน คิดเป็นร้อยละ

4.13 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2563 ที่มีจำนวนคนพิการ 304 คน พบว่ามีจำนวนคนพิการเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 9.54 โดยคนพิการส่วนใหญ่ร้อยละ 68 เป็นผู้สูงอายุ มีความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกายมากที่สุดถึงร้อยละ 53.15 (เทศบาลตำบลสันมหาพน, 2568) แม้เทศบาลตำบลสันมหาพนจะมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการและผู้สูงอายุในหลายมิติ แต่การจัดบริการสาธารณะยังขาดกลไกการประสานความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การบริการไม่ครอบคลุมความต้องการที่หลากหลาย และในฐานะที่ผู้วิจัยปฏิบัติงานในตำแหน่งนักพัฒนาชุมชน ของเทศบาลตำบลสันมหาพน ที่รับผิดชอบงานด้านการส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการของคนพิการในชุมชน จึงเห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาวิจัยเพื่อแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าว โดยมุ่งเน้นการศึกษากลไกและพัฒนาความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในการร่วมกันขับเคลื่อนการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

จากสภาพปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์และวิเคราะห์ปัญหาความต้องการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการ 2) เพื่อวิเคราะห์กลไก กระบวนการ ระบุปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาบริการที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2568 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 110 คน ประกอบด้วย คนพิการและครอบครัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานบริการสุขภาพ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาเบื้องต้นและศึกษากระบวนการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การสรุปความแบบพรรณนา

บทความวิจัยนี้นำเสนอ สภาพการณ์และปัญหาความต้องการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการใน 5 มิติ กลไกการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาระบบฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน โดยผลการวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่การพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลสันมหาพนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และตอบสนองต่อความต้องการของคนพิการได้อย่างแท้จริง เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมในสังคม และการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและเสมอภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบบริการที่มีความยั่งยืนในระดับท้องถิ่น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมีรายละเอียดดังนี้

สุภาวดี วิสุวรรณ และคณะ (2560) ศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน กรณีศึกษาตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา พบว่ามีปัจจัยหรือทุนทางสังคมที่สำคัญคือ องค์การบริหารส่วนตำบลหินดาด มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และมีความเข้าใจด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งมิติทางการแพทย์ การศึกษา สังคม และอาชีพ รวมถึงการเปิดโอกาสให้คนพิการได้ร่วมคิด ร่วมให้ข้อมูล ร่วมพิจารณาแผนและร่วมมือในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่วมกับอาสาสมัคร

ภคินี แดงปะละ และ รัชนีกร ทองสุขดี (2562) ได้ถอดบทเรียน “ตัวแบบวาวี” การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน พื้นที่ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ที่เน้นการสร้างเครือข่ายเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะตั้งแต่ให้ชุมชนเรียนรู้ โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้ชุมชนฝึกปฏิบัติ และให้ชุมชนดำเนินการเองในรูปแบบศูนย์บริการคนพิการภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐและเครือข่าย โดยอาศัยครอบครัวและชุมชนเป็นแกนหลัก

เรณู ภาวะดี (2563) ศึกษาการพัฒนาระบบบูรณาการดูแลคนพิการโดยใช้ฐานข้อมูลสมรรถนะคนพิการหรือเครือข่ายบริการสุขภาพ กรณีศึกษาโรงพยาบาลสิริธร พบว่าฐานข้อมูลสมรรถนะและความต้องการของคนพิการรายบุคคลมีความสำคัญในการวางแผนและจัดทำแผนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้คนพิการได้รับบริการทุกมิติ เกิดแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพื้นที่

พัฒน์ศิณ สำเริงรัมย์ (2566) ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสุรนารี พบอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ คนพิการในชุมชนไม่มีความสนใจด้านการส่งเสริมอาชีพ การเสริมพลังทางเทคโนโลยีและความทันสมัย การขาดแคลนงบประมาณในการติดตามงาน และขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงเสนอแนวทางการดำเนินงานโดยสหวิชาชีพ การประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และการจัดกิจรรมฝึกอาชีพที่เหมาะสม

บุญเพ็ง สิทธิวงษา และ สุรชัย ชูคง (2566) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพคนพิการของจังหวัดอุดรธานีพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการคือ บทบาทของท้องถิ่น การสนับสนุนจากภาครัฐ และบทบาทจากภาคีเครือข่าย โดยเสนอให้มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การปรับสภาพแวดล้อม ส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมาย และป้องกันการแสวงหาประโยชน์และการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในระดับพื้นที่ เป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการใช้ฐานข้อมูลที่สะท้อนความต้องการรายบุคคล ตลอดจนการเปิดโอกาสให้คนพิการ ครอบครัว และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วางแผนและดำเนินการร่วมกัน เช่น การจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการ ที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน และเป็นการเสริมพลังคนพิการ จากผู้รับการสงเคราะห์ ไปสู่การเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดบริการสาธารณะ

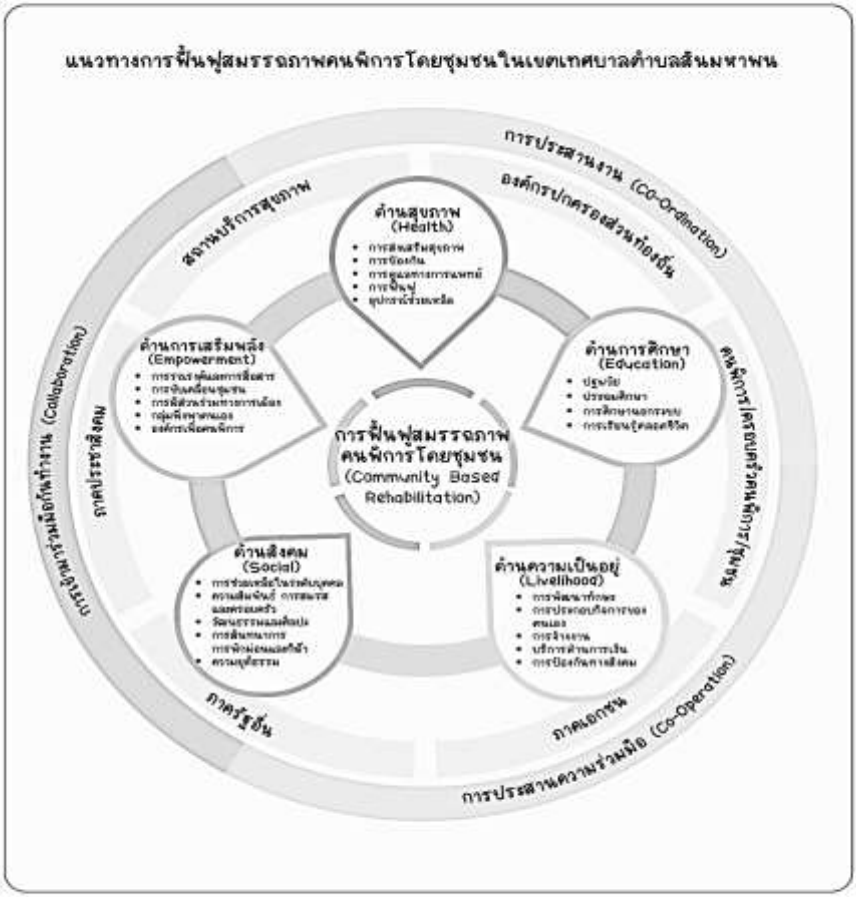
ในการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มากำหนดกรอบการศึกษา ดังนี้

ประการแรก ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (Community-Based Rehabilitation) ตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2010) เป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน ประกอบด้วย 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านสุขภาพ มิติด้านการศึกษา มิติด้านความเป็นอยู่ มิติด้านสังคม และมิติด้านการเสริมพลัง

ประการที่สอง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันหลายภาคส่วน(Collaborative Governance) ของวสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ (2557) ในการกำหนดตัวแสดงแต่ละภาคส่วนที่มีบทบาทในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในแต่ละมิติในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน และใช้เป็นกรอบในการศึกษารูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของแต่ละภาคส่วนในการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การประสานงาน (Co-Ordination) การประสานความร่วมมือ (Co-Operation) และ การเข้ามาร่วมมือกันทำงาน (Collaboration)

และประการที่สาม นำหลักการและรูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูคนพิการแบบองค์รวม โดยการนำแนวคิดการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มาใช้ในการออกแบบแนวทางหรือพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนที่ครอบคลุมมิติด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมศักยภาพคนพิการให้มี

คุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน โดยกำหนดกรอบแนวคิดงานวิจัย รายละเอียดตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย
ที่มา: จากการสรุปเรียบเรียงของผู้วิจัย

จากกรอบแนวคิดงานวิจัย แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงของกระบวนการศึกษาวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนด โดยเริ่มจากการศึกษาสถานการณ์ สภาพปัญหาความต้องการของคนพิการและครอบครัว และกลไกในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ตามองค์ประกอบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (Community Based Rehabilitation หรือ CBR) ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2010) ใน 5 มิติ ดังนี้

1) มิติด้านสุขภาพ การจัดบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิที่ให้ความสำคัญกับการดูแลคนพิการอย่างเป็นองค์รวม ตั้งแต่การส่งเสริมสุขภาพผ่านกิจกรรมการเยี่ยมบ้านของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในการประเมินสภาพความเป็นอยู่และให้ความรู้แก่ครอบครัว การป้องกันเพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) การดูแลทางการแพทย์เชิงรุกด้วยการคัดกรองและประเมินภาวะสุขภาพในชุมชน ตลอดจนการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ช่วยให้คนพิการสามารถกลับมาใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างอิสระ เช่น การทำกายภาพบำบัด การจัดการแผลกดทับ และการประสานส่งต่อเพื่อรับบริการเฉพาะทาง รวมถึงการจัดหาอุปกรณ์ช่วยเหลือที่จำเป็นสำหรับคนพิการ เช่น รถเข็นนั่ง ไม้ค้ำยัน และอุปกรณ์ช่วยพยุงเดิน

2) มิติด้านการศึกษา การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมที่คนพิการและคนทั่วไปสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียม ตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัยที่ดูแลด้านสุขภาพ โภชนาการ และพัฒนาการ จนถึงการศึกษาระดับประถมศึกษาในด้านรูปแบบการจัดการศึกษาและหลักสูตรที่สอดคล้องกับผู้เรียน อีกทั้งการศึกษา

นอกระบบที่ช่วยให้คนพิการสามารถเรียนรู้ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทได้อย่างเท่าเทียม ทั่วถึง และเป็นธรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่คนพิการสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

3) มิติด้านความเป็นอยู่ การส่งเสริมทักษะอาชีพ การสร้างรายได้ และการจ้างงานคนพิการ ที่ช่วยให้คนพิการมีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ โดยการพัฒนาทักษะอาชีพตามความถนัด การสนับสนุนการประกอบกิจการของคนพิการ การส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในชุมชน การบริการด้านการเงินในการช่วยเหลือด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการป้องกันทางสังคมที่ช่วยให้คนพิการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของรัฐ

4) มิติด้านสังคม การส่งเสริมให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ด้วยการให้ความช่วยเหลือในระดับบุคคลจากผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (Care Giver: CG) หรือคนในชุมชนในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นและช่วยเหลือด้านกิจวัตรประจำวัน การให้คำปรึกษาด้านการวางแผนครอบครัวและการมีบุตร ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น สันทนาการและกีฬา รวมถึงการเข้าถึงความยุติธรรมที่ช่วยให้คนพิการและครอบครัวมีความรู้และตระหนักสิทธิและสวัสดิการที่ควรได้รับตามกฎหมาย

5) มิติด้านการเสริมพลัง การส่งเสริมศักยภาพของคนพิการและครอบครัวให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ การรณรงค์และการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและภาพลักษณ์เชิงบวก การขับเคลื่อนชุมชนโดยใช้เครือข่ายทุนทางสังคม เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) การส่งเสริมการมี

ส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่ระดับชุมชนเพื่อสะท้อนปัญหาความต้องการ รวมถึงการสนับสนุนการรวมกลุ่มพึ่งพาตนเองและองค์กรเพื่อคนพิการ

ขั้นตอนต่อมา คือ การศึกษากลไกและรูปแบบการปฏิสัมพันธ์แต่ละภาคส่วนในการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การประสานงาน (Co-Ordination) การประสานความร่วมมือ (Co-Operation) และการเข้ามาร่วมมือกันทำงาน (Collaboration) ของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 6 ภาคส่วนหลัก ได้แก่ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองสวัสดิการสังคม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และโรงเรียนเทศบาลตำบลสันมหาพน ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบายและขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ 2) คนพิการ ครอบครัวคนพิการและชุมชน ครอบคลุมคนพิการที่ได้เบี้ยความพิการ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 3) ภาคเอกชนในพื้นที่ที่จ้างงานคนพิการตามกฎหมาย 4) ภาครัฐอื่น ได้แก่ ศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการหยาดฝน และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แตง ที่มีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมอาชีพ และสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต 5) ภาคประชาสังคม ประกอบด้วยองค์กรคนพิการและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ 6) สถานบริการสุขภาพ ได้แก่ โรงพยาบาลแม่แตง และศูนย์สาธารณสุขและการแพทย์บวกหมื้อ ซึ่งมีบทบาทในการให้บริการด้านสุขภาพ การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการสนับสนุนองค์ความรู้ทางวิชาการ

การดำเนินกระบวนการวิจัยตามกรอบแนวคิดข้างต้น จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกลไกการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในระดับพื้นที่ ซึ่งถือ

เป็นองค์ความรู้และฐานข้อมูลสำคัญในการออกแบบและพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการให้สอดคล้องกับบริบทของเทศบาลตำบลสันมหาพน อันส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน จำนวนทั้งหมด 110 คน ประกอบด้วยกลุ่มคนพิการหรือผู้ดูแลจำนวน 86 คน กลุ่มผู้บริหารเทศบาลตำบลสันมหาพนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 คน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจำนวน 12 คน ผู้บริหารสถานประกอบการเอกชนจำนวน 1 คน กลุ่มภาครัฐอื่น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการหยาดฝนจำนวน 1 คน และครูศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แตงจำนวน 1 คน กลุ่มภาคประชาสังคม ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรคนพิการจำนวน 1 คน และผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนจำนวน 1 คน และกลุ่มสถานบริการสุขภาพ ได้แก่ ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแม่แตงจำนวน 1 คน และผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ศูนย์สาธารณสุขและการแพทย์บวกหมื้อจำนวน 1 คน

2) เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ 2 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสอบถามที่มีลักษณะคำถามแบบปลายปิดและปลายเปิด เพื่อสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาเบื้องต้นและสะท้อนปัญหาความต้องการของคนพิการและผู้ดูแล และ 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ทั้งรูปแบบการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด เพื่อใช้สัมภาษณ์ข้อมูลด้านนโยบาย กลไกการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มีการจัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญคืออาจารย์ที่ปรึกษา ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม นโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิด ควบคู่กับการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสอบถาม สำรวจบริบทสภาพปัญหาและความต้องการของคนพิการใน 5 มิติ และใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลด้านนโยบาย กลไก กระบวนการ ตลอดจนอุปสรรคในการดำเนินงานจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อออกแบบแนวทางการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการสัมภาษณ์มาเรียบเรียง วิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย และสรุปความเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ข้อมูลผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

สภาพการณ์และปัญหาความต้องการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน ประกอบด้วย 5 มิติ ดังนี้

(1) มิติสุขภาพ พบว่าคนพิการในพื้นที่ส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.30 มีโรคประจำตัวในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) โดยเฉพาะโรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน ซึ่งส่งผลให้มีความต้องการรับบริการด้านสุขภาพในระดับสูง โดยบริการที่มีความต้องการและมีอัตราการเข้าถึงสูงที่สุด ได้แก่ บริการคัดกรองและประเมินสุขภาพโดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) คิดเป็นร้อยละ 86.74 รองลงมาคือ บริการป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ร้อยละ 77.10

อย่างไรก็ตาม บริการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพกลับมีสัดส่วนความต้องการและการเข้าถึงต่ำที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.62 โดยอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงบริการดังกล่าวได้คือ ความลำบากในการเดินทางเข้ารับบริการทางการแพทย์

(2) มิติการศึกษา พบว่าคนพิการในพื้นที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.20 สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาตอนต้น นอกจากนี้ยังพบว่าคนพิการร้อยละ 76.80 ไม่สามารถเข้าถึงระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากข้อจำกัดด้านกายภาพและการขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม รวมถึงสถานศึกษาในพื้นที่ยังขาดความพร้อมทั้งในด้านบุคลากรและระบบการจัดการศึกษาเฉพาะทางสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของคนพิการในระยะยาว

(3) มิติความเป็นอยู่ พบว่าคนพิการส่วนใหญ่ร้อยละ 65.10 ไม่ได้ประกอบอาชีพหรืออยู่ในสภาวะว่างงาน นอกจากนี้ยังพบว่าคนพิการร้อยละ 75.90 ไม่ต้องการพัฒนาทักษะอาชีพ ทั้งนี้ คนพิการมีความต้องการและสามารถเข้าถึงบริการด้านการให้คำแนะนำและช่วยเหลือด้านสิทธิและสวัสดิการ ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 90.36 ในขณะที่ความต้องการส่งเสริมทักษะอาชีพและการประสานการจ้างงานในสถานประกอบการกลับอยู่ในระดับต่ำ สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพิงรายได้จากสวัสดิการเป็นหลัก

(4) มิติสังคม พบว่าคนพิการได้รับการดูแลช่วยเหลือในระดับบุคคลจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (CG) และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมใน

ระดับสูง อย่างไรก็ตาม พบว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสันทนาการและกีฬากลับอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากข้อจำกัดทางกายภาพและรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ครอบคลุมทุกประเภทความพิการ ด้านความรู้เกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมายพบว่าคนพิการส่วนมากมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิสวัสดิการขั้นพื้นฐานในระดับสูง ได้แก่ เบี้ยยังชีพความพิการร้อยละ 100 และการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ร้อยละ 97.60 ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจในสิทธิด้านอื่นยังอยู่ในระดับต่ำ เช่น สิทธิการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายร้อยละ 24.10 และสิทธิการขอรับบริการภาษามือร้อยละ 14.50 สะท้อนให้เห็นว่าคนพิการมีความตระหนักรู้เฉพาะสิทธิประโยชน์ขั้นพื้นฐานที่ได้รับโดยตรงเท่านั้น แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิด้านอื่นๆ

(5) มิติการเสริมพลัง พบว่าคนพิการและผู้ดูแลต้องการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ ผ่านช่องทางเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวและสื่อบุคคลมากที่สุดร้อยละ 100 ด้านการดูแลพบว่าคนพิการร้อยละ 97.60 มีผู้ดูแล โดยบุตรเป็นผู้ดูแลหลักร้อยละ 45.68 ด้านการมีส่วนร่วมมางการเมืองพบว่า คนพิการร้อยละ 66.27 สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระดับชุมชน แต่ยังคงมีอุปสรรคจากข้อจำกัดทางกายภาพที่ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าร่วมได้ และประเด็นปัญหาสำคัญคือ การขาดการรวมกลุ่มโดยพบว่า คนพิการร้อยละ 95.18 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรคนพิการใด เนื่องจากขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรคนพิการในระดับพื้นที่

2) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

กลไกการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนของเทศบาลตำบลสันมหาพน ประกอบด้วย 5 มิติ ดังนี้

(1) กลไกการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการมิติสุขภาพ ขับเคลื่อนผ่านระบบการดูแลสุขภาพระดับปฐมภูมิ โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นแกนนำหลักในการลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน ประเมินภาวะสุขภาพ เฝ้าระวังป้องกัน และคัดกรองโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ภายใต้การสนับสนุนทางวิชาการจากโรงพยาบาลแม่แตงและศูนย์สาธารณสุขและการแพทย์บวกหมื้อ การจัดตั้ง “ศูนย์ Health Station” และ “อสม.ไรเดอร์” ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลแม่แตงและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในการให้บริการตรวจคัดกรองและประเมินสุขภาพเบื้องต้นในชุมชน ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ *“ ชาวบ้านบางคนตึงบ่ไปหาหมอ เพราะไปก่อได้รอคิวเมิน ก่อมีศูนย์ Health Station ขึ้นมา ผู้ป่วยไม่ต้องไปโรงพยาบาลแล้ว มาตรวจที่ศูนย์ฯได้เลย หากมีรับยาก็จะมี อสม.ไรเดอร์ ไปรับยาที่โรงพยาบาลแล้วเอาไปส่งให้ผู้ป่วย ”* (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คนที่ 9, 2568) การจัดบริการดูแลระยะยาว (Long Term Care) โดยมีผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (CG) ที่มีหน้าที่ในการดูแลฟื้นฟูตามแผนการดูแลรายบุคคล (Care Plan) โดยการเข้ามาร่วมมือกันทำงาน ภายใต้การดำเนินการของศูนย์พัฒนาและฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการเทศบาลตำบลสันมหาพน และการให้บริการธนาคารกายอุปกรณ์ของเทศบาลตำบลสันมหาพน โดยการประสานงานขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์ช่วยเหลือจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่

และกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำมาจัดสรรให้กับคนพิการในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังพบปัญหาอุปสรรคคือ การขาดความร่วมมือจากคนพิการและครอบครัวในการฟื้นฟูสมรรถภาพด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ *"...ครอบครัวคนพิการบางรายบ่หื้อความร่วมมือ รอแต่จะหื้อเราเข้าไปดูแล ฉะนั้นการฟื้นฟูของคนพิการก่อจะช้า เพราะมันบ่ต่อเนื่อง"* (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คนที่3, 2568)ตลอดจนข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดซื้อ ซ่อมบำรุง ตลอดจนการขาดสถานที่จัดเก็บอุปกรณ์ช่วยเหลือที่เหมาะสม

(2) กลไกการดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการมิติการศึกษา ครอบคลุมการศึกษาทุกช่วงวัยตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันมหาพน ได้มีการประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาลแม่แตง คัดกรองและประเมินพัฒนาการโดยใช้แบบบันทึกการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) โรงเรียนเทศบาลตำบลสันมหาพน มีการจัดสอนเสริมทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทยสำหรับเด็กที่มีภาวะเรียนรู้ช้า ควบคู่กับการให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองในการพาเด็กเข้ารับการคัดกรองและประเมินพัฒนาการที่โรงพยาบาลแม่แตง เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอแม่แตง (สกร.) มีการจัดการศึกษานอกระบบที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้เรียน รวมถึงการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเปราะบางโดยการทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ร่วมกับสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งสันมหาพน และศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการหยาดฝน ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทาง

การศึกษาสำหรับคนทุกกลุ่ม นำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางสังคมให้แก่คนพิการอย่างแท้จริง นอกจากนี้เทศบาลตำบลสันมหาพนยังได้ดำเนินการโครงการ “โรงเรียนชราบาลเทศบาลตำบลสันมหาพน” เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการบูรณาการงบประมาณระหว่างเทศบาลตำบลสันมหาพนและกองทุนหลักประกันสุขภาพเทศบาลตำบลสันมหาพน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวยังพบปัญหาอุปสรรค 3 ประการ คือ ผู้ปกครองบางส่วนปฏิเสธความบกพร่องของบุตร ส่งผลให้เด็กไม่ได้รับการรักษาตั้งแต่ระยะแรก ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ *“ผู้ปกครองไม่ยอมรับว่าลูกมีพัฒนาการช้า ทำให้เด็กไม่ได้รับการรักษาตามกระบวนการ”* (ครูโรงเรียนเทศบาลตำบลสันมหาพน, 2569) การขาดแคลนครูการศึกษาพิเศษในสถานศึกษาทุกระดับ และการขาดการรวมกลุ่มของคนพิการในพื้นที่ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาเฉพาะ

(3) กลไกการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการมิติความเป็นอยู่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะอาชีพและรายได้ โดยการขับเคลื่อนจากหลายภาคส่วน ได้แก่ เทศบาลตำบลสันมหาพนที่ดำเนินการฝึกอาชีพระยะสั้นและประสานการจ้างงานคนพิการตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 วิสาหกิจชุมชนสันมหาพนสมุนไพรอินทรีย์ รับซื้อผลผลิตสมุนไพรในชุมชนเพื่อสร้างรายได้แก่คนพิการและครอบครัว ศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการหยาดฝน จัดการศึกษาสายอาชีพร่วมกับสถาบันอาชีวศึกษา และสมาคมสหภาพคนตาบอดจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ส่งเสริมทักษะอาชีพแก่คนพิการทางการเห็น รวมถึงสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุนโดยจัดตั้ง “กองทุนสัจจะ” ร่วมกับธนาคารออมสิน เพื่อเป็นแหล่งทุนหมุนเวียนสำหรับ

สมาชิก อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วนยังขาดการร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงอุปสรรคด้านงบประมาณที่มีจำกัดส่งผลให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการส่งเสริมการจ้างงานที่พบว่าอัตราการจ้างงานตามกฎหมายยังคงกระจุกตัวในพื้นที่เมืองเป็นหลัก ประกอบกับการที่สถานประกอบการเอกชนส่วนใหญ่เลือกส่งเงินสมทบเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแทนการจ้างงานจริง ซึ่งส่งผลให้คนพิการในพื้นที่เสียโอกาสในการมีงานทำ ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ *“การจ้างงานในหน่วยงานนั้นเป็นเรื่องที่ยาก เราพยายามผลักดันเต็มที่ แต่บางครั้งการจ้างงานคนพิการตามกฎหมายจะไปกระจุกตัวอยู่ที่กรุงเทพหรือปริมณฑล... บางบริษัทไม่อยากยุ่งยากก็เลือกที่จะส่งเงินเข้ากองทุน”* (ผู้บริหารองค์กรคนพิการ, 2568)

(4) กลไกการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการมิติสังคม ขับเคลื่อนโดยหลายภาคส่วน ได้แก่ ผู้ดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (CG) ที่มีหน้าที่ในการดูแลช่วยเหลือในระดับบุคคล การดูแลกิจวัตรประจำวันและฟื้นฟูสมรรถภาพตามแผนการดูแลรายบุคคล (Care Plan) ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่มีบทบาทการป้องกันความพิการตั้งแต่กำเนิดโดยคัดกรองและประเมินพัฒนาการตั้งแต่ในครรภ์จนถึงอายุ 5 ปี การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมสันทนาการที่เหมาะสมกับข้อจำกัดทางกายภาพของคนพิการ เทศบาลตำบลสันมหาพน มีบทบาทหน้าที่ในการประสานการตรวจประเมินความพิการในพื้นที่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านสิทธิและสวัสดิการ และการอำนวยความสะดวกในการต่ออายุบัตรประจำตัวคนพิการและการรับเบี้ยยังชีพ และสมาคมสหภาพคนตาบอดจังหวัด

เชียงใหม่ ที่ดำเนินการฝึกทักษะสำหรับคนพิการทางการเห็น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในด้านวัฒนธรรม การกีฬาระดับชาติ และกิจกรรมดนตรี รวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คนพิการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วนมีลักษณะแยกส่วนตามขอบเขตภารกิจของตน มีลักษณะของการประสานงานมากกว่าการประสานความร่วมมือหรือการเข้ามาร่วมมือกันทำงาน โดยปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่พบ ได้แก่ ข้อจำกัดทางกายภาพของคนพิการสูงอายุที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางมาร่วมกิจกรรมในชุมชน ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ *"การที่จะหื้อคนพิการมามีส่วนร่วมในชุมชนมันยาก บางทีก่อเดินลำบาก ไม่สะดวกในการเข้าร่วม"* (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คนที่1, 2568) นอกจากนี้ องค์กรคนพิการในพื้นที่ยังประสบข้อจำกัดด้านงบประมาณและสถานที่ในการจัดกิจกรรมทางสังคมและสันทนาการ ซึ่งส่งผลให้คนพิการขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ

(5) กลไกการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการมิติการเสริมพลังมีการขับเคลื่อนโดยอาศัย ทุนทางสังคมในชุมชน โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทำหน้าที่เป็นสื่อบุคคลในการแจ้งข้อมูลข่าวสาร สิทธิประโยชน์ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเป็นตัวแทนนำเสนอปัญหาของคนพิการในที่ประชุมหรือการประชาคมระดับหมู่บ้าน การช่วยเหลือเกื้อกูลคนพิการ โดยผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) คนในชุมชน วัด และเทศบาลตำบลสันมหาพน ในการมอบของอุปโภคบริโภค และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการให้ความช่วยเหลือคนพิการ เช่น กิ่งกาชาดอำเภอ และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

เชียงใหม่ รวมถึงสมาคมสหภาพคนตาบอดจังหวัดเชียงใหม่ที่มีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกระดับ ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานดังกล่าว มีลักษณะเป็นการประสานงานเพื่อขอรับความช่วยเหลือแบบครั้งคราว โดยเฉพาะเทศบาลตำบลสันมหาพนและสมาคมสหภาพคนตาบอดจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นองค์กรเพื่อคนพิการในพื้นที่ยังมีลักษณะการทำงานแบบแยกส่วน ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ *"...องค์กรเราเป็นเพียงแต่ส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมคนพิการ องค์กรภาครัฐน่าจะเข้ามาทำงานร่วมกัน เพื่อจะได้รับรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันได้"* (ผู้บริหารองค์กรคนพิการ, 2568) นอกจากนี้ยังพบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน 2 ประการคือ ปัญหาด้านเจตคติของบุคคลในครอบครัว ชุมชน และเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วน ที่มองคนพิการในฐานะ "ผู้รับการสงเคราะห์" และการขาดการจัดตั้งกลุ่มพึ่งพาตนเองของคนพิการในชุมชน ซึ่งส่งผลให้คนพิการขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ และไม่สามารถก้าวข้ามภาวะพึ่งพิงไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

3) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

แนวทางการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนของเทศบาลตำบลสันมหาพน ผู้บริหารเทศบาลตำบลสันมหาพนมีวิสัยทัศน์ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ซึ่งสะท้อนผ่านนโยบาย 3 ประการ ดังนี้

(1) ด้านการจัดการ ให้ความสำคัญกับการดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งระบบการดูแลระยะยาวสำหรับผู้มีภาวะ

พึ่งพิง (Long Term Care) การจัดหาอุปกรณ์ช่วยเหลือ การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย รวมถึงการส่งเสริมอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการบูรณาการงบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพเทศบาลตำบลสันมหาพน ร่วมกับการประสานความร่วมกับมือหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ และกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดเชียงใหม่

(2) ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการรวมกลุ่ม มีนโยบายในการสนับสนุนการจัดตั้ง “ศูนย์บริการคนพิการ” เพื่อเปิดพื้นที่ให้คนพิการและผู้ดูแลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหา ความต้องการ และร่วมจัดบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของคนพิการทุกประเภท ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ *“... อยากส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มและจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการของเทศบาล ให้คนพิการหรือผู้ดูแลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหาความต้องการของคนพิการ รวมถึงพัฒนาข้อมูลเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อช่วยสนับสนุนและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในทุกมิติ”* (ผู้บริหารเทศบาลตำบลสันมหาพน, 2568)

(3) ด้านการพัฒนาเครือข่าย ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเครือข่ายในระดับพื้นที่ เพื่อใช้เป็นกลไกและทุนทางสังคมในการสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านคนพิการในทุกมิติ

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า คนพิการในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีโรคประจำตัวในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ส่งผลให้ความต้องการบริการสาธารณสุขเชิงรุกอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะการบริการคัดกรองสุขภาพโดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อย่างไรก็ตาม อัตราการเข้าถึงบริการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพกลับอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากอุปสรรคด้านการเดินทางเข้ารับบริการ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในมิติด้านการศึกษาที่พบว่าคนพิการส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากข้อจำกัดด้านกายภาพและการขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม รวมถึงสภาวะว่างงานในระดับสูง ในขณะที่ความต้องการด้านการส่งเสริมอาชีพและการรวมกลุ่มอยู่ในระดับต่ำมาก อีกทั้งคนพิการในพื้นที่ยังมีความรู้เพียงสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น เบี้ยยังชีพ แต่ยังขาดความรู้เรื่องสิทธิเชิงลึก ข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของพัฒน์ศิณ สำเริงรัมย์ (2566) ที่ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนและพบว่าคนพิการในชุมชนไม่มีความสนใจด้านการส่งเสริมชีพ นอกจากนี้ยังพบว่า คนพิการและครอบครัวขาดการรวมกลุ่มและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สะท้อนให้เห็นถึงการขาดการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่อย่างชัดเจน ซึ่งการฟื้นฟูสมรรถภาพจะบรรลุผลได้จำเป็นต้องเสริมพลังให้คนพิการและครอบครัวเข้ามาร่วมในกระบวนการดำเนินงาน สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ สุภาวดี วิสุวรรณ

และคณะ (2560) ที่ระบุว่า ความสำเร็จในการพัฒนาและฟื้นฟูเกิดจากการที่คนพิการและครอบครัวได้ร่วมคิดและวางแผนร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สะท้อนเห็นว่า กลไกการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในเขตเทศบาลตำบลสันมหาพน มีทุนทางสังคมในระดับพื้นที่ที่สนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (Care Giver: CG) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนบริการสุขภาพเชิงรุกระดับปฐมภูมิอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรณู ภาวะดี (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการระบบการดูแลคนพิการผ่านกลไกทีมหมอครอบครัวและอาสาสมัครลงพื้นที่ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพเชิงรุกถึงบ้าน ส่งผลให้คนพิการสามารถเข้าถึงการดูแลได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานเผชิญข้อจำกัดจากการมีส่วนร่วมของคนพิการและครอบครัว ทั้งในด้านการขาดความร่วมมือในการฟื้นฟูสมรรถภาพด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเจตคติของผู้ปกครองที่ไม่ยอมรับความบกพร่องของบุตร ส่งผลให้กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพขาดความต่อเนื่องและไม่บรรลุผล ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดี วิสุวรรณ และคณะ (2560) ที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาและฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการจะประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนพิการและครอบครัวทั้งการร่วมคิด ร่วมวางแผน และฟื้นฟูสมรรถภาพร่วมกับอาสาสมัคร นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาบทบาทของภาคีเครือข่ายตามกรอบแนวคิดการบริการกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันหลายภาคส่วน

(Collaborative governance) ของวสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ (2557) พบว่า รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องยังคงอยู่ในระดับของการประสานงาน (Co-ordination) โดยดำเนินงานตามภารกิจของตนเป็นหลักและเป็นการประสานความร่วมมือเฉพาะกิจ ลักษณะการดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนรูปแบบการปฏิบัติงานแบบแยกส่วน ที่แต่ละหน่วยงานมุ่งดำเนินภารกิจตามอำนาจหน้าที่ของตนเป็นหลัก ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการเชื่อมโยงข้อมูลและการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน อันส่งผลให้การจัดบริการเกิดความซ้ำซ้อนและขาดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พัฒน์ศิณ สำเริงรัมย์ (2566) ที่ระบุว่า อุปสรรคสำคัญในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการระดับท้องถิ่นคือ การขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผู้บริหารเทศบาลตำบลสันมหาพนมีนโยบายผลักดันการจัดตั้ง “ศูนย์บริการคนพิการเทศบาลตำบลสันมหาพน” เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานภาคีเครือข่ายและจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนถึงการพัฒนารูปแบบการทำงานจากการประสานงาน (Co-ordination) ไปสู่การเข้ามาร่วมมือกันทำงาน (Collaboration) ตามแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกันหลายภาคส่วน (Collaborative Governance) ของ วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ (2557) โดยเปิดโอกาสให้คนพิการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ ออกแบบ และพัฒนาระบบบริการที่สอดคล้องกับบริบทของคนพิการในพื้นที่ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภคินี แดงปะละ และรัชนีกร ทองสุขดี (2562) ที่เสนอ “ตัวแบบวาวี” ว่า ศูนย์บริการคนพิการเป็น

กลไกสำคัญในการเชื่อมประสานภาคีเครือข่ายและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การสร้างระบบการดูแลคนพิการที่เข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ การที่ผู้บริหารท้องถิ่นมีวิสัยทัศน์และตระหนักถึงสิทธิของคนพิการ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเพ็ง สิทธิวงษา และ สุรชัย ชูคง (2566) ที่ระบุว่า ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพคนพิการต้องอาศัยบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนของเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนที่เป็นรูปธรรมต่อเทศบาลตำบลสันมหาพน ประกอบด้วย 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประการแรก การจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการ ควรเร่งผลักดันการจัดตั้ง “ศูนย์บริการคนพิการเทศบาลตำบลสันมหาพน” โดยกำหนดสถานที่ตั้งและโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานความช่วยเหลือและสนับสนุนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทุกมิติ ได้แก่

(1) การบริหารจัดการฐานข้อมูลคนพิการแบบดิจิทัล ควรจัดทำระบบฐานข้อมูลคนพิการรายบุคคลที่ครอบคลุมข้อมูลด้านสุขภาพ แผนการดูแลรายบุคคล (Care Plan) สิทธิสวัสดิการที่ได้รับ และประวัติการรับบริการ เพื่อให้

ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน และสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปจัดทำแผนการฟื้นฟูคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) การบริหารจัดการอุปกรณ์ช่วยเหลือแบบเบ็ดเสร็จ ควรพัฒนารูปแบบการให้บริการธนาคารกายอุปกรณ์ ให้มีระบบการยืม-คืน การซ่อมบำรุง และการติดตามสถานะอุปกรณ์อย่างเป็นระบบ รวมถึงการกำหนดระเบียบการบริหารจัดการที่ชัดเจน เพื่อป้องกันปัญหาการขาดแคลนและการสูญหาย

(3) การให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพแบบองค์รวม ควรจัดบริการที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการของคนพิการทุกประเภท โดยการบูรณาการทรัพยากรจากหน่วยงานหรือกองทุนต่างๆ ได้แก่ งบประมาณของเทศบาลตำบลสันมหาพน กองทุนหลักประกันสุขภาพเทศบาลตำบลสันมหาพน กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดเชียงใหม่ กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่

ประการที่สอง การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ควรจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ร่วมกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ เทศบาลตำบลสันมหาพน สถานบริการสุขภาพ ประกอบด้วย โรงพยาบาลแม่แตง ศูนย์สาธารณสุขและการแพทย์บวกหมื้อ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ภาคประชาสังคม ได้แก่ สมาคมสหภาพคนตาบอดจังหวัดเชียงใหม่ และวิสาหกิจชุมชนสันมหาพนสมุนไพรอินทรีย์ ภาคเอกชน และผู้นำชุมชน โดยร่วมกันกำหนดขอบเขตและบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วนอย่างชัดเจน เพื่อลดความซ้ำซ้อนใน

การดำเนินงาน เพิ่มประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร เพื่อพัฒนาความร่วมมือจากการประสานงาน (Co-ordination) ไปสู่ การประสานความร่วมมือ (Co-Operation) และการเข้ามาร่วมกันทำงาน (Collaboration)

ประการที่สาม การเสริมพลังคนพิการ ควรเปิดพื้นที่ให้คนพิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง การจัดสรรทรัพยากร รวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

2) ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งถัดไป

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งถัดไป เพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนาการดำเนินงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนของเทศบาลตำบลสันมหาพนคือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของ “ศูนย์บริการคนพิการเทศบาลตำบลสันมหาพน” โดยให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น คนพิการและผู้ดูแล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (CG) องค์กรคนพิการ และเทศบาลตำบลสันมหาพน ร่วมกันศึกษาและออกแบบโครงสร้างการบริหารจัดการ รูปแบบการจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแบบองค์รวม และการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเครือข่ายหรือทุนทางสังคมระดับพื้นที่เพื่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2568). *รายงานสถิติคนพิการ*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2567). *สารคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เนื่องใน "วันคนพิการแห่งชาติ" ประจำปี 2567*. สืบค้น มิถุนายน 6, 2569, จาก https://www.nhrc.or.th/th/NHRC-News-and-Important-Events/13745

เทศบาลตำบลสันมหาพน. (2568). *ข้อมูลจำนวนประชากรและคนพิการในเขตพื้นที่*. ผู้แต่ง

ธณัฐ มั่งคั่ง และคณะ. (2568). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในจังหวัดนนทบุรี. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 14*(6), 316-329.

บุญเพ็ง สิทธิวงษา และ สุรชัย ชูคง. (2566). การพัฒนาศักยภาพคนพิการของจังหวัดอุดรธานี. *วารสารกลยุทธ์และความสามารถทางการแข่งขันองค์กร, 2*(6), 1-14.

พัฒน์ศิณ สำเริงรัมย์. (2566). แนวทางดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน กรณีศึกษา เทศบาลตำบลสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6*(6), 81-90.

ภคินี แดงปะละ และ รัชนีกร ทองสุขดี. (2562). ตัวแบบวาวี: มิติใหม่สู่การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน. *วารสาร Sikkhana, 6*(7), 30-44.

เรณู ภาวะดี. (2563). ผลการพัฒนาระบบบูรณาการดูแลคนพิการโดยใช้ฐานข้อมูลสมรรถนะคนพิการ เครือข่ายบริการสุขภาพ โรงพยาบาลสิรินธร จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการสาธารณสุข, 29*(3), 467- 477.

วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ. (2557). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการสังเคราะห์ตัวแบบเชิงทฤษฎีและการบริหารจากผลการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันของคนในพื้นที่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *การสำรวจความพิการ พ.ศ.2565*. ผู้แต่ง.

สุภาวดี วิสุวรรณ, วาระดี ชาญวิรัตน์ และ สิริลักษณ์ โปร่งสันเทียะ. (2560). การส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน: กรณีศึกษาตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารราชพฤกษ์, 15*(3), 63-69.

World Health Organization [WHO]. (2010). *Community-based rehabilitation guidelines*. World Health Organization.

สังกัดของผู้เขียนบทความ

วราภรณ์ จุลปานนท์	ศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
จิรกิตติ์ เผ่าสวัสดิ์	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
นิกร ศิรโรจนานนท์	นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปิยะนุช เงินคล้าย	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กฤษณ์ รักชาติเจริญ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
นิพนธ์ โซะเฮง	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ณัฐพัชร์ ศิริวัฒน์	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สุริยะ หาญพิชัย	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
จันทร์ฉาย จันทร์ลา	ที่ว่าการอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี
ณัฐทิญาภรณ์ การะเกตุ	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

คุณานนต์ ทินใต้	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
นิภาพรรณ เจนสันติกุล	สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รักพงษ์ แสนศรี	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ทรงพล โสภาเจริญ	นักศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
มยุรี รัตนเสริมพงศ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
อัสดล งามสม	นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สุญาณี วัฒนกุล	สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พัทธนันท์ ตลาดทรัพย์	คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อิษฎา นามมณฑา	นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อุดมโชค อาษาวิมลกิจ	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศศิวิมล มหาวัน	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นทีกานต์ อธิมุตติกุล	นักศึกษา หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พีสสลัลฌ์ ชำรงศ์วรกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กรรณิการ์ แสนสุภา	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ณัฏฐ์วัฒน์ เพชรพิชัย	นักศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
อรวรรณ โตวิทยานันท์	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รตนมน นำภา	สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สำรวย อริเดช	นักศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

พิมพ์พลอย พรหมวัง หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Jeerawat Linakanit Rajapark Institute

Tatporn Tanawarit Rajapark Institute

ปัจฉิมบท

กระบวนการในการดำเนินการของวารสาร

1. กองบรรณาธิการเปิดรับบทความต้นฉบับตลอดปี

2. กองบรรณาธิการประชุมเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของต้นฉบับกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องในการจัดรูปแบบตามเกณฑ์ของวารสาร และคุณภาพทางด้านวิชาการ

3. กองบรรณาธิการจะอีเมลไปยังผู้เขียนในกรณีปฏิเสธการตีพิมพ์ต้นฉบับที่ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ทางวารสารกำหนด และในกรณีต้นฉบับผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการจะอีเมลแจ้งให้ท่านชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ตามระเบียบมหาวิทยาลัย เมื่อผู้เขียนดำเนินการแล้วเสร็จ กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่ออ่านประเมินต่อไป ทั้งนี้ขอให้ผู้เขียนตรวจสอบอีเมลที่ให้ไว้กับวารสารจนกว่ากระบวนการตีพิมพ์จะแล้วเสร็จ

4. กองบรรณาธิการดำเนินการจัดส่งบทความต้นฉบับที่ผ่านการพิจารณาไปยังผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) ในสาขาวิชานั้นๆ เพื่อทำการอ่านประเมิน จำนวน 3 ท่านแบบ double blinded

5. กองบรรณาธิการสรุปผลการประเมินคุณภาพบทความต้นฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิและจัดส่งไปยังผู้เขียนเพื่อให้ดำเนินการแก้ไข(ถ้ามี) โดยให้ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขเรียบร้อยแล้ว พร้อมชี้แจงหรือไฮไลท์ส่วนที่มีการแก้ไขมายังกองบรรณาธิการ

6. กองบรรณาธิการตรวจสอบความถูกต้องของการแก้ไขเนื้อหาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และตรวจสอบความถูกต้องของการเขียนบทความต้นฉบับตามรูปแบบที่วารสารกำหนด จึงจะออกใบตอบรับการตีพิมพ์ให้กับผู้เขียน

7. กองบรรณาธิการดำเนินการรวบรวมบทความต้นฉบับที่จะเผยแพร่ในวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์และตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะออนไลน์

ระเบียบการเสนอต้นฉบับเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

1. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่ไม่เคยเผยแพร่ตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน

2. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่ไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ของวารสารวิชาการอื่นๆ

3. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่เกิดจากการค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์สร้างสรรค์โดยผู้เขียนเองในสาขารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์และสาขาวิชาที่สัมพันธ์ เป็นบทความภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ เท่านั้น

4. ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ตัดตอนจากผลงานของบุคคลอื่น ไม่มีการคัดลอกผลงาน (plagiarism) ไม่ใช้วิธีการชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือผลการศึกษา (misconduct) หรือละเมิดจริยธรรมการทำวิจัย

5. ผู้เขียนต้องปรับแก้ต้นฉบับตามหลักเกณฑ์การตีพิมพ์ของวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ และตามคำแนะนำของบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewers) ภายในระยะเวลาที่กำหนด

6. ทัศนะและความเห็นที่ปรากฏในบทความเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนโดยตรง บรรณาธิการ กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่อ่านผลงาน คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ไม่มีส่วนรับผิดชอบต่อความคิดเห็นดังกล่าวด้วยประการทั้งปวง

หลักเกณฑ์การตีพิมพ์

ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles) เป็นผลงานโดยสรุปจากการค้นคว้าทดลองหรือวิจัยทางวิชาการที่ผู้เขียนหรือ กลุ่มผู้เขียนได้ค้นคว้าวิจัยด้วยตัวเอง

2. บทความวิชาการ (Academic Articles) ซึ่งเรียบเรียงจากการค้นคว้าเอกสารวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นการเฉพาะ

3. งานวิชาการอื่นๆ ที่คณะผู้จัดทำเห็นสมควร

หลักเกณฑ์ทั่วไป

ผลงานวิชาการที่รับพิจารณาตีพิมพ์ ต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word รูปแบบอักษร Browallia New โดยมีรายละเอียดปรากฏในหัวข้อถัดไป

1. ยื่นผ่านเว็บไซต์ของวารสารออนไลน์ในเพลทฟอร์ม ThaiJO ที่... Submissions | วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ (tci-thaijo.org) โดยต้องลงทะเบียนในระบบก่อน

2. บทความที่เป็นบทความวิจัย ซึ่งต้องมีองค์ประกอบเรียงตามลำดับ ดังนี้

   2.1 บทคัดย่อ และ Abstract / คำสำคัญ และ Keywords

   2.2 บทนำ

   2.3 วิธีดำเนินการวิจัย

   2.4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล

   2.5 ข้อเสนอแนะ

   2.6 เอกสารอ้างอิง

3. บทความทางวิชาการอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบดังนี้

   3.1 บทคัดย่อ และ Abstract

3.2 บทนำ

3.3 เนื้อหาสาระ

3.4 บทสรุป

3.5 เอกสารอ้างอิง

หมายเหตุ: นักศึกษาที่ส่งบทความวิจัยที่เป็นการสรุปผลจากวิทยานิพนธ์ หรือสารนิพนธ์ จะต้องมีคำรับรองจากประธาน หรือ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์หลักพิจารณาอนุญาตให้ลงพิมพ์เผยแพร่

การเตรียมต้นฉบับ

1. ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนโครงกระดาษขนาด A4 เว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษ ด้านบนและซ้ายมือ 1.25 นิ้ว ด้านล่างและขวามือ 1 นิ้ว

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Browallia New ทั้งเอกสาร พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

2.1 หัวกระดาษ ประกอบด้วย เลขหน้าขนาด 12 พอยต์ ตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านบนขวา

2.2 ชื่อเรื่อง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาด 16 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ ความยาวไม่เกิน 3 บรรทัด

2.3 ชื่อผู้เขียน ภาษาไทย ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวาใต้ชื่อเรื่อง ทั้งนี้ให้ใส่เลขผู้เขียน ($^{1..2..3..}$) กำหนดเป็นตัวยกกำกับท้ายนามสกุลของผู้เขียนแต่ละคน(กรณีมีผู้เขียนร่วมสังกัดที่เดียวกันให้ใช้เลขเดียว)

2.4 E-mail address ของผู้เขียน ขนาด 12 พอยต์ ตัวธรรมดา ตำแหน่ง

ชิดขอบกระดาษด้านขวา

2.5 เชิงอรรถ กำหนดเชิงอรรถในหน้าแรกของบทความ ส่วนแรกกำหนดข้อความ "1..2..3.. หน่วยงานหรือสังกัดที่ทำวิจัยของแต่ละคน ถ้าสังกัดหน่วยงานเดียวกัน ให้ใช้หมายเลขเดียวกัน" เป็นภาษาไทย ขนาด 10 พอยต์ ตัวหนา ในส่วนสุดท้ายกำหนดข้อความ "* ระบุเฉพาะแหล่งทุนและหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณ" เช่น "*งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับสนับสนุนทุนวิจัยจากทุนงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยรามคำแหง" เป็นต้น

2.6 หัวข้อบทคัดย่อ ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้ายใต้ชื่อของผู้เขียน เนื้อหาบทคัดย่อ ขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.7 หัวข้อคำสำคัญ ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้บทคัดย่อ เนื้อหาภาษาไทยขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จำนวน 3-5 คำ เว้นระหว่างคำด้วยเครื่องหมาย semi-colon (;)

2.8 Abstract ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบ กระดาษด้านซ้าย ใต้คำสำคัญภาษาไทย เนื้อหา Abstract ขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.9 Keywords ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย Abstract เนื้อหาภาษาอังกฤษขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จำนวน 3-5 คำ เว้นระหว่างคำด้วยเครื่องหมาย semi-colon (;)

2.10 หัวข้อหลักทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

2.11 หัวข้อย่อยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 พอยต์ ตัวหนา Tab 1.5 เซนติเมตร จากอักษรตัวแรกของหัวข้อเรื่อง

2.12 เนื้อหาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.13 อ้างอิง (References) การอ้างอิงเอกสารให้เขียนตามแบบ APA (American Psychological Association) (6th Edition)

3. จำนวนหน้า บทความต้นฉบับมีความยาวประมาณ 15 หน้า ขนาด A 4

ลำดับหัวข้อในการเขียนต้นฉบับบทความวิจัย

การเขียนต้นฉบับกำหนดให้ใช้ภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษเท่านั้น ในกรณีเขียนเป็นภาษาไทย ควรแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด ยกเว้น ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษได้ และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน โดยเนื้อหาต้องเรียงลำดับตามหัวข้อดังนี้

1. ชื่อเรื่อง ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2. ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากเกิน 6 คน ให้เขียนเฉพาะคนแรกแล้วต่อท้ายด้วย “และคณะ”

3. อีเมลของผู้เขียน (ถ้ามีหลายคนให้ระบุคนเดียวเป็น Corresponding author)

4. บทคัดย่อ และ Abstract โดยเขียนสรุปเฉพาะสาระสำคัญของเรื่องอ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน ทั้งนี้บทคัดย่อ และ Abstract ต้องมีเนื้อหาตรงกัน

5. คำสำคัญ (Keywords) ให้อยู่ในตำแหน่งต่อท้ายบทคัดย่อ และ Abstract จำนวน 3 - 5 คำ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในการเลือกหรือค้นหาเอกสารที่มีชื่อเรื่องประเภทเดียวกันกับเรื่องที่ทำการวิจัย

6. บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา และเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

7. วัตถุประสงค์ ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

8. กรอบแนวคิด (ถ้ามี) ชี้แจงความเชื่อมโยงตัวแปรต้นและตัวแปรตามในการทำการวิจัย

9. ระเบียบวิธีการวิจัย ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยกล่าวถึงประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (ขนาดของกลุ่มตัวอย่างวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างและที่มาของกลุ่มตัวอย่าง) การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ การเก็บและรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

10. ผลการวิจัย เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับ อาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ ถ้าแสดงด้วยตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำที่ชัดเจน และมีคำบรรยายใต้รูป

11. อภิปรายผล ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการหรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม

12. ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับงานวิจัยควรเป็นข้อเสนอแนะที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง หรือข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

13. ผู้เขียน/คณะผู้เขียน ในส่วนท้ายของบทความให้เรียงลำดับตามรายชื่อ โดยระบุตำแหน่งทางวิชาการ สังกัดหรือที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ และ e-mail address ของทุกคน

การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่อง ให้อ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนาม-ปี (Author – date on text citation) รวมทั้งให้มีการอ้างอิงท้ายเล่ม (Reference citation) โดยรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนอ้างอิงที่ปรากฏเฉพาะในบทความเท่านั้น และจัดเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งโดยใช้ระบบอ้างอิงมาตรฐานเอพีเอ (APA Style)

การเขียนเอกสารอ้างอิงและการอ้าง ใช้ระบบ APA (6th Edition) มีหลักเกณฑ์ดังนี้

· ***ชื่อวารสาร ชื่อหนังสือ และปีที่ (volume) ใช้ตัวเอน*** **และไม่ใช้ชื่อย่อ**

· **กรณีชื่อผู้แต่งเป็นภาษาอังกฤษ** ให้เขียนชื่อผู้แต่งโดยขึ้นต้นด้วยนามสกุล ตามด้วยจุลภาค (,) และอักษรย่อชื่อตัวตามด้วยมหัพภาค (.)

· **กรณีชื่อผู้แต่งเป็นภาษาไทย** ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อตัว ตามด้วยนามสกุล

· กรณีผู้แต่งมากกว่าหนึ่งคน ให้เขียนชื่อผู้แต่งทั้งหมดทุกคน คั่นระหว่างชื่อด้วยจุลภาค (,) และ ใส่เครื่องหมาย & ก่อนชื่อสุดท้าย

· ถ้าไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อเรื่อง หรือชื่อวารสาร หรือชื่อหนังสือ ตามด้วยปีที่พิมพ์

· ถ้าผู้แต่งเป็นหน่วยงานหรือองค์กร ให้ใช้ชื่อหน่วยงานหรือองค์กรแทนชื่อผู้แต่ง

· เรียงลำดับรายการตามตัวอักษรชื่อผู้แต่ง และมีเลขลำดับที่ 1, 2, 3... กำกับ

· รายการที่มีทั้งเอกสารภาษาไทยและอังกฤษ ให้นำข้อมูลภาษาไทยขึ้นก่อน

· บรรทัดที่สองและบรรทัดต่อๆ ไปของแต่ละรายการให้ย่อหน้าเข้ามา 5-7 ตัวอักษร หรือประมาณครึ่งนิ้ว

· การอ้าง- อ้างโดย (ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) หรือชื่อผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์)

· ไม่อ้างโดยใช้คำว่า “และคณะ” หรือ “และคนอื่นๆ” หรือ *et al*. ไม่ว่าจะมีผู้แต่งกี่คน ยกเว้นกรณีอ้างในเนื้อเรื่องที่มีผู้แต่งตั้งแต่สามถึงห้าคนขึ้นไป และหลังจากได้มีการอ้างครั้งแรกไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว หรือการอ้างที่มีผู้แต่งตั้งแต่หกคนขึ้นไป .

การอ้างจากวารสารและนิตยสารให้ระบุหน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย โดยไม่ใช้คำย่อ “p.” หรือ “pp.” นอกจากหนังสือ

· การติดต่อส่วนตัวโดยสื่อใดๆ ก็ตาม สามารถอ้างอิงได้ในเนื้อเรื่อง แต่ต้องไม่มีการระบุไว้ในรายการเอกสารอ้างอิงเพราะผู้อื่นไม่สามารถติดตามข้อมูลเหล่านี้ได้

· การอ้างจาก website ให้ระบุวัน เดือน ปีที่พิมพ์ ถ้าไม่ปรากฏให้อ้างวันที่ทำการสืบค้นและระบุ URL ให้ชัดเจน ถูกต้อง เมื่อจบ URL address ห้ามใส่จุด (.) ข้างท้าย website ไม่บอกวันที่ ให้ระบุ n.d.

รูปแบบและตัวอย่างการอ้างอิงจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

1. วารสารและนิตยสาร

ก. วารสารเรียงลำดับหน้าโดยขึ้นต้นหน้าหนึ่งทุกครั้งเมื่อขึ้นฉบับใหม่ให้ระบุ(ฉบับที่)

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. *ชื่อวารสาร, ปีที่*(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

Author(s). (Year of publication). Title of article. *Title of periodical or journal, Volume*(issue), First–last page.

ตัวอย่าง : ขวัญฤทัย คำขาวและเตือนใจ สามห้วย. (2530). สีธรรมชาติ. *วารสารคหเศรษฐศาสตร์, 30*(2), 29-36.

Acton, G. J., Irvin, B. L., & Hopkins, B. A. (1991). Theory-testing research: building the science. *Advance in Nursing Science, 14*(1), 52-61.

ข. วารสารที่เรียงลำดับหน้าหนึ่งถึงหน้าสุดท้ายต่อเนื่องกันตลอดปี ไม่ต้องระบุ(ฉบับที่)

ตัวอย่าง : ขวัญฤทัย คำขาว และเตือนใจ สามห้วย. (2530). สีธรรมชาติ. *วารสารคหเศรษฐศาสตร์, 30*, 29-36.

Dzurec, L. C., & Abraham, I. L. (1993). The nature of inquiry linking quantitative and qualitative research nursing. *Journal of Advanced Nursing, 18,* 298-304.

2. หนังสือ

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อหนังสือ*. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง: จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). *วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน*. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.

Okuda, M., & Okuda, D. (1993). *Star Trek chronology: The history of the future.* New York: Pocket Book.

หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือบรรณาธิการ ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อหนังสือ

ตัวอย่าง: *Merriam-Webster's collegiate dictionary* (10th ed.). (1993). Springfield, MA: Merriam- Webster.

3. รายงานการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. *ชื่อเอกสารรวมเรื่องรายงานการประชุม,* วัน เดือน ปี สถานที่จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง: กรมวิชาการ. 2538. *การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน*, 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Dienstbier (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Vol. 38. Perspectives on Motivation* (pp. 237-288). Lincoln, N.E.: University of Nebraska Press.

4. บทความจากหนังสือพิมพ์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์, เดือน, วันที่). ชื่อเรื่อง. *ชื่อหนังสือพิมพ์,* หน้าที่นำมาอ้าง.

ตัวอย่าง: สายใจ ดวงมาลี. (2548, มิถุนายน 7) มาลาเรียลาม 3 จว.ใต้

ตอนบน สธ.เร่งคุมเข้มกันเชื้อแพร่หนัก. *คม-ชัด-ลึก,* 25.

Di Rado, A. (1995, March 15). Trekking through college: Classes explore modern society using the world of Star Trek. *New York Times,* p. A3.

5. วิทยานิพนธ์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. *ชื่อวิทยานิพนธ์.* (ระดับปริญญาของวิทยานิพนธ์), สถาบันการศึกษา.

ตัวอย่าง: พันทิพา สังข์เจริญ. 2528. *วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม.* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Darling, C. W. (1976). *Giver of due regard: the poetry of Richard Wilbur.* (Unpublished doctoral dissertation), University of Connecticut.

6. พจนานุกรม

ตัวอย่าง: *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.* (2546). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชัน.

Shorter Oxford English dictionary (5th ed.). (2002). New York: Oxford University Press.

7. ราชกิจจนุเบกษา

ตัวอย่าง: รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา. 134*(40 ก). 1-20.

8. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง*, วันที่ทำการสืบค้น. ชื่อฐานข้อมูล. URL

Author(s). (date-or “n.d.”). Title of work. (Online URL), date retrieved. Name of Database or Internet address of the specific document. Specify URL exactly.

ตัวอย่าง: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2545). *ประเพณีใส่กระจาดชาวไทยพวนสอนให้รู้จักแบ่งปัน มีน้ำใจ*, สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2548. จาก http://www.m-ulture.go.th/culture01 /highlight/ highlightdetail php?highlight_id=114&lang=th

สรุป การอ้างอิง APA (6th Edition)

รูปแบบ การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา หน้าข้อความ ท้ายข้อความ และเชิงอรรถ (ท้ายบทความ)

ผู้แต่ง 1 คน

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุล (ปี) เช่น Robbin (2005) อ้างว่า. . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุล, ปี) เช่น . . . (Robbin, 2005)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อหนังสือ*. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Hughes, O.E. (1994). *Public Management and Administration: An Introduction*. New York: St. Martin’s Press.

ผู้แต่ง 2-4 คน

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุล1 and นามสกุล2 (ปี) เช่น Peters and Waterman (1982) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุล, ปี) เช่น ... (Peters and Waterman, 1982)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ and นามสกุลผู้แต่ง 2, ชื่อย่อ., (ปี). *ชื่อหนังสือ.* (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Peters, T. and Waterman Jr. R. (1982). *In Search of Excellence*. New York: Harper & Row.

ผู้แต่ง 5 คนขึ้นไป

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุล 1 และคณะ (ปี)

เช่น Christensen et. al. (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุล 1 และคณะ, ปี)

เช่น . . . (Christensen et. al., 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ. และคณะ. (ปี). *ชื่อหนังสือ.* (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Christensen, T. et. al. (2013). *New public management: The transformation of ideas and practice*. New York: Prentice-Hall.

ผู้แต่งนามแฝง

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อนามแฝง (ปี)

เช่น C-12 (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อนามแฝง, ปี)

เช่น . . . (C-12, 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามแฝง. (ปี). *ชื่อหนังสือ.* (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น C-12. (2013). *Thai Bureaucracy*. Bangkok: Wattana Publishing.

หนังสือแปล

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุลผู้แต่งต้นฉบับ (ปี)

เช่น Huntington & Nelson (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุลผู้แต่งต้นฉบับ, ปี)

เช่น . . . (Huntington & Nelson, 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้แต่ง 2, ชื่อย่อ. (ปีที่แปล). *ชื่อเรื่องที่แปล* [ชื่อเรื่องต้นฉบับ]. (ชื่อ-นามสกุลผู้แปล, ผู้แปล). (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. (ปีต้นฉบับที่พิมพ์).

เช่น Huntington, S.P. & Nelson, J. (2001). *No Easy Choice: ทางเลือกของมวลประชา* [No Easy Choice]. (สิทธิพันธ์ พุทธหุน, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (1976).

กรณีไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้ลงชื่อเรื่องแทนผู้แต่ง

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* “ชื่อเรื่อง” หรือ “ชื่อบทที่” หรือ “ชื่อบทความ” (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (“ชื่อเรื่อง” หรือ “ชื่อบทที่” หรือ “ชื่อบทความ”, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). (ปี). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

การอ้างอิงเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) (อ้างอิงในเนื้อหา)

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุลผู้แต่งเอกสารต้นฉบับ (ปี ต้นฉบับ)

(อ้างถึงใน หรือ as cited in นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ปีของเอกสารทุติยภูมิ)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุลผู้แต่งเอกสารต้นฉบับ, ปีต้นฉบับ อ้างถึงในหรือ as cited in นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ปี ของเอกสารทุติภูมิ)

เอกสารอ้างอิง

ผู้เขียนอ้างอิงแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เหตุเพราะไม่สามารถเข้าถึงหรือสืบค้นหาต้นฉบับเดิมได้ การเขียนอ้างอิงข้อมูลทุติยภูมิในเอกสารอ้างอิงท้ายบทหลักการอ้างอิงเหมือนกับรายการหนังสือทั่วไป คือ

นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อเรื่องต้นฉบับ.* (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เอกสารรายงานการวิจัย

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 2, (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 2, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & นามสกุลผู้วิจัย 2 . (ปี). *ชื่อเรื่อง* (รายงานผลการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ดุษฎีนิพนธ์

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อเรื่อง*. (ปริญญานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต). ชื่อสถาบัน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย. (ปี). *ชื่อเรื่อง*. (วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต). ชื่อสถาบัน.

บทความวารสาร

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุลผู้เขียน 1, นามสกุลผู้เขียน 2 & นามสกุลผู้เขียน 3 (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 2 & ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 3, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 2 & ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 3. (ปี). ชื่อบทความ. *ชื่อวารสาร. เลขปีที่*(เลขฉบับที่), เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของบทความ.

เอกสารการประชุมทางวิชาการ (proceeding)

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ปี). ชื่อบทความ. ใน หรือ in ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก. หรือ Ed. หรือ Eds.), ชื่อการประชุม (น. หรือ pp. เลขหน้าแรก-ถึงหน้าสุดท้าย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

หนังสือพิมพ์

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปี, วัน เดือน). ชื่อคอลัมน์/ชื่อข่าว. *ชื่อหนังสือพิมพ์*. น. หรือ pp. เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของคอลัมน์/ชื่อข่าว.

อ้างอิงเว็บไซต์

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

(ไทย) ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, (ปี). *ชื่อหัวข้อ*. ค้นเมื่อ วัน เดือน ปี, จาก http://www.xxxxxxxxxx เช่น

ศุภณัฏฐ์ ศศิวุฒิวัฒน์. (2559). *ปรับบทบาทภาครัฐไทย...ให้ประชาชนได้รับบริการที่ดี*. ค้นเมื่อ 3 มกราคม 2563, จาก https://thaipublica.org/2016/03/tdri-2016/

(อังกฤษ) นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อหัวข้อ*. Retrieved month, date, year, from http://www.xxxxxxxxxx เช่น

Cohen, B.. (2012). *Blockchain Cities and the Smart Cities Wheel*. Retrieved February 5, 2020, from https://medium.com/iomob/blockchain-cities-and-the-smart-cities-wheel-9f65c2f32c36

สถาบัน/องค์กร/สมาคม/ชมรม

อ้างอิงจากหน่วยงาน สถาบัน หรือองค์กร อ้างอิงครั้งแรกใช้ชื่อเต็ม ส่วนอ้างอิงครั้งต่อไปใช้อักษรย่อ

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อเต็มของหน่วยงาน (อักษรย่อ, ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อเต็มของหน่วยงาน [อักษรย่อ], ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อเต็มของสถาบันหรือหน่วยงาน. (ปี). *ชื่อเรื่อง* (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ส่วนบุคคล/Interview

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์. (ปี). ตำแหน่ง/สถานะ/บทบาทหน้าที่. *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*. เดือน, วัน.

การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย/Focus Group

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์. (ปี). ตำแหน่ง/สถานะ/บทบาทหน้าที่. *การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย*. เดือน, วัน.

การส่งต้นฉบับ (Submission)

: ส่งผ่านระบบ online ที่ การส่งบทความ | วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ (tci-thaijo.org)